

**THE BOOK WAS
DRENCHED**

TEXT DARK AND
LIGHT WITH IN
THE BOOK ONLY

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_184091

UNIVERSAL
LIBRARY

SMANIA UNIVERSITY LIBRARY

all No.

^S491.2
C53 S

Acc.No. G 984

Chintamani. T.R.

Sarasvatikanthābhasan

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. ^S491.2 Accession No. G 984

Author C. S. S.

Title Chintamani, T. R.
Sarasvatikanthabharana

This book should be returned on or before the date
last marked below.

Madras University Sanskrit Series No. 11.

GENERAL EDITOR : DR. C. KUNHAN RAJA

Sarasvatikanṭhābharana

OF

Bhojadeva

EDITED BY

T. R. CHINTAMANI, M.A., PH. D.

*Senior Lecturer in Sanskrit
University of Madras*

UNIVERSITY OF MADRAS

1937

PRINTED AT
ANANDA PRESS, MADRAS.

मद्रपुरीयविश्वविद्यालयसंस्कृतग्रन्थावलि: ११.

सरस्वतीकण्ठाभरणम् भोजदेवप्रणीतम्

संपादकः

ति. रा. चिन्तामणिः

मद्रपुरीयविश्वविद्यालयः

१९३७

मूल्यम् रु. १.]

TABLE OF CONTENTS

Foreword	...	...	...	... vii
Preface	...	...	...	... ix
Text of the Sarasvatikanṭhābharṇa			...	... 1-288
Appendix I	...	...	...	... 289
Appendix II	...	...	...	... 511

FOREWORD

The *Sarasvatīkaṇṭhābharaṇa* of Bhoja which is now published as No. 11 in this series is one of the most important works in the field of Sanskrit Grammar and can safely be placed next to the *Aṣṭādhyāyī* of Pāṇini. At one time it must have been very popular and must have been held in very high esteem by scholars. The work is profusely quoted by Nārāyaṇa Bhaṭṭa in his *Prakriyāsarvasva*, which is a commentary on Pāṇini's *Aṣṭādhyāyī*. But at some stage the work ceased to be current, perhaps due to the popularity of Bhaṭṭoji Dīkṣita's *Siddhāntakaumudī* (another commentary on Pāṇini's *Aṣṭādhyāyī*) with its many commentaries and commentaries on commentaries, which dominated the field of Sanskrit Grammar in recent years. The work itself was not known till very recently except through citations. Manuscripts of the work were recently discovered, all in Malabar.

The work is very similar to the *Aṣṭādhyāyī* of Pāṇini. It consists of eight *Adhyāyas*, each *Adhyāya* being divided into four *Pādas*, exactly on the model of Pāṇini's work. It is in the form of *sūtras* and there are over 6,000 *sūtras* on the whole. There is a commentary on these *sūtras* by Daṇḍanātha Nārāyaṇa. Two incomplete manuscript copies of this commentary have been discovered, one belonging to the Palace Library in Trivandrum and the other belonging to the Government Oriental Manuscripts Library, Madras.

The *Aṣṭādhyāyī* of Pāṇini has the *sūtra* "Uṇādayo bahulam" (3—3—1). But the Uṇādis themselves do not form part of the *Aṣṭādhyāyī*. Bhoja incorporates the Uṇādis into

his Grammar and they form the first three Pādas in the second Adhyāya. The Uṇādis of Bhoja with the commentary of Daṇḍanātha Nārāyaṇa have already been published in this series as No. 7, Part 6. The Phiṭsūtras too are incorporated into the Grammar of Bhoja, being sūtras 110 to 196 in the third Pāda of the eighth Adhyāya (Cf. Appendix I, pp. 501-503).

The sūtras of Bhoja with the commentary of Daṇḍanātha Nārāyaṇa were published for the first Adhyāya as No. 117 of the Trivandrum Sanskrit Series in 1935. It is put as Part I of the work ; but later Parts have not yet been issued. The present edition contains only the sūtras, but it is complete. There is an alphabetical index of the sūtras given at the end of the text. Appendix I will give a comparative idea between the Grammar of Bhoja and the Grammar of Pāṇini. Considering the scarcity of manuscript material, a better edition than this cannot be expected.

UNIVERSITY OF MADRAS, }
12th October, 1937. }

C. KUNHIAN RAJA,

Reader in Sanskrit.

PREFACE

This edition of the *Sarasvatīkaṇṭhābharāṇa* of Bhojadeva is based on the following manuscripts.

1. A copy of the text of the *sūtras* alone, found in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, R. No. 3279 and designated A. The manuscript is complete but is full of errors.

2. An incomplete copy of the text with the commentary of Daṇḍanātha Nārāyaṇa, extending up to the middle of the first pāda of the fourth Adhyāya and deposited in the Government Oriental Manuscripts Library, Madras, R. No. 4179 and designated B.

3. Another incomplete copy of the text and commentary of Daṇḍanātha Nārāyaṇa, extending up to the end of the 7th Adhyāya, deposited in the Adyar Library and designated C. This is a transcript from the copy of the work now found in Palace Library, Trivandrum.

In addition to these, a fragment of the commentary of Daṇḍanātha Nārāyaṇa and a transcript of the *Sarasvatīkaṇṭhābharāṇasūtras*, prepared from the original palm leaf manuscript, from which the copy of the text in the Government Oriental Manuscripts Library was prepared, was placed in my hands by my friend Mr. M. Ramakrishnakavi, M. A. This was helpful in checking the readings found in the Madras transcript. With the aid of these manuscripts and with the aid of the *Aṣṭādhyāyī*, the *Vārtikas*, the *Mahābhāṣya* and the *Kāśikāvṛtti*, the present edition of Bhoja's *sūtras* has been prepared.

In spite of these aids, it has to be observed that mainly on account of the corrupt nature of the manuscripts, a text completely free from mistakes could not be presented. But attempts have been made to minimise the errors as far as possible under the circumstances. Some of the readings relegated to the foot-notes happen to give better sense and such of them as could be adopted have been indicated in Appendix II, which includes corrections also.

In issuing the edition I have had the valuable advice of my professor Mahāmahopādhyāya S. Kuppuswami Sastriyar Avl., Honorary Professor of Sanskrit, Annamalai University, to whom I always look for guidance. Dr. C. Kunhan Raja, M. A., D. Phil. (Oxon) my colleague in office was helpful to me in more ways than one. It was through his influence, that I was able to secure for reference a transcript of the *Sarasvatīkaṇṭhābharaṇa-vyākhyā* from the Trivandrum Palace Library. Mr. O. P. Rangaswami Aiyangar, M. A., L. T., Assistant Professor of Sanskrit, Presidency College, Madras enthusiastically assisted me in the preparation of Appendix I; and my friend Mr. K. Ramachandra Sarma was helpful in preparing and arranging the Index. I express my grateful thanks to these gentlemen for the very kind manner in which they have helped me. Mr. B. Madhava Rau, of the Ananda Press has been exceedingly kind to me and helpful in expediting this edition.

The *Sarasvatīkaṇṭhābharaṇa* of Bhojadeva is one of the several recasts of the *Aṣṭādhyāyī* of Pāṇini, known so far. Several grammarians of the post-Pāṇiniyan period imitated Pāṇini and prepared their own rules of grammar and arranged them in their own manner. Many of these attempts were with the obvious intention of making Pāṇini's grammar easy. The system

of Pāṇini was felt to be terse as it was very brief and it was supplemented in several respects by Kātyāyana, Patañjali and other writers. Pāṇini himself adapted into his system certain texts that were current in his days—as for instance the Uṇādisūtras. Besides, the Gaṇapāṭha had to be composed. To add to all these, Pāṇini had to give place, at least in a cursory manner to the rules of Vedic grammar and accent. These made the work of Pāṇini difficult. Several writers attempted to simplify Sanskrit Grammar and therefore wrote important treatises. Each treatise in course of time came to be regarded as endowed with a certain amount of authority and several treatises in the form of supplements and expositions came to be associated with each text. This process of development went on for a considerable time, and in the end we came to have a number of what are called Systems of Sanskrit Grammar. Many of these systems—about which definite information could be had—have been described in the “Systems of Sanskrit Grammar” by Dr. S. K. Belvalkar. The most important of the systems are:—

1. The system of Pāṇini, represented by the Aṣṭādhyāyī, the Gaṇapāṭha, the Dhātupāṭha, the Liṅgānuśāsana, the Uṇādisūtras and the Phitsūtras and the Vārtikas of Kātyāyana, the bhāṣya of Patañjali, the Kāśikāvṛtti of Vāmana and Jayāditya and other works.

2. The system of Candra, represented by the sūtras of Candra including the Uṇādis with the commentary of Ratnamati.

3. The system of Vāmana, represented by the Aṣṭādhyāyī of Vāmana.

4. The system of Śākaṭāyana, represented by the work of Śākaṭāyana, in four Adhyāyas with the Amoghavṛtti of the same author.

5. The system of the Kātantra, represented by the sūtras of Śarvavarman with the commentary of Durgasimha.

6. The system of Hemacandra, represented by the Śabdānuśāsana, the Dhātuvṛtti, the Uṇādivṛtti etc., all by Hemacandra.

7. The system of Jainendra, represented by the sūtras of Jainendra and its commentary.

8. The Mugdhabodha system of grammar, founded by Bopadeva.

9. The Sārasvata system of grammar represented by the sūtras, with the commentary of Anubhūtiśvarūpācārya and Dhātupāṭha of Candraprabha.

10. The system represented by Padmanābha and known as the Saupadma system and

11. The system of Jumarānandin, known as the Jumara Vyākaraṇa.

We hear of other systems of Grammar, known as the Aindra system, that of Kāśakṛtsna and that of Āpiśali.

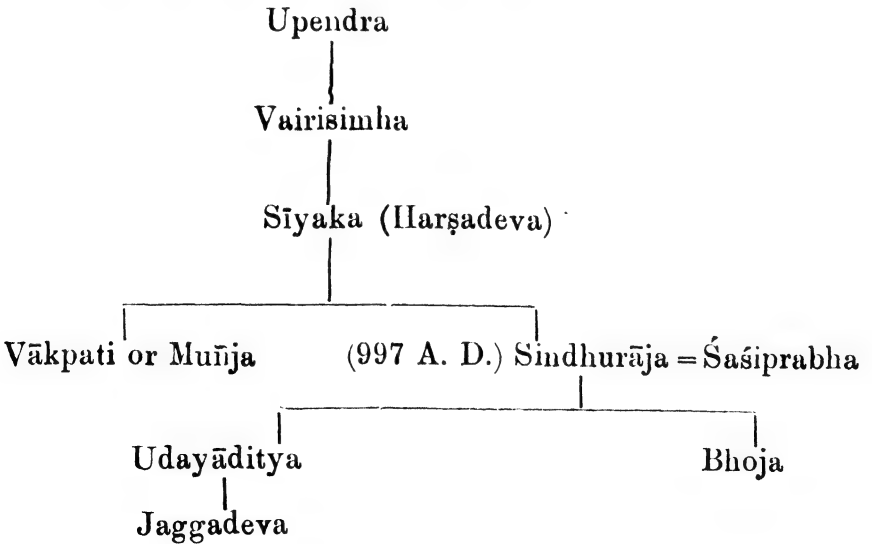
Of these, we are all familiar with systems 1 and 2. The third is represented by a single manuscript of the work, now in Cambay. Vardhamāna in his Gaṇaratnamahodadhi calls this Viśrānta Vidyādhara Vyākaraṇa.¹ The author Vāmana, was in all probability the joint author of Kāśikāvṛtti. The sūtras of Śākaṭāyana, we are all familiar with, but his Amoghavṛtti has not yet seen the light of printing. Representative works belonging to other systems have already been published.

---

1. See Gaṇaratnamahodadhi, Eggeling, p. 2.

To these systems of Sanskrit Grammar, we have now to add the system of Bhoja, which is no less important.¹ The system of Bhoja was inaugurated by Bhoja in his *Sarasvatīkaṇṭhābhāraṇa*, followed up in the *Hṛdayahārīṇī* by Daṇḍanātha Nārāyaṇa and given a really important status by later grammarians like the author of *Daiva* and *Puruṣakāra*, the author of the *Prakriyāsarvasa*, the author of the *Śabdasāmrajya*, and a host of other writers, including Mādhava, the author of the *Dhātuvṛtti* and Vardhamāna, the author of the *Gaṇaratnamahodadhi*.

Bhoja is generally supposed to have lived in the 11th century A. D. Inscriptions of this king are found up to the year 1062 A. D. How long he lived after, we do not know. He was the king of Dhārā and belonged to the Paramāra rulers of Mālwa. The following is the genealogy of Bhoja as far as could be gathered from the available material.

1. This too has been referred to by Vardhamāna in the *Gaṇaratnamahodadhi* thus—भोजः सरस्वतीकण्ठाभरणकर्ता.

Sindhurāja seems to have died in 997 A. D., shortly after Bhoja came to the throne. The period of Bhoja's rule and activity should have coincided with the first half of the 11th century A.D. This will be borne out by the fact that one of Bhoja's works—the Rājamṛgāṅka, an astronomical treatise was composed in Śaka 964 or 1042 A. D.

The following verses found in one of the manuscripts of the Śyāmalādaṇḍaka may be cited in connection with the date of Bhoja :—

धाराधीशो धराधीशो धारायां धनदोषमः ।
 बभार राज्यं भोजार्यो दानमानैश्च पण्डितान् ॥
 म्लेच्छानम्लोचयद्वीरो द्वारकायां विराजितम् ।
 शङ्करार्यगुरुणां स्वं मोषिणो मतदूषिणः ॥
 लोकाक्षिरससंख्याक (923) शाकाब्दे पूर्णिमातिथौ ।
 श्रावणे मासि विप्रंभ्यः कविभ्यो व्यतरन् मुदा ॥
 ग्रामान्सोमोद्भवातीरे शतं यो गिरिशप्रियः ।
 सरस्वतीकण्ठभूषां सरसालंकृतिं द्रुतिं ॥
 प्राणयत् कीर्तिकायस्य प्रायच्छत्स्वस्य नित्यताम् ।
 जीयतां तद्यशो नित्यमाचन्द्रार्कं द्युभूषणम् ॥
 महादेवद्विजश्चैव महाकालस्य पूजकः ।
 पुरान्तकस्तस्य पुत्रः पुरारेः कृपयाभवत् ॥
 श्यामलायाः प्रसादाद्यः श्यामलादण्डकं व्यधात् ।
 वाग्देवी यस्य वश्याभूत् वाचो वाचस्पतेरिव ॥
 तस्मै ग्रामान् शतमदात् शिप्रावारसवेदिनः ॥
 (1917 युगादिसंचिका पुष्पाञ्जलि p. 224)¹

If these verses are authentic, it can be made out that the author of the Śyāmalādaṇḍaka, Parāntaka by name, was a

---

1. Bhārati, ŚrImukha, p. 527.

contemporary of Bhojadeva of Dhārā. Kālidāsa's authorship of the Śyāmalādaṇḍaka has been questioned by many and this supports the contention that he was not the author and that it has been fathered on him by others. The date given in these verses, *i.e.*, Śaka 923 or A. D. 1001 represents the date on which a grant was made to the author of the Śyāmalādaṇḍaka, probably for having composed that exquisite little hymn.

Bhoja seems to have written on all branches of Sanskrit literature. As a royal patron he should have commanded the co-operation of scholars in various branches of Sanskrit studies, with whose help he wrote or caused to be written a number of important works. The following works are associated with the name of Bhoja :—

Literature :—Śālikathā, Śṛṅgāramañjarī, Viśrāntavidyāvinoda.

Literary Criticism :—Sarasvatīkaṇṭhābharṇa, Śṛṅgāraprakāśa.

Grammar :—Sarasvatīkaṇṭhābharṇa. ¹

Nighaṇṭu :—Amaravyākhyā, Saṃyamināmamālīkā.

Dharmaśāstra :—Rājamārtāṇḍa, Yuktikalpataru, Vyavahārasamuccaya, Ratnamālā.

Astronomy and Astrology :—Rājamṛgāṅka², Vidvajjanavallabha, Bhujabalanibandha, Praśnacintāmaṇi.

Yoga :—Yogasūtravṛtti.

Vaidya :—Rājamṛgāṅka, Cārucaryā, Āyurvedasarvasva.

1. This is perhaps the same as the Śabdūnuśāsana referred to in the verse, शब्दानामनुशासनं विदधत etc., at the beginning of the Yogasūtravṛtti.

2. This was composed in Śaka 964 or A. D. 1042.

Sciences :—Samarāṅgaṇasūtradhāra, Śālihotronnaya.

Śaiva :—Tattvaparakāśa.

Dhanurveda :—The Kodaṇḍamaṇḍana was caused to be written by Bhoja.

Music :—The name of the work is not known, but the name is conjectured to be “ Gītaprakāśa ” by some.

A word with regard to the *Sarasvatīkaṇṭhābharāṇa*, the Grammatical work. The plan adopted by Bhoja seems to have been this : He wanted to incorporate into the text of the *sūtras* all the improvements and modifications to Pāṇini's Grammar suggested by Kātyāyana, Vyāḍi, Patañjali, Vāmana and Jayāditya and other writers. He has succeeded to a remarkable extent in this attempt. The grammar of the Classical Sanskrit was his main theme, though particulars of Vedic grammar are also spoken of. Into the body of the *sūtras*, he has incorporated the *Vārtikas*, the *Uṇādi-sūtras*, the *Gaṇapāṭha*, the *Paribhāṣas*, the *Phit-sūtras*, important additions found in the *bhāṣya* and the *Kāśikā* etc. The extent to which these have been incorporated has been indicated in Appendix I.

The first *Adhyāya* of the *Sarasvatīkaṇṭhābharāṇa* with the commentary of Daṇḍanātha Nārāyaṇa was recently published in the Trivandrum Sanskrit series. In certain places the text of the Trivandrum edition differs from the present one. Other differences are noticeable in works which cite the *sūtras* of the *Sarasvatīkaṇṭhābharāṇa*. These are discussed fully in a paper that I have contributed to the *Annals of the Madras University Oriental Research Institute*.

सरस्वतीकण्ठाभरणम् ॥

महाराजाधिराजभोजप्रणीतम्

प्रणम्यैकात्मतां यातौ प्रकृतिप्रत्ययाविव ।

श्रेयःपदमुपेशानौ पदलक्ष्य प्रचक्ष्महे ॥

अ इ उ ण् ॥ ऋ लृ क् ॥ ए ओ ङ् ॥ ऐ औ च् ॥ ह य व र ण् ॥ ल ण् ॥
अ म ङ ण न म् ॥ झ भ ञ् ॥ घ ढ ध ष् ॥ ज ब ग ड द श् ॥ ख फ छ ठ
थ च ट त व् ॥ क प य् ॥ श ष स र् ॥ ह ल् ॥

सिद्धिः क्रियादेः लोकात् ॥ १. १. १ ॥

भूवादिः क्रियावचनो धातुः ॥ १. १. २ ॥

चुलुम्पादिश्च ॥ १. १. ३ ॥

सनाद्यन्ताश्चाणिङः ॥ १. १. ४ ॥

अर्थवदधातुरप्रत्ययः प्रातिपदिकम् ॥ १. १. ५ ॥

कृत्तद्धितस्फङ्याप्त्यूङः ॥ १. १. ६ ॥

समासानुकरणनिपाताश्च ॥ १. १. ७ ॥

तदुभयं विकरणविभक्ती च प्रत्यये प्रकृतिः ॥ १. १. ८ ॥

ततो विधीयमानः सनादिराकपः प्रत्ययः ॥ १. १. ९ ॥

सस्यादिराशानचो विकरणः ॥ १. १. १० ॥

तव्यादयः प्राक्तिपः कृतः ॥ १. १. ११ ॥

प्राङ्ण्वुलः कृत्याः ॥ १. १. १२ ॥

शतृशानचौ सत् ॥ १. १. १३ ॥

क्तकषत् निष्ठा ॥ १. १. १४ ॥

प्राग्जितीयाणादयः तद्धिताः ॥ १. १. १५ ॥

तरसमपौ घः ॥ १. १. १६ ॥

१. A. वाचिनो

२. A. चुचु-

३. A. करणे

४. A. विभक्ति

५. A. स्यादि-

६. A. प्राग्दीव्य-

बहुगणवतुर्द्धतयश्च संख्याः ॥ १. १. १७ ॥

अध्यर्धार्धपूर्वपूरणाः समासकान्विधौ ॥ १. १. १८ ॥

तिङ् सुपो विभक्तिः ॥ १. १. १९ ॥

तिङ्गं त्रीणि त्रीणि प्रथममध्यमोत्तमाः ॥ १. १. २० ॥

सुपां प्रथमाद्वितीयातृतीयाचतुर्थीपञ्चमीषष्ठीसप्तम्यः ॥ १. १. २१ ॥

तान्येकवचनद्विवचनबहुवचनान्येकशः ॥ १. १. २२ ॥

अनाम्लादेशाः परस्मैपदानि ॥ १. १. २३ ॥

तङानास्त्वात्मनेपदानि ॥ १. १. २४ ॥

विभक्तयन्तं पदम् ॥ १. १. २५ ॥

कृद्विधौ सप्तमीत्यमुपपदम् ॥ १. १. २६ ॥

समासे प्रथमानिर्दिष्टमुपसर्जनम् ॥ १. १. २७ ॥

अषष्ठ्येकविभक्ति चापूर्वनिपाते ॥ १. १. १८ ॥

तत्पुरुषः समानाधिकरणः कर्मधारयः ॥ १. १. २९ ॥

तद्धितार्थादौ संख्यापूर्वौ द्विगुः ॥ १. १. ३० ॥

आख्यातं साव्ययकारकविशेषणं वाक्यम् ॥ १. १. ३१ ॥

क्रियानिमित्तं कारकम् ॥ १. १. ३२ ॥

स्वतन्त्रः कर्ता ॥ १. १. ३३ ॥

तस्य प्रयोजकोऽनुकूलो वा हेतुश्च ॥ १. १. ३४ ॥

समानधातौ कर्मणा तुल्याकर्मक्रियः कर्मकर्ता ॥ १. १. ३५ ॥

दुहिपचयोः सकर्मकक्रियश्च ॥ १. १. ३६ ॥

कचित्करणेन ॥ १. १. ३७ ॥

कर्तुरीप्सिततमं कर्म ॥ १. १. ३८ ॥

तथायुक्तं चानीप्सितम् ॥ १. १. ३९ ॥

अकथितं च ॥ १. १. ४० ॥

क्रियाविशेषणकालभावगन्तव्याध्वदेशाश्च ॥ १. १. ४१ ॥

गतिज्ञानप्रत्यवसानार्थशब्दक्रियाकर्मकश्रुद्दृशानामणि कर्ता स णौ ॥ १. १. ४२ ॥

१ B. इति संख्या

२ A. देशः

३ A. कर्मकक्रिया

४. A omits कर्म

५. A. कर्म -

६. अधिकर्ताणौ

- हृक्कोर्वा ॥ १. १. ४३ ॥
 दृश्यभिवाद्योरात्मने पदे ॥ १. १. ४४ ॥
 ननीरवाद्यदिहाशब्दाय क्रन्दाम् ॥ १. १. ४५ ॥
 वहेरनियन्तृकर्तृकस्य ॥ १. १. ४६ ॥
 भक्षेरहिंसार्थस्य ॥ १. १. ४७ ॥
 अधिशीङ्गस्थसामाधारः ॥ १. १. ४८ ॥
 उपान्वध्याङ्गवसः ॥ १. १. ४९ ॥
 उपवसेरभोजनार्थस्य कालः ॥ १. १. ५० ॥
 अभिनिविशो वा ॥ १. १. ५१ ॥
 दिवः करणम् ॥ १. १. ५२ ॥
 क्रुधद्रुहोरुपसृष्टयोः संप्रदानम् ॥ १. १. ५३ ॥
 यजेश्च कर्मणः करणत्वे ॥ १. १. ५४ ॥
 साधकतमं करणम् ॥ १. १. ५५ ॥
 कर्मणा क्रियया वा यमभिप्रैति स संप्रदानम् ॥ १. १. ५६ ॥
 रुच्यर्थानां प्रीयमाणः ॥ १. १. ५७ ॥
 श्लाघद्गुह्यशपां क्षीप्स्यमानः ॥ १. १. ५८ ॥
 धारेरुत्तमर्णः ॥ १. १. ५९ ॥
 स्पृहेरीप्सितो वा ॥ १. १. ६० ॥
 क्रुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां यं प्रति कोपः ॥ १. १. ६१ ॥
 राधीक्ष्योर्यस्य विप्रश्नः ॥ १. १. ६२ ॥
 प्रत्याङ्भ्यां श्रुवःपूर्वस्य कर्ता ॥ १. १. ६३ ॥
 अनुप्रतिगृणश्च ॥ १. १. ६४ ॥
 ध्रुवमपायेऽपादानम् ॥ १. १. ६५ ॥
 जुगुप्साविरामप्रमादार्थानाम् ॥ १. १. ६६ ॥
 भीत्रार्थानां भयहेतुः ॥ १. १. ६७ ॥
 पराजेरसोढः ॥ १. १. ६८ ॥
 वारणार्थानामीप्सितः ॥ १. १. ६९ ॥
 अन्तर्धायैनादर्शनमिच्छति ॥ १. १. ७० ॥

- आख्यातोपयोगे ॥ १. १. ७१ ॥
 जनिर्कतुः प्रकृतिः ॥ १. १. ७२ ॥
 भुवः प्रभवः ॥ १. १. ७३ ॥
 कर्तृकर्मान्तरितक्रियाधारोऽधिकरणम् ॥ १. १. ७४ ॥
 संबोधनप्रथमान्तमामन्त्रितम् ॥ १. १. ७५ ॥
 तदेकवचनं संबुद्धिः ॥ १. १. ७६ ॥
 सनादिद्विरुक्तौ पूर्वोऽभ्यासः ॥ १. १. ७७ ॥
 द्वयमभ्यस्तम् ॥ १. १. ७८ ॥
 जक्षादयश्चाशासः ॥ १. १. ७९ ॥
 इग्यणः संप्रसारणम् ॥ १. १. ८० ॥
 अदेङ्गुणः ॥ १. १. ८१ ॥
 वृद्धिरादैच् ॥ १. १. ८२ ॥
 वृद्धिर्यस्पचामादिस्तद्वृद्धम् ॥ १. १. ८३ ॥
 हलो मिथः श्रिष्टाः संयोगः ॥ १. १. ८४ ॥
 अलोऽन्त्यात्पूर्वं उपधा ॥ १. १. ८५ ॥
 अन्त्याजादिष्टिः ॥ १. १. ८६ ॥
 टिन्मिक्तिकादिः प्रकृतिप्रत्ययांश आगमः ॥ १. १. ८७ ॥
 अदर्शनं लोपः ॥ १. १. ८८ ॥
 प्रत्ययस्य इलुक्श्लुलुपः ॥ १. १. ८९ ॥
 अणमात्रिको ह्रस्वः ॥ १. १. ९० ॥
 द्विमात्रो दीर्घः ॥ १. १. ९१ ॥
 त्रिमात्रः प्लुतः ॥ १. १. ९२ ॥
 उच्चैरुदात्तः ॥ १. १. ९३ ॥
 नीचैरनुदात्तः ॥ १. १. ९४ ॥
 समाहारः स्वरितः ॥ १. १. ९५ ॥
 तस्यादित उदात्तमर्धह्रस्वम् ॥ १. १. ९६ ॥
 ह्रस्वं लघु ॥ १. १. ९७ ॥
 संयोगे गुरु ॥ १. १. ९८ ॥

दीर्घं च ॥ १. १. ९९ ॥

मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः ॥ १. १. १०० ॥

तुल्यस्थानस्य प्रयत्नः सवर्णः ॥ १. १. १०१ ॥

नाज्जलौ ॥ १. १. १०२ ॥

अं इत्यनुस्वारः ॥ १. १. १०३ ॥

अः इति विसर्जनीयः ॥ १. १. १०४ ॥

ईदूदेद्दिवचनं प्रगृह्यम् ॥ १. १. १०५ ॥

अम् अमी ॥ १. १. १०६ ॥

निपातः केवलाजनाङ् ॥ १. १. १०७ ॥

ओत् ॥ १. १. १०८ ॥

संभुद्धावितौ वा ॥ १. १. १०९ ॥

अञ् ॥ १. १. ११० ॥

ऊं वास्य ॥ १. १. १११ ॥

सर्वविश्वानुभोभयौ डतरडतमौ इतरान्यतरावग्यत्वौ समसिमौ नेमश्च सर्व-
नामानि ॥ १. १. ११२ ॥

त्यत्तद्यदंतददसिदमेकद्विषुभदस्मद्भवतुकिमश्च ॥ १. १. ११३ ॥

पूर्वपरावरदक्षिणोत्तरापराधराणि व्यवस्थायाम् ॥ १. १. ११४ ॥

स्वमञ्जातिधनाख्यायाम् ॥ १. १. ११५ ॥

अन्तरमपुरिबहिर्योगोपसंव्यानयोः ॥ १. १. ११६ ॥

प्राग्रीश्वरान्निपाताः ॥ १. १. ११७ ॥

असत्वे च वाहाहैवैवंनूनंशश्वत्सूपत्कूपत्कुषिन्नेषेष्णूकषिद्यन्नहहन्तेमाकिर्न-
किर्ममाङ्गननैञ्जनहयः ॥ १. १. ११८ ॥

घावत्वावत्वैतुवैन्वैतुवैश्रौषड्वौषड्वद्बाङ्गिद्रपाट्प्याद् फट्छब्बडधात्स्वधास्वा-
हालञ्चनहयः ॥ १. १. ११९ ॥

१. A. उवास्य.

२. A. भुभेभयौ.

३. मख्याति.

४. A omits कूपत्.

५. A. हन्ता.

६. A omits न.

अथोमथोनोभोभगोऽघोहेहोहोऽहोआहोउताहोहोहीहहैहयेय्ययेऽररेऽङ्गरेरेऽन्वे-
ननवः ॥ १. १. १२० ॥

शुकंसुकंलुकंअहिनुकंनहिकंऊहुंउञ्जुसुञ्जुकंहंकिंहिंअत्कदिच्चिक्विवत्स्विदुतबततु-
नवः ॥ १. १. १२१ ॥

यच्चकच्चनकिमुतकिलकिंकिलकिंस्विदुतस्विदाहोस्विददहहनहयैनवैनवान्यादन्यत्र
शबथकिंविषुपशुखलुयदिनामयदुनप्रत्युतयदाजातुयदयः ॥ १. १. १२२ ॥

यथाकथाच्यथातथापुदधंपरायायत्तावदिष्टथार्मयार्मिनामस्मोतिहसहामासमंसत्रा-
साकंसारधर्मीमास्सीमामितयः ॥ १. ३. १२३ ॥

अहंशुभंकृतंपर्याप्तयेनतेनचिरेणतेमंचिरायाहायचिरादकस्मात्चिरस्यान्योन्यस्य -
ममैकपदे 'ग्रप्रप्राहेहेतौरात्रौवेलायामित्यादयःसुप्रतिरूपीः ॥ १. १. १२४ ॥

अस्तिनास्यस्यस्मिन्विद्यतेभवत्येहिब्रूहिमन्येशङ्केऽस्तुभवतुपूर्यतेस्यादासाहवर्ततेन-
वर्ततेयातिनयातिपश्यपश्यतादहादङ्गातङ्गादयः तिङ्प्रतिरूपीः ॥ १. १.
१२५ ॥

अच्प्रतिरूपीश्चादयश्च ॥ १. १. १२६ ॥

प्रपरापसमन्ववनिर्दुर्व्याडन्यधिप्रतिपर्युपात्यपिसूदभयः ॥ १. १. १२७ ॥

उपसर्गाः क्रियायोगे ॥ १. १. १२८ ॥

श्रद्धधातौ ॥ १. १. १२९ ॥

अन्तर्णत्वां किंविधिषु ॥ १. १. १३० ॥

१. A omits हा

९. B. भिमा

२. A. गङ्गा.

१०. A. केन

३. A. रेग.

११. B. ऽग्नेप्राग्ने.

४. A. नुहिकं नहिककुं ..सुञ्जु.

१२. A. रूपकाः.

B. नुकं नहिकमूं हुमूञ्जु.

१३. A. रूपकाः.

५. A. हिमंकत्.

१४. B. पादयश्च.

६. A omits च.

A. रूपकादयश्च

७. A. पु.

१५, १६. B. omits these sūtras.

८. A. मप्या.

गतयश्च ॥ १. १. १३१ ॥

कारिकाच्चिडाचश्च ॥ १. १. १३२ ॥

ऊर्युर्युरीचाङ्गीकारे ॥ १. १. १३३ ॥

पापिधूसीताल्याताली वेताली च विस्तारे ॥ १. १. १३४ ॥

वादांलिसेवालीकेवालीकोवास्यालोष्टीस्सकालाथ्रंसकलाध्वंसकलाशम्रंशकला -
भस्मसामसमसा च हिंसायाम् ॥ १. १. १३५ ॥

गुलुगुधापीडायाम् ॥ १. १. १३६ ॥

अक्ली विक्ली फली फलू विकारे ॥ १. १. १३७ ॥

सजूः सहार्थे ॥ १. १. १३८ ॥

वषट् वौषट् श्रौषट् स्वाहा स्वधा संप्रदाने ॥ १. १. १३९ ॥

प्रादुराविषौ प्राकाश्ये ॥ १. १. १४० ॥

अनुकरणं चानितिपरम् ॥ १. १. १४१ ॥

आदरानादरयोः सदसती ॥ १. १. १४२ ॥

भूषणेऽलम् ॥ १. १. १४३ ॥

अन्तरपरिग्रहे ॥ १. १. १४४ ॥

कणेमनसी श्रद्धाप्रतीघाते ॥ १. १. १४५ ॥

पुरोऽस्तमव्यये ॥ १. १. १४६ ॥

अच्छगत्यर्थवदिभिः ॥ १. १. १४७ ॥

अदोऽनुपदेशे ॥ १. १. १४८ ॥

तिरोऽन्तर्धौ ॥ १. १. १४९ ॥

कृआ वा ॥ १. १. १५० ॥

उपाजेऽन्वाजे सामर्थ्याधाने ॥ १. १. १५१ ॥

साक्षान्मिथ्या चिन्तां भद्रा रोचनामास्थाद्वा प्रांजर्या प्राजरुहा बीजर्या बीवज-
रुहा संसर्या च्छैर्ये ॥ १. १. १५२ ॥

१. A. चिद्धा...श्च.

२. A omits री.

३. A omits वेताली.

४. B. सक.

५. B. शकलामस.

६. A omits समसमसा.

७. A omits श्रौषट्.

८. A. प्रति.

९. A adds वा.

१०. B omits चिन्ता.

११. A and B मास्साद्वा.

१२. A. प्रजर्या.

१३. A. शच्यै.

अर्थेऽग्नौर्वशे विकंपने विहसने प्रेतपने शीतं लवणमुष्णमुद्दकर्माद्रं प्रादुराविः

नमसश्च ॥ १. १. १५३ ॥

अनत्याधान उरासि मनसि मध्येपदे निवचने ॥ १. १. १५४ ॥

नित्यं हस्ते पाणावुपयमने ॥ १. १. १५५ ॥

प्राध्वं बन्धनानुकूल्ये ॥ १. १. १५६ ॥

जीविकोपनिषदावौपम्ये ॥ १. १. १५७ ॥

ते प्राग्धातोः ॥ १. १. १५८ ॥

कर्मप्रवचनीयाः ॥ १. १. १५९ ॥

अनुहर्तुलक्षणे ॥ १. १. १६० ॥

सहार्थे ॥ १. १. १६१ ॥

हीने ॥ १. १. १६२ ॥

उपोऽधिके च ॥ १. १. १६३ ॥

अपपरी वर्जने ॥ १. १. १६४ ॥

आङ् मर्यादाभिविध्योः ॥ १. १. १६५ ॥

लक्षणेऽत्यंभूताख्यानभागवीप्सासुप्रतिपर्यनवः ॥ १. १. १६६ ॥

अभिरभागे ॥ १. १. १६७ ॥

प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः ॥ १. १. १६८ ॥

अधिपरी अनर्थकौ ॥ १. १. १६९ ॥

सुः पूजायाम् ॥ १. १. १७० ॥

अतिरतिक्रमणे च ॥ १. १. १७१ ॥

अपिः पदार्थसंभावनान्ववसर्गगर्हासमुच्चयेषु ॥ १. १. १७२ ॥

अधिरीश्वरे ॥ १. १. १७३ ॥

कृत्रावा ॥ १. १. १७४ ॥

निपातोऽव्ययम् ॥ १. १. १७५ ॥

स्वरन्तःसनुतःपुनःप्रातःसायन्नक्तमस्तं वस्तोर्दिवादोपाह्यःश्चः कंशयोर्मयश्चनोऽ

ज्ञोविहायसारोदस्यौभूर्भुवस्वस्तयः ॥ १. १. १७६ ॥

१. A omits अग्नौ.

३. B omits उष्णं.

२. A. प्रकम्पने.

४. A omits आर्द्रं.

समयानिकषान्तराबहिस्सांप्रातमम्रासत्यमिद्धामुधामृषावृथामिध्यामियोमिथु -
मिथुनमनिशंमुहुरभीक्ष्णंमहृष्टदित्युच्चैर्नीचैरवश्यंसामिसाचयः ॥ १. १.

१७७ ॥

विश्वगन्वगानुषक्ताजग्द्राक्स्त्रायृधक्पृथग्धिघिघरुज्योद्धनाक्छनैरीषज्जोपंतू -
र्णीकामनिकामंप्रकाममारद्वरंवरंपरंचिरंतरसः ॥ १. १. १७८ ॥

नमस्त्वयंभूयःप्रायःप्रबाहुकमार्यहेलंक्वलंबलवदतीवसुष्ठुदुष्टुतेसपदिताक्षात् -
सनात्सनाशुसहसायुगपदुंपाशुपुरतःपुरस्तात्पुरसः ॥ १. १. १७९ ॥

संश्चत्कुविदाविःप्रौदुरादयश्च ॥ १. १. १८० ॥

कुन्मेजन्तः ॥ १. १. १८१ ॥

क्त्वातोऽसुन्कसुनः ॥ १. १. १८२ ॥

तद्धितस्तसादिः प्राग्धणः ॥ १. १. १८३ ॥

अस्तात्यादिः प्राक्प्राशपः ॥ १. १. १८४ ॥

ळ्यादिः प्राक्समासान्तेभ्यः ॥ १. १. १८५ ॥

कृत्वोऽर्थः ॥ १. १. १८६ ॥

तसिवतीनानाञ्शासिजाममः ॥ १. १. १८७ ॥

लुङ्मुखस्वरयोरव्ययीभावः ॥ १. १. १८८ ॥

घटादयः आत्मनेपदिनष्पितः ॥ १. १. १८९ ॥

सर्वे मितः ॥ १. १. १९० ॥

जनीजृष्कुंस्त्रज्जोऽमन्तार्श्च ॥ १. १. १९१ ॥

दंलिबलिस्वलिरणिध्वनिक्षपित्रपयश्च ॥ १. १. १९२ ॥

स्मृ आध्याने ॥ १. १. १९३ ॥

ह भये ॥ १. १. १९४ ॥

नृ नये ॥ १. १. १९५ ॥

१. B. परंपरं

२. A. हृक्.

३. A. हलं

४. B. प्रड-

५. A. प्रागणः

६. A. तासमः

७. A. omits क्नु

८. A. मयाश्च.

९. A. omits दलि

१०. B. omits this sūtra.

- आ पाके ॥ १. १. १९६ ॥
 मारणतोषणनिशामनेषु ज्ञा ॥ १. १. १९७ ॥
 कम्पने चलिः ॥ १. १. १९८ ॥
 ऊर्जने छदिः ॥ १. १. १९९ ॥
 जिह्वोन्मथने लडिः ॥ १. १. २०० ॥
 हर्षग्लपनयोर्मदिः ॥ १. १. २०१ ॥
 ज्वलह्वलनमोऽनुपसर्गा वा ॥ १. १. २०२ ॥
 ग्लस्त्रावनेवमश्च ॥ १. १. २०३ ॥
 नकम्पमिचमः ॥ १. १. २०४ ॥
 शम्ब दर्शने ॥ १. १. २०५ ॥
 यम्बपरिवेषणे ॥ १. १. २०६ ॥
 ह्रस्वदिरवपरिभ्यां च ॥ १. १. २०७ ॥
 फण गतौ ॥ १. १. २०८ ॥
 धातोस्तिङ्शित् सार्वधातुकम् ॥ १. १. २०९ ॥
 आर्धधातुकं शेषः ॥ १. १. २१० ॥
 संछिटौ च ॥ १. १. २११ ॥
 लिङ्गाशिषि ॥ १. १. २१२ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

प्रथमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः.

श्रीः

अथ द्वितीयः पादः

आदिरितान्त्येन समध्यः ॥ १. २. १ ॥
उतासवर्गः ॥ १. २. २ ॥
तातत्कालः ॥ १. २. ३ ॥
अविध्रीयमानोऽण् ससवर्णः ॥ १. २. ४ ॥
दोऽपः ॥ १. २. ५ ॥
अनंशचिह्नमिह ॥ १. २. ६ ॥
मज्जुपदेशे ॥ १. २. ७ ॥
हलन्त्यम् ॥ १. २. ८ ॥
किमिदोरतः ॥ १. २. ९ ॥
अविभक्तिशस्त्रसादौ तु स्माः ॥ १. २. १० ॥
धातोरिह ॥ १. २. ११ ॥
आदिभिदुडवः ॥ १. २. १२ ॥
षः प्रत्ययस्य ॥ १. २. १३ ॥
बुद्ध ॥ १. २. १४ ॥
लशक्तद्धिते ॥ १. २. १५ ॥
न चुञ्चुचणचरजाहटीटषक्कवकाम्येषु ॥ १. २. १६ ॥
उभयधोणादिषु ॥ १. २. १७ ॥
स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा ॥ १. २. १८ ॥

१. B. तात्वत्-

२. A. मानो सवर्णः.

३. A. अनद्य-

४. A. कः

५. B. भक्त-

६. A. स्मा

७. A. आदिः

- येन विधिस्तदन्तस्य ॥ १. २. १९ ॥
 सुसर्वार्धद्विकृशब्देभ्यो जनपदस्य ॥ १. २. २० ॥
 ऋतो वृद्धिमद्विधावयवेभ्यः ॥ १. २. २१ ॥
 प्रकृत्यधिकारे महदादिभिः ॥ १. २. २२ ॥
 पदाधिकारेऽहन्नादिभिः ॥ १. २. २३ ॥
 प्रत्ययग्रहणे यस्मात्स विहितस्तदादेरपञ्चम्याः ॥ १. २. २४ ॥
 कृद्रूहणे गतिकारकपूर्वस्यापि ॥ १. २. २५ ॥
 न प्रातिपदिकेन ॥ १. २. २६ ॥
 यस्मिन्विधिस्तदादावल्लग्रहणे ॥ १. २. २७ ॥
 सप्तम्या निर्दिष्टे पूर्वस्य ॥ १. २. २८ ॥
 पञ्चम्या परस्य ॥ १. २. २९ ॥
 षष्ठ्यान्तस्य ॥ १. २. ३० ॥
 डित् ॥ १. २. ३१ ॥
 अन्त्याभावेऽन्त्यसदेशस्य ॥ १. २. ३२ ॥
 परस्यादेः ॥ १. २. ३३ ॥
 शिदनेकाल् सर्वस्य ॥ १. २. ३४ ॥
 टकितावाद्यन्तौ ॥ १. २. ३५ ॥
 मिदचोऽन्त्यात्परः ॥ १. २. ३६ ॥
 ऋकोऽणोरलौ ॥ १. २. ३७ ॥
 निर्दिश्यमानस्यादेशाः ॥ १. २. ३८ ॥
 स्थानेऽन्तरतमः ॥ १. २. ३९ ॥
 एक इग्रस्वादेशे ॥ १. २. ४० ॥
 इको गुणवृद्धौ ॥ १. २. ४१ ॥
 अचो ह्रस्वदीर्घसुताः ॥ १. २. ४२ ॥
 स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ ॥ १. २. ४३ ॥
 अचः परस्मिन् पूर्वविधौ ॥ १. २. ४४ ॥

१ A omits this sūtra.

२. A omits this sūtra.

- न पदान्तद्विर्वचनसवर्णानुस्वारजश्चर्विधिषु ॥ १. २. ४५ ॥
 स्वरदीर्घयलोपेषु लोपः ॥ १. २. ४६ ॥
 घर्किलुकिरवोपधात्वेषु ॥ १. २. ४७ ॥
 पूर्वत्रासिद्धेचासंयोगादिलोपलत्वणत्वेषु ॥ १. २. ४८ ॥
 आदिष्टादचः पूर्वस्य ॥ १. २. ४९ ॥
 द्विर्वचनेऽचि ॥ १. २. ५० ॥
 णिच्यनित् ॥ १. २. ५१ ॥
 आद्यन्तवदेकस्मिन् ॥ १. २. ५२ ॥
 प्रकृतिवदनुकरणम् ॥ १. २. ५३ ॥
 एकदेशविकृतमनन्यवत् ॥ १. २. ५४ ॥
 भूतपूर्वकत्वात्तद्वदुपचारः ॥ १. २. ५५ ॥
 भाविनि भूतवदुपचारः ॥ १. २. ५६ ॥
 अवयवेऽप्यवयविवदुपचारः ॥ १. २. ५७ ॥
 प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम् ॥ १. २. ५८ ॥
 नलुमता प्रकृतेः ॥ १. २. ५९ ॥
 णियकोः ॥ १. २. ६० ॥
 उत्तरपदत्वे चापदादिविधौ ॥ १. २. ६१ ॥
 यथासंख्यमनुदेशः समानम् ॥ १. २. ६२ ॥
 विवक्षातः कारकाणि ॥ १. २. ६३ ॥
 सूत्रे लिङ्गवचनाद्यप्रामाण्यमविवक्षातः ॥ १. २. ६४ ॥
 उपेक्षातोऽधिकारः ॥ १. २. ६५ ॥
 एकयोगनिर्दिष्टानां सह वा प्रवृत्तिः सह वा निवृत्तिः ॥ १. २. ६६ ॥
 एकयोगनिर्दिष्टानामप्येकदेशोऽनुवर्तते ॥ १. २. ६७ ॥
 चानुकृष्टमुत्तरत्र नानुवर्तते ॥ १. २. ६८ ॥
 कचिदनुवर्तते ॥ १. २. ६९ ॥
 अनन्तरस्यविधिः प्रतिषेधो वा भवति ॥ १. २. ७० ॥

१, २. A omits these sūtras.

५. B. सहसा

३. A. चि नित्.

६. A omits भवति.

४. B. बहुपकरणम्

विशेषातिदिष्टः प्रकृतं न बाधते ॥ १. २. ७१ ॥

अर्थवशाद्विभक्तिविपरिणामः ॥ १. २. ७२ ॥

समर्थः पदविधिः ॥ १. २. ७३ ॥

अर्थवद्ग्रहणे नानर्थकस्य ॥ १. २. ७४ ॥

न वर्णानिनास्मन्ग्रहणेषु ॥ १. २. ७५ ॥

लक्षणप्रतिपदोक्तयोः प्रतिपदोक्तस्यैव ग्रहणम् ॥ १. २. ७६ ॥

प्रातिपदिकग्रहणे लिङ्गविशिष्टस्यापि ॥ १. २. ७७ ॥

प्रकृतिग्रहणे यङ्लुगन्तस्यापि ॥ १. २. ७८ ॥

नतिबनुबन्धगणैकाचौ ग्रहणेषु ॥ १. २. ७९ ॥

आगमास्तद्रुणीभूतास्तद्रूहणेन गृह्यन्ते ॥ १. २. ८० ॥

तन्मध्यपतितः तद्रूहणेन गृह्यते ॥ १. २. ८१ ॥

सन्निपातलक्षणो विधिरनिमित्तं तद्विघातस्य ॥ १. २. ८२ ॥

न वर्णाश्रयप्रत्ययात्वपुगत्वेद्वैखत्वानिवर्णविचालपुग्ग्रस्वटाबालोपसंशुद्धिलोपा-

नाम् ॥ १. २. ८३ ॥

मतुर्व्विभक्त्युदात्तत्वं पूर्वनिघातस्य ॥ १. २. ८४ ॥

असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे ॥ १. २. ८५ ॥

नाजानन्तर्ये ॥ १. २. ८६ ॥

गौणमुख्ययोः मुख्ये कार्यसंप्रत्ययः ॥ १. २. ८७ ॥

प्रसिद्धे सहचरिते च ॥ १. २. ८८ ॥

कृत्रिमाकृत्रिमयोः कृत्रिमे ॥ २. २. ८९ ॥

कचिदुभयगतिः ॥ १. २. ९० ॥

सिद्धे सत्यारम्भो नियमार्थः ॥ १. २. ९१ ॥

धातोः स्वरूपग्रहणे तत्प्रत्यये कार्यविज्ञानम् ॥ १. २. ९२ ॥

नञ्युक्तस्य तत्सदृशे ॥ १. २. ९३ ॥

उक्तार्थानामप्रयोगः ॥ १. २. ९४ ॥

निमित्ताभावे नैमित्तिकस्याप्यभावः ॥ १. २. ९५ ॥

१. A omits this sūtra.

४. A omits this sūtra.

२. A. जूम्-

५. A omits पूर्व.

३. A. आगमाय.

६. A. नञु-

सन्नियोगशिष्टानामेकापायेऽन्यतरस्याप्यपायः ॥ १. २. ९६ ॥

नान्वाचीर्यमाननिवृत्तौ^१ प्रधानस्य ॥ १. २. ९७ ॥

निरनुबन्धकग्रहणे न सानुबन्धकस्य ॥ १. २. ९८ ॥

एकानुबन्धकग्रहणे न ह्यनुबन्धकस्य ॥ १. २. ९९ ॥

नानुबन्धकृतान्यसारूप्यानेज्जतत्वानेकादत्वानि ॥ १. २. १०० ॥

समासान्तागमसंज्ञाभापकगणनञ्जिर्दिष्टान्यनित्यानि ॥ १. २. १०१ ॥

उत्सर्गापवादयोरपवादो विधिर्बलवान् ॥ १. २. १०२ ॥

अपवादविषये कचिदुत्सर्गस्यापि समावेशः ॥ १. २. १०३ ॥

पुरस्तादपवादा अनन्तरान्विधीन् बाधन्ते ॥ १. २. १०४ ॥

मध्येऽपवादाः पूर्वान् ॥ १. २. १०५ ॥

कृद्भासरूपोऽस्त्रियाम् ॥ १. २. १०६ ॥

यं विधिं प्रत्युपदेशोऽनर्थकः स विधिर्बाध्यते यस्य तु विधेर्निमित्तमेवनासौ बा-
ध्यते ॥ १. २. १०७ ॥

येन नाप्राप्ते यो विधिरारम्भते स तस्य बाधकः ॥ १. २. १०८ ॥

बलवन्नित्यमनित्यात् ॥ १. २. १०९ ॥

अन्तरङ्गं बहिरङ्गात् ॥ १. २. ११० ॥

निरवकाशः सावकाशात् ॥ १. २. १११ ॥

वार्णात् प्राकृतम् ॥ १. २. ११२ ॥

संप्रसारणं संप्रसारणाश्रयं च ॥ १. २. ११३ ॥

उपपदविभक्तेः कारकविभक्तिः ॥ १. २. ११४ ॥

लुगन्तरेभ्यः ॥ १. २. ११५ ॥

सर्वेभ्यो लोपः ॥ ११६ ॥

लोपादजादेशः ॥ १. २. ११७ ॥

आदेशादागमः ॥ १. २. ११८ ॥

आगमात् सर्वादेशः ॥ १. २. ११९ ॥

१. B. चीयान-

४. B. कृद्भास

२. A. निमित्तौ.

A कृत्वास.

३. B. This is written as part of
the commentary.

५. B. रङ्गम्.

६. B. शं

- विप्रतिषेधे परं कार्यम् ॥ १. २. १२० ॥
 सकृद्गतौ विप्रतिषेधे यद्वाधितं तद्वाधितमेव ॥ १. २. १२१ ॥
 पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम् ॥ १. २. १२२ ॥
 कचित्पूर्वम् ॥ १. २. १२३ ॥
 नानिष्टार्था शास्त्रप्रवृत्तिः ॥ १. २. १२४ ॥
 प्रकृतिवृत्ते पुनर्वृत्तावविधिः निष्ठितस्य ॥ १. २. १२५ ॥
 यावत्संभवस्तावद्विधिः ॥ १. २. १२६ ॥
 पर्जन्यवल्लक्षणप्रवृत्तिः ॥ १. २. १२७ ॥
 अकृतकारि खल्वपि शास्त्रम् ॥ १. २. १२८ ॥
 कार्यकालं संज्ञापरिभाषम् ॥ १. २. १२९ ॥
 यथोद्देशं संज्ञापरिभाषं प्रवर्तते ॥ १. २. १३० ॥
 प्रत्येकं वाक्यपरिसमाप्तिः ॥ १. २. १३१ ॥
 समुदाये वाक्यपरिसमाप्तिः ॥ १. २. १३२ ॥
 व्याख्यानतो विशेषप्रतिपात्तिः ॥ १. २. १३३ ॥
 अभिधानलक्षणाः कृत्तद्धितसमासाः ॥ १. २. १३४ ॥
 प्रत्ययः परः ॥ १. २. १३५ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

प्रथमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

१, २. A adds कचिद्भवति.

३. A. पा च.

४. A omits this sūtra

५. B omits परि-

अथ तृतीयः पादः

तिजः क्षमायां सञ् ॥ १. ३. १ ॥

कितः संशयप्रतीकारयोः ॥ १. ३. २ ॥

गुणो गर्हायाम् ॥ १. ३. ३ ॥

बधेरे दीर्घश्च ॥ १. ३. ४ ॥

मानो विचारणायाम् ॥ १. ३. ५ ॥

शान्दानोर्वा ॥ १. ३. ६ ॥

तुनर्हादिच्छायाम् ॥ १. ३. ७ ॥

आशङ्कायां च ॥ १. ३. ८ ॥

नेच्छासनः ॥ १. ३. ९ ॥

सुपः कर्मणः काम्यच् ॥ १. ३. १० ॥

अनव्ययादमः क्यज्वा ॥ १. ३. ११ ॥

अधिकरणाष्टोपमानादाचारे ॥ १. ३. १२ ॥

कर्तुर्विप् ॥ १. ३. १३ ॥

गल्भकलीबहोडेभ्यो ङित् ॥ १. ३. १४ ॥

क्यङ् ॥ १. ३. १५ ॥

च्यर्थे भृशोत्सुकशीघ्रचपलपण्डिताण्डरकण्डरमेधाशुचिनीलहरितफेनमन्दम-
न्द्रेभ्यः ॥ १. ३. १६ ॥

संश्चतृपद्रेह्वेह्वर्चसोजसां लोपश्च ॥ १. ३. १७ ॥

उदभिदुस्सुभ्यो मनसः ॥ १. ३. १८ ॥

डाज्जलोहितजिह्वाश्यामधूमचर्महर्षगर्वनेर्मसुखदुःखमूर्च्छानिद्राकृपाकरुणादिभ्यः
क्यष् ॥ १. ३. १९ ॥

१. A. शान्दोनीर्वा.

४. A. द्रोह.

२. A. त्सुख

५. B omits नर्म. The commentary

३. A. मद्रभद्रेभ्यः.

too omits नर्म.

तस्मै कामति कष्टकक्षसत्रगहनेभ्यः कल्कचिकीर्षायां क्यङ् ॥ १. ३. २० ॥

तं वर्तयति रोमन्थाद्धनुचलने ॥ १. ३. २१ ॥

बाष्पोष्मफेनेभ्य उद्धमने ॥ १. ३. २२ ॥

सुखदुःखतृप्रकृच्छ्राश्रालीककरुणकृपणसोढप्रतीपेभ्योऽनुभवे ॥ १. ३. २३ ॥

शब्दवैरकलहाभ्रकण्वमेघाटाट्टाशीकासोटाकोटापोटाप्लुष्टाटासुदिनदुर्दिननी -

हारेभ्यः करणे ॥ १. ३. २४ ॥

तपसः क्यच् ॥ १. ३. २५ ॥

नैमसः पूजायाम् ॥ १. ३. २६ ॥

वरिवसः परिचर्यायाम् ॥ १. ३. २७ ॥

चित्रङ् आर्चये ॥ १. ३. २८ ॥

कण्डूजसुवलगुमन्तुमहीङ्ङणीङ्ङ्वेङ्ङलेङ्ङवेङ्ङलाङ्ङलेङ्ङलोङ्ङउररूपिरस्तिरोदुवस्-

वैचसियसुपसिरज्जिषज्जिष्णुज्ज्यो यक् ॥ १. ३. २९ ॥

पलावेलाकेलाखेलामेधामगधेरधेषुधकुषुभसुखदुःखगङ्गागतरणचरणचुरणो -

रणतुरणभुरणतन्तसम्पसाररसमरसपरेभ्यश्च ॥ १. ३. ३० ॥

धातोर्हलादेरेकाचः कियासमभिहारे यङ् ॥ १. ३. ३१ ॥

लुग्वहुलम् ॥ १. ३. ३२ ॥

अट्यर्तिसूत्रिमूर्त्रिसूच्यशूर्णभ्यः ॥ १. ३. ३३ ॥

कौटिल्य एव गत्यर्थेभ्यः ॥ १. ३. ३४ ॥

लुपसदचरजपजभदहदशगृभ्यो भावगर्हायाम् ॥ १. ३. ३५ ॥

न शुभरुचगृणांतिभ्यः ॥ १. ३. ३६ ॥

चुरादिभ्यो णिच् ॥ १. ३. ३७ ॥

सुपो धात्वर्थे बहुलमिष्टवच्च ॥ १. ३. ३८ ॥

मुण्डमिश्रश्लक्ष्णलवणलघुपटुप्रभृतीनि करोति ॥ १. ३. ३९ ॥

१. B. पुष्पा

७. A. गहभ.

२. B omits करणे.

८. B omits चुरण. The commentary

३. A. मनसः

too omits it.

४. A omits ले

९. A. तन्तपसंपसारस.

५. A omits वचसि.

१०. A. मूर्तिसूच्यशूर्णे

६. A omits कुषुभ

११. B. गृणादिभ्यः

स्यूलादीनामाचष्टे च ॥ १. ३. ४० ॥

सत्यार्थवेदानामापुक् च ॥ १. ३. ४१ ॥

श्वेताश्वातरगालोडिताह्वरकाणामश्वतरेतकलोपश्च ॥ १. ३. ४२ ॥

कृतत्वचवर्णान् गृह्णाति ॥ १. ३. ४३ ॥

हलिकलयोरश्च ॥ १. ३. ४४ ॥

प्रताद्भोजने तन्निवृत्तौ च ॥ १. ३. ४५ ॥

रूपान्निध्याने ॥ १. ३. ४६ ॥

पाशाद्विमोचने संयमने च ॥ १. ३. ४७ ॥

तूस्ताद्विहनने ॥ १. ३. ४८ ॥

लोम्नोऽनुमार्जने ॥ १. ३. ४९ ॥

वस्त्रात्समाच्छादने परिधाने च ॥ १. ३. ५० ॥

तेनातिक्रामति ॥ १. ३. ५१ ॥

सेनावीणावर्मचूर्णतूलश्लोकवासांवासिभ्योऽभियानोऽपगानसन्नहनावध्वंसनाव -
क्रोषणोपस्तवनोन्मोचनपरिच्छेदनेषु ॥ १. ३. ५२ ॥

अङ्गात्तन्निरस्यति छित् ॥ १. ३. ५३ ॥

पुच्छादुदसने व्यसने पर्यसने च ॥ १. ३. ५४ ॥

भाण्डात्समाचयने ॥ १. ३. ५५ ॥

चीवरादार्जने परिधाने च ॥ १. ३. ५६ ॥

धातोर्हेतुर्व्यापारे ॥ १. ३. ५७ ॥

आख्यानात् कृतस्तदाचष्ट इति कृत्वृक्प्रकृतिप्रत्यापत्तिः प्रकृतिवञ्च कारकम् ॥
१. ३. ५८ ॥

क्रियान्वाख्यानाच्च ॥ १. ३. ५९ ॥

नाख्यानात् ॥ १. ३. ६० ॥

दृश्यार्थायां च प्रवृत्तौ ॥ १. ३. ६१ ॥

आह्लोपश्च कालात्यन्तसंयोगे मर्यादायाम् ॥ १. ३. ६२ ॥

चित्रीकरणे प्रापि ॥ १. ३. ६३ ॥

नक्षत्रयोगे चि ॥ १. ३. ६४ ॥

गुपूधूपिषिच्छिपणिपनिभ्य आयो वा ॥ १. ३. ६५ ॥

१. B. दञ्जि

३. A. शि.

२. A. दृष्या-

४. B. धूप.

ऋतेरीयङ् ॥ १. ३. ६६ ॥

कमेर्णिङ् ॥ १. ३. ६७ ॥

नित्यं शित्यादयः ॥ १. ३. ६८ ॥

अनेकाचो लिट् आङ्कृभ्वस्तीनां च लिट्यनुप्रयोगः ॥ १. ३. ६९ ॥

इजादेर्गुरुमतोऽनृच्छूर्णोः ॥ १. ३. ७० ॥

दयायास्कासूभ्यश्च ॥ १. ३. ७१ ॥

जाग्रुषो वा ॥ १. ३. ७२ ॥

भीह्रीभृदुवां इलुश्च ॥ १. ३. ७३ ॥

विदेः किञ्च ॥ १. ३. ७४ ॥

लोटः कृञश्च लोट्यनुप्रयोगः ॥ १. ३. ७५ ॥

स्यतासी ललुटोः ॥ १. ३. ७६ ॥

लुङि सिच् ॥ १. ३. ७७ ॥

स्पृशिमृशिकृषितृषिहृषिभ्यो वा ॥ १. ३. ७८ ॥

दधागातिपिबतिस्याभूभ्यः परस्मैपदे लुक् ॥ १. ३. ७९ ॥

शाच्छासाघ्राधेइभ्यो वा ॥ १. ३. ८० ॥

तनादिभ्यस्तथासोः ॥ १. ३. ८१ ॥

शल इगुपधादृशोऽनिटः कसः ॥ १. ३. ८२ ॥

श्रिषः ॥ १. ३. ८३ ॥

नासत्वाश्लेषे ॥ १. ३. ८४ ॥

णिश्चिद्रुलुकमिभ्यः कर्तरि चङ् ॥ १. ३. ८५ ॥

घेदृश्चिभ्यां वा ॥ १. ३. ८६ ॥

शाससुख्यावचिभ्योऽङ् ॥ १. ३. ८७ ॥

ऋसुभ्यां वा ॥ १. ३. ८८ ॥

लिपिसिचिह्वयतिभ्यः ॥ १. ३. ८९ ॥

आत्मनेपदे वा ॥ १. ३. ९० ॥

लदिद्युतादिपुष्यत्यादिभ्यः परस्मैपदे ॥ १. ३. ९१ ॥

१. A has अनेकादायायास् कासूभ्यश्च
in the place of sūtras 69, 70 and 71.

३. B. सुपिभ्यो

४. A. घाता

२. B. विदः

ईरिञ्जुस्तम्भुप्रचुम्बुलुषुयुचुग्लुचुग्लुञ्चुभ्यो वा ॥ १. ३. ९२ ॥

पदस्तेचिण् तलुक् च ॥ १. ३. ९३ ॥

सृजश्श्रद्धावति ॥ १. ३. ९४ ॥

दीपजनबुधपूरितायिप्यायिभ्यो वा ॥ १. ३. ९५ ॥

अचः कर्मकर्तरि ॥ १. ३. ९६ ॥

दुहश्च ॥ १. ३. ९७ ॥

शेषेभ्यो नित्यम् ॥ १. ३. ९८ ॥

न कर्मयोगे ॥ १. ३. ९९ ॥

रुधश्च ॥ १. ३. १०० ॥

भावकर्मणोः ॥ १. ३. १०१ ॥

नानोस्तपः ॥ १. ३. १०२ ॥

सार्वधातुके यक् ॥ १. ३. १०३ ॥

कर्मकर्तरि च ॥ १. ३. १०४ ॥

न दुहः ॥ १. ३. १०५ ॥

णिश्चिन्नूआत्मनेपदाकर्मकभूषाकर्मकिरादिश्रन्थग्रन्थसन्स्तुनमिभ्यश्चिण् च ॥

१. ३. १०६ ॥

तपस्तपःकर्मकात् ॥ १. ३. १०७ ॥

कर्तरि शप् ॥ १. ३. १०८ ॥

अदादिभ्यो लुक् ॥ १. ३. १०९ ॥

जुहोत्यादिभ्यः श्लुः ॥ १. ३. ११० ॥

दिवादिभ्यः श्यन् ॥ १. ३. १११ ॥

सृजः श्राद्धे ॥ १. ३. ११२ ॥

भ्राशभ्लाशभ्रमुक्कमुक्कमुत्रसिबुटिलैषिभ्यो वा ॥ १. ३. ११३ ॥

यसोऽनुसर्गात् ॥ १. ३. ११४ ॥

संयसश्च ॥ १. ३. ११५ ॥

कुषिरजोः कर्मकर्तरि परस्मैपदं च ॥ १. ३. ११६ ॥

तुदादिभ्यः शः ॥ १. ३. ११७ ॥

१. B. हरिञ्जुश्चस्ते

३. A. लुपिभ्यो

२. B omits कमु

४. A. कृषि.

- रुधादिभ्यः इन्ः ॥ १. ३. ११८ ॥
 तनादिभ्य उः ॥ १. ३. ११९ ॥
 स्वादिभ्यः इनुः ॥ १. ३. १२० ॥
 श्रुकृधिवां श्रुकृधि च ॥ १. ३. १२१ ॥
 अक्षो वा ॥ १. ३. १२२ ॥
 तनूकरणे तक्षः ॥ १. ३. १२३ ॥
 स्तन्भुस्तुन्भुस्कन्भुस्कुन्भुस्कुभ्यः ॥ १. ३. १२४ ॥
 इना व्रश्चादिभ्यः ॥ १. ३. १२५ ॥
 हलोहौ शानच् ॥ १. ३. १२६ ॥
 बहुलम् ॥ १. ३. १२७ ॥
 भावकर्मणोराण्यतः ॥ १. ३. १२८ ॥
 तेव्यत्तव्यानीयरः ॥ १. ३. १२९ ॥
 वास्तव्यः कर्तरि ॥ १. ३. १३० ॥
 प्रवचनीयोपस्थानीयरमणीयादयो वा ॥ १. ३. १३१ ॥
 स्नानीयादयः करणे ॥ १. ३. १३२ ॥
 दानीयादयः संप्रदाने ॥ १. ३. १३३ ॥
 समावर्तनीयादयोऽपादाने ॥ १. ३. १३४ ॥
 स्थानीयादयोऽधिकरणे ॥ १. ३. १३५ ॥
 केलिमर् कर्मकर्तरि ॥ १. ३. १३६ ॥
 अचो यत् ॥ १. ३. १३७ ॥
 भव्यगेयजन्यरम्भाः कर्तरि वा ॥ १. ३. १३८ ॥
 स्त्रियोऽधिकरणे ॥ १. ३. १३९ ॥
 पोरदुपधात् ॥ १. ३. १४० ॥
 शकितकिचैतियतिशसिसहिवधियजिभजिभ्यः ॥ १. ३. १४१ ॥
 गद्मद्वयमिभ्योऽनुपसर्गे ॥ १. ३. १४२ ॥

१. B. रुधादीनां भम्

४. B. दानीयः

२. B add च.

५. B. चेकि

३. A. तस्यकृतव्या-

चरेराङ्गि चागुरौ ॥ १. ३. १४३ ॥
 अवद्यपण्यवर्यागर्ह्यविक्रेया निरोधेषु ॥ १. ३. १४४ ॥
 बह्यं करणम् ॥ १. ३. १४५ ॥
 अर्यः स्वामिवैश्ययोः ॥ १. ३. १४६ ॥
 उपसर्ग्य काल्याप्रजने ॥ १. ३. १४७ ॥
 कर्तर्यजर्थं सङ्गते ॥ १. ३. १४८ ॥
 वदस्सुपि ष्यप् च ॥ १. ३. १४९ ॥
 मृषोद्यम् ॥ १. ३. १५० ॥
 भुवः ॥ १. ३. १५१ ॥
 भावे हनस्त च ॥ १. ३. १५२ ॥
 इण्स्तुशासुवृज्जुषिभ्यः ॥ १. ३. १५३ ॥
 कदुपभाच्चानृनि कृपि चृतेः ॥ १. ३. १५४ ॥
 खनेरी च ॥ १. ३. १५५ ॥
 भृञोऽसंज्ञायाम् ॥ १. ३. १५६ ॥
 सामि वा ॥ १. ३. १५७ ॥
 कृवृपिमजिर्शंसिदुहिगुहिभ्यः ॥ १. ३. १५८ ॥
 कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि ॥ १. ३. १५९ ॥
 रुच्याव्यथ्यौ कर्तरि ॥ १. ३. १६० ॥
 राजसूयसूर्यौ यज्ञदेवतयोः ॥ १. ३. १६१ ॥
 मिद्योध्यैर्नदे ॥ १. ३. १६२ ॥
 तिष्यपुष्यसिध्या नक्षत्रे ॥ १. ३. १६३ ॥
 युग्यं च पत्रे ॥ १. ३. १६४ ॥
 आज्यं घृते ॥ १. ३. १६५ ॥
 कुप्यं धने ॥ १. ३. १६६ ॥
 जयतेः हलौ ॥ १. ३. १६७ ॥
 वौनीपूर्द्ध्यां कल्कमुञ्जयोः ॥ १. ३. १६८ ॥

१. A. वृचोः

३. A. दने

२. A. राजसूर्यौ

४. A. पुंभ्यां

पदास्त्रैरिपक्ष्यबाह्यासु ग्रहः ॥ १. ३. १६९ ॥

ऋहलोर्ण्यत् ॥ १. ३. १७० ॥

पाणौ सृजः ॥ १. ३. १७१ ॥

समवपूर्वाच्च ॥ १. ३. १७२ ॥

ओरावश्यके ॥ १. ३. १७३ ॥

आसुयुवपिरपिलपित्रपिचम्यानमिदभिभ्यः ॥ १. ३. १७४ ॥

अमावसोऽधिकरणे णिद्वा ॥ १. ३. १७५ ॥

आङि लुपतिभ्यां कर्तरि च ॥ १. ३. १७६ ॥

प्रणाय्योऽसंमतनिष्कामयोः ॥ १. ३. १७७ ॥

पाय्यधाय्ये मानसामिधेन्योः ॥ १. ३. १७८ ॥

याज्यादानार्चिं ॥ १. ३. १७९ ॥

सान्नाय्यनिकाय्यौ हविर्निवासयोः ॥ १. ३. १८० ॥

क्रतौ कुण्डपाय्यसञ्चाय्यौ ॥ १. ३. १८१ ॥

अग्नवानाय्यपरिचाय्योपचाय्या समूह्याः ॥ १. ३. १८२ ॥

चित्प्राग्निचित्ये च ॥ १. ३. १८३ ॥

कृत्याः प्रैषातिसर्गप्राप्तकालेषु ॥ १. ३. १८४ ॥

ऊर्ध्वमौहूर्तिकेषु च ॥ १. ३. १८५ ॥

आवश्यकाधमर्ण्यार्हशक्तिषु च ॥ १. ३. १८६ ॥

कर्तरि ण्वुल्तृजचश्च ॥ १. ३. १८७ ॥

गलेचोपकपादहारकादयः कर्मणि ॥ १. ३. १८८ ॥

अर्हणे तृच् ॥ १. ३. १८९ ॥

पचपतवदवशप्रणरणक्षमभृवृज्गुपिस्त्रिपि नृतिदृशिमिषिमिधिमिहिदिहिरुहिव-
हादिभ्योऽच् ॥ १. ३. १९० ॥

नदभष्लुगृत्तृसूदिदिविसिविचरिचारि चिलिगाहिभ्यष्टि ॥ १. ३. १९१ ॥

ब्रुवः शित् ॥ १. ३. १९२ ॥

१. A. दानाच्चिः

२. A. अर्हत्तु च.

३. A. वण

४. B. रक्ष

५. A adds सजि.

६. A. दृस्त.

७. A. चधि.

८. A omits this sūtra.

नन्दिवाशिमदिनर्दिसाधिशोभिर्वर्धिभीषिभूषिदूषिसहिदूषिजल्पिभ्यो ल्युः ॥

१. ३. १९३ ॥

रमिरुचिकृतिकुपितृदिदहियुपूभ्यः संज्ञायाम् ॥ १. ३. १९४ ॥

लुवो नो णश्च ॥ १. ३. १९५ ॥

समिकेन्दिकृषिहृषिभ्यः ॥ १. ३. १९६ ॥

कर्मणि दभ्यर्दिनाशिसूदिभ्यः ॥ १. ३. १९७ ॥

ग्रहिष्ठापराधीमन्त्रिसंमर्दिभ्यो णिनिः ॥ १. ३. १९८ ॥

उपावयोरुधः ॥ १. ३. १९९ ॥

उदिहासिदसिसहिभ्यः ॥ १. ३. २०० ॥

श्रुशाविशिवसिवपिरक्षिभ्यो नौ ॥ १. ३. २०१ ॥

याचिब्रजिवदिवसिव्याहृसंव्यहृभ्यो नञि ॥ १. ३. २०२ ॥

अचोऽचित्तवत्कर्तृकात् ॥ १. ३. २०३ ॥

अभौ भुवो भूते ॥ १. ३. २०४ ॥

परिव्योर्गुणश्च वा ॥ १. ३. २०५ ॥

विशयीविषयी च देशे ॥ १. ३. २०६ ॥

इगुपधज्ञाप्रोक्तृभ्यः कः ॥ १. ३. २०७ ॥

गिरो लश्च ॥ १. ३. २०८ ॥

आतश्चोपसर्गे ॥ १. ३. २०९ ॥

प्रसारिणो ङः ॥ १. ३. २१० ॥

व्याघ्राघ्रे प्राणिनासिकयोः ॥ १. ३. २११ ॥

पाघ्राधमाधेइहृशिभ्यः शः ॥ १. ३. २१२ ॥

धारिपारिवेद्युदेजिचेतिसातिसाहिविन्दिभ्योऽनुपसर्गेभ्यः ॥ १. ३. २१३ ॥

लिपश्च ॥ १. ३. २१४ ॥

नौ संज्ञायाम् ॥ १. ३. २१५ ॥

गवादिषु विन्देः ॥ १. ३. २१६ ॥

दाञ् धाञो वा ॥ १. ३. २१७ ॥

ज्वलादिनीभूभ्यो णः ॥ १. ३. २१८ ॥

१. B. कन्दि

३. A. धाञ् अञो वा

२. B. संप्र-

४. A. ज्वलादि दुहि

लिहिदिल्लषाद्यधश्चितनीर्ण्यः ॥ १. ३. २१९ ॥

दूरेक्षणेफलेषु पचेः कर्मकर्तर्युश्चास्य वा ॥ १. ३. २२० ॥

उपसर्गे इयः ॥ १. ३. २२१ ॥

अवे ह्रसाभ्याम् ॥ १. ३. २२२ ॥

समाङो ह्रुवो वा ॥ १. ३. २२३ ॥

ग्रहः ॥ १. ३. २२४ ॥

गेहे कः ॥ १. ३. २२५ ॥

गैस्थथकन् ॥ १. ३. २२६ ॥

ण्युट् च ॥ १. ३. २२७ ॥

हाद्वाङ्भ्यां व्रीहिकालयोः ॥ १. ३. २२८ ॥

रञ्जिनृतिखनिभ्यः शिल्पिनि ष्वुन् ॥ १. ३. २२९ ॥

प्रलूङ्सुभ्यः साधुकारिणि वुन् ॥ १. ३. २३० ॥

आशिषि च ॥ १. ३. २३१ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

प्रथमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः.

—

१. A. व्यधि

२. A. तनिभ्यः

३. A. श्रुवो

४, ५. A omits there two sūtras

६. A. गायतेः कर्तरि थकन्

७. A omits च.

अथ चतुर्थः पादः

कर्मण्यण् ॥ १. ४. १ ॥

ह्रावामश्च ॥ १. ४. २ ॥

शीलिकामिभक्ष्याचरीक्षिभ्यो णः ॥ १. ४. ३ ॥

आतोऽनुपसर्गे कः ॥ १. ४. ४ ॥

समः ख्यः ॥ १. ४. ५ ॥

आङो दश्च ॥ १. ४. ६ ॥

प्राज्झश्च ॥ १. ४. ७ ॥

सुपि स्थापान्नात्राभ्यः ॥ १. ४. ८ ॥

मूलविभुजोर्वीरुहकुमुदमहीध्रोपर्षुधादयः ॥ १. ४. ९ ॥

नखमुचकाकगुहौ हेतुकर्मणोः ॥ १. ४. १० ॥

शोकापनुदतुन्दपरिमृजावानन्दकरालसयोः ॥ १. ४. ११ ॥

ह्रस्वोऽज्वयोनुद्यमनयोः ॥ १. ४. १२ ॥

आङस्ताच्छील्ये ॥ १. ४. १३ ॥

अर्हः ॥ १. ४. १४ ॥

स्तम्बकर्णयोरमिजपिभ्यां हस्तिसूचकयोः ॥ १. ४. १५ ॥

घटघटीधनुर्दण्डयष्टिसरलाङ्गलाङ्कुशशक्तितोमरेषु ग्रहः ॥ १. ४. १६ ॥

सूत्रे च धार्यर्थे ॥ १. ४. १७ ॥

प्रहरणादिष्वदण्डादिषु धृजः ॥ १. ४. १८ ॥

शैमिधातोः संज्ञायाम् ॥ १. ४. १९ ॥

कियत्तद्वद्भुषु कृजः ॥ १. ४. २० ॥

१. A. शालि

४. A. धाप्यर्थे.

२. A. सर्गात् कः

५. A. समि

३. B. समाख्यः

शीङः पाश्चादौ करणे ॥ १. ४. २१ ॥

उत्तानादौ कर्तरि ॥ १. ४. २२ ॥

दिग्धसह्ये च ॥ १. ४. २३ ॥

अधिकरणे ॥ १. ४. २४ ॥

गिरौ डित् ॥ १. ४. २५ ॥

चरेष्टः ॥ १. ४. २६ ॥

भिक्षासेनादायेषु च ॥ १. ४. २७ ॥

पुरोऽप्रतोऽग्रेषु सतैः ॥ १. ४. २८ ॥

पूर्वे कर्तरि ॥ १. ४. २९ ॥

कृशो हेतुताच्छील्यानुलोम्येष्वशब्दलोककलहगाथावैरचाटुसूत्रमन्त्रपदेषु ॥
१. ४. ३० ॥

आद्यन्तानन्तकारबाह्वर्द्धिवाविभानिशाप्रभाभाश्चित्रकर्तृनान्दीलिपिलिविबलि-
भक्तिक्षेत्रजङ्गाधनुररुःसंख्यादिवसदिनरजनीदोषाक्षपाक्षणादासु च ॥
१. ४. ३१ ॥

भृतौ कर्मशब्दैः ॥ १. ४. ३२ ॥

स्तम्बशकृत्तोरिन् व्रीहिवत्सयोः ॥ १. ४. ३३ ॥

हरतेः दृतिनाथयोः पशोः ॥ १. ४. ३४ ॥

फलेमलरजस्सु ग्रहेः ॥ १. ४. ३५ ॥

देववातयोरापेः ॥ १. ४. ३६ ॥

आत्मोदरकुक्षिषु भृशः कित् ॥ १. ४. ३७ ॥

पजेः खश् ॥ १. ४. ३८ ॥

शुनीस्तनमुञ्जाकुलास्यपुष्पेषु घेष्टः ॥ १. ४. ३९ ॥

नासिकानाडीघटीखरीमुष्टिषु च ॥ १. ४. ४० ॥

ध्मः पाणिकरवातेषु च ॥ १. ४. ४१ ॥

उदो रुजिवहिभ्यां कूले ॥ १. ४. ४२ ॥

वहाम्नयोः लिहः ॥ १. ४. ४३ ॥

परिमाणार्थमितनखेषु पचः ॥ १. ४. ४४ ॥

बहुविध्वरुस्तिलेषु तुदः ॥ १. ४. ४५ ॥

वातशर्धयोरजिजहातिभ्याम् ॥ १. ४. ४६ ॥

असूर्योग्रयोर्दशः ॥ १. ४. ४७ ॥

प्रियवशयोर्वदः ॥ १. ४. ४८ ॥

ललाटे तपः ॥ १. ४. ४९ ॥

तापेर्द्विषत्परयोः णिलुकृ च ॥ १. ४. ५० ॥

पुरन्दरभगन्दरौ संज्ञायाम् ॥ १. ४. ५१ ॥

इरमदश्च ॥ १. ४. ५२ ॥

वाचंयमो व्रते ॥ १. ४. ५३ ॥

सर्वे सहः ॥ १. ४. ५४ ॥

कुलाभ्रकरीरेषु च कषः सर्वे ॥ १. ४. ५५ ॥

मेघर्तिभयाभयेषु कृष्णः खः ॥ १. ४. ५६ ॥

क्षेमप्रियमद्रभद्रेष्वण् च ॥ १. ४. ५७ ॥

आशिते भुवो भावकरणयोः ॥ १. ४. ५८ ॥

भृवृजितृतिपिदिमसिहभ्यः संज्ञायाम् ॥ १. ४. ५९ ॥

धारेर्धर्च ॥ १. ४. ६० ॥

सुतमितजनपूर्वहृदयतुरभुजप्लवेषु गयः ॥ १. ४. ६१ ॥

विहायसो विह च ॥ १. ४. ६२ ॥

तुरादिषु खइ च ॥ १. ४. ६३ ॥

डश्च ॥ १. ४. ६४ ॥

सर्वसर्वत्रात्यन्तान्तपुरप्रतीपग्रामगुह्यतल्पादिषु च ॥ १. ४. ६५ ॥

अग्रादिमध्यान्ताध्वदूरपारागारादिषु तदन्तेषु च ॥ १. ४. ६६ ॥

खगागोरगपतगपन्नगनापनाशुगादयः संज्ञायाम् ॥ १. ४. ६७ ॥

सुदुरोरधिकरणे ॥ १. ४. ६८ ॥

आशिषि हनः ॥ १. ४. ६९ ॥

अपात्क्लेशतमसोः ॥ १. ४. ७० ॥

दर्पज्वरदोषदुःखादिषु च ॥ १. ४. ७१ ॥

१. B. करीषेषु

२. A omits सर्वे

३. A omits भया

४. A omits मद्र

५. A adds प्रव

६. A. निस्त्रो देशे

७. A omits this sūtra.

दारावाहोऽणन्यस्य च टः संज्ञायाम् ॥ १. ४. ७२ ॥

चारौ वा ॥ १. ४. ७३ ॥

समश्च ॥ १. ४. ७४ ॥

कुमारशीर्षयोः णिनिः ॥ १. ४. ७५ ॥

टग्लक्षणे जायापत्योः ॥ १. ४. ७६ ॥

लक्षणवति च ॥ १. ४. ७७ ॥

अचित्तवति च ॥ १. ४. ७८ ॥

ब्रह्मकृतशत्रुवृत्रादिषु च ॥ १. ४. ७९ ॥

हस्तमृगशतघ्नीसङ्ख्यादयः संज्ञायाम् ॥ १. ४. ८० ॥

गोघ्नः संप्रदाने च ॥ १. ४. ८१ ॥

हस्तिबाहुकवाटेषु शर्का ॥ १. ४. ८२ ॥

नगरे चाहस्तिनि ॥ १. ४. ८३ ॥

पाणिघाताडघौ शिल्पिनि ॥ १. ४. ८४ ॥

राजघः ॥ १. ४. ८५ ॥

गायतोऽनुपसर्गात् ॥ १. ४. ८६ ॥

सुराशीर्षोः पिबः ॥ १. ४. ८७ ॥

आढ्यसुभगस्थूलपलितनम्रान्धप्रियतदन्तेष्वच्छिष्वभूततद्भावे भुवः खिणुच् -
खुकऔ ॥ १. ४. ८८ ॥

कृजः करणे ख्युन् ॥ १. ४. ८९ ॥

स्पृशोऽनुदके किन् ॥ १. ४. ९० ॥

अञ्चैरुपसर्गे च ॥ १. ४. ९१ ॥

युजेः केवलान् ॥ १. ४. ९२ ॥

कृत्विग्धृगुणिक्कृञ्चः ॥ १. ४. ९३ ॥

दिक्पञ्चजौ कर्मणि ॥ १. ४. ९४ ॥

समानान्यत्यदादिपूषमानेषु दृशः क्सकऔ च ॥ १. ४. ९५ ॥

भृजो णिवः ॥ १. ४. ९६ ॥

१. B omits च

४. A. शीघोः

२. A omits this sūtra.

५. A. भजो.

३. B. गायो.

आतो विच् मनिक्कनिव्वनिपः ॥ १. ४. ९७ ॥

अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते ॥ १. ४. ९८ ॥

किप् च ॥ १. ४. ९९ ॥

सत्सूद्विषदुहदुहयुजविदभिदच्छिदजिनीराजिभ्य उपसर्गेऽपि ॥ १. ४. १०० ॥

अदोऽनन्ने ॥ १. ४. १०१ ॥

क्रव्ये वा ॥ १. ४. १०२ ॥

दुहो दुघः ॥ १. ४. १०३ ॥

आवश्यकाधमर्ण्ययोर्णिनि ॥ १. ४. १०४ ॥

सुप्यजातौ ताच्छील्ये ॥ १. ४. १०५ ॥

उत्प्रतिभ्यामाङि सर्तेः ॥ १. ४. १०६ ॥

साधौ ॥ १. ४. १०७ ॥

ब्रह्मणि वदः ॥ १. ४. १०८ ॥

कर्तर्युपमाने ॥ १. ४. १०९ ॥

व्रताभीक्ष्ण्ययोः ॥ १. ४. ११० ॥

मनः ॥ १. ४. १११ ॥

खैश्चात्ममाने ॥ १. ४. ११२ ॥

भूते ॥ १. ४. ११३ ॥

करणे यजः ॥ १. ४. ११४ ॥

कर्मणि हनः कुत्सायाम् ॥ १. ४. ११५ ॥

किब्रह्मभ्रूणवृत्रेषु ॥ १. ४. ११६ ॥

कृञः सुपुण्यपापकर्ममन्त्रपदेषु ॥ १. ४. ११७ ॥

सोमे सुञः ॥ १. ४. ११८ ॥

चेरग्नौ ॥ १. ४. ११९ ॥

कर्मण्यग्न्याख्यायाम् ॥ १. ४. १२० ॥

अन्यत्रान्यतोऽपि चान्योऽपि दृश्यते ॥ १. ४. १२१ ॥

विक्रियः कुत्सायामिनिः ॥ १. ४. १२२ ॥

दृशेः कनिषू ॥ १. ४. १२३ ॥

१. A. राजादिभ्यश्चोप-

३. A omits this sūtra.

२. A. आत्मने

रात्रि युधो हेतौ ॥ १. ४. १२४ ॥

सहे च ॥ १. ४. १२५ ॥

तयोः कृञः ॥ १. ४. १२६ ॥

सप्तम्यां जनेर्ङः ॥ १. ४. १२७ ॥

पञ्चम्यामजातौ ॥ १. ४. १२८ ॥

जातावपि दृश्यते ॥ १. ४. १२९ ॥

उपसर्गे च संज्ञायाम् ॥ १. ४. १३० ॥

असंज्ञायां च ॥ १. ४. १३१ ॥

अनोः कर्मणि ॥ १. ४. १३२ ॥

ब्रह्मज्यवपुर्व्यवाच्वराहपटहपरिखाः ॥ १. ४. १३३ ॥

क्तवतुः ॥ १. ४. १३४ ॥

भावकर्मणोः क्तः ॥ १. ४. १३५ ॥

कर्तरि चारम्भे क्रियायाः ॥ १. ४. १३६ ॥

श्लिषशीङ्स्थासवसजनरुहजृभजिभ्यः ॥ १. ४. १३७ ॥

गत्यर्थकर्मकपिबतिभजिभ्योऽधिकरणे च ॥ १. ४. १३८ ॥

आहारार्थेभ्योऽकर्तरि ॥ १. ४. १३९ ॥

सुयजिभ्यां ङ्निप् ॥ १. ४. १४० ॥

जीर्यतेरतृन् ॥ १. ४. १४१ ॥

श्रुसदिवासिभ्यो लिङ्गा ॥ १. ४. १४२ ॥

लिट्ः कसुः ॥ १. ४. १४३ ॥

ईयिवाननाश्वाननूचानः ॥ १. ४. १४४ ॥

लुङ् ॥ १. ४. १४५ ॥

अविवक्षितविशेषे ॥ १. ४. १४६ ॥

व्यामिश्रे च ॥ १. ४. १४७ ॥

वसेर्जागरणसन्ततौ रात्रिशेषे ॥ १. ४. १४८ ॥

अनद्यतने लङ् ॥ १. ४. १४९ ॥

परोक्षे च प्रयोक्तुः दर्शनार्हे प्रसिद्धे ॥ १. ४. १५० ॥

१. A. युराशियुतो.

३. A. सदवसि-

२. A. वपच्यवाच

४. A. लिटा

- अभिज्ञावचने लट् ॥ १. ४. १५१ ॥
 न हशश्चत्सु ॥ १. ४. १५२ ॥
 वा काङ्क्षायाम् ॥ १. ४. १५३ ॥
 परोक्षे लिट् ॥ १. ४. १५४ ॥
 कृतस्यास्मरणे ॥ १. ४. १५५ ॥
 अत्यन्तापह्वे च ॥ १. ४. १५६ ॥
 हशश्चतर्लङ् च ॥ १. ४. १५७ ॥
 प्रष्टव्ये चासन्नकाले ॥ १. ४. १५८ ॥
 लट् स्ते ॥ १. ४. १५९ ॥
 अपरोक्षे च ॥ १. ४. १६० ॥
 ननौ पृष्टप्रतिवचने ॥ १. ४. १६१ ॥
 नन्वोर्वा ॥ १. ४. १६२ ॥
 पुरि लङ् चास्ते ॥ १. ४. १६३ ॥
 नदादौ च ॥ १. ४. १६४ ॥
 वर्तमाने लट् ॥ १. ४. १६५ ॥
 प्रवृत्तोपरते ॥ १. ४. १६६ ॥
 प्रवृत्ताविरते ॥ १. ४. १६७ ॥
 नित्यप्रवृत्ते ॥ १. ४. १६८ ॥
 इच्छार्थेभ्यो लिङ् च ॥ १. ४. १६९ ॥
 लट् शतृशानचावप्रथमासमानाधिकरणे ॥ १. ४. १७० ॥
 संबोधने च ॥ १. ४. १७१ ॥
 लक्षणहेत्वोः क्रियायाः ॥ १. ४. १७२ ॥
 कर्तुश्च लक्षणे ॥ १. ४. १७३ ॥
 द्वयोः पर्यायेण चायोगे ॥ १. ४. १७४ ॥
 तत्त्वान्वाख्यानं च ॥ १. ४. १७५ ॥
 माङ्गयाक्रोशे ॥ १. ४. १७६ ॥

१. A. This and the following three
 sūtras are omitted.

२. A. नन्योर्विभाषा.

३. A omits this sūtra.

४. A. वर्तरि.

५. A. वृत्ता-

अस्तिविद्यतीङ्जुहोतिवेत्तिजानातिभ्यो वा ॥ १. ४. १७७ ॥

प्रत्यये च तिङ्प्रकृतौ ॥ १. ४. १७८ ॥

नित्यमन्यत्रोत्तरपदे च ॥ १. ४. १७९ ॥

वेत्तेः कसुश्च ॥ १. ४. १८० ॥

इङ्धारिभ्यां शतृशानचौ ॥ १. ४. १८१ ॥

द्विषः शत्रौ ॥ १. ४. १८२ ॥

सुञ्जो यजमाने ॥ १. ४. १८३ ॥

अहः प्रशंसायाम् ॥ १. ४. १८४ ॥

पूङ्ग्यजिभ्यां शानन् ॥ १. ४. १८५ ॥

शक्तिवयस्ताच्छील्येषु शानच् ॥ १. ४. १८६ ॥

तच्छीलतद्धर्मतत्साधुकारिष्वा क्तेः ॥ १. ४. १८७ ॥

तृन् ॥ १. ४. १८८ ॥

अलङ्कृञ्निराकृञ्भ्यामिण्णुच् ॥ १. ४. १८९ ॥

उदिपचिपतिमतिभ्यः ॥ १. ४. १९० ॥

प्रापयोः जनित्रपिभ्याम् ॥ १. ४. १९१ ॥

वृतिवृधिसहिचरिरुचिभ्राजिभ्यः ॥ १. ४. १९२ ॥

भुवः ॥ १. ४. १९३ ॥

जयतेश्च क्स्नुः ॥ १. ४. १९४ ॥

ग्लामास्थाक्षिपचिपरिमृजिभ्यः स्नुः ॥ १. ४. १९५ ॥

त्रसिगृधिधृषिपिभ्यः क्नुः ॥ १. ४. १९६ ॥

अष्टाभ्यः शमादिभ्यो घिनुण् ॥ १. ४. १९७ ॥

युजभुजभजद्विषद्रुहद्रुहद्रुप्रत्यजरंजरज्जिभ्यः ॥ १. ४. १९८ ॥

क्रीडिगुषिभ्यामाडि ॥ १. ४. १९९ ॥

यसियमिभ्यां प्रे च ॥ १. ४. २०० ॥

मिथिलपिभ्यां च ॥ १. ४. २०१ ॥

समि ज्वरिपृणचिभ्याम् ॥ १. ४. २०२ ॥

घौ विचकत्थस्त्रभुकषकसलसहनिभ्यः ॥ १. ४. २०३ ॥

१. A. जेश्च.

३. A. प्रणक्ति-

२. A omits रज

- अपे च लषः ॥ १. ४. २०४ ॥
 अभावाहनश्च ॥ १. ४. २०५ ॥
 संख्यनुप्रेषु वदः ॥ १. ४. २०६ ॥
 समत्यपाभिव्यभिषु चरः ॥ १. ४. २०७ ॥
 समनुव्यवेषु रुधः ॥ १. ४. २०८ ॥
 विपरिप्रेषु सर्तैः ॥ १. ४. २०९ ॥
 संव्योः सृजः ॥ १. ४. २१० ॥
 संप्रयोर्वसः ॥ १. ४. २११ ॥
 प्रव्योर्द्विवः ॥ १. ४. २१२ ॥
 परिव्योर्द्विहः ॥ १. ४. २१३ ॥
 परौ देवृष्टिभ्याम् ॥ १. ४. २१४ ॥
 क्षिपरदवदवादिदेविभ्यो ण्वुल् च ॥ १. ४. २१५ ॥
 निन्दहिंसक्लिशत्वाद्विनाशिव्याभाषासूर्यनेकाज्भ्यो वुञ् ॥ १. ४. २१६ ॥
 देविकुशोश्चोपसर्गे ॥ १. ४. २१७ ॥
 चलनशब्दार्थादिकर्मकाद्युच् ॥ १. ४. २१८ ॥
 आङितो हलादेः आत्मनेपदिनः ॥ १. ४. २१९ ॥
 जुचङ्गभ्यदन्द्रभ्यसृगृधिज्वलशुचलपपतपदिभ्यः ॥ १. ४. २२० ॥
 कुधभूषार्थेभ्यश्च ॥ १. ४. २२१ ॥
 न यान्तसूददीपदीक्षिभ्यः ॥ १. ४. २२२ ॥
 लषपतपदस्याभूवृषहनकमगमशृभ्य उकञ् ॥ १. ४. २२३ ॥
 जल्पभिक्षकुट्टलुण्टवृडः षाकन् ॥ १. ४. २२४ ॥
 प्रे जुसृभ्यामिनिः ॥ १. ४. २२५ ॥
 जीण्दक्षिविभ्रिपरिभूवमाभ्यव्यथिभ्यः ॥ १. ४. २२६ ॥
 दयिपतिप्रहिँस्पृहिनिद्रातन्द्राशीङ्श्रद्धाभ्य आलुच् ॥ १. ४. २२७ ॥
 दाधेदृसिशदैसदो रुः ॥ १. ४. २२८ ॥

१. A. संख्ये

४. A omits स्पृहि

२. A. खादि

५. A. शासरो-

३. A. दक्षिर्तापरि

जुहोतेर्दे च ॥ १. ४. २५४ ॥

द्युतिगमोश्च ॥ १. ४. २५५ ॥

दृणातेर्ह्रस्वश्च ॥ १. ४. २५६ ॥

भुवः संज्ञायाम् ॥ १. ४. २५७ ॥

डुः शंसिंप्रेषु ॥ १. ४. २५८ ॥

धः कर्मणि घृन् ॥ १. ४. २५९ ॥

नीदोपूशसुयुजस्तुदसिचमिहपतपानहिभ्यः करणे ॥ १. ४. २६० ॥

दंशेरषित् ॥ १. ४. २६१ ॥

सीरसूकरास्येषु पुवः ॥ १. ४. २६२ ॥

अर्तिलूधूसूखनिसहिवहिचरिभ्य इत्रः ॥ १. ४. २६३ ॥

पुवः संज्ञायाम् ॥ १. ४. २६४ ॥

कर्तरि चर्षिदेवतयोः ॥ १. ४. २६५ ॥

भीतः कः प्राग्वत् ॥ १. ४. २६६ ॥

मतिषुद्धिपूजार्थेभ्यः ॥ १. ४. २६७ ॥

शीङ्श्रिपिसङ्गयजिलङ्गिलिपितृपिटृपिकुधिभुधिरुहिमुहिदिहि'स्त्रिहिकृमिश्र -

य्यवत्रासिसुधाञ्भृष्टमदिमुदिप्रभृतिभ्यः ॥ १. ४. २६८ ॥

शीलिरक्षक्षमिकमिजुषिरुषितृषिहृषिभ्यः ॥ १. ४. २६९ ॥

कुंशियसिभ्यामाङि ॥ १. ४. २७० ॥

रभेः समि च ॥ १. ४. २७१ ॥

यमे रुदि च ॥ १. ४. २७२ ॥

अभिव्याङि भृञः ॥ १. ४. २७३ ॥

नञि मृङः ॥ १. ४. २७४ ॥

कषेरनिटो भविष्यति च ॥ १. ४. २७५ ॥

१. A. शंसिंप्रेषु डः.

२. A. नीदश्च

३. A. सरि-

४. A. ननि

५. A. भीतिः

६. A. दुहि

७. A omits this sūtra.

८. A. ऋषि.

अ. १. पा. ४. सू. २७६]

भोजविरचितम्

सर्वेभ्यो हेतुसंपत्तौ वा ॥ १. ४. २७६ ॥

लिङ्लोटवाशिषि ॥ १. ४. २७७ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

प्रथमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

अध्यायश्च समाप्तः

॥ अथ द्वितीयोऽध्यायः ॥

- कृवापार्जिमिस्वदिसाध्यशूभ्य उण् ॥ २. १. १ ॥
 दृक्षासनिर्जनचटिचरिभ्यो जुण् ॥ २. १. २ ॥
 'किमि श्रुः ॥ २. १. ३ ॥
 जराजटावनरसेष्विणः ॥ २. १. ४ ॥
 प्रोरश्च लः ॥ २. १. ५ ॥
 कृके वचः कश्च ॥ २. १. ६ ॥
 भृमृतृचरित्सरितनिमिमस्जिशीङ् वटिचटिचञ्चिभ्य उः ॥ २. १. ७ ॥
 अणश्च ॥ २. १. ८ ॥
 धान्ये नित् ॥ २. १. ९ ॥
 पटिकट्यसिवसित्रपिहनिमनिशृस्वृक्षिहिक्लिदिकन्दिबिद्यन्धिबन्धिभ्यः ॥
 २. १. १० ॥
 उन्देरिच्चादेः ॥ २. १. ११ ॥
 बहिरहिपंसां दीर्घश्च ॥ २. १. १२ ॥
 अशेर्नु च ॥ २. १. १३ ॥
 नमिमनिजनां नाकिधतश्च ॥ २. १. १४ ॥
 वलिफलोर्गुक् च ॥ २. १. १५ ॥
 अर्जेः कृज च ॥ २. १. १६ ॥
 कृतेः कतयोस्तकौ च ॥ २. १. १७ ॥

१. A. जिति.

२. A. जानि

३. A. किमश्चः

४. A. This sūtra is written after the next.

५. A. कृते वचः The last word कश्च is written as a separate sūtra.

६. A. This sūtra is written as two sūtras, one ending with शीङ् and the other with उः

७. A. पंसि.

नावञ्चेः ॥ २. १. १८ ॥

इषिभिद्विविदिमृदिव्यध्रिगृधिधृषिहृषिकावृभ्यः कुः ॥ २. १. १९ ॥

याहनृभृवृत्रां द्वे च ॥ २. १. २० ॥

शः सन्वञ्च ॥ २. १. २१ ॥

पचेरिञ्चोपधायाः ॥ २. १. २२ ॥

कृप्रोरुञ्च ॥ २. १. २३ ॥

ऊर्णोर्नुलोपश्च ॥ २. १. २४ ॥

महति ह्रस्वश्च ॥ २. १. २५ ॥

क्रक्षेरो ङश्च ॥ २. १. २६ ॥

श्लिषेः कश्च ॥ २. १. २७ ॥

रिमिप्रथ्योः प्रसारणं च ॥ २. १. २८ ॥

स्यन्देर्धश्च ॥ २. १. २९ ॥

स्पशिभ्रस्जोः सलोपश्च ॥ २. १. ३० ॥

सृजेरसुक् च ॥ २. १. ३१ ॥

बंहिरङ्गिलङ्गिलिङ्गिनां नलोपश्च ॥ २. १. ३२ ॥

पराङोः शृत्वनिभ्यां ङित् ॥ २. १. ३३ ॥

द्युद्रुभ्यां च ॥ २. १. ३४ ॥

हरिमितशतकसु द्रुवः ॥ २. १. ३५ ॥

अपदुस्सुवनिषु स्थः ॥ २. १. ३६ ॥

पीमृगमित्रदेवसुस्नास्मसु युः ॥ २. १. ३७ ॥

कैशीशमिरमिभ्यः कुः ॥ २. १. ३८ ॥

प्रि[हि]यः किद्रो लश्च वा ॥ २. १. ३९ ॥

चटिकठिभ्यामाकुः ॥ २. १. ४० ॥

शिविकुटिकुषिभ्यः कित् ॥ २. १. ४१ ॥

चेरुपन्योर्ङित् ॥ २. १. ४२ ॥

शालेराकुः ॥ २. १. ४३ ॥

१. A omits this sūtra.

२. A. सोपश्च.

३. A. सृजेः सुश्च.

४. A. ण्वित्

५. A. शिखि

६. A. सिलेरङ्कुः

- सृष्टृभ्यां वाकुक् ॥ २. १. ४४ ॥
 अमेर्गुः ॥ २. १. ४५ ॥
 दमेर्लोपश्च ॥ २. १. ४६ ॥
 हेः किन्नुद् च ॥ २. १. ४७ ॥
 प्रीकैपानीलिभ्यः कङ्कुच् ॥ २. १. ४८ ॥
 अर्त्यविभ्यामटुच् ॥ २. १. ४९ ॥
 शालेराटुच् ॥ २. १. ५० ॥
 तनिमनिकणिभ्यो डुः ॥ २. १. ५१ ॥
 पनेर्दीर्घश्च ॥ २. १. ५२ ॥
 सृपल्योः कनुगानुगौ च ॥ २. १. ५३ ॥
 गमेः कित् ॥ २. १. ५४ ॥
 स्थो णुः ॥ २. १. ५५ ॥
 अजिवृरीभ्यो नित् ॥ २. १. ५६ ॥
 कृह्भ्यामेणुः ॥ २. १. ५७ ॥
 कमिमनिजन्यसिगाभापायाहिभ्यस्तुः ॥ २. १. ५८ ॥
 चायः किं च ॥ २. १. ५९ ॥
 आपो ह्रस्वश्च ॥ २. १. ६० ॥
 सितनिगमिमसिसच्यविधाञ्जूषूकुशिभ्यस्तुन् ॥ २. १. ६१ ॥
 वसेर्णिद्धा ॥ २. १. ६२ ॥
 पाज्यर्तिभ्यो डित् ॥ २. १. ६३ ॥
 कृञः कतुः ॥ २. १. ६४ ॥
 एधिवहोरतुच् ॥ २. १. ६५ ॥
 तनेर्यक् च ॥ २. १. ६६ ॥
 जीवेरातुः ॥ २. १. ६७ ॥
 यमेर्दुक् ॥ २. १. ६८ ॥
 शीडो धुक् ॥ २. १. ६९ ॥

१. A. किश्द

४. A. अनुक् च

२. A. स्थोर्णः

५. A. शुक्

३. A. की

धुञो नुद् च ॥ २. १. ७० ॥

दाभाभ्यां नुः ॥ २. १. ७१ ॥

वचर्गश्च ॥ २. १. ७२ ॥

धेट इश्च ॥ २. १. ७३ ॥

सूविषिकृज्भ्यः कित् ॥ २. १. ७४ ॥

होर्द्वे लोपश्च ॥ २. १. ७५ ॥

गमेः सन्वच्च ॥ २. १. ७६ ॥

तनेर्द्विः ॥ २. १. ७७ ॥

अञ्जेरिणुच् ॥ २. १. ७८ ॥

क्षिपिनदिपदिपतिदाभूभ्यश्च नुक् ॥ २. १. ७९ ॥

कृशेरानुक् ॥ २. १. ८० ॥

जीवेरदानुक् ॥ २. १. ८१ ॥

वचैरक्नुः ॥ २. १. ८२ ॥

स्तनिहृषिपुषिगदिमदिघुषिगडिमण्डजनिनन्दिभ्यो णेरित्नुच् ॥ २. १. ८३ ॥

मर्तिकशिभ्यां चिपुक् ॥ २. १. ८४ ॥

अमिकमिभ्यां बुः ॥ २. १. ८५ ॥

अभ्रैरमुः ॥ २. १. ८६ ॥

जनिमनियजिशुन्धिदसिभ्यो युत् ॥ २. १. ८७ ॥

नैजि ध्वरे ॥ २. १. ८८ ॥

भुजेः कित् ॥ २. १. ८९ ॥

सर्तेर्यूः ॥ २. १. ९० ॥

हेतुभावयोः मृडस्त्युक् ॥ २. १. ९१ ॥

पीम्यशिभ्यो रुः ॥ २. १. ९२ ॥

रूपूभ्यां कुन् ॥ २. १. ९३ ॥

खनो लोपश्च ॥ २. १. ९४ ॥

जनेस्त च ॥ २. १. ९५ ॥

शातेर्ह्रस्वश्च ॥ २. १. ९६ ॥

१. A. हे

३. A. निनि.

२. A. णेरियच्

- षिञ्जेः शिर्गु च ॥ २. १. ९७ ॥
 ईमनि शीङो डित् ॥ २. १. ९८ ॥
 कुट्यर्तिभ्यामरुः ॥ २. १. ९९ ॥
 कर्कैरारुः ॥ २. १. १०० ॥
 ओर्वैरादेरुदेतौ च ॥ २. १. १०१ ॥
 तुम्बेरुः ॥ २. १. १०२ ॥
 कन्देरत उच्च ॥ २. १. १०३ ॥
 चमेरुः ॥ २. १. १०४ ॥
 शीङ्पीङ्गुशल्भ्यो लुट् लुगालुचः ॥ २. १. १०५ ॥
 कमण्डलुगुहलुगुलुगुलवः ॥ २. १. १०६ ॥
 पॅरः गुन् ॥ २. १. १०७ ॥
 मस्तिषोः षुक् ॥ २. १. १०८ ॥
 तरतेरभ्युः ॥ २. १. १०९ ॥
 कृषिचमितनिधन्यन्दिसर्जिखर्जिभ्य ऊः ॥ २. १. ११० ॥
 खण्डयज्योर्दुकृजुकौ च ॥ २. १. १११ ॥
 कृषेष्ट च ॥ २. १. ११२ ॥
 तृद्रोः दूश्च ॥ २. १. ११३ ॥
 मृजेर्गुणश्च ॥ २. १. ११४ ॥
 वहो ध च ॥ २. १. ११५ ॥
 कसिपद्यर्तिभ्यो णित् ॥ २. १. ११६ ॥
 अडो लश्च वा ॥ २. १. ११७ ॥
 नञि लम्बेर्नलोपश्च ॥ २. १. ११८ ॥
 के शीङो रट् चास्य ॥ २. १. ११९ ॥
 जनेर्बुक् च ॥ २. १. १२० ॥

१. A. शिश्च

२. A. शृनि

३. A. ओर्लैरादेः इरेकौ च

४. A. This is written as part of
the previous sūtra.

५. A. This and the following
two sūtras are omitted.

६. A. नृद्रो

७. A. के शीङ् एरट्

- कफ ईलेर्णिलुक् ॥ २. १. १२१ ॥
 कृजः कन्धुक् च ॥ २. १. १२२ ॥
 धृषेर्दिधिष च ॥ २. १. १२३ ॥
 दुभिचपोर्नुञ्च ॥ २. १. १२४ ॥
 नृतिर्शुधिकुहिभ्यः कूः ॥ २. १. १२५ ॥
 ऋतेरं च ॥ २. १. १२६ ॥
 भ्रमेर्ङ्कः ॥ २. १. १२७ ॥
 योरागूच् ॥ २. १. १२८ ॥
 दिवेः कन् ॥ २. १. १२९ ॥
 नियो डित् ॥ २. १. १३० ॥
 सव्ये स्थः ॥ २. १. १३१ ॥
 सुञ्यसेः ऋन् ॥ २. १. १३२ ॥
 यातेर्वृद्धिश्च ॥ २. १. १३३ ॥
 नञि नन्देः ॥ २. १. १३४ ॥
 पातेस्तृजिञ्च ॥ २. १. १३५ ॥
 मानेलोपश्च ॥ २. १. १३६ ॥
 भ्राजेश्च ॥ २. १. १३७ ॥
 दुहेरिद् किञ्च ॥ २. १. १३८ ॥
 जायां मिथः ॥ २. १. १३९ ॥
 नमेः पश्च ॥ २. १. १४० ॥
 आपो ह्रस्वश्च ॥ २. १. १४१ ॥
 हुपूभ्यामृत्विजि तृन्निद् च ॥ २. १. १४२ ॥
 नियः षुक् च ॥ २. १. १४३ ॥
 उदिगायश्च चित् ॥ २. १. १४४ ॥
 प्रे स्तुशासिभ्याम् ॥ २. १. १४५ ॥
 ह्रप्रस्थोः प्रतौ ॥ २. १. १४६ ॥
 त्विषेर्देवतायामितोऽञ्च ॥ २. १. १४७ ॥

१. A. शिधि

२. A. बेरुन्

३. A adds after this sūtra कप ईरेर्ङ्क च

४. A. नृषेः

क्षदेर्युक्ते ॥ २. १. १४८ ॥

रातेर्दे ॥ २. १. १४९ ॥

लृगमिभ्यां डोः ॥ २. १. १५० ॥

ग्लानुभ्यां डोः ॥ २. १. १५१ ॥

अच इः ॥ २. १. १५२ ॥

खनिकष्यञ्जयसिवसिध्वनिमनिमणिग्रन्थिचरिभ्यश्च ॥ २. १. १५३ ॥

उभे द्वत्रौ च ॥ २. १. १५४ ॥

भुजः कित् ॥ २. १. १५५ ॥

कृगृशृपृकुटिच्छिदिमिदिभ्यश्च ॥ २. १. १५६ ॥

अंहिकुण्ठकम्पां नलोपश्च ॥ २. १. १५७ ॥

तरतेः सन्वत्तुक्चाभ्यासस्य ॥ २. १. १५८ ॥

इगुपधात्कित् ॥ २. १. १५९ ॥

चौ रिचेर्नु च ॥ २. १. १६० ॥

क्रमितमिनमिस्तम्भामत इच्च ॥ २. १. १६१ ॥

मनेरुच्च ॥ २. १. १६२ ॥

हलिकलिकलिकटिवटिचुटिकुटिवलिवलिवल्लयलिभ इत् ॥ २. १. १६३ ॥

हृपिशिरुहिवृतिविदिकीर्तिभ्यश्च ॥ २. १. १६४ ॥

भ्रमेः संप्रसारणं च ॥ २. १. १६५ ॥

कृशृवसिवपिराजिभ्राजिध्वजिसदिहनिकमिवमिफलिकशिवाशिवदिवारिसं -

तिभ्य इज् ॥ २. १. १६६ ॥

नहो भश्च ॥ २. १. १६७ ॥

अलिशलिपलितलिघसिजम्पणिपणिभ्य इण् ॥ २. १. १६८ ॥

अज्यतिभ्यां पादे च ॥ २. १. १६९ ॥

अशे रुट् च ॥ २. १. १७० ॥

वातेर्डित् ॥ २. १. १७१ ॥

प्रे ह्रैः कूपे ॥ २. १. १७२ ॥

कायः किः ॥ २. १. १७३ ॥

१. A. द्रमेः

३. A. मृजः

२. A. वातो

- वर्धेरकिः ॥ २. १. १७४ ॥
 सनेर्डस्त्रिः ॥ २. १. १७५ ॥
 कौतेर्डिस्त्रिः ॥ २. १. १७६ ॥
 मृकण्यवदधिभ्य ईचिः ॥ २. १. १७७ ॥
 भ्वेश्चित् ॥ २. १. १७८ ॥
 वेओ डित् ॥ २. १. १७९ ॥
 श्रिओ डिः ॥ २. १. १८० ॥
 चमेरुच्चातः ॥ २. १. १८१ ॥
 मुषेः किदुनट् च ॥ २. १. १८२ ॥
 वेतेर्णिः ॥ २. १. १८३ ॥
 वितसिबसिसपिपादिभ्यस्तिप् ॥ २. १. १८४ ॥
 भसेर्गट् च ॥ २. १. १८५ ॥
 यजेस्तिः ॥ २. १. १८६ ॥
 कुडो यषुट् च ॥ २. १. १८७ ॥
 गिरः पुग्नस्वश्च ॥ २. १. १८८ ॥
 दकृपिरिषिविषिमुषिशाशुच्यशिभ्यः क्तिन् ॥ २. १. १८९ ॥
 कुचिओश्चिन्नुक् च ॥ २. १. १९० ॥
 अमेरतिः ॥ २. १. १९१ ॥
 युपाभ्यां कित् ॥ २. १. १९२ ॥
 वहिवसिखल्यार्तिभ्यश्चित् ॥ २. १. १९३ ॥
 वृओ व्रत च ॥ २. १. १९४ ॥
 वस्यार्तिभ्यामातिः ॥ २. १. १९५ ॥
 अभौ यामाभ्याम् ॥ २. १. १९६ ॥
 यजो यश्च ॥ २. १. १९७ ॥
 अविभूभ्यामन्तिः ॥ २. १. १९८ ॥
 शेकेरुन्तिः ॥ २. १. १९९ ॥

१. A. कन्य

२. A. इयेश्चित्

३. A. गश्च

४. A. कुम्दो यषुक्

५. A omits this sūtra.

- अजिसङ्गयसिभ्यः किञ्च ॥ २. १. २०० ॥
 सारेरधिर्न ॥ २. १. २०१ ॥
 तनेर्दिधिः ॥ २. १. २०२ ॥
 अतेरिधिः ॥ २. १. २०३ ॥
 उषेरधिः ॥ २. १. २०४ ॥
 विदेः किद्रुं च ॥ २. १. २०५ ॥
 चूर्यगिभ्यां निः ॥ २. १. २०६ ॥
 वहिश्चुश्रियुक्षुभ्यो नित् ॥ २. १. २०७ ॥
 शाशीङो ह्रस्वश्च ॥ २. १. २०८ ॥
 घृष्टधुवृष्टिप्राच्छिज्वरित्वरिभ्यः कित् ॥ २. १. २०९ ॥
 पृषेर्वृश्चि ॥ २. १. २१० ॥
 ऋतृसृकृधृधम्यइयविवृतिप्रहिरजिकट्यटिभ्यो निः ॥ २. १. २११ ॥
 अदेर्मुद्रं च ॥ २. १. २१२ ॥
 कृषेरादेश्च च ॥ २. १. २१३ ॥
 आङि शुषेस्सनः ॥ २. १. २१४ ॥
 क्षिपेः कित् ॥ २. १. २१५ ॥
 अर्तेरत्तिच् ॥ २. १. २१६ ॥
 शकेरुतिः ॥ २. १. २१७ ॥
 नीदलिभ्यां मिः ॥ २. १. २१८ ॥
 अर्तेरू च ॥ २. १. २१९ ॥
 अशे रश च ॥ २. १. २२० ॥
 भुवः किमन् ॥ २. १. २२१ ॥
 क्षणेर्दयिः ॥ २. १. २२२ ॥
 अङ्गिवाङ्गिमङ्गयङ्गिसद्यशूयो रिः ॥ २. १. २२३ ॥
 भूसूभ्यां कित् ॥ २. १. २२४ ॥

१. A. यिः

२. A. किभूक् च

३. A. मुक्

४. A. शुषः

५. A. अर्तेरीकचू

६. A. दश

७. A. धयिः

रासदिशकिकतिभ्यस्त्रिप् ॥ २. १. २२५ ॥

अदेः क्रिश्च ॥ २. १. २२६ ॥

कुशिविशिभ्याम् ॥ २. १. २२७ ॥

कुपेर्दुक् च ॥ २. १. २२८ ॥

वल्लथर्तिकृतिभ्यो रिः ॥ २. १. २२९ ॥

अङ्गिजसिसहिभ्य उरिन् ॥ २. १. २३० ॥

पाठ्यश्चिभ्यामलिच् ॥ २. १. २३१ ॥

धूज्मूह्माङ्गलिभ्यो लिङ्गिणौकुलिज्मलिच् ॥ २. १. २३२ ॥

दृष्टृभ्यां विन् ॥ २. १. २३३ ॥

जृशृस्तृजागृकृनीघृपिभ्यो ण्वित् ॥ २. १. २३४ ॥

छविस्थविकिकिदीविदीदिव्यटविशिष्यः ॥ २. १. २३५ ॥

प्लुपिशुषिकुषिभ्यस्सिक् ॥ २. १. २३६ ॥

अशोर्नित् ॥ २. १. २३७ ॥

गोपादिष्वनेरसिः ॥ २. १. २३८ ॥

वृष्टृसाभ्यो नुद् च ॥ २. १. २३९ ॥

त्रियो हिक् ॥ २. १. २४० ॥

अवितृस्तृतन्द्रितन्त्रिभ्य ईः ॥ २. १. २४१ ॥

वाते प्रमः कित् ॥ २. १. २४२ ॥

यापो छे च ॥ २. १. २४३ ॥

लक्षेर्मुद् च ॥ २. १. २४४ ॥

तुवः कित् ॥ २. १. २४५ ॥

स्रुवश्चिक् ॥ २. १. २४६ ॥

तनेरनश्च वः ॥ २. १. २४७ ॥

१. A This and the next sūtra
are written as one sūtra.

२. A. उरिः

३. A. झिः

४. A. This and the next sūtra
are written as one.

५. A omits शुषि

६. A. स्त्रि

७. A. तुवः

- पारेरजिः ॥ २. १. २४८ ॥
 भिषेः कित् ॥ २. १. २४९ ॥
 पणेरिज्यादेश्च घः ॥ २. १. २५० ॥
 वशेः कित् ॥ २. १. २५१ ॥
 भृञ उञ्च ॥ २. १. २५२ ॥
 लङ्घेरटिर्नलोपश्च ॥ २. १. २५३ ॥
 सतैरडिः ॥ २. १. २५४ ॥
 ईडेरबिडिङ् ह्रस्वश्च ॥ २. १. २५५ ॥
 भातेर्डवतुः ॥ २. १. २५६ ॥
 बृहिमहिपृषिभ्योऽतिः शतृवञ्च ॥ २. १. २५७ ॥
 गमेर्डित् द्वे च ॥ २. १. २५८ ॥
 संश्चत्तृपट्टेहदित्यादयः ॥ २. १. २५९ ॥
 हृत्पृहियुषिभ्य इतिः ॥ २. १. २६० ॥
 ताडेर्णिलुक् च ॥ २. १. २६१ ॥
 उदके श्वेर्डितिः ॥ २. १. २६२ ॥
 मृड उतिः ॥ २. १. २६३ ॥
 प्रो मुट् च वा ॥ २. १. २६४ ॥
 शकेः ऋतिः ॥ २. १. २६५ ॥
 यजेः कश्च ॥ २. १. २६६ ॥
 पातेः कृथिः ॥ २. १. २६७ ॥
 युष्यसिभ्यां मदिक् ॥ २. १. २६८ ॥
 त्यजितनियमिभ्यो डेतिः ॥ २. १. २६९ ॥
 एतेस्तदिः ॥ २. १. २७० ॥
 शदृभसिभ्योऽदिः ॥ २. १. २७१ ॥
 पुरः सुट् च ॥ २. १. २७२ ॥
 वृणातेर्ह्रस्वश्च ॥ २. १. २७३ ॥
 द्वि[युवृषितक्षिराजिधन्विपचिद्यु]प्रतिदिवभ्यः कनिन् ॥ २. १. २७४ ॥

१. A omits this sūtra.

३. A. डक्

२. A. ङदिः

४. A omits this and the following two sūtras.

सप्यशूभ्यां तुट् च ॥ २. १. २७५ ॥

नुदाशिभ्यां गुणश्च ॥ २. १. २७६ ॥

श्वन्नुक्षन्पूषन्प्लीहन्क्लेदन्मूर्धन्मज्जन्यमन्विश्वप्सन्परिज्वन्मातरिश्वन्मघ-

वन्प्रावन्नहन्महन्नथर्वन्निति ॥ २. १. २७७ ॥

क्षामदिपद्यति[पर्वि]शक्तिभ्यो वनिप् ॥ २. १. २७८ ॥

शङ्कुशिरुहिजिज्ञिह्वन्सृष्टृभ्यः कनिप् ॥ २. १. २७९ ॥

सृजेः कश्च ॥ २. १. २८० ॥

ध्याप्योः संप्रसारणं च ॥ २. १. २८१ ॥

अतेर्धश्च ॥ २. १. २८२ ॥

मनिन् ॥ २. १. २८३ ॥

व्योमन्रोमन्लोमन्क्लोमन्हेमन्वेमन्नामन्ललामन्नात्मन्यश्मन्पश्मन्नुष्मन्वैष्म-

न्सीमन्ब्रह्मन्निति ॥ २. १. २८४ ॥

गमेरिनिः ॥ २. १. २८५ ॥

आङि च णित् ॥ २. १. २८६ ॥

भुवश्च ॥ २. १. २८७ ॥

प्रे स्थश्च ॥ २. १. २८८ ॥

यातेः प्रतौ च ॥ २. १. २८९ ॥

बुधेश्च ॥ २. १. २९० ॥

परमे स्थः कित् ॥ २. १. २९१ ॥

मन्थाः ॥ २. १. २९२ ॥

पतेः थश्च ॥ २. १. २९३ ॥

अतैर्भुक्षिनक् ॥ २. १. २९४ ॥

हृजनिभ्यामिमनिच् ॥ २. १. २९५ ॥

भृष्टृस्तृष्टृभ्य ईमनिच् ॥ २. १. २९६ ॥

१. A. This and the next sūtra are written as one.

२. A omits रोमन्

३. A omits बर्ष्मन्

४. A reads this together with the next sūtra.

५. A. प्रतेन्यश्च

६. A. नङ्

- आपः किन् ह्रस्वश्च ॥ २. १. २९७ ॥
 ककुप्त्रिष्टुबनुष्टुभः ॥ २. १. २९८ ॥
 इणो दमिक् ॥ २. १. २९९ ॥
 कौतेर्दिमिः ॥ २. १. ३०० ॥
 अवतेर्मिः ॥ २. १. ३०१ ॥
 गृपृदुर्वीधुर्वीभ्यः किप् ॥ २. १. ३०२ ॥
 वाह्वारौ ॥ २. १. ३०३ ॥
 चतेरुन ॥ २. १. ३०४ ॥
 दिवेर्दिविः ॥ २. १. ३०५ ॥
 विशः किप् ॥ २. १. ३०६ ॥
 विपाशेश्च ॥ २. १. ३०७ ॥
 सहेः षप् च ॥ २. १. ३०८ ॥
 सजुपाशिषौ ॥ २. १. ३०९ ॥
 अर्चिहचिगुचिहुसृपिछदिछर्दिभ्य ईसिः ॥ २. १. ३१० ॥
 वृहेर्नलोपश्च ॥ २. १. ३११ ॥
 द्युतेर्निदादेश्च जः ॥ २. १. ३१२ ॥
 सहो ध च ॥ २. १. ३१३ ॥
 जनेरुसिः ॥ २. १. ३१४ ॥
 अर्तिपृवपयजिधनिभ्यो नित् ॥ २. १. ३१५ ॥
 इणो णित् ॥ २. १. ३१६ ॥
 चक्षेरसिक् च ॥ २. १. ३१७ ॥
 पातेर्दुसुन् ॥ २. १. ३१८ ॥
 यमिद्मिभ्यां डोस् ॥ २. १. ३१९ ॥
 असुन् ॥ २. १. ३२० ॥
 पिबतेरिच्च ॥ २. १. ३२१ ॥

१. A omits ह्रस्वश्च.

४. A. डोसः

२. A omits this and the following four sūtras.

५. A. This and the next sūtra are written together.

३. A. इत्

यजेः श च ॥ २. १. ३२२ ॥

उषिरज्जिशृभूभ्यः कित् ॥ २. १. ३२३ ॥

वस्यहिभ्यां णित् ॥ २. १. ३२४ ॥

उषेर्जश्च ॥ २. १. ३२५ ॥

वहेः सुट् च ॥ २. १. ३२६ ॥

सुरीभ्यां तुट् च ॥ २. १. ३२७ ॥

इणो नुट् च ॥ २. १. ३२८ ॥

शीङः फट् च ॥ २. १. ३२९ ॥

छदिरहो नुट् ह्रस्वश्च ॥ २. १. ३३० ॥

अमेर्भुक् च ॥ २. १. ३३१ ॥

अर्तेरुच्च ॥ २. १. ३३२ ॥

व्याधौ शुट् च ॥ २. १. ३३३ ॥

उक्के नुट् च ॥ २. १. ३३४ ॥

पातेस्थुट् च ॥ २. १. ३३५ ॥

बले जुट् च ॥ २. १. ३३६ ॥

यातेर्दुक् च ॥ २. १. ३३७ ॥

नभेश्चित् ॥ २. १. ३३८ ॥

इन्धेर्नलोपश्च ॥ २. १. ३३९ ॥

आपो ह्रस्वो नुट् च वा ॥ २. १. ३४० ॥

अदेर्नु धश्च वा ॥ २. १. ३४१ ॥

इण्विधिभ्यामसिः ॥ २. १. ३४२ ॥

पुंरोरेतःपयस्सु दधः कित् ॥ २. १. ३४३ ॥

रेपस्त्रेष्णसूधस्विहायसोकस्सुमनस्पुरुरवस्पुरुदंसोऽनेहसङ्गिरोऽप्सरसः ॥

२. १. ३४४ ॥

१. A. मूयः

२. A omits this sūtra.

३. A. पश्च.

४. A. हादिराहोः तुं

५. A. दुक्

६. A. शुक्

७. A. स्थुक्

८. A. जुक्

९. A. नंधौ

१०. A. This is written as two sūtras.

वशोः कनसिः ॥ २. १. ३४५ ॥

दमेरुनसिः ॥ २. १. ३४६ ॥

चदेरमसिः ॥ २. १. ३४७ ॥

भनसि वहेः किपू ङभ्रानसः ॥ २. १. ३४८ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

द्वितीयस्याध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः.

—

१. A. चहे.

२. A. This is written as two sūtras.

अथ द्वितीयः पादः

जीवेरातृकन् वृद्धिश्च ॥ २. २. १ ॥
 इण्भीकापाशल्यतिमर्चिनिहाङ्भ्यः कन् ॥ २. २. २ ॥
 युशुघुविधूजां दीर्घश्च ॥ २. २. ३ ॥
 कुतुस्तूयिकृदाधारार्चिवलिकलिभ्यः कः ॥ २. २. ४ ॥
 कृस्रवृविपुषिमुषिमूङ्शुभूभ्यः कित् ॥ २. २. ५ ॥
 निष्कतुरुष्कोदकार्लर्कशुल्कश्वफल्ककिञ्जल्कोल्कल्लेककेकादयः ॥ २. २. ६ ॥
 कृस्रभृवृस्तुकुशुचरिचटिचणितस्यमिदेविकनिमनिपचिमचिमशिक्षारिकुरिवृ
 तिवल्लिमल्लिसल्ल्यलिभ्यो वुन् ॥ २. २. ७ ॥
 कौ कुरुण्टिरण्टिभ्यः ॥ २. २. ८ ॥
 कटेर्नु च वा ॥ २. २. ९ ॥
 उदिरुचितिलिपुलिपिटिक्षिपिधुसूभ्यः कित् ॥ २. २. १० ॥
 कीचकार्भकधमकवधकर्जहकैरकैडकाश्मकादयः ॥ २. २. ११ ॥
 श्लिजिबलिपतिभ्य आकः ॥ २. २. १२ ॥
 शलिपटिमनिभ्यो नित् ॥ २. २. १३ ॥
 पिनाकापिण्याकश्यामाकपुलाकवार्ताकवृन्ताकज्योन्ताकादयः ॥ २. २. १४ ॥
 अलिकलिदलिपुलिवृश्चिस्फटिपिठपिभ्यः किकन् ॥ २. २. १५ ॥
 मुषेर्दीर्घश्च ॥ २. २. १६ ॥
 स्यमेर्यण इक् च ॥ २. २. १७ ॥

१. A. विचि

२. A. म्यणि

३. A. कटि

४. A. लिकेभ्यः

५. A. कुरुण्टि

६. A. उङि

७. A. omits पुलि

८. A. जनकै-

९. A. त्यकादयः

१०. A. खलि

११. A. omits पिनाक

१२. A. omits श्यामाक

१३. A. omits ज्योन्ताक

१४. A. omits पुलि

पिपीलिकैतिककुशिकहृदिकमक्षिकादयः ॥ २. २. १८ ॥

ऋच्यलि...[द्विषिशलि]दूषिकषिद्विषिद्विशिमृडिवलिस्यम्यनिभ्यः कीकन् ॥

२. २. १९ ॥

मृद्वीकातिन्तिडीकबाहीकवल्मीककलमलीककिङ्किणीकपुण्डरीकचञ्चरीकसमी-

कप्रतीकपूतीकफर्फरीकादयः ॥ २. २. २० ॥

समिकसेरुकन् ॥ २. २. २१ ॥

कमितिम्योर्दुक् च ॥ २. २. २२ ॥

अशिकचोर्नु च ॥ २. २. २३ ॥

कुहेः कित् ॥ २. २. २४ ॥

क्रमेः क्रम् च वा ॥ २. २. २५ ॥

चुल्लुकोल्मुकचिषुकचूचुकजम्बुकगवेधुकामधुकभावुकपृथुकादयः ॥ २. २. २६ ॥

मृकणिलजलिवलिबन्धिभल्लिभ्य ऊकः ॥ २. २. २७ ॥

शल्लिमण्डिभ्यां णित् ॥ २. २. २८ ॥

मधूकोल्कोरुवूकुशम्बूकवरूकादयः ॥ २. २. २९ ॥

क्रोङ्को रो लश्च वा ॥ २. २. ३० ॥

रालापार्काभ्यः कित् ॥ २. २. ३१ ॥

कलेरविङ्कः ॥ २. २. ३२ ॥

क्रमेरेलंकः ॥ २. २. ३३ ॥

लूभीशीङ्शिङ्गिभ्य आनकः ॥ २. २. ३४ ॥

अनेर्डित् ॥ २. २. ३५ ॥

कनेरीनकः ॥ २. २. ३६ ॥

कृतिभिदिलतिपुतिभ्यः क्तिकन् ॥ २. २. ३७ ॥

इष्यसिभ्यां क्तकन् ॥ २. २. ३८ ॥

१. A. पृषि

२. A. शिकचोः

३. A. कुचू

४. A. वालुक.

५. A omits चूचुकुजम्बुक

६. A omits पृथुक.

७. A adds मधूक.

८. A omits का.

९. A. रुकः

१०. A. omits this and the following two sūtras.

भियो द्वे च ॥ २. २. ३९ ॥

ह्रुहिपिण्डिभ्य ईतकः ॥ २. २. ४० ॥

कुपेः कित् ॥ २. २. ४१ ॥

चण्डिभल्लिभ्यामातकः ॥ २. २. ४२ ॥

श्लेष्मातकाम्रातकामिलातकपिष्टातकादयः ॥ २. २. ४३ ॥

शमिमनिभ्यां खः ॥ २. २. ४४ ॥

मुहेः खर्मूर्च ॥ २. २. ४५ ॥

इषेः किट् लोपश्च ॥ २. २. ४६ ॥

महेरुच्चास्य वा ॥ २. २. ४७ ॥

इयतेरिच्चास्य वा ॥ २. २. ४८ ॥

निय ऊनक् च ॥ २. २. ४९ ॥

पुवो नुं ह्रस्वश्च ॥ २. २. ५० ॥

अश्रोतेर्डित् ॥ २. २. ५१ ॥

मैयतेरुट् च ॥ २. २. ५२ ॥

गृभृस्वृभ्यो गः ॥ २. २. ५३ ॥

मुदिखडिङ्गापूभ्यः कित् ॥ २. २. ५४ ॥

गम्यदिभ्यां गन् ॥ २. २. ५५ ॥

भृशुभ्यां किनुण् च ॥ २. २. ५६ ॥

शृपीङ्भ्यां ह्रस्वश्च ॥ २. २. ५७ ॥

तडेरागच् ॥ २. २. ५८ ॥

पतितमितृलूभ्योऽङ्गच् ॥ २. २. ५९ ॥

सृवृभ्यो णित् ॥ २. २. ६० ॥

कुरुवृषिमृदिपिशिभ्यः कित् ॥ २. २. ६१ ॥

मनस्तुट् च ॥ २. २. ६२ ॥

कलिस्फुलिभ्यामिङ्गक् ॥ २. २. ६३ ॥

भृओ भुर्ल च ॥ २. २. ६४ ॥

१. A. मुहेर्मु च.

२. A. यमेरुक् च

३. A omits this and the following six sūtras.

४. A. भृक्

- माङि तुलेरुक्च ॥ २. २. ६५ ॥
 कमितमिशमिभ्यो डित् ॥ २. २. ६६ ॥
 सतैरुक्च ॥ २. २. ६७ ॥
 जनेर्घः ॥ २. २. ६८ ॥
 दृणातेः कित् ॥ २. २. ६९ ॥
 सतैरघञ्च ॥ २. २. ७० ॥
 कुवश्चद् दीर्घश्च ॥ २. २. ७१ ॥
 सिवेष्टेरुक् च ॥ २. २. ७२ ॥
 कृञश्च ॥ २. २. ७३ ॥
 उचेश्चक् ॥ २. २. ७४ ॥
 कवेरचच् ॥ २. २. ७५ ॥
 क्रमेः क च ॥ २. २. ७६ ॥
 मृड इचच् ॥ २. २. ७७ ॥
 नमेर्डिचच् ॥ २. २. ७८ ॥
 लषेरुचन् कश्च ॥ २. २. ७९ ॥
 गुडेरुचक् ॥ २. २. ८० ॥
 चिम्योर्डोचच् ॥ २. २. ८१ ॥
 अश्चच् ॥ २. २. ८२ ॥
 गुगम्यवितुदिमुदिभ्यश्छक् ॥ २. २. ८३ ॥
 पूङ्पीङोर्ह्रस्वश्च ॥ २. २. ८४ ॥
 कच्छगुलुच्छपिलिपिच्छादयः ॥ २. २. ८५ ॥
 वियो जक् ॥ २. २. ८६ ॥
 पुवो नुक् ह्रस्वश्च ॥ २. २. ८७ ॥
 कुवोर्बुक् च वा ॥ २. २. ८८ ॥
 कुलेरिजक् ॥ २. २. ८९ ॥

१. A omits शमि

२. A. कच

३. A omits this sūtra.

४. A. मृडश्च

५. A. डोडच

६. A. डङ्ग च

७. A omits तुदिमुदि

८. A. छक्

कृओऽञ्च ॥ २. २. ९० ॥

मुर्वैरजग्लोपश्च ॥ २. २. ९१ ॥

कुटजोटजर्वलज्जादयः ॥ २. २. ९२ ॥

क्षमेर्ः ॥ २. २. ९३ ॥

लुषेष्टः ॥ २. २. ९४ ॥

जुकिजनिपणिभ्यो दीर्घश्च ॥ २. २. ९५ ॥

घण्टाजटासटादयः ॥ २. २. ९६ ॥

कृभृपृकृपशकिकङ्किकर्किकर्मक्यविभ्योऽट्च ॥ २. २. ९७ ॥

कीकटकपटकपटादयः ॥ २. २. ९८ ॥

किरतेराट्ग्लश्च वा ॥ २. २. ९९ ॥

शृङ्गाटकपाटललाटविराट्प्रपुनाटादयः ॥ २. २. १०० ॥

चरेरिट्च भश्च ॥ २. २. १०१ ॥

डिण्टन् ॥ २. २. १०२ ॥

कृतृकृपिभ्यः कीटन् ॥ २. २. १०३ ॥

खञ्जेररीटः ॥ २. २. १०४ ॥

वृणोतेरुट्च ॥ २. २. १०५ ॥

नकुटमकुटकुषकुटादयः ॥ २. २. १०६ ॥

वन्धेः कूटन् ॥ २. २. १०७ ॥

दुरि द्रोः दुर् च ॥ २. २. १०८ ॥

चपेरेट्च ॥ २. २. १०९ ॥

ग्रो णित् ॥ २. २. ११० ॥

करोतेरोट्च ॥ २. २. १११ ॥

बकोटाक्षोटकर्कोटादयः ॥ २. २. ११२ ॥

पीङ्कुणिकणिभ्यष्टक् ॥ २. २. ११३ ॥

जृकमिरमिभ्योऽठ्च ॥ २. २. ११४ ॥

१. A. वलजात्पजादयः

२. A omits this sūtra.

३. A omits this and the next sūtra.

४. A. चरेरिट्किस्तेराट्ग्लश्च वारच् भश्च.

५. A. बनेरुटन्

६. A. वुकृ

७. A omits कणि.

अमन्ताडुः ॥ २. २. ११५ ॥

कसृभृवृभृभ्योऽण्डः ॥ २. २. ११६ ॥

अण्डैरण्डविचण्डकाण्डभाण्डवतण्डपोगण्डादयः ॥ २. २. ११७ ॥

लगिग्रोरुडच् ॥ २. २. ११८ ॥

व्याडनीडक्रोडकहोडादयः ॥ २. २. ११९ ॥

शमिषणिकुणिभ्यो ढः ॥ २. २. १२० ॥

नञि सहेः षश्चादेः ॥ २. २. १२१ ॥

इनुर्विशाद्वेणिभ्यो णः ॥ २. २. १२२ ॥

वीणास्थूणाहूणभूणक्षूणतूणतृणघृणादयः ॥ २. २. १२३ ॥

अङ्गितङ्गिकङ्किम्किङ्किपिङ्किभ्योऽणक् ॥ २. २. १२४ ॥

धृषेर्धिष च ॥ २. २. १२५ ॥

कृकणकुङ्कणतृवणोल्बणोरणवङ्कणविचक्षणादयः ॥ २. २. १२६ ॥

कृपिविषिभ्यामाणक् ॥ २. २. १२७ ॥

पाषाणपर्याणकल्याणादयः ॥ २. २. १२८ ॥

गादाभ्यामेणक् ॥ २. २. १२९ ॥

हसिवसीण्जृगृमुवादभ्यमित्पूधूर्विभ्यस्तच् ॥ २. २. १३० ॥

तनिमूड्भूहिभ्यः कित् ॥ २. २. १३१ ॥

इच्छेर्मुद् च ॥ २. २. १३२ ॥

घृसिलूसूद्रचित्तिभ्यः क्तः ॥ २. २. १३३ ॥

तातब्रातालातसुतपुतपित्तनिमित्तमुस्तपुस्ततूस्तवितस्तादयः ॥ २. २. १३४ ॥

भृदशिवलियजादिभ्योऽतच् ॥ २. २. १३५ ॥

पृषिरञ्जिसिकिभ्यः कित् ॥ २. २. १३६ ॥

कृविलिभ्यामातच् ॥ २. २. १३७ ॥

जूविशिवहिवांसिभूजिरेवसाधिभासिगाडिमडिनान्दिभ्योऽन्तच् ॥ २. २. १३८ ॥

१. A. दाण्ड.

२. A omits तृण

३. A adds

४. A इच्छेमुद् च

५. A. वित्त

६. A. वपि

पिषेरक्षोपयायाः ॥

परादिणो लोपश्च ॥

कलेर्मुक् च ॥

हिदुषोर्मुकृषुकौ च ॥ २. २. १३९ ॥

रुहिजीविभ्यां पित् ॥ २. २. १४० ॥

पलिरुद्दिग्वाद्भ्य इतन् ॥ २. २. १४१ ॥

नञ्यापेः ॥ २. २. १४२ ॥

उचिकुसिपिशिपृषिभ्यः कित् ॥ २. २. १४३ ॥

हञ् ईतन् ॥ २. २. १४४ ॥

अदि भुवो डुतच् ॥ २. २. १४५ ॥

शकेरुन्तः ॥ २. २. १४६ ॥

कषेर्डित् ॥ २. २. १४७ ॥

कुलिमयिभ्यामृतक् ॥ २. २. १४८ ॥

कम्पेरोतो नलोपश्च ॥ २. २. १४९ ॥

आङि स्फायेर्डित् ॥ २. २. १५० ॥

नीरमिकुषकाषिभ्यः कथन् ॥ २. २. १५१ ॥

अवे भृञः ॥ २. २. १५२ ॥

उषिकुषिकमिगार्तिभ्यस्थन् ॥ २. २. १५३ ॥

सर्तेर्णित् ॥ २. २. १५४ ॥

पातृतृदिवचिरिचिसिविविषिभ्यस्थक् ॥ २. २. १५५ ॥

संनिन्युद्रोष्विणर्तिशीङ्गापाभ्यः ॥ २. २. १५६ ॥

गूथयूथप्रोथपृष्ठादयः ॥ २. २. १५७ ॥

शीङ्शपिशमिगमिवन्दिबन्धिजीविप्राण्युपसृष्टवसिभ्योऽथः ॥ २. २. १५८ ॥

भृञश्चित् ॥ २. २. १५९ ॥

विद्ः कित् ॥ २. २. १६० ॥

रुवो वा ॥ २. २. १६१ ॥

जृवृभ्यामूथन् ॥ २. २. १६२ ॥

शपेर्दन् ॥ २. २. १६३ ॥

आपो ह्रस्वश्च ॥ २. २. १६४ ॥

गुवः कित् ॥ २. २. १६५ ॥

वृतुसुकुभ्यो नुं च ॥ २. २. १६६ ॥

ककिमकिभ्यामैन्दन् ॥ २. २. १६७ ॥

- अलिपुलिकालिभ्यः किन्दन् ॥ २. २. १६८ ॥
 मुचेर्ङ्कुन्दकुकुन्दौ ॥ २. २. १६९ ॥
 यमेरुन्दन् ॥ २. २. १७० ॥
 ककेरुन्दन् णिञ्च वा २. २. १७१ ॥
 अर्तिषुदोर्ध्वक् च ॥ २. २. १७२ ॥
 स्कन्धमिभ्यां धः ॥ २. २. १७३ ॥
 कुवोऽन्धच् ॥ २. २. १७४ ॥
 नौ स्यतेरधक् ॥ २. २. १७५ ॥
 मङ्गेर्नलोपश्च ॥ २. २. १७६ ॥
 इषेरुधक् ॥ २. २. १७७ ॥
 धापृवस्यज्यतिसिबिभ्यो नः ॥ २. २. १७८ ॥
 उँषिशुषिकृषीण्जिमीङ्बुधिभ्यः कित् ॥ २. २. १७९ ॥
 ब्रधेरं च ॥ २. २. १८० ॥
 सुवो दीर्घश्च ॥ २. २. १८१ ॥
 क्वृत्स्ननिभ्यो नित् ॥ २. २. १८२ ॥
 रमेस्त च ॥ २. २. १८३ ॥
 रास्त्रामास्त्रासुस्त्रशुस्त्रनिस्त्रशिस्त्रकृस्त्रास्त्रशृस्त्रणामीस्त्रणतीस्त्रणस्तेनफेनइयेनज्यौत्ता -
 दयः ॥ २. २. १८४ ॥
 श्रुयुरुवृज्यसिरसिरुचिरुहिभ्यो युञ्च् ॥ २. २. १८५ ॥
 अशे रश च ॥ २. २. १८६ ॥
 उन्देर्नलोपश्च ॥ २. २. १८७ ॥
 रञ्जेर्युञ्च् ॥ २. २. १८८ ॥
 भुवः किट्वा ॥ २. २. १८९ ॥
 कृपृव्रजिनिधाञ्भ्यः क्युः ॥ २. २. १९० ॥
 हनो जघ च ॥ २. २. १९१ ॥
 मन्मनगहनगृञ्जनादयः ॥ २. २. १९२ ॥
 ह्रैअविभ्यामिनच् ॥ २. २. १९३ ॥

१. A. धुक्

२. A. इषिशुषिणिमीङ्

३. A. जृपृ

४. A. युक् च

५. A. भृञ्भ्यो मिन च

वृजिनाजिनकठिनादयः ॥ २. २. १९४ ॥

द्रुदक्षिभ्यामिनन् ॥ २. २. १९५ ॥

विपिनेरिणतुहिनमाहिनादयः ॥ २. २. १९६ ॥

खलेरीनच् ॥ २. २. १९७ ॥

पठेर्णित् ॥ २. २. १९८ ॥

अत्यजिकृतृधृदारियमिभ्य उनन् ॥ २. २. १९९ ॥

लपेः श च ॥ २. २. २०० ॥

पिशिमिथिभ्यां कित् ॥ २. २. २०१ ॥

फलेर्गुक् च ॥ २. २. २०२ ॥

अजेस्तृणे चित् ॥ २. २. २०३ ॥

शकेरुनः ॥ २. २. २०४ ॥

वीपतिभ्यां तनच् ॥ २. २. २०५ ॥

पृपूभ्यां कित् ॥ २. २. २०६ ॥

अलितलिशीङ्सृपाभ्यः पः ॥ २. २. २०७ ॥

केशुकुसुस्तयुरूपां पञ्च च ॥ २. २. २०८ ॥

बाष्पशष्पनिबोष्पशिल्पश्रुपनीपचम्पाशम्पादयः ॥ २. २. २०९ ॥

उषिकुषिकुटिदलिकुलिखजिभ्यः कपन् ॥ २. २. २१० ॥

सैर्तेरपष्पुक् च ॥ २. २. २११ ॥

विटपविष्टपोलपकुणपकुतपचातपशिशपादयः ॥ २. २. २१२ ॥

विशेरिपक् ॥ २. २. २१३ ॥

दलेरीपः दिल् च ॥ २. २. २१४ ॥

आङेरुपगुञ्जोपधायाः ॥ २. २. २१५ ॥

अशेरुपच् पश्च ॥ २. २. २१६ ॥

गुरेः फग्लश्च ॥ २. २. २१७ ॥

शिफाशफकफादयः ॥ २. २. २१८ ॥

१. A. व्रजिनाकठि-

२. A. ममिक्

३. A. अतिविहृष्ट

४. A. omits सू

५. A. शृक्

६. A. सैर्तेरप् कुक्

७. A. आरुप

- नितमिशमिभ्यां षः ॥ २. २. २१९ ॥
 अमेर्णिद्वा ॥ २. २. २२० ॥
 अलशलोरत उच्च ॥ २. २. २२१ ॥
 निम्बबिम्बडिम्बहिडिम्बस्तम्बस्ताम्बादयः ॥ २. २. २२२ ॥
 कृकदिकडिभ्योऽम्बच् ॥ २. २. २२३ ॥
 कैदेर्णित् पक्षिणि ॥ २. २. २२४ ॥
 निकुरिकुटिभ्यामुम्बक् ॥ २. २. २२५ ॥
 ददलिभ्यां भः ॥ २. २. २२६ ॥
 गिरो भन् ॥ २. २. २२७ ॥
 इणः कित् ॥ २. २. २२८ ॥
 कृशृवलिलिरासिगर्दिभ्योऽभच् ॥ २. २. २२९ ॥
 सनेर्डित् ॥ २. २. २३० ॥
 ऋपिवृषिभ्यां कित् ॥ २. २. २३१ ॥
 कृजोऽम्भच् ॥ २. २. २३२ ॥
 सेरिभ्रज् च ॥ २. २. २३३ ॥
 टिकेष्टस्तु च ॥ २. २. २३४ ॥
 ककेरुभः ॥ २. २. २३५ ॥
 कुकेः कुक् च ॥ २. २. २३६ ॥
 दमेर्दौ डुण्डुक् च ॥ २. २. २३७ ॥
 कै उम्भक् ॥ २. २. २३८ ॥
 कसेरुच्चातः ॥ २. २. २३९ ॥
 अर्तीरिस्तुसुदुधृक्षियक्षिव्याभायापदिष्टूनीभ्यो मन् ॥ २. २. २४० ॥
 प्रसेरा च ॥ २. २. २४१ ॥
 स्याविसिविशुषिक्षुभ्यः कित् ॥ २. २. २४२ ॥
 गुलिविलिभिर्लिसिधीन्धिधूञ्स्याहिरुभ्यो मक् ॥ २. २. २४३ ॥
 तिजिगुजिरुचाम् कु च ॥ २. २. २४४ ॥

१. A. कृकटिकडिभ्योऽम्ब

२. A. कदर्णुक् ॥

३. A. भद्रुश्च.

४. A. कम

५. A. स्तुमहाक्षि-

६. A. omits भिक्षि.

अवतेर्ह्रस्वश्च ॥ २. २. २४५ ॥

भियः षुग्वा ॥ २. २. २४६ ॥

ग्रीष्मघर्मकूर्मसूर्मसुहृजाल्मादयः ॥ २. २. २४७ ॥

प्रथिवरिकलिकर्षिष्टृभ्योऽमच् ॥ २. २. २४८ ॥

अवेर्धश्च वा ॥ २. २. २४९ ॥

दाणो डिमच् ॥ २. २. २५० ॥

डिमेः कित् ॥ २. २. २५१ ॥

कुथेरुमक् ॥ २. २. २५२ ॥

कसेरुच्चातः ॥ २. २. २५३ ॥

कुदकुकोर्नु च ॥ २. २. २५४ ॥

गुधेरुमः ॥ २. २. २५५ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

द्वितीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः.

तृतीयः पादः

माच्छासाशलिकलिवलिससिविकनिमनिबन्धभ्यो यः ॥ २. ३. १ ॥

सञ्जैर्धश्च ॥ २. ३. २ ॥

जैनिजापुणिकृतिभ्यः क्यप् ॥ २. ३. ३ ॥

मध्यविन्ध्यशिक्यान्यपर्जन्यवदान्याघ्नयाहर्म्यधिष्ण्यवस्त्यागस्त्यपुलस्त्यापत्य-

सत्यकुड्यकुल्याहल्यादयः ॥ २. ३. ४ ॥

तनिमलिवलिभ्योऽयन् ॥ २. ३. ५ ॥

ह्रओ दुक् किञ्च ॥ २. ३. ६ ॥

किसलयगयगवयमुकयकेकयादयः ॥ २. ३. ७ ॥

कषिकुलिलुलिकलिभ्य आयक् ॥ २. ३. ८ ॥

श्रुदक्षिस्पृहिभ्य आययः २. ३. ९ ॥

वद्भि सुओ डित् ॥ २. ३. १०. ॥

कौतेरियः ॥ २. ३. ११ ॥

कृञः कित् ॥ २. ३. १२ ॥

मृजेर्जालीयर् ॥ २. ३. १३ ॥

वियस्तुद् च ॥ २. ३. १४ ॥

मदेः स्यन् ॥ २. ३. १५ ॥

रुचिभुजिभ्यामिक् च ॥ २. ३. १६ ॥

वच्चेरध्यक् तश्च ॥ २. ३. १७ ॥

वृड एन्यः ॥ २. ३. १८ ॥

अर्तेरन्यत् ॥ २. ३. १९ ॥

ह्रञ इञ्च ॥ २. ३. २० ॥

स्फायितञ्चिवञ्चिशकिरिपिक्षिपिक्षुदिसृपितृपिवन्शुन्दिश्वितिवृत्त्यजिनीपदिम-

दिमुदिरुदिछिदिभन्दिमन्दिचन्दिदसिदहिहसिघसिदभिभवसिशुचिशुभि-

भ्यो रक् ॥ २. ३. २१ ॥

१. A. जन्यपुणि

३. A. मृशेलीयत्

२. A. श्रुक्षि

४. A. रिचि

चकिरम्योरुखोपध्यायाः ॥ २. ३. २२ ॥

वौ कसेः ॥ २. ३. २३ ॥

शदेर्लू च ॥ २. ३. २४ ॥

स्थश्च ॥ २. ३. २५ ॥

तम्यम्यार्दिजीनां दीर्घश्च ॥ २. ३. २६ ॥

दुरीणो लोपश्च ॥ २. ३. २७ ॥

कृतेः कूच्छौ च ॥ २. ३. २८ ॥

वृधिरुधिवपीन्दिवज्यैगिमीणूभ्यो रन् ॥ २. ३. २९ ॥

अन्ध्ररन्ध्रसिलिन्ध्रोर्द्वेपुण्डतीव्रनीवशीघ्रोग्रगौरेरभद्रसान्द्रगुन्द्रादयः ॥ २. ३. ३० ॥

सुसूधागृधिभ्यः कन् ॥ २. ३. ३१ ॥

शुसिचिर्मिभ्यो दीर्घश्च ॥ २. ३. ३२ ॥

वाविन्धेः ॥ २. ३. ३३ ॥

क्लच्छेररः ॥ २. ३. ३४ ॥

कगघजक्षदबभमभ्यः सधात्वादिष्टित् ॥ २. ३. ३५ ॥

मुदेर्गुक् च ॥ २. ३. ३६ ॥

गुरेर्जक् च ॥ २. ३. ३७ ॥

सुन्दिक्न्दिमन्दिमन्थिमञ्जिपञ्जिपिञ्जिभ्रमिचमिचटिवटिमठिदेविवासिकास्यर्ति -

कुटिकबिशिबिद्विफदिबदिभ्यो नित् ॥ २. ३. ३८ ॥

जठरपिठरकुररक्करमकरशिखरशेखरोदरडहरकुहरकूर्परकर्परशफरडमरडा-

मरपामरसागरतोमराजगरादयः ॥ २. ३. ३९ ॥

अग्यङ्गिमन्दिमदिकडिकासिभ्य आरन् ॥ २. ३. ४० ॥

किञ्जिमृजिभ्यां चित् ॥ २. ३. ४१ ॥

कञो मुद् च ॥ २. ३. ४२ ॥

तुषिर्कुठिभ्यां किञ्च ॥ २. ३. ४३ ॥

कमेरत उच्च ॥ २. ३. ४४ ॥

शृङ्गारभृङ्गारकल्हारकान्तारकेदारकोविदारकर्षुदारकाञ्चनारादयः ॥ २. ३. ४५ ॥

१. A. रुच्

४. A. चिभ्यां

२. A. वज्यवर्गि.

५. A. मुक्

३. A. न्ध्र

६. A. कठि

इषिरुचिरुधितिमिमिहिमदिचन्दिचन्दिखदिबाधिभ्यः किरच् ॥ २. ३. ४६ ॥

स्थिरस्फिराजिरशिशिरशिशिरस्थविरकविराशिरशिविरसरिरादयः ॥ २. ३. ४७. ॥

कशशोडीमञ्जिकुटिपटिपूङ्भ्य ईरच् ॥ २. ३. ४८ ॥

वशिघसिकुरिकुलिभ्यः कित् ॥ २. ३. ४९ ॥

डिण्डीरवानीराभीरगभीरगम्भीरकुम्भीरकश्मीरकीरजम्बीरकिम्भीरादयः ॥

२. ३. ५० ॥

कृबिमदिवासिमसिचतिचङ्ग्यकिभ्य उरच् ॥ २. ३. ५१ ॥

मुर्मुर्मुकुरदुर्दुर्गचिकुरकुक्कुरकुकुरकुन्दुरोन्दुरनूपुरविथुरमदुरवागुरादयः ॥

२. ३. ५२. ॥

असेरुरन् ॥ २. ३. ५३ ॥

शावशेरत्तौ ॥ २. ३. ५४ ॥

मसेरुरन् ॥ २. ३. ५५ ॥

कृञ्चुक् च २. ३. ५६ ॥

खर्जिखडिकृपिवल्लिमयिमण्डिभ्य ऊरः ॥ २. ३. ५७ ॥

तलिमलिशलिभ्यां णित् ॥ २. ३. ५८ ॥

विङ्करसिन्दूरपत्तूरधुस्तूरादयः ॥ २. ३. ५९ ॥

पतिकठिकुठिकुबिगविगुविदंशिभ्य एरक् ॥ २. ३. ६० ॥

सतेरमूलेरमुदेरादयः ॥ २. ३. ६१ ॥

कठिचकिभ्याधोरः ॥ २. ३. ६२ ॥

कशेरत इच्च ॥ २. ३. ६३ ॥

शृवृकिभ्यः करन् ॥ २. ३. ६४ ॥

सूषुषिभ्यां कित् ॥ २. ३. ६५ ॥

अनिकाभ्यां तरच् ॥ २. ३. ६६ ॥

इण्पूभ्यां कित् ॥ २. ३. ६७ ॥

क्यजिमामद्यशूभ्यः सरन् ॥ २. ३. ६८ ॥

१. A omits खदि

२. A. कर्विमन्दि

३. A omits मुर्मुर् . कुक्कुर

४. A. धुर्धूरादयः

५. A. कुगडिदंशि

६. A. किरन्

७. A. कविमहिज-

र्वसेश्च ॥ २. ३. ६९ ॥

सपूर्वाच्चित् ॥ २. ३. ७० ॥

इडावत्सरः ॥ २. ३. ७१ ॥

ऋषितनिकृधूकिभ्यः कित् ॥ २. ३. ७२ ॥

कृशृगृचतिकंडिभ्यः स्वरच् ॥ २. ३. ७३ ॥

छित्वरछत्वरधीवरपीवरचीवरगह्वरोपह्वरसंयद्वरनिषद्वरोदुम्बरकुम्बरतूबरा-
दयः ॥ २. ३. ७४ ॥

कलेरेबरः ॥ २. ३. ७५ ॥

ष्टून् ॥ २. ३. ७६ ॥

भ्रस्त्रिगमिनमिनशिहनिविष्यशां वृद्धिश्च ॥ २. ३. ७७ ॥

दिवेद्यौ च ॥ २. ३. ७८ ॥

उषिखनिसूभ्यः कित् ॥ २. ३. ७९ ॥

संस्यायेर्दित् ॥ २. ३. ८० ॥

इयामाश्रुलुपिवसिभ्यस्त्रन् ॥ २. ३. ८१ ॥

गमेरा च ॥ २. ३. ८२ ॥

अभिचिमिदिशंसिभ्यः कित् ॥ २. ३. ८३ ॥

पूडो ह्रस्वश्च ॥ २. ३. ८४ ॥

गुवृवीपचिवचियमिमनितनिसर्दिक्षक्षिभ्यो नित् ॥ २. ३. ८५ ॥

अभियजिवधिपतिकलिनक्षिभ्योऽन्नन् ॥ २. ३. ८६ ॥

वृषश्चित् ॥ २. ३. ८७ ॥

अशिवर्दिकेदिभ्य इत्रः ॥ २. ३. ८८ ॥

ऋदिभ्य उत्रः ॥ २. ३. ८९ ॥

स्याशक्यमिभ्यो लः ॥ २. ३. ९० ॥

शीङः कृन् ॥ २. ३. ९१ ॥

१. A. वदेश्च

२. कृटि

३. A omits कूबर.

४. A omits this sūtra.

५. A. This is written as part of

२. ३. ७४.

६. A. विश्वसां

७. A omits this and the follow-
ing three sūtras.

८. A omits क्षदि

९. A. कृटि

१०. A omits this sūtra.

भिलाच्छभलसौविद्लादयः ॥ २. ३. ९२ ॥

मङ्गिमृदिमण्डिकुण्डिकान्दिभ्योऽलच् ॥ २. ३. ९३ ॥

लङ्गेदीर्घश्च ॥ २. ३. ९४ ॥

ऋजनोर्गुक् च ॥ २. ३. ९५ ॥

कुकमियमिशमिशकिशबितृपिकुंविशलिकलिपालिभ्योऽलक् ॥ २. ३. ९६ ॥

वृषिपटिदेविकेविवपिचंपिभ्यश्चित् ॥ २. ३. ९७ ॥

कुगुभ्वश्चिचश्चिवहिदिहितृसृकुंसिभ्यो लः ॥ २. ३. ९८ ॥

मुरलोरलमुसलकुशलकोमलकोहलविरलकेरलकुन्तलकपिञ्जलकज्जलेज्जलच्छ -

गलभगलाहलकहलकाहलनाहलानलयुगलपिप्पलादयः ॥ २. ३. ९९ ॥

ऋकृमृवृचपिभ्य आलच् ॥ २. ३. १०० ॥

तमिविडिमृणिकुणिकुलिपलिपश्चिवाङ्भ्यः कालन् ॥ २. ३. १०१ ॥

कम्पेर्नलोपश्च ॥ २. ३. १०२ ॥

भञ्जेर्गश्च ॥ २. ३. १०३ ॥

सर्तेर्गुक् च ॥ २. ३. १०४ ॥

स्थालचात्वालकीलालकङ्कालहिन्तालवेतालजम्बालादयः ॥ २. ३. १०५ ॥

पतिचण्डिभ्यामालच् ॥ २. ३. १०६ ॥

कुटिमहिमिथ्यनिभ्यः किलच् ॥ २. ३. १०७ ॥

भडिलभण्डिलशण्डिलस्थण्डिलकोकिलकपिलविचकिलादयः ॥ २. ३. १०८ ॥

हृपिवृतिचटितण्डिशकिशङ्कयुत्कण्ठिभ्य उलच् ॥ २. ३. १०९ ॥

निचुलवञ्जुलवकुलतुमुलपृथुलस्थूलविसंस्थुलादयः ॥ २. ३. ११० ॥

पिञ्ज ऊलच् ॥ २. ३. १११ ॥

कुसूलकुकूलदुकूलताम्बूलबलूललाङ्गूलशार्दूलादयः ॥ २. ३. ११२ ॥

महेरेलच् ॥ २. ३. ११३ ॥

कटिपटिभ्यामोलः ॥ २. ३. ११४ ॥

कपोलकल्लोलकक्कोलमक्कोलादयः ॥ २. ३. ११५ ॥

वलेः कलच् ॥ २. ३. ११६ ॥

१. A omits शवि

२. A omits कुवि

३. A omits पळि

४. A. चमि

५. A adds कुहि

६. A. जङ्गल

७. A omits शकि

मिञः खलच्चैश्च ॥ २. ३. ११७ ॥

श्रो तुं ह्रस्वश्च ॥ २. ३. ११८ ॥

शमिकमिभ्यां बलच् ॥ २. ३. ११९ ॥

डुकुटिकिशिशालिभ्यः कमलच् ॥ २. ३. १२० ॥

वतेः सलक् ॥ २. ३. १२१ ॥

शीङो बलञ्चलनौ ॥ २. ३. १२२ ॥

तुल्वलेल्वलपल्वलादयः ॥ २. ३. १२३ ॥

शृसृहृसिभ्यो वः ॥ २. ३. १२४ ॥

उर्ध्वश्च ॥ २. ३. १२५ ॥

गन्धेररक् च ॥ २. ३. १२६ ॥

इण्शीङ्याशालापदिभ्यो नित् ॥ २. ३. १२७ ॥

इष्वनिघृष्वरिष्वलिष्वादयः ॥ २. ३. १२८ ॥

अशूस्त्रुषिलटिखटिकेणिविलिनलिशालिखलिभ्यः कन् ॥ २. ३. १२९ ॥

शीङापो ह्रस्वश्च ॥ २. ३. १३० ॥

यसेर्ह च ॥ २. ३. १३१ ॥

लिहेर्जिह च ॥ २. ३. १३२ ॥

नञि भुवो डित् ॥ २. ३. १३३ ॥

कुडिकितिपणिपेलपल्लिवल्लिमालिभ्योऽवक् ॥ २. ३. १३४ ॥

कैरवभैरवकैरण्डवादीनवादयः ॥ २. ३. १३५ ॥

शृणोतेरावः ॥ २. ३. १३६ ॥

प्रथेः षिवन् पृथ च ॥ २. ३. १३७ ॥

अमेरीवः ॥ २. ३. १३८ ॥

प्रसेर्डित् ॥ २. ३. १३९ ॥

कुदापाभ्यः शः ॥ २. ३. १४० ॥

वृभृवम्यमिकुभ्यः शक् ॥ २. ३. १४१ ॥

कलेरशच् ॥ २. ३. १४२ ॥

इणस्तुद् च ॥ २. ३. १४३ ॥

१. A. खलच्च

२. A. बालनौ

३. A. खणिवशिबिलिनलि

४. A. This portion is written as a separate sūtra.

पलेराशच् ॥ २. ३. १४४ ॥

कनेरी चातः ॥ २. ३. १४५ ॥

कणिकुलिवलिबलिभ्यः किशच् ॥ २. ३. १४६ ॥

तिनिशेतिशबालिशद्वयः ॥ २. ३. १४७ ॥

अर्तेः पिशन् ॥ २. ३. १४८ ॥

अङ्गिमस्त्रिभ्यामुशच् ॥ २. ३. १४९ ॥

शुमाभ्यां षः ॥ २. ३. १५० ॥

स्तुमूभ्यां कित् ॥ २. ३. १५१ ॥

कलेर्मषक् ॥ २. ३. १५२ ॥

कुलेश्च माषक् ॥ २. ३. १५३ ॥

जलेराषः ॥ २. ३. १५४ ॥

अविमह्योष्टिषच् ॥ २. ३. १५५ ॥

रुहेर्वृद्धिश्च ॥ २. ३. १५६ ॥

तवेर्णिङ्वा ॥ २. ३. १५७ ॥

नैञ्जि व्यथेः ॥ २. ३. १५८ ॥

कलेर्वृग्निञ्चोपधायाः ॥ २. ३. १५९ ॥

कृतृभ्यामीषन् ॥ २. ३. १६० ॥

कैजिशृष्टृभ्यः कित् ॥ २. ३. १६१ ॥

उषेर्नक् लोपश्च ॥ २. ३. १६२ ॥

अमेर्वरट् च ॥ २. ३. १६३ ॥

ऋपृकृपिहपिनहिकलिभ्य उषन् ॥ २. ३. १६४ ॥

पुरः किञ्च ॥ २. ३. १६५ ॥

जृपृकृमञ्जिपीयिहन्यङ्गिगण्डिभ्य ऊषन् ॥ २. ३. १६६ ॥

यूपशृषार्कलृषकारूपकोरटृषाट् रूपशैलृषाद्वयः ॥ २. ३. १६७ ॥

कश्यशिपचिमुचियजिहनिकमिवद्विवामान्याभ्यः सः ॥ २. ३. १६८ ॥

प्लुषेरञ्चोपधायाः ॥ २. ३. १६९ ॥

१. A. किशप्

२. A omits this sūtra.

३. A omits this and the following three sūtras.

४. A. मस्त्रिशिपचिमुचियजि

- ऋचिरि 'षिकृतिवृश्चिश्चृदिभ्यः कित् ॥ २. ३. १७० ॥
 अमेर्नित् ॥ २. ३. १७१ ॥
 उन्देर्नलोपश्च ॥ २. ३. १७२ ॥
 पन्यलयवैरन्धिरभिचमिचट्यतितमियुभ्योऽसच् ॥ २. ३. १७३ ॥
 वेतसतामरससारसादयः ॥ २. ३. १७४ ॥
 पीडो नसक् ॥ २. ३. १७५ ॥
 कृपियुबलिभ्य आसः ॥ २. ३. १७६ ॥
 किलेः कित् ॥ २. ३. १७७ ॥
 कुरः पासः ॥ २. ३. १७८ ॥
 पटिर्वीभ्यां टिसडिसचौ ॥ २. ३. १७९ ॥
 तालेरीसच् ॥ २. ३. १८० ॥
 त्रपेरुसच् ॥ २. ३. १८१ ॥
 अलेरम्भुसः ॥ २. ३. १८२ ॥
 लैओ हः ॥ २. ३. १८३ ॥
 हिसेः कित् सि च ॥ २. ३. १८४ ॥
 कलेरहः ॥ २. ३. १८५ ॥
 अनेरोकहः ॥ २. ३. १८६ ॥
 कटेराहः ॥ २. ३. १८७ ॥
 निरिण ऊहक् ॥ २. ३. १८८ ॥
 देस्त्यूहः ॥ २. ३. १८९ ॥
 वलेरक्षन् ॥ २. ३. १९० ॥
 लाक्षाद्राक्षामिक्षादयः ॥ २. ३. १९१ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

द्वितीयाध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः.

१. A omits रिषि

२. A. अजे

३. A. विरषि

४. A wrongly adds a number of sūtras
 belonging to the next pāda.

५. A. सुओ

६. A. तदेरूहः

अथ चतुर्थः पादः

- उणादयो भूतेऽपि' ॥ २. ४. १ ॥
भविष्यति गम्यादयः ॥ २. ४. २ ॥
यावत्पुरानिपातयोर्लट् ॥ २. ४. ३ ॥
कयाकर्णोर्वा ॥ २. ४. ४ ॥
किंवृत्ते लिप्सायाम् ॥ २. ४. ५ ॥
लिप्स्यमानसिद्धौ च ॥ २. ४. ६ ॥
लोडर्थलक्षणे च ॥ २. ४. ७ ॥
लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिकं ॥ २. ४. ८ ॥
माङ्गि लुङ् ॥ २. ४. ९ ॥
स्मपरे लङ् च ॥ २. ४. १० ॥
अनघतने लुट् ॥ २. ४. ११ ॥
परिदेवने च ॥ २. ४. १२ ॥
न व्यामिश्रे ॥ २. ४. १३ ॥
लट् ॥ २. ४. १४ ॥
शतृशानचौ वास्य लङ् ॥ २. ४. १५ ॥
क्रियायां च क्रियार्थायाम् ॥ २. ४. १६ ॥
ण्वुल् च ॥ २. ४. १७ ॥
कर्मणि चाण् ॥ २. ४. १८ ॥
भावे तुमुन् ॥ २. ४. १९ ॥
भाववचनाञ्च ॥ २. ४. २० ॥
घञ् ॥ २. ४. २१ ॥

१. A omits अपि and reads next
sūtra along with this.
२. A omits this sūtra.
३. A. This sūtra is read after
the next.

४. A. चक्रियायाम्
५. A. तुमुन् भावे The two words
are written as two different
sūtras.

- पदरुजविशिभ्यः कर्तरि ॥ २. ४. २२ ॥
 स्पृशेरुपतापे ॥ २. ४. २३ ॥
 कृजभ्यां णिलुक् च ॥ २. ४. २४ ॥
 सतैः स्थिरव्याधिबलमत्स्येषु ॥ २. ४. २५ ॥
 अकर्तरि कारके च संज्ञायाम् ॥ २. ४. २६ ॥
 संख्यातात्परिमाणाख्यायाम् ॥ २. ४. २७ ॥
 इडभ्य ॥ २. ४. २८ ॥
 अपादाने षिद्धा ॥ २. ४. २९ ॥
 शृणोतेर्वायुवर्णनिवृतावरणेषु ॥ २. ४. ३० ॥
 युजेः कालहलाङ्गुग्मेषु कित् ॥ २. ४. ३१ ॥
 उपसर्गे युवः ॥ २. ४. ३२ ॥
 घौ क्षुश्रुवः ॥ २. ४. ३३ ॥
 यैमियुदुद्रवः ॥ २. ४. ३४ ॥
 अनुपसर्गाद्वा ॥ २. ४. ३५ ॥
 व्यनुप्रेषु च भुवः ॥ २. ४. ३६ ॥
 उदि च नियः ॥ २. ४. ३७ ॥
 अवेः ॥ २. ४. ३८ ॥
 परौ द्यूते ॥ २. ४. ३९ ॥
 प्रे द्रुस्तुभ्याम् ॥ २. ४. ४० ॥
 सुवोऽनुपसर्गाच्च ॥ २. ४. ४१ ॥
 ध्रियः ॥ २. ४. ४२ ॥
 उदि वा ॥ २. ४. ४३ ॥
 निरभ्योः पूलभ्याम् ॥ २. ४. ४४ ॥

१. A. जृहमिभ्यां

२. A. omits कित्.

३. A. रुवः

४. A. श्व

५. A. समि.

६. A. This and the next sūtra
are written together.

७. A. सुवो

८. A. This and the next sūtra
are written together.

- उन्मोर्गः ॥ २. ४. ४५ ॥
 किरौ धान्ये ॥ २. ४. ४६ ॥
 नौ वृषः ॥ २. ४. ४७ ॥
 यज्ञे समि स्तुवः ॥ २. ४. ४८ ॥
 प्रेस्तोऽन्यत्र ॥ २. ४. ४९ ॥
 प्रथने वावशब्दे ॥ २. ४. ५० ॥
 छन्दो नास्ति च ॥ २. ४. ५१ ॥
 अवे च ॥ २. ४. ५२ ॥
 त्रौ वा ॥ २. ४. ५३ ॥
 इणो नावमेषे ॥ २. ४. ५४ ॥
 परावनुपास्यये ॥ २. ४. ५५ ॥
 न्युपयोः शीङः ॥ २. ४. ५६ ॥
 प्रत्यासत्तौ चेरस्तेये ॥ २. ४. ५७ ॥
 शरीरनिवासयोः कैश्चादेः ॥ २. ४. ५८ ॥
 चितौ च ॥ २. ४. ५९ ॥
 सङ्गे चानौत्तराधर्ये ॥ २. ४. ६० ॥
 उदि युपूद्रुवः ॥ २. ४. ६१ ॥
 ग्रहश्च ॥ २. ४. ६२ ॥
 न्यवयोराक्रोशे ॥ २. ४. ६३ ॥
 समि मुष्टौ ॥ २. ४. ६४ ॥
 परौ यज्ञे ॥ २. ४. ६५ ॥
 प्रे लिप्सायाम् ॥ २. ४. ६६ ॥
 वा प्रे वणिजाम् ॥ २. ४. ६७ ॥
 रश्मौ च ॥ २. ४. ६८ ॥
 अवे वर्षप्रतिबन्धे ॥ २. ४. ६९ ॥
 आङ्गि रूप्सुभ्याम् ॥ २. ४. ७० ॥

१. A. This and the next sūtra
are written together.

२. A. This part is written as a
separate sūtra.

३. A. उाञि

४. A omits sūtras ६२—१३०.

परौ भुवोऽवज्ञाने ॥ २. ४. ७१ ॥
 वृणोतेराच्छादने ॥ २. ४. ७२ ॥
 क्रियाभ्यावृत्तिसमयसमूहेषु च ॥ २. ४. ७३ ॥
 स्थास्त्राप्राव्यधिहनियुधादिभ्यः कः ॥ २. ४. ७४ ॥
 परच् ॥ २. ४. ७५ ॥
 नपुंसके भीवृष्यादिभ्यः ॥ २. ४. ७६ ॥
 ऋदोरप् ॥ २. ४. ७७ ॥
 वृहवशिनिश्चरणिगमिग्रहः ॥ २. ४. ७८ ॥
 अक्षेषु ग्लहः ॥ २. ४. ७९ ॥
 अदेरुपसर्गे ॥ २. ४. ८० ॥
 नौ ण च ॥ २. ४. ८१ ॥
 व्यधिजपिभ्यामनुपसर्गे ॥ २. ४. ८२ ॥
 स्वनिहसिभ्यां वा ॥ २. ४. ८३ ॥
 यमे समुपनिविषु च ॥ २. ४. ८४ ॥
 नौ गदनदपठस्वनिभ्यः ॥ २. ४. ८५ ॥
 कणोऽनुपसर्गाच्च ॥ २. ४. ८६ ॥
 उपसर्गे च वीणायाः ॥ २. ४. ८७ ॥
 नित्यं पणः परिमाणे ॥ २. ४. ८८ ॥
 मदोऽनुपसर्गात् ॥ २. ४. ८९ ॥
 प्रसमो हर्षे ॥ २. ४. ९० ॥
 समुदो रजः पशुषु ॥ २. ४. ९१ ॥
 प्रजने सर्तेः ॥ २. ४. ९२ ॥
 न्यभ्युपविषु ह्रः संप्रसारणं च ॥ २. ४. ९३ ॥
 आङि युद्धे ॥ २. ४. ९४ ॥
 निपाने वृद्धिश्च ॥ २. ४. ९५ ॥
 नाभ्ययक् च ॥ २. ४. ९६ ॥
 समि च छूते ॥ २. ४. ९७ ॥
 भावेऽनुपसर्गस्य ॥ २. ४. ९८ ॥
 हनो वा वध च ॥ २. ४. ९९ ॥

मूर्तिनिरन्तरमेघेषु घनः ॥ २. ४. १०० ॥

अन्तर्धानोऽन्तर्घणश्च देशे ॥ २. ४. १०१ ॥

प्रघणः प्रघाणभ्रागैकदेशे ॥ २. ४. १०२ ॥

अपघनोद्धनाववक्लात्याधानयोः ॥ २. ४. १०३ ॥

विघनायोघनौ करणे ॥ २. ४. १०४ ॥

द्रुघणद्रुघनौ च ॥ २. ४. १०५ ॥

स्तम्भे क च ॥ २. ४. १०६ ॥

उपघ्न आश्रये ॥ २. ४. १०७ ॥

परौ डित् ॥ २. ४. १०८ ॥

समुदोर्गणप्रशंसयोः ॥ २. ४. १०९ ॥

नौ निमित्ते ॥ २. ४. ११० ॥

डितः कित् ॥ २. ४. १११ ॥

टितोऽथुच् ॥ २. ४. ११२ ॥

यजियतिप्रछिरक्षिभ्यो नः ॥ २. ४. ११३ ॥

विच्छेर्नद्ध ॥ २. ४. ११४ ॥

स्वपो नन् ॥ २. ४. ११५ ॥

आडि दः किः ॥ २. ४. ११६ ॥

उपसर्गे धः ॥ २. ४. ११७ ॥

कर्मण्यधिकरणे ॥ २. ४. ११८ ॥

अभिविधाविनुण् ॥ २. ४. ११९ ॥

स्त्रियां क्तिन् ॥ २. ४. १२० ॥

श्रुल्लुपदिसदिविदिक्षमिलभ्यर्दिशंसिपचिकण्डूयिव्यवकुशितुषियजिमन्यासि-

शासिभ्यः ॥ २. ४. १२१ ॥

आडि लुञ्जः ॥ २. ४. १२२ ॥

समीणः ॥ २. ४. १२३ ॥

ऊतियूतिजूतिसतिहेतिज्ञसिकीर्तयश्च ॥ २. ४. १२४ ॥

भावे स्थापागापचिभ्यः ॥ २. ४. १२५ ॥

व्रजियज्यासदीणभ्यः कित् ॥ २. ४. १२६ ॥

पुञ्जशीङ्मनिविदिचरिभ्यः संज्ञायाम् ॥ २. ४. १२७ ॥

अजेः समि ॥ २. ४. १२८ ॥

सादिपतिभ्यां जौ ॥ २. ४. १२९ ॥

भजो वा ॥ २. ४. १३० ॥

कृजः श च ॥ २. ४. १३१ ॥

इच्छामृगये च ॥ २. ४. १३२ ॥

परौ सूचरिभ्यां यः ॥ २. ४. १३३ ॥

अटाट्या वा ॥ २. ४. १३४ ॥

जागुः ॥ २. ४. १३५ ॥

अप्रत्ययाच्च ॥ २. ४. १३६ ॥

गुरोर्हलः ॥ २. ४. १३७ ॥

नराध्यञ्ज्यापिदीपिचायिस्त्रसिध्वंस्यादेः निष्ठायामनिटः ॥ २. ४. १३८ ॥

षितोऽ ॥ २. ४. १३९ ॥

क्रपेः संप्रसृ णं च ॥ २. ४. १४० ॥

याचितृषिभ्यां नुद् च ॥ २. ४. १४१ ॥

भिदिछिदिविदिव्यि वजिमृजिक्षिपिपुंरिपूच्छिभ्योऽसंज्ञायाम् ॥ २. ४. १४२ ॥

गुहितुलिवसिवपिक्षपिक्षिभ्यः संज्ञायाम् ॥ २. ४. १४३ ॥

रिखिलिखिशमिसिधिमिधिगुधिभ्यो गुणश्च ॥ २. ४. १४४ ॥

ऋकृदृधृतृभ्यो वृद्धिश्च ॥ २. ४. १४५ ॥

भूषिभीषिचिन्तिकूजिकथिकुम्बिचर्चिस्पृहितोलिदोलिभ्यश्च ॥ २. ४. १४६ ॥

आतश्चोपसर्गे ॥ २. ४. १४७ ॥

भातेश्च ॥ २. ४. १४८ ॥

ण्यासश्रन्यघट्टवन्दविदिभ्यो युच् ॥ २. ४. १४९ ॥

इषोऽनिच्छायाम् ॥ २. ४. १५० ॥

अधिपर्यौ वा ॥ २. ४. १५१ ॥

समादिषु पदिर्सदिविदिशसिश्रुसुनहिवृषिमुषिवृत्तियतीणभृञ्प्रभृतिभ्यः क्तिप् ॥ २. ४. १५२ ॥

१. A. अः प्रत्य-

२. A omits अञ्जि

३. A. लुरि

४. A adds the following sūtra

गोषाभीषाषिन्ताकुजाकथाकुञ्चाच-

र्यास्पृहातोलादोलाश्च ॥

५. A. ऋकृणधृतृभ्यः

६. A. भषि.

७. A. पिति

८. A. विदि

९. A omits भृञ्

- अध्यायन्यायोर्धावसंहाराधारावायाश्च ॥ २. ४. १७६ ॥
 उदङ्कोऽनुदके ॥ २. ४. १७७ ॥
 जालमानायः ॥ २. ४. १७८ ॥
 खनो घञ्च ॥ २. ४. १७९ ॥
 डडरेके कवेकाश्च ॥ २. ४. १८० ॥
 इकूक्षितपः स्वरूपे ॥ २. ४. १८१ ॥
 अर्थे च ॥ २. ४. १८२ ॥
 भावकर्मणोर्दुरीषद्वैतसुषु कृच्छ्राकृच्छ्रार्थेषु खलू ॥ २. ४. १८३ ॥
 भूकृच्छ्रभ्यां कर्तृकर्मणोरैक्यर्थे ॥ २. ४. १८४ ॥
 आतो युच् ॥ २. ४. १८५ ॥
 शासियुधिदृशिघृषिमृषिभ्यश्च ॥ २. ४. १८६ ॥
 वर्तमानसामीप्ये वर्तमानाद्वा ॥ २. ४. १८७ ॥
 आशंसायां भूतवञ्च ॥ २. ४. १८८ ॥
 क्षिप्रवचने लट् ॥ २. ४. १८९ ॥
 आशंसावचने लिङ् ॥ २. ४. १९० ॥
 संभावनायामनिष्पन्ने निष्पन्नवञ्च ॥ २. ४. १९१ ॥
 नानद्यतनवत् क्रियाप्रबन्धसामीप्ययोः ॥ २. ४. १९२ ॥
 भविष्यति मर्यादावचने देशस्य विभागे परस्मिन् ॥ २. ४. १९३ ॥
 कालस्य चानहोत्राणाम् ॥ २. ४. १९४ ॥
 परस्मिन् वा ॥ २. ४. १९५ ॥
 लिङ्निमित्ते लृङ् क्रियातिपत्तौ ॥ २. ४. १९६ ॥
 भूते च ॥ २. ४. १९७ ॥
 प्रागुताप्योर्भूते वा ॥ २. ४. १९८ ॥
 गर्हायां लङ्पि जात्वोः ॥ २. ४. १९९ ॥
 कथमि लिङ् च वा ॥ २. ४. २०० ॥

१. A. याव

४. A. दुरीषत्सु

२. A. This is written as part of
the previous sūtra.

५. A. इष्यर्थे

६. A. डिङ्

३. A. वाकाश्च.

- किंवृत्ते लिङ्लटौ ॥ २. ४. २०१ ॥
 अनवकृत्यमर्षयोरकिंवृत्तेऽपि ॥ २. ४. २०२ ॥
 किं किलास्त्यर्थेषु ॥ २. ४. २०३ ॥
 यद्यदियदाजातुषु लिङ् ॥ २. ४. २०४ ॥
 यच्चयत्रयोर्गर्हायां च ॥ २. ४. २०५ ॥
 आश्चर्ये च ॥ २. ४. २०६ ॥
 शेषे लृडयदौ ॥ २. ४. २०७ ॥
 उताप्योर्बाढार्थे लिङ् ॥ २. ४. २०८ ॥
 कामप्रवेदनेऽकञ्चिति ॥ २. ४. २०९ ॥
 संभावनेऽलमर्थे तदर्थाप्रयोगे ॥ २. ४. २१० ॥
 अयसंभावनवचने धातौ वा ॥ २. ४. २११ ॥
 हेतुफलयोः ॥ २. ४. २१२ ॥
 इच्छार्थेषु कामप्रवेदने लोट् च ॥ २. ४. २१३ ॥
 समानकर्तृकेषु कर्मणो लिङ् ॥ २. ४. २१४ ॥
 विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्टसंप्रश्नप्रार्थनेषु ॥ २. ४. २१५ ॥
 लोट् ॥ २. ४. २१६ ॥
 प्रैषानुज्ञाप्राप्तकालेषु ॥ २. ४. २१७ ॥
 लिङ्चांध्वमहूर्तिके ॥ २. ४. २१८ ॥
 स्मे लोट् ॥ २. ४. २१९ ॥
 अधीष्टौ च ॥ २. ४. २२० ॥
 कालसमयवेलासु लिङ्यदि ॥ २. ४. २२१ ॥
 अर्हशक्तयोः ॥ २. ४. २२२ ॥
 धातुसंबन्धे प्रत्ययाः ॥ २. ४. २२३ ॥
 क्रियासमभिहारे लोट् तस्य हि सौ हि स्वप् ॥ २. ४. २२४ ॥

१. A adds लुट्

२. A. This is written as part of the previous sūtra.

३. A. अयमि सं-

४. A omits वा

५. A. इच्छार्थे

६. A. This is written as part of the previous sūtra; च is added at the end.

७. A adds च

- समुच्चये वा ॥ २. ४. २२५ ॥
यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन् ॥ २. ४. २२६ ॥
समुच्चये सामान्यवचनस्य ॥ २. ४. २२७ ॥
अलंस्त्वोः प्रतिषेधयोर्भावे क्त्वा वा ॥ २. ४. २२८ ॥
मेङ्गः ॥ २. ४. २२९ ॥
परावरयोगे च ॥ २. ४. २३० ॥
अभिन्नकर्तृकयोः पूर्वकालात् ॥ २. ४. २३१ ॥
व्यादाज्जनिमत्यादेरपूर्वकालेऽपि ॥ २. ४. २३२ ॥
आभीक्ष्ये णमुल् च ॥ २. ४. २३३ ॥
नययनाकाङ्क्षे ॥ २. ४. २३४ ॥
व्रात्रे प्रथमपूर्वेषु ॥ २. ४. २३५ ॥
कर्मण्याक्रोशे कृञः खमुञ् ॥ २. ४. २३६ ॥
स्वाद्घर्षेषु चादीर्घेषु ॥ २. ४. २३७ ॥
अन्यथैवकथमित्थंसुणमुलप्रयोगाद्वा ॥ २. ४. २३८ ॥
यथातथयोरसूयाप्रतिवचने ॥ २. ४. २३९ ॥
कर्मणि दशिविशिभ्यां साकल्ये ॥ २. ४. २४० ॥
यैवति विन्दजीविन्याम् ॥ २. ४. २४१ ॥
चर्मोदरयोः पूरेः ॥ २. ४. २४२ ॥
वर्षप्रमाण ऊँलोपश्चास्य वा ॥ २. ४. २४३ ॥
चेलार्थे क्तापेः ॥ २. ४. २४४ ॥
गात्रपुरुषयोः स्नानेः ॥ २. ४. २४५ ॥
निमूलसमूलयोः कषः ॥ २. ४. २४६ ॥
शुष्कचूर्णरुक्षेषु पिपः ॥ २. ४. २४७ ॥

१. A omits वा

२. A. This portion is written as a separate sūtra.

३. A. This and the next sūtra are written as one.

४. A. अटे

५. A. स्वयर्थेषु

६. A. This and the next sūtra are written as one.

७. A. उदलोप-

८. A. केरपः

- अकृते कृमः ॥ २. ४. २४८ ॥
 जीवे ग्रहः ॥ २. ४. २४९ ॥
 समूले हनः ॥ २. ४. २५० ॥
 करणे च ॥ २. ४. २५१ ॥
 स्नेहने पिषः ॥ २. ४. २५२ ॥
 हस्तार्थे वर्तिग्रहिभ्याम् ॥ २. ४. २५३ ॥
 स्वार्थेषु पुषः ॥ २. ४. २५४ ॥
 बन्धेरधिकरणे ॥ २. ४. २५५ ॥
 संज्ञायाम् ॥ २. ४. २५६ ॥
 कर्त्रोर्जीवपुरुषयोर्नशिर्वहिभ्याम् ॥ ४. २. २५७ ॥
 ऊर्ध्वे शुषि पूरः ॥ २. ४. २५८ ॥
 कर्मणि चोपमाने ॥ ४. २. २५९ ॥
 कणादिषु यथा विध्यनुप्रयोगः ॥ २. ४. २६० ॥
 उपात्किरो लवने ॥ २. ४. २६१ ॥
 दंशेस्तृतीयायाम् ॥ २. ४. २६२ ॥
 हिंसादेककर्मकात् ॥ २. ४. २६३ ॥
 सप्तभ्यां चोपपीडरुधाकर्षः ॥ २. ४. २६४ ॥
 आसत्तौ ॥ २. ४. २६५ ॥
 प्रमाणे ॥ २. ४. २६६ ॥
 पञ्चम्या त्वरायाम् ॥ २. ४. २६७ ॥
 द्वितीयायाम् ॥ २. ४. २६८ ॥
 अध्रुवे स्वाङ्गे ॥ २. ४. २६९ ॥
 परिक्रिश्यमाने च ॥ २. ४. २७० ॥
 विशिपतिपदिस्कन्दिभ्यो वीप्सामीक्ष्ययोः ॥ २. ४. २७१ ॥
 अस्यतितृषिभ्यां क्रियाविच्छेदकाभ्यां कालेषु ॥ २. ४. २७२ ॥

१. A. वर्णिन्दिभ्याम्

२. A. This and the next sūtra are
written together.

३. A. This and the next sūtra are
written together.

४. A. This portion is written as a
separate sūtra.

नाम्न्यादिशिर्गहिभ्याम् ॥ २. ४. २७३ ॥

अव्ययेऽनभिप्रेताख्याने कृञः क्त्वा च ॥ २. ४. २७४ ॥

तिर्यच्यपवर्गे ॥ २. ४. २७५ ॥

स्वाङ्गतस्नाधार्थे भुवश्च ॥ २. ४. २७६ ॥

तूष्णीमि च ॥ २. ४. २७७ ॥

अन्वचयानुलोम्ये ॥ २. ४. २७८ ॥

शकधृषञ्चारभलभसहार्हेच्छार्थेषु कर्मणस्तुमुन् ॥ २. ४. २७९ ॥

म्लाघटास्त्यर्थसमर्थार्थकालसमयवेलासु च ॥ २. ४. २८० ॥

लः कर्मणि च ॥ २. ४. २८१ ॥

क्तिच् कृतः संज्ञायाम् ॥ २. ४. २८२ ॥

आशिषि च ॥ २. ४. २८३ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

द्वितीयस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः.

१. A. ब्रहिभ्यां

४. A. तुमुन्

२. A. स्वागत-

५. A. ग्लाघ

३. A. This is written as part of
the previous sūtra.

अथ तृतीयोऽध्यायः

- लस्तिपूतस्त्रिसिपूथस्थमिन्वस्मस्तानांज्ञथासाथांध्वमिद्महिद् ॥ ३. १. १. ॥
 अत आत इत् ॥ ३. १. २ ॥
 क्षोऽन्तः ॥ ३. १. ३ ॥
 अदभ्यस्तात् ॥ ३. १. ४ ॥
 आत्मनेपदेऽनतः ॥ ३. १. ५ ॥
 शीङो रत् ॥ ३. १. ६ ॥
 वेतेर्वा ॥ ३. १. ७ ॥
 लिङिरेच् तस्यैश् ॥ ३. १. ८ ॥
 परस्मैपदानां णलतुसुथलथुसणत्वमाः ॥ ३. १. ९ ॥
 वेत्तेर्लो वा ॥ ३. १. १० ॥
 भुवः पञ्चानां पञ्चादिनो भुव आहः ॥ ३. १. ११ ॥
 आत ओणलः ॥ ३. १. १२ ॥
 टिदात्मनेपदानां णेरत् ॥ ३. १. १३ ॥
 थासस्से ॥ ३. १. १४ ॥
 प्रथमयोर्डाँरौरसः ॥ ३. १. १५ ॥
 लोट एरुः ॥ ३. १. १६ ॥
 सेर्हिद् ॥ ३. १. १७ ॥
 आशिषि तुह्योस्तानद् वा ॥ ३. १. १८ ॥
 मेरानिः ॥ ३. १. १९ ॥
 आमेतः ॥ ३. १. २० ॥
 सवाभ्यां वामौ ॥ ३. १. २१ ॥
 इडादीनामैप् ॥ ३. १. २२ ॥
 षमादीनां टापू ॥ ३. १. २३ ॥
 तथस्थवस्ससां तांतंतवमाः ॥ ३. १. २४ ॥

१. A. ध्वमितिध्वदि

२. A omits this sūtra.

३. B omits this sūtra.

४. A. This sūtra is written as two.

५. A. दात्रलं

कृतश्च ॥ ३. १. २५ ॥

इतो लोपः परस्मैपदानाम् ॥ ३. १. २६ ॥

मिपोऽम् ॥ ३. १. २७ ॥

लिङो यासुट् ङिञ्च ॥ ३. १. २८ ॥

किदाशिषि ॥ ३. १. २९ ॥

सीयुडात्मनेपदानाम् ॥ ३. १. ३० ॥

ह्रस्व रन् ॥ ३. १. ३१ ॥

इटोऽत् ॥ ३. १. ३२ ॥

सुट् तथोः ॥ ३. १. ३३ ॥

सोलोपोऽनन्त्यस्यानाशिषि ॥ ३. १. ३४ ॥

अतो य इयः ॥ ३. १. ३५ ॥

शेजुंस् ॥ ३. १. ३६ ॥

सिचः ॥ ३. १. ३७ ॥

लुङ्यभुवः ॥ ३. १. ३८ ॥

सिजभ्यस्ताभ्यां लङः ॥ ३. १. ३९ ॥

द्विषाङ्गथो वा ॥ ३. १. ४० ॥

आत्मनेपदानि भावकर्मणोः ॥ ३. १. ४१ ॥

कर्मकर्तरि च ॥ ३. १. ४२ ॥

कर्तर्यात्मनेभाषेभ्यः ॥ ३. १. ४३ ॥

भेतिः ॥ ३. १. ४४ ॥

क्रियान्यतिहारे ॥ ३. १. ४५ ॥

न गतिर्हि साशब्दार्थहसिभ्योऽह्वहिभ्यः ॥ ३. १. ४६ ॥

इतरेतरान्योन्यपरस्परपदाश्च ॥ ३. १. ४७ ॥

नेर्विशः ॥ ३. १. ४८ ॥

परिव्ययेभ्यः क्रियः ॥ ३. १. ४९ ॥

विपराभ्यां जेः ॥ ३. १. ५० ॥

आङो दः ॥ ३. १. ५१ ॥

१. A. This and the next sūtra are
written as one.

२. A. This and the next sūtra are
written as one.

B. दीतः

- नविकासस्वास्यप्रसारणयोः ॥ ३. १. ५२ ॥
 गमेः कालहरणे ॥ ३. १. ५३ ॥
 तु प्रच्छः ॥ ३. १. ५४ ॥
 क्रीडोऽनुपरिभ्यां च ॥ ३. १. ५५ ॥
 समोऽकूजने ॥ ३. १. ५६ ॥
 शकेः सनो जिज्ञासायाम् ॥ ३. १. ५७ ॥
 अवस्करः ॥ ३. १. ५८ ॥
 ह्रजो गतं ताच्छील्ये ॥ ३. १. ५९ ॥
 आशिषि नाथः ॥ ३. १. ६० ॥
 शपः शपथे ॥ ३. १. ६१ ॥
 स्थः प्रतिज्ञानिर्णयप्रकाशनेषु ॥ ३. १. ६२ ॥
 समवप्रविभ्यश्च ॥ ३. १. ६३ ॥
 उदोनूर्ध्वचेष्टायाम् ॥ ३. १. ६४ ॥
 उपादेवपूजासङ्गतिकरणमित्रकरणेषु ॥ ३. १. ६५ ॥
 पथिकर्तृकात् ॥ ३. १. ६६ ॥
 मन्त्रकरणात् ॥ ३. १. ६७ ॥
 वा लिप्सायाम् ॥ ३. १. ६८ ॥
 अकर्मकात् ॥ ३. १. ६९ ॥
 समोगमुच्छिष्टपृच्छिस्त्वृथुवेत्यतिदृशिभ्यः ॥ ३. १. ७० ॥
 उपसर्गादस्यत्यूहिभ्यां वा ॥ ३. १. ७१ ॥
 आङो यमहनः स्वाङ्गकर्मकाश्च ॥ ३. १. ७२ ॥
 उद्विभ्यां तपः ॥ ३. १. ७३ ॥
 तपः कर्मकाश्च ॥ ३. १. ७४ ॥
 निसमुपविभ्यो ह्रः ॥ ३. १. ७५ ॥
 स्पर्धायामाङः ॥ ३. १. ७६ ॥
 सूचनावक्षेपणसेवासाहसप्रतियत्नप्रकथनोपयोगेषु कृजः ॥ ३. १. ७७ ॥
 अधेः प्रसहने ॥ ३. १. ७८ ॥

१. A. नृपृच्छाः

२. A. उपादेव

३. A. omits पृच्छि

४. A. This is written as two different sūtras.

वेः शब्दकर्मणः ॥ ३. १. ७९ ॥

अकर्मकात् ॥ ३. १. ८० ॥

पूजोत्सज्जनाचार्यकरणज्ञानभृतिविगणनव्ययेषु नियः ॥ ३. १. ८१ ॥

कर्तृस्थामूर्तकर्मकाच्च ॥ ३. १. ८२ ॥

अप्रतिबन्धोत्साहतायनेषु क्रमः ॥ ३. १. ८३ ॥

उपपराभ्याम् ॥ ३. १. ८४ ॥

आङो ज्योतिरुद्गमने ॥ ३. १. ८५ ॥

वेः पादविहरणे ॥ ३. १. ८६ ॥

प्रोपाभ्यामारम्भे ॥ ३. १. ८७ ॥

अनुपसर्गाद्वा ॥ ३. १. ८८ ॥

अपह्वे ज्ञः ॥ ३. १. ८९ ॥

अकर्मकाच्च ॥ ३. १. ९० ॥

संप्रतिभ्यामनाध्याने ॥ ३. १. ९१ ॥

भासनोपसान्वनज्ञानयत्नोपमन्त्रणेषु वदः ॥ ३. १. ९२ ॥

अनुसंभ्यामकर्मकात् ॥ ३. १. ९३ ॥

विमतौ ॥ ३. १. ९४ ॥

व्यक्तवाचां सहोक्तौ ॥ ३. १. ९५ ॥

तयोर्वा ॥ ३. १. ९६ ॥

अवाङ्मिरः ॥ ३. १. ९७ ॥

समः प्रतिज्ञायाम् ॥ ३. १. ९८ ॥

भृजः श्रद्धावपि ॥ ३. १. ९९ ॥

उदध्वरः सकर्मकात् ॥ ३. १. १०० ॥

समस्तृतीयायुक्तात् ॥ ३. १. १०१ ॥

दाणः सा चेच्चतुर्थ्यर्थे ॥ ३. १. १०२ ॥

उपाद्यमः स्वीकारे ॥ ३. १. १०३ ॥

आमः कृष्णः प्राग्वत् ॥ ३. १. १०४ ॥

सैनः ॥ ३. १. १०५ ॥

१. A. सू.अ-

२. A. This and the next are
written as one sūtra.

१. मृदशिभ्याम् ॥ ३. १. १०६ ॥
 अनोनोर्ज्ञः ॥ ३. १. १०७ ॥
 श्रुवोऽनाङ् प्रतेः ॥ ३. १. १०८ ॥
 शवेदिशति ॥ ३. १. १०९ ॥
 मृडो लुङ्लिङोश्च ॥ ३. १. ११० ॥
 उपसर्गादजाद्यन्ताद्युजेरयक्षपात्रेषु ॥ ३. १. १११ ॥
 समः ण्वः ॥ ३. १. ११२ ॥
 भुनक्तेरनवने ॥ ३. १. ११३ ॥
 णेरणौ यत्कर्मणौ चेत्स कर्तानाध्याने ॥ ३. १. ११४ ॥
 भीस्मिभ्यां हेतोस्तदर्थे ॥ ३. १. ११५ ॥
 गृधिवञ्चिभ्यां प्रलम्भने ॥ ३. १. ११६ ॥
 लियः पूजाभिभवयोश्च ॥ ३. १. ११७ ॥
 मिथ्योपपदात् कृञोऽभ्यासे ॥ ३. १. ११८ ॥
 फलवति ॥ ३. १. ११९ ॥
 पाठे विभाषितात् ॥ ३. १. १२० ॥
 १जितः ॥ ३. १. १२१ ॥
 अपवदः ॥ ३. १. १२२ ॥
 समुदाङ्भ्यो यमेरग्रन्थे ॥ ३. १. १२३ ॥
 शब्दान्तरगतौ वा ॥ ३. १. १२४ ॥
 णिजर्थे च ॥ ३. १. १२५ ॥
 यजेर्नित्यम् ॥ ३. १. १२६ ॥
 न धातूपपदसंसर्गसामान्योक्तौ ॥ ३. १. १२७ ॥
 अनुपराभ्यां कृञः ॥ ३. १. १२८ ॥
 अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः ॥ ३. १. १२९ ॥
 प्राक्बहः ॥ ३. १. १३० ॥
 परेर्धृषश्च ॥ ३. १. १३१ ॥

१. A. This and the next are
written as one sūtra.

३. A adds here a separate sūtra
अनुपसर्गात् इः

२. A omits this sūtra.

रमेव्याद्भ्यां च ॥ ३. १. १३२ ॥

उपात् ॥ ३. १. १३३ ॥

अकर्मकाद्वा ॥ ३. १. १३४ ॥

अणौ चित्तवत् कर्तृकाणोः ॥ ३. १. १३५ ॥

चलनाहारार्थात् ॥ ३. १. १३६ ॥

मुदुसुधुधुधेङ्गनशाजनः ॥ ३. १. १३७ ॥

न पादमायमायसपरिमुहार्तिरुचिचृतिधेङ्गदवसः ॥ ३. १. १३८ ॥

वाक्यषः ॥ ३. १. १३९ ॥

धुङ्गयो लुङि ॥ ३. १. १४० ॥

वृङ्गयः स्यसनोः ॥ ३. १. १४१ ॥

लुटि च कृपः ॥ ३. १. १४२ ॥

शेषात्परस्मैपदानि ॥ ३. १. १४३ ॥

यङ्लुकः शङ्लुक्च ॥ ३. १. १४४ ॥

समानाधिकरणे युष्मद्यप्रयुज्यमानेऽपि मध्यमः ॥ ३. १. १४५ ॥

प्रहासे च मन्योपपदान्मन्यतेरुत्तम एकवच ॥ ३. १. १४६ ॥

अस्मद्युत्तमः ॥ ३. १. १४७ ॥

शेषे प्रथमः ॥ ३. १. १४८ ॥

एकद्विषड्वेषेकवचनद्विवचनबहुवचनानि ॥ ३. १. १४९ ॥

जात्याख्यायामेकस्मिन् बहुवचनमसंख्याप्रयोगे वा ॥ ३. १. १५० ॥

अस्मदो द्वयोश्चाविशेषणे ॥ ३. १. १५१ ॥

युष्मदः पूजायाम् ॥ ३. १. १५२ ॥

अन्येभ्योऽपि दृश्यते ॥ ३. १. १५३ ॥

फल्गुनीप्रोष्ठपदाविशाखादिभ्यो नक्षत्रे ॥ ३. १. १५४ ॥

तिथ्यपुनर्वसोर्नक्षत्रद्वन्द्वे बहुवचनस्य द्विवचनं नित्यम् ॥ ३. १. १५५ ॥

प्रातिपदिकात् खौजसमौद्च्छष्टाभ्यामिस्डभ्यांभ्यस्डसिभ्यांभ्यस्डसौसां -

ऊयसोः सुपू ॥ ३. १. १५६ ॥

१. A. गौरार्थात्

२. A. This and the next sūtra are written as one.

३. A. तेस्तुत्तम

४. A adds a separate sūtra क्वचि-

द्विवचनं च

५. A. साड्योः

- अतो भिस पेस् ॥ ३. १. १५७ ॥
 नेदमदसोऽकात् ॥ ३. १. १५८ ॥
 टाङ्सोरिनस्यौ ॥ ३. १. १५९ ॥
 डेङ्सोर्यातौ ॥ ३. १. १६० ॥
 सर्वनाम्नः सैस्मातौ ॥ ३. १. १६१ ॥
 डेः स्मिन् ॥ ३. १. १६२ ॥
 जसश्शी ॥ ३. १. १६३ ॥
 आदामः साम् ॥ ३. १. १६४ ॥
 नान्यच्च संज्ञोपसर्जनात् ॥ ३. १. १६५ ॥
 तृतीयासमासवाक्ययोः ॥ ३. १. १६६ ॥
 द्वन्द्वे च ॥ ३. १. १६७ ॥
 शीवा ॥ ३. १. १६८ ॥
 प्रथमचरमतयायारुपार्धनेमकतिपयेभ्यः ॥ ३. १. १६९ ॥
 पूर्वादिभ्यो नवभ्यः स्मात्स्मिन् च ॥ ३. १. १७० ॥
 सै च तृतीयात् ॥ ३. १. १७१ ॥
 आप औतः शी ॥ ३. १. १७२ ॥
 नपुंसकात् ॥ ३. १. १७३ ॥
 जस्सशोः शिः ॥ ३. १. १७४ ॥
 अष्टाभ्य औश् ॥ ३. १. १७५ ॥
 षणस्संख्याया लुक् ॥ ३. १. १७६ ॥
 कतेः ॥ ३. १. १७७ ॥
 स्वमोर्नपुंसकात् ॥ ३. १. १७८ ॥
 अतोऽम् ॥ ३. १. १७९ ॥
 इतरादिभ्यः पञ्चभ्यो नेकतरातः ॥ ३. १. १८० ॥
 युष्मदस्मद्भ्यां ङसोऽश् ॥ ३. १. १८१ ॥
 डे सुटोऽम् ॥ ३. १. १८२ ॥
 शसो नः ॥ ३. १. १८३ ॥

१. A. शिवा

३. A. This and the following two

२. A. तथाह्या-

sūtras are omitted.

- भ्यसो भ्यम् ॥ ३. १. १८४ ॥
 पञ्चम्या अत् ॥ ३. १. १८५ ॥
 कुसेश्च ॥ ३. १. १८६ ॥
 आम आकम् ॥ ३. १. १८७ ॥
 ह्रस्वापो लुट् ॥ ३. १. १८८ ॥
 स्त्रीयूभ्याम् ॥ ३. १. १८९ ॥
 इयुतुल्यानिभ्यां वा ॥ ३. १. १९० ॥
 नित्यं स्त्रियाः ॥ ३. १. १९१ ॥
 संख्याया अनतः ॥ ३. १. १९२ ॥
 प्रेस्त्रयश्च ॥ ३. १. १९३ ॥
 सुपो लुगैकार्थ्ये ॥ ३. १. १९४ ॥
 अनुपसर्जनाव्ययात् ॥ ३. १. १९५ ॥
 नाव्ययीभावादतोऽपञ्चम्यास्त्यम् ॥ ३. १. १९६ ॥
 तृतीयासप्तम्योर्वा ॥ ३. १. १९७ ॥
 नित्यमृध्यर्थनदीसंख्यावयवात् सप्तम्याः ॥ ३. १. १९८ ॥
 कर्मणि द्वितीया ॥ ३. १. १९९ ॥
 समयानिकषाहाधिगन्तरान्तरेणयेनतेनयुक्तात् ॥ ३. १. २०० ॥
 द्वित्वेऽभ्यादिभिः ॥ ३. १. २०१ ॥
 सर्वाभिपर्युभयेभ्यस्तसा ॥ ३. १. २०२ ॥
 ऐनपा ॥ ३. १. २०३ ॥
 कर्मप्रवचनीयैः ॥ ३. १. २०४ ॥
 सप्तम्याधिक्यस्वाम्ययोः ॥ ३. १. २०५ ॥
 पञ्चम्यैपाङ्भ्याम् ॥ ३. १. २०६ ॥
 परिणा वर्जने ॥ ३. १. २०७ ॥
 प्रतिनिधिप्रतिदानयोः ॥ ३. १. २०८ ॥
 कालाध्वभ्यां कारकमध्ये च सप्तमी च ॥ ३. १. २०९ ॥

१. B. Here is a lacuna.

२. B. Here is a lacuna.

३. A. मृध्वर्य.

४. A. उएनपा.

५. A. म्यावाङ्भ्याम्.

६. A. omits च

द्वितीयात्यन्तसंयोगे ॥ ३. १. २१० ॥

अपवर्गे तृतीया ॥ ३. १. २११ ॥

कर्तृकरणयोश्च ॥ ३. १. २१२ ॥

प्रकृतिप्रायगोत्रनामजातिजानुपुमात्मादिभ्यो गम्यमानक्रियायाः ॥ ३. १. २१३ ॥

न्यक्षकात्स्न्यादिभ्यः क्रियाविशेषणे ॥ ३. १. २१४ ॥

सुखदुःखादिभ्यो वा ॥ ३. १. २१५ ॥

समविषमादिभ्योऽधिकरणे ॥ ३. १. २१६ ॥

द्विद्रोणपञ्चकादिभ्यः कर्मणे वीप्सायाम् ॥ ३. १. २१७ ॥

संज्ञश्च ॥ ३. १. २१८ ॥

अशिष्टव्यवहारे संयच्छतेः संप्रदाने ॥ ३. १. २१९ ॥

सहार्थयोगे ॥ ३. १. २२० ॥

अर्थार्थिपूर्वापरकलहनिपुणमिश्रशृङ्गणानर्थे ॥ ३. १. २२१ ॥

इत्थंभूतलक्षणात् ॥ ३. १. २२२ ॥

अङ्गाद्विकृतात्तद्विकारेणाङ्गिवचने ॥ ३. १. २२३ ॥

हेतौ ॥ ३. १. २२४ ॥

ऋणे पञ्चमी ॥ ३. १. २२५ ॥

गुणे वा ॥ ३. १. २२६ ॥

नै स्त्रियामनुपलब्धादिभ्यः ॥ ३. १. २२७ ॥

षष्ठी हेतोः प्रयोगे ॥ ३. १. २२८ ॥

पर्यायाणां चाद्वितीयाः सर्वनामभ्यः ॥ ३. १. २२९ ॥

चतुर्थी संप्रदाने ॥ ३. १. २३० ॥

परिक्रियः करणे वा ॥ ३. १. २३१ ॥

कृत्स्न्यर्थकर्तरि विकारे ॥ ३. १. २३२ ॥

उत्पातेन शाप्यमाने ॥ ३. १. २३३ ॥

तादर्थ्ये ॥ ३. १. २३४ ॥

तुमर्थाच्च भाववचनात् ॥ ३. १. २३५ ॥

तुमुनोऽप्रयुज्यमानस्य कर्मणि ॥ ३. १. २३६ ॥

१. A. नार्थैः

३. A omits चा

२. A. न स्त्रियामनुपलब्धादिभ्यः

गत्यर्थानां चेष्टायामनास्थिताध्वनि वा ॥ ३. १. २३७ ॥
 मन्यतेः प्रतिकृष्य कुत्सायामुपमानेभ्यः ॥ ३. १. २३८ ॥
 ननावन्नकाकशुकसृगालेभ्यः ॥ ३. १. २३९ ॥
 नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालं वषट्पर्याप्त्यर्थैः ॥ ३. १. २४० ॥
 अपादाने पञ्चमी ॥ ३. १. २४१ ॥
 ल्यब्लोपे कर्माधिकरणयोः ॥ ३. १. २४२ ॥
 प्रश्नाख्यानयोश्च ॥ ३. १. २४३ ॥
 प्रभृत्यन्यारादितरदिकृच्छ्रब्दाञ्चूत्तरपदाजाहियोगे ॥ ३. १. २४४ ॥
 ऋते द्वितीया च ॥ ३. १. २४५ ॥
 विना तृतीया च ॥ ३. १. २४६ ॥
 पृथङ्नानाभ्याम् ॥ ३. १. २४७ ॥
 स्तोकाल्पकृच्छ्रकृतिपयेभ्योऽसत्त्वार्थेभ्यः करणे ॥ ३. १. २४८ ॥
 कालाध्वपरिछेदमूलात्पञ्चमी ॥ ३. १. २४९ ॥
 तेन योगोऽकालात्सप्तमी ॥ ३. १. २५० ॥
 अध्वनः प्रथमा च ॥ ३. १. २५१ ॥
 षष्ठ्यतसर्थैः ॥ ३. १. २५२ ॥
 दूरान्तिकार्थबहिर्भिः पञ्चमी च ॥ ३. १. २५३ ॥
 दूरान्तिकार्थेभ्योऽसत्त्ववचनेभ्यो द्वितीयातृतीयासप्तम्यश्च ॥ ३. १. २५४ ॥
 अधिकरणे सप्तमी ॥ ३. १. २५५ ॥
 कस्येन्विषयस्य कर्मणि ॥ ३. १. २५६ ॥
 निमित्तात्कर्मसंयोगे ॥ ३. १. २५७ ॥
 अप्रत्यादिष्वसाधुना ॥ ३. १. २५८ ॥
 साधुना च ॥ ३. १. २५९ ॥
 निपुणेन चार्चयाम् ॥ ३. १. २६० ॥
 क्रियार्हेभ्यः कारकत्वे ॥ ३. १. २६१ ॥
 क्रियानर्हेभ्यश्चाकारकत्वे ॥ ३. १. २६२ ॥
 तद्विपर्यासे च ॥ ३. १. २६३ ॥

१. A. This and the next sūtra

२. A. साधुना च.

are written as one.

- यस्य च भावेन भावलक्षणम् ॥ ३. १. २६४ ॥
 षष्ठी चानादरे ॥ ३. १. २६५ ॥
 स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्रसूतैश्च ॥ ३. १. २६६ ॥
 आयुक्तकुशलाभ्यामा सेवायाम् ॥ ३. १. २६७ ॥
 यतो निर्धारणे ॥ ३. १. २६८ ॥
 पञ्चमी विभक्तात् ॥ ३. १. २६९ ॥
 सप्तमी चाधिकेन भूयसः ॥ ३. १. २७० ॥
 तृतीयाल्पीयसः ॥ ३. १. २७१ ॥
 प्रसितोत्सुकाभ्यां अधिकरणे वा ॥ ३. १. २७२ ॥
 नक्षत्राच्च लुपि ॥ ३. १. २७३ ॥
 अर्थमात्रे प्रथमा ॥ ३. १. २७४ ॥
 संबोधने च ॥ ३. १. २७५ ॥
 षष्ठी शेषे ॥ ३. १. २७६ ॥
 स्मृत्यर्थद्वयेशां कर्मणि ॥ ३. १. २७७ ॥
 कृष्णः प्रतियत्ने ॥ ३. १. २७८ ॥
 रुजार्थानां भावकर्तृकाणाम् ॥ ३. १. २७९ ॥
 न ज्वरिसन्ताप्योः ॥ ३. १. २८० ॥
 आशिषि नाथः ॥ ३. १. २८१ ॥
 जासिनाटकाधिपिषां हिंसायाम् ॥ ३. १. २८२ ॥
 हनः प्रनिभ्याम् ॥ ३. १. २८३ ॥
 व्यपहृपणोः विनिमये ॥ ३. १. २८४ ॥
 छूते च ॥ ३. १. २८५ ॥
 दिवस्तदर्थस्य ॥ ३. १. २८६ ॥
 वोपसर्गात् ॥ ३. १. २८७ ॥
 क्षोऽविदर्थस्य करणे ॥ ३. १. २८८ ॥
 कृत्वोऽर्थप्रयोगे कालेभ्योऽधिकरणे ॥ ३. १. २८९ ॥

१. A. प्रति प्रतियत्ने

३. A. This and the next sūtra

२. A. पिषामहिंसायाम्.

are written as one,

४. A. शो-

- प्रतिपदषष्ठ्याः पूर्णो विधिः ॥ ३. १. २९० ॥
 कर्तृकर्मणोः कृति ॥ ३. १. २९१ ॥
 उभयहेतावस्थकाकारे कर्तरि वा ॥ ३. १. २९२ ॥
 द्विषः शतरि ॥ ३. १. २९३ ॥
 नलादेशतृन्नुदन्ताव्ययकिकखलर्थेषु ॥ ३. १. २९४ ॥
 अकर्मैरुक्त्रि ॥ ३. १. २९५ ॥
 अमस्यार्थाद्यधिकरणे निष्ठायाम् ॥ ३. १. २९६ ॥
 भावे वा ॥ ३. १. २९७ ॥
 अके भविष्यति ॥ ३. १. २९८ ॥
 इन्त्याधमण्ये च ॥ ३. १. २९९ ॥
 कृत्स्नेषु कर्तरि वा ॥ ३. १. ३०० ॥
 नोभयप्राप्तौ ॥ ३. १. ३०१ ॥
 तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यां तृतीया च ॥ ३. १. ३०२ ॥
 हितसुखाभ्यां चतुर्थी च ॥ ३. १. ३०३ ॥
 आशिष्यायुष्यभद्रार्थकुशलार्थैश्च ॥ ३. १. ३०४ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

तृतीयस्याध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः

१. A omits this sūtra.

३. A. अन्या.

२. A. This and the next sūtra
are written as one.

अथ द्वितीयः पादः

- सुप्सुपा सहैकार्थीभावे समासः ॥ ३. २. १ ॥
 विस्पष्टादीनि गुणविशेषणतायाम् ॥ ३. २. २ ॥
 काष्ठादीनि क्रियाविशेषणतायाम् ॥ ३. २. ३ ॥
 सर्वचर्माद्यध्वोदशैकादशमाशब्दोर्ध्वमुहूर्तोर्ध्वदेहांध्वेन्दमकृतपूर्वादयः तद्धिते ॥
 ३. २. ४ ॥
 काकतालादय इवार्थे ॥ ३. २. ५ ॥
 इवेन विभक्त्यलोपश्च ॥ ३. २. ६ ॥
 भूतपूर्वादयः ॥ ३. २. ७ ॥
 अव्ययीभावः ॥ ३. २. ८ ॥
 अव्ययं विभक्त्यर्थे ॥ ३. २. ९ ॥
 समीपसमृद्धयोश्च ॥ ३. २. १० ॥
 असमृद्धर्थभावात्ययासंप्रतिषु ॥ ३. २. ११ ॥
 ख्यातिपश्चादर्थयोः ॥ ३. २. १२ ॥
 योग्यतावीप्सापदार्थानतिवृत्तिसादृश्यसदृशे ॥ ३. २. १३ ॥
 यौगपद्यानुपूर्व्यसंपत्तिस्त्राकल्यान्तवचनेषु ॥ ३. २. १४ ॥
 यथा न सादृश्ये ॥ ३. २. १५ ॥
 यावदियत्त्वे ॥ ३. २. १६ ॥
 प्रतिना मात्रार्थे ॥ ३. २. १७ ॥
 संख्याक्षशलाकाः परिणा द्यूतेऽन्यथावृत्तौ ॥ ३. २. १८ ॥
 पर्यपाङ्गबहिरश्चवः पञ्चम्या वा ॥ ३. २. १९ ॥
 लक्षणेनाभिप्रती आभिमुख्ये ॥ ३. २. २० ॥
 अनुः सामीप्यायामयोः ॥ ३. २. २१ ॥

१. A. This is written as three
different sūtras.

२. A. तायाः

३. A. दहोन्द.

४. A. पर्यवाङ्ग

५. A omits वा.

तिष्ठद्बुद्धद्वयतीगवानि कालविशेषे न चान्यसमासः ॥ ३. २. २२ ॥
 लूनलूयमानपूतपूयमाना यवेन न च व्यतिरेकविभक्तिः ॥ ३. २. २३ ॥
 जलेसंहृतसंह्रियमाणा बुसेन च ॥ ३. २. २४ ॥
 सुविनिदुरपरायती पापपुण्यानि समया ॥ ३. २. २५ ॥
 समं भूमिपदातिभ्यामन्यपदार्थैः ॥ ३. २. २६ ॥
 प्रोहरथमृगदक्षिणाभिः ॥ ३. २. २७ ॥
 संप्रत्यसंप्रत्यप्रदक्षिणानि वर्तमानोवर्तमानवामेषु ॥ ३. २. २८ ॥
 पारे मध्येऽग्रेऽन्तः षष्ठ्या वा ॥ ३. २. २९ ॥
 संख्या वंश्येन ॥ ३. २. ३० ॥
 नदीभिस्समाहारे ॥ ३. २. ३१ ॥
 अन्यपदार्थैः संज्ञायाम् ॥ ३. २. ३२ ॥
 तत्पुरुषः ॥ ३. २. ३३ ॥
 द्वितीयाश्रितानीतपतितगतात्यस्तगमिगामिबुभुश्वादिभिः ॥ ३. २. ३४ ॥
 प्राप्तापन्नाभ्यां प्राप्तापन्नौ च द्वितीयया पुंवच्च ॥ ३. २. ३५ ॥
 स्वयं सामी क्तेन ॥ ३. २. ३६ ॥
 खट्वा क्षेपे ॥ ३. २. ३७ ॥
 कालाः ॥ ३. २. ३८ ॥
 अत्यन्तसंयोगे ॥ ३. २. ३९ ॥
 तृतीया तत्कृतार्थेन गुणवचनेन ॥ ३. २. ४० ॥
 अर्थादिसदृशसमतुल्याधिकैश्च ॥ ३. २. ४१ ॥
 अर्थं चतसृभिः ॥ ३. २. ४२ ॥
 एकं न विंशत्यादिभिः ॥ ३. २. ४३ ॥
 कर्तृकरणे कृता बहुलम् ॥ ३. २. ४४ ॥
 कृत्यैरधिकार्थवचने ॥ ३. २. ४५ ॥

१. A भवद्वायति.

२. A. लुङ्

३. A. This and the next sūtra are
written together.

४. A omits अवर्तमान

५. A adds तो च

६. A. This and the next sūtra are
written together.

७. A. अङ्

८. A. This and the next sūtra are
written together.

भक्ष्यान्नपानपात्रैर्मिश्रीकरणव्यञ्जनयुग्यपूरणानि ॥ ३. २. ४६ ॥

चतुर्थी यता ॥ ३. २. ४७ ॥

सुखहिताभ्याम् ॥ ३. २. ४८ ॥

तादर्थ्ये प्रकृत्या ॥ ३. २. ४९ ॥

बलिरक्षितघाससुराविधादिभिश्च ॥ ३. २. ५० ॥

नित्यमर्थेनेदमर्थे ॥ ३. २. ५१ ॥

पञ्चमीभीतभीतिभीमयभीरुभीलुकजुगुप्सुभिः ॥ ३. २. ५२ ॥

अपेतापादनिर्गतमुक्तपतितत्रस्तैरसंवा सा ॥ ३. २. ५३ ॥

स्तोकालपान्तिकाभ्याशदूरार्थकच्छाणि केन ॥ ३. २. ५४ ॥

शतसहस्रौ परेण ॥ ३. २. ५५ ॥

सप्तमीसिद्धशुष्कपक्वबन्धादिभिः ॥ ३. २. ५६ ॥

शौण्डिधूर्तकितवव्याडसंवीनपटुपण्डितकुशलनिपुणचपलान्तरधिभिः प्रसक्ता-
द्यप्रयोगे ॥ ३. २. ५७ ॥

ध्वाङ्गकाकवायसवकादिभिः क्षेपे ॥ ३. २. ५८ ॥

सिंहव्याघ्रवासवयुधिष्ठिरादिभिः पूजायाम् ॥ ३. २. ५९ ॥

यतावश्यके ॥ ३. २. ६० ॥

संज्ञायाम् ॥ ३. २. ६१ ॥

ऋणमधमोत्तमाभ्याम् ॥ ३. २. ६२ ॥

केनाहोरात्रावयवाः ॥ ३. २. ६३ ॥

तत्र ॥ ३. २. ६४ ॥

सगतिकारकेणापि क्षेपे ॥ ३. २. ६५ ॥

पात्रमवधारणे समितबहुलाभ्यां न चान्यसमासः ॥ ३. २. ६६ ॥

गेहगोष्ठौ शूरश्वेडिनादिविजितिव्याडपटुपण्डितप्रगल्भैः ॥ ३. २. ६७ ॥

उदुम्बरः कृमिमशकाभ्यामुपमायाम् ॥ ३. २. ६८ ॥

अवटकूपौ कच्छपमण्डूकाभ्याम् ॥ ३. २. ६९ ॥

नगरं काकादिभिः ॥ ३. २. ७० ॥

गेहमेहिपिण्डीशूरौ निरीहताभ्याम् ॥ ३. २. ७१ ॥

१. A. सर्वे.

२. A. स्तोकाग्निकदूरार्थ-

३. A. व्याघ्र.

४. A. This is written as two
sūtras.

५. A. श्वेडी.

वर्णो वर्णेन ॥ ३. २. ९२ ॥

कुमारश्रमणाप्रव्रजिताबन्धकीकुलटागर्भिणीतापसीदास्यध्यापकामिरूपक -
पण्डितकुशलनिपुणचपलपटुमृदुभिः ॥ ३. २. ९३ ॥

क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ् ॥ ३. २. ९४ ॥

कृतापकृतमुक्ताभुक्कपीतविपीगतप्रत्यागतयातानुयातक्रयाक्रयिकापुटापुटिका -
फलाफलिकामानोन्मानिकाः ॥ ३. २. ९५ ॥

कतरक्तमौ जातिपरिप्रश्ने ॥ ३. २. ९६ ॥

किं क्षेपे ॥ ३. २. ९७ ॥

किंशुकं किंशुलुकिं पुरुषकिञ्जरकिञ्जल्ककिन्दासादयः संज्ञायाम् ॥ ३. २. ९८ ॥

श्रोण्यूकपूगकुन्दमराशिनिचयराशिनिशिष्टनिर्धनेन्द्रदेवमुण्डश्रमणभूतवदान्या -
ध्यापकब्राह्मणशत्रियपटुपण्डितकुशलचपलनिपुणाश्च्यर्थे कृतमतमितो -
क्तभूतसमाज्ञाताख्यातसंभाषितावितावधारितावकल्पितकलितनिराकृतो -
पकृतापकृतोदाहृतोदीरितोदितदृष्टविश्रुतादिभिः ॥ ३. २. ९९ ॥

शाकपार्थिवजातौल्वलिकुतपसौश्रुतवृतरौज्योदनपाणिन्याणिमाण्डव्यबलाका -
कौशिकविदर्भिकौण्डिन्यपरशुरामादयः प्रियादिलोपे ॥ ३. २. १०० ॥

अधिकान्ता संख्यासंख्ययाधिकलोपश्च ॥ ३. २. १०१ ॥

भागांशादिभिः पूरणान्ता लुक् च वा ॥ ३. २. १०२ ॥

मयूरच्छात्रौ व्यंसकेनोपमायां न चान्यसमासः ॥ ३. २. १०३ ॥

कम्बोजयवनौ मुण्डेन ॥ ३. २. १०४ ॥

एहीडायवाभ्यामन्यपदार्थे नपुंसकत्वे च ॥ ३. २. १०५ ॥

अपेहि च वाणिजस्वागतद्वितीयविघसप्रघसादिभिः क्रियायाम् ॥ ३. २. १०६ ॥

प्रेहि स्वागतवाणिजाभ्याम् ॥ ३. २. १०७ ॥

प्राह कटकर्दमाभ्यां द्वितीया ॥ ३. २. १०८ ॥

कुन्धिभिन्ध्युत्तमाविचक्षपलवणचूडादिभिः ॥ ३. २. १०९ ॥

१. A. कृताकृत.

२. A adds च.

३. A. किंशुक.

४. A omits राशि

५. A. कण्ड

६. A. म्नाता.

७. A. This portion is written as a separate sūtra.

८. A. नोपया-

९. A. चानेन.

१०. A. This portion is written as a separate sūtra.

११. A. कुन्धिभिन्ध्युत्त-

आहर चेलवसने वनिताभिः ॥ ३. २. ११० ॥

आख्यातमाख्यातेन सातत्ये ॥ ३. २. १११ ॥

उद्धरोत्सृजावसृजाभ्याम् ॥ ३. २. ११२ ॥

पचपतवर्षान्युदस्तैर्नैः ॥ ३. २. ११३ ॥

उन्मृजावमृजने ॥ ३. २. ११४ ॥

इहद्वितीयेहपञ्चम्येहिरयाहिराहोपुरुषिकाहंपूर्विकाहंप्रथमिकाहमहमहमिकावि-
चप्रचनिश्चप्रचादयः ॥ ३. २. ११५ ॥

हि कर्मणा बहुलमाभीक्ष्ण्ये कर्तरि ॥ ३. २. ११६ ॥

स्नात्वाकालकपीत्वास्थिरकभुक्त्वासुहितप्रोप्यपार्यायउत्पत्त्याकलानिपत्यरोहि-
र्णनिषद्यश्यामादयः ॥ ३. २. ११७ ॥

आचोवचोञ्चनीचाचपराचोञ्चावचाकिञ्चनाकुतोभयानि ॥ ३. २. ११८ ॥

पूर्वापराधरोत्तराण्येकदेशिनैकाधिकरणेन ॥ ३. २. ११९ ॥

सायाहमध्याह्नमध्यन्दिनमध्यरात्रादयः ॥ ३. २. १२० ॥

अर्धं समविभागे वा ॥ ३. २. १२१ ॥

अर्धजरतीयार्धवैशसार्धोक्तादयः ॥ ३. २. १२२ ॥

द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्यतुरीयतुलाग्रादयश्च ॥ ३. २. १२३ ॥

कालाः परिणामिना ॥ ३. २. १२४ ॥

नञ् ॥ ३. २. १२५ ॥

शोभिहिताहमर्थालमर्थतद्वितैरसामर्थ्ये ॥ ३. २. १२६ ॥

असूर्यपश्यापुनर्गेयाश्राद्धभोज्यलवणभोज्यादयश्च ॥ ३. २. १२७ ॥

ईषद्रूपेण ॥ ३. २. १२८ ॥

षष्ठी ॥ ३. २. १२९ ॥

कुङ्द्योगा ॥ ३. २. १३० ॥

याजकपूजकपरिचारकपरिवेषकस्नापकाध्यापकोत्सादकोन्मादकोद्वर्तकहोतु-
भर्त्रादयः ॥ ३. २. १३१ ॥

रथपत्नी गणकेन ॥ ३. २. १३२ ॥

१. A. पपान्युदस्तैर्नैः

३. A. अयोवचो

२. A. This portion is written as
part of the next sūtra.

४. A. कुङ्द्योगाकृति.

५. A. भर्त्रादिभिश्च

- गुणोत्तरेण तरलोपश्च ॥ ३. २. १३३ ॥
 सर्वपश्चात्प्रभृतीनि ॥ ३. २. १३४ ॥
 तत्स्यैर्गुणैः ॥ ३. २. १३५ ॥
 नै निर्धारणे ॥ ३. २. १३६ ॥
 प्रतिपदविधाना ॥ ३. २. १३७ ॥
 पूरणगुणसुहितार्थसद्व्ययतव्यसमानाधिकरणेन ॥ ३. २. १३८ ॥
 मत्याद्यधिकरणक्तेन ॥ ३. २. १३९ ॥
 कर्तृकर्महेतुनाकर्मणि ॥ ३. २. १४० ॥
 कर्तर्यक्तेन ॥ ३. २. १४१ ॥
 कर्तृतृजकाभ्याम् ॥ ३. २. १४२ ॥
 नित्यं क्रीडाजीविकयोः ॥ ३. २. १४३ ॥
 गतयः ॥ ३. २. १४४ ॥
 कुः पापेषदर्थयोः ॥ ३. २. १४५ ॥
 दुः निन्दाकृच्छ्रार्थयोः ॥ ३. २. १४६ ॥
 स्वर्ती पूजायाम् ॥ ३. २. १४७ ॥
 अनिशयातिक्रमणयोश्च ॥ ३. २. १४८ ॥
 आङ्गीषदर्शाभिव्याप्त्येः ॥ ३. २. १४९ ॥
 प्रादयो गताद्यर्थे प्रथमया ॥ ३. २. १५० ॥
 अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे द्वितीयया ॥ ३. २. १५१ ॥
 अवाद्यः कुष्ठाद्यर्थे तृतीयया ॥ ३. २. १५२ ॥
 पर्यादयो ग्लानाद्यर्थे चतुर्थ्या ॥ ३. २. १५३ ॥
 निरादयः क्रान्ताद्यर्थे पञ्चम्या ॥ ३. २. १५४ ॥
 अन्वाद्यस्तिङोदात्तवता गतिमता च ॥ ३. २. १५५ ॥
 न कर्मप्रवचनीयाः ॥ ३. २. १५६ ॥
 उपपदमतिङ् ॥ ३. २. १५७ ॥
 नाव्ययेनानमा ॥ ३. २. १५८ ॥

१. A. गुणास्तरेण-

२. A. सर्वर्गश्चा-

३. A. This and the next sūtra
are written together.

अ. ३. पा. २. सू. १५९]

भोजविरचितम्

अमा च प्राक् खमुञ्जः ॥ ३. २. १५९ ॥

तृतीयादीनि क्त्वा च वा ॥ ३. २. १६० ॥

अव्ययं प्रवृद्धादिभिः ॥ ३. २. १६१ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

तृतीयाध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

अथ तृतीयः पादः

शेषो बहुव्रीहिः ॥ ३. ३. १ ॥

अदूराधिकासन्नाः संख्यया संख्येये ॥ ३. ३. २ ॥

बहुव्रीहिः सुजर्थे ॥ ३. ३. ३ ॥

वार्थे च ॥ ३. ३. ४ ॥

अव्ययम् ॥ ३. ३. ५ ॥

अन्यपदार्थे ॥ ३. ३. ६ ॥

अस्तिक्षीरादयः ॥ ३. ३. ७ ॥

उपमानमुपमेयसरूपोत्तरपदलोपश्च ॥ ३. ३. ८ ॥

सप्तमीपूर्वसमानाधिकरणम् ॥ ३. ३. ९ ॥

समुदायविकारपष्ठी समस्तम् ॥ ३. ३. १० ॥

प्रादिभ्यो धातुजं वाचोत्तरपदलोपः ॥ ३. ३. ११ ॥

नञोऽस्त्यर्थम् ॥ ३. ३. १२ ॥

अनेकं मतुपोऽर्थे ॥ ३. ३. १३ ॥

कर्तृकर्मप्रवचनमप्रथमायाः ॥ ३. ३. १४ ॥

दिङ्नामान्यन्तराले ॥ ३. ३. १५ ॥

तत्र गृहीत्वा तेन प्रहृत्येति सरूपेऽधिः क्रियाव्यतिहारे ॥ ३. ३. १६ ॥

सह तृतीयया तुल्यार्थयोगे ॥ ३. ३. १७ ॥

कचिन् विद्यमानार्थे ॥ ३. ३. १८ ॥

चार्थे युगपदधिकरणवचनतायां द्वन्द्वः ॥ ३. ३. १९ ॥

दधिसर्पिर्मधूनि पयोमधुसर्पिभिरितरेतरयोगे ॥ ३. ३. २० ॥

इध्मावागृचो बर्हिर्मनःसार्मभिः ॥ ३. ३. २१ ॥

१. A. संख्या सुजर्थे.

२. A adds च

३. A. युधिकि This portion is
written as a separate sūtra.

४. A. सह तृतीयां

५. A adds च

६. A. तायाः

७. A. धुनी

८. A. सामिभिः

आदिरवसानेन ॥ ३. ३. २२ ॥

शुक्लः कृष्णेन ॥ ३. ३. २३ ॥

श्रद्धा मेधया ॥ ३. ३. २४ ॥

मेधादीक्षाश्रुताध्ययनानि च तपसा ॥ ३. ३. २५ ॥

याज्याप्रवर्ग्योलूखलान्यनुवाक्योपसदमुसलैः ॥ ३. ३. २६ ॥

हरिब्रह्मशिवस्कन्दपरिव्रज्याद्या वासवप्रजापतिवैश्रवणविशाखकौशिकादिभिः ॥
३. ३. २७ ॥

अधिकरणैतावत्त्वे ॥ ३. ३. २८ ॥

समीपे वा ॥ ३. ३. २९ ॥

संख्याविंशत्यादिभिः संख्यायां समाहारे ॥ ३. ३. ३० ॥

अनुवादे चरणाः स्थेणोल्लिङ्गि ॥ ३. ३. ३१ ॥

अनपुंसकान्यध्वर्युक्रतवः ॥ ३. ३. ३२ ॥

अध्ययनतः सन्निकृष्टानि ॥ ३. ३. ३३ ॥

अप्राणिजातयः ॥ ३. ३. ३४ ॥

नदीदेशनगराणि भिन्नलिङ्गानि ॥ ३. ३. ३५ ॥

नित्यवैराः ॥ ३. ३. ३६ ॥

कारवः ॥ ३. ३. ३७ ॥

गवाश्वगवाविकगवैडकाजाविकाजैडकानि ॥ ३. ३. ३८ ॥

कुञ्जवामनकुञ्जकिरातपुत्रपौत्रश्वचण्डालस्त्रीकुमारदासीदासदासीमाणवैको -
ष्ट्रस्वरोष्ट्रशशभागवतीभागवतानि ॥ ३. ३. ३९ ॥

शांटीप्रच्छदकुटीकुट्टमूत्रशकुन्मूत्रपुरीषयकुन्मेदोमांसशोणितदर्भशरदर्भपूतीका -
र्जुनपुरुषतृणोलपानि ॥ ३. ३. ४० ॥

प्राणितूर्याङ्गानि ॥ ३. ३. ४१ ॥

१. A. This and the next sūtra
are written together.

२. A. शुक्लकृष्णेन

३. A. This portion is written as a
separate sūtra.

४. A. ल्लिङ्गि.

५. A. This and the next sūtra
are written together.

६. A. This portion is written as
a separate sūtra.

७. A. बकोष्ट्रशशभागवतानि

सेनाङ्गानि बहुत्वे ॥ ३. ३. ४२ ॥

क्षुद्रजन्तवः ॥ ३. ३. ४३ ॥

फलानि ॥ ३. ३. ४४ ॥

वा वृक्षमृगतृणधान्यशकुनिविशेषाः ॥ ३. ३. ४५ ॥

व्यञ्जनानि ॥ ३. ३. ४६ ॥

विरोधिन्यद्रव्याणि ॥ ३. ३. ४७ ॥

शेषमुभयोः ॥ ३. ३. ४८ ॥

प्रायेण पूर्वपदार्थप्रधानोऽव्ययीभावः ॥ ३. ३. ४९ ॥

उत्तरपदार्थप्रधानस्तत्पुरुषः ॥ ३. ३. ५० ॥

अन्यपदार्थप्रधानो बहुव्रीहिः ॥ ३. ३. ५१ ॥

उभयपदार्थप्रधानो द्वन्द्वः ॥ ३. ३. ५२ ॥

कर्मधारये प्रधानोपसर्जनानां परं परं विप्रतिषेधे ॥ ३. ३. ५३ ॥

मैत्वर्थीयार्थकर्मधारयात् बहुव्रीहिः ॥ ३. ३. ५४ ॥

कदाचित्कर्मधारयः सर्वार्थनायकः ॥ ३. ३. ५५ ॥

पूर्वपदातिशय आतिशयिकात् बहुव्रीहिः सूक्ष्मतरवस्त्रार्थः ॥ ३. ३. ५६ ॥

उत्तरपदातिशय अतिशयिको बहुव्रीहिः बह्वाढ्यतरार्थः ॥ ३. ३. ५७ ॥

उपसर्जनं पूर्वम् ॥ ३. ३. ५८ ॥

राजदन्तलिप्तवासितसिक्तसंमृष्टमृष्टलुञ्जितनग्नुपि तावत्किञ्चनपकार्पितोत्तगाढा-

धमर्णोत्तमर्णपरदशतपरःसहस्रादिषु परम् ॥ ३. ३. ५९ ॥

बिम्बोष्ठबिम्बाधरपुरुषोत्तमादिषु वा ॥ ३. ३. ६० ॥

इदु द्वन्द्वे ॥ ३. ३. ६१ ॥

न स्वातिश्चित्रायाः ॥ ३. ३. ६२ ॥

पतिर्भार्यायाः ॥ ३. ३. ६३ ॥

जायाया जं दं च वा ॥ ३. ३. ६४ ॥

पशुश्च पुत्रात् ॥ ३. ३. ६५ ॥

१. A. विरेषिन्य-

३. A. धान्यावल्कः

२. B. This and the following

४. A. सूक्ष्मतराद्यर्थः

three sūtras are written as

५. A omits मृष्ट-

part of the commentary.

ईमश्रु केशात् ॥ ३. ३. ६६ ॥

जानुबिन्दुं शिरसः ॥ ३. ३. ६७ ॥

सर्पिर्मधुदीर्घलघुगुणवृध्यादिषु वा ॥ ३. ३. ६८ ॥

अजाद्यदन्तम् ॥ ३. ३. ६९ ॥

न शूद्रार्यावन्त्यश्मकविष्वक्सेनार्जुनादिषु ॥ ३. ३. ७० ॥

धर्मार्थकामार्थशब्दार्थाद्यन्ताग्नीन्द्रचन्द्रार्कादिषु वा ॥ ३. ३. ७१ ॥

अल्पास्तरम् ॥ ३. ३. ७२ ॥

नोर्लूखलमुसलतण्डुलकिण्वचित्ररथबाहिकस्नातकराजन्नाक्षिभ्रुवदारगवोशीर-

बीजादिषु ॥ ३. ३. ७३ ॥

समीरणान्यादित्यचन्द्रपाणिनीयैरौढीयादिषु वा ॥ ३. ३. ७४ ॥

लघ्वक्षरम् ॥ ३. ३. ७५ ॥

न श्रद्धातपसादिषु ॥ ३. ३. ७६ ॥

शकृन्मूत्रकुशकौशादिषु वा ॥ ३. ३. ७७ ॥

अभ्यर्हितम् ॥ ३. ३. ७८ ॥

नै नरनारायणादिषु ॥ ३. ३. ७९ ॥

तपःश्रुतादिषु वा ॥ ३. ३. ८० ॥

मासर्तुनक्षत्राण्यानुपूर्व्येण ॥ ३. ३. ८१ ॥

न पुष्यपुनर्वसादिषु ॥ ३. ३. ८२ ॥

वसन्तग्रीष्मादिषु वा ॥ ३. ३. ८३ ॥

ज्यायान् भ्रातृणाम् ॥ ३. ३. ८४ ॥

न पाण्डुधृतराष्ट्रादिषु ॥ ३. ३. ८५ ॥

भीमसेनार्जुनादिषु वा ॥ ३. ३. ८६ ॥

वर्णानां च ॥ ३. ३. ८७ ॥

बहुषूक्तमश्न ॥ ३. ३. ८८ ॥

संख्यानामल्पीयः ॥ ३. ३. ८९ ॥

१. A omits this sūtra

२. A. विद

३. B. गोदूयल

४. A. रौडियादिषु.

५. A. कादिषु.

६. A omits न

७. A. कल्पीयः

बहुव्रीहौ च ॥ ३. ३. ९० ॥

सर्वनाम च सर्वतः ॥ ३. ३. ९१ ॥

विशेषणम् ॥ ३. ३. ९२ ॥

प्रियो वा ॥ ३. ३. ९३ ॥

सप्तमी ॥ ३. ३. ९४ ॥

गङ्गादिभ्यो वा ॥ ३. ३. ९५ ॥

नेन्द्रादिभ्यः ॥ ३. ३. ९६ ॥

प्रहरणेभ्यश्च ॥ ३. ३. ९७ ॥

क्तान्तं वा ॥ ३. ३. ९८ ॥

नित्यं शेषे ॥ ३. ३. ९९ ॥

आहिताग्निर्जानपुत्रजातदन्तजातश्मश्रुपतिघृतपीततैलपीतमद्यपीतविषोढभार्या -
गैतार्थविच्छिन्नशीर्षादिषु वा ॥ ३. ३. १०० ॥

जातिकालसुखादिभ्यश्च ॥ ३. ३. १०१ ॥

कडारगडुलकाणखजकुण्टकहोडखलतिगौरपिङ्गलवृद्धमिक्षुकैवठरतनवःकर्मधा-
रये ॥ ३. ३. १०२ ॥

सरूपाणामेकशेष एकविभक्तौ ॥ ३. ३. १०३ ॥

स्वरभिन्नानां यस्योत्तरस्वरविधिः ॥ ३. ३. १०४ ॥

विरूपाणामप्येकार्थानाम् ॥ ३. ३. १०५ ॥

पौत्रादिजीवद्वंश्यादिना तन्निमित्त एव चेद्विशेषः ॥ ३. ३. १०६ ॥

स्त्रीपुंवश्च ॥ ३. ३. १०७ ॥

पुमान् स्त्रिया ॥ ३. ३. १०८ ॥

ग्राम्यपशुसंघेष्वतरूणानेकशफेषु स्त्री ॥ ३. ३. १०९ ॥

नपुंसकमनपुंसकेनैकवच्चास्य वा ॥ ३. ३. ११० ॥

पितृश्वशुरौ मातृश्वभूभ्याम् ॥ ३. ३. १११ ॥

भ्रातृपुत्रौ स्वसृदुहितृभ्याम् ॥ ३. ३. ११२ ॥

स्यदादीनि सर्वैर्नित्यम् ॥ ३. ३. ११३ ॥

१. B omits जातपुत्र

४ A. दीनां

२. A. गतार्था'छन्न.

५. A. सर्वैस्त्यदादीनि

३. A. कबरे तनवः

तेषामद्वन्द्वतत्पुरुषविशेषणानां पुंनपुंसकतो लिङ्गानि ॥ ३. ३. ११४ ॥

तेषां मिथो यत्परम् ॥ ३. ३. ११५ ॥

कचित्पूर्वं च ॥ ३. ३. ११६ ॥

पुरुषाणां च ॥ ३. ३. ११७ ॥

अव्ययीभावो नपुंसकम् ॥ ३. ३. ११८ ॥

द्वन्द्वः समाहार एकवच ॥ ३. ३. ११९ ॥

द्विगुश्च ॥ ३. ३. १२० ॥

अदन्तः स्त्री ॥ ३. ३. १२१ ॥

पात्रपथयुगभुवनाद्यन्तो नपुंसकम् ॥ ३. ३. १२२ ॥

षष्ठ्याः कन्धोशीनिरेषु तत्पुरुषः संज्ञायाम् ॥ ३. ३. १२३ ॥

उपज्ञोपक्रमं तदादित्वे ॥ ३. ३. १२४ ॥

ईश्वरार्थाद्विराजः सभा ॥ ३. ३. १२५ ॥

यक्षराक्षसपिशाचादिभ्यश्च ॥ ३. ३. १२६ ॥

अशाला ॥ ३. ३. १२७ ॥

सेना सुरा शाला निशा वा ॥ ३. ३. १२८ ॥

छाया ॥ ३. ३. १२९ ॥

नित्यं बाहुल्ये ॥ ३. ३. १३० ॥

पथोऽव्ययात् ॥ ३. ३. १३१ ॥

रात्राहवाकाः पुंसि ॥ ३. ३. १३२ ॥

अहोऽसुंदिनपुण्याभ्याम् ॥ ३. ३. १३३ ॥

नपुंसके चार्धार्चाष्टपदसुवर्णशतमानकार्षापणवारवाणगन्धमादनान्धकारापरा-

ह्वापूर्वोपवासनिर्यासविमानप्रग्रीवप्रवालवाजपेयराजसूयप्रतिसरादिषु ॥

३. ३. १३४ ॥

परवलिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः ॥ ३. ३. १३५ ॥

एकविंशत्यादीनां च ॥ ३. ३. १३६ ॥

१. A. परः

२. A. अदन्तस्त्रीवाबन्तः

३. A. adds अनो नलोपश्च before this
as a separate sūtra.

४. A. This is written as three
different sūtras.

५. A. omits च.

६. A. अशालायाः

७. A. सदि.

८. A. सरादयः

न प्राप्तापन्नगत्यलंपूर्वाणाम् ॥ ३. ३. १३७ ॥

पूर्ववदभ्यवृद्धौ ॥ ३. ३. १३८ ॥

ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्य ॥ ३. ३. १३९ ॥

गोरुपसर्जनस्यान्त्यस्य ॥ ३. ३. १४० ॥

टांवादीनाम् ॥ ३. ३. १४१ ॥

लुक्छितलुक्प्रयोगोऽसूच्योः ॥ ३. ३. १४२ ॥

लुपि प्रकृतिवह्निवचने ॥ ३. ३. १४३ ॥

विशेषणानां चाजातेः ॥ ३. ३. १४४ ॥

न मनुष्ये ॥ ३. ३. १४५ ॥

समास उत्तरपदस्य ॥ ३. ३. १४६ ॥

हरीतक्यादिषु व्यक्तिः ॥ ३. ३. १४७ ॥

खलतिकादिषु वचनम् ॥ ३. ३. १४८ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

तृतीयस्याध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः

अथ चतुर्थः पादः

—: ० :—

स्त्रियाम् ॥ ३. ४. १ ॥

अतष्टाप् ॥ ३. ४. २ ॥

अजैडककोकिलाश्वचटकमूषिकेभ्यः ॥ ३. ४. ३ ॥

बालहोडपाकवत्समन्दविलातेभ्यंश्च ॥ ३. ४. ४ ॥

पूर्वापहानापरापहनसंप्रहानेभ्यो नस्य च णः ॥ ३. ४. ५ ॥

संभस्त्राजिनशणपिण्डेभ्यः फलात् ॥ ३. ४. ६ ॥

त्रेश्च ॥ ३. ४. ७ ॥

सत्प्राक्काण्डप्रान्तशतैकेभ्यः पुष्पात् ॥ ३. ४. ८ ॥

मूलान्नञः ॥ ३. ४. ९ ॥

शूद्राचामहत्पूर्वाज्जातिः ॥ ३. ४. १० ॥

कन्यकनिष्ठज्येष्ठमध्यममृगधेभ्यः ॥ ३. ४. ११ ॥

कुङ् देविविड्भ्याम् ॥ ३. ४. १२ ॥

उष्णिहो वा ॥ ३. ४. १३ ॥

ऋचि पादः ॥ ३. ४. १४ ॥

ऋनो ङीप् ॥ ३. ४. १५ ॥

अधातोरुगितः ॥ ३. ४. १६ ॥

अञ्चः ॥ ३. ४. १७ ॥

अहशो वनो र च ॥ ३. ४. १८ ॥

बहुव्रीहेर्वा ॥ ३. ४. १९ ॥

पाङ् ॥ ३. ४. २० ॥

अनः ॥ ३. ४. २१ ॥

नित्यं संज्ञायाम् ॥ ३. ४. २२ ॥

ऊधसो नश्च ॥ ३. ४. २३ ॥

द्वान्नः संख्यादेः ॥ ३. ४. २४ ॥

१. A. नाम्नः

हायनाद्वयसि ॥ ३. ४. २५ ॥

नानुपधालोपिनः ॥ ३. ४. २६ ॥

मैनः ॥ ३. ४. २७ ॥

डाप् चोभ्याम् ॥ ३. ४. २८ ॥

न स्वस्वदुहितृननान्दयातृमातृतिस्वत्तसृपञ्चानादिभ्यः ॥ ३. ४. २९ ॥

अनुपसर्जनादतः ॥ ३. ४. ३० ॥

टिड्ढाणञ्ठक्ठञ्नञ्झञ्कञ्करप्ख्युनः ॥ ३. ४. ३१ ॥

न लक्ष्यान्यागमदितः ॥ ३. ४. ३२ ॥

यैषोऽषाढात् ॥ ३. ४. ३३ ॥

सर्वतः स्फोटो वा ॥ ३. ४. ३४ ॥

लोहितादिभ्यश्शकलपर्यन्तेभ्यो नित्यम् ॥ ३. ४. ३५ ॥

कौरव्यादसुंरिमाण्डूकेभ्यो डित् ॥ ३. ४. ३६ ॥

वयस्यचरमे ॥ ३ ४. ३७ ॥

कुमारादनूढायां च ॥ ३. ४. ३८ ॥

“द्विगोः ॥ ३. ४. ३९ ॥

परिमाणात् तद्वितलुक्यसंख्याकालविस्ताचितकम्बल्यात् ॥ ३. ४. ४० ॥

काण्डादक्षेत्रे ॥ ३. ४. ४१ ॥

पुरुषाद्वा ॥ ३. ४. ४२ ॥

केवलमामकभागधेयपापापरसमानार्थकृतसुमङ्गलभेषजेभ्यः संज्ञायाम् ॥ ३.४.४३॥

नेष्ट्वान्तर्वतो गर्भिण्याम् ॥ ३. ४. ४४ ॥

पविषतो भार्यायाम् ॥ ३. ४. ४५ ॥

पत्युर्न ऊढायाम् ॥ ३. ४. ४६ ॥

सपूर्वस्य वा ॥ ३. ४. ४७ ॥

बहुमीहौ ॥ ३. ४. ४८ ॥

३. A. This and the next sūtra
are written together.

२. A. चजोषा.

३. A omits पर्य.

**ੴ. A. ਸੁਮਾਪ੍ਰ-
ਸ਼ਿਵ**

4. A. This and the next sūtra
are written together.

६. B. नुक्त-

9. A. This and the next sūtra
are written together.

समानैकवीरपिण्डभ्रातृपुत्रेभ्यः ॥ ३. ४. ४९ ॥

इयेतैतहरितरोहिताद्वातश्च नः ॥ ३. ४. ५० ॥

क्रोऽसितपलिताभ्याम् ॥ ३. ४. ५१ ॥

षितो डिष् ॥ ३. ४. ५२ ॥

गौरशबलकलमाषसारङ्गपिशङ्गहरिणपाण्डरामरसुन्दरविकलनिष्कलपुष्कले -
भ्यः ॥ ३. ४. ५३ ॥

बृहन्महत्तरश्चौरतापसदासचेद्विटमिश्रुकबन्धकपुत्रगायत्रेभ्यः ॥ ३. ४. ५४ ॥

मत्स्यमनुष्यमुकयहयगर्वयर्ष्यद्रुणौकणक्रोष्टुक्षश्वांनडुद्भ्यः ॥ ३. ४. ५५ ॥

भौरिकिभौलिकिभौलिङ्गयौद्राहमान्यालम्ब्यालम्ब्यालक्षिसौधर्मायस्थूणारद्वगौ -
तमापञ्चिकेभ्यः ॥ ३. ४. ५६ ॥

दोटनाटनटपाटसपाटमूलाटपेटपटपटलपुटकुटफाण्टसेभ्यः ॥ ३. ४. ५७ ॥

धातककेतकतकार्शकार्शबदरकुवललवलामलकमालतवेतसातसाढकेभ्यः ॥
३. ४. ५८ ॥

कदरकदलगुलूचवाकुचनाचमाचकुम्भकुसुम्भयूधमेथकरीरसल्लकवल्लकेभ्यः ॥
३. ४. ५९ ॥

पिप्पलहरीतकोशातकशमतमसुषुषशूङ्गभृङ्गबिम्बवर्बरशकुण्डापिण्डमण्ड -
लेभ्यः ॥ ३. ४. ६० ॥

यूपसूपशूर्पसूर्ममहमठपिठरोर्दगुर्दृपृथिवस्नारकाकणेभ्यः ॥ ३. ४. ६१ ॥

द्रोणवृसासन्दालिन्दकन्दलदेहलशकुलशचसूचमञ्जराजवैजयन्तेभ्यः ॥ ३. ४.
६२ ॥

काकादनर्गवादनतेजनरजनदोहनशातनपातनसेर्चनकार्दनपाटनपेषणास्तरैणा -
स्थानाधिकरणप्रत्यवरोहणाग्रहायणेभ्यः ॥ ३. ४. ६३ ॥

पषणात्करणे ॥ ३. ४. ६४ ॥

१. A. गवयर्ष्य-

२. A. नडुद्भ्यः

३. A. भौलिङ्गयौद्राहनालङ्घ्यापमलम्ब्या-

४. A. मापकेभ्यः

C. मापञ्चिकेभ्यः

५. A. मूलाटयपोट-

६. A. सुषुष-

७. A. पण्डववर-

८. A. omits मण्डलेभ्यः

९. A. omits this sūtra.

१०. A. शवादन.

११. A. सचन

१२. A. पूरणा-

सुमङ्गलात् संज्ञायाम् ॥ ३. ४. ६५ ॥

पीनाच्च ॥ ३. ४. ६६ ॥

रेवद्रोहिणाभ्यां नक्षत्रे ॥ ३. ४. ६७ ॥

कटारुद्धोण्याम् ॥ ३. ४. ६८ ॥

कूडमाण्डयादयश्च ॥ ३. ४. ६९ ॥

भाजगोणनागस्यलकुण्डकालकुशकामुककबरेभ्यः पक्वावपनस्थूलाकृत्रिमामत्र -
कृष्णायसीरिरंसुकेशवेशेषु ॥ ३. ४. ७० ॥

जानपदाद्वृत्तौ ॥ ३. ४. ७१ ॥

नीलात्प्राण्योषधयोः ॥ ३. ४. ७२ ॥

वा संज्ञायाम् ॥ ३. ४. ७३ ॥

शोणचण्डारालकमलरूपणविकटविशालविशङ्कटभरुजध्वजकल्याणोदारपुरा -
णाहन्भ्यः ॥ ३. ४. ७४ ॥

चान्द्रभागादनयाम् ॥ ३. ४. ७५ ॥

परक्तिनः ॥ ३. ४. ७६ ॥

पद्धतेश्च ॥ ३. ४. ७७ ॥

शक्तेः शस्त्रे ॥ ३. ४. ७८ ॥

ओर्गुणादखरुसंयोगोपधात् ॥ ३. ४. ७९ ॥

पुंनान्नः पुंयोगादपालकान्तात् ॥ ३. ४. ८० ॥

पूतक्रतुवृपाकप्यग्निकुसितकुसीदनामै च ॥ ३. ४. ८१ ॥

मनोरौ च वा ॥ ३. ४. ८२ ॥

सूर्या देवतायाम् ॥ ३. ४. ८३ ॥

इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्रमृडाचार्याणामानुक् च ॥ ३. ४. ८४ ॥

मातुलोपाध्यायाभ्यां वा ॥ ३. ४. ८५ ॥

आर्यक्षत्रियाभ्यां चापुंयोगे ॥ ३. ४. ८६ ॥

हिमारण्याभ्यां महत्वे ॥ ३. ४. ८७ ॥

यवाद्दोषे ॥ ३. ४. ८८ ॥

१. B. सुमङ्गलाच्च

२. A. ओभ्याम्.

३. A. पा-

४. A. हरभ्यः

५. A. भागा नयाम्.

C. चन्द्रभागा-

६. A. This portion is written as
a separate sūtra.

यवनाह्लिष्याम् ॥ ३. ४. ८९ ॥

क्रीतात्करणादेः ॥ ३. ४. ९० ॥

कादल्पोक्तौ ॥ ३. ४. ९१ ॥

स्वाङ्गादेरकृतमितजातप्रतिपन्नाद्बहुवीहेः ॥ ३. ४. ९२ ॥

पाणिगृहीत्यूढा ॥ ३. ४. ९३ ॥

अनाच्छादनजात्यादेर्वा ॥ ३. ४. ९४ ॥

संज्ञायाम् ॥ ३. ४. ९५ ॥

स्वाङ्गादुपसर्जनादसंयोगोपधादबह्वचः ॥ ३. ४. ९६ ॥

नासिकोदरोष्ठजङ्घादन्तर्कर्णशृङ्गाङ्गगात्रकण्ठात् ॥ ३. ४. ९७ ॥

पुच्छात् ॥ ३. ४. ९८ ॥

कबरमणिविषशरादेः ॥ ३. ४. ९९ ॥

उपमानादेश्च ॥ ३. ४. १०० ॥

पक्षात् ॥ ३. ४. १०१ ॥

न क्रोडखुरगुदशफालभालगलभगोखघोणादिभ्यः ॥ ३. ४. १०२ ॥

सैहनज्विद्यमानादेः ॥ ३. ४. १०३ ॥

नखमुखात्संज्ञायाम् ॥ ३. ४. १०४ ॥

सख्यशिर्ष्वी ॥ ३. ४. १०५ ॥

अस्त्रीविषयादयोपधाज्जातेः ॥ ३. ४. १०६ ॥

पाककर्णपुष्पफलमूलवालान्ताच्च ॥ ३. ४. १०७ ॥

इतो मनुष्यजातेः ॥ ३. ४. १०८ ॥

इजः ॥ ३. ४. १०९ ॥

ऊङुतः ॥ ३. ४. ११० ॥

बाह्वन्तात्कटुकमण्डलुभ्यः संज्ञायाम् ॥ ३. ४. १११ ॥

पङ्क्तौ ॥ ३. ४. ११२ ॥

श्वशुरस्योदन्तलोपश्च ॥ ३. ४. ११३ ॥

ऊरोरुपमानसंहितसहितसहस्रफवामलक्षणादेः ॥ ३. ४. ११४ ॥

अरज्ज्वादेरप्राणिनो वा ॥ ३. ४. ११५ ॥

१. A. गृहीतीरूढा.

३. A. सिंहसिंहितसहस्रफलामल-

२. A. सनयू.

अतो ङीन् ॥ ३. ४. ११६ ॥

शङ्करवहतुकपटुगुलुगोतमब्रह्मभ्योऽणः ॥ ३. ४. ११७ ॥

कमण्डल्वानिधिब्रह्मकृताशोकाकैकसीभ्यो ढकः ॥ ३. ४. ११८ ॥

मुञ्चवात्साभ्यां फकः ॥ ३. ४. ११९ ॥

शिबिकपिभ्यां ज्यङः ॥ ३. ४. १२० ॥

अहमरथाद्यङ्गः ॥ ३. ४. १२१ ॥

आङ्पर्याङ्भ्यामीहेरिनः ॥ ३. ४. १२२ ॥

वतण्डारालचण्डालेभ्यः ॥ ३. ४. १२३ ॥

भोगवद्रौरिमतोः संज्ञायाम् ॥ ३. ४. १२४ ॥

नृनरयोः वृद्धिश्च ॥ ३. ४. १२५ ॥

यङ्श्चाप् ॥ ३. ४. १२६ ॥

यञश्चषावेटात् ॥ ३. ४. १२७ ॥

यूनस्तिः ॥ ३. ४. १२८ ॥

वैहङ्गुरुपान्तानार्पणोत्राणिञोरन्त्यस्य ष्यङ् ॥ ३. ४. १२९ ॥

कुलाख्यानाम् ॥ ३. ४. १३० ॥

कौडिलाडिव्याख्यापक्षित्यापिशलिसौधातकिभौरिकिभौलिकिशाल्मलिका-

पिष्टलिदैवदत्यादीनाम् ॥ ३. ४. १३१ ॥

चौपयतचैकयतचेटयतबैल्वयतसैकयतानां च ॥ ३. ४. १३२ ॥

भोजस्य क्षत्रियायाम् ॥ ३. ४. १३३ ॥

सूतस्य युवत्याम् ॥ ३. ४. १३४ ॥

दैवयज्ञिशौचिवृक्षिसात्यमुग्रिकण्ठेविद्धीनां वा ॥ ३. ४. १३५ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

तृतीयाध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

१. A. शृङ्ग-

C. सङ्गर-

२. A. नितिब्रह्म

३. A. मुञ्जवसाम्यां

B. मुण्ड-

४. A. शवि.

५. मिमे-

६. A. वहात्.

७. A. This and the next sūtra are written together.

८. B breaks off from here to the end of the work.

॥ अथ चतुर्थोऽध्यायः ॥

प्राग्जितादण् ॥ ४. १. १ ॥

दित्यादित्यादित्यर्थमेभ्यो ण्यः ॥ ४. १. २ ॥

पत्युत्तरपदाच्च ॥ ४. १. ३ ॥

अश्वशतधनगणराष्ट्रकूलगृहपशुधान्यधर्मधन्वन्सभाप्राणसेनाक्षेत्रादिपूर्वादण् ॥
४. १. ४ ॥

अः स्यान्नः ॥ ४. १. ५ ॥

लोस्रोऽपत्येषु ॥ ४. १. ६ ॥

पृथिव्या अः ॥ ४. १. ७ ॥

अञ् ॥ ४. १. ८ ॥

उत्सोदपानविकरविनदतरुणतलुनधेनुपीलुकुणसवर्णवृषदंशेभ्यः ॥ ४. १. ९ ॥

भरतकुरुसत्वतेन्द्रावसानजनपदपञ्चालोशीनरेभ्यः ॥ ४. १. १० ॥

त्रिष्टुबनुष्टुपकुषुष्णिक्पङ्क्तिजगतीबृहतीभ्यः ॥ ४. १. ११ ॥

बृहन्महद्रथन्तरमध्यन्दिनभल्लकीयमहानदमहानसमहाप्राणेभ्यः ॥ ४. १. १२ ॥

बष्कयादसमासे ॥ ४. १. १३ ॥

उदस्थानादेशे ॥ ४. १. १४ ॥

ग्रीष्मादच्छन्दसि ॥ ४. १. १५ ॥

देवाद्यञ् च ॥ ४. १. १६ ॥

बहिषष्टीकं च ॥ ४. १. १७ ॥

द्विगोरनपत्येऽर्जादेर्लुगद्विः ॥ ४. १. १८ ॥

१. C. यमाण्यः

२. A omits this sūtra.

३. A. कुद्वय

४. C. क्षत्राधि-

५. C omits this sūtra.

६. C omits this sūtra.

७. A. उदकपानवकरण-

८. A. पृष्ठदंशेभ्यः

९. A. ष्टिकक्

१०. A. This portion is written as a
separate sūtra.

प्राग्वतेरग्निकलिभ्यां ढक् ॥ ४. १. १९ ॥

स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्सञ्जौ ॥ ४. १. २० ॥

भावे वा ॥ ४. १. २१ ॥

गोरन्त्रि यत् ॥ ४. १. २२ ॥

तस्यापत्यम् ॥ ४. १. २३ ॥

आद्यात् ॥ ४. १. २४ ॥

पौत्रादेरस्त्रियां गुर्वीयत्ते ॥ ४. १. २५ ॥

अत इञ् ॥ ४. १. २६ ॥

प्रागणो विदादिभ्यः शेषे ॥ ४. १. २७ ॥

उदङ्गादिभ्यश्च ॥ ४. १. २८ ॥

बाहूपबाहूपबिन्द्वजध्रेनुचटाकुशिवाकुभ्यो गोत्रादिभ्यः ॥ ४. १. २९ ॥

वृकलारुकलान्चूडाबलाकाजङ्घालगलामगलालहकाध्रुवकाध्रुवकामुषिकासुमि
त्रादुर्मित्राभ्यः ॥ ४. १. ३० ॥

युधिष्ठिरार्जुनरामसङ्कर्षणकृष्णगदप्रद्युम्नसाम्बसत्यकशूरासुराजीगर्नेभ्यः ॥ ४.
१. ३१ ॥

सुधावत्पुष्पकरसदनुरहदनडुत्पञ्चसंसाष्टशेमवृद्धिमाषशराविशृङ्खलानोदिखर -
नादिभ्यः ॥ ४. १. ३२ ॥

प्राकारनगराभ्यां मर्दिनः ॥ ४. १. ३३ ॥

इन्द्राग्निदेवेभ्यः शर्मणः ॥ ४. १. ३४ ॥

उदङ्गः संज्ञायाम् ॥ ४. १. ३५ ॥

कुसुभ्यां नाञ्जः ॥ ४. १. ३६ ॥

शिरोलोमभ्याम् ॥ ४. १. ३७ ॥

संभूयाभ्यामितौजःशलङ्कूनां लोपश्च ॥ ४. १. ३८ ॥

व्याससुधातृवरुटनिषादसण्डालविर्म्वानामकङ्क च ॥ ४. १. ३९ ॥

१. A. This portion is written as a
separate sūtra.

२. A. प्रागणोऽञ्च

३. A. उदकादि-

४. A. लभकाध्रुवका-

५. A. सत्तावाष्ट-

६. A. प्रागारनगराभ्यां मर्दिनः

७. A. संभूयाभ्यामितौजःशलङ्कूनाम् ।

८. A. विर्म्वानीनामकङ्क

पुनर्भूपुत्रदुहितृननान्दनिषादेभ्योऽनन्तरेञ् ॥ ४. १. ४० ॥

परस्त्रियाः परशुश्च ॥ ४. १. ४१ ॥

बिदोर्वकश्यपकुशिकभरद्वाजोपमन्युकिलातविदर्भविश्वानरर्षिषेणेभ्यः पौत्रादौ ॥

४. १. ४२ ॥

ऋतभागहर्षश्वप्रियकापस्तम्बकुचवारशरद्वच्छुनकधेनुभ्यः ॥ ४. १. ४३ ॥

गोपवनशिग्रुबिन्दुभाजनाश्वावतानश्यामाकशम्बकश्यापर्णेभ्यः ॥ ४. १. ४४ ॥

हरितकिन्दासवह्मस्कार्कलूषवध्योगविष्णुवृद्धप्रतिबोधरथीतररथन्तरगविष्ठिर-

गविष्ठिलनिषादशम्बरमठरसृदारुपृदाकुभ्यश्च ॥ ४. १. ४५ ॥

गर्गवत्साँजव्याघ्रपार्लंकृतिप्राचीनयोगपुलस्तिरभशटशङ्खाग्निवेशेभ्यो यञ् ॥

४. १. ४६ ॥

धूमावटचमसनमसधनश्चतृक्षविश्वावसुजैरमाणकुरुकतानडुद्भ्यः ॥ ४. १. ४७ ॥

मनुमनायीसूनुसुकर्षककथकाक्षतरुक्षतलुक्षतण्डवतण्डकविकतेभ्यः ॥ ४. १. ४८ ॥

शकलकण्वगोकक्षागस्त्यकुण्डिनीयज्ञवक्त्रुर्णवक्त्राभयंजातविरोहितवृषगणरद्व -

गणशीण्डिलमुद्गलेभ्यः ॥ ४. १. ४९ ॥

मुसलोदूकजतुकर्णमन्त्रिताश्मरथशर्कराक्षपूतिमापस्थूरारगतापिङ्गलताकृष्णगो-

लन्देभ्यः ॥ ४. १. ५० ॥

भिषैषितितिक्षाभडितभण्डितचिकितेन्द्रहृदेवहूपिप्पल्वंकलूबृहदग्निजमदग्निप -

राशरेभ्यः ॥ ४. १. ५१ ॥

दल्भकुलटकुटीगुचणकचुलुकोजकर्कटालापिन्सवर्णसुवर्णसुलाभिद्विद्वद्दादि -

भ्यः ॥ ४. १. ५२ ॥

त्राज्जादसमासे ॥ ४. १. ५३ ॥

मधोर्ब्राह्मणे ॥ ४. १. ५४ ॥

१. A. स्त्यापरशुश्च

८. A. कर्षकाक्षतरुक्ष

२. A. दर्भेभ्यः

९. A. कर्तेभ्यः

३. A. सहकुपृषाकुभ्यः

१०. A and C. वर्णवल्क

४. C. बत्सव्याज

११. A. भ्रय

५. C. संस्कृति

१२. A. तण्डिल

६. A. सदसङ्ख्यानिवेशेभ्यः

१३. A. भिषकर्म-

७. A. नरमाण

१४. A. तृदा-

ब्रह्मोः कौशिके ॥ ४. १. ५५ ॥

कवेराङ्गिरसे ॥ ४. १. ५६ ॥

बोधार्त्त ॥ ४. १. ५७ ॥

वतण्डात् ॥ ४. १. ५८ ॥

स्त्रियां लुक् ॥ ४. १. ५९ ॥

अश्वाश्मशङ्कुटपुटरोहिणखर्जूरपिण्डूरभडिलभण्डिलभडितभण्डितेभ्यः फञ् ॥

४. १. ६० ॥

प्रहृतरामोदक्षान्तकुलकाशकालगोबाह्वार्कस्वनध्वनपादचक्रेभ्यः ॥ ४. १. ६१ ॥

ग्रीवाश्रविष्ठापवित्रापविन्दागोमिन्वाग्मिन्द्यामधूमधूम्रवस्तविश्वानरविदेभ्यः ॥

४. १. ६२ ॥

जडखडार्हग्रीष्मवीक्षविशम्पविशालगिरिचपलनमदासकानडुह्येभ्यः ॥ ४. १. ६३ ॥

धन्यधर्मार्जुनबैल्योत्सातवकितवशूद्रखदिरसुमनोदुर्मनोभ्यः ॥ ४. १. ६४ ॥

जातात्पुंसि ॥ ४. १. ६५ ॥

शपभरद्वाजाभ्यामात्रेये ॥ ४. १. ६६ ॥

आत्रेयाद्भारद्वाजे ॥ ४. १. ६७ ॥

भर्गात् त्रैगते ॥ ४. १. ६८ ॥

कुञ्जब्रह्मशङ्खभस्मगणलोमशटशाकशुण्डाशुभस्कन्दस्कम्भविशोभ्यः पयञ् ॥

४. १. ६९ ॥

स्त्रीबहुषु फक् ॥ ४. १. ७० ॥

नडचरबकमुञ्जेतिकेशोपकलमकसप्तलवाजप्यतिकाग्निशर्मभ्यः ॥ ४. १. ७१ ॥

वृषगणप्राणनरसायकदासकमित्रपिङ्गरपिङ्गलकिङ्करकिङ्कलकातरकातलेभ्यः ॥

४. १. ७२ ॥

द्वीपाजकाश्यकाश्यपकाव्यामुष्यामित्रचित्रलिङ्गकुमारलोहदुर्गेभ्यः ॥ ४. १. ७३ ॥

स्तम्बाग्रशिशपातृणशकटसुमतिमिमतच्छजगन्धरयुगन्धरहंसकपञ्चालेभ्यः ॥

४. १. ७४ ॥

१. C. रसः

२. A. This and the next sūtra
are written as one sūtra.

३. A. डुहेभ्यः

४. A omits दुर्मनो

५. A. विपाद्भ्यः पञ्

६. A. घ्राण.

७. A. कातमेभ्यः

८. A omits लोह.

९. A. सु तममित-

दण्डिन्हस्तिन्चमसिन्सुकृत्यस्थिरकब्राह्मणाश्वचटकषट्काश्वखरपकामुकेभ्यः ॥

४. १. ७५ ॥

ब्रह्मदत्तोदुम्बरशणशोणाश्रबालिशभण्डपेभ्यश्च ॥ ४. १. ७६ ॥

कृष्णरणाभ्यां ब्राह्मणवसिष्ठयोः ॥ ४. १. ७७ ॥

शलङ्कुक्रोष्ठोलोपश्च ॥ ४. १. ७८ ॥

हरितादिभ्योऽञ् ॥ ४. १. ७९ ॥

यञिभ्याम् ॥ ४. १. ८० ॥

शरद्वच्छुनकदर्भेभ्यो भार्गववात्स्याप्रायणेषु ॥ ४. १. ८१ ॥

जीवन्तपर्वताभ्यां वा ॥ ४. १. ८२ ॥

द्रोणात् ॥ ४. १. ८३ ॥

शिवप्रोष्ठप्रोष्ठिकचण्डजम्भकुठारानभिम्लानकङ्कथोरलविरलपिण्णसुपिण्णोभ्यो -
ऽण् ॥ ४. १. ८४ ॥

पिटकपिटाकमृक्षाकवर्तनाक्षविरूपाक्षखदूरकरेखलेखसुखलेखनखज्जनखज्जखजे -
रमज्जमिकेभ्यः ॥ ४. १. ८५ ॥

पर्णकर्णकोहडकहोडककुभोर्णनाभनभागहेहयकुत्स्थवृष्णिकक्षीरहृदजलहृदेभ्यः ॥
४. १. ८६ ॥

यस्कलह्यद्रुहायःस्थूणतृणकर्णभलन्दनकुरुपाण्डुवतण्डर्ष्टिवेणतृणतक्षन्भ्यः ॥
४. १. ८७ ॥

गोपिकागोपालिकाकपिलिकाजगिलिकाबाधिरिकारोहितिकार्यश्वेतोत्क्षिपाव -
र्षिकापृथेलासपत्नीभ्यः ॥ ४. १. ८८ ॥

भूमिभूरिमुनिसन्धिजरत्कारुकारुहस्तिपादकपिञ्जलकुण्डोपस्थब्रह्मगुप्तखर्जूर -
कर्णमयूरकर्णेभ्यः ॥ ४. १. ८९ ॥

नैश्च विश्रवसो विश्लोपश्च वा ॥ ४. १. ९० ॥

द्व्यचो नद्याः ॥ ४. १. ९१ ॥

विपाशगङ्गाभ्याम् ॥ ४. १. ९२ ॥

१. C. जः

२. A adds णः and reads the rest
as a separate sūtra.

३. A. This and the next sūtra
are read as one.

४. A. भ्लानभूभूथोरलपरिचपिष्टसुपिष्टेभ्यो-

ऽण्

५. A. मञ्जीरमज्जकेभ्यः

६. A. णश्च

७. A. चाद्व्यचो

त्रिवेण्यास्त्रिविणं च ॥ ४. १. ९३ ॥

मानुष्याश्चावृद्धानां ॥ ४. १. ९४ ॥

कुञ्चकोकिलाभ्याम् ॥ ४. १. ९५ ॥

ऋषिकुरुवृण्यन्धकेभ्यः ॥ ४. १. ९६ ॥

मातुरुत्संख्यासंभद्रपूर्वायाः ॥ ४. १. ९७ ॥

कैन्यायाः कनीन च ॥ ४. १. ९८ ॥

शुक्ललङ्गलविकर्णेभ्यो भारद्वाजात्रेयवात्स्येषु ॥ ४. १. ९९ ॥

शाल्वापीलाभ्यां वा ॥ ४. १. १०० ॥

मण्डूकात् ढक् च ॥ ४. १. १०१ ॥

ड्यावूडः ॥ ४. १. १०२ ॥

द्वयचः ॥ ४. १. १०३ ॥

इतो निम्नः ॥ ४. १. १०४ ॥

शुभ्रविष्टपुरब्रह्मकृतशरद्वतशलाभ्यलाणीवप्रवाहणभरतभरमकर्पूरेतरान्यतरा-
जिराश्वतुर्द्वेगोदन्तेभ्यः ॥ ४. १. १०५ ॥

कुशाम्बविप्रविशशालूकदेवतरालीढसुदत्तसुदक्षवायुदत्ताकशापशकलखटूर -
शुकशुकोग्रजीवेभ्यः ॥ ४. १. १०६ ॥

कद्रुपाण्डुमुकण्डुयमष्टमकष्टकपूर्लेवाभ्रशलाकाभ्रशकुनिशकन्ध्यानिधिपरिधि -
विश्रयतिथ्यनुदृष्टयजवस्तिभ्यः ॥ ४. १. १०७ ॥

गङ्गागोधाविधवाशलाकाकुमारिकाकिशोरिकाकुबेरिकाकाम्बिकाशोकाकृकसा -
कृकलासाखडोन्मत्तागन्धपिङ्गलाधर्मिणीरुक्मिणीरोहिणीभ्यः ॥ ४. १. १०८ ॥

श्वन्नश्मन्सुनामन्सुदामञ्जरतिन्बलीवर्दिजिह्वाशिन्दिषसुवक्षोविमातृमृन्मृदा -
दिभ्यः ॥ ४. १. १०९ ॥

लक्षणइयामयोर्वसिष्ठे ॥ ४. १. ११० ॥

बडबाया वृषे ॥ ४. १. १११ ॥

१. A. णश्च

२. A omits this word, and reads
the further portion together
with next sūtra as one.

३. A. संचार्पाभ्यां

४. A. शतद्वार

५. A. तुन्द

६. A. लवण.

विकर्णकुषीतकात् काश्यपे ॥ ४. १. ११२ ॥

भुवो वृक् च ॥ ४. १. ११३ ॥

कल्याणीसुभगादुर्भगाबन्धकीजरतीबलीवर्दीज्येष्ठाकनिष्ठामध्यमापरस्व्यनुस -

ष्ट्यनुदृष्टीनामिनङ्क च ॥ ४. १. ११४ ॥

कुलटाया वा ॥ ४. १. ११५ ॥

चटकादैरक् ॥ ४. १. ११६ ॥

लुक् स्त्रियाम् ॥ ४. १. ११७ ॥

जौण्डापाण्डादारक् ॥ ४. १. ११८ ॥

गोधाया ढक् च ॥ ४. १. ११९ ॥

अनियतपुंस्काङ्गहीनाभ्यो वा ॥ ४. १. १२० ॥

भ्रातुर्व्यत् ॥ ४. १. १२१ ॥

व्यन् सपत्ने ॥ ४. १. १२२ ॥

छश्च ॥ ४. १. १२३ ॥

स्वसुः ॥ ४. १. १२४ ॥

पितृमात्रादेश्छण् ॥ ४. १. १२५ ॥

ढंग्लोपश्च ॥ ४. १. १२६ ॥

क्षत्राज्जातौ घः ॥ ४. १. १२७ ॥

राज्ञो यत् ॥ ४. १. १२८ ॥

भ्वशुरात् ॥ ४. १. १२९ ॥

कुलाढुकञ् च ॥ ४. १. १३० ॥

खः सपूर्वाच्च ॥ ४. १. १३१ ॥

दुष्कुलाङ्गदग्वा ॥ ४. १. १३२ ॥

महाकुलार्दञ्खञौ ॥ ४. १. १३३ ॥

चतुष्पाद्भ्यो ढञ् ॥ ४. १. १३४ ॥

गृष्टिदृष्टिदलिवलिविश्रिकुद्रयजवस्तिमित्रशुभ्यः ॥ ४. १. १३५ ॥

१. A. This portion is written as a separate sūtra.

२. A. ङक्

३. A. This and the next sūtra are written as one.

४. A. जाण्टापाण्टा-

५. A. This and the next sūtra are written as one.

६. A. इग्लो-

७. A. omits च

८. A. दखद्यौ

रेवतीकुक्कुटाक्षवृकबन्धिभ्यष्टर्क ॥ ४. १. १३६ ॥

अश्वमणिद्वारेभ्यः पाल्याः ॥ ४. १. १३७ ॥

व्रैतवृककर्णदण्डेभ्यो ग्राहात् ॥ ४. १. १३८ ॥

पौत्रादेः स्त्रियाः कुत्सिते णश्च ॥ ४. १. १३९ ॥

भगवित्तिर्तार्णविन्द्वाकशापेयेभ्यः सौवीरेषु ठ्वा ॥ ४. १. १४० ॥

यामुन्दायनिसौयामायनिवार्यायणिभ्यश्छश्च ॥ ४. १. १४१ ॥

फाण्टाहतेर्णफिऔ ॥ ४. १. १४२ ॥

मिमतात् ॥ ४. १. १४३ ॥

कुरुशकन्धुशङ्कु कर्तृभर्तृपितृमद्वाक्तृशङ्कापिञ्जलादिधातकीन्द्रजालिदामोष्णीषि
भ्यो ण्यः ॥ ४. १. १४४ ॥

कविमतिपीलाशलाकैरकेज्येहिकेशिनीभ्यः ॥ ४. १. १४५ ॥

शुभ्राभ्रदभ्रमुरपुरकिशोरगगराजमारमद्रूपचपयटकेनवेनमूढकुडहृदि कशाली-
नेभ्यः ॥ ४. १. १४६ ॥

कर्णरथपतिसत्यंवडभीवृहतीभ्यः कारात् ॥ ४. १. १४७ ॥

वान्तार्द्राभ्यां वृक्षात् ॥ ४. १. १४८ ॥

इयावात् पुत्ररथाभ्याम् ॥ ४. १. १४९ ॥

शूर्पाच्च नायात् ॥ ४. १. १५० ॥

विराजकादिभः ॥ ४. १. १५१ ॥

सम्राजः क्षत्रिये ॥ ४. १. १५२ ॥

धामरथवच्छकलादियञ्चत् स्वरवर्जम् ॥ ४. १. १५३ ॥

१. A. षन्

२. A. This and the next sūtra are omitted.

३. A. वृकर्णदण्डेवाशाकापायेभ्यः

४. A. तक्षन्...ण्यः is written as a separate sūtra.

५. A. This sūtra is written as two with the following differences in reading:—शुभ्राशुभ्र-
मुरपुरीकशोरगगराजमारम् ॥
गुषचपटकेनवेनमूढकुट etc.

६. A adds at the beginning

वो[वेना]च्छन्दस्योदन्ये-

७. A. गायात्

८. A omits शकल.. सैन्धव (४. १. १५५.)

सेनान्तकारुलक्षणेभ्य इण् च ॥ ४. १. १५४ ॥

तिककितवसैन्धवशुभामित्रदेवरथनीड्यक्षयमुन्दोरसारथ्यलङ्घनेभ्यः फिञ् ॥
४. १. १५५ ॥

बालभीतप्राग्विरूप्यवरंण्योतथ्योदन्योरश्चन्द्रमस्सुयामन्सुपामन्ध्वजवद्भ्यः ॥
४. १. १५६ ॥

तैतिलजाजलक्षैजयतसैकयतचौपयतचैटयतौरसकौरव्यगौकक्ष्यशाट्यभौरिकि-
भौलिकेभ्यः ॥ ४. १. १५७ ॥

गङ्गासंज्ञोखाशिखार्यह्यकारखल्वकाशल्यकालोमकावसुकुरुभ्यः ॥ ४. १. १५८ ॥

दगुकोसलकर्मारलागवृषेभ्यो युट् च ॥ ४. १. १५९ ॥

द्वयचोऽणः ॥ ४. १. १६० ॥

त्यदादिभ्यो वा ॥ ४. १. १६१ ॥

वृद्धादगोत्रात् ॥ ४. १. १६२ ॥

वाकिनगारेधकार्कट्यकाकलङ्कचर्मिचर्मिभ्यः कुट् च ॥ ४. १. १६३ ॥

पुत्राज्ञाद्वा ॥ ४. १. १६४ ॥

अवृद्धात् फिन् बहुलम् ॥ ४. १. १६५ ॥

मनोरण् ॥ ४. १. १६६ ॥

नैश्चाणः कुत्सायाम् ॥ ४. १. १६७ ॥

जातौ यत् पुक् च ॥ ४. १. १६८ ॥

अञ् ॥ ४. १. १६९ ॥

तुल्यनामभ्यः क्षत्रियजनपदेभ्यो राजनि च ॥ ४. १. १७० ॥

साल्वेयगान्धारिभ्यां च ॥ ४. १. १७१ ॥

वृद्धात् कोसलाजादाञ् व्यङ् ॥ ४. १. १७२ ॥

द्वयञ्मगधकलिङ्गशूरमसेभ्योऽण् ॥ ४. १. १७३ ॥

कुरुनादिभ्यो ण्यः ॥ ४. १. १७४ ॥

पाण्डोर्ब्यण् ॥ ४. १. १७५ ॥

१. A. ब्राह्मकाश्रलकाशल्यका

४. A. कुक्

२. A. युक् च

५. C omits this sūtra.

३. A. गारेट्कार्कट्यकालङ्कि

६. A and C. वृद्धेत्

उदुम्बरतिर्लखलमद्रकार्युगन्धरभुलिङ्गशरदण्डप्रत्यप्रथकलकूटाश्मकेभ्य इञ् ॥
४. १. १७६ ॥

कम्बोजमुरलकेरलचोलशकलसादिभ्यो लुक् ॥ ४. १. १७७ ॥

स्त्रियां कुरुकुन्त्यवन्तिभ्यः ॥ ४. १. १७८ ॥

अमणोरप्राच्यभर्गकरुषकेकयकश्मीरकौरव्यौरससाल्वसुस्थलेभ्यः ॥ ४. १. १७९ ॥

अप्तादीनामस्त्रियां बहुषु ॥ ४. १. १८० ॥

यमञ्जोरपुनर्भूषुपुत्रदुहितुनान्दभ्यः ॥ ४. १. १८१ ॥

एकद्वयोः षष्ठीतत्पुरुषे वा ॥ ४. १. १८२ ॥

कौण्डिन्यस्य कुण्डिनञ्च ॥ ४. १. १८३ ॥

यस्कलभ्यद्रुहायस्थूणतृणकर्णभलन्दनमित्रयुस्वरपमडिलभण्डिलभडितभण्डि-
तेभ्यः ॥ ४. १. १८४ ॥

सदामत्तकम्बलभारकर्णाटपिण्डीजङ्गबैकसक्थरक्षोमुखजङ्गारथोत्काशकहम-
न्धकविषपुटेभ्यः ॥ ४. १. १८५ ॥

वर्षुकोपरिमेखलकडरुषवटाकपुष्करसत्कुन्द्रिविश्रयजवास्तिभ्यः ॥ ४. १. १८६ ॥

क्रोष्टुः पादमानाभ्याम् ॥ ४. १. १८७ ॥

शीर्षाञ्च मायात् ॥ ४. १. १८८ ॥

अत्रिभृगुकुत्सवसिष्ठाङ्गिरोगोतमेभ्यः ॥ ४. १. १८९ ॥

अंगस्त्यः ॥ ४. १. १९० ॥

बह्वचः प्राच्यादिञः ॥ ४. १. १९१ ॥

उपकलमकभ्रष्टकपिष्ठलकृष्णाजिनकृष्णसुन्दरपिङ्गलकृष्णपिङ्गलकलशीकण्ठ -
दामकण्ठजटिलकबधिरकेभ्यो वा ॥ ४. १. १९२ ॥

जैन्तुगडुकनिदाघापजग्धाडारकचडारकप्रतिलोमानुलोमप्रतानानुपदानभिहित-
खरिजङ्घेभ्यः ॥ ४. १. १९३ ॥

१. A. उदुम्बरखदिरखल-

२. A adds साल्वांशेभ्यः

३. A. नां स्त्रियां

४. A. परञ्जीपुत्र. This portion is
written as a separate sūtra.

५. C. नाञ्च

६. A. बचसक्य

७. A. विश्रियज

८. A. क्रोष्टोःपाट-

९. A. अमस्त्यः

१०. C omits this sūtra but a por-
tion of the sūtra is referred
to in the commentary.

कशकृत्स्नसुधाशुगर्णकपर्णकशीतकलेखाभ्रशलाथलपिष्टसुपिष्टमसूरकर्णकटे -

रणपतञ्जलिभ्यः ॥ ४. १. १९४ ॥

तिककितवोऽञ्जककुभवङ्गरभण्डीरधप्रहितनरकाग्निवेशदांसेरकबकनखंश्वशुद -

परिणखलङ्कशान्तमुखोरसलङ्कटेभ्यो द्वन्द्वे ॥ ४. १. १९५ ॥

षड्भ्यश्चोपकादिभ्यः^१ ॥ ४. १. १९६ ॥

न गोपवनादिभ्योऽष्टभ्यः ॥ ४. १. १९७ ॥

प्राग्जितीयेऽचि^२ ॥ ४. १. १९८ ॥

गोत्रालुक् ॥ ४. १. १९९ ॥

फक्फिओर्वा ॥ ४. १. २०० ॥

अब्राह्मणात् ॥ ४. १. २०१ ॥

पैलसालङ्किसात्यकिसात्यङ्काम्यौदज्यौदमञ्ज्यौदमेऽयौदशुद्धिदैवस्थानपैङ्गलादा -

यनिराणिराहक्षितिभौलिङ्गयोद्वाहमान्याञ्जिहानिभ्यः ॥ ४. १. २०२ ॥

जनपदनाम्नः क्षत्रियादणः ॥ ४. १. २०३ ॥

मगधकलिङ्गशूरमसकुरुवृष्णयन्धकेभ्यश्च ॥ ४. १. २०४ ॥

प्रेच्यादिजः ॥ ४. १. २०५ ॥

न तौल्यलिङ्गारणिधारणिरावणिदैलीपिदैवतिदैवमतिदैवयज्ञिप्रादोहनिचार्फन्द -

क्यासुरिपौऋरसाद्यानुराहतीभ्यः ॥ ४. १. २०६ ॥

आनुतिनैमिश्यासिबन्धकिचङ्किपैपृथाहिंसिपैरकिपैसीतिवैकर्णिकार्किकारेणु -

पालिभ्यः ॥ ४. १. २०७ ॥

भरतगोत्राच्च ॥ ४. १. २०८ ॥

१. A. नशेरक

२. A. नखगद

३. A adds as a separate sūtra

वाभ्याष्टथेष्टकादिभ्याम्

४. A adds गर्गभार्गविका

५. A adds गोगे भार्गविका

६. A. This sūtra is read along
with the previous.

७. A omits वारणि

८. A. फट्

९. A. भरतो

त्रिद्वार्षण्येभ्योऽणिञोः ॥ ४. १. २१० ॥

द्व्येकयोः बहुषु लोपिनो बहुषु लुकि लुक् ॥ ४. १. २११ ॥

बहुषु द्व्येकयोरलुक् ॥ ४. १. २१२ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

चतुर्थस्याध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः

अथ द्वितीयः पादः

तेन रक्तं रागात् ॥ ४. २. १ ॥
लाक्षारोचनाभ्यां ठक् ॥ ४. २. २ ॥
शकलकर्दमाभ्यां वा ॥ ४. २. ३ ॥
नीलपीताभ्यां मन्कनौ ॥ ४. २. ४ ॥
पीतकालुक् ॥ ४. २. ५ ॥
हरिद्रामहारजनाभ्यामञ् ॥ ४. २. ६ ॥
चन्द्रवृत्तेर्नेक्षत्रायुक्तः कालः ॥ ४. २. ७ ॥
लुप्तदविशेषे ॥ ४. २. ८ ॥
संज्ञायां श्रवणाश्वत्याभ्याम् ॥ ४. २. ९ ॥
द्वेन्द्राच्छः ॥ ४. २. १० ॥
दृष्टं साम डिद्धा ॥ ४. २. ११ ॥
वामदेवात् ङ्यद्ङ्यौ ॥ ४. २. १२ ॥
गोत्रादङ्गवत् ॥ ४. २. १३ ॥
परिवृतो रथः ॥ ४. २. १४ ॥
पाण्डुकम्बलादिनिः ॥ ४. २. १५ ॥
द्वैपवैयाघ्राभ्यां चर्मभ्यामञ् ॥ ४. २. १६ ॥
कुमारात् प्राथम्ये ॥ ४. २. १७ ॥
तत्रोद्धृतं पात्रेभ्यः ॥ ४. २. १८ ॥
स्थण्डिलात् शेते व्रती ॥ ४. २. १९ ॥
संस्कृतं भक्ष्यम् ॥ ४. २. २० ॥
शूलोखाभ्यां यत् ॥ ४. २. २१ ॥

१. A adds संज्ञायां and omits this word in the next sūtra.

२. A. This is read along with the previous sūtra.

३. A. This is read along with the previous sūtra.

दध्मष्टक् ॥ ४. २. २२ ॥

उदश्वितो वा ॥ ४. २. २३ ॥

क्षीराङ्गु ॥ ४. २. २४ ॥

सास्मिन् पौर्णमासी संज्ञायाम् ॥ ४. २. २५ ॥

अश्वत्थाग्रहायणीभ्यां ठक् ॥ ४. २. २६ ॥

फाल्गुनीश्रवणकार्तिकीचैत्रीभ्यो वा ॥ ४. २. २७ ॥

सास्य देवता ॥ ४. २. २८ ॥

कैश्येच्च ॥ ४. २. २९ ॥

शुक्राद्धन् ॥ ४. २. ३० ॥

पैङ्गोक्षीपुत्रादिभ्यश्छः ॥ ४. २. ३१ ॥

शतरुद्रात् घश्च ॥ ४. २. ३२ ॥

अपोनपादपान्नपातोस्तु चातः ॥ ४. २. ३३ ॥

महेन्द्राद्वा ॥ ४. २. ३४. ॥

सोमात् ड्यण् ॥ ४. २. ३५ ॥

वाय्वृतुपित्रुपसो यत् ॥ ४. २. ३६ ॥

द्यावापृथिवीशुनासीरमरुत्वदग्नीषोमवास्तोष्पतिगृहमेधाच्छश्च ॥ ४. २. ३७ ॥

कालेभ्यो भववत् ॥ ४. २. ३८ ॥

महाराजप्रोष्ठपदाभ्यां ठक् ॥ ४. २. ३९ ॥

आदेश्छन्दसः प्रगाथे ॥ ४. २. ४० ॥

योद्धप्रयोजनेभ्यः संग्रामे ॥ ४. २. ४१ ॥

प्रहरणादस्यां क्रीडायां णः ॥ ४. २. ४२ ॥

भावघञो अः ॥ ४. २. ४३ ॥

तदधीते तद्वेद ॥ ४. २. ४४ ॥

क्रौत्तुभ्यष्टक् ॥ ४. २. ४५ ॥

वृत्तिसंग्रहायुर्वेदगुणगणानुपदद्विपदज्योतिषगणितानुसूर्लक्ष्यलक्षणभ्यः ॥

४. २. ४६ ॥

१. A. अवणा

२. A. This sūtra is read along with the previous.

३. A. पैङ्गिकिषी-

४. A. This is read along with the previous sūtra.

५. A. This is read along with the previous sūtra.

वसन्तवर्षाशरद्धेमन्तशिशिरप्रथमचरमानुगुणकल्पाथर्वणेतिहासपुराणेभ्यः ॥

४. २. ४७ ॥

आख्यानाख्यायिकाभ्यः ॥ ४. २. ४८ ॥

लक्षणकल्पसूत्रान्तादकल्पादेः ॥ ४. २. ४९ ॥

विद्यान्तादनङ्गक्षत्रधर्मत्रिपूर्वात् ॥ ४. २. ५० ॥

पदोत्तरपदात् ठन् ॥ ४. २. ५१ ॥

शतषष्ठ्यादेः पथः ष्टन् ॥ ४. २. ५२ ॥

अनुब्राह्मणादिनिः ॥ ४. २. ५३ ॥

क्रमपदशिक्षामीमांसासामभ्यो वुन् ॥ ४. २. ५४ ॥

सर्वसादेर्लुक् ॥ ४. २. ५५ ॥

प्रोक्तात् ॥ ४. २. ५६ ॥

संख्याकनः सूत्रवचनात् ॥ ४. २. ५७ ॥

तस्य समूहः ॥ ४. २. ५८ ॥

भिक्षाक्षेत्रकरापिगर्भिणीदक्षिणाङ्गारसहस्राथर्वश्चर्मन्युवतिपदातिपद्धतिभ्यो ऽण् ॥

४. २. ५९ ॥

खण्डिकाहन्द्दलबन्धयुगवस्त्रबेडवाभिभुक्शुकोलूकश्वानुदात्तादेरञ् ॥ ४. २. ६० ॥

क्षुद्रकमालवात् सेनायाम् ॥ ४. २. ६१ ॥

गोत्रोक्षोष्टोरभ्रराजराजन्यराजपुत्रवत्समनुष्याजवृद्धेभ्यो वुञ् ॥ ४. २. ६२ ॥

केदाराद्यञ्च ॥ ४. २. ६३ ॥

कवचिनश्च ठञ् ॥ ४. २. ६४ ॥

हस्त्यचित्तेभ्यष्टक् ॥ ४. २. ६५ ॥

घेनोरनञः ॥ ४. २. ६६ ॥

गणिकाब्राह्मणमाणवबाडवेभ्यो यञ् ॥ ४. २. ६७ ॥

केशाद्वा ॥ ४. २. ६८ ॥

अश्वाच्छः ॥ ४. २. ६९ ॥

पैशुपुरुषाभ्यां णटञौ ॥ ४. २. ७० ॥

अहः स्त्रः क्रतौ ॥ ४. २. ७१ ॥

पृष्ठाद्यः ॥ ४. २. ७२ ॥

१. A. कार्येभ्यः

२. A. ठक्

३. A. वधवा

४. A. क्षत्रकमलवासेनायाम्.

५. C. This is written as part of the commentary.

पाशतृणधूमाङ्गारगलर्वातपिटकपिटाकशकटहलनडवनेभ्यश्च ॥ ४. २. ७३ ॥

वातादूलश्च ॥ ४. २. ७४ ॥

गोस्त्रश्च ॥ ४. २. ७५ ॥

रथात् कल्यश्च ॥ ४. २. ७६ ॥

खलादिनिश्च ॥ ४. २. ७७ ॥

ऊककुन्दुमाभ्याम् ॥ ४. २. ७८ ॥

ग्रामजनबन्धुसहायेभ्यस्तल् ॥ ४. २. ७९ ॥

पितृमातृभ्यां भ्रातरि व्यडुलचौ ॥ ४. २. ८० ॥

पितरि डामहच् ॥ ४. २. ८१ ॥

मातरि णिश्च ॥ ४. २. ८२ ॥

अवेर्दुग्धे सोढदूसमरीसचः ॥ ४. २. ८३ ॥

तिलाग्निष्फलात्पिञ्जपेजौ ॥ ४. २. ८४ ॥

विषयो देशः ॥ ४. २. ८५ ॥

राजन्यशैलूषदेवयानवसातिवैतिलैवसनोदुम्बराम्बरीपपुत्रवैकर्णार्जुनायनजा -

लन्धरायणशालङ्कायनेभ्यो वुञ्जु ॥ ४. २. ८६ ॥

वैल्ववनबाभ्रव्यानुतात्मकामेयसांप्रीयदाक्ष्यूर्णनाभमालवत्रैर्गर्तवैराटिभ्यश्च ॥

४. २. ८७ ॥

भौरिकिभौलिकिचौपयतचैटयतसैकयतकाणेयवाणिजकेभ्यो विधल् ॥ ४. २. ८८ ॥

पेषुकारिसौवीरशयाभ्रशयाण्डशयण्डशौण्डतुण्डदेवदासमित्रेभ्यो भक्तल् ॥

४. २. ८९ ॥

द्वयाक्षत्र्याक्षसारस्यदासमित्रचान्द्रस्त्रखाण्डादेरायनात् ॥ ४. २. ९० ॥

वैश्वादिभ्यो देवधेनवमानवेभ्यः ॥ ४. २. ९१ ॥

निवासे तस्मान्नि ॥ ४. २. ९२ ॥

अदूरभवे ॥ ४. २. ९३ ॥

तेन निर्वृत्ते ॥ ४. २. ९४ ॥

तदिहास्ति च ॥ ४. २. ९५ ॥

१. A. पोत-

२. A. दूलच्

३. A adds न बहुवचनविषयात् as a
separate sūtra.

४. A. पीलवसान-

५. A omits वाणि...शयाभ्र in the
next sūtra.

ओरञ् ॥ ४. २. ९६ ॥

मतो बह्वचप्रकृतेः ॥ ४. २. ९७ ॥

बह्वचः कूपेषु ॥ ४. २. ९८ ॥

उदक् च विपाशः ॥ ४. २. ९९ ॥

सङ्कलपुष्कलतूलासमूलासपलाशभल्लपालकपालबहुलेभ्यः ॥ ४. २. १०० ॥

उद्यातोडुपोत्पिषोत्पुटोत्पलपूलाससिकतापूतिकेभ्यः ॥ ४. २. १०१ ॥

कुम्भनिधानसुदत्तसुदक्षसुनेत्रसुभूमसुभृतराजभृतगोभृतेभ्यः ॥ ४. २. १०२ ॥

गभीरगम्भीरेतराभिषिक्तशताहतनिर्यतनिवेशेभ्यः ॥ ४. २. १०३ ॥

शरीरसद्योजवरुणकाखणहेमन्वेमन्लोमन्सुमङ्गलेभ्यश्च ॥ ४. २. १०४ ॥

स्त्रीषु सौवीरसाल्वप्राशु ॥ ४. २. १०५ ॥

सुवास्तुवर्णुतण्डुभण्डुखण्डुशिखण्डिशैवलिशेफालिकर्पूरिभ्योऽण् ॥ ४. २. १०६ ॥

गर्तगाहाभिसक्थदक्षविकर्णकृष्णकर्णशशकर्णकर्कशकर्कन्धुमतीभ्यः ॥ ४. २. १०७ ॥

रोण्याः सपूर्वायाश्च ॥ ४. २. १०८ ॥

कौपधाश्च ॥ ४. २. १०९ ॥

अरिहणद्रुहणकिरणसांपरायणौष्ट्रायणभास्त्रायणमैत्रायणत्रैगर्तायनवैमतायनसौ-

मतायनखण्डायनशाण्डिल्यायनोद्दण्डखण्डवीरणोदञ्चनेभ्यो वुञ् ॥

४. २. ११० ॥

खदिरबधिरभगलोलन्दविपथरैवतविपाशकाशकृत्ताशिशपाशिरीषाबिल्वजम्बू-

जाम्बवत्सुयङ्गसुशर्मनूरायस्पोषेभ्यश्च ॥ ४. २. १११ ॥

कृशाश्वारिष्टारिश्मविशालरोमशरोमकसुवर्चलशबलसूकरप्रतरपूरटसुटशेभ्य -

श्छण् ॥ ४. २. ११२ ॥

सुखधूमाजिनाभिजनविनतावनतविडुब्ध्यासकुटमौद्गल्यायोरपाराशरेभ्यश्च ॥

४. २. ११३ ॥

ऋश्यन्यग्रोधशरनिर्लीननिधाननिबन्धकर्मपरिगूढोपगूढाश्मोत्तराश्माशनिभ्यः

कः ॥ ४. २. ११४ ॥

खण्डदण्डस्थूलबाहुवेणुवीरणखदिरपरिवृत्तपरिवंशवेश्मांशुशर्करारदुभ्यश्च ॥

४. २. ११५ ॥

१. A. निहत

२. A reads this along with the
previous sūtra.

३. A omits भास्त्रायणमैत्रायण.

४. A. पुरगसट्शे-

५. A. विधान

कुमुदबीजबलबजशिरीषाश्वत्थन्यग्रोधयवासविकङ्कतेर्कटशकटकङ्कटदशमाम -
गर्तशर्करापरिवापकूपेभ्यष्टुच् ॥ ४. २. ११६ ॥

काशपाशपलाशाश्वत्थपीयूषवासविसतृणवैननडकर्दमकूर्परवर्वरबन् ॥ ल कण्टक -
गुहाभ्य इलः ॥ ४. २. ११७ ॥

तृणनडजनपर्णवर्णार्णवरणबलबुसेभ्यः सः ॥ ४. २. ११८ ॥

प्रेक्षाफलकाबन्धुकाध्रुवकाध्रुवकायुवकाक्षिपकाकूपकडुकुकेत्कटकङ्कटशङ्कट -
महन्यग्रोधेभ्य इतिः ॥ ४. २. ११९ ॥

अश्मन्पूषयूषमीननदगर्भगह्वगुडनगखण्डशिखाकोटपामन्वृन्दकन्देभ्यो रः ॥
४. २. १२० ॥

सख्यग्निदत्तर्दत्तवायुदत्तगोभिलभल्लभल्लपालरोहतमालकदरकरवीराशोकेभ्यो
ढक् ॥ ४. २. १२१ ॥

चक्रचक्रवाककुशीरकसरकसुरससरससरमसमलससलल्लगलेभ्यश्च ॥ ४. २.
१२२ ॥

सङ्काशकश्मीरकम्पिलशूरसेनयूपत्कुम्भसीसरसरकसमलासनासाश्मरोमलो -
मभ्यो ण्यः ॥ ४. २. १२३ ॥

कुटतीर्थपुलिनमलिनागस्तिविरत्नविकरसुपथिन्सुपन्थिदाशिनलनासिकाङ्गसर्क -
र्णकेभ्यश्च ॥ ४. २. १२४ ॥

बलबुलमूलोलकूलोरलसुललकुलवनेभ्यो यः ॥ ४. २. १२५ ॥

पक्षतुषचित्रकुण्डाण्डकम्बलिकांशुककुम्भसीरकसरकसरससमलेभ्यः फक् ॥
४. २. १२६ ॥

यमलविलहस्तहस्तिन्सिङ्गकसकर्णकरोमलोमांतिश्वभ्यः ॥ ४. २. १२७ ॥

पथः पन्थ च ॥ ४. २. १२८ ॥

१. A. उत्कट

८. A. omits दत्त.

२. A. बन्धन

९. A. कुसरकुसुर

३. C omits ध्रुवका

१०. A. स्यप्यः

४. A omits ध्रुवका

११. A. सुपनिन्सबन्ध

५. A. युतबुकोत्कट-

१२. A. सर्कणेभ्यश्च.

६. A. अश्मसूष-

१३. A. डुलल

७. A omits कन्द

१४. A. लोमाकिभ्यश्च

कर्णवसिष्ठार्कालूषानडुह्यजित्वर्जवन्तकुलिशकुम्भ्याण्डीबतानकस्फिर्कृपञ्च -

जनेभ्यः फिञ् ॥ ४. २. १२९ ॥

सुतङ्गममुनिचित्तविप्रचित्तमह्वाचित्तमहापुत्रश्वेतगडिकजीवाजिरार्जुनबीजवा -

पिशुचिशुक्रविम्रेभ्य इञ् ॥ ४. २. १३० ॥

प्रगादिमगदिकलिखडिवगडिवचूडारमार्जारकोविदारेभ्यो ज्यः ॥ ४. २. १३१ ॥

वराहपलाशशिरीषनिबद्धपिनद्धस्थूलखदिरशर्कराबाहुविदग्धविभग्ननिमग्ने -

भ्यः कक् ॥ ४. २. १३२ ॥

कुमुदकुमुटकुण्डलमुनिस्थलाश्वत्थशाल्मलिदशप्रामगोमठरथकारशर्करामधु -

कर्णशिरीषेभ्यः छक् ॥ ४. २. १३३ ॥

उत्करशफराश्मखदिरपलाशापिप्पलपिप्पलीमूलत्रैवर्णारण्यपर्णसुपर्णाणकशूर्प -

णायश्यवनायेभ्यश्छः ॥ ४. २. १३४ ॥

काशाश्वत्थनिशातविशालशालोत्क्रोशखलौजिनतिककितवातपपिचुशर्करावैरा -

कणनैचाकचेभ्यः ॥ ४. २. १३५ ॥

शुद्राक्षान्तनितान्तवृक्षेन्द्रवृक्षावरोहितभस्त्राजन्याजिनेन्द्राग्निचर्मगतार्केभ्यश्च ॥

४. २. १३६ ॥

नैडप्लक्षविल्वणेणुवेत्रवेतसतृणकाष्ठेशुकपोतानां कुक् च ॥ ४. २. १३७ ॥

क्रौञ्चाया ह्रस्वश्च ॥ ४. २. १३८ ॥

तक्षणो नलोपश्च ॥ ४. २. १३९ ॥

कुमुदनडमहिषवेतसेभ्यो इमतुप् ॥ ४. २. १४० ॥

नडशाडाभ्यां डलच् ॥ ४. २. १४१ ॥

शिखाया वलच् ॥ ४. २. १४२ ॥

जनपदे लुबविदिशादिभ्यः ॥ ४. २. १४३ ॥

वरणशिरीषशाल्मलिकटुकबदरीगोदपुष्करजालपदाताम्रपर्णीतक्षशिलाशुण्डी -

शयाण्डीशृङ्गिभ्यः ॥ ४. २. १४४ ॥

वल्गुवलभीमधुराचम्पापम्पोजयिनीगयोरसाकाञ्चीस्कङ्कुगोमतीजम्बूभ्यः ॥

४. २. १४५ ॥

१. A. This portion is written as
a separate sūtra.

२. A omits महचित्त.

३. A. विम्रेभ्यः

४. A. निशाल

५. A. खेला

६. A omits this sūtra.

७. A omits this sūtra.

सरस्वतीकण्ठाभरणम् [अ. ४. पा. २. सू. १४४.

शर्कराया वा ॥ ४. २. १४४ ॥

नद्यां मतुबसुवास्त्वादिभीमरथभगीरथेभ्यः ॥ ४. २. १४५ ॥

मधुकर्कन्धूषिसस्याणुवेण्वक्षुशमीकरीरकिशराशर्याणहिमरोमभ्यः ॥ ४. २. १४६ ॥

ऋश्यरिष्टशरमरुत्तक्षशिलाखडावटावादांलीष्टकासुतिशक्तिशलाकासन्दीभ्यश्च ॥

४. २. १४७ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

चतुर्थस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

अथ तृतीयः पादः

—:०:—

शेषे ॥ ४. ३. १ ॥

राष्ट्राद्धः ॥ ४. ३. २ ॥

पारावरात् खः ॥ ४. ३. ३ ॥

व्यस्तविपर्यस्ताच्च ॥ ४. ३. ४ ॥

ग्रामाद्यखऔ ॥ ४. ३. ५ ॥

कर्त्र्युम्भिकुम्भिकुण्डिनपुष्करपुष्कलमोदनमाहिभमतीवर्मतीनगरेभ्यो ढकञ् ॥
४. ३. ६ ॥

कुड्याया यलोपश्च ॥ ४. ३. ७ ॥

कुलकुक्षिग्रीवाभ्यः श्वास्यलङ्कारेषु ॥ ४. ३. ८ ॥

नदीमहीसेतिकीश्रावस्तीवाराणसीकौशाम्बीकाशफरीखादिरीपाठामायासा-
ल्वादौर्वापूर्वनगरीपूर्वनगरेभ्यो ढक् ॥ ४. ३. ९ ॥

बडवाया वृषे ॥ ४. ३. १० ॥

दक्षिणा पश्चात्पुरसस्त्यक् ॥ ४. ३. ११ ॥

बह्वर्दिपदिकापिशीभ्यः षक् ॥ ४. ३. १२ ॥

रङ्गोः प्राणिनि वा ॥ ४. ३. १३ ॥

द्युप्रागपागुदक्प्रतीचो यत् ॥ ४. ३. १४ ॥

कन्यायाष्टक् ॥ ४. ३. १५ ॥

वर्णो वुक् ॥ ४. ३. १६ ॥

क्वामेहव्रतसिभ्यस्त्यप् ॥ ४. ३. १७ ॥

नेर्धुवे ॥ ४. ३. १८ ॥

निसो गते ॥ ४. ३. १९ ॥

पेषमोह्यः श्वसो वा ॥ ४. ३. २० ॥

दूरादेत्यः ॥ ४. ३. २१ ॥

उत्तरादाहञ् ॥ ४. ३. २२ ॥

आरण्याण्यः ॥ ४. ३. २३ ॥

१. A. भ्यश्च

तीरान्तादञ् ॥ ४. ३. २४ ॥

रूप्यान्तादञ् ॥ ४. ३. २५ ॥

दिषपूर्वपदादसंज्ञायाम् ॥ ४. ३. २६ ॥

मन्त्रेभ्योऽञ् ॥ ४. ३. २७ ॥

उदीच्यग्रामाद्वह्वचोऽन्तोदात्तात् ॥ ४. ३. २८ ॥

बाहीकरोमकपटश्चरगोमतीगोष्ठीनैकतीभ्यांऽण् ॥ ४. ३. २९ ॥

प्रस्थोत्तरपदकोपधेभ्यश्च ॥ ४. ३. ३० ॥

पलदीपपरिषत्परिखादपानशूरसेनसकुलोमभ्यः ॥ ४. ३. ३१ ॥

कमलाद्भिदाकीकराभ्याम् ॥ ४. ३. ३२ ॥

बहुजालकलेभ्यश्च कीटात् ॥ ४. ३. ३३ ॥

शकलादिभ्यां गोत्रात् ॥ ४. ३. ३४ ॥

इञश्च ॥ ४. ३. ३५ ॥

न द्वयचः प्राच्यात् ॥ ४. ३. ३६ ॥

वृद्धाच्छः ॥ ४. ३. ३७ ॥

पङ्काद्यच् प्राग्देशात् ॥ ४. ३. ३८ ॥

नुनाम्नो वा ॥ ४. ३. ३९ ॥

गोत्रान्तात्तद्वदजिह्वाकात्यहरितकात्यात् ॥ ४. ३. ४० ॥

त्यदादिभ्यः ॥ ४. ३. ४१ ॥

भवतो दश्च ॥ ४. ३. ४२ ॥

ठञ् च ॥ ४. ३. ४३ ॥

ओर्देशात् ॥ ४. ३. ४४ ॥

प्राच्याच्छे ॥ ४. ३. ४५ ॥

काशिचेदिसांयातिर्भाँरङ्गिदासग्रामसौधावतानमोदनमोदमानगोवासनदेवदत्ता-

ञ्जिठश्च ॥ ४. ३. ४६ ॥

संवाहाच्युतशकुलादारिन्दमकरुणकुनामन्त्रहिरण्यामित्रहस्तिकर्षुभ्यश्च ॥

४. ३. ४७ ॥

१. A. फल.

२. A. This portion is written as
a separate sūtra.

३. A. This and the next sūtra
are written as one.

४. A. भाङ्ग.

सुधासिन्धुदासेभ्यो मित्रात् ॥ ४. ३. ४८ ॥

युवोपदेवेभ्यो राजात् ॥ ४. ३. ४९ ॥

ऊर्ध्वादिभ्यः कालात् ॥ ४. ३. ५० ॥

बाहीकग्रामेभ्यः ॥ ४. ३. ५१ ॥

वोशीनरेषु ॥ ४. ३. ५२ ॥

प्रस्थवहपुरान्तयोपधधन्वार्थेभ्यो वुञ् ॥ ४. ३. ५३ ॥

ईद्रोपधेभ्यः प्राचाम् ॥ ४. ३. ५४ ॥

जैनपदेभ्यः ॥ ४. ३. ५५ ॥

तद्विधभ्यश्च ॥ ४. ३. ५६ ॥

अवृद्धेभ्योऽपि बहुवचनविषयेभ्यः ॥ ४. ३. ५७ ॥

कच्छाग्निवक्रवर्तान्तेभ्यः ॥ ४. ३. ५८ ॥

धूमषण्डशशादनाजुनावराजगृहगर्तसत्रासाहंसाकेतसांस्तियाचयान्तरायद्विपे-
भ्यः ॥ ४. ३. ५९ ॥

तीर्थघोषशष्पमित्रवर्चारुणकुक्षिबर्बरोज्जयिनीपल्लीभक्षालीदक्षिणापथेभ्यः ॥
४. ३. ६० ॥

द्वयाहावत्र्याहावाजिकूलमद्रकूलाराक्षीधार्तराक्षीपद्वारमाठरविदेहानर्तपाठेयपा-
थेभ्यः ॥ ४. ३. ६१ ॥

माहकमाद्रकमाषघोषराजाट्टमानदाण्डायनेभ्यः स्थाल्याः ॥ ४. ३. ६२ ॥

कूलात् सौवीरेषु ॥ ४. ३. ६३ ॥

समुद्राग्नौमनुष्ययोः ॥ ४. ३. ६४ ॥

नगरात् कुत्सनप्राचीण्ययोः ॥ ४. ३. ६५ ॥

अरण्यात् पथिन्यायाध्यायहस्तिनराविहारेषु ॥ ४. ३. ६६ ॥

वा गोमये ॥ ४. ३. ६७ ॥

कुरुयुगन्धराभ्याम् ॥ ४. ३. ६८ ॥

वृजिमद्राभ्यां कन् ॥ ४. ३. ६९ ॥

कोपधाक् ॥ ४. ३. ७० ॥

१. A omits this word, and reads
the next sūtra along with
this.

२. C. This and the next sūtra are
omitted.

३. A. हाक्तेस-

कच्छकुरुसिन्धुसिन्धन्तगन्धारिकुलूककम्बोजकश्मरिमधुमद्वर्णुक्कुद्वीपानूपा -

नुपण्डविजावकाजवाहसाल्वेभ्यश्च ॥ ४. ३. ७१ ॥

मनुष्यतत्स्थयोर्वुञ्च ॥ ४. ३. ७२ ॥

साल्वाद्वायवाग्वाश्च ॥ ४. ३. ७३ ॥

न पदातौ ॥ ४. ३. ७४ ॥

गर्तान्ताच्छः ॥ ४. ३. ७५ ॥

कटादेः प्राच्यात् ॥ ४. ३. ८६ ॥

करवोपधकन्थापलदनगरग्रामहृदान्ताच्छे ॥ ४. ३. ७७ ॥

पर्वतात् ॥ ४. ३. ७८ ॥

अनरे वा ॥ ४. ३. ७९ ॥

कृकणपर्णात् भारद्वाजात् ॥ ४. ३. ८० ॥

गर्हान्तस्थसमविषमोत्तमोत्तरान्तरान्तरान्याङ्गवङ्गमगध्रेभ्यः ॥ ४. ३. ८१ ॥

कामप्रस्थदन्ताग्रावस्पन्दनाग्निशर्मिदैवशर्मिवाराटकिवाल्मीक्याध्यश्विशैशिर्या -

सुर्यानुशंस्यार्द्धिसिभ्यः ॥ ४. ३. ८२ ॥

क्षैमवृत्तिखांडायनिकाठेरणिलाठेरणिमौजिवैज्याडिशाडिशौक्लिसौत्रिसौमि -

त्र्यामित्रिभ्यः ॥ ४. ३. ८३ ॥

इषोरग्रौनीकाभ्याम् ॥ ४. ३. ८४ ॥

एकादृक्षपलाशिकाभ्याम् ॥ ४. ३. ८५ ॥

समानाच्च ग्रामात् ॥ ४. ३. ८६ ॥

अध्रमोत्तमाभ्यां च शाखात् ॥ ४. ३. ८७ ॥

पूर्वपराभ्यां पश्चात् ॥ ४. ३. ८८ ॥

एकमुखपार्श्वेभ्यस्तसः ॥ ४. ३. ८९ ॥

खपरजनदेवराज्ञां कुक् च ॥ ४. ३. ९० ॥

पृथिवीमध्यस्य मध्यमश्च ॥ ४. ३. ९१ ॥

निवासस्य चरणेऽण् च ॥ ४. ३. ९२ ॥

वेणुकवेत्रकप्रस्थकमध्यमकोत्तरपदकादिभ्यश्छण् ॥ ४. ३. ९३ ॥

युष्मदस्सदोर्वाखञ् युष्माकास्सकौ च ॥ ४. ३. ९४ ॥

१. A. कालायनि

३. C omits च.

२. A. ग्रामनी-

अण् च ॥ ४. ३. ९५ ॥

तवकममकावेकावे ॥ ४. ३. ९६ ॥

द्वीपादनुसमुद्रं ज्यः ॥ ४. ३. ९७ ॥

अर्धाद्यत् ॥ ४. ३. ९८ ॥

परापराधमोत्तमादेश्च ॥ ४. ३. ९९ ॥

दिगादेष्टश्च ॥ ४. ३. १०० ॥

ग्रामजनपदैकदेशादश्च ॥ ४. ३. १०१ ॥

संपूर्वात् ॥ ४. ३. १०२ ॥

कालेभ्यः ॥ ४. ३. १०३ ॥

कदम्बपुष्पादिभ्यश्च तैद्वृत्तिभ्यः ॥ ४. ३. १०४ ॥

शरदः श्राद्धे ॥ ४. ३. १०५ ॥

रोगातपयोर्वा ॥ ४. ३. १०६ ॥

निशाप्रदोषाभ्याम् ॥ ४. ३. १०७ ॥

श्वसस्तुद् च ॥ ४. ३. १०८ ॥

सायंचिरंप्राह्णेप्रगेव्ययेभ्यष्ट्युः ॥ ४. ३. १०९ ॥

पूर्वाह्णापराह्णाभ्यां वा ॥ ४. ३. ११० ॥

पुरो नः ॥ ४. ३. १११ ॥

परुत्परारिचिरेभ्यस्तुः ॥ ४. ३. ११२ ॥

क्रतुनक्षत्रेभ्योऽण् ॥ ४. ३. ११३ ॥

सन्ध्यासन्धिवेलात्रयोदशीचतुर्दशीपञ्चदशीपौर्णमास्यामावास्याप्रतिपद्भ्यश्च ॥

४. ३. ११४ ॥

संवत्सरात् फलपर्वणोः ॥ ४. ३. ११५ ॥

हेमन्ताद्वा तलोपश्च ॥ ४. ३. ११६ ॥

वर्षाप्रवृद्ध्यां ठगेण्यौ ॥ ४. ३. ११७ ॥

मध्यादः सांप्रतिके ॥ ४. ३. ११८ ॥

आदेश्च मः ॥ ४. ३. ११९ ॥

१. A. पदां च भव्.

२. A. This and the next sūtra
are written as one.

३. A. This portion is written as
a separate sūtra.

४. A. न्यौ

- अधोऽवसोर्लोपश्च ॥ ४. ३. १२० ॥
 अग्रान्तपश्चाद्भ्य इमच् ॥ ४. ३. १२१ ॥
 तत्र जार्तः ॥ ४. ३. १२२ ॥
 प्रावृषष्टप् ॥ ४. ३. १२३ ॥
 संज्ञायां शरदो वुञ् ॥ ४. ३. १२४ ॥
 पूर्वाह्णापराह्णाद्रामूलप्रदोषावस्करेभ्यः कन् ॥ ४. ३. १२५ ॥
 पथः पन्थ च ॥ ४. ३. १२६ ॥
 सिन्धवकराभ्यां वा ॥ ४. ३. १२७ ॥
 अमावास्यार्थादिश्च ॥ ४. ३. १२८ ॥
 स्थानान्तगोशालखरशालाल्लुक् ॥ ४. ३. १२९ ॥
 अनूराधास्वातीतिष्यपुनर्वसुद्वस्तविशाखाबहुलाभ्यः ॥ ४. ३. १३० ॥
 वत्सशालाभिजिदश्वयुज्जृगशिरश्चित्रारेवतीरोहिणीभ्यो वा ॥ ४. ३. १३१ ॥
 नित्यं म्रित्रयां चित्रादिभ्यः ॥ ४. ३. १३२ ॥
 शतभिषजोऽण् च डिङ्वा ॥ ४. ३. १३३ ॥
 श्रविष्ठाषाढाभ्यां छण् च ॥ ४. ३. १३४ ॥
 फल्गुन्याष्ट च ॥ ४. ३. १३५ ॥
 अभिन्यादिभ्यो बहुलम् ॥ ४. ३. १३६ ॥
 कृतलब्धक्रीनकुशलप्रायभवसंभूताः ॥ ४. ३. १३७ ॥
 कालात् साधुपुष्यत्पच्यमानेषु ॥ ४. ३. १३८ ॥
 उप्ते च ॥ ४. ३. १३९ ॥
 आश्वयुज्या वुञ् ॥ ४. ३. १४० ॥
 ग्रीष्मवसन्ताभ्यां वा ॥ ४. ३. १४१ ॥
 देयमृणम् ॥ ४. ३. १४२ ॥
 कलाप्यश्वत्थयवबुसेभ्यो वुन् ॥ ४. ३. १४३ ॥
 ग्रीष्मावरसमाभ्यां वुञ् ॥ ४. ३. १४४ ॥
 संवत्सराग्रहोहायणीभ्यां ठञ्च ॥ ४. ३. १४५ ॥

१. A. अथोर्वसो

२. A adds as a separate sūtra.

डिङ्वाणद्भिः

३. A. पुनन्ये पथः पन्थच्

४. A omits this and the following three sūtras.

५. A. प्रयणीभ्यां

व्याहरति मृगः ॥ ४. ३. १४६ ॥

तदस्य सोढम् ॥ ४. ३. १४७ ॥

तत्र भवः ॥ ४. ३. १४८ ।

दिग्वर्गपूगगणोखामुखजघनवंशानुवंशदेशकालाकाशपक्षसाक्षिभ्यो यत् ॥

४. ३. १४९ ॥

आद्यन्तान्तररहःपथ्यलीकयूथन्यायमित्रमेघमेधाधार्याद्भ्यश्च ॥ ४. ३. १५० ॥

उदकात् संज्ञायाम् ॥ ४. ३. १५१ ॥

देहांशात् ॥ ४. ३. १५२ ॥

दतिकुक्षिकलशिवस्त्यस्त्यहिभ्यो ढञ् ॥ ४. ३. १५३ ॥

ग्रीवातोऽण् च ॥ ४. ३. १५४ ॥

गम्भीरपञ्चजैनाभ्यां ज्यः ॥ ४. ३. १५५ ॥

चैतुर्मासाद्यज्ञे ॥ ४. ३. १५६ ॥

संज्ञायामण् लुक् च ॥ ४. ३. १५७ ॥

परेर्मुखौष्ठहनूलूखलेभ्योऽव्ययीभावे ॥ ४. ३. १५८ ॥

उपात्स्थूलाकलापाभ्याम् ॥ ४. ३. १५९ ॥

अनोः पथिपदयूपवंशसीतातिलयवभङ्गामापेभ्यः ॥ ४. ३. १६० ॥

पर्युपानुभ्यः सीरात् ॥ ४. ३. १६१ ॥

अन्तः पूर्वपदाडञ् ॥ ४. ३. १६२ ॥

पर्यनुभ्यां ग्रामात् ॥ ४. ३. १६३ ॥

समानात् ॥ ४. ३. १६४ ॥

तदादेः ॥ ४. ३. १६५ ॥

लोकान्तात् ॥ ४. ३. १६६ ॥

अध्यात्माधिदेवाधिभूतेहलोकपरलोकोर्ध्वन्दमौदिभ्यश्च ॥ ४. ३. १६७ ।

जिह्वामूलाङ्गुलेश्छः ॥ ४. ३. १६८ ॥

वर्गान्तात् ॥ ४. ३. १६९ ॥

१. A. This portion is written as a
separate sūtra.

२. A. देहाङ्गात्

३. A. जनबहिरदन्तस्वाभ्यां

४. A omits this sūtra.

५. A adds ऊर्ध्वमुहूर्तकस्मादमुष्मिन्नि -
पत्यात्मशेषकदाचिदमुत्रपरत्रादि -
भ्यश्च ॥

अंशान्दे यत्खौ च ॥ ४. ३. १७० ॥

मध्यान्मण्मीयौ च ॥ ४. ३. १७१ ॥

दिनर्मेध्यं चास्य ॥ ४. ३. १७२ ॥

ललाटाङ्गूषणे कन् ॥ ४. ३. १७३ ॥

कर्णात् ॥ ४. ३. १७४ ॥

प्रायेणोपादेष्टुक् ॥ ४. ३. १७५ ॥

जानुनीविभ्यां च ॥ ४. ३. १७६ ॥

स्थामाजिनान्तेभ्यो लुक् ॥ ४. ३. १७७ ॥

मन्त्रेऽग्निष्टोमादिभ्यः ॥ ४. २. १७८ ॥

तस्य व्याख्यान इति कल्पे ॥ ४. ३. १७९ ॥

भवव्याख्यानयोर्व्याख्येयनाम्नैः ॥ ४. ३. १८० ॥

बह्वचोऽन्तोदात्ताटुञ् ॥ ४. ३. १८१ ॥

यँङ्गेभ्यः ॥ ४. ३. १८२ ॥

आध्यायेष्वेवर्वैः ॥ ४. ३. १८३ ॥

पौरोडाशपुरोडाशात् ष्टन् ॥ ४. ३. १८४ ॥

छन्दसो यदणौ ॥ ४. ३. १८५ ॥

द्वयजृग्ब्राह्मणप्रथमाध्वरपुरश्चरणानामाख्यातनामाख्यातेभ्यष्टुक् ॥ ४. ३. १८६ ॥

ऋगयनपदव्याख्यानोत्पातोत्पादपुनरुक्तनिरुक्तन्यायनिगमव्याकरणशिक्षोपनिष-
दपिभ्योऽण् ॥ ४. ३. १८७ ॥

यज्ञचर्चाक्रमेतरश्शृङ्गनिमित्तमुहूर्तसंवत्सरेभ्यश्च ॥ ४. ३. १८८ ॥

क्षत्राङ्गत्रिवास्तुभ्यश्च विद्यायाः ॥ ४. ३. १८९ ॥

छन्दसो मानभाषाविचितिविजितिभ्यः ॥ ४. ३. १९० ॥

तत आगतः ॥ ४. ३. १९१ ॥

आयस्थानेभ्यष्टुक् ॥ ४. ३. १९२ ॥

शुण्डिकाकृकणस्त्रण्डिलोदपानोलपतीर्थभूमितृणपर्णेभ्योऽण् ॥ ४. ३. १९३ ॥

विद्यायोनिबंधेभ्यो वुञ् ॥ ४. ३. १९४ ॥

१. A. This is read along with the
previous sūtra.

२. A. दिनङ्मध्यं
३. A adds तत्र भवे च

ऋतष्ट्रं ॥ ४. ३. १९५ ॥

पिप्यं वा ॥ ४. ३. १९६ ॥

नृहेतुभ्यो रूप्यः ॥ ४. ३. १९७ ॥

मयद् च ॥ ४. ३. १९८ ॥

गोत्रादङ्कवत् ॥ ४. ३. १९९ ॥

प्रभवति ॥ ४. ३. २०० ॥

वालवायाद्भ्यो विदूरं चास्य ॥ ४. ३. २०१ ॥

तद्रच्छति पथिदूतयोः ॥ ४. ३. २०२ ॥

अभिनिष्क्रामति द्वारम् ॥ ४. ३. २०३ ॥

अधिकृत्य कृते ग्रन्थे ॥ ४. ३. २०४ ॥

शिशुकन्दयमसभेन्द्रजननप्रद्युम्नागमनसीतान्वेषणादिभ्यश्छः ॥ ४. ३. २०५ ॥

लुबाख्यायिकासु बहुलम् ॥ ४. ३. २०६ ॥

सोऽस्य निवासः ॥ ४. ३. २०७ ॥

अभिजनश्च ॥ ४. ३. २०८ ॥

गिरिभ्यः शास्त्रजीविषु छः ॥ ४. ३. २०९ ॥

सलातुराच्छण् ॥ ४. ३. २१० ॥

शाण्डिकशङ्खसटशकसर्वकेशसर्वसेनरहबोधकुचवारेभ्यो ज्यः ॥ ४. ३. २११ ॥

सिन्धुगान्धारिकश्मीरमधुमतिकिष्किन्धोरसासात्ववर्णुगब्धिकन्दरत्कम्बोजेभ्यो-
ऽण् ॥ ४. ३. २१२ ॥

तक्षशिलाछगलग्रामणीवत्सोद्धरणकाण्डधारकैर्मेदुरकिन्नरबर्बरावसानकंससं -
कुचितेभ्योऽञ् ॥ ४. ३. २१३ ॥

सिंहकोष्ठभ्यां कर्णकात् ॥ ४. ३. २१४ ॥

तूदीवर्मतीभ्यां ढञ् ॥ ४. ३. २१५ ॥

भक्तिः ॥ ४. ३. २१६ ॥

महाराजाट्टकू ॥ ४. ३. २१७ ॥

१. A. षच्

२. A. सहे - This sūtra is read
along with the previous.

३. A. This and the following two
sūtras are written as one.

४. A. ग्रन्थ-

५. A. भ्योऽह्

६. A. डक्

अचित्ताद्देशकालात् ॥ ४. ३. २१८ ॥

वासुदेवार्जुनाभ्यां वुन् ॥ ४. ३. २१९ ॥

गोत्राद्बहुलं वृञ् ॥ ४. ३. २२० ॥

क्षत्रियात् ॥ ४. ३. २२१ ॥

जनपदवत्सर्वं तत्सरूपाद्बहुत्वे ॥ ४. ३. २२२ ॥

तेन प्रोक्तम् ॥ ४. ३. २२३ ॥

'वेदं वेत्स्यधीते ॥ ४. ३. २२४ ॥

तित्तिरिवरतन्तुखण्डिकोखाच्छृणु ॥ ४. ३. २२५ ॥

काश्यपकौशिकाभ्यां ऋषिभ्यां कल्पं च णिनिः ॥ ४. ३. २२६ ॥

शौनकासाङ्गखसापेयशाण्डेयवाजसनेयखाण्डायनकषायतलस्तम्भस्कन्धदेवदर्श-

रञ्जुकण्ठकठशाठेभ्यः ॥ ४. ३. २२७ ॥

हरिद्रुतुम्बुरुलपालम्बिपलिङ्गकमलश्यामायनर्चमिताण्ड्यारुणिभ्यः ॥ ४. ३. २२८ ॥

कठचरकालुक् ॥ ४. ३. २२९ ॥

कलापिनोऽण् ॥ ४. ३. २३० ॥

छगलिनो दिनुक् ॥ ४. ३. २३१ ॥

कर्मन्दकृशाश्वाभ्यां भिक्षुनटसूत्रमिनिः ॥ ४. ३. २३२ ॥

पाराशर्यशिलालिभ्यां णिनिः ॥ ४. ३. २३३ ॥

पुराणर्षेः ब्राह्मणम् ॥ ४. ३. २३४ ॥

कल्पे ॥ ४. ३. २३५ ॥

अथर्वणोऽण् वेदे ॥ ४. ३. २३६ ॥

लुक् च वा ॥ ४. ३. २३७ ॥

१. A. This and the next sūtra
are omitted.

२. A. प्रोक्तात्

३. A adds before this the follow-
ing three sūtras:—

छणिथित्सुशौनकादिभ्यः ॥

मधुरादिभ्योऽण् ॥

प्राक्कल्पात्तेभ्यः ॥

४. A omits ऋषिभ्यां

५. A. च्याहरणत्ताण्ड्या-

६. A adds another sūtra:—

शाकल्यबुदपि पल्पदेभ्योऽण्

७. A. This portion is written as
a separate sūtra.

८. A. This sūtra is written as
part of the previous sūtra.

९. A omits वा

वसिष्ठादिभ्योऽनुवाकादिषु ॥ ४. ३. २३८ ॥

तेनैकदिक् ॥ ४. ३. २३९ ॥

तसिश्च ॥ ४. ३. २४० ॥

उरसो यच्च ॥ ४. ३. २४१ ॥

उपज्ञाते ॥ ४. ३. २४२ ॥

कृते ग्रन्थे ॥ ४. ३. २४३ ॥

संज्ञायां मेक्षिकासरघागमुत्पुत्तिकादिभ्यः ॥ ४. ३. २४४ ॥

धुद्राभ्रमरपटरपात्रपादञ् ॥ ४. ३. २४५ ॥

पुरुषाडुञ् ॥ ४. ३. २४६ ॥

कुलालकुम्भकारकर्मारिवरुडनिषादचण्डालश्वपाकानडुद्राह्मणपरिषद्देवराजकुरु-
सेनासैरन्धीबन्धुभ्यो वुञ् ॥ ४. ३. २४७ ॥

तस्येदम् ॥ ४. ३. २४८ ॥

रथाद्वोढरि यत् ॥ ४. ३. २४९ ॥

सपूर्वाच्च ॥ ४. ३. २५० ॥

अङ्गे च ॥ ४. ३. २५१ ॥

पत्रादेरञ् ॥ ४. ३. २५२ ॥

पत्राद्वाह्ये ॥ ४. ३. २५३ ॥

अध्वर्युपरिषद्भ्यां च ॥ ४. ३. २५४ ॥

हलसीराड्क् ॥ ४. ३. २५५ ॥

द्वन्द्वाद्वैरे वुञ् देवासुरादिभ्यः ॥ ४. ३. २५६ ॥

विवाहे ॥ ४. ३. २५७ ॥

नटाङ्ग्यो नृत्ते ॥ ४. ३. २५८ ॥

छन्दोगौक्थिकयाज्ञिकबह्वृचेभ्यो धर्माग्नायसङ्केषु ॥ ४. ३. २५९ ॥

१. A. This is written as part of
the previous sūtra.

२. C omits ग्रन्थे

३. A. This portion is written as
a separate sūtra.

४. A. This portion is written as
a separate sūtra.

५. A repeats here the previous
sūtra as a separate one.

६. A. तस्य स्वं

७. A. This and the following
four sūtras are omitted.

आथर्वणिकादणि कलोपश्च ॥ ४. ३. २६० ॥

चरणाद्वृज् ॥ ४. ३. २६१ ॥

गोत्राददण्डमाणवान्तेवासिषु ॥ ४. ३. २६२ ॥

रैवतिकश्वापिसिक्षैमवृद्धिगौरग्रीव्यौदमेव्यौद्वापिवैजवापिभ्यइछुः ॥ ४. ३. २६३ ॥

कौपिञ्जलहास्तिपदाभ्यामण् ॥ ४. ३. २६४ ॥

सैन्नाङ्गघोषलक्षणेऽव्यञ्जिजः ॥ ४. ३. २६५ ॥

शाकलाद्वा ॥ ४. ३. २६६ ॥

वहेस्तुरिद् च ॥ ४. ३. २६७ ॥

शरणेऽग्नीधोरञ् धश्च ॥ ४. ३. २६८ ॥

समिध आधाने षेण्यण् ॥ ४. ३. २६९ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

चतुर्थस्याध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः

---

१. A adds as a separate sūtra

२. A. संघात्

धर्माग्रायतमूलेषु

अथ चतुर्थः पादः

तस्य विकारः ॥ ४. ४. १ ॥

अवयवश्च प्राणयोषधिवृक्षेभ्यः ॥ ४. ४. २ ॥

बिल्वव्रीहिमुद्गमसूरगोधूमेश्रुवेणुकार्पासीपाटलिकुटीरकर्कन्धूभ्योऽण् ॥ ४.

४. ३ ॥

पलाशस्त्रदिरविकङ्कतशिशपास्यन्दनकरीरयवासर्पांलाशशिरिषेभ्योऽञ्च ॥

४. ४. ४ ॥

कोपधादण् ॥ ४. ४. ५ ॥

उवर्णान्तानुदात्तादिप्राणिभ्योऽञ् ॥ ४. ४. ६ ॥

रजतसीसकंसलोहोदुम्बरवीध्रदारुपीतदारुविभीतकरोहितकत्रिकण्टककण्ट-

कारिभ्यश्च ॥ ४. ४. ७ ॥

तालादण् धनुषि ॥ ४. ४. ८ ॥

इन्द्रादालिसादिसायुधेभ्यः ॥ ४. ४. ९ ॥

बर्हिणचपचमरपीयूक्षगवेधुकश्यामाकेभ्यः ॥ ४. ४. १० ॥

हेमार्थात् परिमाणे ॥ ४. ४. ११ ॥

अपुञ्जतुनोः षुक् च ॥ ४. ४. १२ ॥

मैयडैतबोर्भाषायामभक्षाच्छादनयोः ॥ ४. ४. १३ ॥

नित्यमेकार्चः ॥ ४. ४. १४ ॥

गोः पुरीषे ॥ ४. ४. १५ ॥

छे ॥ ४. ४. १६ ॥

शरदर्भतृणकुटीसोमबल्वजेभ्यः ॥ ४. ४. १७ ॥

१. A. पूलास-

२. A. उवर्णान्तादनु-

३. A. शाट्टिषायुधेभ्यः

४. C omits this sūtra.

५. A. मयङ्गैतयोः

६. A adds another sūtra नङ्गोदेः

७. A. This sūtra is found after

४. ४. १७.

८. A omits this sūtra.

व्रीहेः पुरोडाशे ॥ ४. ४. १८ ॥

तिलयवाभ्यामसंज्ञायाम् ॥ ४. ४. १९ ॥

पिष्टात् ॥ ४. ४. २० ॥

संज्ञायां कन् ॥ ४. ४. २१ ॥

क्रीतवत्परिमाणात् ॥ ४. ४. २२ ॥

शम्याष्टुञ् ॥ ४. ४. २३ ॥

उष्ट्राद्वुञ् ॥ ४. ४. २४ ॥

उमोर्णाभ्यां वा ॥ ४. ४. २५ ॥

एणीकोशाड्वुञ् ॥ ४. ४. २६ ॥

पुरुषाद्वधे च ॥ ४. ४. २७ ॥

ह्योगोदेहात्खञ् ह्रियङ्गुश्चास्य संज्ञायाम् ॥ ४. ४. २८ ॥

अपो यञ्वा ॥ ४. ४. २९ ॥

पयसो यत् ॥ ४. ४. ३० ॥

द्रोश्च ॥ ४. ४. ३१ ॥

माने वयः ॥ ४. ४. ३२ ॥

फले लुक् ॥ ४. ४. ३३ ॥

लृक्षन्त्यग्रोधाश्वत्थेङ्गदीवेणुबृहतीशिग्रुकर्कन्धुभ्योऽण् ॥ ४. ४. ३४ ॥

जम्वा वा ॥ ४. ४. ३५ ॥

लुप् च ॥ ४. ४. ३६ ॥

हरीतकीपथ्याम्लिकाचिश्चाद्राक्षामृद्धीकापिप्पलीकणाकोशातकीश्वेतपाक्या-

दिभ्यः ॥ ४. ४. ३७ ॥

फलपाकशोषिभ्यश्च गोर्धूमादिभ्यः ॥ ४. ४. ३८ ॥

१. A omits this sūtra.

२. A omits संज्ञायां and reads the other word along with sūtra ४. ४. १९.

३. A. This portion is written as a separate sūtra.

४. A adds वा

५. A. पिप्पलीकर्णाजैनवाकिनखरजनीका-
डीदधिदोग्धिशङ्कुडीकण्ठकारिका-
मगरीकाशोकाकोशातकीश्वेतपाक्या -
दिभ्यः ॥

६. A. This portion is written as a separate sūtra.

पुष्पमूलेषुमालतीशेफालिकामल्लिकानवमालिकांशुमतीबृहतीविदारीहरिद्रा-
भ्यः ॥ ४. ४. ३९ ॥

न वरणपाटलैरण्डाल्वादिभ्यः ॥ ४. ४. ४० ॥

करवीराशोकचम्पककदम्बादिभ्यो लुक् ॥ ४. ४. ४१ ॥

शिरीषह्रीबेरादिभ्यो वा ॥ ४. ४. ४२ ॥

कंसीयपरशव्ययोर्यञ्जौ लुक् च ॥ ४. ४. ४३ ॥

नद्विरद्रुमयगोमयफलेभ्यः ॥ ४. ४. ४४ ॥

प्राग्वहतेष्टक् ॥ ४. ४. ४५ ॥

तेन जितं करणात् ॥ ४. ४. ४६ ॥

जयति दीव्यति खनति ॥ ४. ४. ४७ ॥

संस्कृतम् ॥ ४. ४. ४८ ॥

कुलुत्थकोपधादण् ॥ ४. ४. ४९ ॥

तेरति ॥ ४. ४. ५० ॥

गोपुच्छाटुञ् ॥ ४. ४. ५१ ॥

द्वयञ्जनौभ्यां ठन् ॥ ४. ४. ५२ ॥

चरति ॥ ४. ४. ५३ ॥

आकर्षात् ण्ले ॥ ४. ४. ५४ ॥

पर्पाश्वाश्वत्थरथजालव्यालव्यासपादेभ्यः ण् ॥ ४. ४. ५५ ॥

श्वगणाटुञ् च ॥ ४. ४. ५६ ॥

वेतनवाहार्धवाहपादप्रेषणसुखशय्यास्निग्वेशशक्तिभ्यो जीवति ॥ ४. ४. ५७ ॥

उपादेशवेशहस्तस्थानेभ्यः ॥ ४. ४. ५८ ॥

व्यस्ताच्च धनुर्दण्डात् ॥ ४. ४. ५९ ॥

क्रयविक्रयाटुन् ॥ ४. ४. ६० ॥

वस्नात् ॥ ४. ४. ६१ ॥

१. A omits this sūtra,

२. A adds च

३. A. करणिराशोक-

४. A. This is written as part of
the previous sūtra.

५. A. This is written as part of
the previous sūtra.

६. A. षक्

७. A omits पादेभ्यः ... प्रेषण in
४. ४. ५७.

आयुधाच्छ च ॥ ४. ४. ६२ ॥

मातात् खञ् ॥ ४. ४. ६३ ॥

उत्सङ्गोडुपोटुपोत्पुटपिटकपिटाकेभ्यो हरति ॥ ४. ४. ६४ ॥

भस्त्राभरटभरणशीर्षभारांसभारेभ्यः घृन् ॥ ४. ४. ६५ ॥

विवधवीवधाद्वा ॥ ४. ४. ६६ ॥

अण् कुटिलिकायाः ॥ ४. ४. ६७ ॥

अक्षघृतगतानुगतगतागतयातोपयातपादस्वेदनकण्टकमर्दनेभ्यो निर्वृत्ते ॥

४. ४. ६८ ॥

जङ्गायाः प्रहृतप्रहाराभ्याम् ॥ ४. ४. ६९ ॥

भावादिमर् ॥ ४. ४. ७० ॥

कत्रेः ॥ ४. ४. ७१ ॥

अपमित्यात् कक् ॥ ४. ४. ७२ ॥

याचितात् कन् ॥ ४. ४. ७३ ॥

संसृष्टम् ॥ ४. ४. ७४ ॥

चूर्णादिनिः ४. ४. ७५ ॥

लवणालुक् ॥ ४. ४. ७६ ॥

मुद्रादण् ॥ ४. ४. ७७ ॥

उपसिक्तं व्यञ्जनेभ्यः ॥ ४. ४. ७८ ॥

ओजस्सहोऽम्भसा वर्तते ॥ ४. ४. ७९ ॥

तं प्रत्यनुभ्यामीपलोमकूलेभ्यः ॥ ४. ४. ८० ॥

परेर्मुखपार्श्वाभ्याम् ॥ ४. ४. ८१ ॥

उञ्छति ॥ ४. ४. ८२ ॥

रक्षति ॥ ४. ४. ८३ ॥

शद्वदूर्ध्वं करोति ॥ ४. ४. ८४ ॥

पश्चिमत्सामुदाख्याद्वन्ति ॥ ४. ४. ८५ ॥

परिपन्थं तिष्ठति च ॥ ४. ४. ८६ ॥

माथान्तपदव्यनुपदाक्रन्दान् धावति ॥ ४. ४. ८७ ॥

१. A. विविधवीविधाद्वा

४. A. पन्थि

२. A adds च

५. A adds परिपथं चैके

३. A. वेः

- पदान्तप्रतिकण्ठार्थल्लामं गृह्णाति ॥ ४. ४. ८८ ॥
 गर्हाम् ॥ ४. ४. ८९ ॥
 वृद्धेर्वृधुष् ॥ ४. ४. ९० ॥
 दशैकादशकुसीदाभ्यां घृन् ॥ ४. ४. ९१ ॥
 धर्माधर्मं चरति ॥ ४. ४. ९२ ॥
 प्रतिपथमेति ठञ्च ॥ ४. ४. ९३ ॥
 समवायान् समवैति ॥ ४. ४. ९४ ॥
 परिषदो ण्यः ॥ ४. ४. ९५ ॥
 सेनाया वा ॥ ४. ४. ९६ ॥
 लालाटिककौक्कुटिकौ ॥ ४. ४. ९७ ॥
 परदारादीन् गच्छति ॥ ४. ४. ९८ ॥
 सुस्नातादीन् पृच्छति ॥ ४. ४. ९९ ॥
 प्रभूतादीनाह ॥ ४. ४. १०० ॥
 माशब्द इत्यादिभ्यः ॥ ४. ४. १०१ ॥
 तस्य धर्म्यम् ॥ ४. ४. १०२ ॥
 ऋतोऽञ् ॥ ४. ४. १०३ ॥
 विशसित्विभाजयित्रोरिणिलोपौ च ॥ ४. ४. १०४ ॥
 महिषीप्रजावतीयजमाननरानुचारकपुरोहितहोतृमणिपालीभ्योऽण् ॥ ४. ४. १०५ ॥
 व्यनुप्रेभ्यो लेपिकायाः ॥ ४. ४. १०६ ॥
 अवक्त्रयः ॥ ४. ४. १०७ ॥
 तदस्य पण्यम् ॥ ४. ४. १०८ ॥
 लवणाट्टञ् ॥ ४. ४. १०९ ॥
 किसरतगरोशीरहरिद्रागुग्गुलुस्थगलनलदर्पणेभ्यः घृन् ॥ ४. ४. ११० ॥
 शलालुनो वा ॥ ४. ४. १११ ॥
 शिल्पमृदङ्गादिभ्यो वादनादिवृत्तिभ्यः ॥ ४. ४. ११२ ॥

१. A. समवायार्थात्

५. A. क्रयः

२. A. This is written as part of
the previous sūtra.

६. A. छक्

३. A. धर्म्यः

७. A. This is written as part of
the previous sūtra.

४. A. वृषिभाज

मडुकझर्झराभ्यामणू च ॥ ४. ४. ११३ ॥

प्रहरणम् ॥ ४. ४. ११४ ॥

परश्वधाट्टञ् च ॥ ४. ४. ११५ ॥

शक्तियष्टिभ्यां टीककू ॥ ४. ४. ११६ ॥

अस्ति नास्ति द्विष्टमिति मतिः ॥ ४. ४. ११७ ॥

शीलमपूपादिभ्यो भक्षणादिवृत्तिभ्यः ॥ ४. ४. ११८ ॥

छत्रसत्यानृतविशिखाभ्यो गुरुपसदनादिवृत्तिभ्योऽणः ॥ ४. ४. ११९ ॥

अङ्गस्थः ॥ ४. ४. १२० ॥

शिक्षाभिक्षाभक्षाचुरातपःकर्मकृष्युपस्थानप्ररोहनिश्वधादिभ्यः ॥ ४. ४. १२१ ॥

कर्माध्ययने वृत्तम् ॥ ४. ४. १२२ ॥

बह्वचूर्वपदात् ठञ् ॥ ४. ४. १२३ ॥

हितं भक्ष्यं तदस्मै ॥ ४. ४. १२४ ॥

दीयते नियुक्तम् ॥ ४. ४. १२५ ॥

श्राणमांसमांसौदनोदनेभ्यष्टिकन् ॥ ४. ४. १२६ ॥

भेक्तादण् च ॥ ४. ४. १२७ ॥

तत्र नियुक्तः ॥ ४. ४. १२८ ॥

भगारान्ताट्टन् ॥ ४. ४. १२९ ॥

अदेशकालादधीते ॥ ४. ४. १३० ॥

कठिनान्तप्रस्तारसंस्थानेभ्यो व्यवहरति ॥ ४. ४. १३१ ॥

निकटश्मशानवृक्षमूलेषु वसति ॥ ४. ४. १३२ ॥

आवसथात् छलू ॥ ४. ४. १३३ ॥

समानतीर्थाद्यः ॥ ४. ४. १३४ ॥

प्राग्घिताद्यत् ॥ ४. ४. १३५ ॥

तद्वद्वति युगप्रासङ्गाभ्याम् ॥ ४. ४. १३६ ॥

१. A omits च

२. A adds before this as a separate sūtra. अण् चैके.

३. A. This portion is written as a separate sūtra.

४. A. साम्यः

५. A. छञ्

६. A adds before this as a separate sūtra युञ्ज्याणैके.

७. A adds वा

८. A. अगाराट्टन्

- धुरो ढक् च ॥ ४. ४. १३७ ॥
 सर्वोत्तरदक्षिणादेः खः ॥ ४. ४. १३८ ॥
 एकादेर्लुक् च ॥ ४. ४. १३९ ॥
 शकटादण् ॥ ४. ४. १४० ॥
 हलसीराटुर्क् ॥ ४. ४. १४१ ॥
 संज्ञायां जन्याः ॥ ४. ४. १४२ ॥
 विध्यत्यकरणेन ॥ ४. ४. १४३ ॥
 धेनगणं लब्धौ ॥ ४. ४. १४४ ॥
 अन्नाणः ॥ ४. ४. १४५ ॥
 वशंगतः ॥ ४. ४. १४६ ॥
 पदमसिन् दृश्यः ॥ ४. ४. १४७ ॥
 मूलमस्या दृढम् ॥ ४. ४. १४८ ॥
 संज्ञायां धेनुभ्या ॥ ४. ४. १४९ ॥
 गृहपतिना संयुक्ते ज्यः ॥ ४. ४. १५० ॥
 मूलेनानाम्ये ॥ ४. ४. १५१ ॥
 वयसा च तुल्ये ॥ ४. ४. १५२ ॥
 नौतुलाविषैस्तार्यसंमितवध्येषु ॥ ४. ४. १५३ ॥
 सितया समिते ॥ ४. ४. १५४ ॥
 धर्मेण प्राप्यम् ॥ ४. ४. १५५ ॥
 पथ्यर्थन्यायाञ्चानपेते ॥ ४. ४. १५६ ॥
 छन्दसां निर्मिते ॥ ४. ४. १५७ ॥
 उरसोऽण् च ॥ ४. ४. १५८ ॥
 हृदयस्य प्रियः ॥ ४. ४. १५९ ॥
 बन्धने चर्षौ ॥ ४. ४. १६० ॥

१. A. ढक्

२. A. This is read along with
the previous sūtra.

३. A. लब्धौ.

४. A. This is read as part of the
previous sūtra.

५. A adds as a separate sūtra.
सपूर्वायाश्च.

६. A. This is read as part of
the previous sūtra,

७. A. छन्दसी

- मतात्करणे ॥ ४. ४. १६१ ॥
 जनाज्जल्पे ॥ ४. ४. १६२ ॥
 हलात्कर्षे ॥ ४. ४. १६३ ॥
 तदन्ताच्च ॥ ४. ४. १६४ ॥
 तत्र साधुः ॥ ४. ४. १६५ ॥
 सभाया यः ॥ ४. ४. १६६ ॥
 प्रतिपञ्चमहाजनविश्वेभ्यो जनात् खञ् ॥ ४. ४. १६७ ॥
 समिदंसमपरेभ्यो युगात् ॥ ४. ४. १६८ ॥
 परस्यामुष्यपरेभ्यः कुलात् ॥ ४. ४. १६९ ॥
 भक्ताणः ॥ ४. ४. १७० ॥
 पर्वदो ण्यश्च ॥ ४. ४. १७१ ॥
 कथायाष्ठक् ॥ ४. ४. १७२ ॥
 विविश्वपूर्वायाश्च ॥ ४. ४. १७३ ॥
 जनेजनाभ्यां वादात् ॥ ४. ४. १७४ ॥
 वृत्तिसंग्रहगणगुणायुर्वेदवितण्डाभ्यश्च ॥ ४. ४. १७५ ॥
 गुडापूपसक्तुमांसौदनकुल्माषवेणुभ्यष्टञ् ॥ ४. ४. १७६ ॥
 समो वाहिघातकग्रामेभ्यः ॥ ४. ४. १७७ ॥
 प्रैन्युपेभ्यो वासात् ॥ ४. ४. १७८ ॥
 पथ्यतिथिवसतिस्वपतिभ्यो ढञ् ॥ ४. ४. १७९ ॥
 समानोदरे शयिते यत् ॥ ४. ४. १८० ॥
 प्राक्कीताच्छः ॥ ४. ४. १८१ ॥
 उगोहविर्बहिरष्टकामेधाश्लुग्युगस्वदाक्षरासुरस्वरदरविषाध्वकूपेभ्यो यत् ॥
 ४. ४. १८२ ॥
 नाभेर्नश्चादेहंशात् ॥ ४. ४. १८३ ॥
 ऊधसो नश्च ॥ ४. ४. १८४ ॥
 शुनः संप्रसारणं दीर्घश्च वा ॥ ४. ४. १८५ ॥

१. A. सर्वविश्वेभ्यो

४. A. This is written as part of
the previous sūtra.

२. A. खः

३. A. This portion is written as a
separate sūtra.

५. A. शयितरि ॥

कम्बलात्संज्ञायाम् ॥ ४. ४. १८६ ॥

हविभ्यो वा ॥ ४. ४. १८७ ॥

यूपदीपाश्वपत्रस्थूणार्गलामुसलकटककर्णवेष्टकापूपसूपौदनपृथुकाभ्युषापोष .

तण्डुलकिण्वान्नविकारेभ्यश्च ॥ ४. ४. १८८ ॥

तस्मै हितम् ॥ ४. ४. १८९ ॥

न राजाचार्यवृषन्ब्राह्मणेभ्यः ॥ ४. ४. १९० ॥

शरीरावयवाद्यत् ॥ ४. ४. १९१ ॥

खल्यवमाषतिलवृषन्नहारथेभ्यः ॥ ४. ४. १९२ ॥

अजाविभ्यां श्यन् ॥ ४. ४. १९३ ॥

भोगान्तात्मनः खः ॥ ४. ४. १९४ ॥

पञ्चविंशाभ्यां जनात्कर्मधारये ॥ ४. ४. १९५ ॥

सर्वात् ॥ ४. ४. १९६ ॥

महतश्च ठञ् ॥ ४. ४. १९७ ॥

सर्वाणो वा ॥ ४. ४. १९८ ॥

पुरुषाड्ङ् ॥ ४. ४. १९९ ॥

माणवचरकाभ्यां खञ् ॥ ४. ४. २०० ॥

तदर्थं विकृतेः प्रकृतौ ॥ ४. ४. २०१ ॥

ऋषभोपानद्भ्यां ज्यः ॥ ४. ४. २०२ ॥

चर्मण्यञ् ॥ ४. ४. २०३ ॥

छदिबलिभ्यां ढञ् ॥ ४. ४. २०४ ॥

उपधेः स्वार्थे ॥ ४. ४. २०५ ॥

तदस्यात्र स्यादिति ॥ ४. ४. २०६ ॥

परिखाया ढञ् ॥ ४. ४. २०७ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

चतुर्थस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

॥ अथ पञ्चमोऽध्यायः ॥

—:०:—

प्राग्वतेष्टञ् ॥ ५. १. १ ॥

संख्यादेश्चालुकः ॥ ५. १. २ ॥

आर्हादगोपुच्छसंख्यापरिमाणादृक् ॥ ५. १. ३ ॥

निष्कर्षणपादमाषवाहद्रोणषष्टिभ्यश्चासमासं ॥ ५. १. ४ ॥

कंसार्धाभ्यां टिठन् ॥ ५. १. ५ ॥

कार्षापणात् प्रतिश्चास्य वा ॥ ५. १. ६ ॥

शूर्पादञ् ॥ ५. १. ७ ॥

सहस्रवसनविंशतिकशतमानेभ्योऽण् ॥ ५. १. ८ ॥

शतात्केवलात् ठन्यतावस्मिन् ॥ ५. १. ९ ॥

संख्याया अतिशतः कन् ॥ ५. १. १० ॥

कतेश्च ॥ ५. १. ११ ॥

वतोरिङ् च वा ॥ ५. १. १२ ॥

विंशतित्रिंशद्भ्याम् ॥ ५. १. १३ ॥

असंज्ञायां झन् ॥ ५. १. १४ ॥

द्विगोर्लुगद्विः ॥ ५. १. १५ ॥

कार्षापणसहस्रसुवर्णशतमानाद्वा ॥ ५. १. १६ ॥

द्वित्रिवह्वादेः निष्कबिस्तात् ॥ ५. १. १७ ॥

विंशतिकात् खः ॥ ५. १. १८ ॥

केवलाभ्यां च खारीकाकणीभ्यामीकन् ॥ ५. १. १९ ॥

पणपादमाषेभ्यो यत् ॥ ५. १. २० ॥

शताद्वा ॥ ५. १. २१ ॥

शैणात् ॥ ५. १. २२ ॥

१. A. पाणिपाद

२. A omits this and the following four sūtras.

३. A omits this sūtra.

४. A. बिस्ताभ्याम्

५. A adds शिवाभ्यां

द्वित्र्यादरेण च ॥ ५. १. २३ ॥

तेन क्रीतं मूल्यात् ॥ ५. १. २४ ॥

तस्य वापः ॥ ५. १. २५ ॥

पात्रात् घृन् ॥ ५. १. २६ ॥

वातपित्तश्लेष्मसन्निपातेभ्यः शमनकोपनयोः ॥ ५. १. २७ ॥

तस्य निमित्तं संयोगोत्पातौ ॥ ५. १. २८ ॥

द्व्यचोऽसंख्यापरिमाणश्वगणवसूणोर्माभङ्गावर्षाश्मनो यत् ॥ ५. १. २९ ॥

ब्रह्मवर्चसात् ॥ ५. १. ३० ॥

पुत्राच्छ च ॥ ५. १. ३१ ॥

पृथिवीसर्वभूमिभ्यामग्नौ ॥ ५. १. ३२ ॥

ईश्वरः ॥ ५. १. ३३ ॥

तत्र विदितः ॥ ५. १. ३४ ॥

लोकसर्वलोकाभ्यां ठञ् ॥ ५. १. ३५ ॥

तदत्रास्मै वृद्धयायलामशुल्कोपैदं दीयते ॥ ५. १. ३६ ॥

पूरणार्धादुन् ॥ ५. १. ३७ ॥

भागाद्यच्च ॥ ५. १. ३८ ॥

तदस्य परिमाणम् ॥ ५. १. ३९ ॥

जीवितस्य च ॥ ५. १. ४० ॥

संख्यायाः सङ्गसूत्राध्ययनेषु ॥ ५. १. ४१ ॥

संज्ञायां च ॥ ५. १. ४२ ॥

पङ्क्तिः ॥ ५. १. ४३ ॥

१. A. This portion is written as a separate sūtra.

२. A. संयोगात् पातौ. The latter word is written as a separate sūtra.

३. A. गङ्गा

४. A. This and the following two sūtras are written as one.

५. A. शुल्के पादं

६. A. र्यादुन्

७. C adds as a separate sūtra पङ्क्तिः

८. A. This and the next sūtra are written together.

विंशतित्रिंशच्चत्वारिंशत्पञ्चाशत्षष्टिसप्तत्यशीतिनवतिशतम् ॥ ५. १. ४४ ॥

सहस्रायुतनियुतप्रयुतार्बुदन्यर्बुदादयश्च ॥ ५. १. ४५ ॥

पञ्चदशतौ वर्गे वा ॥ ५. १. ४६ ॥

स्तोमे डट् ॥ ५. १. ४७ ॥

त्रिंशच्चत्वारिंशद्भ्यां ब्राह्मणाभ्यां डण् ॥ ५. १. ४८ ॥

भृतिवस्नांशाः ॥ ५. १. ४९ ॥

तत्पचति द्रोणादण् च ॥ ५. १. ५० ॥

संभवस्यवहरति च ॥ ५. १. ५१ ॥

पात्राचितादाढकेभ्यः खो वा ॥ ५. १. ५२ ॥

द्विगोः घञ्श्च ॥ ५. १. ५३ ॥

कुलिजालुक् च वा ॥ ५. १. ५४ ॥

हरतिवहत्यावहतिवंशकुटजबलबजमूलखट्वास्थूणाश्लक्ष्णाक्षाम्शुभ्यो भारात् ॥

५. १. ५५ ॥

भारेभ्यश्च वंशादिभ्यः ॥ ५. १. ५६ ॥

द्रव्यवस्नाभ्यां कण्ठनौ ॥ ५. १. ५७ ॥

अहति ॥ ५. १. ५८ ॥

छेदभेदद्रोहदोहनर्तकर्षसंप्रयोगविप्रयोगविप्रकर्षप्रेषणसंप्रक्षेभ्यो नित्यम् ॥

५. १. ५९ ॥

विरागाद्विरङ्गश्च ॥ ५. १. ६० ॥

शीर्षछेदाद्यश्च ॥ ५. १. ६१ ॥

यैजाद्वस्तत्कर्म च ॥ ५. १. ६२ ॥

पात्राद्यश्च ॥ ५. १. ६३ ॥

दण्डमुसलमेधघधमधुपर्कार्घ्यमेघादकेभकशायुगेभ्यः ॥ ५. १. ६४ ॥

दक्षिणकडङ्करस्थालीविलेभ्यश्छ च ॥ ५. १. ६५ ॥

आर्त्विज्यं चर्त्विजः खजू ॥ ५. १. ६६ ॥

१. A. This and the next sūtra
are written together.

२. A. हतिखत्वांशः ॥

३. A. omits this sūtra.

४. A. आर्तभोजनादिभ्यः

५. A. शीर्षा-

६. A. यज्ञा-

७. A. दक्षिणारस्थाली-

८. A. आर्ति चर्त्तवः

अधृष्टाकार्ययोः शालीनकौपीने ॥ ५. १. ६७ ॥
 पारायणतुरायणचान्द्रायणेभ्यो वर्तयति ॥ ५. १. ६८ ॥
 संशयादापन्नः ॥ ५. १. ६९ ॥
 योजनादृच्छति ॥ ५. १. ७० ॥
 क्रोशयोजनादेः शतात् ततोऽभिगमनार्हे च ॥ ५. १. ७१ ॥
 पथः षुन् ॥ ५. १. ७२ ॥
 णः पन्थश्च नित्यम् ॥ ५. १. ७३ ॥
 अजशङ्कूत्तरवारिजाङ्गलकान्तारादेस्तेनाहृते च ॥ ५. १. ७४ ॥
 स्थलादेः ॥ ५. १. ७५ ॥
 मधुकमरिचयोरणू ॥ ५. १. ७६ ॥
 कालात् ॥ ५. १. ७७ ॥
 तेन निर्वृत्तम् ॥ ५. १. ७८ ॥
 तस्मै भृतोऽधीष्टः ॥ ५. १. ७९ ॥
 तं भृतो भावी ॥ ५. १. ८० ॥
 मासाद्वयसि यत्स्वजौ ॥ ५. १. ८१ ॥
 द्विगोर्यणू ॥ ५. १. ८२ ॥
 षण्मासाण्यश्च वा ॥ ५. १. ८३ ॥
 अवयसि ठंश्च ॥ ५. १. ८४ ॥
 समायाः स्वः ॥ ५. १. ८५ ॥
 द्विगोर्वा ॥ ५. १. ८६ ॥
 राज्यहःसंवत्सराश्च ॥ ५. १. ८७ ॥
 वर्षालुक् च ॥ ५. १. ८८ ॥
 तेन पच्यन्ते षष्टिरात्रात् कन् रौत्रलोपश्च संज्ञायाम् ॥ ५. १. ८९ ॥
 परिजय्यलभ्यकार्यसुकराणि ॥ ५. १. ९० ॥

१. A. This is read along with the previous sūtra.

२. A adds खजौ

३. A. This is read along with the previous sūtra.

४. A. This is read along with the previous sūtra.

५. A. This portion is written as a separate sūtra.

तदस्य ब्रह्मचर्यम् ॥ ५. १. ९१ ॥

तस्य महानाम्न्यादित्यव्रतगोदानादिभ्यः ॥ ५. १. ९२ ॥

तच्चरतीति चैतेभ्यो व्रतवृत्तिभ्यः ॥ ५. १. ९३ ॥

देवव्रततिलव्रतावान्तरदीक्षादिभ्यो ङिनिः ॥ ५. १. ९४ ॥

ङुंश्चाष्टाचत्वारिंशतो वर्षाणाम् ॥ ५. १. ९५ ॥

चातुर्मास्येभ्यो यलोपश्च ॥ ५. १. ९६ ॥

तस्य दक्षिणा यज्ञेभ्यः ॥ ५. १. ९७ ॥

तत्र दीयते ॥ ५. १. ९८ ॥

कालात्कार्यं च भववत् ॥ ५. १. ९९ ॥

व्युष्टनित्यनिक्रमणप्रवेशनतीर्थसङ्ग्रामसङ्घाताग्निपदपीलुमूलादिभ्योऽण् ॥

५. १. १०० ॥

यथाकथाचाणः ॥ ५. १. १०१ ॥

तेन हस्ताद्यत् ॥ ५. १. १०२ ॥

शोभते ॥ ५. १. १०३ ॥

कर्मवेशाभ्यां यत् ॥ ५. १. १०४ ॥

तस्मै प्रभवति समस्तापनाहग्रामयोगवेशपेषघातपरायमोदनेभ्यः ॥ ५. १. १०५ ॥

निरः पेषघोषाभ्याम् ॥ ५. १. १०६ ॥

निव्युपेभ्यः सर्गात् ॥ ५. १. १०७ ॥

प्रोपाभ्यां वासात् ॥ ५. १. १०८ ॥

सक्तुमांसौदनमांसौदनेभ्यश्च ॥ ५. १. १०९ ॥

योगाद्यञ्च ॥ ५. १. ११० ॥

कर्मण उक्ञ् ॥ ५. १. १११ ॥

सोऽस्य प्राप्तः समयात् ॥ ५. १. ११२ ॥

ऋतूपवर्स्त्वप्राशिन्नादिभ्योऽण् ॥ ५. १. ११३ ॥

कालाद्यत् ॥ ५. १. ११४ ॥

१. A adds as a separate sūtra

सोऽस्य ब्रह्मचर्यं

२. A omits महा

३. A. व्रतयोगा-

४. A. कार्यात् कार्यं

५. A. यथाचाणः

६. A. This portion is written as a separate sūtra.

७. A. द्यञ्च.

८. A. वल्ल.

प्रकृष्टष्ठञ्च ॥ ५. १. ११५ ॥

प्रयोजनम् ॥ ५. १. ११६ ॥

एकागाराच्चौरे ॥ ५. १. ११७ ॥

अकालात् ठञ्च ॥ ५. १. ११८ ॥

चूडाश्रद्धादिभ्योऽण् ॥ ५. १. ११९ ॥

विशाखाषाढाभ्यां मन्थदण्डयोः ॥ ५. १. १२० ॥

उदुपाभ्यां स्थापेरनान्ताच्छः ॥ ५. १. १२१ ॥

अनोर्वचिप्रवचिवासिविशिभ्यः ॥ ५. १. १२२ ॥

रुहेः प्राङ्भ्यां च ॥ ५. १. १२३ ॥

समाङ्गो विशिरभिभ्याम् ॥ ५. १. १२४ ॥

विशिपूरिपदिरुहिसमापिभ्यः सपूर्वपदेभ्यः ॥ ५. १. १२५ ॥

स्वर्गधनार्युयशःकामेभ्यो यत् ॥ ५. १. १२६ ॥

पुण्याहस्तिशान्तिभ्यो वाचनालुङ्क् ॥ ५. १. १२७ ॥

तेन तुल्यं क्रियाचेद्वतिः ॥ ५. १. १२८ ॥

तत्र तस्यैव ॥ ५. १. १२९ ॥

तदर्हम् ॥ ५. १. १३० ॥

तस्य भावस्त्वतलौ ॥ ५. १. १३१ ॥

नञादेस्तत्पुरुषात् ॥ ५. १. १३२ ॥

चतुरसङ्गतलवणवडवुधकतरसलसेभ्यो वा ॥ ५. १. १३३ ॥

पृथुमृदुपटुपाण्डुखण्डचण्डस्वादुसाधुबहुमहदणुतनूरुगुरुलघुभ्य ईमनिच् ॥

५. १. १३४ ॥

होडवत्सपाकाकिञ्चनर्जुचार्वाशुवकवृद्धकालतृप्रक्षिप्रशुद्रह्रस्वप्रियेभ्यश्च ॥ ५.

१. १३५ ॥

वर्णदृढपरिवृढकृशभृशाम्लचुकलवणमधुरशीतोष्णजडेभ्यः ष्यञ्च ॥ ५. १. १३६ ॥

बालतरुणमन्दमूकमूलकालमूर्खपण्डितस्त्रिरबहुलबधिरदीर्घेभ्यश्च ॥ ५. १. १३७ ॥

धेर्यातलातशारदेभ्यः ॥ ५. १. १३८ ॥

समश्च मतिमनोभ्याम् ॥ ५. १. १३९ ॥

१. A. छकि

१. A. इनि च

२. A. तस्यैव

गुणवचनेभ्योऽसमासकृतद्विताव्ययसर्वनामसंख्याख्येभ्यः कर्मणि च ॥ ५.

१. १४० ॥

ब्राह्मणमाणवबाडवधूर्तचोरचपलकुशलनिपुणसुहितपिशुनबालिशालैसेभ्यः ॥

५. १. १४१ ॥

गडुलदीनदायादविदग्धोचितसमग्रशीलतत्परदेम्परयथातथयथापुरपुनःपुनर -

भीष्णतरतमप्रकामयथाकामेभ्यश्च ॥ ५. १. १४२ ॥

एकद्वित्रिखान्भेभ्यो भावात् ॥ ५. १. १४३ ॥

तत्त्वसमविषमपरममध्येभ्यः स्थात् ॥ ५. १. १४४ ॥

निर्दुभ्यां कुलात् ॥ ५. १. १४५ ॥

दुष्काराजभ्यः पुरुषात् ॥ ५. १. १४६ ॥

व्याजुपेभ्योरावयात् ॥ ५. १. १४७ ॥

गणाधिभ्यां पत्युः ॥ ५. १. १४८ ॥

वेः शायशस्त्रिभ्याम् ॥ ५. १. १४९ ॥

स्वधिस्वर्जनमहद्युवभ्यो राज्ञः ५. १. १५० ॥

सम्राजः ॥ ५. १. १५१ ॥

अर्हतो नुं च ॥ ५. १. १५२ ॥

समो वैदिविशिभ्यां णिनः ॥ ५. १. १५३ ॥

बहोश्च भाषः ॥ ५. १. १५४ ॥

शीर्षनिविभ्यो हनः ॥ ५. १. १५५ ॥

नम्रः क्षेत्रज्ञेश्वरविदूरपिशुननृशंसयथातथयथापुरेभ्यः ॥ ५. १. १५६ ॥

सैधर्मानुकूलपरिमण्डलविश्वरूपार्तिगुदासीनेश्वरप्रतिभूसाक्षिमानुषास्तिक -

नास्तिकेतिहयुगपत्पूर्वापरोत्तराश्रयादिभ्यश्च ॥ ५. १. १५७ ॥

चातुर्वर्ण्यचातुराश्रम्यचातुर्वैद्यत्रैलोक्यत्रैसन्ध्यत्रैकाल्यत्रैशब्दयत्रैस्वर्यषाङ्गुण्य -

सैन्यसान्निध्यसामीप्यौपम्यसौख्यसार्ववैद्यादीनां स्वार्थे ॥ ५. १. १५८ ॥

पत्यन्तपुरुहितवार्षिकग्रामिकचर्मिकधर्मिकसिलिकसूचिकसूचकखण्डिकदण्डि -

काजनिकाञ्जलिकप्रचिकच्छत्रकराजम्सरत्कसारथिभ्यो यक् ॥ ५. १. १५९ ॥

सखिदूतवणिग्भ्यो यः ॥ ५. १. १६० ॥

१. A. संख्याभ्यः

४. A. विदि

२. A. लसन्नभ्यः

५. A and C. नृशंस

३. A. व्याडु

६. A. धर्मानु

स्तेनाद्यन्नलोपश्च ॥ ५. १. १६१ ॥

दूतादिभ्यः ष्यञ्च ॥ ५. १. १६२ ॥

कपिह्नातिभ्यां ढक् ॥ ५. १. १६३ ॥

प्राणिजातिवयोऽर्थोद्वाञ्छेत्प्रतिहर्तृकर्तृहोतृप्रशास्त्रध्वर्युवधूसुष्ठुदुष्टुरथगणक -
पत्तिगणकेभ्योऽञ् ॥ ५. १. १६४ ॥

हायनान्तयुवस्वविरभ्रातृयजमानमिथुनपिशुननिपुणकुशलचपलकुलीनानृशंसे -
भ्योऽण् ॥ ५. १. १६५ ॥

सहःश्रवणकुतुकुतूहलवृषलकण्डुककमण्डलुकितवपोतुक्षेत्रज्ञपरिव्राजकस -
ब्रह्मचारिभ्यश्च ॥ ५. १. १६६ ॥

सुदुर्भ्यां हवः ॥ ५. १. १६७ ॥

भ्रातुश्च ॥ ५. १. १६८ ॥

कोश्च स्त्रियाः ॥ ५. १. १६९ ॥

पुरुषहृदयाभ्यामसमासे ॥ ५. १. १७० ॥

श्रोत्रियाद्यलोपश्च ॥ ५. १. १७१ ॥

इको लघुपूर्वादकवेः ॥ ५. १. १७२ ॥

योपधाद्रुपुत्तमादसुप्रख्याद्भुञ् ॥ ५. १. १७३ ॥

सहायात् ष्यञ्च ॥ ५. १. १७४ ॥

द्वन्द्वमनोज्ञप्रियरूपकल्याणाढ्यमेधाविछात्रछान्दसश्रोत्रियचोरधूर्तविश्वदेवयुव -
वृद्धामुष्यकुलावश्यंबहुलेभ्यः ॥ ५. १. १७५ ॥

कुलामुष्यसरोभ्यः पुत्रात् ॥ ५. १. १७६ ॥

ग्रामात्कुमारषण्डाभ्यां च ॥ ५. १. १७७ ॥

गोत्रचरणात् श्लेष्माघात्याकारप्राप्यवगमेषु ॥ ५. १. १७८ ॥

मैत्रावरुणाग्नीध्राच्छावाकनेष्टृपोतृब्राह्मणाच्छंसिभ्यश्छः ॥ ५. १. १७९ ॥

ब्रह्मणस्त्वः ॥ ५. १. १८० ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

पञ्चमाध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः

१. A. रसेभ्यः

२. A. This portion is written as
a separate sūtra.

अथ द्वितीयः पादः

- धान्येभ्यो भवने क्षेत्रे खजू ॥ ५. २. १ ॥
वीहिशालिभ्यां ढक् ॥ ५. २. २ ॥
यवयवकषष्टिकेभ्यो यत् ॥ ५. २. ३ ॥
तिलमाषोमाभङ्गाण्यो वा ॥ ५. २. ४ ॥
अश्वादेकाहगमे खजू ॥ ५. २. ५ ॥
गोघ्नाद्भूतपूर्वे ॥ ५. २. ६ ॥
सप्तपदात्तेनावप्यं सख्ये ॥ ५. २. ७ ॥
सर्वचर्मणः कृतः खश्च ॥ ५. २. ८ ॥
यथामुखसंमुखाभ्यां तद्दृश्यतेऽस्मिन् ॥ ५. २. ९ ॥
सर्वादिपथ्यङ्गकर्मपत्रपात्रं व्याप्नोति ॥ ५. २. १० ॥
आ प्रपदं प्राप्नोति ॥ ५. २. ११ ॥
अनुपदं बद्धा ॥ ५. २. १२ ॥
अयानयं नेयः ॥ ५. २. १३ ॥
सर्वाभ्रमत्ति ॥ ५. २. १४ ॥
परोवरपरम्परपुत्रपौत्रमनुभवति ॥ ५. २. १५ ॥
अत्यन्तानुकामं गामी ॥ ५. २. १६ ॥
पारावारं व्यस्तविपर्यस्तं च ॥ ५. २. १७ ॥
अनुग्वलम् ॥ ५. २. १८ ॥
अध्वानं यश्च ॥ ५. २. १९ ॥
अभ्यमित्राच्छ च ॥ ५. २. २० ॥
समां समां समायां समायां विजायते पूर्वपदालुग्यलोपौ च ॥ ५. २. २१ ॥

१. A. बद्धा

२. A. वरं

३. A. अनुपलं

४. A. This portion is written as
a separate sūtra.

अद्यश्चो भवति च ॥ ५. २. २२ ॥

आगोः कर्मकारिणि ॥ ५. २. २३ ॥

अषडक्षाशितङ्गलङ्कमलिम्पुरुषाभ्युत्तरपदादिभ्यः ॥ ५. २. २४ ॥

आदिश्यञ्चो वा ॥ ५. २. २५ ॥

तस्य पाकः पालुकर्कन्धुशमीकरीरकुवलयदराश्वत्थस्यदिरेभ्यः कुणप् ॥ ५.

२. २६ ॥

कर्णाक्षिनखमुखकेशपादगुल्फशूशूङ्गदन्तोष्ठपुष्पेभ्यो मूले जाहच् ॥ ५. २. २७ ॥

पक्षात्तिः ॥ ५. २. २८ ॥

तेन वित्तश्चुष्चुचणपौ ॥ ५. २. २९ ॥

विनञ्भ्यां नानाञौ न सह ॥ ५. २. ३० ॥

वेर्विस्तृते शालच्छङ्कटचौ ॥ ५. २. ३१ ॥

कटञ्च ॥ ५. २. ३२ ॥

समः सङ्कीर्णे ॥ ५. २. ३३ ॥

प्रात्प्रकाशे ॥ ५. २. ३४ ॥

उदोऽधिके ॥ ५. २. ३५ ॥

नेः समीपे ॥ ५. २. ३६ ॥

अवात् कुटारश्चावनने ॥ ५. २. ३७ ॥

नासानतौ टीट्चूनाट्चूभ्रटचः ॥ ५. २. ३८ ॥

तद्वदिति च ॥ ५. २. ३९ ॥

नेर्बिडच्बिरीसचौ नीरन्ध्रे ॥ ५. २. ४० ॥

इनच्पिटच्काश्चिकचिचिकश्चास्य स्थपुटे ॥ ५. २. ४१ ॥

क्लिन्नलश्चिल्पिल्पुचुलश्चास्य चक्षुषी । ५. २. ४२ ॥

पर्वतासन्नारूढभुवोरुपाधिभ्यां त्यक्न् ॥ ५. २. ४३ ॥

अलावूतिलोमाभङ्गाभ्यो रजसि कटच् ॥ ५. २. ४४ ॥

अवेः सङ्काते ॥ ५. २. ४५ ॥

विस्तारे पटच् ॥ ५. २. ४६ ॥

१. A. चाहच

३. A. अलपूति

२. A. This sūtra is written as
part of the previous one.

पशुनामभ्यः स्थाने गोष्ठच् ॥ ५. २. ४७ ॥

द्वित्वे गोयुगच् ॥ ५. २. ४८ ॥

षट्त्वे षङ्गवच् ॥ ५. २. ४९ ॥

तिलादिभ्यः स्नेहे तैलच् ॥ ५. २. ५० ॥

इक्षुमूलकादिभ्यः ^१क्षेत्रे शाकटशाकिनौ ॥ ५. २. ५१ ॥

तत्र घटते कर्मणोऽठच् ॥ ५. २. ५२ ॥

तदस्य संजातं तारकपुष्पमञ्जरीमुकुलकुड्मलकुसुमकोरकाङ्कुरहस्तकस्तवक -

पल्लवकिसलयेभ्य इतच् ॥ ५. २. ५३ ॥

कण्टकपुलकरोमाञ्ज्वहर्षोत्कर्षवर्षोत्कण्ठाकल्लोलतरङ्गाङ्गारकशृङ्गारान्धकारेभ्यः ॥

५. २. ५४ ॥

कन्दलशैवलकुवलयकुतूहलकलङ्ककज्जलकर्दमसीमन्ताभ्ररागवेगर्जीपेभ्यः ॥

५. २. ५५ ॥

क्षुत्तूडबुभुक्षापिपासानिद्रातन्द्राज्वरगरव्याधिघ्नसुखदुःखेभ्यः ॥ ५. २. ५६ ॥

मूत्रपुरीषद्रोहदोहशास्त्रपण्डामुकुरमुद्रागर्धफलतिलकचन्द्रकादिभ्यश्च ॥

५. २. ५७ ॥

गर्भादिप्राणिनि ॥ ५. २. ५८ ॥

मानान्मात्रद् ॥ ५. २. ५९ ॥

लुक् चास्य वा ॥ ५. २. ६० ॥

न संशये ॥ ५. २. ६१ ॥

ऊर्ध्वे दधद् द्वयसद् च ॥ ५. २. ६२ ॥

हस्तिपुरुषाभ्यामण् च ॥ ५. २. ६३ ॥

द्विगोर्लुक् ॥ ५. २. ६४ ॥

शन्शच्छतिभ्यो ङिनिर्वा ॥ ५. २. ६५ ॥

यत्तदेतेभ्यो वतुप् ॥ ५. २. ६६ ॥

किमिदंभ्यां वो घः ॥ ५. २. ६७ ॥

१. A. This word is written as
part of the previous sūtra.

३. A. गन्ध

४. A. This is written as part

२. A. This portion is written as
a separate sūtra.

of the previous sūtra.

पथः पन्थ च ॥ ५. २. ९२ ॥

Y. Comits 4. 2. 99 to 4. 2. 98.

- धनहिरण्याभ्यां कामे ॥ ५. २. ९३ ॥
 स्वाङ्गेभ्यः सक्ते ॥ ५. २. ९४ ॥
 उदराट्टगाद्यूने ॥ ५. २. ९५ ॥
 सस्येन पारिजातः ॥ ५. २. ९६ ॥
 अंशमवश्यं हारी ॥ ५. २. ९७ ॥
 तन्त्रादचिरोद्धृते ॥ ५. २. ९८ ॥
 ब्राह्मणात्संज्ञायाम् ॥ ५. २. ९९ ॥
 उष्णात् ॥ ५. २. १०० ॥
 शीताच्च कारिणि ॥ ५. २. १०१ ॥
 अधेरारूढे ॥ ५. २. १०२ ॥
 अनोः कमितरि ॥ ५. २. १०३ ॥
 अभेर्दीर्घश्च वा ॥ ५. २. १०४ ॥
 पार्श्वेनान्विच्छति ॥ ५. २. १०५ ॥
 अयःशूलदण्डाजिनाभ्यां ठक् ॥ ५. २. १०६ ॥
 सोऽस्य ग्रामणीः ॥ ५. २. १०७ ॥
 शृङ्खलाद्वन्धनं करमे ॥ ५. २. १०८ ॥
 उत्क उन्मनाः ॥ ५. २. १०९ ॥
 कालहेतुफलेभ्यो रोगे ॥ ५. २. ११० ॥
 प्रायोऽन्नमस्मिन् संज्ञायाम् ॥ ५. २. १११ ॥
 कुल्माषादञ् ॥ ५. २. ११२ ॥
 चैटकादिनिः ॥ ५. २. ११३ ॥
 साक्षाद्दूष्टरि संज्ञायाम् ॥ ५. २. ११४ ॥
 श्राद्धमनेनाद्य भुक्तं ठञ्च ॥ ५. २. ११५ ॥
 पूर्वोदिनिः ॥ ५. २. ११६ ॥
 सपूर्वात् ॥ ५. २. ११७ ॥

१. C omits अवश्यं

२. A. ब्राह्मणमस्यात्

३. A. आस्य

४. A. चटकादिनिः

५. A. साक्षाद्दूष्टव्या ॥

६. A. सपूर्वगणिकात् ॥

इष्टपूर्तश्रुतगृहीतोद्गृहीतार्चितपठितानुपठितव्याकुलितनिराकृतोपाकृतोपकृ -

तावधारितावकल्पितावकीर्णभ्यः ॥ ५. २. ११८ ॥

आयुक्तासेवितास्नातपरिगणितानुगणितगणितनिकथितनिषादितोपसादित -

परिगदितपरिकलितपरिरक्षितसङ्कलितसंरक्षितेभ्यश्च ॥ ५. २. ११९ ॥

अनुपद्यन्वेष्टा ॥ ५. २. १२० ॥

क्षेत्रियं च परक्षेत्रे चिकित्स्यः ॥ ५. २. १२१ ॥

श्रोत्रियंश्छन्दोऽधीते ॥ ५. २. १२२ ॥

इन्द्रियमिन्द्रालिङ्गमिन्द्रदृष्टमिन्द्रसृष्टमिन्द्रजुष्टमिन्द्रदत्तमिति वा ॥ ५. २. १२३ ॥

तदस्यास्त्यस्मिन्निति मतुप् ॥ ५. २. १२४ ॥

रसरूपवर्णगन्धस्पर्शशब्दस्नेहेभ्यो गुणेभ्यः ॥ ५. २. १२५ ॥

तद्विशेषेभ्यो लुक् ॥ ५. २. १२६ ॥

प्राण्यङ्गादातो लज्वा ॥ ५. २. १२७ ॥

जैटाघटाभ्यां क्षेपे ॥ ५. २. १२८ ॥

क्षुद्रजन्तूपतापेभ्यश्च ॥ ५. २. १२९ ॥

सिध्मगडुमणिकर्णपर्णपांसुमांसनामिपशुप्रज्ञासंविधहनूदकबीजस्नेहेभ्यः ॥

५. २. १३० ॥

शीतश्यामकृष्णपिङ्गपेशपक्ष्मपृथुमृदुमञ्जुपत्रपुष्कनिष्पावचटुकपिकण्डूभ्यः ॥

५. २. १३१ ॥

पार्णिधमन्योर्दीर्घश्च ॥ ५. २. १३२ ॥

वातदन्तबलगलललाटानाम् च ॥ ५. २. १३३ ॥

वत्सासंभ्यां स्निग्धबलिनोः ॥ ५. २. १३४ ॥

फेनार्त्तं ॥ ५. २. १३५ ॥

१. C. पूर्व.

८. A. This portion is written as a separate sūtra.

२. A. गुणित

९. A. चः

३. A. संकथित

१०. A. This sūtra is read along

४. A. क्षत्रिय-

with the previous.

५. A omits इन्द्रसृष्टं

६. A. युक्

७. A. This sūtra is read along with the previous.

पिच्छोरः पूर्णोदकध्रुवकाध्रुवकाप्रज्ञाभ्यश्चेलच् ॥ ५. २. १३६ ॥

जैटाघटाकालाभ्यः क्षेपे ॥ ५. २. १३७ ॥

तुन्दोदरपिचण्डकलापङ्ककाकयवव्रीहिग्रहगुहाभ्यः ॥ ५. २. १३८ ॥

स्वाङ्गेभ्यो वृद्धौ ॥ ५. २. १३९ ॥

लोमरोमपलुबभ्रुहुकुरुहरिकपिकर्णेभ्यः शः ॥ ५. २. १४० ॥

पामवामहेमशामश्लेष्मोष्मदद्रुकुमिवलिभ्यो नः ॥ ५. २. १४१ ॥

शाकीपलालीकद्रूणां ह्रस्वश्च ॥ ५. २. १४२ ॥

विश्वचोऽकृतसन्धेरुत्तरपदलोपश्च ॥ ५. २. १४३ ॥

अङ्गात् कल्याणे ॥ ५. २. १४४ ॥

लभ्या अच् ॥ ५. २. १४५ ॥

प्रज्ञाश्रद्धार्चावृत्तिभ्यो णः ॥ ५. २. १४६ ॥

तपःसहस्राभ्यामण् ॥ ५. २. १४७ ॥

ज्योत्स्नातमिस्राकुण्डलकुतुपविसर्पविपादिकाभ्यः ॥ ५. २. १४८ ॥

सिकताशर्कराभ्याम् ॥ ५. २. १४९ ॥

देशे लुबिलचौ च ॥ ५. २. १५० ॥

दन्तादुन्नतादुरच् ॥ ५. २. १५१ ॥

उषसुषिमुष्कमधुबन्धुनखमुखपांसुपाण्डुभ्यो रः ॥ ५. २. १५२ ॥

खनगसिन्धुकुञ्जेभ्यः संज्ञायाम् ॥ ५. २. १५३ ॥

कच्छवा ह्रस्वश्च ॥ ५. २. १५४ ॥

द्युद्रुभ्यां मः ॥ ५. २. १५५ ॥

केशमणिहिरण्यराजीकुमारैष्टकाबिम्बेभ्यो वः ॥ ५. २. १५६ ॥

अर्णसो लोपश्च ॥ ५. २. १५७ ॥

गाण्ड्यजगाभ्यां संज्ञायाम् ॥ ५. २. १५८ ॥

मेधारथाभ्यामिरः ॥ ५. २. १५९ ॥

१. A. प्रज्ञापिण्डेभ्यः

२. A. This is read along with
the previous sūtra.

३. A. This is read along with
the previous sūtra.

४. A. रोमलोमवभ्रुभुक्कुरुहरि-

५. A. परिसर्प-

६. A. उन्नत उरच्

७. A. बिम्बादिभ्यो

काण्डाण्डाभ्यामीरच् ॥ ५. २. १६० ॥

कृष्यासुतिरजःपरिषद्भातुपुत्रोत्सङ्गेभ्यो वलच् ॥ ५. २. १६१ ॥

दन्तशिखाभ्यां संज्ञायाम् ॥ ५. २. १६२ ॥

ज्योत्स्नातमिस्रोर्जस्विन्नुर्जस्वलमलीमसाः ॥ ५. २. १६३ ॥

नौसभाकुमारिकाकरणयवस्त्रदाभ्यष्टन् ॥ ५. २. १६४ ॥

वीहिशालिशिर्षमायाभ्य इतिश्च ॥ ५. २. १६५ ॥

अंतः ॥ ५. २. १६६ ॥

धनादुत्तमर्णे ॥ ५. २. १६७ ॥

न द्रव्यादिभ्यः ॥ ५. २. १६८ ॥

कैश्यश्चाकार्यगृहदात्रपोत्रभोगतरविजयसंयमादिभ्यः ॥ ५. २. १६९ ॥

जातेरतण्डुलादेः ॥ ५. २. १७० ॥

लैजादिविषये चाबीजपर्णपिण्डतुन्दोदरादिभ्यः ॥ ५. २. २७१ ॥

एकाचः ॥ ५. २. १७२ ॥

सप्तम्याम् ॥ ५. २. १७३ ॥

एकगोपूर्वाद्नेकद्रव्यात् ठञ् ॥ ५. २. १७४ ॥

निष्कादेः शतसहस्रात् ॥ ५. २. १७५ ॥

नवयज्ञादिभ्यः ॥ ५. २. १७६ ॥

पूर्णमासोऽण् ॥ ५. २. १७७ ॥

द्वन्द्वोपतापगह्यात् प्राणिस्थादस्वाङ्गादिनिः ॥ ५. २. १७८ ॥

घातातिसारपिशाचानां कुक् च ॥ ५. २. १७९ ॥

वयसि पूरणात् ॥ ५. २. १८० ॥

सुखदुःखतृप्रकृच्छ्रकक्षरुपणसोढप्रतीपप्रणयशुलालीकेभ्यः ॥ ५. २. १८१ ॥

मालायाः क्षेपे ॥ ५. २. १८२ ॥

बलात् बाह्वरूपात् ॥ ५. २. १८३ ॥

सर्वादेर्धनबीजकेशात् ॥ ५. २. १८४ ॥

१. A. This and the next sūtra are written together.

२. A. कृष्याभ्य is written as a separate sūtra.

३. A. खजादि.

४. A. भ्याम् and the next sūtra is written along with this.

५. A. This portion is written as a separate sūtra.

६. A. इलातुकेभ्यः

अर्थाद्याच्यायाम् ॥ ५. २. १८५ ॥

तदन्ताच्च ॥ ५. २. १८६ ॥

धर्मशीलवर्णान्तात् ॥ ५. २. १८७ ॥

हस्तकरदन्तेभ्यो जातौ ॥ ५. २. १८८ ॥

वर्णात् ब्रह्मचारिणि ॥ ५. २. १८९ ॥

पुष्करपद्मोत्पलतमालकुमुदकैरवनलिनहिरण्यकर्मकरीषशिरीषकपित्थतटतर-

ङ्गकल्लोलशालूकेभ्यो देशे ॥ ५. २. १९० ॥

कमलसरोरुहसरोजाम्भोजराजीवारविन्दपङ्कजाब्जपुटकनालीकमृणालबिसता -

मरसयवासमन्मान्तेभ्यो नास्ति ॥ ५. २. १९१ ॥

शिखाशाखाकेकामालामेखलाबलाक्कापताकाष्टकाचूडाबडवाघृणावीणाजराग-

दासंज्ञासूनामनीषादंष्ट्रभ्यो वा ॥ ५. २. १९२ ॥

बलकुलोत्साहोदासायासायामप्रयामव्यायामोपयामारोहावरौहपरिणाहेभ्यः ॥

५. २. १९३ ॥

उद्यमस्तबकालपलनिचुलमुकुलमानव्रतकर्मचर्मवर्मधर्मधन्वभ्यश्च ॥ ५. २. १९४ ॥

कैपादाहतप्रशंसयोर्यप् ॥ ५. २. १९५ ॥

हिमादिभ्यः ॥ ५. २. १९६ ॥

अस्मायामेधास्त्रजो विनिः ॥ ५. २. १९७ ॥

आमयात् दीर्घश्च ॥ ५. २. १९८ ॥

वृन्दादारकन् ॥ ५. २. १९९ ॥

शृङ्गात् ॥ ५. २. २०० ॥

फलबर्हमलाञ्छेनच् ॥ ५. २. २०१ ॥

पर्वमरुद्भयां तप् ॥ ५. २. २०२ ॥

स्वामिन्नीशे ॥ ५. २. २०३ ॥

गोमिन् पूज्ये ॥ ५. २. २०४ ॥

वाचो गिमिनिः ॥ ५. २. २०५ ॥

आलजाटचौ कुत्सायाम् ॥ ५. २. २०६ ॥

अर्शसुरश्चतुरतुन्दपलिताभ्रजटाघटाम्ललवणादिभ्योऽच् ॥ ५. २. २०७ ॥

स्वाङ्गात् हीनात् ॥ ५. २. २०८ ॥

१. A. बहु.

२. A. रुदानत.

३. A. एवमादिभ्यः

४. A. अशस्तुरश्च

वर्णात् ॥ ५. २. २०९ ॥

तुन्दिवलिवटेर्भः ॥ ५. २. २१० ॥

केशंभ्याम् ॥ ५. २. २११ ॥

तितुवयस्ताः ॥ ५. २. २१२ ॥

युस् ॥ ५. २. २१३ ॥

ऊर्णाहंशुभंभ्यः ॥ ५. २. २१४ ॥

सूकसाम्नोश्छः ॥ ५. २. २१५ ॥

अध्यायानुवाकयोर्लुग्वा ॥ ५. २. २१६ ॥

विमुक्तदेवासुररक्षोऽसुरास्यहृत्परिसारकोपसत्सत्त्वदिदोर्वशीदशार्णदशाहै -
भ्योऽण् ॥ ५. २. २१७ ॥

वसुमन्तुपत्नीयन्तुबर्हवन्तुवृत्रहन्तुवयःपतत्रिसुपर्णसोमापूषन्हविर्धानाम्ना -
विष्णुभ्यश्च ॥ ५. २. २१८ ॥

गोषदिषेत्वाकृष्णोऽस्यादेवीरापदेवस्यत्वादेवीधेयैतदेवेभ्यो वुन् ॥ ५. १. २१९ ॥
प्रतूर्तमातरिभ्वन्सहस्रशीर्षावाचस्पतकृशानुरक्षोहणस्वाहाप्राणेभ्यश्च ॥ ५. २.
२२० ॥

निद्रातन्द्राश्रद्धादयाहृदयेभ्यो वालुचूँ ॥ ५. २. २२१ ॥

शीतोष्णातृप्रेभ्यस्तन्न सहते ॥ ५. २. २२२ ॥

हिमात् सहते चेलुः ॥ ५. २. २२३ ॥

बलवाताभ्यां चूलः ॥ ५. २. २२४ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

पञ्चमस्याध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

—

१. A omits this sūtra.

२. A. कंसाम्या भः

३. A. वितुवयस्तयुस् and omits the
next sūtra.

४. A. भवन्तु

५. A. दैवी धियं मोततदे-

६. A. This portion is written as a
separate sūtra.

७. A. वालुकू च

८. A. शीतोष्णातृप्रेभूमनिन्दाप्रशंसानित्य -
योगेभ्यस्तन्न सहते ॥

भूमनिन्दाप्रशंसानित्ययोगादित्या -
शयः ॥

संश्लेषतो बहुलनोर्थेक्ये द्विः ॥

नार्थे शौक्षिके चस्तन्न सहते ॥

अथ तृतीयः पादः

—:०:—

षष्ठ्या व्याश्रये तस् ॥ ५. ३. १ ॥

रोगात्प्रतीकारे ॥ ५. ३. २ ॥

अतिग्रहाव्ययनश्लेषैश्चकर्तरि तृतीयायाः ॥ ५. ३. ३ ॥

हीयमानपापयुक्तात् ॥ ५. ३. ४ ॥

प्रतिना पञ्चम्याः ॥ ५. ३. ५ ॥

अपादाने चाहागुहोः ॥ ५. ३. ६ ॥

सर्वोभयार्थे पर्यभिभ्याम् ॥ ५. ३. ७ ॥

तृतीयासप्तमीभ्यां चादिमध्यान्ताग्रपक्षपार्श्वर्ष्वृष्टमुखसर्वविश्वोभयान्यपूर्वयत्तदे-
केदंप्रमाणादिभ्यः ॥ ५. ३. ८ ॥

अद्यादिसर्वनामकिंभ्यः पञ्चम्याः ॥ ५. ३. ९ ॥

बहोश्च संख्यायाः ॥ ५. ३. १० ॥

सप्तम्यास्त्रल् ॥ ५. ३. ११ ॥

इदमो हः ॥ ५. ३. १२ ॥

किमोऽत् ॥ ५. ३. १३ ॥

भवदीर्घायुरायुष्मद्देवानांप्रियैस्तेऽन्याभ्यश्च ॥ ५. ३. १४ ॥

तेष्विदम इश् ॥ ५. ३. १५ ॥

पतदोऽश् ॥ ५. ३. १६ ॥

किमः कुः ॥ ५. ३. १७ ॥

काति ॥ ५. ३. १८ ॥

एकान्यकिंयत्तभ्यः सप्तम्याः काले दा ॥ ५. ३. १९ ॥

सर्वात्स चास्य वा ॥ ५. ३. २० ॥

तदो दानीम् ॥ ५. ३. २१ ॥

इदम इश् च ॥ ५. ३. २२ ॥

१. A. पृथु

२. A omits this sūtra,

३. A. This portion is written as
part of the next sūtra.

अधुना च ॥ ५. ३. २३ ॥

किंयत्तदेतदन्येभ्योऽनद्यतेनेर्हिर्वा ॥ ५. ३. २४ ॥

एतश्चेदमः ॥ ५. ३. २५ ॥

द्यैश्चाहन्यश्च ॥ ५. ३. २६ ॥

समानस्य द्यः सश्च ॥ ५. ३. २७ ॥

पूर्वान्यान्यतरेतरापराधरोत्तरेभ्य एद्युस् ॥ ५. ३. २८ ॥

उभयाद्द्युश्च ॥ ५. ३. २९ ॥

पूर्वतरपरतराभ्यां एद्यविः परश्च ॥ ५. ३. ३० ॥

आरिः संवत्सरे ॥ ५. ३. ३१ ॥

पूर्वादुश्च ॥ ५. ३. ३२ ॥

परात् ॥ ५. ३. ३३ ॥

इदमः समसिर्सणिश्च ॥ ५. ३. ३४ ॥

तृतीयायाः प्रकारे थमिश्च ॥ ५. ३. ३५ ॥

किमः ॥ ५. ३. ३६ ॥

सर्वोभयान्येतरापरयत्तदादिभ्यस्याल् ॥ ५. ३. ३७ ॥

क्रियाप्रकारे धा संख्यायाः ॥ ५. ३. ३८ ॥

अधिकरणविचाले च ॥ ५. ३. ३९ ॥

षोढा वा ॥ ५. ३. ४० ॥

एकाद्वयमुर्ज् ॥ ५. ३. ४१ ॥

एधाश्च ॥ ५. ३. ४२ ॥

तद्वति धंण् ५. ३. ४३ ॥

प्रकारवति जातीयः ॥ ५. ३. ४४ ॥

स्थूलेषुमणिमधुधान्यतिलकालपुण्ड्रैरण्डचण्डचञ्चद्रृहन्महद्भ्यः कन् ॥ ५. ३. ४५ ॥

१. A. ईल्वा. This is written as a separate sūtra.

२. A. This is read along with the previous sūtra.

३. A. स्सद्यः

४. A. मिणश्च

५. A. This is read along with the previous sūtra.

६. A adds as a separate sūtra
द्वित्रिभ्यां धमुच्

७. A. धम्.

कुमार्याः पुत्रश्वशुराभ्याम् ॥ ५. ३. ४६ ॥

पत्रभूलाद्यस्ताञ्च ॥ ५. ३. ४७ ॥

अवदातात् सुरायाम् ॥ ५. ३. ४८ ॥

सुराया अहौ ॥ ५. ३. ४९ ॥

गोमूत्रादाच्छादने ॥ ५. ३. ५० ॥

जीर्णाच्छालिषु ॥ ५. ३. ५०. ३. ५१ ॥

यवाङ्गीहिषु ॥ ५. ३. ५२ ॥

कृष्णात्तिलेषु ॥ ५. ३. ५३ ॥

अणोर्माषेषु ॥ ५. ३. ५४ ॥

माषात्परिमाणे ॥ ५. ३. ५५ ॥

दिक्छन्दादिदिदेशकालार्थात् सप्तमीपञ्चमीप्रथमाभ्योऽस्तातिः ॥ ५. ३. ५६ ॥

अञ्चो लुक् ॥ ५. ३. ५७ ॥

पूर्वाधरयोः पुरधा च ॥ ५. ३. ५८ ॥

आभ्यामसिञ्च ॥ ५. ३. ५९ ॥

अवरस्याव च ॥ ५. ३. ६० ॥

वास्ताति ॥ ५. ६. ६१ ॥

अपरस्यातिः पश्चा च ॥ ५. ३. ६२ ॥

दिक्पूर्वपदस्य च ॥ ५. ३. ६३ ॥

अर्धे लुक् ॥ ५. ३. ६४ ॥

ऊर्ध्वस्य रिल्लिरिष्टातिलावुपश्च ॥ ५. ३. ६५ ॥

परावराभ्यामतसुज्वा ॥ ५. ३. ६६ ॥

अधरादातिः ॥ ५. ३. ६७ ॥

दक्षिणोत्तराभ्याम् ॥ ५. ३. ६८ ॥

तसिञ्च ॥ ५. ३. ६९ ॥

आञ्चापञ्चम्याः ॥ ५. ३. ७० ॥

१. A. दाताः सुराः

२. A. सुरा अहौ

३. A. पूर्वापरयोः

४. A. This is read along with the
previous sūtra.

५. A. रिरिष्टातिलावुपश्च

६. A. आञ्चा.

आहि च दूरे ॥ ५. ३. ७१ ॥

एतददूरे वा ॥ ५. ३. ७२ ॥

याप्ये पाशप् ॥ ५. ३. ७३ ॥

भूतपूर्वे चरद् ॥ ५. ३. ७४ ॥

षष्ठ्या रूप्य च ॥ ५. ३. ७५ ॥

द्विबहुसजातीयाविदूरप्रकर्षे गुणक्रियावचनेभ्यः तरप्तमपौ ॥ ५. ३. ७६ ॥

ईयसुन्निष्ठाभ्याम् ॥ ५. ३. ७७ ॥

किमेतिङ्ङ्येभ्यः आभ्यामाम्द्रव्ये ॥ ५. ३. ७८ ॥

विभज्योपपदे तरप् ॥ ५. ३. ७९ ॥

अभिन्नस्यापि भेदे ॥ ५. ६. ८० ॥

स्वार्थे चाभिन्नोपपन्नादिभ्यः ॥ ५. ३. ८१ ॥

तत्स्थगुणवचनेभ्यस्तरबर्थ ईयसुन्वा ॥ ५. ३. ८२ ॥

तमबर्थ इष्टन् ॥ ५. ३. ८३ ॥

तयेर्विन्मतोर्लुक् ॥ ५. ३. ८४ ॥

प्रशस्यस्य श्रः ॥ ५. ३. ८५ ॥

वृद्धस्य च ज्यः ॥ ५. ३. ८६ ॥

अन्तिकवाढयोर्नेदसाधौ ॥ ५. ३. ८७ ॥

युवाल्पयोः कन्वा ॥ ५. ३. ८८ ॥

प्रशंसायां रूपप् ॥ ५. ३. ८९ ॥

तिङश्च ॥ ५. ३. ९० ॥

ईषदसमाप्तौ कल्पद्देश्यदेशीयरः ॥ ५. ३. ९१ ॥

वो सुपो बहुच् पुरस्तात् ॥ ५. ३. ९२ ॥

प्राग्ढमः कः ॥ ५. ३. ९३ ॥

तिङामकच् प्राक् टेः ॥ ५. ३. ९४ ॥

१. A. This portion is written as
a separate sūtra.

२. C omits this sūtra.

३. A. This portion is written as
a separate sūtra.

४. A omits भेदे

५. A omits this and the follow-
ing three sūtras.

- सर्वनाम्नामसौभादिसुपां च ॥ ५. ३. ९५ ॥
 अव्ययानां कश्च दः ॥ ५. ३. ९६ ॥
 तूष्णीमः काम् ॥ ५. ३. ९७ ॥
 शीले को मलोपश्च ॥ ५. ३. ९८ ॥
 अज्ञाते ॥ ५. ३. ९९ ॥
 कुत्सिते ॥ ५. ३. १०० ॥
 संज्ञायां कन् ॥ ५. ३. १०१ ॥
 अवक्षेपणे च ॥ ५. ३. १०२ ॥
 अनुकम्पायाम् ॥ ५. ३. १०३ ॥
 नीतौ च तद्युक्त्याम् ॥ ५. ३. १०४ ॥
 बह्वचो मनुष्यनाम्नष्टृज् घनिलचो वा ॥ ५. ३. १०५ ॥
 उपादेरडञ्चुचौ च ॥ ५. ३. १०६ ॥
 जातिनाम्नः कन् ॥ ५. ३. १०७ ॥
 अजिनान्तादुत्तरपदस्य चाकृतसन्धेलोपः ॥ ५. ३. १०८ ॥
 ठाजादावेकाच्पूर्वपदानाम् ॥ ५. ३. १०९ ॥
 पङ्क्तुलिङ्गदत्तदेवदत्तादीनामूर्ध्वं द्वितीयादचः ॥ ५. ३. ११० ॥
 पञ्चद्वितीयत्वे तदादेः ॥ ५. ३. १११ ॥
 शैवलसुपरिविशालवरुणार्थमादीनां तृतीयात् ॥ ५. ३. ११२ ॥
 प्रजापतिदत्तादीनां चतुर्थात् ॥ ५. ३. ११३ ॥
 पूर्वपदस्य च ॥ ५. ३. ११४ ॥
 हलादावुत्तरपदस्य च वा ॥ ५. ३. ११५ ॥
 अप्रत्यये च ॥ ५. ३. ११६ ॥
 उगन्तादुत्तरपदलोपे घनिलचोरादिलोपः ॥ ५. ३. ११७ ॥

१. A. काम् is written as part of
 the next sūtra.
 २. A. This is written as a part of
 the previous sūtra.
 ३. A. This portion is written as
 a separate sūtra.

४. A. This is written as part of
 the previous sūtra.
 ५. A. लोपश्च

- अल्पे ॥ ५. ३. ११८ ॥
 ह्रस्वे ॥ ५. ३. ११९ ॥
 संज्ञायां कन् ॥ ५. ३. १२० ॥
 कुटीशमीशुण्डाभ्यो रः ॥ ५. ३. १२१ ॥
 कुंत्वा डुपच् ॥ ५. ३. १२२ ॥
 कासुगोणीभ्यां ष्टरच् ॥ ५. ३. १२३ ॥
 वत्सोक्षर्षभाश्वेभ्यः स्वार्थतनुत्वे ॥ ५. ३. १२४ ॥
 किंयत्तदेकान्येभ्यो द्वयोरेकस्य निर्धारणे डतरच् ॥ ५. ३. १२५ ॥
 वा बहूनां जातौ डतमच् ॥ ५. ३. १२६ ॥
 किमो डतरच् ॥ ५. ३. १२७ ॥
 इवे संज्ञायाम् ॥ ५. ३. १२८ ॥
 प्रतिकृतौ च ॥ ५. ३. १२९ ॥
 लुम्मनुष्ये ॥ ५. ३. १३० ॥
 जीविकार्थे चापण्येऽर्चाचित्रध्वजेषु ॥ ५. ३. १३१ ॥
 देवहंसवारिजलाजराजशतशङ्कुभ्यः पथात् ॥ ५. ३. १३२ ॥
 सिद्धगत्युष्ट्रीवावामरैज्जुमत्स्येन्द्रादिभ्यश्च ॥ ५. ३. १३३ ॥
 न हस्तदण्डपुष्पादिभ्यः ॥ ५. ३. १३४ ॥
 वैस्तेर्दञ् ॥ ५. ३. १३५ ॥
 शिलाया ढश्च ॥ ५. ३. १३६ ॥
 शास्त्रामुखमेघजघनचरणस्कन्धोरःशिरशृङ्गाग्रशरणेभ्यो यः ॥ ५. ३. १३७ ॥
 द्रोर्भेव्ये ॥ ५. ३. १३८ ॥
 कुशाग्रार्धजरतिघुणाक्षरादिभ्यश्छः ॥ ५. ३. १३९ ॥
 समासाच्च तद्विषयादाकसिके ॥ ५. ३. १४० ॥
 शर्कराकपालिकाकपाटिकासिकतानकुलनाराचशतपत्तपुण्डरीकेभ्येऽण्
 ॥ ५. ३. १४१ ॥

१. A. This is read along with
the previous sūtra.

२. A omits this sūtra.

३. A. पण्ये चित्र

४. A omits राज

५. A. रज्जु

६. C omits this sūtra.

७. A. पाळिकाकपारिका

गोलोमपुच्छाभ्याम् ॥ ५. ३. १४२ ॥

अस्सपत्न्याः ५. ३. १४३ ॥

अङ्गुलिभरुजाबभ्रुवल्गुमण्डरमण्डलमुनिहरिकपिखलोददिवद्रुतरश्शकुलीकु -
लिशगोणीभ्यष्टक् ॥ ५. ३. १४४ ॥

एकशालायां षष्ठ्य ॥ ५. ३. १४५ ॥

कर्कलोहिताभ्यामीकक् ॥ ५. ३. १४६ ॥

पूगादग्रामणीपूर्वाञ्ज्यः ॥ ५. ३. १४७ ॥

व्रातादस्त्रियाम् ॥ ५. ३. १४८ ॥

बाहीकेष्वब्राह्मणराज्यादायुधजीविसंघाञ्ज्यट् ॥ ५. ३. १४९ ॥

वृकाट्टेण्यण् ॥ ५. ३. १५० ॥

दामन्यौलपिबैजवाप्यौदङ्ग्यौडविकाकन्दषयाविदन्तिशाकुन्तकिसार्वसेनिबैन्द -
विमौञ्जयायनिसावित्रीपुत्रेभ्यश्छः ॥ ५. ३. १५१ ॥

कौण्डोपरथदाण्डिकिक्रौष्टुकिजालमानिब्राह्मणुसजानकिभ्यस्त्रिगतेषु ॥ ५. ३. १५२ ॥

पशुरक्षोऽसुरपिशाचबाहीकैवयोवसुमरुत्सत्वद्दशार्हाशनिकार्षापणत्रिगर्तभेर्तो -
शीनरेभ्योऽस्त्रियामण् ॥ ५. ३. १५३ ॥

यौधेयशौक्रेयशौभ्रेयज्यावनेयधार्तेयधार्तेयेभ्योऽञ् ॥ ५. ३. १५४ ॥

ज्यादीनां बहुषु लुक् ॥ ५. ३. १५५ ॥

अभिजिद्विदभृच्छालावच्छिखावच्छमीवदूर्णावच्छुमद्भयोऽपत्याणो यञ् ॥

५. ३. १५६ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

पञ्चमाध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः

—

१. A. षन्

२. A. कन्

३. A. लविबीज

४. A. कुवयोवस

५. A. भक्तो

६. A. वार्तेय

अथ चतुर्थः पादः

बह्वलपार्थात् कारकान्मङ्गले शस् वा ॥ ५. ४. १ ॥

संख्यैकार्थाद्वीप्सायाम् ॥ ५. ४. २ ॥

संख्यापूर्वेभ्यः पादशतमोदकादिभ्यो वुन् ॥ ५. ४. ३ ॥

दण्डदानयोः ॥ ५. ४. ४ ॥

वारसंख्यायाः कृत्वसुच् ॥ ५. ४. ५ ॥

बहोर्वाराविप्रकर्षे धा च ॥ ५. ४. ६ ॥

द्वित्रिचतुर्भ्यः सुच् ॥ ५. ४. ७ ॥

एकस्य सकृच्च ॥ ५. ४. ८ ॥

तत्प्रकृतमिति मयट् ॥ ५. ४. ९ ॥

अस्मिन्निति च ॥ ५. ४. १० ॥

समूहवच्च बहुषु ॥ ५. ४. ११ ॥

अनन्तावसथेतिहभेषजाञ्ज्यः ॥ ५. ४. १२ ॥

तीयादविद्यायामीकक् ॥ ५. ४. १३ ॥

यावमण्यविपीडितास्थिचन्द्रतध्वजाताजातजान्वादिभ्यः कन् ॥ ५. ४. १४ ॥

ऋताबुष्णशीताभ्याम् ॥ ५. ४. १५ ॥

पशौ लूनवियाताभ्याम् ॥ ५. ४. १६ ॥

जातौ प्रियचित्रगुह्यगोलकुञ्जादिभ्यः ॥ ५. ४. १७ ॥

अणोर्निपुणे ॥ ५. ४. १८ ॥

पुत्रात्कृत्रिमे ॥ ५. ४. १९ ॥

हनाताद्वेदसमासौ ॥ ५. ४. २० ॥

शून्याद्रिक्ते ॥ ५. ४. २१ ॥

दानात्कुत्सिते ॥ ५. ४. २२ ॥

१. A. This is written as part of
the previous sūtra.

२. A. द्वित्रिभ्यः

३. A. पिपीतास्थिचन्द्रस्तध्वजाजात.

४. A. गुञ्जादिभ्यः

तनोः सूत्रे ॥ ५. ४. २३ ॥

बृहत्या आच्छादने ॥ ५. ४. २४ ॥

कुमारक्रीडनकेभ्यः ॥ ५. ४. २५ ॥

बह्वभिन्नोपपन्नसुकरादेस्तरपः ॥ ५. ४. २६ ॥

ईयसश्च ॥ ५. ४. २७ ॥

लोहितान्मणौ ॥ ५. ४. २८ ॥

रक्ते ॥ ५. ४. २९ ॥

अनित्यवर्णे च ॥ ५. ४. ३० ॥

कालात् ॥ ५. ४. ३१ ॥

क्तादनात्यन्तिके ॥ ५. ४. ३२ ॥

न सामिनेमार्धयोगे ॥ ५. ४. ३३ ॥

जात्यन्ताच्छः बन्धुनि ॥ ५. ४. ३४ ॥

स्थानान्तात् पूर्वपदार्थतुल्ये ॥ ५. ४. ३५ ॥

विनयसमयाकस्मात्कथंचिदत्ययविशेषव्यवहारोपचारानुगादिभ्यष्टक् ॥

५. ४. ३६ ॥

सैमो गत्यूहाचारोत्कर्षप्रदानेभ्यः ॥ ५. ४. ३७ ॥

उपायाद्ध्रस्वश्च ॥ ५. ४. ३८ ॥

वाचः सन्देशे ॥ ५. ४. ३९ ॥

तद्युक्तात् कर्मणोऽण् ॥ ५. ४. ४० ॥

ओषधेराजर्ता ॥ ५. ४. ४१ ॥

णजिनुण्भ्यां नित्यम् ॥ ५. ४. ४२ ॥

प्रह्वणिगुशिकूप्रत्यक्षदेवताविद्यामनश्चक्षुःश्रोत्रशत्रुयोधचारेभ्यो वा ॥

५. ४. ४३ ॥

षोड्विद्वज्जुह्विक्किर्षिद्वसुमस्तस्त्वद्दर्शार्हाशनिबन्धुवयःकुड्भ्यः ॥ ५. ४. ४४ ॥

रक्षःपिशाचासुराग्रहायणाग्रयणसाधारणविकृतव्याकृतसन्तपनद्विनाग्निच्छ-

न्दोनामादिभ्यः ॥ ५. ४. ४५ ॥

१. A. This portion is written as
a separate sūtra.

२. A. This and the following
three sūtras are omitted.

३. A. निषेधे

४. A. ऋजि

५. A omits शत्रु

६. A. षोपन्विद्वज्जु

कृष्णान्मृगे ॥ ५. ४. ४६ ॥

विसारिणो मत्स्ये ॥ ५. ४. ४७ ॥

मृदस्तिकन् ॥ ५. ४. ४८ ॥

सन्नौ प्रशंसायाम् ॥ ५. ४. ४९ ॥

मनोऽहंभ्यां कारः ५. ४. ५० ॥

वर्गाव्ययेभ्यः स्वरूपे ॥ ५. ४. ५१ ॥

रौदिफः ॥ ५. ४. ५२ ॥

नामरूपाभ्यां धेयः ॥ ५. ४. ५३ ॥

भागाद्यञ्च ॥ ५. ४. ५४ ॥

सूरमर्तक्षेमयविष्टेभ्यः ॥ ५. ४. ५५ ॥

नैवात् ॥ ५. ४. ५६ ॥

त्नसप्तपूखान् च ॥ ५. ४. ५७ ॥

प्रात्पुराणे नञ्च ॥ ५. ४. ५८ ॥

देवात् तल्ले ॥ ५. ४. ५९ ॥

देवतान्तात्तदर्थे यत् ॥ ५. ४. ६० ॥

पादार्धाभ्यां च ॥ ५. ४. ६१ ॥

अतिथेर्ङ्यः ॥ ५. ४. ६२ ॥

विशो जातौ ॥ ५. ४. ६३ ॥

अभूततद्भावे कृष्णस्तियोगे विकारात् चिवः ॥ ५. ४. ६४ ॥

अरुर्मनश्चक्षुश्चेतोरहोरजसां लोपश्च ॥ ५. ४. ६५ ॥

अभिविधौ संपदा च सातिर्वा ॥ ५. ४. ६६ ॥

तदधीने ॥ ५. ४. ६७ ॥

देये त्रा च ॥ ५. ४. ६८ ॥

१. A. कृष्णमृगे. This sūtra is read as part of the previous one.

२. A. This sūtra is read as part of the previous one.

३. A. आर-

४. A omits this sūtra.

५. A omits नञ्च

६. A omits तल्ले

७. A. This portion is written as a separate sūtra.

८. A. This sūtra is read as part of the previous one.

देवमनुष्यमर्त्यपुरुषपुरुषबहुभ्यो द्वितीयासप्तम्यन्तेभ्यो बहुलम् ॥ ५. ४. ६९ ॥

अव्यक्तानुकरणादनेकाचोऽनितौ डाच् ॥ ५. ४. ७० ॥

कृञो द्वितीयतृतीयशम्बबीजात्कृषौ ॥ ५. ४. ७१ ॥

संख्यादेर्गुणात् ॥ ५. ४. ७२ ॥

समयाद्यापनायाम् ॥ ५. ४. ७३ ॥

सपत्रनिष्पन्नाभ्यामतिव्यथने ॥ ५. ४. ७४ ॥

निष्कुलान्निष्कोषणे ॥ ५. ४. ७५ ॥

प्रियसुखाभ्यामानुकूल्ये ॥ ५. ४. ७६ ॥

दुःखात्प्रातिकूल्ये ॥ ५. ४. ७७ ॥

शूलात्पाके ॥ ५. ४. ७८ ॥

सत्यादशपथे ॥ ५. ४. ७९ ॥

मद्रभद्राभ्यां वपने ॥ ५. ४. ८० ॥

समासान्तः ॥ ५. ४. ८१ ॥

न किमः क्षेपे ॥ ५. ४. ८२ ॥

पूजास्वतिभ्यां प्राग्बहुवीहेः ॥ ५. ४. ८३ ॥

नञस्तत्पुरुषे ॥ ५. ४. ८४ ॥

पथो वा ॥ ५. ४. ८५ ॥

पुरप्पथिभ्योऽच् ॥ ५. ४. ८६ ॥

धुरोऽनक्षस्य ॥ ५. ४. ८७ ॥

ऋचः ॥ ५. ४. ८८ ॥

नञ्बहुभ्यां माणवचरणयोः ॥ ५. ४. ८९ ॥

प्रत्यन्ववेभ्यः सामलोमभ्याम् ॥ ५. ४. ९० ॥

अश्नोऽचक्षुषः ॥ ५. ४. ९१ ॥

स्त्रीपुंसधेन्वनडुहर्ग्यजुषर्क्सामवाङ्मनसाक्षिभ्रुवदारगवोर्वष्टीवपदष्टीवाहोरात्र-
रात्रिन्दिवनक्तंदिवाहर्दिवसरजसपुरुषायुषद्वयायुषड्यायुषजातोक्षमहोक्ष-
बृद्धोक्षोपशुनगोष्ठवाः ॥ ५. ४. ९२ ॥

१. A omits पुरु

३. A omits ऋग्यजुष

२. A. This sūtra is read along
with the previous one.

४. A omits व्यायुष

ब्रह्महस्तिराजपल्लवेभ्यो वर्चसः ॥ ५. ४. ९३ ॥
 अवसमन्तेभ्यः तमसः ॥ ५. ४. ९४ ॥
 श्वसो वसीयसः ॥ ५. ४. ९५ ॥
 निसश्च श्रेयसः ॥ ५. ४. ९६ ॥
 अन्ववतसेभ्यो रहसः ॥ ५. ४. ९७ ॥
 प्रतेरुरसस्सप्तमीस्थात् ॥ ५. ४. ९८ ॥
 अनुगवमायामे ॥ ५. ४. ९९ ॥
 द्विस्ता वा त्रिस्ता वा वेदिः ॥ ५. ४. १०० ॥
 उपसर्गाद्ध्वनः ॥ ५. ४. १०१ ॥
 पाण्डूदकुष्णेभ्यो भूमेः ॥ ५. ४. १०२ ॥
 संख्यातदीगोदावरीभ्यां च ॥ ५. ४. १०३ ॥
 अव्ययाच्चाङ्गुलेस्तत्पुरुषे ॥ ५. ४. १०४ ॥
 सर्वैकदेशसंख्यातपुण्यवर्षादीर्घेभ्यश्च रात्रेः^१ ॥ ५. ४. १०५ ॥
 सख्यहोभ्यां टच् ॥ ५. ४. १०६ ॥
 राज्ञोऽस्त्रियाम् ॥ ५. ४. १०७ ॥
 गोरतद्धितलुकि ॥ ५. ४. १०८ ॥
 उरसोऽभ्ये ॥ ५. ४. १०९ ॥
 अनोदमायस्सरसां जातिसंज्ञयाः ॥ ५. ४. ११० ॥
 ग्रामकौटाभ्यां तश्णः ॥ ५. ४. १११ ॥
 अतेः शुनः ॥ ५. ४. ११२ ॥
 उपमानादप्राणिनि ॥ ५. ४. ११३ ॥
 पूर्वोत्तरमृगेभ्यश्च सक्थनः ॥ ५. ४. ११४ ॥
 नावो द्विगोः ॥ ५. ४. ११५ ॥
 अर्धाच्च ॥ ५. ४. ११६ ॥
 खार्यावा ॥ ५. ४. ११७ ॥
 द्वित्रिभ्यामञ्जलेः ॥ ५. ४. ११८ ॥
 कुमहदभ्यां ब्रह्मणः ॥ ५. ४. ११९ ॥
 जनपदेभ्यो नित्यम् ॥ ५. ४. १२० ॥

द्वन्द्वाश्चुदपहन्तात्समाहारे ॥ ५. ४. १२१ ॥

शरद्विपाडनस्सनसुपानाद्धिमवदननडुत्पथिद्युदिकृद्ग्यत्तञ्चतुभ्योऽव्ययीभावे ॥
५. ४. १२२ ॥

प्रतिपरस्समनुभ्योऽक्षः ॥ ५. ४. १२३ ॥

जराया जरश्च ॥ ५. ४. १२४ ॥

अनः ॥ ५. ४. १२५ ॥

नपुंसकाद्या ॥ ५. ४. १२६ ॥

गिरिनीदीपैर्णिमास्याग्रहायणीभ्यः ॥ ५. ४. १२७ ॥

ज्ञेयः ॥ ५. ४. १२८ ॥

निसः शतो डच् ॥ ५. ४. १२९ ॥

अबहोः संख्येयबहुव्रीहेः ॥ ५. ४. १३० ॥

सकथ्यक्षः स्वाङ्गात्षच् ॥ ५. ४. १३१ ॥

अङ्गुलेर्दाहणि ॥ ५. ४. १३२ ॥

द्वित्रिभ्यां मूर्ध्नः ॥ ५. ४. १३३ ॥

अप्पूरण्यास्तत्प्राधान्ये ॥ ५. ४. १३४ ॥

प्रमाण्याः ॥ ५. ४. १३५ ॥

अन्तर्बहिर्भ्यां लोभः ॥ ५. ४. १३६ ॥

नक्षत्रान्नेतुः ॥ ५. ४. १३७ ॥

नञ्सुव्युपत्रिभ्यश्चतुरोऽच् ॥ ५. ४. १३८ ॥

नाभेः ॥ ५. ४. १३९ ॥

सुप्रातसुश्वसुविशारिकुक्षचतुरश्रैणीपदाजपदप्रोष्ठपदभद्रपदाः ॥
५. ४. १४० ॥

नञ्दुःसुभ्यस्सकथनो वा ॥ ५. ४. १४१ ॥

हलिशकस्योश्च ॥ ५. ४. १४२ ॥

नित्यमसिच् प्रजायाः ॥ ५. ४. १४३ ॥

मन्दाल्पाभ्यां च मेधायाः ५. ४. १४४ ॥

नाम्नि नासिकायानसोऽस्थूलात् ॥ ५. ४. १४५ ॥

१. A. नद्वत्तमनयस्वत्

३. A. कयसनिसर्ग

२. A omits this sūtra.

४. A. श्वसुविशारि

उपसर्गाच्च ॥ ५. ४. १४६ ॥

वेः खुखग्राः ॥ ५. ४. १४७ ॥

खरखुराभ्यां नत् वा ॥ ५. ४. १४८ ॥

धर्मादनिच् केवलात् ॥ ५. ४. १४९ ॥

सुहरिततृणसोमेभ्यो जम्मात् ॥ ५. ४. १५० ॥

दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे ॥ ५. ४. १५१ ॥

इचक्रियाव्यतीहारे ॥ ५. ४. १५२ ॥

क्रियायां द्वे दण्डमुसलाभ्याम् ॥ ५. ४. १५३ ॥

उभोभयाभ्यामञ्जलिपाणिहस्तदन्तकर्णेभ्यः ॥ ५. ४. १५४ ॥

बाहोर्लुक् ॥ ५. ४. १५५ ॥

संहतपुच्छयेकपद्याद्यपद्यादयः ॥ ५. ४. १५६ ॥

प्रोक्षपदिनिष्कुच्यैवकीर्णी च ॥ ५. ४. १५७ ॥

मासाद्भूतिप्रत्ययादेष्वच् ॥ ५. ४. १५८ ॥

प्रसंभ्यां जानुनोर्द्धुः ॥ ५. ४. १५९ ॥

ऊर्ध्वाद्वा ॥ ५. ४. १६० ॥

धनुषो नञ् ॥ ५. ४. १६१ ॥

वासंक्तायाम् ॥ ५. ४. १६२ ॥

उपमानात् ॥ ५. ४. १६३ ॥

पादस्य पादहस्त्यश्वाजदासीमहेलागणिकाकुसूलजालकटोलगण्डोलकेभ्यः ॥

५. ४. १६४ ॥

कुम्भजालशतसूत्रस्थूणामुनिशिष्यार्दगांधाकलशीदासीभ्यः ॥ ५. ४. १६५ ॥

विष्णुकृष्णकुणिगुणद्रोणीसट्टकृत्सूकरसूत्रीशुचिविनिज्जिरघ्राभ्यश्च ॥ ५. ४. १६६ ॥

संख्यादेः ॥ ५. ४. १६७ ॥

वयसि दन्तस्य दत् ॥ ५. ४. १६८ ॥

षो डन् ॥ ५. ४. १६९ ॥

१. A omits this sūtra.

२. A omits this sūtra.

३. A adds क्रियायाम्

४. A. कपद्यादयः

५. A. ज्यकीर्णी

६. A. मासात्सव्यभृति

७. C omits this and the following ten sūtras.

८. A. This is read along with the previous sūtra.

स्त्रियां संज्ञायाम् ॥ ५. ४. १७० ॥

अग्रान्तशुद्धशुभ्रवृषवराहमृषिकश्यावशिखरारोकेभ्यो वा ॥ ५. ४. १७१ ॥

ककुत्ककुदस्यावस्थायाम् ॥ ५. ४. १७२ ॥

त्रिककुत्पर्वते ॥ ५. ४. १७३ ॥

उद्विभ्यां काकुत्काकुदस्य ॥ ५. ४. १७४ ॥

पूर्णाद्वा ॥ ५. ४. १७५ ॥

सुहृद्दुर्द्धौ मित्रामित्रयोः ॥ ५. ४. १७६ ॥

उरस्सर्पिर्दधिर्मधुपोयानच्छालिभ्यः कप् ॥ ५. ४. १७७ ॥

पुमनडुन्नौपयोलक्ष्मीभ्य एकत्वे ॥ ५. ४. १७८ ॥

नञोऽर्थात् ॥ ५. ४. १७९ ॥

इनः स्त्रियाम् ॥ ५. ४. १८० ॥

ङ्युद्धृतः ॥ ५. ४. १८१ ॥

शेषाद्वा ॥ ५. ४. १८२ ॥

न सुभ्वादिभ्यः ॥ ५. ४. १८३ ॥

संज्ञायाम् ॥ ५. ४. १८४ ॥

ईयसः ॥ ५. ४. १८५ ॥

ङेया ईश्च ॥ ५. ४. १८६ ॥

स्तुतौ भ्रातुः ॥ ५. ४. १८७ ॥

नाडीतन्त्रयोस्खाङ्गे ॥ ५. ४. १८८ ॥

निष्प्रवाणिः ॥ ५. ४. १८९ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

पञ्चमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

—

अथ षष्ठोऽध्यायः

- सन्त्यङोराद्य एकाजिह्वः ॥ ६. १. १ ॥
 श्लु चङि ॥ ६. १. २ ॥
 लिट्यनामि ॥ ६. १. ३ ॥
 अजादेर्द्वितीयः ॥ ६. १. ४ ॥
 नन्द्वास्संयोगादयः ॥ ६. १. ५ ॥
 अयिरः पुनः ॥ ६. १. ६ ॥
 इष्यतेर्यिः सन् वा ॥ ६. १. ७ ॥
 सुब्रधातूनां यथेष्टम् ॥ ६. १. ८ ॥
 अजादीनां द्वितीयात् ॥ ६. १. ९ ॥
 कण्ठादीनां तृतीयः ॥ ६. १. १० ॥
 दाद्वान् साह्वान् मीढ्वांश्च ॥ ६. १. ११ ॥
 क्लिदेः के ॥ ६. १. १२ ॥
 कृसेरचि दीर्घश्च ॥ ६. १. १३ ॥
 चरिचलिपतिवदीनामभ्यासस्य ॥ ६. १. १४ ॥
 हन्तेर्हश्च घः ॥ ६. १. १५ ॥
 पाटेर्णिङ् दीर्घः ऊक् च ॥ ६. १. १६ ॥
 ष्यङः प्रधानस्य प्रसारणं पुत्रपत्योः केवल्योस्तत्पुरुषे ॥ ६. १. १७ ॥
 बन्धुनि बहुव्रीहौ ॥ ६. १. १८ ॥
 मातृमातृकमातृषु वा ॥ ६. १. १९ ॥
 वचिस्वपियजादीनां लिट्यपिति ॥ ६. १. २० ॥

१. A. नञ्वा

२. C omits पुनः

३. A. तृतीयात्

४. A. दाद्वान्

५. A. This portion is written as a separate sūtra.

६. C omits this sūtra and commentary.

७. A adds वाक्

८. A. रच घः

९, १०. A. These portions are written as separate sūtras.

- ग्रहिव्यभ्योः ॥ ६. १. २१ ॥
 शिङितोः ॥ ६. १. २२ ॥
 ज्यामश्चभ्रस्जाम् ॥ ६. १. २३ ॥
 पृच्छेरनङि ॥ ६. १. २४ ॥
 वेशेङर्थस्यपिति ॥ ६. १. २५ ॥
 व्यञ्चोऽञ्णित्यनसि ॥ ६. १. २६ ॥
 किति चैतेषाम् ॥ ६. १. २७ ॥
 लिट्यश्विनामभ्यासस्य ॥ ६. १. २८ ॥
 ग्रहिस्वपिप्रच्छां सति ॥ ६. १. २९ ॥
 स्वापेश्चाङि ॥ ६. १. ३० ॥
 स्वपित्यमिव्येञां यङि ॥ ६. १. ३१ ॥
 चायः की ॥ ६. १. ३२ ॥
 प्रस्त्याप्रसंस्त्योर्निष्ठायाम् ॥ ६. १. ३३ ॥
 स्पर्शद्रवमूर्त्योः इयः ॥ ६. १. ३४ ॥
 प्रतेः ॥ ६. १. ३५ ॥
 वौभ्यवाभ्याम् ॥ ६. १. ३६ ॥
 स्फायः स्फी ॥ ६. १. ३७ ॥
 श्रातेः शृतं क्षीरहविषोः ॥ ६. १. ३८ ॥
 श्रपेञ्चैकत्र हेतौ ॥ ६. १. ३९ ॥
 ग्यायः पीरंनुपसर्गस्य ॥ ६. १. ४० ॥
 आङोऽन्धूधसोः ॥ ६. १. ४१ ॥
 लिङ्यङोः ॥ ६. १. ४२ ॥
 वांश्वेः ॥ ६. १. ४३ ॥

१. A. श्रहि व्यर्धेः

२. A. शिन्

३. A. वशेस्ति

४. A. This is read along with
the previous sūtra.

५. A. This is read along with
the previous sūtra.

६. A. This portion is read as a
separate sūtra.

७. A. नानुपसर्गस्य and this is
written as a separate sūtra.

८. A. नूधसोः

९. A. याश्चेः

णौ संश्रद्धोः ॥ ६. १. ४४ ॥

हः द्वित्वे ॥ ६. १. ४५ ॥

न तस्मिन् ॥ ६. १. ४६ ॥

लिटि वयो यः ॥ ६. १. ४७ ॥

वेजः ॥ ६. १. ४८ ॥

अपिति वा ॥ ६. १. ४९ ॥

ल्यपि ज्यः ॥ ६. १. ५० ॥

व्यैः ॥ ६. १. ५१ ॥

परेर्वा ॥ ६. १. ५२ ॥

धातोरूपदेश एचोऽशिदंशोरात् ॥ ६. १. ५३ ॥

अलिटि व्यैः ॥ ६. १. ५४ ॥

स्फुरस्फुलार्धञि ॥ ६. १. ५५ ॥

दीङ् एज्ज्ञेतौ ॥ ६. १. ५६ ॥

ल्यपि च ॥ ६. १. ५७ ॥

मिथ्योरखलाच्चि ॥ ६. १. ५८ ॥

लियो वा ॥ ६. १. ५९ ॥

सनि दीङ् ॥ ६. १. ६० ॥

अपगुरो णमुलि ॥ ६. १. ६१ ॥

चिस्फुरोर्णौ ॥ ६. १. ६२ ॥

प्रजने वियः ॥ ६. १. ६३ ॥

भियो हर्तुभये ॥ ६. १. ६४ ॥

स्मेः स्मये नित्यम् ॥ ६. १. ६५ ॥

लियः पूजाप्रलम्भनाभिभवेषु ॥ ६. १. ६६ ॥

क्रीड्जीनाम् ॥ ६. १. ६७ ॥

सिध्यतेरपारलौकिके ॥ ६. १. ६८ ॥

१. A. द्वित्वे is written as part of
the next sūtra.

२. A. प्य and is written as part
of the next sūtra.

३. A. मिथ्योरलि च

४. A. हेतोर्भये

५. A. स्मयतेः

अष्टिवुष्क्रेरादेः षः सः ॥ ६. १. ६९ ॥

सृपिसृजिसृस्तृस्तृस्त्यासेकवर्जमज्जन्यपरसादिसिस्विदिस्विदिस्विज्जस्वपयः षो -
पदेशाः ॥ ६. १. ७० ॥

णो नः ॥ ६. १. ७१ ॥

नृतिनन्दिनर्दिनर्किनाटिनाधृनाधृवर्जं नादयो णोपदेशाः ॥ ६. १. ७२ ॥

व्यावर्लि लोपः ॥ ६. १. ७३ ॥

वेरैनचः ॥ ६. १. ७४ ॥

हलस्तिप्तिषः ॥ ६. १. ७५ ॥

सोः ॥ ६. १. ७६ ॥

ङ्यापो दीर्घात् ॥ ६. १. ७७ ॥

एङ्ह्रस्वात्संयुद्धेरनतः ॥ ६. १. ७८ ॥

ह्रस्वस्य णिति कृति तुक् ॥ ६. १. ७९ ॥

संहितायां छे ॥ ६. १. ८० ॥

आङ्माङाः ॥ ६. १. ८१ ॥

दीर्घस्य ॥ ६. १. ८२ ॥

पदान्तस्य वा ॥ ६. १. ८३ ॥

इको यणचि ॥ ६. १. ८४ ॥

एचोऽयवायावः ॥ ६. १. ८५ ॥

यि प्रस्ययेऽयैवां ॥ ६. १. ८६ ॥

धातोस्तन्निमित्तस्यैव ॥ ६. १. ८७ ॥

गवृतिरुर्ध्वमात्रे ॥ ६. १. ८८ ॥

शक्ये क्षिज्योरयू ॥ ६. १. ८९ ॥

क्रिया क्रियार्थे ॥ ६. १. ९० ॥

एकः पूर्वपरयोः ॥ ६. १. ९१ ॥

अन्तादिवच्च ॥ ६. १. ९२ ॥

१. A. खोः

२. A. वेश्च नः

३. A. This is read along with the
previous sūtra.

४. A. एवं दीर्घ

५. A. This portion is written as
a separate sūtra.

नाभ्यासोपसर्जनसंशुद्धिनपुंसकद्वयत्वोभयाश्रयवर्णविधिषु ॥ ६. १. ९३ ॥

षत्वतुकोरसिद्धः ॥ ६. १. ९४ ॥

न संप्रसारणङीट्सु ॥ ६. १. ९५ ॥

आहुणः ॥ ६. १. ९६ ॥

वृद्धिरेवाद्यटः ॥ ६. १. ९७ ॥

एचि ॥ ६. १. ९८ ॥

इणो धोः ॥ ६. १. ९९ ॥

ऊठि ॥ ६. १. १०० ॥

अक्षादूहिन्याः ॥ ६. १. १०१ ॥

स्वादीरोरिणोः ॥ ६. १. १०२ ॥

प्रादूढाढ्येपैष्येषु ॥ ६. १. १०३ ॥

ऋते तृतीयासमासे ॥ ६. १. १०४ ॥

प्रदशार्णवसनकम्बलवत्सनराद्वणे ॥ ६. १. १०५ ॥

उपसर्गादिति धातौ ॥ ६. १. १०६ ॥

वा सुल्ल्युति च ॥ ६. १. १०७ ॥

एङि पररूपम् ॥ ६. १. १०८ ॥

अनियोग एवे ॥ ६. १. १०९ ॥

ओष्ठोत्वोः समासे वा ॥ ६. १. ११० ॥

शककुलपतादिभ्योन्ध्वटाञ्जल्यादिषु ॥ ६. १. १११ ॥

सीमन्तः केशेषु ॥ ६. १. ११२ ॥

ओमाङोः ॥ ६. १. ११३ ॥

उस्यपदादौ ॥ ६. १. ११४ ॥

अतो गुणे ॥ ६. १. ११५ ॥

अव्यक्तानुकरणस्यानेकाचोऽत इतौ ॥ ६. १. ११६ ॥

न द्वित्वे ॥ ६. १. ११७ ॥

तौ वा ॥ ६. १. ११८ ॥

नित्यं डाचि पूर्वस्य ॥ ६. १. ११९ ॥

ओतौशसोराम् ॥ ६. १. १२० ॥

१. A. तारणे ङि

२. A. कबलवतरा

३. A. This is read along with the previous sūtra.

- अकः सवर्णे दीर्घः ॥ ६. १. १२१ ॥
 ऋतृत् ऋ वा ॥ ६. १. १२२ ॥
 लृत् लृः ॥ ६. १. १२३ ॥
 शसि पूर्वसवर्णः ॥ ६. १. १२४ ॥
 ततः शसो नःपुंसि ॥ ६. १. १२५ ॥
 आज्ञासि ॥ ६. १. १२६ ॥
 इदुद्गयामाति ॥ ६. १. १२७ ॥
 अणोऽमि पूर्वः ॥ ६. १. १२८ ॥
 संप्रसारणात् ॥ ६. १. १२९ ॥
 ण्डोऽतिपदादौ ॥ ६. १. १३० ॥
 डसि ङसोः ॥ ६. १. १३१ ॥
 ऋतउत् ॥ ६. १. १३२ ॥
 ख्यत्यात्परस्य ॥ ६. १. १३३ ॥
 हशिश्चातो रोः ॥ ६. १. १३४ ॥
 गोरो वा ॥ ६. १. १३५ ॥
 अच्यवङ् ॥ ६. १. १३६ ॥
 नित्यमिन्द्रे ॥ ६. १. १३७ ॥
 अक्षे संज्ञायाम् ॥ ६. १. १३८ ॥
 प्रगह्यः प्रकृत्या ॥ ६. १. १३९ ॥
 प्लुतोऽनितौ^१ ॥ ६. १. १४० ॥
 ईर्ण्य वा ॥ ६. १. १४१ ॥
 औण्य च कचित् ॥ ६. १. १४२ ॥
 अप्लुतादीनामिकोऽसवर्णे द्वैस्त्रिश्चासमासे ॥ ६. १. १४३ ॥
 ऋवृत्त्यकः ॥ ६. १. १४४ ॥
 तदस्सोलोपोऽचिं पादपूरणं चेत् ॥ ६. १. १४५ ॥

१. A omits this sūtra.

२. A. This is read along with the previous sūtra.

३. A. डितौ

४. A. ईति

५. A आन च

६. A. This portion is read as a separate sūtra.

७. A. चेनिपाद

- एतदध्वानकचोऽनञ्समासे हलि ॥ ६. १. १४६ ॥
 पदान्ने दिव उत् ॥ ६. १. १४७ ॥
 संपरिभ्यां कृञः सुट् ॥ ६. १. १४८ ॥
 उपाङ्गूषणसमवायप्रतियत्नविकृतवाक्याध्याहारेषु ॥ ६. १. १४९ ॥
 किरंतौ लवने ॥ ६. १. १५० ॥
 हिंसायां प्रतेश्च ॥ ६. १. १५१ ॥
 अपाञ्चतुष्पाच्छकुनिहृष्टाक्षकुलायार्थिषु ॥ ६. १. १५२ ॥
 अपरस्पराः क्रियासातत्ये ॥ ६. १. १५३ ॥
 पारस्करो देशे ॥ ६. १. १५४ ॥
 कारस्करो वृक्षे ॥ ६. १. १५५ ॥
 वनस्पतिश्च ॥ ६. १. १५६ ॥
 रथस्या नद्याम् ॥ ६. १. १५७ ॥
 किष्कुः प्रमाणे ॥ ६. १. १५८ ॥
 किष्किन्धा गुहायाम् ॥ ६. १. १५९ ॥
 गोष्पदं सेवितासेवितप्रमाणेषु ॥ ६. १. १६० ॥
 आस्पदं प्रतिष्ठायाम् ॥ ६. १. १६१ ॥
 आश्चर्यमद्भुते ॥ ६. १. १६२ ॥
 अर्धस्करो वर्चस्केः ॥ ६. १. १६३ ॥
 अपस्करो रथाङ्गे ॥ ६. १. १६४ ॥
 मस्करमस्करिणौ वेणुपरिवाजकयोः ॥ ६. १. १६५ ॥
 प्रस्कण्वहरिश्चन्द्रावृषी ॥ ६. १. १६६ ॥
 कास्तीराजस्तुन्दे नगरे ॥ ६. १. १६७ ॥
 कुस्तुम्बुरोषधौ ॥ ६. १. १६८ ॥
 शङ्कुलीकृतान्नम् ॥ ६. १. १६९ ॥
 वौ विष्करो वा ॥ ६. १. १७० ॥
 प्रतिष्कशः प्रष्टसहायदूतेषु ॥ ६. १. १७१ ॥
 तस्करबृहस्पती चोरदेवतयोः ॥ ६. १. १७२ ॥

१. A. This and the following   २. A. वर्चस्के

four sūtras are omitted.

प्रात् तुम्पतेर्गवि ॥ ६. १. १७३ ॥

प्रायश्चित्तिचित्तयोः ॥ ६. १. १७४ ॥

परश्शतपरस्सहस्राद्यश्च ॥ ६. १. १७५ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

षष्ठाध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः

—

अथ द्वितीयः पादः

- अलुगुत्तरपदे ॥ ६. २. १ ॥
 पञ्चम्याः स्तोकान्तिकदूरार्थकृच्छ्रेभ्यः ॥ ६. २. २ ॥
 ब्राह्मणाच्छंसी ॥ ६. २. ३ ॥
 खिंती च एकाचोऽमः ॥ ६. २. ४ ॥
 ओजस्सहोम्भस्तमोऽञ्जसेभ्यस्तृतीयायाः ॥ ६. २. ५ ॥
 मनसः संज्ञायाम् ॥ ६. २. ६ ॥
 आज्ञायिनी ॥ ६. २. ७ ॥
 पुञ्जनुभ्यामनुजान्धयोः ॥ ६. २. ८ ॥
 आत्मनः पूरणे ॥ ६. २. ९ ॥
 पराञ्च वैयाकरणाख्यायां चतुर्थ्याः ॥ ६. २. १० ॥
 सप्तम्यास्तत्पुरुषे कृति बहुलम् ॥ ६. २. ११ ॥
 हलदन्तात्संज्ञायाम् ॥ ६. २. १२ ॥
 प्राचां कारे हलादौ ॥ ६. २. १३ ॥
 मध्यमान्ताभ्यां गुरौ ॥ ६. २. १४ ॥
 अमूर्धमस्तफात्स्वाङ्गादकामे ॥ ६. २. १५ ॥
 अणो यद्योनिमतिषु ॥ ६. २. १६ ॥
 ह्युप्रावृड्पूर्वाशर्त्कालेभ्यो जे ॥ ६. २. १७ ॥
 वर्षक्षरशरवराप्सरःप्रभृतिभ्यो वा ॥ ६. २. १८ ॥
 बन्धे घञि ॥ ६. २. १९ ॥

१. A. खरी च. This is read as part
 of the previous sūtra.

२. A. सहोम्भञ्ज्योभ्यः

३. A. यिनि च

४. A. पराञ्च is read along with the
 previous sūtra.

५. A. adds as a separate sūtra

हृदुम्याम्

६. A. अबो यद्योमात्रिषु

- घर्तनकालेषु कालनाम्नः ॥ ६. २. २० ॥
 शयवासवासिष्वकालात् ॥ ६. २. २१ ॥
 नेनेबन्धिसिद्धशस्थेषु ॥ ६. २. २२ ॥
 षष्ठ्या आक्रोशे ॥ ६. २. २३ ॥
 पुत्रे वा ॥ ६. २. २४ ॥
 वाग्दिकूपइयङ्गयो युक्तिदण्डहरेषु ॥ ६. २. २५ ॥
 अक्षः फग्वुजोः ॥ ६. २. २६ ॥
 देवानां प्रियः ॥ ६. २. २७ ॥
 शुनश्शेफपुच्छलाङ्गूलेषु संज्ञायाम् ॥ ६. २. २८ ॥
 दिवोदासदिवस्पतिवाचस्पतिवास्तांस्पतयः ॥ ६. २. २९ ॥
 ऋतो विद्यायोनिंबन्धिनस्तस्मिन् ॥ ६. २. ३० ॥
 स्वसृपत्योर्वा ॥ ६. २. ३१ ॥
 आनङ्गतो द्वन्द्वे ॥ ६. २. ३२ ॥
 पुत्रे ॥ ६. २. ३३ ॥
 मातुः पितर्यरङ्ग च ॥ ६. २. ३४ ॥
 देवतानामवायूनां वेदे सहश्रुतानाम् ॥ ६. २. ३५ ॥
 अग्नेः सोमवरुणयोरीत् ॥ ६. २. ३६ ॥
 इष्टृद्धिमस्यविष्णौ ॥ ६. २. ३७ ॥
 दिवो द्यावा ॥ ६. २. ३८ ॥
 दिवैस्पृथिव्यां वा ॥ ६. २. ३९ ॥
 उषासोषसः ॥ ६. २. ४० ॥
 गुणस्यनूङ् पुर्वत् स्त्रियामेकाधिकरणे ॥ ६. २. ४१ ॥
 ऋलूतश्चरद्घकल्पब्देश्यरूपपाशर्पूछस्थ्यन्क्षयङ्गानिषु ॥ ६. २. ४२ ॥

१. A. घतनतापेषु

६. A. This portion is read as a separate sūtra.

२. A. नेबन्धि

३. A. वादिक्

७. A. त्रस्तश्च

४. A. पिडुरङ्गच्

८. A. शस्यन्

५. A. This is read along with the previous sūtra.

यचि तद्धिते ॥ ६. २. ४३ ॥

ढे अग्रायी ॥ ६. २. ४४ ॥

न प्रधानपूरण्याम् ॥ ६. २. ४५ ॥

भक्तौ च कर्मसाधनायाम् ॥ ६. २. ४६ ॥

प्रियामनोज्ञाकल्याणीसुभगादुर्भगास्वाक्षान्ताकान्तावामावामनासमासचिवाच -

पलाबालातनयादुहितृषु ॥ ६. २. ४७ ॥

धुतद्धितकोपधासंज्ञापूरण्यः ॥ ६. २. ४८ ॥

तद्धितोऽज्वृद्धिहेतुररक्तविकारे ॥ ६. २. ४९ ॥

स्वाङ्गादीदमानिनि ॥ ६. २. ५० ॥

जातिरयच् तद्धिते च ॥ ६. २. ५१ ॥

पुंवत्कर्मधारयजातीयदेशीयेषु ॥ ६. २. ५२ ॥

त्वतलोर्गुणः ॥ ६. २. ५३ ॥

सर्वनामानि वृत्तिमात्रे ॥ ६. २. ५४ ॥

कुक्कुट्यादयोऽण्डादिषु वा ॥ ६. २. ५५ ॥

घरूकल्पचेलदृष्टुवगोत्रमतहतेषु ड्यो ह्रस्वः ॥ ६. २. ५६ ॥

वैकाचः ॥ ६. २. ५७ ॥

उगितः पुंवञ्च ॥ ६. २. ५८ ॥

ऊङः ॥ ६. २. ५९ ॥

आन्महतः सामानाधिकरणजातीययोरुच्यर्थे ॥ ६. २. ६० ॥

घासकरविशिष्टेषु पुंवञ्च ॥ ६. २. ६१ ॥

न पुंवन्निषेधे ॥ ६. २. ६२ ॥

इच्छन्चि दीर्घश्च ॥ ६. २. ६३ ॥

दशस्यैकस्य ॥ ६. २. ६४ ॥

१. A. This is read along with
the previous sūtra.

२. A adds च

३. A. न पुतद्धित

४. A. This portion is read as a
separate sūtra.

५. A adds as a separate sūtra

गुणवचना इत्येव

६. A. त्वतो लुलोः

७. A. नाजि

८. A. दशस्ये

अष्टनः संज्ञायाम् ॥ ६. २. ६५ ॥

कपाले हविषि ॥ ६. २. ६६ ॥

गंवि युक्ते ॥ ६. २. ६७ ॥

द्वेश्च संख्यायाम् प्राकृच्छतादबहुवीह्यशीत्योः ॥ ६. २. ६८ ॥

चत्वारिंशदादौ वा ॥ ६. २. ६९ ॥

त्रेह्यस्तद्वत् ॥ ६. २. ७० ॥

हृदयस्य हृद्यदण्लेखलासेषु ॥ ६. २. ७१ ॥

भ्यञ् शोकरोगशूलशल्यादिषु वा ॥ ६. २. ७२ ॥

हस्तिनोऽपत्याणि ॥ ६. २. ७३ ॥

पत्काषिहिमहतिष्ठन्सु ॥ ६. २. ७४ ॥

संख्यादेर्वुनि ॥ ६. २. ७५ ॥

ऋचश्शसि ॥ ६. २. ७६ ॥

वा घोषनिष्कमिश्रशब्देषु ॥ ६. २. ७७ ॥

नन्नासिकास्तस्मिन्शुद्रयोः ॥ ६. २. ७८ ॥

यस्यवर्णे ॥ ६. २. ७९ ॥

शिरसः शीर्षन् ॥ ६. २. ८० ॥

शीर्षेऽचि तद्धिते ॥ ६. २. ८१ ॥

उदकस्योदः संज्ञायाम् ॥ ६. २. ८२ ॥

उत्तरपदस्य च ॥ ६. २. ८३ ॥

पेषं वासवाहनेषु ॥ ६. २. ८४ ॥

एकहलादौ भाण्डे वा ॥ ६. २. ८५ ॥

मन्थौदनसकुब्बिन्दुर्वज्रभारहारवीवधगाहेषु ॥ ६. २. ८६ ॥

इको ह्रस्वः ॥ ६. २. ८७ ॥

१. A. This is read along with the previous sūtra.

२. A. This portion is read as a separate sūtra.

३. भ्यञो गइलो

४. A adds as a separate sūtra
पादः पादस्याजातिकोपहतेषु

५. A adds as a separate sūtra
यत्यतदर्थहीये

६. A omits this and the following three sūtras.

७. A. एकावायन

८. A. वज्राह्वार

न संप्रसारणाव्ययवर्णीयुत्स्थानिनामभ्रुकुंसादीनाम् ॥ ६. २. ८८ ॥

ऊयापोः संज्ञायां बहुलम् ॥ ६. २. ८९ ॥

त्वे च ॥ ६. २. ९० ॥

इष्टकेषीकामालानां चित्तूलभारिषु ॥ ६. २. ९१ ॥

खित्यनव्ययस्य ॥ ६. २. ९२ ॥

ह्रस्वारुर्द्धिषतां मुम् ॥ ६. २. ९३ ॥

सत्यागतास्तूनां कारे ॥ ६. २. ९४ ॥

लोकस्य पृणे ॥ ६. २. ९५ ॥

इत्येनभ्याशस्य ॥ ६. २. ९६ ॥

भ्राष्ट्राग्न्योरिन्धे ॥ ६. २. ९७ ॥

अगिलस्य गिले ॥ ६. २. ९८ ॥

भद्रोष्णयोः करणे ॥ ६. २. ९९ ॥

मध्यस्य दिने ॥ ६. २. १०० ॥

इयेनतिलयोः पांते अ ॥ ६. २. १०१ ॥

रात्रेः कृत्यखिति वा ॥ ६. २. १०२ ॥

धेनोर्भव्यायाम् ॥ ६. २. १०३ ॥

सूतोप्रराजभोजमेनकुलशैलादिभ्यो दुहितुः पुत्रद् ॥ ६. २. १०४ ॥

मांसस्य पचिघञ्ल्युटोर्लोपः ॥ ६. २. १०५ ॥

समस्ततद्विहितयोः ॥ ६. २. १०६ ॥

तुमश्च काममनसोर्नित्यम् ॥ ६. २. १०७ ॥

कृत्येऽवश्यमः ॥ ६. २. १०८ ॥

नञो नः ॥ ६. २. १०९ ॥

तिङ्थवक्षेपे ॥ ६. २. ११० ॥

तस्माशुडचि ॥ ६. २. १११ ॥

नभ्राण्णपाश्र्वेदोनासत्यनमुचिनकुलनखनपुंसकनक्षत्रनक्रनाकनग्ननागनभागना -

राचनाचिकेतनापितनमरुननान्दृनान्तरीयकादिषु प्रकृत्या ॥ ६. २. ११२ ॥

१. A. त्राष्ट and this portion is
read as a separate sūtra.

३. A. कृत्यखिति वा

४. A. सूत्रे

२. A. पात्रेतेत्रेचिञ्

एकादशान्नौ संख्यायाम् ॥ ६. २. ११३ ॥

नगोऽप्राणिनि वा ॥ ६. २. ११४ ॥

सहस्य सो बहुवीहौ वा ॥ ६. २. ११५ ॥

संज्ञायाम् ॥ ६. २. ११६ ॥

अनुपाख्याधिकयोः ॥ ६. २. ११७ ॥

अव्यायीभावे चाकाले ॥ ६. २. ११८ ॥

ग्रन्थान्ते च ॥ ६. २. ११९ ॥

नाशिष्यगोवत्सहले ॥ ६. २. १२० ॥

समानस्य पक्षज्योतिर्जनपदरात्रिनाभिषन्धुगन्धपिण्डपत्यादिषु ॥ ६. २. १२१ ॥

चरणे ब्रह्मचारिणि ॥ ६. २. १२२ ॥

तीर्थे ये ॥ ६. २. १२३ ॥

उदरे वा ॥ ६. २. १२४ ॥

नामगोत्ररूपस्थानवर्णवयोवचनधर्मजातीयेषु च ॥ ६. २. १२५ ॥

दृग्दृशदृक्षेषु ॥ ६. २. १२६ ॥

वतौ चेदङ्गिमोरीङ्की ॥ ६. २. १२७ ॥

आ सर्वनाम्नः ॥ ६. २. १२८ ॥

विष्वग्देवयोश्च टेरेद्रयञ्चतौ वा ॥ ६. २. १२९ ॥

समः समिः ॥ ६. २. १३० ॥

सहस्य सभिः ॥ ६. २. १३१ ॥

तिरसस्तिर्यति ॥ ६. २. १३२ ॥

झन्तरनवर्णान्तोपसर्गेभ्योऽप ईत् ॥ ६. २. १३३ ॥

ऊदनोर्देशे ॥ ६. २. १३४ ॥

आत्समो देवयजने ॥ ६. २. १३५ ॥

छकारकयोरन्यस्य दुक् ॥ ६. २. १३६ ॥

१. A. This is read along with the
previous sūtra.

४. A. टेरेदिरञ्चि वा

५. A. झन्तरो

२. A. दिदिश

३. A. This portion is read as a
separate sūtra.

अषष्ठीतृतीयास्थस्याशीराशास्थितोत्सुकोऽतिरागेषु ॥ ६. २. १३७ ॥

अर्थे वा ॥ ६. २. १३८ ॥

कोः कत् तत्पुरुषेऽचि ॥ ६. २. १३९ ॥

भिरथवदेषु ॥ ६. २. १४० ॥

तृणे जातौ ॥ ६. २. १४१ ॥

कापथ्यक्षयोः ॥ ६. २. १४२ ॥

ईषदर्थे ॥ ६. २. १४३ ॥

पुरुषे वा ॥ ६. २. १४४ ॥

कवं चोष्णे ॥ ६. २. १४५ ॥

दिक्छब्दात्तीरस्य तारः ॥ ६. २. १४६ ॥

पृषद उदरोद्धानयोर्लोपः ॥ ६. २. १४७ ॥

अवाप्योत्तंसनद्वादिष्वादेर्वा ॥ ६. २. १४८ ॥

जीवनस्य मृते वादेः । ६. २. १४९ ॥

वारेर्वा वाहके लश्चोत्तरपदादेः ॥ ६. २. १५० ॥

आङो ध्यष्टुः^३ ॥ ६. २. १५१ ॥

शेते महिषः ॥ ६. २. १५२ ॥

पिशाचश्मशाने पिशिताशशवशयनयोः ॥ ६. २. १५३ ॥

वाग्वादस्येऽग्नि बाङ्गलः ॥ ६. २. १५४ ॥

ब्रुवन्तोऽस्यां सीदन्ति वृसी ॥ ६. २. १५५ ॥

ऊर्ध्वं खमस्योदूखलमुलूखलं वा ॥ ६. २. १५६ ॥

दिव्योक एषां दिवौकसः ॥ ६. २. १५७ ॥

कपित्थदधित्थमद्वित्थाश्वत्थादयश्च ॥ ६. २. १५८ ॥

संख्याविसायादेरहस्याहन् ऊँ वा ॥ ६. २. १५९ ॥

सायंलोहतरयोः ॥ ६. २. १६० ॥

सप्तभ्यां वासा च ॥ ६. २. १६१ ॥

१. A. वृषत

३. C omits this and the following eleven sūtras.

२. A adds two separate sūtras:

दुरोदाशनाशदहभ्येषूच ॥

वषादेशमुमन्नां रोति मयूरः ॥

विभ्वस्य वसुराटोर्दीर्घः ॥ ६. २. १६२ ॥

नरे संज्ञायाम् ॥ ६. २. १६३ ॥

ऋषौ मित्रे ॥ ६. २. १६४ ॥

कोटरमिथकसिभ्रकपुरगशारिकाणां वने ॥ ६. २. १६५ ॥

अञ्जनभञ्जनकिंशुककिंलुकसाल्वलोहितकुटुखडूननलपिङ्गलानां गिरौ ॥

६. २. १६६ ॥

मतौ बह्वचोनजिरखदिरखपुरस्थविरस्थलिनमल्यकारणडवचक्रवःकादीनां शावंश-

शुचिकुशधूमाहिकविहनुमन्यादीनां च ॥ ६. २. १६७ ॥

बलच्यनुत्साहम्रातृपितृणाम् ॥ ६. २. १६८ ॥

चितेः कपि ॥ ६. २. १६९ ॥

ढलोपे पूर्वस्याणः ॥ ६. २. १७० ॥

सहिबहोरोदवर्णस्य ॥ ६. २. १७१ ॥

कर्णेचिह्नस्याविष्टाष्टपञ्चभिन्नछिन्नच्छिद्रस्रुवस्त्वस्तिकस्य ॥ ६. २. १७२ ॥

नेहिवृतिवृषिव्यधिरुचिसहितनिषु कौ ॥ ६. २. १७३ ॥

उपसर्गस्य घञि बहुलम् ॥ ६. २. १७४ ॥

इकः काशे ॥ ६. २. १७५ ॥

दस्ति ॥ ६. २. १७६ ॥

अपीलुदावादेर्वहे ॥ ६. २. १७७ ॥

अन्येषामपि दृश्यते ॥ ६. २. १७८ ॥

चौ ॥ ६. २. १७९ ॥

संप्रसारणस्य ॥ ६. २. १८० ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

षष्ठ्याध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

१. A omits छिन्न

२. A. This is read along with the previous sūtra.

अथ तृतीयः पादः

प्रकृतेः ॥ ६. ३. १ ॥

हलादेरन्त्यस्य ॥ ६. ३. २ ॥

नाभ्यतिसृचतन्त्रोः ॥ ६. ३. ३ ॥

न उपधायाः ॥ ६. ३. ४ ॥

शिसुघशीसंभुध्योः ॥ ६. ३. ५ ॥

स्महतोर्नुमि ॥ ६. ३. ६ ॥

अप्तुस्वसृनप्तुनेष्टृक्षत्तृहोत्पोत्प्रशास्तृप्रस्तोशुभ्रेतुद्रात्प्रतिहर्तृप्रतिप्रस्थातृणाम् ॥

६. ३. ७ ॥

अत्वसन्तस्याधातोः सौ ॥ ६. ३. ८ ॥

इन्हनपूषार्यम्णां सौ च ॥ ६. ३. ९ ॥

अज्झनोः सनि झालि ॥ ६. ३. १० ॥

इडो गमः ॥ ६. ३. ११ ॥

तनोर्वा ॥ ६. ३. १२ ॥

क्रमः क्तिव ॥ ६. ३. १३ ॥

अहञ्मस्तिङ्यपितिकिति वौ च ॥ ६. ३. १४ ॥

अभि च च्छोः शूटौ ॥ ६. ३. १५ ॥

स्त्रिव्यविमविज्वरित्वरामुपधायाञ्च ॥ ६. ३. १६ ॥

राल्लोपः ॥ ६. ३. १७ ॥

प्राग्युवोर्युग्वुगसिद्धं समानाश्रये ॥ ६. ३. १८ ॥

इनाञ्च ॥ ६. ३. १९ ॥

हलोऽनिदितः किङ्त्त्युपधायाः ॥ ६. ३. २० ॥

१. A. शौ च

३. A. समानान्धीये

२. A. This portion is written as
a separate sūtra.

४. A. This portion is written as
a separate sūtra.

- शित्यपिति ॥ ६. ३. २१ ॥
 अन्थिप्रन्थिष्वङ्गीन्धीनां लिटि ॥ ६. ३. २२ ॥
 दम्भेस्सि सनि च ॥ ६. ३. २३ ॥
 वंशिषञ्जिष्वङ्गां शपि ॥ ६. ३. २४ ॥
 रंजेष्युन् ॥ ६. ३. २५ ॥
 धिनुण् ॥ ६. ३. २६ ॥
 ल्युडसुप्रविष्ट च ॥ ६. ३. २७ ॥
 णौ मृगरमणे ॥ ६. ३. २८ ॥
 घञि भावकरणयोः ॥ ६. ३. २९ ॥
 स्यदो जवे ॥ ६. ३. ३० ॥
 अवोदैधोघाप्रअथहिमअथाः ॥ ६. ३. ३१ ॥
 लङ्गिकम्योरुपतापशरीरविकारयोः ॥ ६. ३. ३२ ॥
 घनतितनोस्याद्यनिटां ल्यपि अमः ॥ ६. ३. ३३ ॥
 मो वा ॥ ६. ३. ३४ ॥
 झलि तिङ्थपिति ॥ ६. ३. ३५ ॥
 किङ्कति ॥ ६. ३. ३६ ॥
 जनसनस्त्रनामात् ॥ ६. ३. ३७ ॥
 सनि ॥ ६. ३. ३८ ॥
 ये वा ॥ ६. ३. ३९ ॥
 तनोतेर्यकि ॥ ६. ३. ४० ॥
 सनः क्तिचि लोपश्च ॥ ६. ३. ४१ ॥
 गमेर्लिङ्ग्यात्मनेपदे ॥ ६. ३. ४२ ॥
 सिचि च ॥ ६. ३. ४३ ॥
 हनो नित्यम् ॥ ६. ३. ४४ ॥
 यमः सूचने ॥ ६. ३. ४५ ॥

१. A. This sūtra is read along
 with the previous one.]

३. A. डोद्यम
 ४. A. वा

२. C omits this and the follow-
 ing three sūtras and the
 commentary thereon.

- षोडशे ॥ ६. ३. ४६ ॥
 गमयमतनर्मनादीनां कौ ॥ ६. ३. ४७ ॥
 गमेरु च ॥ ६. ३. ४८ ॥
 नाञ्जोः पूजायाम् ॥ ६. ३. ४९ ॥
 क्तिचि दीर्घश्च ॥ ६. ३. ५० ॥
 क्तिव स्कन्दस्यन्दोः ॥ ६. ३. ५१ ॥
 सेटि ॥ ६. ३. ५२ ॥
 र्थफान्तवाञ्जिलुञ्जीनां वा ॥ ६. ३. ५३ ॥
 जान्तनशामनिटि ॥ ६. ३. ५४ ॥
 भञ्जेश्चिणि ॥ ६. ३. ५५ ॥
 कावाशास इदुपधायाः ॥ ६. ३. ५६ ॥
 शासः किङ्ति ॥ ६. ३. ५७ ॥
 तिङि हल्यपिति ॥ ६. ३. ५८ ॥
 शाहौ ॥ ६. ३. ५९ ॥
 हनो जः ॥ ६. ३. ६० ॥
 आर्धधातुके ॥ ६. ३. ६१ ॥
 अकिङ्ति भ्रस्जोभर्ज वा ॥ ६. ३. ६२ ॥
 लोपोऽतः ॥ ६. ३. ६३ ॥
 येकि ॥ ६. ३. ६४ ॥
 येस्य हलः ॥ ६. ३. ६५ ॥
 कैयस्य वा ॥ ६. ३. ६६ ॥
 णेरनिटि ॥ ६. ३. ६७ ॥
 निष्ठायां सेटि ॥ ६. ३. ६८ ॥

१. A omits नम

२. A. This sūtra is read along
with the previous.

३. A adds as a separate sūtra
अमः

४. A. भर्जा and adds the next
sūtra.

५. A omits this sūtra.

६. A omits यस्य

७. A. This sūtra is read along
with the previous one.

अयमान्तालवाय्येतुषु ॥ ६. ३. ६९ ॥

त्यपि लघुपूर्वात् ॥ ६. ३. ७० ॥

आपो वा ॥ ६. ३. ७१ ॥

क्षेः क्षी ॥ ६. ३. ७२ ॥

उपदेशोऽज्जनग्रहं दशस्यसिचूसीयुद्तासीनां भावकर्मकर्तृषु चिण्वदिङ्गा ॥
६. ३. ७३ ॥

दीङो लिटि युक् ॥ ६. ३. ७४ ॥

लोपोऽचि षिङिति चातः ॥ ६. ३. ७५ ॥

ईद्यति ॥ ६. ३. ७६ ॥

मास्यासार्गापिवहाग्दाधां हलि ॥ ६. ३. ७७ ॥

लिङ्येत् ॥ ६. ३. ७८ ॥

मा संयोगादेरस्यः ॥ ६. ३. ७९ ॥

न ल्यपि ॥ ६. ३. ८० ॥

मेङ इङ्गा ॥ ६. ३. ८१ ॥

लुङ्लङ्लङ्श्चडमाङ्योगे ॥ ६. ३. ८२ ॥

अचिश्नुधातुभ्रुवां य्वोरियुवौ ॥ ६. ३. ८३ ॥

अभ्यासस्यासवर्णे ॥ ६. ३. ८४ ॥

स्त्रिषाः ॥ ६. ३. ८५ ॥

वांशसोः ॥ ६. ३. ८६ ॥

इणो यण् ॥ ६. ३. ८७ ॥

परसंयोगादेरनेकाचः ॥ ६. ३. ८८ ॥

ओश्च गतिकारकादेः सुप्यलुधियः ॥ ६. ३. ८९ ॥

वैर्षादिकूपुनः कारेभ्यो भुवः ॥ ६. ३. ९० ॥

इश्नुवोरलिटि ॥ ६. ३. ९१ ॥

भुवोवुग्लुङलिटोः ॥ ६. ३. ९२ ॥

१. A. आपो वाक्षी and omits the
next sūtra.

२. A. ग्रहदग्भ्यः

३. C omits this sūtra and the
commentary thereon.

४. A omits गा

५. A. वैर्षादं पुनः and the rest is
regarded as a separate sūtra.

- ऊग्नोद्गोऽच्चः ॥ ६. ३. ९३ ॥
 दुषो णौ ॥ ६. ३. ९४ ॥
 वा चित्ते ॥ ६. ३. ९५ ॥
 गमजनखनर्घसां लो लोपोऽपिति ॥ ६. ३. ९६ ॥
 किति च हनः ॥ ६. ३. ९७ ॥
 हुहलभ्योऽनिटो होर्धिः ॥ ६. ३. ९८ ॥
 अतो लुक् ॥ ६. ३. ९९ ॥
 उतोऽसंयोगपूर्वाद्धातोः ॥ ६. ३. १०० ॥
 वा चास्य म्वोलोपः ॥ ६. ३. १०१ ॥
 नित्यं करोतेर्ये च ॥ ६. ३. १०२ ॥
 अत उत्तत्रापिति ॥ ६. ३. १०३ ॥
 श्रमसोलोपः ॥ ६. ३. १०४ ॥
 श्राभ्यस्तयोरातः ॥ ६. ३. १०५ ॥
 ई हलि तिङ्ग्यादाधः ॥ ६. ३. १०६ ॥
 इड्रिद्रः ॥ ६. ३. १०७ ॥
 भियो वा ॥ ६. ३. १०८ ॥
 हाकः ॥ ६. ३. १०९ ॥
 हौ वा ॥ ६. ३. ११० ॥
 लोपो यि ॥ ६. ३. १११ ॥
 द्रिद्रः किति ॥ ६. ३. ११२ ॥
 अच्ययुवौ ॥ ६. ३. ११३ ॥
 लङि वा ॥ ६. ३. ११४ ॥
 असिदाधां हावे द्रिश्च ॥ ६. ३. ११५ ॥
 लिट्यनोदेशादेरेकहल्मध्येऽतः ॥ ६. ३. ११६ ॥
 थलि च सेटि ॥ ६. ३. ११७ ॥
 तृफलभजप्रपः ॥ ६. ३. ११८ ॥
 राधो हिंसायाम् ॥ ६. ३. ११९ ॥

१. A. खसां

३. A. व्यनोदरेत

२. A. डोलोपः

वाजृभ्रमुत्रसाम् ॥ ६. ३. १२० ॥

फणस्यमखनराजभ्राजभ्राशभ्लाशाम् ॥ ६. ३. १२१ ॥

दभश्छेद्यग्रथाम् ॥ ६. ३. १२२ ॥

मनिपचिमचां नास्मि ॥ ६. ३. १२३ ॥

नशोऽङ्गि ॥ ६. ३. १२४ ॥

नशसदद्वादिगुणानाम् ॥ ६. ३. १२५ ॥

अर्वणस्त्रसावनञः ॥ ६. ३. १२६ ॥

मघोनः सौ च वा ॥ ६. ३. १२७ ॥

यचि स्वादावशि सुटि ॥ ६. ३. १२८ ॥

पादः पत् ॥ ६. ३. १२९ ॥

मतौ च वसोः संप्रसारणम् ॥ ६. ३. १३० ॥

श्वयुवमघोनामतद्धिते ॥ ६. ३. १३१ ॥

अल्लोपोऽनः ॥ ६. ३. १३२ ॥

षपूर्वहन्धृतराज्ञामणि ॥ ६. ३. १३३ ॥

ङिश्योर्वा ॥ ६. ३. १३४ ॥

नसंयोगाद्वमः ॥ ६. ३. १३५ ॥

अञ्चैरनः ॥ ६. ३. १३६ ॥

उक् ईत् ॥ ६. ३. १३७ ॥

आतोऽनापः ॥ ६. ३. १३८ ॥

विशतेर्दितिते ॥ ६. ३. १३९ ॥

टेरन्यत्रापि ॥ ६. ३. १४० ॥

नस्तद्धिते ॥ ६. ३. १४१ ॥

कलापिकुथुमितैतिलिजाजलिलाङ्गलिशिखण्डिसग्रह्यचारिपीठसर्पिसूकरसश -

सुपर्वणां च ॥ ६. ३. १४२ ॥

अइमनो विकारे ॥ ६. ३. १४३ ॥

चर्मणः कोशे ॥ ६. ३. १४४ ॥

शुनोऽवयवसंकोचयोः ॥ ६. ३. १४५ ॥

अवयस्य चानाराच्छ्वेतोऽसिति ॥ ६. ३. १४६ ॥

१. A omits भ्राश

२. A. भय

३. A. This portion is read as a separate sūtra.

अहःखे ॥ ६. ३. १४७ ॥

अनव्ययसंख्यैकदेशसर्वेभ्यष्टे ॥ ६. ३. १४८ ॥

समाहारे ॥ ६. ३. १४९ ॥

एकाच्च ॥ ६. ३. १५० ॥

अन्तिकस्य तमेतादेः ॥ ६. ३. १५१ ॥

कादेर्बहुलम् ॥ ६. ३. १५२ ॥

ओरोदस्वयंभुवः ॥ ६. ३. १५३ ॥

अफद्रुपाण्ड्वाढे लोपः ॥ ६. ३. १५४ ॥

यस्यायुसि ॥ ६. ३. १५५ ॥

ड्याः ॥ ६. ३. १५६ ॥

मत्स्यस्य यः ॥ ६. ३. १५७ ॥

हलस्तद्धितस्य ॥ ६. ३. १५८ ॥

सूर्यागस्त्ययोच्छे च ॥ ६. ३. १५९ ॥

तिष्यपुष्ययोर्नक्षत्रेऽणि ॥ ६. ३. १६० ॥

आपस्यस्य तद्धितेऽनाति ॥ ६. ३. १६१ ॥

क्यच्चोः ॥ ६. ३. १६२ ॥

बिल्वकीयादीनामियस्य ॥ ६. ३. १६३ ॥

टेरिमेष्टेयस्सु ॥ ६. ३. १६४ ॥

स्थूलदूरयुवक्षिप्रभुद्राणां यणादेयबोर्गुणश्च ॥ ६. ३. १६५ ॥

बहोरेभू चास्य ॥ ६. ३. १६६ ॥

इष्टे युक् च ॥ ६. ३. १६७ ॥

ज्यादादीयसः ॥ ६. ३. १६८ ॥

प्रियस्थिरस्फिरोरुगुरुबहुलतृप्रदीर्घस्ववृद्धवृन्दारकाणां प्रत्यस्फवर्गर्बह्वत्रद्राघ -

ह्रस्वर्षवृन्दाः ॥ ६. ३. १६९ ॥

र ऋतःपृथुमृदुकशभृशदढपरिवृढानाम् ॥ ६. ३. १७० ॥

नैकाचः ॥ ६. ३. १७१ ॥

१. A. This is read along with the previous sūtra.

२. A omits च

३. C. This and the following thirteen sūtras with the commentary thereon is omitted.

अके राजन्यमनुष्ययूनाम् ॥ ६. ३. १७२ ॥

आत्माध्वनोः खे ॥ ६. ३. १७३ ॥

अभावकर्मणोरनो ये ॥ ६. ३. १७४ ॥

अणि ॥ ६. ३. १७५ ॥

माद्वर्मण एवापत्ये ॥ ६. ३. १७६ ॥

हितनाम्नो वा ॥ ६. ३. १७७ ॥

ब्रह्मणो जातौ ॥ ६. ३. १७८ ॥

उक्षणः ॥ ६. ३. १७९ ॥

संयोगादिनः ॥ ६. ३. १८० ॥

गाथिविदधिकेशिगणिपणिनाम् ॥ ६. ३. १८१ ॥

अनपत्ये ॥ ६. ३. १८२ ॥

दाण्डिनायनहास्तिनार्यनजैह्याशिनेयवाशिनायनिभ्रौणहत्यधैवत्यसारवैश्वक-
हिरण्मयानि ॥ ६. ३. १८३ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

षष्ठस्याध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः

—

१. A. This sūtra is read along
with the previous.

२. A adds आथर्वणिक

अथ चतुर्थः पादः

युवोरनाकावसः ॥ ६. ४. १ ॥

आयनेयीनीयियः फढखलुघां तद्धितादीनाम् ॥ ६. ४. २ ॥

ठस्येकः ॥ ६. ४. ३ ॥

इससुग्दोर्भ्यः कः ॥ ६. ४. ४ ॥

तोऽनकस्माच्छ्वतः ॥ ६. ४. ५ ॥

भाविनि गत्युपपदसमासे क्त्वो ल्यप् ॥ ६. ४. ६ ॥

ऋत इद्धातोः ॥ ६. ४. ७ ॥

उपधायाश्च ॥ ६. ४. ८ ॥

उदोष्ठ्यपूर्वस्य ॥ ६. ४. ९ ॥

इदितो नुम् धातोः ॥ ६. ४. १० ॥

मुचलुपलिपविदसिचकृतखिदपिषतृपटफगुफोभशुभां शे ॥ ६. ४. ११ ॥

नशो झलि ॥ ६. ४. १२ ॥

मस्जोऽन्त्यात्पूर्वः ॥ ६. ४. १३ ॥

रधिजभोरचि ॥ ६. ४. १४ ॥

रधेरिटि लिट्येव ॥ ६. ४. १५ ॥

रमेरशब्लितोः ॥ ६. ४. १६ ॥

लभेश्च ॥ ६. ४. १७ ॥

भाङो यि ॥ ६. ४. १८ ॥

उपात्प्रशंसायाम् ॥ ६. ४. १९ ॥

उपसर्गात्खल्लघञोः ॥ ६. ४. २० ॥

न सुबुर्भ्यां केवलाभ्याम् ॥ ६. ४. २१ ॥

चिण्णमुलोऽनुपसर्गस्य वा ॥ ६. ४. २२ ॥

सुव्यधातोरुगितः पुंसि ॥ ६. ४. २३ ॥

अञ्चोः ॥ ६. ४. २४ ॥

१. A. विश

युजेरसमासे ॥ ६. ४. २५ ॥
 शावयमः ॥ ६. ४. २६ ॥
 बह्वर्जिबह्वर्जि ॥ ६. ४. २७ ॥
 नपुंसकस्येकोऽचि सुपि ॥ ६. ४. २८ ॥
 गुणष्टादौ पुंवद्वा ॥ ६. ४. २९ ॥
 अस्थिदधिसक्थ्यक्ष्णां तदन्तानां चानङ् ॥ ६. ४. ३० ॥
 नाभ्यस्ताच्छतुः ॥ ६. ४. ३१ ॥
 शौ वा ॥ ६. ४. ३२ ॥
 आच्छीडयोः ॥ ६. ४. ३३ ॥
 शण्ड्यनोर्नित्यम् ॥ ६. ४. ३४ ॥
 सावनडुहः ॥ ६. ४. ३५ ॥
 दिव औत् ॥ ६. ४. ३६ ॥
 पथिमथ्यूभुक्षामात् ॥ ६. ४. ३७ ॥
 शि सुत्येः ॥ ६. ४. ३८ ॥
 थोऽन्थः ॥ ६. ४. ३९ ॥
 इनोऽचि लोपः ॥ ६. ४. ४० ॥
 पुंसोऽसुङ् ॥ ६. ४. ४१ ॥
 ओत औत् ॥ ६. ४. ४२ ॥
 सङ्गुरितो शावैत् ॥ ६. ४. ४३ ॥
 ऋदुशनस्पुरुदंसोऽनेहसां चानङ् मौ ॥ ६. ४. ४४ ॥
 न संबुद्धौ ॥ ६. ४. ४५ ॥
 अच्च वौशनसः ॥ ६. ४. ४६ ॥
 कुशस्तुनस्तृच् ॥ ६. ४. ४७ ॥
 ठाटाजादौ वा स्त्रियाम् ॥ ६. ४. ४८ ॥
 आमनडुहो वा ॥ ६. ४. ४९ ॥
 चतुरश्च ॥ ६. ४. ५० ॥
 शि सुटि ॥ ६. ४. ५१ ॥

१. A. This sūtra is read along with the previous.

२. This and the following thirteen sūtras with the commentary thereon are missing in C.

- असंख्यौ ॥ ६. ४. ५२ ॥
 अष्टनो वा सुप्यात् ॥ ६. ४. ५३ ॥
 रायो हलि ॥ ६. ४. ५४ ॥
 शुभदस्सदोरनादेशे ॥ ६. ४. ५५ ॥
 औशसम्सु ॥ ६. ४. ५६ ॥
 योऽचि ॥ ६. ४. ५७ ॥
 शेषे' लोपः ॥ ६. ४. ५८ ॥
 मान्तस्य युवावौ द्विवचने ॥ ६. ४. ५९ ॥
 यूयवयौ जसि ॥ ६. ४. ६० ॥
 त्वाहौ सौ ॥ ६. ४. ६१ ॥
 तुभ्यमहौ ऊयि ॥ ६. ४. ६२ ॥
 तवममौ ऊसि ॥ ६. ४. ६३ ॥
 त्वमावेकस्मिन् ॥ ६. ४. ६४ ॥
 प्रत्ययोत्तरपदयोश्च ॥ ६. ४. ६५ ॥
 त्रिचतुरोः स्त्रियां तिसृचतसृ ॥ ६. ४. ६६ ॥
 तिसृका संज्ञायाम् ॥ ६. ४. ६७ ॥
 ऋतोरोऽचि ॥ ६. ४. ६८ ॥
 जराया जरस् वा ॥ ६. ४. ६९ ॥
 स्यदादीनां तत्सादिषु चाद्धेः ॥ ६. ४. ७० ॥
 किमः कः ॥ ६. ४. ७१ ॥
 तस्य सः सौ ॥ ६. ४. ७२ ॥
 अदसो दः ॥ ६. ४. ७३ ॥
 औ सुलोपश्च ॥ ६. ४. ७४ ॥
 अकश्चि वानौत्वे सादुश्च ॥ ६. ४. ७५ ॥
 इदमः स्त्रीपुंसयोरियमयमौ ॥ ६. ४. ७६ ॥
 दो मः ॥ ६. ४. ७७ ॥

१. A. This sūtra is read along with the previous one.

२. A. This portion is written as a separate sūtra,

३. C. This sūtra and the commentary thereon is missing.

४. A. तदादिषु.

हल्यनकोऽश् ॥ ६. ४. ७८ ॥

टौ सोरनः ॥ ६. ४. ७९ ॥

एतस्य चान्वादेशे द्वितीयायां चैनः ॥ ६. ४. ८० ॥

तृतीयादावश् ॥ ६. ४. ८१ ॥

पावनिशामासहृदययूषदोषां पंशिश्मासहृदूषन्दोषन् शसादौ वा ॥ ६. ४. ८२ ॥

आर्धधातुके ॥ ६. ४. ८३ ॥

अस्तेर्भूः ॥ ६. ४. ८४ ॥

ब्रुवो वचिः ॥ ६. ४. ८५ ॥

चक्षिङुः ख्याजवर्जने ॥ ६. ४. ८६ ॥

वा लिटि ॥ ६. ४. ८७ ॥

नोससनेषु ॥ ६. ४. ८८ ॥

अजेर्व्यघञ्पूष्यप्सु ॥ ६. ४. ८९ ॥

तृयोर्वा ॥ ६. ४. ९० ॥

ल्यसिकित्पदो जग्धिः ॥ ६. ४. ९१ ॥

लुङ्सनच्घञ्पुष्यप्सु ॥ ६. ४. ९२ ॥

लिटि वा ॥ ६. ४. ९३ ॥

वेओ वयिः ॥ ६. ४. ९४ ॥

हनो वध लिङि ॥ ६. ४. ९५ ॥

लुङि च ॥ ६. ४. ९६ ॥

आत्मनेपदे वा ॥ ६. ४. ९७ ॥

इणिकोर्गा ॥ ६. ४. ९८ ॥

णौ गभिरबोधे ॥ ६. ४. ९९ ॥

सनि ॥ ६. ४. १०० ॥

इङश्च ॥ ६. ४. १०१ ॥

गाङ् लिटि ॥ ६. ४. १०२ ॥

लुङ्लङोर्वा ॥ ६. ४. १०३ ॥

१. A. This portion is regarded
as a separate sūtra.

२. A. घञ्पु

३. A. This is read along with the
previous sūtra.

४. A. वस्तु

५. A. This and the next sūtra
are written together.

णौ संश्रयोः ॥ ६. ४. १०४ ॥

वलादेरिदं ॥ ६. ४. १०५ ॥

ग्रहेरस्यालिटि दीर्घः ॥ ६. ४. १०६ ॥

वृद्धयो वा ॥ ६. ४. १०७ ॥

न लिङि ॥ ६. ४. १०८ ॥

सिचि परस्मैपदे ॥ ६. ४. १०९ ॥

इदं सनो वा ॥ ६. ४. ११० ॥

लिङ्-सिचोरात्मनेपदेषु ॥ ६. ४. १११ ॥

ऋतः संयोगादेरसुटः ॥ ६. ४. ११२ ॥

स्वरतिसूतिसूयतिधूञ्चूदिङ्गयः ॥ ६. ४. ११३ ॥

रंधनशर्तृपदपदुहमुहस्नुहन्निहिभ्यः ॥ ६. ४. ११४ ॥

निरः कुषः ॥ ६. ४. ११५ ॥

निष्ठायाः ॥ ६. ४. ११६ ॥

पूङ्क्लिशिभ्यां क्त्वश्च ॥ ६. ४. ११७ ॥

श्लुधिवसिभ्यामिदं ॥ ६. ४. ११८ ॥

अञ्जतेः पूजायाम् ॥ ६. ४. ११९ ॥

लुभो विमोहने ॥ ६. ४. १२० ॥

जुषः क्त्वः ॥ ६. ४. १२१ ॥

वञ्जेरसंप्रसारणं च ॥ ६. ४. १२२ ॥

उदितो वा ॥ ६. ४. १२३ ॥

तादेस्सहलुभेषुरुषरिषिभ्यः ॥ ६. ४. १२४ ॥

इषन्तर्धन्मस्जदम्भुस्वृश्चिथूर्णमरन्नपिसनितनिपतिद्विरिद्राभ्यः सनः ॥

६. ४. १२५ ॥

सादेरसिचः कृतचृतनृतछृतदः ॥ ६. ४. १२६ ॥

अनिङ्गमेरिदं ॥ ६. ४. १२७ ॥

नात्मनेपदेषु ॥ ६. ४. १२८ ॥

वृतिवृधिश्रद्धिस्थिन्दिभ्योऽन्यत्र ॥ ६. ४. १२९ ॥

१. A. रथण

२. A. तृपद्रुह

३. A. इणिष्ठायाः

४. A. This is written as a separate sūtra,

तासश्च कृपः ॥ ६. ४. १३० ॥

स्त्रोरात्मनेपदे ॥ ६. ४. १३१ ॥

कर्मः ॥ ६. ४. १३२ ॥

तद्विषयात्तुः ॥ ६. ४. १३३ ॥

तत्रैवशुणादेः कृतः ॥ ६. ४. १३४ ॥

केरग्रहस्निहकुचपठवद्भरणदीधीदिभ्यः ॥ ६. ४. १३५ ॥

अच एकाचोऽनूहच्छिवश्रीडीङ्शीङ्गुयुस्नुनुक्षुण्णुवृड्वुअः ॥ ६. ४. १३६ ॥

शके लृडितः ॥ ६. ४. १३७ ॥

विदेरलुकः ॥ ६. ४. १३८ ॥

श्लिषिपुषिसिधिवुधिसिदिमश्यना ॥ ६. ४. १३९ ॥

हन्घस्वसप्रच्छः ॥ ६. ४. १४० ॥

परिमुसिविवाञ्चः ॥ ६. ४. १४१ ॥

भ्रस्सभुरुखंसंरंभं विसृत्यययुनिमाज्जः ॥ ६. ४. १४२ ॥

अच्छिसखिवहंतुस्कंपनुभिश्चुशाहः ॥ ६. ४. १४३ ॥

साराबंरक्षुयुकुशुव्याद्धः ॥ ६. ४. १४४ ॥

आखलिलुच्छुक्षितिसूतवशात्पः ॥ ६. ४. १४५ ॥

यरलाद्धः ॥ ६. ४. १४६ ॥

यरनगान्मः ॥ ६. ४. १४७ ॥

लिषिमृदिस्पृदन्दरुक्कुरेः शः ॥ ६. ४. १४८ ॥

वितुदुत्विविशिशुक्कपेः षः ॥ ६. ४. १४९ ॥

दिनमिवदरुदुलिरिलोहं ॥ ६. ४. १५० ॥

अशुगूर्णभ्यः कितः ॥ ६. ४. १५१ ॥

ग्रहिगुहिभ्यां च सनः ॥ ६. ४. १५२ ॥

स्वार्थे ॥ ६. ४. १५३ ॥

भ्रिंडीङ्गीदिभ्यो निष्ठायाम् ॥ ६. ४. १५४ ॥

१. A. This is read along with
the previous sūtra.

२. A. This is read along with
the previous sūtra.

३. A. नुडितः

४. A. पुपरि

५. A. हनु

६. A. This sūtra is read along
with the previous one.

यतोऽपतेर्वा ॥ ६. ४. १५५ ॥

आदितः ॥ ६. ४. १५६ ॥

भावादिकर्मणोर्वा ॥ ६. ४. १५७ ॥

शकेः कर्मणि ॥ ६. ४. १५८ ॥

जपिवस्याश्वसिविश्वसिभ्यः ॥ ६. ४. १५९ ॥

श्रुब्धस्वान्तध्वान्तलग्नमिलघुविरिब्धफाण्टबाढानिमन्थमनस्तमस्सक्ताविस्पष्ट -

स्वरानायासभृशेषु ॥ ६. ४. १६० ॥

धृषिशसिभ्यां प्रागल्भ्ये ॥ ६. ४. १६१ ॥

टढः स्थूलबलिनोः ॥ ६. ४. १६२ ॥

प्रभौ परिवृढः ॥ ६. ४. १६३ ॥

कृच्छ्रगहनयोः कषः ॥ ६. ४. १६४ ॥

घुषेरविशब्दने ॥ ६. ४. १६५ ॥

अर्देः सन्निविभ्यः ॥ ६. ४. १६६ ॥

अभेरविदूरे ॥ ६. ४. १६७ ॥

णैर्वृत्तं ग्रन्थे ॥ ६. ४. १६८ ॥

वा दान्तशान्तपूर्णदस्तस्पष्टच्छन्नज्ञप्ताः ॥ ६. ४. १६९ ॥

रुषामत्वरसङ्गुषास्वनिभ्यः ॥ ६. ४. १७० ॥

हृषेलोमकेशकर्तृकात् ॥ ६. ४. १७१ ॥

विस्मितप्रतिहतयोश्च ॥ ६. ४. १७२ ॥

कैरपाञ्चायश्चिश्च ॥ ६. ४. १७३ ॥

क्तिनि नित्यम् ॥ ६. ४. १७४ ॥

सृभृवृस्तुद्रुसृश्रुभ्यां लिटः ॥ ६. ४. १७५ ॥

कृओऽसुटः ॥ ६. ४. १७६ ॥

ऋतस्तासिनित्यानिटस्थलः ॥ ६. ४. १७७ ॥

अचो वा ॥ ६. ४. १७८ ॥

पाठेऽत्वतः ॥ ६. ४. १७९ ॥

सृजिह्वशिभ्याम् ॥ ६. ४. १८० ॥

ऋवृजूव्येअदिभ्य इट् ॥ ६. ४. १८१ ॥

कसोरेकाजाद्वसिभ्यः ॥ ६. ४. १८२ ॥

गमहनदशविशविद्भ्यो वा ॥ ६. ४. १८३ ॥

ऋहनिभ्यः स्यस्य ॥ ६. ४. १८४ ॥

अञ्जेस्सिचः ॥ ६. ४. १८५ ॥

स्तुसुधूञ्भ्यः परस्मैपदेषु ॥ ६. ४. १८६ ॥

यभिरमिनमानां सुक् च ॥ ६. ४. १८७ ॥

ऋसिपूञ्ज्वशृकृगृधृप्रच्छिभ्यस्सनः ॥ ६. ४. १८८ ॥

रुदिस्वपिभ्यस्यनिजक्षिभ्यस्तिङः ॥ ६. ४. १८९ ॥

जनीशीडिभ्यस्सेध्वयोः ॥ ६. ४. १९० ॥

आने मुगतः ॥ ६. ४. १९१ ॥

ईदस्यासः ॥ ६. ४. १९२ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

षष्ठस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

॥ अथ सप्तमोऽध्यायः ॥

—: ० :—

मृजेर्वृद्धिः ॥ ७. १. १ ॥

ऋतोऽचि वा ॥ ७. १. २ ॥

अजागृणिश्वीनाम् सिचि परस्मैपदेषु ॥ ७. १. ३ ॥

हलोऽचः ॥ ७. १. ४ ॥

नेटि ॥ ७. १. ५ ॥

वोर्णोः ॥ ७. १. ६ ॥

हलादेरह्यन्तक्षणश्वसेदितोऽत उपधायाः ॥ ७. १. ७ ॥

व्रजवर्लाभित्यम् ॥ ७. १. ८ ॥

ङिणिति ॥ ७. १. ९ ॥

अचः ॥ ७. १. १० ॥

किति च तद्धितेऽचामादेः ॥ ७. १. ११ ॥

केकयमित्रयुप्रलयानां यादेरियश्च ॥ ७. १. १२ ॥

देविकार्शिशापादीर्घसत्रधेयसां तत्प्राप्तावात् ॥ ७. १. १३ ॥

वहीनरस्यैत् ॥ ७. १. १४ ॥

यवः पदान्तात्प्रागैच् ॥ ७. १. १५ ॥

द्वारस्वरस्वस्तिस्वादुमृदुर्व्यल्कशर्ध्वन्स्फयकृतस्वस्वाध्यायस्वग्रामाणाम् ॥ ७. १. १६ ॥

१. A reads this as the second sūtra.

२. A. This portion is written as a separate sūtra.

३. A. This and the next sūtra are written as one.

४. A omits अतः

५. A. वदव्रज.

६. A. अजः and the next sūtra is written as part of this sūtra.

७. A. This portion is regarded as a separate sūtra.

८. A adds दित्यवचः

९. A. This portion is read as a separate sūtra.

१०. A omits मृदु

११. A. शश्विन् कृतस्व-

न्यग्रोधस्य केवलस्य ॥ ७. १. १७ ॥

न णचः ॥ ७. १. १८ ॥

स्वागतस्वध्वरस्वङ्गव्येङ्गव्यडव्यवहारव्यायामानाम् ॥ ७. १. १९ ॥

श्वदेरिति ॥ ७. १. २० ॥

इअः ॥ ७. १. २१ ॥

पदान्तस्यानिति वा ॥ ७. १. २२ ॥

न्यङ्कोश्च ॥ ७. १. २३ ॥

गुरुलघुसंहतपदार्थोर्ध्वमुहूर्तादीनां उत्तरपदस्य ॥ ७. १. २४ ॥

अवयवाहतोः ॥ ७. १. २५ ॥

सुसर्वार्थेभ्यो जनपदस्य ॥ ७. १. २६ ॥

अमद्राणां दिशः ॥ ७. १. २७ ॥

प्राचां ग्रामनगराणाम् ॥ ७. १. २८ ॥

संख्याधिकाभ्यां संख्यायाः ॥ ७. १. २९ ॥

संवत्सरपरिमाणस्याशाणकुलिजस्यासंज्ञायाम् ॥ ७. १. ३० ॥

वर्षस्याभाविनि ॥ ७. १. ३१ ॥

जाते प्रोष्ठभद्राभ्यां पदस्य ॥ ७. १. ३२ ॥

दृग्गसिन्धोः पूर्वपदस्य च ॥ ७. १. ३३ ॥

अनोः शतिकैहोडसंवरणरहत्संवत्सराणाम् ॥ ७. १. ३४ ॥

कुरोः कतपञ्चालयोः ॥ ७. १. ३५ ॥

अधेर्देवभूतयोः ॥ ७. १. ३६ ॥

इहपराभ्यां लोकस्य ॥ ७. १. ३७ ॥

सर्वाङ्गमिपुरुषयोश्च ॥ ७. १. ३८ ॥

अस्याद्धृत्यहेत्योः ॥ ७. १. ३९ ॥

वध्योगप्रयोगाभिगमागारवेणुपरस्त्रीपुंकरसदुक्कशुद्धसूत्रनडचतुर्विधासि -

हत्याशातकुम्भसुखशयनादीनां च ॥ ७. १. ४० ॥

राजपुरुषपरिमण्डलप्रतिभूसर्ववेदानां व्यञ्जि ॥ ७. १. ४१ ॥

१. A omits व्यङ्ग

४. A. This portion is read as a
separate sūtra.

२. A. स्य भाविनि

३. A. This is read along with the
previous sūtra.

५. A. शतितहोद्ध-

प्राचां नगरान्तस्य ॥ ७. १. ४२ ॥
 देवतानां द्वन्द्वे सूक्तद्विषोः ॥ ७. १. ४३ ॥
 नेन्द्रस्य परस्य ॥ ७. १. ४४ ॥
 अर्धात्परिमाणस्य पूर्वस्य तु वा ॥ ७. १. ४५ ॥
 नातः ॥ ७. १. ४६ ॥
 प्राह्वाहनस्यडे ॥ ७. १. ४७ ॥
 ढस्य च ॥ ७. १. ४८ ॥
 नञः शुर्चाश्वरक्षेत्रञ्जकुशलनिपुणानाम् ॥ ७. १. ४९ ॥
 यथातथयथापुरयोः पर्यायेण ॥ ७. १. ५० ॥
 हनस्तोऽचिण्णलोः ॥ ७. १. ५१ ॥
 आतो युक् चिण्कृतोः ॥ ७. १. ५२ ॥
 नमस्सेटोवृद्धिखम्यमिकम्याचमः ॥ ७. १. ५३ ॥
 उद्यमोपरमौ ॥ ७. १. ५४ ॥
 जनिवभ्योः ॥ ७. १. ५५ ॥
 विश्रमेर्वा ॥ ७. १. ५६ ॥
 णेल्युत्तमे ॥ ७. १. ५७ ॥
 कङ्कीर्लीरीकनूयीश्माय्यातां पुङ्गणौ ॥ ७. १. ५८ ॥
 शाच्छासाह्वाव्यावेपां युक् ॥ ७. १. ५९ ॥
 वो विधूनने लुक् ॥ ७. १. ६० ॥
 धूञ्प्रीओर्लुक् ॥ ७. १. ६१ ॥
 लिथ्यन्नेहद्रवीकरणे वा ॥ ७. १. ६२ ॥
 लो लुक् ॥ ७. १. ६३ ॥

१. A. This portion is read as a
separate sūtra.

२. A adds as separate sūtras:—
दीर्घाद्वारुणस्य ॥

जङ्गलधेनुवलजान्तस्य वा ॥

३. A. This portion is read as a
separate sūtra.

४. A. वृद्धिरलं

५. A. This is read along with
the previous sūtra.

६. A. ऋद्धीर्लीहिर्लीरि.

७. A. यियजेह.

पातेः^१ ॥ ७. १. ६४ ॥
 भियो हेतुभये षुक् ॥ ७. १. ६५ ॥
 स्फायो वः ॥ ७. १. ६६ ॥
 शदेरगतौ तः ॥ ७. १. ६७ ॥
 रुहेः पो वा ॥ ९. १. ६८ ॥
 मितां ह्रस्वः ॥ ७. १. ६९ ॥
 चिण्णमुलोर्दीर्घश्च ॥ ७. १. ७० ॥
 छादेर्घेऽद्वयाद्गुपसर्गस्य ॥ ७. १. ७१ ॥
 इस्मन्त्रन्किषु ॥ ७. १. ७२ ॥
 चङ्युपधायाः ॥ ७. १. ७३ ॥
 णेश्च ॥ ७. १. ७४ ॥
 नागलोपि शास्वृदिताम् ॥ ७. १. ७५ ॥
 भ्राजभासभाषदीपजीवमीलपीडां वा ॥ ७. १. ७६ ॥
 कणवणभणभ्रणल्लपह्वेजां च ॥ ७. १. ७७ ॥
 उर्त्रात् ॥ ७. १. ७८ ॥
 घ्र इत् ॥ ७. १. ७९ ॥
 स्थैः ॥ ७. १. ८० ॥
 पिबः पीप्यः साभ्यासस्य ॥ ७. १. ८१ ॥
 वेडो दिगि लिटि ॥ ७. १. ८२ ॥
 हादेः हत् क्तिन्निष्ठयोः ॥ ७. १. ८३ ॥
 प्रत्ययस्थात्कात्पूर्वस्यात् इवाप्यसुपः ॥ ७. १. ८४ ॥
 मामकनरकयोश्च ॥ ७. १. ८५ ॥
 अधातुर्त्यक्त्यपूयकाभ्यामार्षस्थानस्य वा ॥ ७. १. ८६ ॥
 भस्त्रैषाजान्नाद्वास्नानाम् ॥ ७. १. ८७ ॥

१. A. This is read as part of the
previous sūtra.

२. A. भादेः

३. A. कणप्रभण-

४. A. लसहेणां

५. A. उतुम्

६. A. This is read along with
the previous sūtra.

७. A. This is read as a separate
sūtra.

८. A. त्यक्तव्यका

९. A. माप्सा

अभाषितपुंस्कादा च ॥ ७. १. ८८ ॥

वर्तकाशकुनौ ॥ ७. १. ८९ ॥

सूतकापुत्रकान्वृन्दारकाः ॥ ७. १. ९० ॥

नै यत्तस्यकानाम् ॥ ७. १. ९१ ॥

आशिषि ॥ ७. १. ९२ ॥

उत्तरपदलोपे ॥ ७. १. ९३ ॥

क्षिपकाध्रुवकाध्रुवकालहकाचरकाचटकेष्टकैडकैरकाकरकावकालकादण्डकापि-

प्पकाकन्यकामेनकादीनाम् ॥ ७. १. ९४ ॥

तारका ज्योतिषि ॥ ७. १. ९५ ॥

वर्णका तान्तवे ॥ ७. १. ९६ ॥

अष्टका पितृदेवस्ये ॥ ७. १. ९७ ॥

चजोः कुघिण्यतोः ॥ ७. १. ९८ ॥

न्याश्चिमस्त्रिभ्रस्त्रीनामौ ॥ ७. १. ९९ ॥

तश्चिवश्चथो रकि ॥ ७. १. १०० ॥

उपावाभ्यां सृजोऽचि ॥ ७. १. १०१ ॥

व्यतिसञ्ज्यनुसञ्ज्योश्च ॥ ७. १. १०२ ॥

पचेर्दूरादिभ्यो णे ॥ ७. १. १०३ ॥

कपोतोल्लूकश्वमांसेभ्योऽणि ॥ ७. १. १०४ ॥

उचः के गुणश्च ॥ ७. १. १०५ ॥

शुचिरुच्योर्घञि ॥ ७. १. १०६ ॥

मिहेर्हस्याचि संज्ञायाम् ॥ ७. १. १०७ ॥

वहेः संप्रसारणं चानुपगस्य ॥ ७. १. १०८ ॥

वहेर्न्यवाभ्यां घञि ॥ ७. १. १०९ ॥

१. A. सूत्रका

२. A. न यत्यका

३. A omits ध्रुवका

४. A. तश्चिवश्चिशकीनां

५. C. This and the next sūtra
are written as part of the
commentary.

६. A. अचः

७. A. रचि

८. A adds as a separate sūtra

उब्जेर्दश्चोपधायाः ॥

९. A. वहेः प्रसारणं

- अर्हः ॥ ७. १. ११० ॥
 हन्तेर्ङिणति ॥ ७. १. १११ ॥
 उपधालोपे च ॥ ७. १. ११२ ॥
 द्वित्वहेतौ ॥ ७. १. ११३ ॥
 हेरचङि ॥ ७. १. ११४ ॥
 सँल्लिटोर्जेः ॥ ७. १. ११५ ॥
 चेर्वा ॥ ७. १. ११६ ॥
 न काचजिब्रज्यादेः निष्ठायां सेटः ॥ ७. १. ११७ ॥
 भुजन्त्युङ्गौ बाहूपतापयोः ॥ ७. १. ११८ ॥
 वञ्चेर्गतौ ॥ ७. १. ११९ ॥
 प्रयाजानूयाजोपांशुयाजपत्नीसंवाजर्तुयाजा यज्ञाङ्गे ॥ ७. १. १२० ॥
 ण्य आवश्यके ॥ ७. १. १२१ ॥
 प्रवचयजत्यजाम् ॥ ७. १. १२२ ॥
 वचोऽशब्दसंज्ञायाम् ॥ ७. १. १२३ ॥
 निप्राभ्यां युजः शक्ये ॥ ७. १. १२४ ॥
 भोज्यमन्त्रे ॥ ७. १. १२५ ॥
 रुहेर्विन्यग्भ्यां किबचोर्धः ॥ ७. १. १२६ ॥
 ओतो लोपः इयनि ॥ ७. १. १२७ ॥
 क्सस्याचि ॥ ७. १. १२८ ॥
 लुङ्गवादुहंदिहलिहगुहिभ्य आत्मनेपदे क्त्वे ॥ ७. १. १२९ ॥
 शमामष्टानां ईये दीर्घः ॥ ७. १. १३० ॥
 ष्टिवुक्लृम्वाचमां शिद्धिकरणे ॥ ७. १. १३१ ॥
 क्लृमः परस्मैपदेषु ॥ ७. १. १३२ ॥
 इषुगमियमां छः ॥ ७. १. १३३ ॥

१. A. This is read as part of the previous sūtra.

२. A. This is read as part of the previous sūtra.

३. A. This portion is regarded as a separate sūtra.

४. A. दीर्घः इये

५. A. शिद्धिकरणे

प्राघ्राध्मास्यास्नादाण्डृश्यतिशदसदां पिबजिघ्रधमतिष्ठमनयच्छपश्यच्छधौशीब-

सीदाः ॥ ७. १. १३४ ॥

सर्तेर्धावो वेगितायां गतौ ॥ ७. १. १३५ ॥

ह्राजनोर्जा ॥ ७. १. १३६ ॥

ष्वादीनां ह्रस्वः ॥ ७. १. १३७ ॥

मिदेरेत् ॥ ७. १. १३८ ॥

सृजिदशोर्ज्ञल्यं गुणवृद्धिप्रसङ्गे ॥ ७. १. १३९ ॥

स्पृशस्पृशकृशतृपदपसृपां वा ॥ ७. १. १४० ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

सप्तमस्याध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः

—

अथ द्वितीयः पादः

- सार्वधातुकार्धधातुकयोर्गुणः ॥ ७. २. १ ॥
 जुस्पुकोः ॥ ७. २. २ ॥
 जागुरक्कस्काने किति ॥ ७. २. ३ ॥
 अचिण्णलिङ्गिति ॥ ७. २. ४ ॥
 लघोरुपधायाँः ॥ ७. २. ५ ॥
 नाभ्यस्तस्याचि सार्वधातुके ॥ ७. २. ६ ॥
 अपिति ॥ ७. २. ७ ॥
 अनाम्लित्यजागुः ॥ ७. २. ८ ॥
 षिङ्गिति ॥ ७. २. ९ ॥
 यङ्यक्क्यलोपे वृद्धिश्चातिङ्गि ॥ ७. २. १० ॥
 कुटादीनामङ्गिति ॥ ७. २. ११ ॥
 विज इटि ॥ ७. २. १२ ॥
 ऊर्णोर्वा ॥ ७. २. १३ ॥
 निष्ठायामेशीङ्पूस्विदिमिदिस्विदिधृषः ॥ ७. २. १४ ॥
 मृषेरक्षमायाम् ॥ ७. २. १५ ॥
 उदुपधस्य शब्दतो भावादिकर्मणोर्वा ॥ ७. २. १६ ॥
 मृडमृदगुधकुषक्लिशवद्वसंलुचां क्तिव ॥ ७. २. १७ ॥
 ऋतृषमृषक्कशां वा ॥ ७. २. १८ ॥
 रलोर्हलाङ्गिरिदुपधस्य सनि च ॥ ७. २. १९ ॥
 रुदधिदमुषग्रहाम् ॥ ७. २. २० ॥

१. A. This is read along with the previous sūtra.
 २. A adds as a separate sūtra यपोत्कि ॥
 ३. A. This is read along with the previous sūtra.

४. A. च्छति.
 ५. A. This portion is regarded as a separate sūtra.
 ६. A. वृक्षोरक्ष.
 ७. A. सथाफान्तयुचाङ्गित्वः

सैन्यनिटि ॥ ७. २. २१ ॥

लिङ्गसिंचोरुपधायाः ॥ ७. २. २२ ॥

उध्व ॥ ७. २. २३ ॥

सिचि दाधास्यामिच्च ॥ ७. २. २४ ॥

गाङ् ईस्ये च ॥ ७. २. २५ ॥

भूसुवोरनभ्यस्तयोस्तङ्गि पिति^१ ॥ ७. २. २६ ॥

हल्यनुंश्नोरुत औत् ॥ ७. २. २७ ॥

वोर्णोः ॥ ७. २. २८ ॥

नैकालि ॥ ७. २. २९ ॥

तृणह इम् ॥ ७. २. ३० ॥

सुवोरनाहेरीट् ॥ ७. २. ३१ ॥

यङो बहुलम् ॥ ७. २. ३२ ॥

अभवस्त्रिसिञ्ज्यामपृक्तस्य ॥ ७. २. ३३ ॥

रुदिस्त्रिपिभ्वस्यनिजाक्षिभ्योऽट् च ॥ ७. २. ३४ ॥

अदः ॥ ७. २. ३५ ॥

अत आद्यमि ॥ ७. २. ३६ ॥

सुपि च ॥ ७. २. ३७ ॥

बहुवचने झल्येत् ॥ ७. २. ३८ ॥

ओसि च ॥ ७. २. ३९ ॥

टि च दीर्घापः ॥ ७. २. ४० ॥

संबुद्धौ च ॥ ७. २. ४१ ॥

अम्भार्थामङ्गलेकानां ह्रस्वः ॥ ७. २. ४२ ॥

ह्रस्वाख्येदूतोऽनियुघः ॥ ७. २. ४३ ॥

स्त्रियाः ॥ ७. २. ४४ ॥

१. A. This is written as part of the previous sūtra.

२. A. This portion is regarded as a separate sūtra.

३. A. पिति is regarded as part of the next sūtra.

४. A. ह्रस्वश्चो-

५. A. हङ्

६. A. This is regarded as part of the previous sūtra.

मातुर्मातृपुत्रे श्लाघ्ये ॥ ७. २. ४५ ॥
 इदुनोर्गुणः ॥ ७. २. ४६ ॥
 जसि च ॥ ७. २. ४७ ॥
 डित्यसख्युः ॥ ७. २. ४८ ॥
 पत्युस्समास एव ॥ ७. २. ४९ ॥
 स्त्रियां वा ॥ ७. २. ५० ॥
 स्त्रीयूभ्यां चाट् ॥ ७. २. ५१ ॥
 इयुवुस्थानाभ्यामस्त्रियां वा ॥ ७. २. ५२ ॥
 याडापः ॥ ७. २. ५३ ॥
 सर्वनाम्नः स्याडञ्च ॥ ७. २. ५४ ॥
 द्वितीयातृतीयाभ्यां वा ॥ ७. २. ५५ ॥
 डेरामाडादिभ्यः ॥ ७. २. ५६ ॥
 नियः ॥ ७. २. ५७ ॥
 सखिपतिभ्यामौत् ॥ ७. २. ५८ ॥
 इदुद्गयामेडोञ्चेडः ॥ ७. २. ५९ ॥
 टोऽस्त्रियां ना ॥ ७. २. ६० ॥
 ऋतो डिसुटोर्गुणः ॥ ७. २. ६१ ॥
 संयोगार्द्धलिटि ॥ ७. २. ६२ ॥
 ऋट्छृणाम् ॥ ७. २. ६३ ॥
 शृट्प्रं ह्रस्वश्च ॥ ७. २. ६४ ॥
 ऋट्शोऽडि ॥ ७. २. ६५ ॥
 श्वयंतेरत् ॥ ७. २. ६६ ॥
 असुपतवचां थुक्पुंत्तुमः ॥ ७. २. ६७ ॥
 के तद्धितेऽणो ह्रस्वः ॥ ७. २. ६८ ॥
 न कपि ॥ ७. २. ६९ ॥

१. A. तृतीयां वा

२. A. स्त्रियां वा

३. A. This is regarded as part of
the previous sūtra.

४. A omits पुत्तुमः but reads in
stead as a separate sūtra
स्वाजः रत् पुत्तुमः

आपो वा ॥ ७. २. ७० ॥

शीङ् एत्सार्वधातुके ॥ ७. २. ७१ ॥

अयङ्गिय किति ॥ ७. २. ७२ ॥

उपसर्गाद्वा ह्रस्वश्च ॥ ७. २. ७३ ॥

लिङ्गीणः ॥ ७. २. ७४ ॥

दीर्घोऽकृत्सार्वधातुके ॥ ७. २. ७५ ॥

चवौ च ॥ ७. २. ७६ ॥

रीकृतः ॥ ७. २. ७७ ॥

रिङ्गो ॥ ७. २. ७८ ॥

यगाशीर्लिङ्गोर्ये ॥ ७. २. ७९ ॥

असुट्संयोगाद्यस्योर्गुणः ॥ ७. २. ८० ॥

यङ्गि च ॥ ७. २. ८१ ॥

हूनो ग्री हिंसायाम् ॥ ७. २. ८२ ॥

ई घ्रांघ्मोः ॥ ७. २. ८३ ॥

अस्य च्वावनव्ययस्य ॥ ७. २. ८४ ॥

क्यचि च ॥ ७. २. ८५ ॥

न श्रुध्यशनस्य ॥ ७. २. ८६ ॥

धनस्य तृष्णायाम् ॥ ७. २. ८७ ॥

उदकस्योदन् पिपासायाम् ॥ ७. २. ८८ ॥

वृषाश्वयोर्मैथुनेच्छायां सुक् ॥ ७. २. ८९ ॥

क्षीरादिभ्यो लालासायामसुक् च ॥ ७. २. ९० ॥

दोसोमास्थामित् तिकिति ॥ ७. २. ९१ ॥

कैच्छाशोर्वा ॥ ७. २. ९२ ॥

संशितो व्रते ॥ ७. २. ९३ ॥

१. A omits this and the following three sūtras.

२. A. This is read as part of the previous sūtra.

३. A. This is read as part of the previous sūtra.

४. C omits this sūtra with the commentary thereon.

५. A. This is written as part of the previous sūtra.

- दधातेर्हिः ॥ ७. २. ९४ ॥
 जहातेः क्त्व ॥ ७. २. ९५ ॥
 दौ दत् ॥ ७. २. ९६ ॥
 उपसर्गादचस्तः ॥ ७. २. ९७ ॥
 सुविन्यवानुभ्यः के वा ॥ ७. २. ९८ ॥
 प्रादादिकर्मणि ॥ ७. २. ९९ ॥
 मरुतश्च ॥ ७. २. १०० ॥
 अपो मि ॥ ७. २. १०१ ॥
 सः स्यार्धधातुके ॥ ७. २. १०२ ॥
 ताससोर्ह एति ॥ ७. २. १०३ ॥
 रसोर्लोपः ॥ ७. २. १०४ ॥
 ऋयङ्नि वा ॥ ७. २. १०५ ॥
 ओजोऽप्सरसोः ॥ ७. २. १०६ ॥
 यीवर्णयोर्दीधीवेव्योः ॥ ७. २. १०७ ॥
 योऽचि ॥ ७. २. १०८ ॥
 मीमोऽरुभलमशकपतपपदधामच इस्सिसनि ॥ ७. २. १०९ ॥
 राधो हिंसायाम् ॥ ७. २. ११० ॥
 ऋधापोरीत् ॥ ७. २. १११ ॥
 ऋपेरनन्त्यस्य ॥ ७. २. ११२ ॥
 दम्भ इच्च ॥ ७. २. ११३ ॥
 मुचेः कर्मकर्तार्योद्धा ॥ ७. २. ११४ ॥
 इसादिष्वप्रयोगोऽभ्यासस्य ॥ ७. २. ११५ ॥
 हलोऽनादेः ॥ ७. २. ११६ ॥
 खयि खरः ॥ ७. २. ११७ ॥

१. A. जहातेश्च

२. A. क्त्वदौ

३. A. सुपित्यनु-

४. C omits this and the next
sūtra.

५. A. This is written as part of
the previous sūtra.

६. A. मचस्सिनीः

७. A. रुधो

८. A. शपे.

९. A. This is read as part of the
previous sūtra.

- खयां चयः ॥ ७. २. ११८ ॥
 ह्यपां जर्शः ॥ ७. २. ११९ ॥
 कुहोश्चुः ॥ ७. २. १२० ॥
 नै कवतेर्यङि ॥ ७. २. १२१ ॥
 उरत् ॥ ७. २. १२२ ॥
 ह्रस्वः ॥ ७. २. १२३ ॥
 द्युतिस्वाप्योः संप्रसारणमभ्यासनिमित्तानन्तर्ये ॥ ७. २. १२४ ॥
 व्यथो लिटि ॥ ७. २. १२५ ॥
 दीर्घोऽपितीणः ॥ ७. २. १२६ ॥
 अत आदेः ॥ ७. २. १२७ ॥
 तस्मान्नुडनेकहलः ॥ ७. २. १२८ ॥
 क्रमदश्रोत्योश्च ॥ ७. २. १२९ ॥
 भ्रुवोऽत् ॥ ७. २. १३० ॥
 निजिविजिविषां गुणः श्रौ ॥ ७. २. १३१ ॥
 ऋपृभृहाङ्माङामित् ॥ ७. २. १३२ ॥
 सन्यतः ॥ ७. २. १३३ ॥
 ओः पुयणूज्यपरे ॥ ७. २. १३४ ॥
 श्रुल्लुद्रुप्रुच्यूनां वा ॥ ७. २. १३५ ॥
 गुणो यङ्लुकोः ॥ ७. २. १३६ ॥
 दीर्घोऽनागमस्य ॥ ७. २. १३७ ॥
 नीर्ग्वञ्चुस्त्रुध्वन्सुभ्रन्सुकसपतपदस्कन्दाम् ॥ ७. २. १३८ ॥
 नुगतो अमन्तस्य ॥ ७. २. १३९ ॥
 जपजभददशमञ्जपसाम् ॥ ७. २. १४० ॥

१. A. जसः

२. A. नङ्.

३. A. This is read as part of the previous sūtra.

४. A. This is read as part of the previous sūtra.

५. A. omits this sūtra.

६. A. ऋवृगु-

७. A. सुप्रुल्लुद्रुच्यूनां

८. A. नीवञ्चु

९. A. adds as a separate sūtra
अमन्तस्यातो नुक्

चैरफलोः ॥ ७. २. १४१ ॥

उत्परस्यातः ॥ ७. २. १४२ ॥

ति च ॥ ७. २. १४३ ॥

रैगृत्वतः ॥ ७. २. १४४ ॥

रैगृत्वतः च लुकि ॥ ७. २. १४५ ॥

सन्वल्लघुनि णौ चङ्ग्यनगलोपे ॥ ७. २. १४६ ॥

णेश्च ॥ ७. २. १४७ ॥

दीर्घो लघोः ॥ ७. २. १४८ ॥

स्मृद्वत्वरप्रथमदस्तृस्पशामत् ॥ ७. २. १४९ ॥

वेष्टिचेष्टयोर्वा ॥ ७. २. १५० ॥

ई च गणः ॥ ७. २. १५१ ॥

इति श्रीसरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

सप्तमाध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

—

१. A. This is read as part of the previous sūtra.

२. A. This is read as part of the previous sūtra.

३. A. This is read as part of the previous sūtra.

४. A omits लुकि

५. A. स्मृद्व-

अथ तृतीयः पादः

- पदस्य वीप्सायां द्वे ॥ ७. ३. १ ॥
 सगतेश्चाभीक्ष्ये ॥ ७. ३. २ ॥
 क्त्वाणमुलोः ॥ ७. ३. ३ ॥
 क्रियासमभिहारे लोटः ॥ ७. ३. ४ ॥
 आनुपूर्व्ये ॥ ७. ३. ५ ॥
 अनेकावधारणे ॥ ७. ३. ६ ॥
 डाच्यव्यक्तानुकरणे ॥ ७. ३. ७ ॥
 डतरडतमयोः समानां स्त्रीभावप्रश्ने ॥ ७. ३. ८ ॥
 पूर्वप्रथमयोरर्थातिशये वा ॥ ७. ३. ९ ॥
 वर्जने परेरसमासे ॥ ७. ३. १० ॥
 अंधोऽध्युपरीणां सामीप्ये ॥ ७. ३. ११ ॥
 वाक्यादेरामन्त्रितस्यासूयासम्मतिकोपकुत्सनभर्त्सनेषु ॥ ७. ३. १२ ॥
 एकस्य सुब्लुक् ॥ ७. ३. १३ ॥
 आवाधे पुंवच्च ॥ ७. ३. १४ ॥
 प्रकारे गुणवचनस्य वा ॥ ७. ३. १५ ॥
 अकृच्छ्रे प्रियसुखयोः ॥ ७. ३. १६ ॥
 अन्यस्य क्रियायाः सातत्ये ॥ ७. ३. १७ ॥
 एकवच्चेतरस्य व्यतीहारे ॥ ७. ३. १८ ॥
 परान्ययोः सुक् च ॥ ७. ३. १९ ॥
 षषामपुंस्यां सुपो वा ॥ ७. ३. २० ॥
 यथास्वे यथायथम् ॥ ७. ३. २१ ॥
 द्वन्द्वं रहस्यमर्यादावचनव्युत्क्रमणयज्ञपात्रप्रयोगेषु ॥ ७. ३. २२ ॥

१. A. अङो-

३. A. This portion is regarded as

२. A. यासमुक्ति-

a separate sūtra.

अस्यन्तसहचरिते लोकविज्ञाते ॥ ७. ३. २३ ॥
 द्वन्द्वः कलहयुग्मसमासादिषु ॥ ७. ३. २४ ॥
 वाक्यस्यापि संभ्रमे यावद्वोधम् ॥ ७. ३. २५ ॥
 पदादपदादौ समानवाक्ये ॥ ७. ३. २६ ॥
 युष्मदस्मदोर्लुग्विभक्तयन्तयोर्वस्त्रसौ वा ॥ ७. ३. २७ ॥
 द्विवचनस्य वा नावौ ॥ ७. ३. २८ ॥
 तेमयावेकवचनस्य ॥ ७. ३. २९ ॥
 त्वामौ द्वितीयायाः ॥ ७. ३. ३० ॥
 वस्त्रसादयो नित्यमन्वादेशे ॥ ७. ३. ३१ ॥
 सपूर्वात्प्रथमान्ताद्वा ॥ ७. ३. ३२ ॥
 न च वाहाहैव योगे ॥ ७. ३. ३३ ॥
 दृश्यर्थैरनालोकने ॥ ७. ३. ३४ ॥
 आमन्त्रितं पूर्वमसद्वत् ॥ ७. ३. ३५ ॥
 न समानाधिकरणे सामान्यवचनम् ॥ ७. ३. ३६ ॥
 जस्वा ॥ ७. ३. ३७ ॥
 पूर्वत्रासिद्धम् ॥ ७. ३. ३८ ॥
 नलोपः सुपि ॥ ७. ३. ३९ ॥
 न नि मुः ॥ ७. ३. ४० ॥
 सिज्जलोप एकादेशे ॥ ७. ३. ४१ ॥
 पैठनोर्निष्ठादेशः ॥ ७. ३. ४२ ॥
 प्लुतविकारश्चे तुकि ॥ ७. ३. ४३ ॥
 धुटिश्चुत्वम् ॥ ७. ३. ४४ ॥
 द्वित्वे परसवर्णः ॥ ७. ३. ४५ ॥
 अमात्तदुपधाश्चमर्तोर्वः ॥ ७. ३. ४६ ॥

१. A. द्वन्द्वः is written as part of the previous sūtra.

२. A. समानवाक्ये is written as part of the next sūtra.

३. A. होर्युग्वि

४. A. अलोपः

५. A. ननुः This and the next sūtra are read as one with

the previous.

६. A. This and the following two sūtras are read as one.

ह्ययः ॥ ७. ३. ४७ ॥

संज्ञायाम् ॥ ७. ३. ४८ ॥

अष्टीवच्चर्कावत्कक्षीवद्द्रुमणवच्चर्मणवस्यः ॥ ७. ३. ४९ ॥

उदन्वानुद्धौ च ॥ ७. ३. ५० ॥

राजन्वान् सौराज्ये ॥ ७. ३. ५१ ॥

न यवोर्मिदलिर्मभूमितिमिकृमिकुञ्चाद्राक्षाघ्राक्षावासोहरिद्रुत्काकुञ्ज्योतिष्म -
द्रोमद्भयः ॥ ७. ३. ५२ ॥

कान्तिशम्बिहरिचार्विक्षुमधुबन्ध्वन्दुबिन्दुद्रुवखंशुश्रुहनुसानुभान्वादिभ्यश्च ॥
७. ३. ५३ ॥

कृपो रो लोऽकृपणकृपाणकर्पटकृपीटकर्परकर्पूरकृपादीनाम् ॥ ७. ३. ५४ ॥

उपसर्गस्यायतौ ॥ ७. ३. ५५ ॥

प्रो यङि ॥ ७. ३. ५६ ॥

अचि वा ॥ ७. ३. ५७ ॥

परैर्घाङ्गयोगेषु ॥ ७. ३. ५८ ॥

कपिरिकातिप्परिकाङ्गुरिकरोमपुरुषतरुणसरिरारम्भूरकररिकर्ममुकुरपांसुर-
रेखारिक्षादीनाम् ॥ ७. ३. ५९ ॥

हरातर्परकरभशरभंवारखाररघुगरादीनामर्थभेदे ॥ ७. ३. ६० ॥

असंयुक्तानादेर्ङः ॥ ७. ३. ६१ ॥

जपादीनां पो वः ॥ ७. ३. ६२ ॥

प्रातिपदिकस्यानहो नो लोपः ॥ ७. ३. ६३ ॥

क्ये ॥ ७. ३. ६४ ॥

न संबुद्धौ ॥ ७. ३. ६५ ॥

१. A. This is read along with the
previous sūtra.

२. A. दलि भूमि

३. A. व्योतिष्ठहिष्ठभ्यः

४. A. बन्धुवन्दिन्द्र.

५. A. कुरिरोम

६. A. शरभकार-

७. A adds as a separate sūtra,
लोडः कचित् ॥

८. A. This and the next sūtra
are written together.

९. A adds as a separate sūtra
नपुंसके वा ॥

सुपि षलि तद्वत् ॥ ७. ३. ६६ ॥

संयोगस्य ॥ ७. ३. ६७ ॥

रात्सः ॥ ७. ३. ६८ ॥

धि सङ्गि ॥ ७. ३. ६९ ॥

इट ईटि ॥ ७. ३. ७० ॥

झलो झलि ॥ ७. ३. ७१ ॥

ह्रस्वाद्धातोः ॥ ७. ३. ७२ ॥

स्कोस्संयोगाद्योरन्ते च ॥ ७. ३. ७३ ॥

चोः कुः ॥ ७. ३. ७४ ॥

हो ढः ॥ ७. ३. ७५ ॥

दादेर्धातोर्घः ॥ ७. ३. ७६ ॥

वाद्रुहमुहष्णुहणिहाम् ॥ ७. ३. ७७ ॥

नहाहोर्धतौ ॥ ७. ३. ७८ ॥

वश्चभ्रस्जसृजमृजयजराजभ्राजपरिवाजछशां षः ॥ ७. ३. ७९ ॥

झष एकाचः रुध्वोर्बशो भषू ॥ ७. ३. ८० ॥

धाप्रस्तथोश्च ॥ ७. ३. ८१ ॥

झषस्तथोर्धोऽधः ॥ ७. ३. ८२ ॥

षढोः कस्सि ॥ ७. ३. ८३ ॥

रदाभ्यां निष्ठातो दश्च नः ॥ ७. ३. ८४ ॥

यणू संयोगादेरातः ॥ ७. ३. ८५ ॥

कल्वादिभ्यः क्तिनश्च ॥ ७. ३. ८६ ॥

पूओ नाशे ॥ ७. ३. ८७ ॥

दुग्गोरु च ॥ ७. ३. ८८ ॥

सेर्ग्रासे कर्मकर्तरि ॥ ७. ३. ८९ ॥

ओदितः ॥ ७. ३. ९० ॥

सूयस्यादिभ्यो नवभ्यः ॥ ७. ३. ९१ ॥

१. A. This and the next sūtra
are written together.

३. A. दधाजः

४. A. This and the next sūtra

२. A. योगोपधागाद्योरन्ते च

are written together.

- क्षेः क्षी च ॥ ७. ३. ९२ ॥
 वा भावाक्रोशदैन्येषु ॥ ७. ३. ९३ ॥
 द्योऽस्पर्शे ॥ ७. ३. ९४ ॥
 अञ्जोऽनपादाने ॥ ७. ३. ९५ ॥
 दिवोऽविजिगीषायाम् ॥ ७. ३. ९६ ॥
 अवातेनिर्वाणः ॥ ७. ३. ९७ ॥
 ऋणमाधमर्ण्ये ॥ ७. ३. ९८ ॥
 'हीघ्रात्रोन्दनुर्द्विनस्तिभ्यो वा ॥ ७. ३. ९९ ॥
 प्रस्त्यो मः ॥ ७. ३. १०० ॥
 क्षायो नित्यम् ॥ ७. ३. १०१ ॥
 शुषः कः ॥ ७. ३. १०२ ॥
 पचो वः ॥ ७. ३. १०३ ॥
 फलेरनुपसर्गाल्लुः ॥ ७. ३. १०४ ॥
 समुद्भयां च ॥ ७. ३. १०५ ॥
 क्षीबकृशपरिकृशोल्लाघाः ॥ ७. ३. १०६ ॥
 नपृमृच्छिर्मदित्याध्यादेवत्राभ्यः ॥ ७. ३. १०७ ॥
 वित्तो धनप्रतीतयोः ॥ ७. ३. १०८ ॥
 भित्तं शकलम् ॥ ७. ३. १०९ ॥
 झलां जशोऽन्ते ॥ ७. ३. ११० ॥
 किन्दशोः कुः ॥ ७. ३. १११ ॥
 नशोर्वा ॥ ७. ३. ११२ ॥
 मो नौ म्वोश्च ॥ ७. ३. ११३ ॥
 ससज्जुषोरुः ॥ ७. ३. ११४ ॥
 अहः ॥ ७. ३. ११५ ॥
 लुक्चरेफे रः ॥ ७. ३. ११६ ॥
 प्रचेतसो राजनि वा ॥ ७. ३. ११७ ॥
 अहर्गिरादीनां पस्यादिषु ॥ ७. ३. ११८ ॥

१. A. हीघ्रात्रा

२. A. विनित्तिभ्यो

३. A. मोनौ घातोम्वोश्च

४. A. This and the next sūtra
are written together.

५. A. अहर्धूरा-

उषर्धुधः ॥ ७. ३. ११९ ॥
 स्रन्सुर्ध्वन्स्वनडुहां द्वेः ॥ ७. ३. १२० ॥
 वसोः सः ॥ ७. ३. १२१ ॥
 तिपि ॥ ७. २. १२२ ॥
 सिपि वा ॥ ७. ३. १२३ ॥
 दोरुः ॥ ७. ३. १२४ ॥
 धातोर्वारनचीको दीर्घः ॥ ७. ३. १२५ ॥
 नाभ्यासकुरच्छुराम् ॥ ७. ३. १२६ ॥
 यि तद्धिते ॥ ७. ३. १२७ ॥
 अदसोऽत्वे दादुदो मः ॥ ७. ३. १२८ ॥
 अद्रौ वा ॥ ७. ३. १२९ ॥
 पत ईत् बहुवचने ॥ ७. ३. १३० ॥
 वाक्यटेः प्लुतः ॥ ७. ३. १३१ ॥
 कूराद्धते ॥ ७. ३. १३२ ॥
 हैह्येप्रयोगे हैह्योः ॥ ७. ३. १३३ ॥
 गुरोरेकैकस्यानृतो वा ॥ ७. ३. १३४ ॥
 अस्त्रीशूद्रप्रत्यभिवादे नामगोत्रयोः ॥ ७. ३. १३५ ॥
 भो राजन्यविशां वा ॥ ७. ३. १३६ ॥
 पृष्टप्रतिवचने हेः ॥ ७. ३. १३७ ॥
 निगृह्यानुपयोगे ॥ ७. ३. १३८ ॥
 भर्त्सनेऽङ्गयुक्तं तिङाकाङ्क्षम् ॥ ७. ३. १३९ ॥
 द्विस्त्रिरुक्तं पर्यायेण ॥ ७. ३. १४० ॥
 संमत्यसूबाकोपकुत्सनेषु पूर्वम् ॥ ७. ३. १४१ ॥
 विचारे ॥ ७. ३. १४२ ॥
 प्रतिश्रुतौ ॥ ७. ३. १४३ ॥
 अभिपूजिते ॥ ७. ३. १४४ ॥
 चिदित्युपमार्थे प्रयुज्यमाने ॥ ७. ३. १४५ ॥

१. A. धूजन

२. A. This and the next sūtra
are written together.

अ. ७. पा. ३. सू. १४६]

भोजविरचितम्

क्षियाशीः प्रैषेषु तिङ्काङ्क्षम् ॥ ७. ३. १४६ ॥

अनन्त्यस्यापि प्रश्नाख्यानयोः ॥ ७. ३. १४७ ॥

प्लुतावै च इदुतौ ॥ ७. ३. १४८ ॥

एचौऽप्रगृह्यस्य प्रश्नान्ताभिपूजितं विचारप्रत्यभिवादेष्वादिदुत्परः पदान्ते ॥

७. ३. १४९ ॥

तयोर्व्यावचि संहितायाम् ॥ ७. ३. १५० ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

सप्तमाध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः

—

अथ चतुर्थः पादः

—: ० :—

समः सुटि संः ॥ ७. ४. १ ॥
पुमोऽख्याजि खय्यम्परे ॥ ७. ४. २ ॥
नश्छव्यप्रशानः ॥ ७. ४. ३ ॥
कानः कानि ॥ ७. ४. ४ ॥
नृनः पेरो वा ॥ ७. ४. ५ ॥
अत्रानुनासिकः पूर्वस्य ॥ ७. ४. ६ ॥
अन्यत्रास्मात्परोऽनुस्वारः ॥ ७. ४. ७ ॥
हलि मः ॥ ७. ४. ८ ॥
नैश्चापदान्तस्य झलि ॥ ७. ४. ९ ॥
राजिसमो मः कौ ॥ ७. ४. १० ॥
हेमनयवलपरतो वा ॥ ७. ४. ११ ॥
ङ्णोः कुष्ठकौ शरि ॥ ७. ४. १२ ॥
सैडस्सोऽश्च्युतो धुद् ॥ ७. ४. १३ ॥
नश्च ॥ ७. ४. १४ ॥
शि तुक् ॥ ७. ४. १५ ॥
मय उओ वोऽचि ॥ ७. ४. १६ ॥
डमो ह्रस्वाद्धे ॥ ७. ४. १७ ॥
ढो ढे लोपोऽपदादौ ॥ ७. ४. १८ ॥
रो रि ॥ ७. ४. १९ ॥
विरामे विसर्जनीयः ॥ ७. ४. २० ॥
ञरि ॥ ७. ४. २१ ॥

१. A adds as a separate sūtra वा
लोपमेके ॥

३. A omits स

४. A. लोपदादौ

२. A. This and the next sūtra
are written together.

क्षर्परे ॥ ७. ४. २२ ॥

ख्याञि ॥ ७. ४. २३ ॥

रोः सुपि ॥ ७. ४. २४ ॥

अवर्णभोभगोअघोऽपूर्वस्य लोपो हशि ॥ ७. ४. २५ ॥

उञि ॥ ७. ४. २६ ॥

अचीषत्स्पृष्टतरो यश्च ॥ ७. ४. २७ ॥

आदीषत्स्पृष्टश्च ७. ४. २८ ॥

व्योश्च ते ॥ ७. ४. २९ ॥

छविस्सः ॥ ७. ४. ३० ॥

वा शरि ॥ ७. ४. ३१ ॥

खर्परे लोपः ॥ ७. ४. ३२ ॥

कुप्वोः कपौ खरि ॥ ७. ४. ३३ ॥

पाशकल्यप्केष्वनव्ययस्य सः ॥ ७. ४. ३४ ॥

रोः काम्यचि ॥ ७. ४. ३५ ॥

तेष्विणः षः ॥ ७. ४. ३६ ॥

निर्दुराविश्चतुष्प्रादुर्बहिषाम् ॥ ७. ४. ३७ ॥

सुचो वा ॥ ७. ४. ३८ ॥

इसुसोर्व्यपेक्षायाम् ॥ ७. ४. ३९ ॥

नाक्रियैकाधिकरणे ॥ ७. ४. ४० ॥

नित्यं समासेऽनुत्तरपदस्य ॥ ७. ४. ४१ ॥

अतःकृकमिकंसकुम्भपात्रकुशाकर्णेष्वनव्ययस्य ॥ ७. ४. ४२ ॥

अधःशिरसोः पदे ॥ ७. ४. ४३ ॥

नमस्पुसोर्गत्योः ॥ ७. ४. ४४ ॥

तिरसो वा ॥ ७. ४. ४५ ॥

१. A. This and the next sūtra
are written together.

२. A. This and the next sūtra
are written together.

३. A. This and the next sūtra
are written together.

४. A. पौ च and the rest is regard-
ed as a separate sūtra.

५. A. This and the following
three sūtras are omitted.

कस्ककौतैस्तुतशुनस्कर्णसद्यस्कालसाद्यस्कभास्कराहस्करायस्करायस्कान्ता -

यस्कण्डतमस्काण्डमेतस्पिण्डभ्रातृपुत्रादयः ॥ ७. ४. ४६ ॥

सर्पिष्कुण्डिकाधनुष्कपालबहिष्पूलयजुष्पात्रेषूत्तरपदस्यस्यापि ॥ ७. ४. ४७ ॥

इण्कुभ्यामपदान्तस्यादेशप्रत्ययस्य सप्पः ॥ ७. ४. ४८ ॥

नुं विसर्जनीयशब्दवायेऽपि ॥ ७. ४. ४९ ॥

शासिवसिघसीनां च ॥ ७. ४. ५० ॥

स्तौतिर्णानामेवास्विद्विस्वदिसहीनां षण्यभ्यासात् ॥ ७. ४. ५१ ॥

उपसर्गात्सुनोतिसुवतिस्यतिस्तौतिस्तौभतीनाम् ॥ ७. ४. ५२ ॥

स्थासेनिसेधसिचसञ्जस्वञ्जां च ॥ ७. ४. ५३ ॥

संदेरप्रतेः ॥ ७. ४. ५४ ॥

स्तम्भेः ॥ ७. ४. ५५ ॥

अवादौर्जित्यालम्बनाविदूर्येषु ॥ ७. ४. ५६ ॥

वेश्च स्वनो भोजने ॥ ७. ४. ५७ ॥

परिनिविभ्यः सेवसिवुसहसुटाम् ॥ ७. ४. ५८ ॥

स्तुस्वञ्जिसिवादीनां वोङ्ग्यवाये ॥ ७. ४. ५९ ॥

नित्यं सुनोत्यादीनामासेवात् ॥ ७. ४. ६० ॥

स्थादीनामभ्यासेनाभ्यासस्य च ॥ ७. ४. ६१ ॥

परिनिविभ्यः सयसितयोः ॥ ७. ४. ६२ ॥

निरभ्यनुभ्यश्च स्यन्दतेरप्राणिषु वा ॥ ७. ४. ६३ ॥

वेः स्कन्देरनिष्ठायाम् ॥ ७. ४. ६४ ॥

परिस्कन्दः प्राञ्च्येषु ॥ ७. ४. ६५ ॥

स्फुरस्फुलोर्निनिविभ्यः ॥ ७. ४. ६६ ॥

वेः स्कभ्नोतेर्नित्यम् ॥ ७. ४. ६७ ॥

समासेऽङ्गलिभीरुभ्यां सङ्गस्थानयोः ॥ ७. ४. ६८ ॥

१. A. This and the next sūtra
are written together.

४. A. This portion is regarded as
a separate sūtra.

२. A. This portion is regarded as
a separate sūtra.

५. C. This sūtra and the commen-
tary thereon is missing.

३. A adds as a separate sūtra
परेश्च

अग्नेः स्तुतः ॥ ७. ४. ६९ ॥

दीर्घात्सोमस्य ॥ ७. ४. ७० ॥

ज्योतिरायुभ्यां च स्तोमस्य ॥ ७. ४. ७१ ॥

मातृपितृभ्यां स्वसुः ॥ ७. ४. ७२ ॥

मातुःपितृभ्यां वा ७. ४. ७३ ॥

अभिनिष्ठानो वर्णे ॥ ७. ४. ७४ ॥

प्रादुरपसर्गेभ्योऽस्त्येच्छपरस्य ॥ ७. ४. ७५ ॥

सुविनिर्दुभ्यः समसूत्योः ॥ ७. ४. ७६ ॥

स्वपेरपः ॥ ७. ४. ७७ ॥

नद्याः स्नस्य कौशले ॥ ७. ४. ७८ ॥

नेः स्नातस्य च ॥ ७. ४. ७९ ॥

प्रतेः सूत्रे ॥ ७. ४. ८० ॥

प्रष्ठोऽग्रगामिनि ॥ ७. ४. ८१ ॥

वृक्षासनयोर्विष्टरः ॥ ७. ४. ८२ ॥

छन्दोनास्ति विष्टरः ॥ ७. ४. ८३ ॥

गवियुधिभ्यां स्थिरस्य ॥ ७. ४. ८४ ॥

कपेः स्थलस्य गोत्रे ॥ ७. ४. ८५ ॥

विकुशमिपरिभ्यः ॥ ७. ४. ८६ ॥

अम्बाम्बगोभूमिसव्यापद्वित्रिकुशोकुशङ्कङ्कुमज्जिपुञ्जिबर्हिरग्निपरमेदिविभ्यः-
स्थस्य ॥ ७. ४. ८७ ॥

अण्डुःसुवनिभ्यः स्थोः ॥ ७. ४. ८८ ॥

सव्येष्टृपरमेष्ठिनौ सूतब्रह्मणोः ॥ ७. ४. ८९ ॥

एत्यकोः संज्ञायाम् ॥ ७. ४. ९० ॥

नैक्षत्रादितो वा ॥ ७. ४. ९१ ॥

स्वतस्तस्यतयेष्वदीर्घात् ॥ ७. ४. ९२ ॥

१. A. नोपवर्णे ॥

२. A. This sūtra is read as part
of the previous sūtra.

३. A. चाङो नास्ति.

४. A. त्रिकुशोकुशं परमेष्ठिनौ ॥

५. A. This and the next sūtra
are omitted.

६. C. This is written as part of
the commentary.

तरसमपोरतिङः ॥ ७. ४. ९३ ॥

निसस्तिपतावनासेवायाम् ॥ ७. ४. ९४ ॥

सुदुनिर्भ्यः सामसेधसन्धेः ॥ ७. ४. ९५ ॥

नौषेधि कागौरिषक्थप्रतिष्णिकादुन्दुभिषेवणतुराषाडादयः ॥ ७. ४. ९६ ॥

न सात्पदाद्योः ॥ ७. ४. ९७ ॥

सिचो षडि ॥ ७. ४. ९८ ॥

सेधतेर्गतौ ॥ ७. ४. ९९ ॥

निप्रतिभ्यां स्तब्धस्य ॥ ७. ४. १०० ॥

सहरोद्धतः ॥ ७. ४. १०१ ॥

उपसर्गात् स्तम्भुसिवुसहां चडि ॥ ७. ४. १०२ ॥

सुनोतांः स्यसनोः ॥ ७. ४. १०३ ॥

सदिष्वज्ज्योः परस्य लिटि ॥ ७. ४. १०४ ॥

धातेरिणः षीध्वं लुङ्लिट्ठां धो ढः ॥ ७. ४. १०५ ॥

इटो वा ॥ ७. ४. १०६ ॥

रष्टृभ्यो व्यवहितव्यापि समानपदे नो णः ॥ ७. ४. १०७ ॥

पूर्वपदस्थेभ्यः संज्ञायामनुगयनादीनाम् ॥ ७. ४. १०८ ॥

नसः ॥ ७. ४. १०९ ॥

अग्रग्रामाभ्यां नियः ॥ ७. ४. ११० ॥

पुरगामिश्रकासिङ्गकाशारिकाकोटराभ्यो वनस्य ॥ ७. ४. १११ ॥

प्रतिन्तरग्रेशरेक्षुप्लक्षाम्रकाश्यस्वदिरपीयूक्षाभ्योऽसंज्ञायामपि ॥ ७. ४. ११२ ॥

अनिरिकातिमिरचीरिकार्कर्मरेभ्यो द्विज्यज्भ्य ओषधिवृक्षेभ्यो वा ॥ ७. ४. ११३ ॥

अहस्यादन्तात् ॥ ७. ४. ११४ ॥

त्रिचतुर्भ्यो वयसि हायनस्य ॥ ७. ४. ११५ ॥

आहिताद्वाहनस्य ॥ ७. ४. ११६ ॥

पानस्य देशे ॥ ७. ४. ११७ ॥

१. A adds च.

२. A. This and the following three sūtras are omitted.

३. A. This portion is regarded as a separate sūtra.

४. A omits from ङ्गकाशारिका...

वासाग्न्यनूप in ७-४-१५०. and reads them after प्रत्यपिभ्यां in ८. १. २३.

वा भावकरणयोः ॥ ७. ४. ११८ ॥

गिरिचक्रादिभ्यो नदीनितम्बादीनाम् ॥ ७. ४. ११९ ॥

उत्तरपदान्तस्यायुवाहः ॥ ७. ४. १२० ॥

नुंसुपोरपकात् ॥ ७. ४. १२१ ॥

नित्यमेकाच्युत्तरपदे ॥ ७. ४. १२२ ॥

कुमति च ॥ ७. ४. १२३ ॥

उपसर्गाद्गुरो णोपदेशस्य ॥ ७. ४. १२४ ॥

हिनुमीनानाम् ॥ ७. ४. १२५ ॥

नेर्गदतदपतपददाधामाङ्स्यतिहन्तियानिवातिज्ञातिष्णानिवपतिवह्निशाम्यति-
नेचिनोतिदेगिघषु च ॥ ७. ४. १२६ ॥

वान्यत्र कखादानपान्त उपदेशे ॥ ७. ४. १२७ ॥

परेरनितेः ॥ ७. ४. १२८ ॥

अन्ते च ॥ ७. ४. १२९ ॥

द्वयोर्विभक्तस्य ॥ ७. ४. १३० ॥

हन्तेः ॥ ७. ४. १३१ ॥

वमोर्वा ॥ ७. ४. १३२ ॥

अन्तरोऽयनस्य चादेशे ॥ ७. ४. १३३ ॥

अचो निष्ठायाः ॥ ७. ४. १३४ ॥

निर्विण्णः ॥ ७. ४. १३५ ॥

अनमानेन्यन्यनीयरामख्याञ्च ॥ ७. ४. १३६ ॥

णेर्वा ॥ ७. ४. १३७ ॥

हलादेरिजुपधात् ॥ ७. ४. १३८ ॥

नुमिजादेर्हलः ॥ ७. ४. १३९ ॥

वा निसनिक्षनिन्दाम् ॥ ७. ४. १४० ॥

न भाभूपूञ्कमिगमिष्यायीवेपां णेञ्च ॥ ७. ४. १४१ ॥

षात् पदे ॥ ७. ४. १४२ ॥

नशोः ष्कः ॥ ७. ४. १४३ ॥

पदान्तस्य ॥ ७. ४. १४४ ॥

चुटुतुलशर्व्यवाये ॥ ७. ४. १४५ ॥

अतद्धितपरानाङ्गा पदेन ॥ ७. ४. १४६ ॥

हन्तेर्घेण ॥ ७. ४. १४७ ॥

शुभ्नातितृप्नोत्याचार्यभोगीनाचार्यानीसर्वनामनृनमनानाम् ॥ ७. ४. १४८ ॥

नृतेर्यङि ॥ ७. ४. १४९ ॥

नृत्तनर्तननटनञ्जननदीनगरनिवेशनिवासाग्न्यनूपनन्दिनन्दनहननदनादीनाम् ॥

७. ४. १५० ॥

स्तोश्चुष्टुभ्यां तौ ॥ ७. ४. १५१ ॥

न पदान्ताद्दोरनाम्वचतिनगरीणाम् ॥ ७. ४. १५२ ॥

तोः षि ॥ ७. ४. १५३ ॥

शात् ॥ ७. ४. १५४ ॥

पदान्तस्य यरोऽभिमिञं वा ॥ ७. ४. १५५ ॥

प्रत्यये ॥ ७. ४. १५६ ॥

अचो रहाभ्यां द्वे ॥ ७. ४. १५७ ॥

पैकाहलवसानयोरदीर्घात् ॥ ७. ४. १५८ ॥

यणो मयः ॥ ७. ४. १५९ ॥

शरः खयः ॥ ७. ४. १६० ॥

नपुत्रस्यदि ॥ ७. ४. १६१ ॥

पुत्रादिनोराक्रोशे ॥ ७. ४. १६२ ॥

शचोऽचिरात् ॥ ७. ४. १६३ ॥

झलां जश् झशि ॥ ७. ४. १६४ ॥

चर्खरि ॥ ७. ४. १६५ ॥

वा विरामे ॥ ७. ४. १६६ ॥

अणोऽप्रगृह्यस्यानुनासिकः ॥ ७. ४. १६७ ॥

अनुस्वारस्य ययि यम् ॥ ७. ४. १६८ ॥

पदान्ताभ्यासयोर्वा ॥ ७. ४. १६९ ॥

तोर्लि ॥ ७. ४. १७० ॥

उदः सः स्यास्तम्भोलोपः ॥ ७. ४. १७१ ॥

रोगे स्कन्दे ॥ ७. ४. १७२ ॥

१. A. This portion is regarded as a separate sūtra.

२. C. This and the following ten sūtras along with the commentary is missing.

हलो वमां यमि वा ॥ ७. ४. १७३ ॥

झरां झरि सवर्णे च ॥ ७. ४. १७४ ॥

जशो ह्यो झष् ॥ ७. ४. १७५ ॥

चयश्शश्छोऽमि ॥ ७. ४. १७६ ॥

शरि द्वितीयः ॥ ७. ४. १७७ ॥

उत्तरस्य प्राक्षुयथापूर्वमुपदेशदर्शनादिष्टसिद्धिः ॥ ७. ४. १७८ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

सप्तमस्याध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

—

॥ अथाष्टमोऽध्यायः ॥

बहुलं छन्दसि ॥ ८. १. १ ॥

शे प्रगृह्यम् ॥ ८. १. २ ॥

ईदूतौ सप्तम्यर्थे ॥ ८. १. ३ ॥

उपसर्गाः ॥ ८. १. ४ ॥

परेऽपि ॥ ८. १. ५ ॥

व्यवहिताश्च ॥ ८. १. ६ ॥

पुनश्च नसौ गती ॥ ८. १. ७ ॥

सार्वधातुकार्धधातुके वा ॥ ८. १. ८ ॥

क्यच् परेच्छायाम् ॥ ८. १. ९ ॥

सिल्लेष्टि ॥ ८. १. १० ॥

नाम्लिटो मञ्जे ॥ ८. १. ११ ॥

अभ्युत्सादयांप्रजनाञ्जिकायां रमयामकः ॥ ८. १. १२ ॥

पावयां क्रियाविदामकः ॥ ८. १. १३ ॥

घसङ्हरणशवृद्धभाद्रूच्छृगमिजनिभ्यः सिजावेर्लुक् ॥ ८. १. १४ ॥

गुपेर्लुङि चङ्गा ॥ ८. १. १५ ॥

नोनयतिध्वनयत्येलयत्यर्दयतिभ्यः ॥ ८. १. १६ ॥

कृतृदृढिभ्योऽङ् ॥ ८. १. १७ ॥

लिङ्ग्याशिषि ॥ ८. १. १८ ॥

स्वोगागमिवचिवदिशकिरुहिभ्यः ॥ ८. १. १९ ॥

दशोरक् ॥ ८. १. २० ॥

शपो लुक्छलू ॥ ८. १. २१ ॥

हलश्चाशानचोरायज्वा ॥ ८. १. २२ ॥

१. The original reads नसोगति

२. The original reads क्यचपरे

३. The original reads घसङ्घरनश-

४. The original reads गवेर्लुङि

५. The original reads स्वगागा(म-
पचिविदि

प्रत्यपिभ्यां ग्रहेः क्यप् ॥ ८. १. २३ ॥

निष्ठक्यदेवहूयप्रणीयोन्नीयोऽलिष्यमर्यस्तर्थाध्वर्यखन्यग्रान्यदेवयज्यापृच्छयप्रति-
षीव्यब्रह्मवाद्यभाव्यस्ताव्योपचाय्यपृडानि ॥ ८. १. २४ ॥

कर्मणि सुराणां पिष्ट्वा ॥ ८. १. २५ ॥

वसनरक्षिरथमित् ॥ ८. १. २६ ॥

सहोश्चिः ॥ ८. १. २७ ॥

वहश्च ॥ ८. १. २८ ॥

कव्यव्यर्गिषपुरीष्येषु ज्युट् ॥ ८. १. २९ ॥

हव्यनन्तः पादम् ॥ ८. १. ३० ॥

जनसनखनकमगौमो विट् ॥ ८. १. ३१ ॥

मेन्त्रे श्वेतवहोऽकथशस्पुरोडाशवयजिभ्यो ण्विन् ॥ ८. १. ३२ ॥

सुपि वलि डस् ॥ ८. १. ३३ ॥

उपयजो निच् ॥ ८. १. ३४ ॥

भूते हनः किप् ॥ ८. १. ३५ ॥

लिटः कानज्वा ॥ ८. १. ३६ ॥

कसुश्च ॥ ८. १. ३७ ॥

णेरिष्णुच् ॥ ८. १. ३८ ॥

दंशेस्तुः ॥ ८. १. ३९ ॥

क्ययशाभ्यामुः ॥ ८. १. ४० ॥

आट्टगमहननजनसदिभ्यः ॥ ८. १. ४१ ॥

किति नौ लिङ्वा ॥ ८. १. ४२ ॥

उद्यमनिपाननयोऽरुभ्यो ग्रहे घञ् ॥ ८. १. ४३ ॥

सुजुषोरच् ॥ ८. १. ४४ ॥

गत्यर्थेभ्यः खलि युच् ॥ ८. १. ४५ ॥

धातुसंबन्धे लुङ्लङ्लिटो वा ॥ ८. १. ४६ ॥

लिङ्गर्थे लेट् ॥ ८. १. ४७ ॥

१. See foot-note ४ on page 249.

२. The original omits ग्रहेः

३. The original reads नष्ट्य

४. The original reads स्ताव्योपार्य

५. The original reads क्रमगोविद्

६. The original reads this as
part of the previous sūtra.

उपसंवादाशङ्कयोश्च ॥ ८. १. ४८ ॥

कृत्यार्थे तवैकेकेन्यत्वनः ॥ ८. १. ४९ ॥

अवचक्षे ॥ ८. १. ५० ॥

तुमर्थे च ॥ ८. १. ५१ ॥

संसेनसेअसेन्कसेकसेनअध्यैअध्यैन्कध्यैकध्यैन्शध्यैशध्यैन्तवेङ्कतवेनः ॥

८. १. ५२ ॥

दृशे विख्ये ॥ ८. १. ५३ ॥

प्रयैरोहिष्यैअव्यथिष्यै ॥ ८. १. ५५ ॥

शकिणमुल्कमुलौ ॥ ८. १. ५६ ॥

ईश्वरे तोसुन्कसुनौ ॥ ८. १. ५७ ॥

भावलक्षणे स्थेण् कृञ् वदिचरिहृतमिजनिभ्यस्तोऽसुन् ॥ ८. १. ५८ ॥

सुपितृदोः कसुन् ॥ ८. १. ५९ ॥

लेटोलाटौ ॥ ८. १. ६० ॥

आत पे ॥ ८. १. ६१ ॥

वैतोऽन्यत्र ॥ ८. १. ६२ ॥

ईतो लोपः परस्मैपदेषु ॥ ८. १. ६३ ॥

स उत्तमस्य ॥ ८. १. ६४ ॥

अमो मश् ॥ ८. १. ६५ ॥

लोपस्त आत्मनेपदेषु ॥ ८. १. ६६ ॥

झस्य तुट् ॥ ८. १. ६७ ॥

लोटो ध्वमो ध्वात् ॥ ८. १. ६८ ॥

यजधैनम् ॥ ८. १. ६९ ॥

१. The original reads कृत्यर्थे कोन्के-
न्यत्वनः

२. The original reads अवचक्षत

३. The original reads वैतुमर्थे च

४. The original reads सेसौअसे
असेल्कसेकस्त्रे-

५. The original reads दृशे विख्यो
प्रदो

६. This portion is regarded as a
separate sūtra in the origi-
nal.

७. The original reads उतो लोपः

८. The original reads सत्तमस्य

तस्यतात्तप्तनप्तनथनाः ॥ ८. १. ७० ॥

पेरडिद्धा ॥ ८. १. ७१ ॥

मस इक् ॥ ८. १. ७२ ॥

सुपां सुलुगापूर्वसवर्णाच्छेयाडास्यायाजलः ॥ ८. १. ७३ ॥

इयाडियाजीकाराडयाजयारश्च ॥ ८. १. ७४ ॥

मिस पेस् ॥ ८. १. ७५ ॥

श्रीग्रामणीभ्यामामो रुद् [नुद्] ॥ ८. १. ७६ ॥

गोः पदान्ते ॥ ८. १. ७७ ॥

अज्जसेरसुक् ॥ ८. १. ७८ ॥

नेतरात्तः ॥ ८. १. ७९ ॥

होः कर्मणि तृतीया वा ॥ ८. १. ८० ॥

दिवः पण्यर्थस्य द्वितीया ब्राह्मणे ॥ ८. १. ८१ ॥

ब्रूहिप्रेष्ययोरप्रस्थिते हविषि षष्ठी देवतासंप्रदाने ॥ ८. १. ८२ ॥

यजेः करणे ॥ ८. १. ८३ ॥

तोसुन्कसुनोः ॥ ८. १. ८४ ॥

कर्तृकर्मणोः ॥ ८. १. ८५ ॥

षष्ठीचतुर्थ्यावन्योन्यार्थे वा ॥ ८. १. ८६ ॥

पूर्ववह्निङ्गं हेमन्तशिशिराहोरात्रयोः ॥ ८. १. ८७ ॥

पुनर्वसोरेकवचनं वा ॥ ८. १. ८८ ॥

विशाखयोश्च ॥ ८. १. ८९ ॥

अनो बहुव्रीहेरुपधालोपिनो ङीप् ॥ ८. १. ९० ॥

केवलादिभ्यश्च ॥ ८. १. ९१ ॥

रात्रेरंजसादिषु ॥ ८. १. ९२ ॥

अन्तर्वत्पतिवतोर्नुम्वा ॥ ८. १. ९३ ॥

मुद्रवस्य जुग्लिच्च ॥ ८. १. ९४ ॥

बह्नाहतपद्मत्यञ्चत्यङ्कतिशकटिशक्तिशास्त्रिशारितारिकपिमुनियष्ट्यादिभ्यो

ङीप् ॥ ८. १. ९५ ॥

चण्डादिभ्यश्च ॥ ८. १. ९६ ॥

संप्रविभ्यो भुवः ॥ ८. १. ९७ ॥

१. The original reads रात्रीरजसादिषु

- दीर्घजिह्वी ॥ ८. १. ९८ ॥
 वाहः ॥ ८. १. ९९ ॥
 न सख्यशिष्योः ॥ ८. १. १०० ॥
 कद्रुकमण्डलुगुलुमधुजतुपतयालुभ्य ऊङ् ॥ ८. १. १०१ ॥
 वाङ्मतिपितृमतां प्राग्जितात् ण्यम् ॥ ८. १. १०२ ॥
 बर्हिष ईकञ् ॥ ८. १. १०३ ॥
 पिच्छो डिः ॥ ८. १. १०४ ॥
 आविपस्स्यप् ॥ ८. १. १०५ ॥
 वर्षावसन्ताभ्यां ठञ् ॥ ८. १. १०६ ॥
 प्रहस्यभोग्लोपश्च ॥ ८. १. १०७ ॥
 विकारावयवे चयो मयद् ॥ ८. १. १०८ ॥
 नोत्वद्वृद्धबिल्वात् ॥ ८. १. १०९ ॥
 तत्र साधौ ॥ ८. १. ११० ॥
 सभाया ढः ॥ ८. १. १११ ॥
 प्राक्परिमाणाद्यद् ॥ ८. १. ११२ ॥
 भवेपाथोवदीभ्यां ण्यण् ॥ ८. १. ११३ ॥
 स्रोतसो ण्यङ्यौ वा ॥ ८. १. ११४ ॥
 सगर्भस्यूथसनुताद्यन् ॥ ८. १. ११५ ॥
 तुमाद्धन् ॥ ८. १. ११६ ॥
 अमाद्यद्गच्छौ वा ॥ ८. १. ११७ ॥
 समुद्राभ्राद्धः ॥ ८. १. ११८ ॥
 तद्वानासामुपधानो मन्त्र इतीष्टकासु लुक् च मतोः ॥ ८. १. ११९ ॥
 अश्विमानण् ॥ ८. १. १२० ॥
 वयस्यासु मूर्धन्वतो मतुप् ॥ ८. १. १२१ ॥
 मैत्वर्थे मासतन्वोः ॥ ८. १. १२२ ॥

१. The original reads विकारास्व-

पयो ह्ययो मयद्

२. The original reads तुदग्तात्

३. The original reads समुद्राभ्रण्

४. A. This portion is regarded as a separate sūtra in the original.

५. The original reads मयर्थे

लुगकारेकाररेफाश्च ॥ ८. १. १२३ ॥
 मधोर्भ च ॥ ८. १. १२४ ॥
 विभाषावां च ॥ ८. १. १२५ ॥
 भोजसोऽहनि यत्त्वौ ॥ ८. १. १२६ ॥
 वेशोयशआदेर्भागाद्यल् ॥ ८. १. १२७ ॥
 ख च ॥ ८. १. १२८ ॥
 पूर्वेः कृतमिनिथौ च ॥ ८. १. १२९ ॥
 अङ्गिस्संस्कृतम् ॥ ८. १. १३० ॥
 सहस्रेण संमितौ घः ॥ ८. १. १३१ ॥
 मतौ च ॥ ८. १. १३२ ॥
 यूपदर्भादीनर्हति यः ॥ ८. १. १३३ ॥
 सोमम् ॥ ८. १. १३४ ॥
 मये च ॥ ८. १. १३५ ॥
 मधोः ॥ ८. १. १३६ ॥
 वसोः समूहे च ॥ ८. १. १३७ ॥
 छन्दसोऽक्षराणाम् ॥ ८. १. १३८ ॥
 नक्षत्राद्घः ॥ ८. १. १३९ ॥
 शिवशमरिष्टानां करभावयोस्तातिळ् ॥ ८. १. १४० ॥
 तदस्य परिमाणम् ॥ ८. १. १४१ ॥
 सप्तनोऽञ्जु वर्गे ॥ ८. १. १४२ ॥
 वरसरान्तात्तेन निर्वृत्तादिच्छः ॥ ८. १. १४३ ॥
 संपरिपूर्वात्ख च ॥ ८. १. १४४ ॥
 तदस्य प्राप्तमृत्वियः ॥ ८. १. १४५ ॥
 उपसर्गाद्वात्वर्थे वति ॥ ८. १. १४६ ॥
 शुष्मदस्मद्गथां सादृश्ये वतुपू ॥ ८. १. १४७ ॥

१. The original reads मधोनञ्जुकौ च

२. This and the next sūtra are written together in the original thus:—वेशोयशआदोगाद्यलखचा पूर्वेः and omits the पूर्वेः in the next sūtra.

नः संख्याया असंख्यादेः ॥ ८. १. १४८ ॥

पूरणे थङ्गा परिपन्थिपरिपणौ पर्यवस्थातरि ॥ ८. १. १४९ ॥

ईवनिपौ च मत्वर्थे ॥ ८. १. १५० ॥

अष्टामेखलारुजादिभ्यो विनिः ॥ ८. १. १५१ ॥

द्वयोभयद्वयवर्मणां दीर्घश्च ॥ ८. १. १५२ ॥

सप्तम्यर्थे किमोद्वाहः कुश्च ॥ ८. १. १५३ ॥

इदंतद्गथां दार्हिलौ काले ॥ ८. १. १५४ ॥

किमो हेतुप्रकारवचनयोः स्था ॥ ८. १. १५५ ॥

पश्चपश्चा पश्चादर्थे ॥ ८. १. १५६ ॥

तुरिष्ठश्रीयसुनोः ॥ ८. १. १५७ ॥

अमुचामो वा ॥ ८. १. १५८ ॥

इवार्थे प्रतपूर्वविश्वेभ्यस्यालू ॥ ८. १. १५९ ॥

स्वार्थे मित्राद्वेयः ॥ ८. १. १६० ॥

कुलालवरुटनिषादचण्डालमित्रामित्रेभ्योऽण् ॥ ८. १. १६१ ॥

अयवसमरुद्धयामञ् ॥ ८. १. १६२ ॥

वस्ववस्वचस्पूवकचिनिष्केवलोकथजनौकेभ्यो यद्वा ॥ ८. १. १६३ ॥

समादावतिः ॥ ८. १. १६४ ॥

वृत्तिकालप्रशंसायाम् ॥ ८. १. १६५ ॥

ज्वेष्टात्तातिल् ॥ ८. १. १६६ ॥

सर्वदेवाभ्यां च ॥ ८. १. १६७ ॥

असो नपुंसकान्ज्वा ॥ ८. १. १६८ ॥

अक्षशित्यभिभ्यो न क्षासिकायाः ॥ ८. १. १६९ ॥

नेतुरच् ॥ ८. १. १७० ॥

१. The original reads ईवनिङ्गायश्च

३. The original reads नेतरच्

२. The sūtra is read along with
the previous in the original.

अ. ८. पा. १. सू. १७१]

भोजविरचितम्

बहोरसि ॥ ८. १. १७१ ॥

प्रजायाः ॥ ८. १. १७२ ॥

दन्तस्य दत् ॥ ८. १. १७३ ॥

नर्तः कप् ॥ ८. १. १७४ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे.

अष्टमाध्यायस्य प्रथमः पादः

समाप्तः

अथ द्वितीयः पादः

द्विर्वा ॥ ८. २. १ ॥

तुजादीनां दीर्घोऽभ्यासस्य ॥ ८. २. २ ॥

ह्रस्वप्रसारणम् ॥ ८. २. ३ ॥

रये मतौ ॥ ८. २. ४ ॥

ऋचित्रेरुत्तरपदादिलोपश्च ॥ ८. २. ५ ॥

चायः की ॥ ८. २. ६ ॥

अपस्पृधेथामानृचुरानृहुश्चिच्युषेतित्याजश्राताःश्रितमाशीराशीर्ताः ॥ ८. २. ७ ॥

खिदेरादेचो वा ॥ ८. २. ८ ॥

शिरसः शीर्षे ॥ ८. २. ९ ॥

दन्तनासिकासृग्यकृच्छ्रकृदुदकासनपृतनासानूनां दन्नससन्यकन्शन्नुदनासनव-
त्स्नवशसादौ ॥ ८. २. १० ॥

शेर्लोपः ॥ ८. २. ११ ॥

विश्वजनादीनां छे तुक् ॥ ८. २. १२ ॥

गोरव्यूतौ ॥ ८. २. १३ ॥

हृदर्या आपः ॥ ८. २. १४ ॥

भर्य प्रवर्ये ॥ ८. २. १५ ॥

अचः पररूपमेकान्नादिषु ॥ ८. २. १६ ॥

दीर्घादौशजसोः ॥ ८. २. १७ ॥

पूर्वसवर्णो वा ॥ ८. २. १८ ॥

एङ्ः प्रकृत्यान्तःपादमव्यपरे ॥ ८. २. १९ ॥

अघादवद्यादवचक्रमुरव्रतायमवन्त्ववस्युषु च ॥ ८. २. २० ॥

उरो यजुषि ॥ ८. २. २१ ॥

आपो जुषाणो वृष्णो वर्षिष्ठे ॥ ८. २. २२ ॥

१. The original read अपस्पृधे सामा-

२. The original reads मार्शार्तिः

नृचुरेनृश्चिच्यु

- अम्बे अम्बाले अम्बिके पूर्वे ॥ ८. २. २३ ॥
 अङ्ग इत्यादौ च ॥ ८. २. २४ ॥
 अनुदात्ते च कुधापरे ॥ ८. २. २५ ॥
 अवपासि [अवपथासि] च ॥ ८. २. २६ ॥
 ईषा अक्षायः ॥ ८. २. २७ ॥
 आङोऽनुनासिकाश्च ॥ ८. २. २८ ॥
 स्यदस्सुलोपो हलि वा ॥ ८. २. २९ ॥
 ह्रस्वाच्चन्द्रस्य सुमन्त्रे ॥ ८. २. ३० ॥
 पितरमातारा द्वन्द्वे ॥ ८. २. ३१ ॥
 उथापो ह्रस्वो वा ॥ ८. २. ३२ ॥
 भक्षस्य कारेमुः ॥ ८. २. ३३ ॥
 नीचायादुगुच्चादौ ॥ ८. २. ३४ ॥
 समानस्यामूर्धप्रभृत्युदकेषु सः ॥ ८. २. ३५ ॥
 सहे षत्वास्साढौ साद्वातृस्साढा ॥ ८. २. ३६ ॥
 अष्टनो दीर्घः ॥ ८. २. ३७ ॥
 मन्त्रे सोमाश्वेन्द्रियविश्वदेव्यस्य मतौ ॥ ८. २. ३८ ॥
 ओषधेर्विभक्तावप्रथमायाम् ॥ ८. २. ३९ ॥
 संहितायाम् ॥ ८. २. ४० ॥
 ऋचितनुघमक्षुतकुद्रोरुण्याणाम् ॥ ८. २. ४१ ॥
 इकस्सुञ्जि ॥ ८. २. ४२ ॥
 झचे[चो]तस्तिङः ॥ ८. २. ४३ ॥
 निपातस्य च ॥ ८. २. ४४ ॥
 तिसृचतस्त्रोर्नामि वा ॥ ८. २. ४५ ॥
 पसूर्वनोपधायाश्चि सुटि ॥ ८. २. ४६ ॥
 विध्वनोरनुनासिकः स्यात् ॥ ८. २. ४७ ॥
 जनिता मन्त्रे ॥ ८. २. ४८ ॥
 शमिता यज्ञे ॥ ८. २. ४९ ॥
 णेरयि ण्युचि ॥ ८. २. ५० ॥
 पुप्लुवोर्त्यपि दीर्घः ॥ ८. २. ५१ ॥
 नाडामाङ्योगेऽपि ॥ ८. २. ५२ ॥

आहू च ॥ ८. २. ५३ ॥
 इरयारेत्रितस्वादीनामचीयुवौ वा ॥ ८. २. ५४ ॥
 भूसुधियोर्यणू ॥ ८. २. ५५ ॥
 नि[तनि]पत्योर्लोप उपधायाः ॥ ८. २. ५६ ॥
 घसिभसोर्हलि च ॥ ८. २. ५७ ॥
 श्रुशृणुपृकृवृभ्यो हेद्धिः ॥ ८. २. ५८ ॥
 अङि अङितश्च ॥ ८. २. ५९ ॥
 उतो लुग्वा ॥ ८. २. ६० ॥
 अमिपचियजिवपीनामत एतत् ॥ ८. २. ६१ ॥
 वाहो वग्रयचि ॥ ८. २. ६२ ॥
 तुरिष्ठेयसोर्लोपः ॥ ८. २. ६३ ॥
 मन्त्रेष्वङ्यादेरात्मनः ॥ ८. २. ६४ ॥
 र ऋत ऋजोर्वा ॥ ८. २. ६५ ॥
 ऋत्वावास्त्यवास्तमाध्वीहिरण्यमयानि ॥ ८. २. ६६ ॥
 ल्यपः क्त्वा वा ॥ ८. २. ६७ ॥
 कत्वो यक् ॥ ८. २. ६८ ॥
 इष्टीनां पीत्वीनमिति च ॥ ८. २. ६९ ॥
 स्रत्वाद्यः ॥ ८. २. ७० ॥
 अस्थ्यादीनामनङ् ॥ ८. २. ७१ ॥
 ई च द्विवचने ॥ ८. २. ७२ ॥
 ढक्स्ववस्वतपसां नुंसौ ॥ ८. २. ७३ ॥
 ऋत इद्धातोः ॥ ८. २. ७४ ॥
 न प्रथमाद्विर्वचने ॥ ८. २. ७५ ॥
 युष्मदसदोरात् ॥ ८. २. ७६ ॥
 पृह[हृहे]रेर्निष्ठायाम् ॥ ८. २. ७७ ॥
 अहृताश्च ॥ ८. २. ७८ ॥
 सोमे हरितः ॥ ८. २. ७९ ॥

१. The original reads ऋत्वावा

२. The original reads ढक्स्वरचवस्व

असितस्कभितस्तभितोत्तभितचत्तवितस्ताविशस्तृशंसृशास्तृतरुतृवरुतृवरुतृ-

रुज्वलितिक्षरितिक्षिमितिषमित्यभ्यमीतीति च ॥ ८. २. ८० ॥

बभूथाततन्थजगृह्यववर्थाः ॥ ८. २. ८१ ॥

सर्निससनिवांसनेपावकादीनाम् ॥ ८. २. ८२ ॥

दाधो लोपो लेटि वा ॥ ८. २. ८३ ॥

मीनातेः शिति ह्रस्वः ॥ ८. २. ८४ ॥

तुकस्तुशम्यमिभ्य ईट् ॥ ८. २. ८५ ॥

सार्वधातुकस्य ॥ ८. २. ८६ ॥

अस्त्विसिजभ्याम् ॥ ८. २. ८७ ॥

अभ्यस्तस्यापिति गुणो वा ॥ ८. २. ८८ ॥

ह्रस्वश्चोपधायाः ॥ ८. २. ८९ ॥

संघुद्धौ दृढभ्वार्थानाम् ॥ ८. २. ९० ॥

तलो डौ च ॥ ८. २. ९१ ॥

संघुध्यादिषु गुणादयः प्राग्लिटः नित्यमुरुत् ॥ ८. २. ९२ ॥

न ष्यचि दीर्घावपुत्रादीनाम् ॥ ८. २. ९३ ॥

दुरस्युद्रविणस्युर्वृषण्यति ॥ ८. २. ९४ ॥

अश्वाघस्यात् ॥ ८. २. ९५ ॥

देवसुस्रयोर्युजुषि कारके ॥ ८. २. ९६ ॥

कव्यध्वरपृतनस्य च्विलोपः ॥ ८. २. ९७ ॥

हाकोर्हि वा ॥ ८. २. ९८ ॥

सुधितवसुधितनेमधितधिष्वधिषीयाः ॥ ८. २. ९९ ॥

खवनववस्सासुपसान्तो हि ॥ ८. २. १०० ॥

न कृषेश्च्युर्यङि ॥ ८. २. १०१ ॥

दाधर्तिर्दधर्तिबोभूतनौतिकेलप्यापनीफणत् ॥ ८. २. १०२ ॥

संसनिष्यदत्करीकत्कनिकदभस्मिभूद्रखिध्वतोदधिद्युतत्तरित्रतः सरीसृपतः परी-

वृजन्ममृज्यागनीगन्तीति च ॥ ८. २. १०३ ॥

ससूवश्चावभ्यासस्येत् ॥ ८. २. १०४ ॥

प्रसमुपोदः पादपूरणे द्वे ॥ ८. २. १०५ ॥

- सिद्धः संयोगान्तलोपो रोरुत्वे ॥ ८. २. १०६ ॥
 क्रम्यां मतोर्बः ॥ ८. २. १०७ ॥
 अनो नुद् ॥ ८. २. १०८ ॥
 नाद्धस्य ॥ ८. २. १०९ ॥
 भूरिवाप्तस्सुद् ॥ ८. २. ११० ॥
 ह्रस्वहोर्हस्य भः ॥ ८. २. १११ ॥
 वसन्तनिषत्तानुत्तप्रप्रतूर्तस्सर्तगूर्तानि ॥ ८. २. ११२ ॥
 अवयाश्वेत वा ॥ ८. २. ११३ ॥
 पुरोधा उक्थशाश्च ॥ ८. २. ११४ ॥
 अन्नसुधसवसां रो वा ॥ ८. २. ११५ ॥
 भुवश्च महाव्याहृतेः ॥ ८. २. ११६ ॥
 नभश्चदंशिखनमनुष्यवृषण्वत्सु वृषणश्चायस्सयसक्रकदादयः ॥ ८. २. ११७ ॥
 अधउपरिभ्यां स्विदासीतः प्लुतः ॥ ८. २. ११८ ॥
 ओमभ्यादाने ॥ ८. २. ११९ ॥
 ये यज्ञकर्मणि ॥ ८. २. १२० ॥
 याज्यान्तः ॥ ८. २. १२१ ॥
 पचः प्रश्नान्तादिवत् ॥ ८. २. १२२ ॥
 प्रणवष्टेः ॥ ८. २. १२३ ॥
 येयजामहेष्टूहिप्रेष्यश्रौषडावाहानामादेः ॥ ८. २. १२४ ॥
 ओश्रावयाश्रवयेत्यग्निप्रेषणे पेरस्य च ॥ ८. २. १२५ ॥
 मतुवसुवनांसस्संबुद्धौ ॥ ८. २. १२६ ॥
 क्रक्षनच्छवि वा ॥ ८. २. १२७ ॥
 दीर्घादणि समानपदे ॥ ८. २. १२८ ॥
 स्वतवान् वायौ ॥ ८. २. १२९ ॥

१. The original reads हः

२. This portion is written as a separate sūtra in the original.

३. The original omits ये

४. This portion is written as a separate sūtra in the original.

५. This portion is written as a separate sūtra in the original.

रस्सोप्रद्विरुक्तपरयोः ॥ ८. २. १३० ॥

कःकरत्करतिकृधिकृतेष्वनिदितेः ॥ ८. २. १३१ ॥

पञ्चभ्याः परावध्यर्थे ॥ ८. २. १३२ ॥

पातौ वा ॥ ८. २. १३३ ॥

षष्ठ्याः पतिपुत्रपृष्ठपारपदपयस्पोषेषु ॥ ८. २. १३४ ॥

इडाया वा ॥ ८. २. १३५ ॥

सहेः साढस्सषः ॥ ८. २. १३६ ॥

तादियुष्मत्तततश्चुष्वन्तःपाद्म् ॥ ८. २. १३७ ॥

यंजुषि वा ॥ ८. २. १३८ ॥

पूर्वपदात् ॥ ८. २. १३९ ॥

स्तुतस्तोमादीनाम् ॥ ८. २. १४० ॥

सुञः ॥ ८. २. १४१ ॥

सनोरेनः ॥ ८. २. १४२ ॥

ऋतर्तिपृतनाभ्यः सहः ॥ ८. २. १४३ ॥

न रपरस्पिसृजिस्पृशिस्पृहां स्वतस्तसोमसवनमुखानां द्विरुक्तौ ॥ ८. २. १४४ ॥

किं सानुसवनयोश्च ॥ ८. २. १४५ ॥

निव्यभिभ्योऽङ्गयवाये वा ॥ ८. २. १४६ ॥

उदस्कन्देलोपः ॥ ८. २. १४७ ॥

ऋतोऽवग्रहान्नो णः ॥ ८. २. १४८ ॥

धातुस्योरुभ्यो हनः ॥ ८. २. १४९ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

सप्तमाध्यायस्य द्वितीयः पादः

समाप्तः

१. This is written along with the previous sūtra in the original.

२. This portion is written as a separate sūtra in the original.

अथ तृतीयः पादः

सरस्सनि शिष्टो बलीनानविकरणस्य ॥ ८. ३. १ ॥

विभक्तितन्निमत्तयोर्नञः ॥ ८. ३. २ ॥

कृतश्च ॥ ८. ३. ३ ॥

स्वरविधौ व्यञ्जनमविद्यमानवत् ॥ ८. ३. ४ ॥

अनुदात्तं पदमेकवर्जम् ॥ ८. ३. ५ ॥

अवित्ताया अतोन्ने नाशोऽन्वादेशे ॥ ८. ३. ६ ॥

आगमश्च ॥ ८. ३. ७ ॥

दिशस्वासान्डीष् ॥ ८. ३. ८ ॥

ओर्गुणात् ॥ ८. ३. ९ ॥

यत्रोदात्तलोपस्स उदात्तः ॥ ८. ३. १० ॥

द्वियासामः ॥ ८. ३. ११ ॥

असंख्याव्ययादेरूधसो डीप् ॥ ८. ३. १२ ॥

प्रत्ययस्यादिः ॥ ८. ३. १३ ॥

धातोरञः ॥ ८. ३. १४ ॥

कर्षात्वतोर्घञः ॥ ८. ३. १५ ॥

उरुछम्लेच्छजज्जलपभक्षमन्थलेहदेहरेवलेखरभागयुगानां च ॥ ८. ३. १६ ॥

वेद्वेगवेष्टबन्धानां करणे ॥ ८. ३. १७ ॥

साम्बतापयोर्भाविगर्हयाम् ॥ ८. ३. १८ ॥

वधव्यधजपाः ॥ ८. ३. १९ ॥

गरदरौ दूष्ये श्वभ्रयोः ॥ ८. ३. २० ॥

स्तुयुदुवः कासुपसृष्टाच्छन्दसि ॥ ८. ३. २१ ॥

वर्तनि स्तोत्रे ॥ ८. ३. २२ ॥

१. This and the next sūtra are written together in the original.

उत्तरोत्तरशश्वत्तमाः ॥ ८. ३. २३ ॥

तोदेयकौ च ॥ ८. ३. २४ ॥

वार्यदशैकादशिकाः ॥ ८. ३. २५ ॥

स्त्रियां ऋयः ॥ ८. ३. २६ ॥

मन्त्रे वृषे च मनविदभूविरादिभ्यः क्तिनः ॥ ८. ३. २७ ॥

उत्पादीनामङ्गते ॥ ८. ३. २८ ॥

चित्तः ॥ ८. ३. २९ ॥

तद्धितस्य ॥ ८. ३. ३० ॥

कितः ॥ ८. ३. ३१ ॥

भवतष्ठञः ॥ ८. ३. ३२ ॥

मातृदधद्वयसानाम् ॥ ८. ३. ३३ ॥

तयस अयोनुभात् ॥ ८. ३. ३४ ॥

त्रयसदातितिसृभ्यो जसः ॥ ८. ३. ३५ ॥

समासे वा ॥ ८. ३. ३६ ॥

चतुरः शसि ॥ ८. ३. ३७ ॥

सुव्येकाचोनाट्टादयः[चोदात्तादयः ?] ॥ ८. ३. ३८ ॥

अन्तोदात्तादुत्तरपदादनित्यसमासे वा ॥ ८. ३. ३९ ॥

अश्नेश्छन्दस्याशिस्फुट् ॥ ८. ३. ४० ॥

पद्मोमासहन्निशप्पुठरैद्युभ्यः ॥ ८. ३. ४१ ॥

ऊढ उपधायाः ॥ ८. ३. ४२ ॥

आतोऽष्टनः ॥ ८. ३. ४३ ॥

तसादिश्चेदमः ॥ ८. ३. ४४ ॥

शतुरौ मेऋयजादि[?] ॥ ८. ३. ४५ ॥

बृहन्महत्यां च ॥ ८. ३. ४६ ॥

उदात्तयणो हलपूर्वात् ॥ ८. ६. ४७ ॥

नोङ्धात्वोः ॥ ८. ३. ४८ ॥

१. The original reads चित्त्वतः

३. The original reads सुप्येका-

२. This and the next sūtra are written together in the original.

४. The original reads ब्रह्मन् भगन्यां

ह्रस्वेनुब्भ्यो मतुर्प् ॥ ८. ३. ४९ ॥
 नाववर्णात् [?] ॥ ८. ३. ५० ॥
 नांविधौ ह्रस्वाद्वा ॥ ८. ३. ५१ ॥
 डयाश्छन्दसि बहुलम् ॥ ८. ३. ५२ ॥
 तितिष्णुः[?] संख्याया हलादि ॥ ८. ३. ५३ ॥
 झल्युपोत्तमम् ॥ ८. ३. ५४ ॥
 वा भाषायाम् ॥ ८. ३. ५५ ॥
 नगोश्वराडङ्कुङ्कुङ्गयः ॥ ८. ३. ५६ ॥
 दिवो झल् ॥ ८. ३. ५७ ॥
 नुर्वा ॥ ८. ३. ५८ ॥
 तित्स्वरितम् ८. ३. ५९ ॥
 तास्वात्मनेपदेश्युपदेशभ्यालसार्वधातुकम् [?] ॥ ८. ३. ६० ॥
 विदिन्धि विदिहस्विभ्यः ॥ ८. ३. ६१ ॥
 न शतृशानन्शानचः ॥ ८. ३. ६२ ॥
 सिच आदिरुदात्तो वा ॥ ८. ३. ६३ ॥
 विदनिटः ॥ ८. ३. ६४ ॥
 स्वपश्वसहिंसामच्यनिटि ॥ ८. ३. ६५ ॥
 अभ्यस्तदीधीवेवीडामादिः ॥ ८. ३. ६६ ॥
 अनुदात्ते च ॥ ८. ३. ६७ ॥
 भीष्मीभृद्भुमदञ्जनदरिद्राजगरां पिति ॥ ८. ३. ६८ ॥
 पूर्वं लिति ॥ ८. ३. ६९ ॥
 किंसर्वनामवह्वनामद्यादीनां तसि ॥ ८. ३. ७० ॥
 रद्यौ वा [?] ॥ ८. ३. ७१ ॥
 णमुल्यादिः ॥ ८. ३. ७२ ॥
 उपदेशेऽचःकर्तृयकि ॥ ८. ३. ७३ ॥
 जनसनखनतनां च ॥ ८. ३. ७४ ॥

१. The original reads तमतुर्प्

३. The original reads अध्यादीनां

२. The original reads मदञ्जनदरि-

द्राजगतां

थलि सेटीडन्तश्च वा ॥ ८. ३. ७५ ॥

भिनत्यादिर्नित्यमलुमति ॥ ८. ३. ७६ ॥

आमन्त्रितस्य ॥ ८. ३. ७७ ॥

पथिमथोः सुटि ॥ ८. ३. ७८ ॥

सर्वस्यानकः सुपि ॥ ८. ३. ७९ ॥

अन्तश्च तवै युगपत् ॥ ८. ३. ८० ॥

क्षयो निवासे ॥ ८. ३. ८१ ॥

जयः करणे ॥ ८. ३. ८२ ॥

वृषजनज्वरग्रहहयगयनयतयांशवद्वेदसूदानाम् ॥ ८. ३. ८३ ॥

गुहाराधाराकाराधातिमन्त्रकामयामकल्पपादवहमहाराजिकदाण्डाजिनिका-

ण्डीरपात्रियादीनां संज्ञायामुपमानम् ॥ ८. ३. ८४ ॥

शमरणौ भावकर्मणोः ॥ ८. ३. ८५ ॥

कस्य ह्यचो ना [?] ॥ ८. ३. ८६ ॥

शुष्कधृष्टौ ॥ ८. ३. ८७ ॥

आशितः कर्ता ॥ ८. ३. ८८ ॥

रिक्ते वा ॥ ८. ३. ८९ ॥

जुष्टार्पितौ छन्दसि ॥ ८. ३. ९० ॥

नित्यं मन्त्रे ॥ ८. ३. ९१ ॥

युष्मदस्सदोः ङसि ॥ ८. ३. ९२ ॥

ङयि च ॥ ८. ३. ९३ ॥

ह्यचोः[?] यतो नावः ॥ ८. ३. ९४ ॥

ईड्वन्द्वृशंसदुहकुण्डपां ण्यतः ॥ ८. ३. ९५ ॥

वेण्वन्धानयोर्वा ॥ ८. ३. ९६ ॥

त्यागरागहासकुहश्वठक्रथाताम् ॥ ८. ३. ९७ ॥

उपोत्तमं रितः ॥ ८. ३. ९८ ॥

चढो वा ॥ ८. ३. ९९ ॥

भोत्समानोदराद्यति ॥ ८. ३. १०० ॥

सोदराद्यत् ॥ ८. ३. १०१ ॥

अपूतकतोद्भूयामैत् ॥ ८. ३. १०२ ॥

अस्थ्यादीनामञ्जू ॥ ८. ३. १०३ ॥

- लुङादिष्वडादौ ॥ ८. ३. १०४ ॥
 मता वा ॥ ८. ३. १०५ ॥
 स्त्री संज्ञायाम् ॥ ८. ३. १०६ ॥
 अन्यईवस्यवस्योः ॥ ८. ३. १०७ ॥
 चावतदद्धिते ॥ ८. ३. १०८ ॥
 प्रातिपदिकस्य ॥ ८. ३. १०९ ॥
 पाटलापालङ्काम्बासागरार्थानाम् ॥ ८. ३. ११० ॥
 गेहार्थानामस्त्रियाम् ॥ ८. ३. १११ ॥
 गुदस्य च ॥ ८. ३. ११२ ॥
 भैयपूर्वस्त्रीविषयस्य ॥ ८. ३. ११३ ॥
 खान्तस्याश्मादेः ॥ ८. ३. ११४ ॥
 हिष्ठवत् सरतिशत्थान्तानाम् ॥ ८. ३. ११५ ॥
 दक्षिणस्य साधौ ॥ ८. ३. ११६ ॥
 स्वाङ्गाख्यायामादिर्वा ॥ ८. ३. ११७ ॥
 छन्दसि ॥ ८. ३. ११८ ॥
 कृष्णस्यामृगाख्या चेत् ॥ ८. ३. ११९ ॥
 वा नामधेयस्य ॥ ८. ३. १२० ॥
 शुक्लगौरग्योरादिः ॥ ८. ३. १२१ ॥
 अङ्गुष्ठोदकबकवशानां छन्दसि ॥ ८. ३. १२२ ॥
 पृष्ठस्य च ॥ ८. ३. १२३ ॥
 वा भाषायाम् ॥ ८. ३. १२४ ॥
 अर्जुनस्य तृणाख्या चेत् ॥ ८. ३. १२५ ॥
 अर्यस्य स्वाम्याख्या चेत् ॥ ८. ३. १२६ ॥
 आशाया अदिगाख्या चेत् ॥ ८. ३. १२७ ॥

१. The original reads पादलाका-
लप्तां वा

२. This and the next sūtra are
written together in the
original.

३. This portion is written as a
separate sūtra in the ori-
ginal.

४. The original reads ग्लोरादिः

नक्षत्राणामविविषयाणाम् ॥ ८. ३. १२८ ॥

न कुपूर्वाः कृत्तिकाख्या चेत् ॥ ८. ३. १२९ ॥

घृतादीनाम् ॥ ८. ३. १३० ॥

ज्येष्ठकनिष्ठयोर्वयसि ॥ ८. ३. १३१ ॥

बिल्वतिथ्योः स्वरितो वा ॥ ८. ३. १३२ ॥

अथादिः प्राक्छकटेः ॥ ८. ३. १३३ ॥

ह्रस्वान्तस्य स्त्रीविषयस्य ॥ ८. ३. १३४ ॥

नविविषयस्यानिसन्तस्य ॥ ८. ३. १३५ ॥

तृणधान्यानाञ्च द्वयम् ॥ ८. ३. १३६ ॥

स्वाङ्गशिष्टामदन्तानाम् ॥ ८. ३. १३७ ॥

प्राणिनां कुपूर्वः ॥ ८. ३. १३८ ॥

अर्युवणः कृत्रिमाख्या चेत् ॥ ८. ३. १३९ ॥

उत्तर्वन्तानाम् ॥ ८. ३. १४० ॥

वर्णानां तृणतिनितान्तानाम् ॥ ८. ३. १४१ ॥

ह्रस्वान्तस्य ॥ ८. ३. १४२ ॥

ह्रस्वमनुत्ताच्छील्ये ॥ ८. ३. १४३ ॥

अक्षस्यादेवनस्य ॥ ८. ३. १४४ ॥

अर्धस्यासमद्योतने ॥ ८. ३. १४५ ॥

प्रीतद्रुथानाम् ॥ ८. १. १४६ ॥

ग्रामादीनां च ॥ ८. ३. १४७ ॥

लुबन्तस्योपमेयनामधेयस्य ॥ ८. ३. १४८ ॥

न वृक्षपर्वतविशेषव्याघ्रसिंहमहिषाणाम् ॥ ८. ३. १४९ ॥

राजविशेषस्य यमन्वा चेत् ॥ ८. ३. १५० ॥

१. The original reads तृणनिति-
कर्तानां

२. The original omits ह

३. The original reads this sūtra
thus:—

अर्धस्य ॥

यमनामधेयस्य ॥

४. This and the next two sūtras
are omitted in the original.

५. The original reads नक्षत्रपर्वत

६. The original reads विषयाख्या

लघावन्ते द्वयोश्च बह्वषो गुरुः ॥ ८. ३. १५१ ॥
स्त्रीविषयवर्णाक्षुपूर्वाणाम् ॥ ८. ३. १५२ ॥
शकुनीनां च लघुपूर्वम् ॥ ८. ३. १५३ ॥
नर्तुप्राणाख्यायाम् ॥ ८. ३. १५४ ॥
धान्यानां च वृद्धैश्चान्तानाम् ॥ ८. ३. १५५ ॥
जनपदशब्दानामपर्वतानाम् ॥ ८. ३. १५६ ॥
हयादीनां असंयुक्तलान्तानामन्तः पूर्वं वा ॥ ८. ३. १५७ ॥
इगन्तानां च झषाम् ॥ ८. ३. १५८ ॥
अथ द्वितीयं प्रागीषात् ॥ ८. ३. १५९ ॥
ऋचं प्राङ्गकारात् ॥ ८. ३. १६० ॥
स्वाङ्गानामकुर्वोदीनाम् ॥ ८. ३. १६१ ॥
मादीनाम् ॥ ८. ३. १६२ ॥
शादीनां शाकानाम् ॥ ८. ३. १६३ ॥
पातानां गुर्वोदीनाम् ॥ ८. ३. १६४ ॥
युतान्यण्यन्तानाम् ॥ ८. ३. १६५ ॥
मकरवहटर्पारेवतवितस्तेष्वर्जिद्राक्षकलोमकाष्टपेष्टकाशीनामादिर्वा ॥
८. ३. १६६ ॥
छन्दसि च ॥ ८. ३. १६७ ॥
कर्दमादीनाम् ॥ ८. ३. १६८ ॥
सुगन्धिते जनस्यते वा ॥ ८. ३. १६९ ॥

१. The original reads वर्णामक्ष-
पूर्वाणां
२. This portion is written as a
separate sūtra in the ori-
ginal.
३. The original reads वृक्षर्धक्ष-
स्तानां and as a separate sūtra.
४. This portion is written as a
separate sūtra in the ori-
ginal.

५. The original reads त्यषां and
as part of the previous sūtra.
६. The original reads अकुपादीनां
७. This and the next three sūtras
are written together in the
original.
८. The original reads वरुटवारेच-
स्तेक्षजि...क्षाकलोमकाकाष्टापेष्ट-
राशीनां

नपः फलान्तानम् ॥ ८. ३. १७० ॥

यान्तस्यान्त्यात् पूर्वम् ॥ ८. ३. १७१ ॥

थान्तस्य च नालघुनी ॥ ८. ३. १७२ ॥

शिशुमारोदुम्बरबलीवर्दोष्णरपूरुवसां च ॥ ८. ३. १७३ ॥

साङ्काश्यकाम्पल्यनासिक्यादावाघाटानां वा ॥ ८. ३. १७४ ॥

ईषान्तस्य ह्यादेः ॥ ८. ३. १७५ ॥

उशीरदाशेरकपालालशेवालश्यामाकशारीरशरावहृदयहिरण्यारण्यापत्यादेव -
राणाम् ॥ ८. ३. १७६ ॥

महिष्याषाढ्योर्जायोष्टकाख्या चेत् ॥ ८. ३. १७७ ॥

शक्तिशकट्योरक्षरमक्षरं पर्यायेण ॥ ८. ३. १७८ ॥

गोष्ठजब्राह्मणनामधेयस्य ॥ ८. ३. १७९ ॥

पारावतस्योपोत्तमवर्जम् ॥ ८. ३. १८० ॥

धूम्रजानुमुञ्जकेशकालवालस्थालीपाकानामधूजलस्थानाम् ॥ ८. ३. १८१ ॥

कपिकेशहरिकेशयोश्छन्दसि ॥ ८. ३. १८२ ॥

न्यङ्स्वरौ स्वरितौ ॥ ८. ३. १८३ ॥

न्यर्बुद्व्यल्कशयोरादिः ॥ ८. ३. १८४ ॥

तिल्यशिष्यमर्त्यकार्मर्यधान्यकन्याराजन्यमनुष्याणामन्तः ॥ ८. ३. १८५ ॥

बिल्वभक्ष्यवीर्याणि छन्दसि ॥ ८. ३. १८६ ॥

त्वत्त्वसमसिमेनेमेत्यनुष्ठानि ॥ ८. ३. १८७ ॥

सिमस्याथर्वणेऽन्त उदात्तः ॥ ८. ३. १८८ ॥

निपाता आयुदात्ताः ॥ ८. ३. १८९ ॥

उपसर्गाश्चाभिवर्जम् ॥ ८. ३. १९० ॥

एवादीनामन्तः ॥ ८. ३. १९१ ॥

वावादीनामुभावुदात्तौ ॥ ८. ३. १९२ ॥

चादयोऽनुदात्ताः ॥ ८. ३. १९३ ॥

यथेति पादान्ते ॥ ८. ३. १९४ ॥

प्रकारादि द्विरुक्तौ परस्य ॥ ८. ३. १९५ ॥

१. The original reads भ्नाल

३. The original reads त्वसम-

२. The original reads भत्स्ववीर्याणि

४. The original reads शेषे

शेषं सर्वमनुदात्तम् ॥ ८. ३. १९६ ॥

वस्त्रसादयः ॥ ८. ३. १९७ ॥

तद्वदामन्त्रितम् ॥ ८. ३. १९८ ॥

तिङो गोत्रब्रुवप्रवचनप्रकथनप्रहसनप्रायन्यायप्रचक्षणविचक्षणस्वाध्यायभूयि-
ष्ठानि ॥ ८. ३. १९९ ॥

कुत्सनाभीक्ष्णयोर्नाम वा ॥ ८. ३. २०० ॥

तिङ्ङुङ्ङतिङः ॥ ८. ३. २०१ ॥

न लुङ् ॥ ८. ३. २०२ ॥

निपातैर्यदिहन्तकुविभ्रेषेष्णूकञ्चिद्यत्रयुक्तम् ॥ ८. ३. २०३ ॥

नह प्रत्यारम्भे ॥ ८. ३. २०४ ॥

सत्यं प्रश्ने ॥ ८. ३. २०५ ॥

अङ्गात् प्रातिलोम्ये ॥ ८. ३. २०६ ॥

हि च ॥ ८. ३. २०७ ॥

छन्दस्यनेकमपि साकाङ्क्षम् ॥ ८. ३. २०८ ॥

पुरा च परीप्सायां वा ॥ ८. ३. २०९ ॥

अहो च ॥ ८. ३. २१० ॥

रूजायां नित्यम् ॥ ८. ३. २११ ॥

तुपश्यपश्यताहैः पूजायाम् ॥ ८. ३. २१२ ॥

यावद्यथाभ्याम् ॥ ८. ३. २१३ ॥

उपसर्गव्यपेतम् ॥ ८. ३. २१४ ॥

शेषे वा ॥ ८. ३. २१५ ॥

नन्वनुब्रूषणायाम् ॥ ८. ३. २१६ ॥

जात्वपूर्वम् ॥ ८. ३. २१७ ॥

आहो उताहो चानन्तरं वा ॥ ८. ३. २१८ ॥

किंवृत्तं च चिदुत्तरम् ॥ ८. ३. २१९ ॥

क्रियाप्रश्नेऽनुपसर्गमप्रतिषिद्धम् ॥ ८. ३. २२० ॥

लोपे वा ॥ ८. ३. २२१ ॥

१. The original omits पूजायां

३. The original reads सान्तरं and

२. The original reads च

that as a separate sūtra.

यद्मत्याद्यवायेऽपि ॥ ८. ३. २२२ ॥

कामचारे वा ॥ ८. ३. २२३ ॥

पृष्ठिमन्ये प्रहासे लट् ॥ ८. ३. २२४ ॥

गत्यर्थलोटा लट् न चेत् ककारं सर्वान्यत् ॥ ८. ३. २२५ ॥

लोठ्यत् ॥ ८. ३. २२६ ॥

सोपसर्गमनुत्तमं वा ॥ ८. ३. २२७ ॥

हन्त च ॥ ८. ३. २२८ ॥

आम एकान्तरमामन्त्रितमनन्तिके ॥ ८. ३. २२९ ॥

यद्धितुपरं छन्दसि ॥ ८. ३. २३० ॥

चनचिदिवगोत्रादितद्धिताग्रेडितेष्वनुपसर्गात् ॥ ८. ३. २३१ ॥

चवाद्वाहैवेषु च ॥ ८. ३. २३२ ॥

चवाभ्या प्रथमा ॥ ८. ३. २३३ ॥

हेति क्षियायाम् ॥ ८. ३. २३४ ॥

अहेति विनियोगे च ॥ ८. ३. २३५ ॥

चाहलोप एवेत्यवधारणे ॥ ८. ३. २३६ ॥

चादिलोपो वा ॥ ८. ३. २३७ ॥

वैपवाभ्यां छन्दसि ॥ ८. ३. २३८ ॥

एकान्याभ्यां तुल्यार्थाभ्याम् ॥ ८. ३. २३९ ॥

पूजनेभ्यः ॥ ८. ३. २४० ॥

काष्ठदारूणामातापुत्रवेशानाज्ञातायुताद्भुतभृशघोरपरमस्वतिभ्यः ॥ ८. ३. २४१ ॥

पूजितमनुदात्तसमासे ॥ ८. ३. २४२ ॥

सोपसर्गमपि तिङ् ॥ ८. ३. २४३ ॥

क्रियायाः कुत्सने सुष्यगोत्रादौ ॥ ८. ३. २४४ ॥

बह्वर्थं वा ॥ ८. ३. २४५ ॥

गतिर्गतौ ॥ ८. ३. २४६ ॥

१. The original reads this as two
sūtras:—

एवमन्यै ॥

प्रहासे वृट् ॥

२. The original reads this portion
as a separate sūtra.

तिङ्युदात्तवति ॥ ८. ३. २४७ ॥
 प्रत्ययान्ते च ॥ ८. ३. २४८ ॥
 सुबामन्त्रिते पराङ्गवत्तन्निमित्तम् ॥ ८. ३. २४९ ॥
 समानाधिकरणे च ॥ ८. ३. २५० ॥
 परमपि छन्दसि ॥ ८. ३. २५१ ॥
 नाव्ययमनव्ययीभावः ॥ ८. ३. २५२ ॥
 एकश्रुति दूरात्संबुद्धौ ॥ ८. ३. २५३ ॥
 यन्नकर्मण्यजपंन्यूहसामसु ॥ ८. ३. २५४ ॥
 उच्चैस्तरां वौषट्का ॥ ८. ३. २५५ ॥
 छन्दसि वा ॥ ८. ३. २५६ ॥
 स्वरितात्संहितायामनुदात्तानाम् ॥ ८. ३. २५७ ॥
 उदात्तस्वरितपरस्य सन्नतरः ॥ ८. ३. २५८ ॥
 न सुब्रह्मण्यायाम् ॥ ८. ३. २५९ ॥
 देवब्रह्मणोः स्वरितस्त्वनुदात्तः ॥ ८. ३. २६० ॥
 शेष उदात्तः ॥ ८. ३. २६१ ॥
 असावमुष्येत्यन्तः स्यान्तंस्यावोत्तमश्च[?] ॥ ८. ३. २६२ ॥
 वा नासः ॥ ८. ३. २६३ ॥

इति श्री सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

अष्टमस्याध्यायस्य तृतीयः पादः

समाप्तः

अथ चतुर्थः पादः

—(०)—

समासस्यान्तः ॥ ८. ४. १ ॥

बहुव्रीहौ प्रकृत्या पूर्वपदम् ॥ ८. ४. २ ॥

द्वितीयातृतीयातुल्यार्थोपमानकृत्या नञ् ॥ ८. ४. ३ ॥

कुप्रादयस्तत्पुरुषे ॥ ८. ४. ४ ॥

शीलिकामिभस्याचरिभ्यो णो वर्णोनेते ॥ ८. ४. ५ ॥

गांधलवणयोः प्रमाणे ॥ ८. ४. ६ ॥

द्विगौ ॥ ८. ४. ७ ॥

दायो दायादेः ॥ ८. ४. ८ ॥

प्रतिबन्धिचिरकृच्छ्रयोः ॥ ८. ४. ९ ॥

पदेपदेऽपदेशे ॥ ८. ४. १० ॥

निपाते वातत्राणे ॥ ८. ४. ११ ॥

शारदेऽनार्तवे ॥ ८. ४. १२ ॥

अध्वर्युकषाययोजातौ ॥ ८. ४. १३ ॥

सदृशप्रतिरूपयोः सादृश्ये ॥ ८. ४. १४ ॥

गन्तव्यपण्यं वाणिजे ॥ ८. ४. १५ ॥

मात्रोपज्ञोपक्रमच्छाये नपुंसके ॥ ८. ४. १६ ॥

सुखप्रियोर्हिते ॥ ८. ४. १७ ॥

प्रीतौ च ॥ ८. ४. १८ ॥

स्वं स्वामिनि ॥ ८. ४. १९ ॥

अभूवाक्चिद्दिधिषु ॥ ८. ४. २० ॥

पत्यावैश्वर्ये ॥ ८. ४. २१ ॥

वा भुवनम् ॥ ८. ४. २२ ॥

आशङ्काबाधनेदीयस्सु संभावने ॥ ८. ४. २३ ॥

१. The original reads गय-

२. The original reads बहुवचनम्

पूर्वे भूतपूर्वे ॥ ८. ४. २४ ॥

सविधसनीडसमर्थादसवेशशदेशेषु सामीप्ये ॥ ८. ४. २५ ॥

विस्पष्टविचित्राविविक्तव्यक्तसंपन्नपटुपाण्डितकुशलचपलनिपुणा गुणवचनेषु ॥

८. ४. २६ ॥

इगन्तकालकपालभगालशरावेषु द्विगौ ॥ ८. ४. २७ ॥

बहु वा ॥ ८. ४. २८ ॥

दिष्टिवितस्त्योश्च ॥ ८. ४. २९ ॥

श्रज्यावमकन्पापवत्सु भावे कर्मधारये ॥ ८. ४. ३० ॥

कुमारः ॥ ८. ४. ३१ ॥

आदिः प्रत्येनसि ॥ ८. ४. ३२ ॥

पूगेषु वा ॥ ८. ४. ३३ ॥

महान्वीह्यपराङ्गृष्टीष्वासजा बालभारभारतहेलिहिलरौरवप्रवृद्धेषु ॥

८. ४. ३४ ॥

क्षुल्लकश्च वैश्वदेवे ॥ ८. ४. ३५ ॥

कतरकतमौ वा ॥ ८. ४. ३६ ॥

आर्यो ब्राह्मणकुमारयोः ॥ ८. ४. ३७ ॥

राजा च ॥ ८. ४. ३८ ॥

षष्ठी प्रत्येनसि ॥ ८. ४. ३९ ॥

ग्रामश्च शिल्पिनि ॥ ८. ४. ४० ॥

राजा च प्रशंसायाम् ॥ ८. ४. ४१ ॥

१. This portion is written as a separate sūtra in the original.

२. The original reads कल्काकीपाल

३. This portion is written as a separate sūtra in the original.

४. This and the next sūtra are written together in the original.

५. The original reads this as two sūtras:—

श्रज्यकम्वा ॥

प्रवदवमेषु भावे कर्मधारये ॥

६. The original reads भारकलि-हेलिभिल

७. This and the next sūtra are written together in the original thus:—षष्ठीप्रत्येनसिङ्गा-मश्च

के नित्यार्थे ॥ ८. ४. ४२ ॥

अनिष्टा ॥ ८. ४. ४३ ॥

द्वितीयानुपसर्गे ॥ ८. ४. ४४ ॥

तृतीया कर्मणि ॥ ८. ४. ४५ ॥

गतिरनन्तरः ॥ ८. ४. ४६ ॥

तादौ च नितिकृत्यतौ ॥ ८. ४. ४७ ॥

तवैचान्तो युगपत् ॥ ८. ४. ४८ ॥

अनिगन्तोऽञ्चतौ वप्रत्यये ॥ ८. ४. ४९ ॥

न्यधी च ॥ ८. ४. ५० ॥

ईषद्वा ॥ ८. ४. ५१ ॥

हिरण्यपरिमाणं धने ॥ ८. ४. ५२ ॥

प्रथमोऽचिरोपसंपत्तौ ॥ ८. ४. ५३ ॥

उष्ट्रसादिवाम्योः ॥ ८. ४. ५४ ॥

गौः सादसादिसारथिषु ॥ ८. ४. ५५ ॥

कुरुवृजी गार्हपत्ये देवसूतिहूतिजूतिषु ॥ ८. ४. ५६ ॥

नितो वसुश्च ॥ ८. ४. ५७ ॥

रिक्तगुर्वसूनजरस्यश्लीलदृढरूपापारेवडवातैतिलकद्रूदासीभारादीनां च ॥

८. ४. ५८ ॥

पण्यकम्बलः संज्ञायाम् ॥ ८. ४. ५९ ॥

चतुर्थी प्रकृतौ ॥ ८. ४. ६० ॥

अर्थे ॥ ८. ४. ६१ ॥

क्ते च ॥ ८. ४. ६२ ॥

परिप्रत्युपापावर्ज्यमानाहोरात्राययवेषु ॥ ८. ४. ६३ ॥

राजन्यबहुवचनद्वन्द्वेऽन्धकवृष्णिषु ॥ ८. ४. ६४ ॥

संख्या ॥ ८. ४. ६५ ॥

१. This is written as part of the previous sūtra in the original.

२. This and the next sūtra are written together in the original.

कार्तिकौजपसावर्णिमाण्डूकेयकटुकवार्चलेयशैतिकाक्षपाञ्चालेयावन्त्याश्मकावि-
मत्तकामविद्धाण्डवितण्डशाकलशुनकशणकबाभ्रवयाज्यानुवाक्यावत्स -
जरज्जरासृत्युखीकुमारेषुकपिपैलश्यापर्णेये ॥ ८. ४. ६६ ॥

कुन्तिचिन्तिसुराष्ट्रे ॥ ८. ४. ६७ ॥

बाभ्रवशालङ्कायनदानच्युतयोः ॥ ८. ४. ६८ ॥

आचार्योपसर्जनान्तेवासिनां चामोदः ॥ ८. ४. ६९ ॥

पैप्पलादेर्वा ॥ ८. ४. ७० ॥

सप्तमीसिद्धशुष्कपक्वबन्धेष्वकाकालात् ॥ ८. ४. ७१ ॥

आद्युदात्तम् ॥ ८. ४. ७२ ॥

धर्म्ये अहरणे ॥ ८. ४. ७३ ॥

हरियुक्ते च ॥ ८. ४. ७४ ॥

बाध्यक्षे ॥ ८. ४. ७५ ॥

पापं शिल्पिनि ॥ ८. ४. ७६ ॥

गोत्रान्तेवासिमाणवब्राह्मणेषु क्षेपे ॥ ८. ४. ७७ ॥

अङ्गानि मैरेये ॥ ८. ४. ७८ ॥

भक्ताख्यास्तदर्थेषु ॥ ८. ४. ७९ ॥

गोबिडालसैन्धवैपूषमानेषु ८. ४. ८० ॥

अके जीविकायाः ॥ ८. ४. ८१ ॥

प्राचां क्रीडायाम् ॥ ८. ४. ८२ ॥

अणि नियुक्ते ॥ ८. ४. ८३ ॥

शिल्पिन्यां जीविकृअः ॥ ८. ४. ८४ ॥

संज्ञायां च ॥ ८. ४. ८५ ॥

गोतन्तिषवं पांले ॥ ८. ४. ८६ ॥

णिनि ॥ ८. ४. ८७ ॥

शब्दार्थप्रकृतावेवोपमानम् ॥ ८. ४. ८८ ॥

१. The original reads काञ्चकौपज-
सावर्णि

३. The original reads वाले and
as part of the next sūtra,

२. The original reads this and the
next two sūtras thus :—

आद्युदात्तं धर्म्ये ॥

अहरणे हरियुक्तं च ॥

धुंकारोद्दीयोधिप्रहारिषु चागतः ॥ ८. ४. ८९ ॥

मत्स्ये वा ॥ ८. ४. ९० ॥

क्षीरभगिनिप्रामाहोत्भर्तृगोधुधु ॥ ८. ४. ९१ ॥

अश्वगर्गव्युष्टास्त्रिरात्रे ॥ ८. ४. ९२ ॥

गणैकशीतिपादपाताः ॥ ८. ४. ९३ ॥

पात्रे समितादीनां च ॥ ८. ४. ९४ ॥

दीर्घकाशतुषभ्राष्टवटं जे ॥ ८. ४. ९५ ॥

अन्त्यात्पूर्वं बह्वचः ॥ ८. ४. ९६ ॥

अनिवासि ग्रामे ॥ ८. ४. ९७ ॥

घोषकटपल्लवहृदबदराश्वत्थशालमलिशिलिपिक्कलमुनितृणकूटकुन्दरदश्रेयस्सु ॥

८. ४. ९८ ॥

छात्रिपेलिभाण्ड्यास्त्रिण्डिव्याण्ड्यद्यापिशालिगोड्याघाटः शालायाम् ॥

८. ४. ९९ ॥

अवृद्धमकर्कीकर्कन्धूमयीमकरीशर्माकरीरकन्दुककुवलयदरं प्रस्ये ॥ ८. ४. १०० ॥

मालाशालाशोणाद्राक्षाध्राक्षाक्षांमाकाञ्च्येककामाश्च ॥ ८. ४. १०१ ॥

अमहन्नवन्नगरेऽनुदीचाम् ॥ ८. ४. १०२ ॥

इच्छन्त्यज्वावर्णममै ॥ ८. ४. १०३ ॥

न भूताधिकसजीवमद्राश्मकञ्जलाः ॥ ८. ४. १०४ ॥

द्विवोदासवाध्यद्वादीनां छन्दसि ॥ ८. ४. १०५ ॥

गुणकात्स्न्यै सर्वस्य ॥ ८. ४. १०६ ॥

संज्ञायां गिरिनिकाययोः ॥ ८. ४. १०७ ॥

कुमार्या वयसि ॥ ८. ४. १०८ ॥

उदके मिश्रे ॥ ८. ४. १०९ ॥

द्विगौ क्रतौ ॥ ८. ४. ११० ॥

१. The original reads युक्त आरो-

हणीयोविधि-

२. The original reads छात्र्यै लिङ्

and as a separate sūtra.

३. The original reads क्षामाज्यक

४. This and the next sūtra are

written together in the original.

५. This and the next sūtra are

written together in the original.

- षष्ठी समे ॥ ८. ४. १११ ॥
 पुरे प्राचाम् ॥ ८. ४. ११२ ॥
 गोडारिष्टतत्पूर्वाणि ॥ ८. ४. ११३ ॥
 न हास्तिनफलकर्मादेयाः ॥ ८. ४. ११४ ॥
 कुसूलकूपकुम्भशालं बिले ॥ ८. ४. ११५ ॥
 दिक्छब्दा ग्रामजनपदाख्यानचापाचानराटेषु ॥ ८. ४. ११६ ॥
 आचार्योपसर्जनान्तेवासिनि ॥ ८. ४. ११७ ॥
 उत्तरपदवृद्धौ सर्वं च ॥ ८. ४. ११८ ॥
 बहुव्रीहौ विश्वं संज्ञायाम् ॥ ८. ४. ११९ ॥
 इषूदराश्वेषु क्षेपे ॥ ८. ४. १२० ॥
 नदीबन्धुनि ॥ ८. ४. १२१ ॥
 निष्प्रोपसर्गपूर्वा वा ॥ ८. ४. १२२ ॥
 मरुवृद्धसूत्रशयादीनां छन्दसि ॥ ८. ४. १२३ ॥
 उत्तरपदादिः ॥ ८. ४. १२४ ॥
 कर्णो वर्णलक्षणात् ॥ ८. ४. १२५ ॥
 संज्ञौपम्योः ॥ ८. ४. १२६ ॥
 कण्ठपृष्ठग्रीवाजङ्घाश्च ॥ ८. ४. १२७ ॥
 शृङ्गमवस्थायां च ॥ ८. ४. १२८ ॥
 नञोऽजरमरमित्रमृताः ॥ ८. ४. १२९ ॥
 सोर्मनसी अलोमोपसी ॥ ८. ४. १३० ॥
 क्रतुदृशीकप्रतीकप्रतूर्तिहव्यभगाश्च ॥ ८. ४. १३१ ॥
 आद्युदात्तं व्यछन्दसि ॥ ८. ४. १३२ ॥
 वीरवीर्यौ च ॥ ८. ४. १३३ ॥
 कूलतीरतूलमूलशालाक्षसामान्याव्ययीभावे ॥ ८. ४. १३४ ॥
 कंसमन्थशूर्पपाय्यकाण्डानि द्विगौ ॥ ८. ४. १३५ ॥

१. The original reads ड्रीबन्धुनि
 and as one with the next
 sūtra.

२. This and the next two sūtras
 are written together.

३. This portion is written as a
 separate sūtra in the ori-
 ginal.

४. The original reads युदात्तस्य
 छन्दसि

तत्पुरुषे शालम् ॥ ८. ४. १३६ ॥

कन्थं च ॥ ८. ४. १३७ ॥

चिह्णचिह्णमद्धरमद्धरवैतुलवैतालिककर्णकुषकुटपट्टकानामादिः ॥

८. ४. १३८ ॥

चेलचीरखेडकखडुककाण्डं गर्हायाम् ॥ ८. ४. १३९ ॥

चीरमुपमानम् ॥ ८. ४. १४० ॥

पललसूपशाकानि मिश्रे ॥ ८. ४. १४१ ॥

कूलसूदस्यकर्पास्संज्ञायाम् ॥ ८. ४. १४२ ॥

अकर्मधारये राज्यम् ॥ ८. ४. १४३ ॥

वर्ग्यादयश्च ॥ ८. ४. १४४ ॥

पुत्रः पुंस्यः ॥ ८. ४. १४५ ॥

नाचार्यराजर्विकुसंयुक्तज्ञात्याख्येभ्यः ॥ ८. ४. १४६ ॥

चूर्णचौलचमसिचक्रगरिपकुन्दमदलपद्मद्राक्षानूस्तशाकटान्यप्राणिपृथग्वा ॥

८. ४. १४७ ॥

काण्डचीरपललसूपशाककुलानि ॥ ८. ४. १४८ ॥

कुण्डं वनम् ॥ ८. ४. १४९ ॥

प्रकृत्या भगलम् ॥ ८. ४. १५० ॥

शीतेर्नित्यावहृज्बहुव्रीहावभसत् ॥ ८. ४. १५१ ॥

वनस्पतिवृहस्पतिशचीपतितनूनपान्नराशंसशुनशेषशण्डाप्रकृतृष्णावरुत्री-

बम्बाविश्ववयामर्मृत्युनामुभे युगपत् ॥ ८. ४. १५२ ॥

देवताद्वन्द्वे च ॥ ८. ४. १५३ ॥

पृथिवीरुद्रपूपमन्थिष्वेवानुदात्तादिषु ॥ ८. ४. १५४ ॥

पथ्युपपदकारकेभ्यः ॥ ८. ४. १५५ ॥

उत्कृत्योवाश्रमः ॥ ८. ४. १५६ ॥

१. The original reads चिह्णगण

२. Space is left out in the
original for writing ण्डं गर्हा-
याम्

३. The original reads अकर्मधारयो

४. The original reads this as two
sūtras: —

पुत्रः पुंसिभ्यां नाचार्यः ॥

जत्विकृ etc ॥

५. The original reads द्राक्षासूत्र

थाथघञ्काजबिभ्रकाणाम् ॥ ८. ४. १५७ ॥

क्तः सूपमानाभ्याम् ॥ ८. ४. १५८ ॥

संज्ञाबामनाचितपर्याचितास्थापितपरिगृहीतनिरुक्तप्रतिपन्नप्रश्लिष्टोपश्लिष्टोप-
द्रुतोपस्थापितानाम् ॥ ८. ४. १५९ ॥

गोर्हसंहितायाः ॥ ८. ४. १६० ॥

कारकाद्दत्तश्रुतयोरेवाशिषि ॥ ८. ४. १६१ ॥

प्रवृद्धस्य यानवृषलयोः प्रयुक्तस्य सक्तिषु ॥ ८. ४. १६२ ॥

अवहितस्य भोगाकर्षयोः ॥ ८. ४. १६३ ॥

खट्वाकूटकविशस्तपुनरुत्स्यूतपुनर्निष्कृतानां च ॥ ८. ४. १६४ ॥

इत्थंभूतेन कृते ॥ ८. ४. १६५ ॥

अनो भावकर्मणोः ॥ ८. ४. १६६ ॥

मनूक्तिन्व्याख्यानशयनासनस्थानयाजकादिक्रीताः ॥ ८. ४. १६७ ॥

सप्तम्याः पुण्यम् ॥ ८. ४. १६८ ॥

ऊनार्थकलहास्तृतीयाः ॥ ८. ४. १६९ ॥

मिश्रमनुपसर्गमसन्धौ ॥ ८. ४. १७० ॥

नञःस्वार्थनिषेधेशोभ्यर्हयां च ॥ ८. ४. १७१ ॥

कृत्योक्तेषु च ॥ ८. ४. १७२ ॥

चारुसाधुयौधिकानङ्गमेजयपदान्याकस्मात् ॥ ८. ४. १७३ ॥

गृहपतिगृहपतिकाः ॥ ८. ४. १७४ ॥

वर्तमानवर्धमानत्वरमाणध्रियमाणाः संज्ञायाम् ॥ ८. ४. १७५ ॥

अहन् ॥ ८. ४. १७६ ॥

राजानोऽच्छन्दसि ॥ ८. ४. १७७ ॥

विकारसदृशं व्यस्तं च ॥ ८. ४. १७८ ॥

१. The original reads थाथघञजरि-
लकाणामञन्तः and omits क्तः
in the next sūtra.

२. This is read along with the
previous sūtra.

३. The original reads किता

४. The original reads अर्थोऽनार्थ-

५. The original reads कृत्योक्तेषु च

६. The original reads this as two
sūtra thus:—

चारुसारयोर्विकान ॥

गमेजयपद etc ॥

तृप्तप्रतीक्षुचिनि वा ॥ ८. ४. १७९ ॥

बहुव्रीहिविदमेतत्तद्वयः प्रथमपूरणे क्रियागणने ॥ ८. ४. १८० ॥

संख्यायास्तनः ॥ ८. ४. १८१ ॥

छन्दसि वा ॥ ८. ४. १८२ ॥

संज्ञायामजिनम् ॥ ८. ४. १८३ ॥

मित्रोऽनुषौ ॥ ८. ४. १८४ ॥

व्यघायिनोऽन्तरम् ॥ ८. ४. १८५ ॥

मुखं स्वाङ्गम् ॥ ८. ४. १८६ ॥

निष्ठोपमानाद्वा ॥ ८. ४. १८७ ॥

नाव्ययदिकूछद्गोमहत्स्थूलमुष्टिपृथुवत्सेभ्यः ॥ ८. ४. १८८ ॥

जातिकालसुखादिभ्योऽनाच्छादनात् कोऽकृतमितप्रतिपन्नाः ॥ ८. ४. १८९ ॥

वाजांते ॥ ८. ४. १९० ॥

द्वित्रिभ्यां पादत् ॥ ८. ४. १९१ ॥

मूर्धानः ॥ ८. ४. १९२ ॥

सक्थमक्रान्तात् ॥ ८. ४. १९३ ॥

छन्दस्यादिश्च ॥ ८. ४. १९४ ॥

त्रिचक्रत्रिबन्धुत्रिधृतादीनाम् ॥ ८. ४. १९५ ॥

नञ्सुभ्याम् ॥ ८. ४. १९६ ॥

केपि ॥ ८. ४. १९७ ॥

ह्रस्वान्तेऽन्यात्पूर्वम् ॥ ८. ४. १९८ ॥

कण्वेकाचिबहोर्नञ्समानाधिकरणे ॥ ८. ४. १९९ ॥

न गुणाक्षरच्छन्दोमानसूक्ताध्यायादयबोऽवयवाः ॥ ८. ४. २०० ॥

१. The original reads शृन्नन्नक-

४. The original reads पाजातः

२. This portion is read as a separate sūtra in the original.

५. This and the next sūtra are written together in the original.

३. This portion along with the next sūtra is read as one sūtra in the original.

- उपसर्गात् स्वाङ्गं ध्रुवमपशु ॥ ८. ४. २०१ ॥
 वनं समासे ॥ ८. ४. २०२ ॥
 अन्तरश्च ॥ ८. ४. २०३ ॥
 अनिविभ्यामन्तः ॥ ८. ४. २०४ ॥
 परिरभितो भाविमण्डले ॥ ८. ४. २०५ ॥
 प्रादस्वाङ्गं संज्ञायाम् ॥ ८. ४. २०६ ॥
 उदकोपलोलपमशकमक्षिकालकाकालिकतरिकतरीपवेपथुषानिरः ॥
 ८. ४. २०७ ॥
 उदुपाभ्यां वाजिनम् ॥ ८. ४. २०८ ॥
 परेर्हस्तपादकेशकर्षाः ॥ ८. ४. २०९ ॥
 दुस्तरिपादश्च ॥ ८. ४. २१० ॥
 अभेर्मुखम् ॥ ८. ४. २११ ॥
 अपाच्च ॥ ८. ४. २१२ ॥
 स्थिगपूतवीणाञ्जोध्वकुक्षिसीरनामनामानि च ॥ ८. ४. २१३ ॥
 अधेरुपरिस्थम् ॥ ८. ४. २१४ ॥
 अनोरप्रधानकनीयसी ॥ ८. ४. २१५ ॥
 पुरुषश्चान्वादिष्टः ॥ ८. ४. २१६ ॥
 अतेरकृत्पदे ॥ ८. ४. २१७ ॥
 नेरनिधाने ॥ ८. ४. २१८ ॥
 प्रतेरंशुजनराजन्नुधूखेटकाजिरार्द्राश्रवणाः ॥ ८. ४. २१९ ॥
 कृत्तिकार्धपुराणि तत्पुरुषे ॥ ८. ४. २२० ॥

१. This and the next two sūtras are written in the original thus:—

उपसर्गात् स्वाङ्गम् ॥
पशु वने समासेऽन्तरं च ॥

२. Space is left out in the original for writing पमश

३. This and the next sūtra are written in the original thus

मे अपाच्च ॥

४. The original reads स्थिगयुतवी-
णाञ्छोर्ध्वाकुक्षिसिविर-

५. The original reads अतेद्वापे

उपाध्यजिनाम्यगौरलेटलोटजिह्वाकृष्णाकन्यागुडकल्पपादीनि ॥ ८. ४. २२१ ॥
 सोरविक्षेपणे ॥ ८. ४. २२२ ॥
 उत्पुच्छे वा ॥ ८. ४. २२३ ॥
 नलोपः पूर्वत्रासिद्धिः ॥ ८. ४. २२४ ॥
 म्लुत उदात्तः ॥ ८. ४. २२५ ॥
 प्रश्नान्ताभिपूजविदास्वनुदात्तः ॥ ८. ४. २२६ ॥
 असूयासंमतिकोपकुत्सनेषु ॥ ८. ४. २२७ ॥
 याशीः क्षिप्रैषत्याख्यानेषु स्वरितः ॥ ८. ४. २२८ ॥
 उदात्तादनुदात्तः ॥ ८. ४. २२९ ॥
 उदात्तस्वरितवरुचवार्यणः ॥ ८. ४. २३० ॥
 एकादे अपादादौ पादाके वाक्ये ॥ ८. ४. २३१ ॥
 स्वरितस्यैकश्रुतौ सिद्धिः ॥ ८. ४. २३२ ॥

इति श्रीमहाराजाधिराजपरमेश्वरभोजदेवविरचिते

सरस्वतीकण्ठाभरणनाम्नि व्याकरणे

अष्टमाध्यायस्य चतुर्थः पादः

समाप्तः

१. This and the next sūtra are read in the original thus:—

उपाध्यजिनाम्यगौ ॥

टलटलोटजिह्वाकृष्णाकन्यागुडकल्प-

पादिनि सोरविक्षेपणे ॥

२. This portion is written as a separate sūtra.

३. The original reads

कुत्सनादीयाश्रीः ॥

प्रैषत्याख्यानेषु स्वरितः ॥

INDEX OF SŪTRAS

Sūtra	Page	Sūtra	Page	Sūtra	Page
अकचि वानौत्वे	218	अगारान्ताड्ढन्	155	अच एकाचः	221
अकथितश्च	2	अगिलस्य गिले	204	अचः	224
अकद्रपाण्ड्वोः	214	अग्रावानाय्यपरि	24	अचः कर्मकर्तरि	21
अकर्तरि कारके	74	अग्नेः सोमवरुण	201	अचः पररूपं	261
अकर्मकाच्च	88	अग्नेः स्तुतः	248	अचः परस्मिन्पूर्वविधौ	12
अकर्मकात्	87	अग्याङ्गिमन्दिमदि	66	अचिण्णलिङ्गिति	231
अकर्मकात्	88	अग्रग्रामाभ्यां	249	अचित्तवति च	30
अकर्मकाद्वा	90	अग्रात्	257	अचित्ताददेशकालात्	147
अकर्मधारये	284	अग्रादिमध्यान्त	29	अचि वा	240
अकर्मरुक्जि	96	अग्रान्तपश्चाद्भ्यः	143	अचिश्नुधातु	211
अकः सवर्णे	197	अग्रान्तशुद्ध	191	अचीपत्स्पृष्ट	246
अकालात् ऽश्च	164	अधादवय	261	अचोऽचित्तवत्कर्तृकात्	25
अकृच्छे	238	अङ्स्थः	155	अचो निष्ठायाः	250
अकृतकारि	16	अङिश्च	263	अचो यत्	22
अकृते कृजः	83	अङ्गिमस्त्रिभ्यां	71	अचो रहाभ्यां	251
अके जीविकायाः	281	अङ्गिवङ्गिमङ्गयङ्गि	47	अचो वा	222
अके भविष्यति	96	अङ्ग इत्यादौ	262	अचो ह्रस्वदीर्घप्लुताः	12
अके राजभ्य	215	अङ्गात्	275	अच्च वौशनसः	217
अकिङ्गिति	210	अङ्गात् कल्याणे	173	अच्चशित्यभिभ्यः	259
अक्ली विक्ली	7	अङ्गात्तन्निरस्यति	19	अच्छगत्यर्थवदिभिः	7
अक्षद्यूत	153	अङ्गाद्विकृतात्तद्विकारेण	93	अच्छिसखिवह	221
अक्षस्यादेवनस्य	272	अङ्गानि	281	अच्प्रतिरूपाः	6
अक्षादूहिन्याः	196	अङ्गिसिसहिभ्यः	48	अच्ययुवौ	212
अक्षेषु ग्लहः	76	अङ्गितङ्गिकङ्गि	59	अच्यवङ्	197
अक्षे संज्ञायाम्	197	अङ्गुलिभरुजा	183	अजशङ्कत्तरवारि	162
अक्षो वा	22	अङ्गुलेर्दारुणि	189	अजागृणिश्चीनां	224
अक्षः	215	अङ्गुष्ठोदक	271	अजादीनां द्वितीयात्	192
अक्ष्णोऽचक्षुपः	187	अङ्गे च	148	अजादेर्द्वितीयः	192
अगस्यः	127	अच इः	45	अजाद्यदन्तम्	108

INDEX OF SŪTRAS

अजाविभ्यां श्यन्	158	अणोऽमि पूर्वः	197	अत्रानुनासिकः	245
अजिनान्तादुत्तर	181	अणोर्निपुणे	184	अतिभृगुकुत्सवसिष्ठ	127
अजिवृरीभ्यो नित्	41	अणोर्मापेषु	179	अत्वसन्तस्य	208
अजिसञ्जयसिभ्यः	47	अणौ चित्तवत्	90	अथ द्वितीयं	273
अजुपदेशे	11	अणू कुटिलिकायाः	153	अथर्वणोऽण् वेदे	147
अजेर्व्यघञ्	219	अणू च	142	अधिशीङ्	3
अजेस्तृणे चित्	62	अण्डैरण्डविचण्डकाण्ड	59	अध्यर्धार्ध	2
अजेः समि	78	अण्माविको ह्रस्वः	4	अनाम्लादेशाः	2
अजैडकक्रोकि	112	अत आत इत्	85	अनुप्रतिगृणश्च	3
अञ्जनोः सनि	208	अत आदेः	236	अन्तर्धौ	3
अज्ञाते	181	अत आयजि	232	अभिनिविशो वा	3
अच्यतिभ्यां पादे च	45	अत इञ्	119	अथादिः	272
अञ्	5	अत उत्तत्र	212	अथोमथोनोभोभगोऽधोहेहो	6
अञ्	118	अताद्धित	250	अदन्तः स्त्री	110
अञ्	126	अतष्टाप्	112	अदभ्यस्तात्	85
अजणोरप्राच्यभर्ग	127	अतः	174	अदर्शनं लोपः	4
अजादीनामस्त्रियां	127	अतः कृकमि	246	अदसः फग्वजोः	201
अञ्चच्	57	अतिप्रहाव्यथन	177	अदसोऽत्वे	243
अञ्चतेः पूजायम्	220	अतिरतिक्रमणे च	8	अदसो दः	218
अञ्चः	112	अतिथेर्च्यः	186	अदः	232
अञ्चरनः	213	अतिशयातिक्रमणयोश्च	103	अदादिभ्यो लुक्	21
अञ्चैरुपसर्गं च	30	अतेरकृत्पदे	287	अदि भुवो इतच्	60
अञ्चैः	216	अतेरिथिः	47	अदूरभवे	133
अञ्चैः	268	अतेर्धश्च	50	अदूराधिकासन्नाः	105
अञ्चोऽनपादाने	242	अतेः शुनः	188	अदेङ्गुणः	4
अञ्चो लुक्	179	अतो गुणे	196	अदेरुपसर्गे	76
अञ्जनभञ्जन	207	अतो ङीन्	117	अदेर्नुं धश्च वा	52
अञ्चैरिणुच्	42	अतो मिस ऐस्	91	अदेर्मुद् च	47
अञ्जैस्सिचः	223	अतोऽम्	91	अदेशकालादधीते	155
अटाट्या वा	78	अतो य इयः	86	अदेः क्रिश्च	48
अट्यर्तिसूत्रि	18	अतो लुक्	212	अदोऽनन्ते	31
अडो लश्च वा	43	अत्यन्तसह	239	अदोऽनुपदेशे	7
अणश्च	39	अत्यन्तसंयोगे	98	अद्भिः	258
अणि	215	अत्यन्तानुकामं गामी	167	अद्रौ वा	243
अणि नियुक्ते	281	अत्यन्तापह्नवे च	33	अद्यश्चो भवति च	168
अणोऽप्रगृह्यस्य	251	अत्यादयः क्रान्ताद्यर्थे	103	अद्यादिसर्वनामकिंभ्यः	177

INDEX OF SŪTRAS

अधउपरिभ्यां	265	अनत्याधान उरसि	8	अनुदात्ते च कुधापरे	262
अधमोत्तमाभ्यां च	141	अनद्यतने लङ्	32	अनुपदं बद्धा	167
अधरातिः	179	अनद्यतने लुङ्	73	अनुपद्यन्वेष्टा	172
अधःशिरसोः	246	अनन्तरस्य विधिः	13	अनुपराभ्यां कृञः	89
अधातुत्यक्त्यप्	227	अनन्तावसथेतिह	104	अनुपसर्गाद्वा	74
अधातोःरुगितः	112	अनन्यस्यापि	244	अनुपसर्गाद्वा	88
अधिकरणविचाले च	178	अनपत्ये	215	अनुपसर्जनादतः	113
अधिकरणाच्चोपमानादाचारे	17	अनपुंसकान्यध्वर्युक्तवः	106	अनुपसर्जनाव्ययात्	92
अधिकरणे	28	अनमाने	250	अनुपाख्याधिकयोः	205
अधिकरणे सप्तमी	94	अनरे वा	141	अनुप्रतिगृणश्च	3
अधिकरणैतावत्त्वे	106	अनवकृप्यमर्पयोः	81	अनुब्राह्मणादिनिः	132
अधिकान्ता	101	अनव्यय	214	अनुहंतुलक्षणे	8
अधिकृत्य कृते ग्रन्थे	146	अनव्ययादमः क्यज्वा	17	अनुवादे चरणाः	106
अधिपरी अनर्थकौ	8	अनसि बहेः क्तिप्	53	अनुसंभ्यामकर्मकात्	88
अधिपर्यो वा	78	अनंशचिह्नमित्	11	अनुस्वारस्य	251
अधिरीश्वरे	8	अनः	112	अनुः सामीप्यायामयोः	97
अधिशीङ्स्यासामाधारः	3	अनः	189	अनूराधास्वाती	143
अधीष्टौ च	81	अनाच्छादनजात्यादेर्वा	116	अनेकं मतुपोऽर्थे	105
अधुना च	178	अनाम्लादेशाः	2	अनेकाचो लिट् आङ्	20
अधृष्टकार्ययोः	162	अनाम्लिख्यजागुः	231	अनेकावधारणे	238
अधेरारूढे	171	अनिकाभ्यां तरच्	67	अनेरोकहः	72
अधेरुपरि	287	अनिगन्तः	280	अनोर्दित्	55
अधेदेवभूतयोः	225	अनिङ्गमेरिट्	220	अनो नुद्	265
अधेः प्रसहने	87	अनित्यवर्णे च	185	अनोनोर्ज्ञः	89
अधोऽध्युपरीणां	238	अनियतपुंस्क	124	अनो बहुव्रीहेः	256
अधोऽवसोलोपश्च	143	अनियोग	196	अनो भावकर्मणोः	285
अध्ययनतः	106	अनिरिका	249	अनोरप्रधान	287
अध्यर्धाधिपूर्वपूरणाः	2	अनिवासि ग्रामे	282	अनोर्वचिप्रवचिवाति	164
अध्यात्माधिदेवाधिभूत	144	अनिविभ्यामन्तः	287	अनोऽश्यामस्तरसां	188
अध्यायन्यायोधावसंहार	80	अनिष्ठा	280	अनोः कमितरि	171
अध्यायानुवाकयोर्लुङ्वा	176	अनुकम्पायाम्	181	अनोः कर्मणि	32
अधुवे स्वाङ्गे	83	अनुकरणं चानितिपरम्	7	अनोः पथिपदयूप	144
अध्वनः प्रथमा च	94	अनुगवमायामे	188	अनोः शति	225
अध्वर्युक्षाययोः	278	अनुग्वलम्	167	अन्तरङ्गं बाहिरङ्गात्	15
अध्वर्युपरिषद्भ्यां च	148	अनुदात्तं पदमेकवर्जम्	267	अन्तरपरिग्रहे	7
अध्वानं यच्च	167	अनुदात्ते च	269	अन्तरमपुरि	5

INDEX OF SŪTRAS

अन्तरश्च	287	अपदुःसुवनिषु	40	अप्रत्यादिष्वसाधुना	94
अन्तरोऽयनस्य	250	अपदुःसुवनिभ्यः	248	अप्राणिजातयः	106
अन्तर्णत्वाकिंविधिषु	6	अपपरी वर्जने	8	अप्लुतादीनाम्	197
अन्तर्धानोऽन्तर्घणश्च	77	अपमित्यात् कक्	153	अवहोः	139
अन्तर्धौ येनादर्शनमिच्छति	3	अपरस्पराः	198	अब्राह्मणात्	128
अन्तर्बहिर्म्यो लोमः	189	अपरस्यातिः	179	अभावकर्मणोः	215
अन्तर्वत्पतिवतोः	256	अपरोक्षे च	33	अभावाहनश्च	35
अन्तश्च	270	अपवदः	89	अभाषित	228
अन्तः पूर्वपदाद्वक्	144	अपवर्गे तृतीया	93	अभिजनश्च	164
अन्तादिवच्च	195	अपवादविषये	15	अभिजिद्विदभृत्	183
अन्तिकवाढयोः	180	अपस्करो रथाङ्गे	198	अभिज्ञावचने लृट्	33
अन्तिकस्य	214	अपस्पृधे	261	अभिधानलक्षणाः	16
अन्ते च	250	अपह्वे ज्ञः	88	अभिनिविशो वा	3
अन्तोदात्तात्	268	अपाच्च	287	अभिनिष्कामति	146
अन्त्य ईवत्यवत्योः	271	अपाच्चतुष्पात्	198	अभिनिष्ठानो वर्णे	248
अन्त्याजादितिः	4	अपात्क्लेशतमसोः	29	अभिन्नकर्तृकयोः	82
अन्त्यात् पूर्वं	282	अपादाने चाहागुहोः	177	अभिन्नस्यापि	180
अन्त्याभावे	12	अपादाने पञ्चमी	94	अभिपूजिते	243
अन्ध्ररन्ध्र	66	अपादाने पिद्वा	74	अभिप्रत्यतिभ्यः क्षिपः	89
अन्नाणः	156	अपिति	231	अभिरभागे	8
अन्यत्नान्यतोऽपि	31	अपिति वा	194	अभिविधाविनुण्	77
अन्यत्नास्मात्	245	अपिः पदार्थसम्भावना	8	अभिविधौ संपदा च	186
अन्यथैवंकथमित्थं	82	अपीलुदावादेः	207	अभिव्याडि भृजः	37
अन्यपदार्थप्रधानः	107	अपूतक्रतोः	270	अभूततद्भावे	186
अन्यपदार्थे	105	अपे च लपः	35	अभूवाक्	278
अन्यपदार्थैः	98	अपेतापोढ	99	अभेरविद्रे	222
अन्यस्य क्रियायाः	238	अपेहि च	101	अभेर्दोर्धश्च वा	171
अन्येभ्योऽपि दृश्यते	90	अपोनपादपान्नपातोः	131	अभेर्मुखम्	287
अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते	31	अपो मि	235	अभौ भुवो भूते	25
अन्येभ्योऽपि दृश्यन्ते	36	अपो यञ्वा	151	अभौ यामाभ्याम्	46
अन्येषामपि	207	अपो यद्योनिमतिषु	200	अभ्यमित्नाच्छ च	167
अम्बच्यानुलोम्ये	84	अप्त्स्वसृनप्त्	208	अभ्यर्हितम्	108
अम्बवततेभ्यो रहसः	188	अप्पूरण्यास्तत्प्राधान्ये	189	अभ्यस्त	269
अम्वाद्यस्तिङोदात्तवता	103	अप्रतिबन्धोत्साह	88	अभ्यस्तस्य	264
अपगुरो णमुलि	194	अप्रत्ययाच्च	78	अभ्यासस्य	211
अपघनोद्धन	77	अप्रत्यये च	181	अभ्युत्सादयां	253

INDEX OF SŪTRAS

अभ्रेरमुः	42	अरण्यात्	140	अर्धाच्च	188
अभ्वस्तिसिज्भ्यां	232	अरिहणद्रुहण	134	अर्धात्परिमाणस्य	226
अमत्यर्थाद्यधिकरणे	96	अरुर्मनश्चक्षुः	186	अर्धाद्यत्	142
अमेद्राणां दिशः	225	अर्चिरुचिश्चुचि	51	अर्धे लुक्	179
अमहन्नवन्नगरे	282	अर्जुनस्य	271	अर्यस्य	271
अमा च प्राक् खमुजः	104	अर्जः ऋज च	39	अर्यः स्वामिवेश्ययोः	23
अमात्तदुपधात्	239	अर्णसो लोपश्च	173	अर्शसुरश्चतुरतुन्द	175
अमावसोऽधिकरणे	24	अर्तिकशिभ्यां	42	अर्हणे वृच्	24
अमावास्यार्थादश्च	143	अर्तिपृथपियजि	51	अर्हति	161
अमिकमिभ्यां बुः	42	अर्तिबुदोर्बुक् च	61	अर्हतो नुं च	165
अमिचिमि	68	अर्तिर्लूधूसूखनि	37	अर्हशक्तयोः	81
अमिपचि	263	अर्तीरिस्तुसुहु	63	अर्हः	27
अमियजिवधिपति	68	अर्तरन्निच्	47	अर्हः	229
अमुचामो	259	अर्तरन्यत्	65	अलङ्कृन्निराकृब्भ्यां	34
अमू अमी	5	अर्तरुच	52	अलश्लोरोत् उच्च	63
अमूर्धमस्तकात्	200	अर्तरू च	47	अलखत्वोः	82
अमेरतिः	46	अर्तेर्भुक्षिन्क्	50	अलावृत्तिलोमाभङ्गाभ्यः	168
अमेरीवः	70	अर्तः पिशन्	71	अलिकलिदलिपुलिवृश्चि	54
अमेर्गुः	41	अत्यजिक्वृत्तृधृ	62	अलिटि व्यः	194
अमेर्णिद्वा	63	अत्यविभ्यामुटच्	41	अलितलिशीङ्सृपाभ्यः	62
अमेर्निट्	72	अर्थमात्रे प्रथमा	95	अलिपुलिकलिभ्यः	61
अमेर्भुक् च	52	अर्थवदधातुरप्रत्ययः	1	अलिशलिपलितलिघसि	45
अमेर्वरट् च	71	अर्थवद्रुहे नानर्थकस्य	14	अलुगुत्तरपदे	200
अमो मश्	255	अर्थवशाद्विभक्तिविपरिणामः	14	अलेरम्बुसः	72
अम्लसूधसवसां	265	अर्थादिसदृशसम	98	अलोऽन्यात्पूर्वं उपधा	4
अम्बाम्बगोभूमि	248	अर्थाद्याच्चायाम्	175	अल्पाच्तरम्	108
अम्बार्थामडलेकानां	232	अर्थार्थिपूर्वापर	93	अल्पे	182
अम्बे अम्बाले	262	अर्थे	280	अल्लोपो नः	213
अयडिद्य किङिति	234	अर्थेऽग्रावशे	8	अवक्तव्यः	154
अयवस	259	अर्थे च	80	अवक्षेपणे च	181
अयसंभावनवचने	81	अर्थे वा	206	अवचक्षे	255
अयःशूलदण्डाजिनाभ्यां	171	अर्देः सन्निविभ्यः	222	अवट्कूपौ	99
अयानयं नेयः	167	अर्धजरतीयार्धवैशस	102	अवतेर्मिः	51
अयामास्तात्त्व	211	अर्धस्य	272	अवतेर्ह्रस्वश्च	64
अयिरः पुनः	192	अर्धे चतसृभिः	98	अवदातात्	179
अरज्ज्वादेरप्राणिनः	116	अर्धे समविभागे वा	102	अवद्यपण्यवर्यागर्ह्य	23

INDEX OF SŪTRAS

अवपासि	262	अवेः सङ्घाते	168	अश्वादेकाहगमे	167
अवयवश्च	150	अवोदैधो	209	अश्वाश्मशङ्खकुटपुट	121
अवयवाहतोः	225	अव्यक्तानुकरणस्य	196	अश्विन्यादिभ्यः	143
अवयवेऽप्यवयविवत्	13	अव्यक्तानुकरणात्	187	अश्विमानण्	257
अवयसि ठश्च	162	अव्ययम्	105	अषडक्षाशितङ्ग्वलङ्क	168
अवयाश्चेत वा	265	अव्ययं प्रवृद्धादिभिः	104	अषष्ठीतृतीया	206
अवरस्याव च	179	अव्ययं विभक्त्यर्थं	97	अषष्ठ्येकविभक्ति च	2
अवर्णभोभगो	246	अव्ययस्य च	213	अष्टका पितृदेवत्ये	228
अवर्णस्त्रसा	213	अव्ययाच्चाङ्गुलेः	188	अष्टनः संज्ञायाम्	203
अवसमन्तेभ्यः	188	अव्ययानां कश्च दः	181	अष्टनो दीर्घः	262
अवस्करः	87	अव्ययीभावः	97	अष्टनो वा	218
अवस्करो वर्चः	198	अव्ययीभावे	205	अष्टाभ्य औश्च	91
अवहितस्य	285	अव्ययीभावो नपुंसकम्	110	अष्टाभ्यः शमादिभ्यः	34
अवातो निर्वाणः	242	अव्ययेऽनभिप्रेताख्याने	84	अष्टामेखला	259
अवात् कुटारच्चावनते	168	अशब्दे यस्त्रौ च	145	अष्टिवुष्पक्केरादेः	195
अवादयः कुष्ठाद्यर्थे	103	अशाला	110	अष्टीवच्चक्रीवत्	240
अवादौर्जित्य	247	अशिकचोर्नु च	55	असत्त्वे च वाहाहैवैवं	5
अवाद्विरः	88	अशिवहिकटिभ्य इत्रः	68	असमृद्धयर्थाभावात्यय	97
अवाप्योत्तंस	206	अशिष्टव्यवहारे	93	असंख्या	267
अवितस्ततस्त्रि	48	अश्लुप्तप्रपलटिखरि	70	असंज्ञायां च	32
अविर्त्तायाः	267	अशे रश च	47	असंज्ञायां ड्वन्	159
अविधीयमानोऽण्	11	अशे रश च	61	असंबुद्धौ	218
अविभक्तिशस्तसादौ	11	अशे रुद्र च	45	असंयुक्तानादेः	240
अविभूभ्यामन्तिः	46	अशेरूपच् पश्च	62	असावमुष्य	277
अविमह्योष्टिषच्	71	अशेर्नित्	48	असिदाधां हावे	212
अविवक्षितविशेषे	32	अशेर्नु च	39	असिद्धं बहिरङ्गमन्तरङ्गे	14
अवृद्धमक	282	अश्रोतेर्दित्	56	असुट्संयोगात्	234
अवृद्धात् फिन्	126	अश्रमनो विकारे	213	असुन्	51
अवृद्धेभ्योऽपि	140	अश्रमन्नूपयूप	135	असुपतवचां	233
अवे च	75	अश्रमरथाद्यश्चः	117	असूयाप्रयोर्दशः	29
अवे भृजः	60	अश्रगर्ग	282	असूयासंमति	288
अवेर्दुग्धे सोढ	133	अश्रथाग्रहायणीभ्यां	131	असूर्येपश्य	102
अवेर्धश्च वा	64	अश्रमणिद्वारेभ्यः	125	असेरन्	67
अवे वर्षप्रतिबन्धे	75	अश्रशतधनगणराष्ट्र	118	असौ नपुंसकाद्भज्वा	259
अवे ह्रसाभ्याम्	26	अश्वाघस्यात्	264	अस्तात्यादिः	9
अवेः	74	अश्वाच्छः	132	अस्तिक्षीरादयः	105

INDEX OF SŪTRAS

अस्ति नास्ति दिष्टमिति	155	अः इति विसर्जनीयः	5	आचार्योप	281
अस्तिनास्त्यस्यस्मिन्विद्यते	6	अः स्यान्नः	118	आचार्योप	283
भूतिविद्यतीङ्गुहोतिवेत्ति	34	आकर्षात् षल्	152	आचोवचोच्चनीच	102
अस्तर्भूः	219	आक्रोशे नञ्यनिः	79	आच्चापश्चभ्याः	179
अस्त्रीविषयादयोपधात्	116	आख्यातमाख्यातेन सातत्ये	102	आच्छीङ्योः	217
अस्त्रीशूद्र	243	आख्यातं साव्ययकारक	2	आजसि	198
अस्तिवसजभ्यां	264	आख्यातोपयोगे	4	आजसेः	256
अस्थिदधि	217	आख्यानाख्यायिकाम्यः	132	आज्ञायिनी	200
अस्थ्यादीनामञ्	720	आख्यानात्	19	आज्यं घृते	23
अस्थ्यादीनामनङ्	263	आगमश्च	267	आद् च	263
अस्मदो द्वयोश्चाविशेषणे	90	आगमात् सर्वादेशः	15	आङ्गिरसगुचोपधायाः	62
अस्मद्युत्तमः	90	आगमास्तद्रूपीभूताः	14	आढ्यसुभगस्थूलपलित	30
अस्मायामेधास्त्रजो विनिः	175	आगोः कर्मकारिणि	168	आण्य च क्वचित्	197
अस्मिन्निति च	184	आङ्स्ताच्छील्ये	27	आत ऐ	255
अस्य च्वावन	234	आङि च णित्	50	आत औ णलः	85
अस्यतितृपिभ्यां	83	आङितो हलादेः	35	आतश्चोपसर्गं	25
अस्याद्वयहेत्योः	252	आङिदः किः	77	आतश्चोपसर्गं	78
अस्सपत्न्याः	183	आङि ण्पतिभ्यां कर्तरि च	24	आतोऽनापः	213
अहङ्गमस्तिङ्	208	आङि युद्धे	76	आतोऽनुपसर्गं कः	27
अहन्	285	आङि रुण्डभ्याम्	75	आतो युक् चिण्कृतोः	226
अहर्गिरादीनां	242	आङि शुपेः सनः	47	आतो युच्	80
अहश्चो वनो र च	112	आङि स्फायोर्ङित्	60	आतो विच्	31
अहंशुभंकृतपर्व्याप्तयेनतेन	6	आङि स्रुजः	77	आतोऽष्टनः	268
अहः प्रशंसायाम्	34	आङीषदर्थभिर्व्याप्त्योः	103	आत्मनः पूरणे	200
अहेति विनि	276	आङो ज्योतिरुदमने	88	आत्मनेपदानि भावकर्मणोः	86
अहो च	275	आङो दश्च	27	आत्मनेपदेऽनतः	85
अहोऽसुदिनपुण्याभ्याम्	110	आङो दः	86	आत्मनेपदे वा	20
अहः	242	आङो ध्यष्टुः	206	आत्मनेपदे वा	219
अहः खः क्रतौ	132	आङोऽनुनासिकाश्च	262	आत्माध्वनोः खे	215
अहः खे	214	आङोऽन्धूधसोः	193	आत्मोदरकुक्षिषु भृजः	28
अहस्यादन्तात्	249	आङो यमहनः	87	आत्रेयाद्भारद्वाजे	121
अह्वृताश्च	263	आङो यि	216	आत्समो देव	205
अं इत्यनुस्वारः	5	आङ्पर्याङ्भ्यामीहेरिनिः	117	आथर्वणिकादणि कलोपश्च	149
अंशमवश्यं हारी	171	आङ् मर्यादाभिविध्योः	8	आदरानादरयोः सदसती	7
अंशे सङ्ख्यायास्तयद्	170	आङ्माडोः	195	आदामः साम्	91
अंङिकुण्ठिकम्पां नलोपश्च	45	आङ्लोपश्च कालात्यस्त	19	आदि ञिडङवः	11

INDEX OF SŪTRAS

आदितः	222	आभीक्ष्ण्ये णमुल् च	82	आशिषि	228
आदिरवसानेन	106	आभ्यामसिश्च	179	आशिषि च	26
आदिरितान्त्येन समध्यः	11	आम आकम्	92	आशिषि च	84
आदिश्वयञ्चो वा	168	आम एका	276	आशिषि तुह्योस्तातङ् वा	85
आदिष्टादचः पूर्वस्य	13	आमनडुहो वा	217	आशिषि नाथः	87
आदिः प्रत्येनसि	279	आमन्त्रितस्य	270	आशिषि नाथः	95
आदीपत्पृष्ठश्च	246	आमन्त्रितं पूर्वं	239	आशिषि हनः	29
आहगम	254	आमयात् दीर्घश्च	175	आशिष्यायुष्य	96
आदेश्च मः	142	आमः कृञः प्राग्वत्	88	आश्वर्यमद्भुते	198
आदेश्छन्दसः प्रगाथे	131	आमेतः	85	आश्वर्यं च	81
आदेशादागमः	15	आयनेयीनीयियः	216	आश्वयुज्या बुक्	143
आद्गुणः	196	आयस्यानेभ्यष्टक्	145	आसत्तौ	83
आद्यन्तवदेकस्मिन्	13	आयुक्तकुशलाभ्यां	95	आ सर्वनाम्नः	205
आद्यन्तानन्तकार	28	आयुक्तासेवितान्नात	172	आसुयुवपिरपिलपित्रपि	24
आद्यन्तान्तररहःपथ्यलीक	144	आयुधाच्छ च	153	आस्पदं प्रतिष्ठायाम्	198
आद्यात्	119	आरण्याण्यः	138	आस्वल्लिङ्गुक्षिति	221
आद्युदात्तम्	281	आरिः संवत्सरे	178	आहर चेलवसने	102
आद्युदात्तं	283	आर्त्विज्यं चर्त्विजः खक्	161	आहाराभ्योऽकर्तरि	32
आध्यायेष्वेवंपैः	145	आर्धधातुकं शेषः	10	आहि च दूरे	180
आनङ्गतो द्वन्द्वे	201	आर्धधातुके	210	आहिताग्निजातपुत्र	109
आनुतिर्नैमिश्यासिबन्धकि	128	आर्धधातुके	219	आहितात्	249
आनुपूर्व्यं	238	आर्यश्चाविद्याभ्यां	115	आहो उताहो	275
आने मुगतः	223	आर्यो ब्राह्मण	279	इकस्सुजि	262
आन्महतः	202	आर्हादगोपुच्छसङ्ख्या	159	इकः काशे	207
आप ओतः शी	91	आलजाटचौ कुत्सायाम्	175	इको गुणवृद्धी	12
आपः किन् ह्रस्वश्च	51	आवश्याकाधमर्ण्य	24	इको यणचि	195
आपत्यस्य	214	आवश्यकाधमर्ण्ययोर्णिनि	31	इको लघुपूर्वादकवेः	166
आपो जुषाणो	261	आवसथात् षट्	155	इको ह्रस्वः	203
आपो वा	211	आविपस्त्यप्	257	इकृद्विपः स्वरूपे	80
आपो वा	234	आशङ्कावाधनेदीयस्तु	278	इक्षुमूलकादिभ्यः क्षेत्रे	169
आपो ह्रस्वश्च	41	आशङ्कायां च	17	इगन्तकाल	289
आपो ह्रस्वश्च	44	आशंसायां भूतवच्च	80	इगन्तानां	273
आपो ह्रस्वश्च	60	आशंसावचने लिङ्	80	इगुपधज्ञापीकृभ्यः कः	25
आपो ह्रस्वो नुद् च वा	52	आशायाः	271	इगुपधात् कित्	45
आप्रपदं प्राप्नोति	167	आशितः	270	इग्यणः सम्प्रसारणम्	4
आबाधे पुंवच्च	238	आशितो भुवो भावकरणयोः	29	इङश्च	74

INDEX OF SŪTRAS

इङश्च	219	इतरादिभ्यः	91	इरयोरेतित	263
इङो गमः	208	इतो निजः	123	इरमदश्च	29
इङ्धारिभ्यां शतृशानचौ	34	इतो मनुष्यजातेः	116	इरि जृस्तम्भुमुचुम्भु	21
इङ्क्रियाव्यतीहारे	190	इतो लोपः	255	इवन्तर्धश्च	220
इच्छामृगये च	78	इतो लोपः परस्मैपदानाम्	86	इवार्थे	259
इच्छार्थंभ्यो लिङ् च	33	इत्थंभूतलक्षणात्	93	इवेन विभक्त्यलोपश्च	97
इच्छार्थेषु कामप्रवेदने	81	इत्थं भूतेन	285	इवे संज्ञायाम्	182
इच्यनन्ति	202	इत्येनभ्याशस्य	204	इपिभिदिविदिमृदिव्यधि	40
इजादेर्गुरुमतः	20	इदम इश् च	177	इपिरुचिरुधितिमिमिदि	67
इजश्च	129	इदमः समसिसणिश्च	178	इषुगामियमां	229
इजः	116	इदमः स्त्रीपुंसयोः	218	इषूदराश्चेषु	283
इजः	225	इदमो हः	177	इषेरुधक्	61
इट ईटि	241	इदंतज्ज्ञां	259	इषेः किद् लोपश्च	56
इटोऽत्	86	इदितो नुम् धातोः	216	इषोऽनिच्छायाम्	78
इटो वा	249	इदुतोरुणः	233	इषोरग्रानीकाभ्याम्	141
इद् सनो वा	220	इदुज्यामेङ्	233	इष्टकेपीका	204
इडादीनामैप्	85	इदुज्यामौति	197	इष्टपूर्वश्रुतग्रहीतोद्गृहीत	172
इडायाः	266	इदु द्रन्द्रे	107	इष्टीनां	263
इडावत्सरः	68	इद्दिरिद्रः	212	इष्टे युक् च	214
इणस्तुद् च	80	इद्द्विद्विमति	201	इष्ट्यतेर्यिः सन् वा	192
इणः कित्	63	इध्मावाणचो वर्हिर्मनः	105	इष्ट्यसिभ्यां क्तकन्	55
इणिकोर्गा	219	इनच्पिटच्काश्चिकाचि	168	इष्ट्वनिघृष्ट्वरिष्ट्वलिष्ट्वादयः	70
इणो णित्	51	इनः स्त्रियाम्	191	इसमुग्दोर्भ्यः	216
इणो दमिक्	51	इनुर्विशाद्वेणिभ्यो णः	59	इसादिष्ट्वप्	235
इणो धोः	196	इनोऽचि लोपः	217	इसुसोर्व्यपेक्षा	246
इणो नावभ्रेपे	75	इन्द्रवरुणभवशर्वरुद्र	115	इस्मन्नन्किपु	227
इणो नुद् च	52	इन्द्राग्निदेवेभ्यः शर्मणः	119	इहद्वितीयेह	102
इणो यण्	211	इन्द्रादालिसादिसायुधेभ्यः	150	इहपराभ्यां	225
इण्कुभ्यां	247	इन्द्रियमिन्द्रलिङ्गमिन्द्र	172	ईर्ग्राध्मोः	234
इण्जित्सुनशिभ्यः	36	इन्धेर्नलोपश्च	52	ई च गणः	237
इण्पूभ्यां कित्	67	इन्याधमण्ये च	96	ई च द्विवचने	263
इण्भीकापाशल्यनिमार्चि-	54	इन्हन्पूर्पा	208	ईडवन्द	270
इण्विधिभ्यामसिः	52	इयार्डयाजि	256	ईडेर्विडिङ् ह्रस्वश्च	49
इण्शीङ्श्याशालापदिभ्यः	70	इयुबुस्थानाभ्यां	233	ईण्य वा	197
इण्स्तुशासुबृञ्	23	इयुबुस्थानिभ्यां वा	92	ईदस्यासः	223
इतरेतरान्योन्य	86	इरातर्परक	240	ईदूतौ	253

INDEX OF SŪTRAS

ईदूदेद्विवचनं प्रगृह्यम्	5	उत्करशफराश्वखदिर	136	उदराद्वगाधूने	171
ईद्यति	211	उत्कृत्यो वा	284	उदरे वा	205
ईद्रोपधेभ्यः प्राचाम्	140	उत्तरपदत्वे चापदादिविधौ	13	उदश्चरः सकर्मकात्	88
ईयसश्च	185	उत्तरपदलोपे	227	उदश्चितो वा	131
ईयसः	191	उत्तरपदस्य च	203	उदस्कन्देः	266
ईयसुन्निष्ठाभ्याम्	180	उत्तरपदवृद्धौ	283	उदस्यानादेशे	117
ईयिवाननाश्वाननूचानः	32	उत्तरपदातिशय आति	107	उदः सः	251
ईवनिपौ	259	उत्तरपदादिः	283	उदात्तयणः	268
ईश्वरः	160	उत्तरपदान्तस्य	250	उदात्तस्वरित	277
ईश्वरार्थादराज्ञः सभा	110	उत्तरपदार्थप्रधानस्तत्पुरुषः	107	उदात्तस्वरित	288
ईश्वरे	255	उत्तरस्य	252	उदात्तादनुदात्तः	288
ईषदर्थे	206	उत्तरादाहञ्	138	उदिगायश्च चित्	44
ईपदसमातौ कल्पम्	180	उत्तरोत्तर	268	उदि च नियः	74
ईपद्रुणेन	102	उत्तानादौ कर्तरि	28	उदितो वा	220
ईषद्वा	280	उत्पस्स्यातः	237	उदिपचिपतिमतिभ्यः	34
ईषा	262	उत्पातेन शाप्यमाने	33	उदि युपूद्रवः	75
ईषान्तस्य	274	उत्पुच्छे वा	288	उदिश्चितिलिपुलिपिटि	54
ईहलि तिङि	212	उत्प्रतिभ्यामाङि सतः	31	उदि वा	74
उक्तार्थानामप्रयोगः	14	उत्यादीनां	268	उदिहासिदसिसहिभ्यः	25
उगन्तादुत्तरपद	181	उत्सङ्गोडुपोडुपुटपिटक	153	उदीच्यग्रामाद्ब्रह्मचः	139
उगितः पुंवच्च	202	उत्सर्गापवादयोः	15	उदुपधस्य	231
उगोहविर्वहिरष्टकामेधा	157	उत्सोदपानविकरविनद	118	उदुपाभ्यां	287
उचः के गुणश्च	228	उद ईत्	213	उदुपाभ्यां स्थापेरान्तात्	164
उचिकुसिपिशिष्टृपिभ्यः	60	उदकस्योदन्	234	उदुम्बरतिलवल्गमद्रकार	127
उचेश्चक्	57	उदकस्योदः	203	उदुम्बरः कृमिशकाभ्यां	99
उच्चैश्चात्	4	उदकात्संज्ञायाम्	144	उदोऽधिके	168
उच्चैस्तरां	277	उदके नुद् च	52	उदोऽनूर्ध्वचेष्टायाम्	87
उञि	246	उदके मिश्रे	282	उदो रजिवहिभ्यां कूले	28
उञ्छति	153	उदके श्वेडितिः	49	उदोष्ठ्यपूर्वस्य	216
उञ्छम्लेच्छ	267	उदकोपलोलप	287	उद्रोहोऽचः	212
उणादयो भूतेऽपि	73	उदक् च विपाशः	134	उद्रोत्सृजावसृजाभ्याम्	102
उताप्योर्बाढार्थं लिङ्	81	उदङ्गादिभ्यश्च	119	उद्यमनिपात	254
उतासवर्गः	11	उदङ्कोऽनुदके	80	उद्यमस्तवकालपलनिचुल	175
उतोऽसंयोग	212	उदञ्चः संज्ञायाम्	119	उद्यमोपरमौ	226
उतो लुग्वा	263	उदन्वानुदधौ	240	उद्यातोडुपोत्पिपोत्पुटोत्पल	134
उत्क उन्मनाः	171	उदभिदुस्सुभ्यो मनसः	17	उद्विभ्यां काकुत्	191

INDEX OF SŪTRAS

उद्दिभ्यां तपः	87	उपसर्गात्सुनोति	247	उपोऽधिके च	8
उनर्वन्न	272	उपसर्गादचः	235	उप्ते च	143
उन्देरिच्चादेः	39	उपसर्गादजाद्यन्ताद्युजेः	89	उभयथोणादिषु	11
उन्देर्नलोपश्च	61	उपसर्गादध्वनः	188	उभयपदार्थप्रधानो द्वन्द्वः	107
उन्देर्नलोपश्च	72	उपसर्गादस्त्यूहिभ्यां वा	87	उभयहेतावस्त्यकाकारे	96
उम्योर्ग्रः	75	उपसर्गादूहो ह्रस्वश्च	234	उभयाद्युश्च	178
उन्मृजावमृजने	102	उपसर्गाद्विति	196	उभान्नित्यम्	170
उपकलमकभ्रष्टकपिष्ठल	127	उपसर्गाश्चाभिवर्जम्	274	उभे द्वत्रौ च	45
उपप्ल आश्रये	77	उपसर्गाः	253	उभोभयाभ्यामञ्जलि	190
उपज्ञाते	148	उपसर्गाः क्रियायोगे	6	उभोर्णाभ्यां वा	151
उपशोपक्रमं तदादित्वे	110	उपसर्गे च वीणायाः	76	उरत्	236
उपदेशे	269	उपसर्गे च संज्ञायाम्	32	उरसोऽग्रये	188
उपदेशेऽञ्जन	211	उपसर्गे धः	77	उरसोऽण् च	156
उपधायाश्च	216	उपसर्गे युवः	74	उरसो यच्च	148
उपधालोपे च	229	उपसर्गे श्वः	26	उरस्सर्पिर्दधि	191
उपधेः स्वार्थे	158	उपसर्जनं पूर्वम्	107	उरो यजुषि	261
उपपदमतिङ्	103	उपसर्गाकाल्याप्रजने	23	उर्कत्	227
उपपदविभक्तेः	15	उपसंवादः	255	उर्द्धश्च	70
उपपराभ्याम्	88	उपसिक्तं व्यञ्जनेभ्यः	153	उवर्णान्तानुदात्तादि	150
उपमानमुपमेय	105	उपाजेऽन्वाजे सामर्थ्याधाने	7	उशीर	274
उपमानात्	190	उपात्	90	उश्च	232
उपमानादप्राणिनि	188	उपात्किरो लवने	83	उपबुधः	243
उपमानादेश्च	116	उपात्प्रशंसायाम्	216	उपसुप्तिमुत्क्रमधुवन्धुनख	173
उपमानानि सामान्यवचनैः	100	उपात्स्थूलाकलापाभ्याम्	144	उपासोपसः	201
उपमेयानि व्याघ्रसिंहर्षभ	100	उपादेरडञ्चौ च	181	उपिकुपिकमिगतिभ्यस्त्यन्	60
उपयजः	254	उपादेवपूजासङ्गतिकरणमित्र	87	उपिकुपिकुटिदलिकुलि	62
उपवसेरभोजनार्थस्य कालः	3	उपादेशवेशहस्तस्थानेभ्यः	152	उपिखनिसुभ्यः कित्	68
उपसर्गव्यपेतम्	275	उपादूद्वयज	288	उपिरञ्जिशभ्यः कित्	52
उपसर्गस्य	240	उपाद्भ्रूषण	198	उपिशुपिर्द्विपीण्जमीङ्बुधि	61
उपसर्गस्य धञि	207	उपाद्यमः स्त्रीकारे	88	उपेरधिः	47
उपसर्गाच्च	190	उपान्वध्याङ्वसः	3	उपेर्जश्च	52
उपसर्गात्	249	उपायाङ्गस्वश्च	185	उपेर्नक् लोपश्च	71
उपसर्गात्	250	उपावयोर्धः	25	उष्ट्रः सादि	280
उपसर्गात्	258	उपावाभ्यां	228	उष्ट्राद्बुञ्	151
उपसर्गात्	287	उपेक्षातोऽधिकारः	13	उष्णात्	171
उपसर्गात्खल्	216	उपोत्तमं रितः	270	उष्णिहो वा	112

INDEX OF SŪTRAS

उत्सपदादौ	196	ऋचिरिषिकृतिवृश्चि	72	ऋदृशोऽङि	233
ऊककुन्दुमाभ्याम्	133	ऋच्छेरः	66	ऋदोरप्	76
ऊङः	202	ऋच्यलि	55	ऋद्रुत्यकः	197
ऊङुतः	116	ऋजनोर्गुक् च	69	ऋधापोरीत्	235
ऊठि	196	ऋजिशृपृभ्यः कित्	71	ऋनो ङीप्	112
ऊढ उपधायाः	268	ऋणमभमोत्तमाभ्याम्	99	ऋपृकृपिहपिनहिकलिभ्यः	71
ऊतियूतिजूतिसतिहेति	77	ऋणमाधमर्ण्ये	242	ऋपृभृहाङ्माङां	236
ऊदनोदेशे	205	ऋणे पञ्चमी	93	ऋभ्यां मतोर्वः	265
ऊधसो नश्च	112	ऋत उत्	197	ऋमदश्चोत्योश्च	236
ऊधसो नश्च	157	ऋततृपमृप	231	ऋल्वादिभ्यः	241
ऊनार्थकलह	285	ऋतभागहर्षश्च	120	ऋवृञ्व्येञदिभ्यः	222
ऊरोरुपमानसंहितसंहित	116	ऋतर्ति	266	ऋश्यन्यग्रोधशर	134
ऊर्जने छदिः	10	ऋतष्ट्रञ्	146	ऋश्यरिष्टशरमरुत्क्षशिला	137
ऊर्णाहंशुभेभ्यः	176	ऋतस्तासि	222	ऋप्रभोपानद्भ्यां ङ्यः	158
ऊर्णानुलोपश्च	40	ऋतः संयोगादेः	220	ऋपिकुरुवृण्यन्धकेभ्यः	123
ऊर्णांवा	231	ऋताबुणशीताभ्याम्	184	ऋपितनिकृधूकिभ्यः कित्	68
ऊर्ध्वमौहूर्तिकेपु च	24	ऋतुनक्षत्रेभ्यांऽण्	142	ऋपिवृपिभ्यां कित्	63
ऊर्ध्वस्य रिद्धिरिष्टा	179	ऋतूपवस्तुप्राशिचादिभ्यः	163	ऋपौ मिले	207
ऊर्ध्वं खमस्य	206	ऋतुसृकृ	47	ऋसृभ्यां वा	20
ऊर्ध्वं दध्नुद् द्रयसद् च	169	ऋते तृतीया	196	ऋस्मिपूङ्ङञ्वश्	223
ऊर्ध्वादिभ्यः कालात्	140	ऋते द्वितीया च	94	ऋहनिभ्यः स्यस्य	223
ऊर्ध्वाद्वा	190	ऋतेरं च	44	ऋहलोर्ण्यत्	24
ऊर्ध्वं शुपि पूरः	83	ऋतेरीयङ्	20	ऋह्वीव्लीरी	226
ऊर्युर्युरी चाङ्गीकारे	7	ऋतो ङिसुटोः	233	ऋत् इत्	263
ऊँ वास्य	5	ऋतोऽचि वा	224	ऋत् इद्वातोः	216
ऋकृमृवृचपिभ्य आलच्	69	ऋतोऽञ्	154	लृद्	73
ऋकृद्भृदृभ्यो वृद्धिश्च	78	ऋतोरोऽचि	218	लृतल्लः	197
ऋकोऽणारलौ	12	ऋतोऽवग्रहान्नो णः	266	लृदिद्युतादिपुष्यत्यादिभ्यः	20
ऋक्षनच्छवि वा	265	ऋतो चिया	201	एक इग्रस्वादेशे	12
ऋक्षेरो ङश्च	40	ऋतो वृद्धिमद्विधाववयवेभ्यः	12	एकगोपूर्वादनेकद्रव्यात्	174
ऋगयनपदव्याख्यानोत्पात	145	ऋत्यृत ऋ वा	197	एकदेशविकृतमनन्यवत्	13
ऋचश्शसि	203	ऋत्विग्दधृगुणिक्कृञ्चः	30	एकद्वयोः षष्ठीतत्पुरुषे वा	127
ऋघः	187	ऋत्वा वा	263	एकद्वितिस्वान्येभ्यः	165
ऋचितनु	262	ऋदुपभाच्चानृचि	23	एकद्विवहुष्वेकवचन	90
ऋचित्रेः	261	ऋदुशनस्पुरु	217	एकमुखपार्श्वेभ्यस्तसः	141
ऋचि पादः	112	ऋदृच्छृणाम्	233	एकयोगनिर्दिष्टानामपि	13

INDEX OF SŪTRAS

एकयोगनिर्दिष्टानां सह	13	एतदश्च	198	ओरोदस्वर्यभुवः	214
एकवच्चेतर	238	एतदोऽश्च	177	ओर्गुणात्	267
एकविंशत्यादीनां च	110	एतश्चेदमः	178	ओर्गुणादखरुसंयोगोपधात्	115
एकशालायां षष्ठ	183	एतस्य चान्वादेशे	219	ओर्देशात्	139
एकश्रुति	277	एतेस्तदिः	49	ओश्च गतिकारक	211
एकस्य सकृच्च	184	एत्यकोः संज्ञायाम्	248	ओश्चावय	265
एकस्य सुञ्ज्	238	एधाच्च	178	ओषधेरजातौ	185
एकह्लादौ	203	एधिवहोरतुच्	41	ओषधेः	262
एकं न विंशत्यादिभिः	98	एनपा	92	ओष्ठोत्वोः	196
एकः पूर्वपरयोः	195	एनबदूरे वा	180	ओसि च	232
एकागाराच्चौरै	164	एरक्तिनः	115	ओः पुयण्ज्यपरे	236
एकाचः	174	एरङ्गिद्वा	256	ओर्वेरादेरुदेतौ च	43
एकाच्च	214	एरच्	76	औशसम् सु	218
एकादन्नाद्गौ	205	एसंयोगादेः	211	औ सुलोपश्च	218
एकादाकिनिच्चासहाये	170	एलावेलाकेलाखेलामेधा	18	क उम्भक्	63
एकादे अपादादौ	288	एवादीनां	274	ककिमकिभ्यामन्दन्	60
एकादेर्लुक् च	156	एषणात्करणे	114	ककुत् ककुदस्य	191
एकाद्वयमुञ्	178	एषामपुंस्यां	238	ककुप् त्रिष्टुबनुष्टुभः	51
एकाद्वृक्षपलाशिकाभ्याम्	141	एहिमन्ये	276	ककेरुदन् णिच्च वा	61
एकानुबन्धकग्रहणे	15	एहीडायवाभ्यामन्यपदार्थे	101	ककेरुभः	63
एकान्यकिंयत्तदभ्यः	177	ऐषमोह्यः श्वसो वा	138	कच्छकुरसिन्धुसिन्ध्वन्त	141
एकान्याभ्यां	276	ऐषुकारिसौवीरशयाभ्र	133	कच्छगुलुच्छ	57
एकाहलवसानयोः	251	ओजसोऽहनि	257	कच्छामिवक्त्ववर्तान्तेभ्यः	140
एङायच् प्राग्देशात्	139	ओजस्सहोऽम्भसा वर्तते	153	कच्छवा ह्रस्वश्च	173
एङि पररूपम्	196	ओजस्सहोऽम्भः	200	कटच्च	168
एङोऽतिपदादौ	197	ओजोऽस्सरसोः	235	कटाच्छ्लोण्याम्	115
एङः प्रकृत्या	262	ओत औत्	217	कटादेः प्राच्यात्	141
एङ्गह्रस्वात्	195	ओतोऽशसोराम्	196	कटिपटिभ्यामोलः	69
एचः प्रश्नान्तादिवत्	265	ओतो लोपः श्यनि	229	कटेराहः	72
एचि	196	ओत्	5	कटेर्नु च वा	54
एचोऽप्रगृह्यस्य	244	ओत्समानोदराद्यति	270	कठचरकाल्लुक्	147
एचोऽयवायावः	195	ओदितः	241	कठिचकिभ्यामोरः	67
एजेः खश्	28	ओमभ्यादाने	265	कठिनान्तरप्रसारसंस्थानेभ्यः	155
एज्जद्वितीयत्वे तदादेः	181	ओमाङोः	196	कडारगडुलकाणखञ्ज	109
एणीकोशाङ्गद्वय्	151	ओरञ्	134	कणवणभण	226
एत ईत् बहुवचने	243	ओरावश्यके	24	कणादिषु	83

INDEX OF SŪTRAS

कणिकुलिवलिवलिभ्यः	71	कफ ईलेर्णिलुक्	44	कर्तरि ण्वुल्लतृजचश्च	24
कणेमनसी श्रद्धाप्रतीघाते	7	कवरमणिविषशरादेः	116	कर्तरि शप्	21
कण्टकपुलकरोमाश्च	169	कमण्डलुगुहलुगुलुगुलवः	43	कर्तर्यकेन	103
कण्टपृष्ठ	283	कमण्डत्वानिधिव्रह्मकृत	117	कर्तर्यजयै सङ्गते	23
कण्डूब्रसुवल्गुमन्तुमहीङ्	18	कमलसरोरुहसरोजाम्भोज	175	कर्तर्यात्मनेभाषेभ्यः	86
कण्डादीनां तृतीयः	192	कमलाद्भिदाकीकराभ्याम्	139	कर्तुर्युपमाने	31
कण्वेकाचि	286	कमितमिशमिभ्यो ङित्	57	कर्तुरीप्सिततमं कर्म	2
कतरकतमौ	279	कमितिभ्योर्दुक् च	55	कर्तुर्विप्	17
कतरकतमौ जातिपरिप्रश्ने	101	कमिमनजिन्यसि	41	कर्तुश्च लक्षणे	33
कतेश्च	159	कमेरत उच्च	66	कर्तृकरणयोश्च	93
कतेः	91	कमेर्णिङ्	20	कर्तृकरणे कृता बहुलम्	98
कथमि लिङ् च वा	80	कम्पने चलिः	10	कर्तृकर्मणोः	256
कथायाष्ठक्	157	कम्पेरोतो नलोपश्च	60	कर्तृकर्मणोः कृति	96
कदरकदलगुल्लचवाकुच	114	कम्पेर्नलोपश्च	69	कर्तृकर्मप्रवचनमप्रथमायाः	105
कदम्बपुष्पादिभ्यश्च	142	कम्बलात् संज्ञायाम्	158	कर्तृकर्मान्तरित	4
कदाचित्कर्मधारयः	107	कम्बोजमुरलकैरलचोल	127	कर्तृतृजकाभ्याम्	103
कदेर्णिच् पक्षिण	63	कम्बोजयवनौ मुण्डेन	101	कर्तृस्थामूर्तकर्मकाच्च	87
कद्रुकमण्डलु	257	कयाकह्योर्वा	73	कर्त्ता जीवपुरुषयोर्नशि	83
कद्रुपाण्डुमृकण्डु	123	करणाधिकरणयोश्च	79	कर्त्र्युम्भिकुम्भिकुण्डिन	138
कनेरी चातः	71	करणे च	83	कर्दमादीनां	275
कनेरीनकः	55	करणे यजः	31	कर्मकर्तरि च	21
कन्थं च	284	करवीराशोकचम्पक	152	कर्मकर्तरि च	86
कन्थायाष्ठक्	138	करवोपधकन्यापलदनगर	141	कर्मण उक्ञ्	163
कन्दलशैवलकुवलय	169	करोतेरोटच्	58	कर्मणा क्रियया	3
कन्देरत उच्च	43	कर्कलोहिताभ्यामीकक्	183	कर्मणि	254
कन्यकनिष्ठज्येष्ठमध्य	112	कर्करासः	43	कर्मणि च येन	79
कन्यायाः कनीन च	123	कर्णरथपतिसत्यवडम्भी	125	कर्मणि चाण्	73
कपाले हविपि	203	कर्णवसिष्ठ	136	कर्मणि चोपमाने	83
कपि	286	कर्णाष्टिरिटिरिचुरचुराभ्याम्	100	कर्मणि दम्भार्दिनाशि	25
कपिकेश	274	कर्णाक्षनखमुखकेशपाद	168	कर्मणि दृशिविशिभ्यां	82
कपिशान्तिभ्यां ढक्	166	कर्णात्	145	कर्मणि द्वितीया	92
कपित्थदधित्थ	206	कर्णाच्चह्रस्व	207	कर्मणि हनः कुत्सायाम्	31
कपिरिका	240	कर्णो वर्णः	283	कर्मण्यग्रथाख्यायाम्	31
कपेः स्थलस्य	248	कर्तृकर्महेतुना कर्मणि	103	कर्मण्यण्	27
कपोतोलूक	228	कर्तरि चर्षिदेवतयोः	37	कर्मण्यधिकरणे	77
कपोलकल्लोलकल्लोल	69	कर्तरि चारम्भे क्रियायाः	32	कर्मण्याक्रोशे कृञः खमुञ्	82

INDEX OF SŪTRAS

कर्मधारये	107	कस्येच्च	131	कालाध्वभ्यां कारकमध्ये	92
कर्मन्दकृशाश्वाभ्यां	147	कंशंभ्याम्	176	कालाः	98
कर्मप्रवचनीयाः	8	कंसमन्थ	283	कालाः परिणामिना	102
कर्मप्रवचनीयैः	92	कंसार्धाभ्यां टिठन्	159	कालेभ्यः	142
कर्मवेशाभ्यां यत्	163	कंसीयपरशव्ययोर्यजौ	152	कालेभ्यो भववत्	131
कर्माध्ययने वृत्तम्	155	कः करत्	266	काशपाशपलाशाश्चत्थ	135
कर्षात्वतोर्ध्वजः	267	काकतालादय इवार्थे	97	काशाश्चत्थनिशातविशाल	136
कलापिकुथुमि	213	काकादनगवादनतेजन	114	काशिचेदिमांयाति	139
कलापिनोऽण्	147	काण्डचीर	284	काश्यपकोशिकाभ्यां	147
कलाप्यश्चत्थ	143	काण्डाण्डाभ्यामीरच्	174	काष्ठदारूणां	276
कलिस्फुलिभ्यामिङ्गक्	56	काण्डादक्षेत्रे	113	काष्ठादीनि क्रियाविशेषण	97
कलेरविङ्कः	55	कादेर्वहुलम्	214	कासूगोणीभ्यां	182
कलेरशच्	70	कानः कानि	245	कास्तीराजस्तुन्दे	198
कलेरहः	72	कान्तिशिम्बि	240	किञ्चिगृजिभ्यां चित्	66
कलेरवरः	68	कापय्यक्षयोः	206	कितः	268
कलेर्मपक्	71	कामचारे	276	कितः संशयप्रतीकारयोः	17
कलेर्बुगिञ्चोपधायाः	71	कामप्रवेदनेऽकञ्चिति	81	किति च तद्धिते	224
कल्पे	147	कामप्रस्थदन्ताग्रावस्थन्दन	141	किति च हनः	212
कल्याणीसुभगादुर्भगा	124	कायः किः	45	किति चैतेपाम्	193
कवचिनश्च ठञ्	132	कारकाहत्त	285	किति नौ	254
कवं चोष्णे	206	कारवः	106	किदाशिपि	86
कविमतिपीडा	125	कारस्करो वृक्षे	198	किमः	178
कवेरचच्	57	कारिकाच्चिडाचश्च	7	किमः कः	218
कवेराङ्गिरसे	121	कार्तकौजप	281	किमः कुः	177
कव्यध्वर	264	कार्यकालं संज्ञापरिभाषाम्	16	किमः सङ्ख्याप्रश्ने	170
कव्यव्यरीप	254	कार्पापणसहस्रसुवर्ण	159	किमिदोरतः	11
कशकृत्स्नसुधायुगकर्ण	128	कार्पापणात् प्रतिश्चास्य वा	159	किमिदंभ्यां वो घः	169
कशेरत इच्च	67	कालसमयवेलासु लिङ्यदि	81	किमि श्रुः	39
कश्यपिचिमुचियजि	71	कालस्य चानहोरात्राणाम्	80	किमेत्तिङव्ययेभ्यः	180
कपिकुलिलुलिकलिभ्यः	65	कालहेतुफलेभ्यो रोगे	171	किमो डतरच्	182
कपेरनिटो भविष्यति च	37	कालात्	162	किमोऽत्	177
कपेर्डित्	60	कालात्	185	किमो हेतु	259
कसिपद्यतिभ्यो णित्	43	कालात् कार्यं च भववत्	163	किरतेरटलश्च वा	58
कसेरुच्चातः	63	कालात्साधु	143	किरतौ लवने	198
कसेरुच्चातः	64	कालाद्यत्	163	किरो धान्ये	75
कस्ककौत	247	कालाध्वपरिच्छेदमूलात्	94	किलेः कित्	72

INDEX OF SŪTRAS

किष्किन्धा गुहायाम्	198	कुत्सितानि स्वार्थवचनैः	100	कुलाङ्कज् च	124
किङ्कुः प्रमाणे	198	कुत्सिते	181	कुलाभ्रकरीरेषु	29
किसरतगरोशीरहरिद्रा	514	कुथेरुमक्	64	कुलामुष्यसरोभ्यः पुत्रात्	166
किसलयगयगवय	65	कुदकुकोर्नु च	64	कुलालकुम्भकारकर्मार	148
किंकिलास्त्यथेषु	81	कुदापाभ्यः शः	70	कुलालवष्ट	259
किं क्षेपे	101	कुम्तिचिम्ति	281	कुलिजाल्लक् च वा	161
कियत्तदेकान्येभ्यः	182	कुपेर्दुक् च	48	कुलिमयिभ्यामृतक्	60
कियत्तदेतदन्येभ्यः	178	कुप्यं धने	23	कुलुत्थकोपधादण्	152
कियत्तद्बहुषु कृजः	27	कुप्रादयः	278	कुलेरिजक्	57
किंवृत्तं च	275	कुप्पोः कपौ खरि	246	कुलेश्च माषक्	71
किंवृत्ते लिङ्गटौ	81	कुञ्जवामनकुञ्जकिरात	106	कुल्मापादज्	171
किंवृत्ते लिप्सायाम्	73	कुमति च	250	कुवश्चद् दीर्घश्च	57
किशुककिशुलककिपुरुष	101	कुमहन्द्रयां ब्रह्मणः	188	कुवोऽन्धच्	61
किं सर्वनाम	269	कुमारक्रीडनकेभ्यः	185	कुवोर्बुक् च वा	57
किं सानुसवनयोश्च	266	कुमारशीर्षयोः णिनिः	30	कुशाम्राधर्जरति	182
कीकटकपटर्कपटादयः	58	कुमारश्रमण	101	कुशाम्बविप्रविशशालूक	123
कीचकार्मकधमक	54	कुमारः	279	कुशिविशिभ्याम्	48
कुकमियमिशमिशकि	69	कुमारात् प्राथम्ये	130	कुषेः कित्	56
कुकेः कुक् च	63	कुमारादनूढायां च	113	कुसुभ्यां नाम्नः	119
कुक्कुट्यादयः	202	कुमार्या	282	कुसूलकुसूलदुकूलताम्बूल	69
कुगुध्वश्चिचश्चिवहि	69	कुमार्याः पुत्रश्चशुराभ्याम्	179	कुसूलकूप	283
कुङो यषुद् च	46	कुमुदकुमुटकुण्डल	136	कुस्तुम्बुरुः	198
कुचिजोश्चिन्नुक् च	46	कुमुदनडमहिषवेतसेभ्यः	136	कुहेः कित्	55
कुञ्जब्रध्नशङ्खभस्मगणलोम	121	कुमुदबीजबल्वज	135	कुहोश्चुः	236
कुटजोत्जबल्वजादयः	58	कुम्भजालशत	190	कुः पापेषदर्थयोः	103
कुटतीर्थपुलिनमलिनागस्ति	135	कुम्भनिधानसुदत्तसुदक्ष	134	कूलतीर	283
कुटादीनां	231	कुरः पासः	72	कूलसूद	284
कुटिमहिमिथ्यनिभ्यः	69	कुरुनादिभ्यो ण्यः	126	कूलात् सौवीरेषु	140
कुटीशमीशुण्डाभ्यः	183	कुरुयुगन्धराभ्याम्	140	कूश्माण्ड्यादयश्च	115
कुट्यर्तिभ्यामरुः	43	कुरुवृजी	280	कृकणकुङ्कणतृवणोल्बण	59
कुटिकितिपणिपेल्लपल्लि	70	कुरुवृषिमृदिपिशिभ्यः कित्	56	कृकणपर्णात् भारद्वाजात्	141
कुड्याया यलोपश्च	138	कुरुशकन्धुशङ्कुकर्तृभर्तृ	125	कृकदिदडिभ्योऽम्बच्	63
कुण्डं वनं	284	कुरोः कतपञ्चालयोः	225	कृके वचः कश्च	39
कुतुस्त्र्यिक्कुदाधारार्चि	54	कुलकुक्षिप्रीवाभ्यः	138	कृग्रोश्च	40
कुत्वा डुपच्	182	कुलटाय वा	124	कृच्छगहनयोः	222
कुत्सनाभीक्ष्णयोः	275	कुलाख्यानाम्	117	कृजः करणे ख्युन्	30

INDEX OF SŪTRAS

कृञश्च	57	कृत्यैरधिकार्थवचने	98	कुसेरचि दीर्घश्च	192
कृञश्चक् च	67	कृत्योकेष्णुच्	285	कृद्भ्यामेणुः	41
कृञः कतुः	41	कृतिमाकृतिमयोः कृतिमे	14	कृष्ट्वणज्ञद्वबृष्टमुभ्यः	66
कृञः कन्धुक् च	44	कृत्योऽर्थप्रयोगे कालेभ्यः	95	कृष्टृष्टृकुटिच्छिदिभिदि	45
कृञः कर्तरि	79	कृत्योऽर्थः	9	कृतृभ्यामीषन्	71
कृञः कित्	65	कृद्गहणे गतिकारकपूर्वस्यापि	12	कृतृवजिनिधाञ्भ्यः क्युः	61
कृञः प्रतियत्ने	95	कृद्भ्यश्चाकार्यगृहदातपोत्	174	कृष्टृचतिकडिभ्यः ष्वरच्	68
कृञः श च	78	कृत्योगा	102	कृष्टृवलिवल्लिरासिगर्दिभ्यः	63
कृञः सुपुण्यपापकर्म	31	कृद्भासरूपोऽस्त्रियाम्	15	कृष्टृवसिवपिराजिध्राजि	45
कृञा वा	7	कृन्धिभिन्धयुत्तम	101	कृष्टृशोडीमञ्जिकुटिपटि	67
कृञा वा	8	कृन्मेजन्तः	9	कृतृप्यर्थकर्तरि विकारे	93
कृञोऽञ्जच्	58	कृपियुवलिभ्य आसः	72	केकयमित	224
कृञो द्वितीय	187	कृपिविर्षिभ्यामाणक्	59	के तद्धितेऽणः	233
कृञो मुद् च	66	कृपो रो लः	240	केदाराद्यश्च	132
कृञोऽम्भच्	63	कृविमदिवासिमसिचति	67	केलिमर् कर्मकर्तरि	22
कृञोऽसुटः	222	कृवापाजिमिस्वदि	39	केवलमामकभागधेय	113
कृञो हेतुताच्छील्यानु	28	कृविलिभ्यामातच्	59	केवलादिभ्यश्च	256
कृतत्वचवर्णान्	19	कृवृत्तुस्यनिभ्यो नित्	61	केवलाभ्यां च	159
कृतलब्धक्रीत	143	कृवृर्षिमजिशंसि	23	केशमणिहिरण्य	173
कृतश्च	267	कृशाश्वारिष्टारिश्मविशाल	134	केशाद्वा	132
कृतस्यास्मरणे	33	कृशेरानुक्	42	के शीङो रद् चास्य	43
कृतापकृतभुक्ताभुक्	101	कृषिचमितनि	43	कैरवभैरव	70
कृतिभिदिलतिपुतिभ्यः	55	कृपिरजोः कर्मकर्तरि	21	कैशीशमिरमिभ्यः कुः	40
कृतृकृपिभ्यः कीटन्	58	कृषेरादेश्च च	47	कोटरमिथ	207
कृतृदृरुहि	253	कृषेष्ठ च	43	कोपधाच्च	134
कृते	148	कृष्टपच्याः कर्मकर्तरि	23	कोपधादण्	140
कृतेः कतयोस्तकौ च	39	कृष्णरणाभ्यां	122	कोपधादण्	150
कृतेः कूच्छौ च	66	कृष्णस्य	271	कोश्च स्त्रियाः	166
कृत्तद्धितष्फड्याप्त्यूङः	1	कृष्णात्तिलेषु	179	कोः कत् तत्पुरुषे	206
कृत्तद्धितौ सप्तमीस्थमुपपदम्	2	कृष्णान्मृगे	186	कौटिल्य एव गत्यर्थेभ्यः	18
कृतिकार्थ	287	कृष्यासुतिरजःपरिषद्भात्	174	कौडिलाडि	117
कृत्यतुल्याख्यान्यजात्या	100	कृसकुसुस्तुयुरुणां पन्न् च	62	कौण्डिन्यस्य कुण्डिनच्च	127
कृत्यार्थे	255	कृसभृष्टशकिकङ्किर्कि	58	कौण्डोपरथदाण्डकि	183
कृत्याः प्रैषातिसर्ग	24	कृसभृष्टृभ्योऽण्डः	59	कौतेरियः	65
कृत्येऽवश्यमः	204	कृसभृष्टृस्तुक्षुचरिचटि	54	कौतेर्दिशिः	46
कृत्येषु कर्तरि वा	96	कृसभृष्टृपुपिमुषिमूङ्	54	कौतेर्दिभिः	51

INDEX OF SŪTRAS

कौपिञ्जल	149	क्ये	240	कुञ्चकोकिलाभ्याम्	123
कौरव्यादसुरिमाण्डूकेभ्यः	113	कतुदशी	283	कुधद्रुहेर्ष्यासूयार्थानां	3
कौ रुरुष्टिरणिटभ्यः	54	कतुभ्यष्टक्	131	कुधद्रुहोरुपसृष्टयोः	3
किङिति	209	कतौ कुण्डपाय्य	24	कुधभूषार्थेभ्यश्च	35
किङिति	231	कपेः संप्रसारणं च	78	कुधियुधिधुधितृषित्विषि	79
क्तक्तवत् निष्ठा	1	क्रमपदशिक्षामीमांसा	132	कुशस्तुनस्तृच्	217
क्तवतुः	32	क्रमः	221	कुशियसिभ्यामाङि	37
क्तस्य द्वचो ना	270	क्रमः क्त्वि	208	कोङ्गे रो लश्च वा	55
क्तस्योन्विषयस्य कर्मणि	94	क्रमितमिनमिस्तम्भामतः	45	कोशयोजनादेः शतात्	162
क्तःसूपमान	285	क्रमेरेलकः	55	कोष्टुः पादमानाभ्याम्	127
क्तादनात्यन्तिके	185	क्रमेः क च	57	क्रौञ्चाया ह्रस्वश्च	136
क्तादल्पोक्तौ	116	क्रमेः क्रम् च वा	55	कृमः परस्मै	229
क्तान्तं वा	109	क्रयविक्रयादठन्	152	क्लिदेः के	192
क्तिचि दीर्घश्च	210	क्रव्ये वा	31	क्लिन्नाल्लिश्चिदपिद्वपुचुल	168
क्तिचुकृतः संज्ञायाम्	84	क्रिया क्रियार्थे	195	क्वचित्करणेन	2
क्तिनि नित्यम्	222	क्रियानर्हेभ्यश्चाकारकत्वे	94	क्वचित्पूर्वम्	16
क्ते च	280	क्रियानिमित्तं कारकम्	2	क्वचित्पूर्वं च	110
क्तेन नञ्विशिष्टेनानञ्	101	क्रियान्वाख्यानाच्च	19	क्वचिदनुवर्तते	13
क्तेनाहोरात्रावयवाः	99	क्रियाप्रकारे धा	178	क्वचिदुभयगतिः	14
क्ते नित्यार्थे	280	क्रियाप्रश्ने	275	क्वचिद्विद्यमानार्थे	105
क्तेरग्रहस्त्रिह	221	क्रियाभ्यावृत्तिसमयसमूहेषु	76	क्वणोऽनुपसर्गाच्च	76
क्तेरपाच्चायस्तिः	222	क्रियायां च क्रियार्थायाम्	73	क्वसुश्च	254
क्तेः	153	क्रियायां द्वे	190	क्वसोरेकाज	223
क्त्वाणमुलोः	238	क्रियायाः	276	क्वाति	177
क्त्वातोऽनुनृक्तसुनः	9	क्रियाविशेषणकाल	1	क्वामेहलतसिभ्यस्त्यप्	138
क्त्वि स्कन्दस्यन्दोः	210	क्रियाव्यतिहारे	86	क्वावाशास	210
क्त्वो यक्	263	क्रियाव्यतीहारे	79	क्विन्दशोः कुः	242
क्वोऽसितपलिताभ्याम्	114	क्रियार्हेभ्यः कारकत्वे	94	क्विप् च	31
क्यङ्	17	क्रियासमभिहारे	238	क्विब्रह्मभ्रणवृत्तेषु	31
क्यङि वा	235	क्रियासमभिहारे लोट्	81	क्षणेर्दयिः	47
क्यचि च	234	क्रीङ्जीनाम्	194	क्षत्राङ्गलिवास्तुभ्यश्च	145
क्यच् परे	253	क्रीडिमुपिभ्यामाङि	34	क्षत्राजातौ घः	124
क्यच्योः	214	क्रीडोऽनुपरिभ्यां च	87	क्षत्रियात्	147
क्यजिमामद्यशूभ्यः	67	क्रीतवत्परिमाणात्	151	क्षदेर्युक्ते	45
क्ययशाभ्यां	254	क्रीतात्करणादेः	116	क्षयो निवासे	270
क्यस्य वा	210	कृङ् देविविद्भ्याम्	112	क्षायो नित्यम्	242

INDEX OF SŪTRAS

क्षिपकाध्रुवका	228	खनगसिन्धुकुञ्जेभ्यः	173	गतिज्ञानप्रत्यवसानार्थ	2
क्षिपरदवदवादिविभ्यैः	35	खनिकष्यञ्जयसिवसिध्वनि	45	गतिरनन्तरः	280
क्षिपिनदिपदिपति	42	खनेरी च	23	गतिर्गतौ	276
क्षिपेः कित्	47	खनो घञ्	80	गत्यर्थलोटात्	276
क्षिप्रवचने लट्	80	खनो लोपश्च	42	गत्यर्थकर्मकपिबति	32
क्षियाशीः प्रैषेषु	244	ख्यां चयः	236	गत्यर्थानां	94
क्षीवकृशपरि	242	खयि खरः	235	गत्यर्थेभ्यः	254
क्षीरभगिनि	282	खरखुराभ्यां नस् वा	190	गदमदयमिभ्योऽनुपसर्गे	22
क्षोराङ्गठञ्	131	खरि	245	गन्तव्यपण्यं	278
क्षीरादिभ्यः	234	खर्जिखडिकृपिवल्लिर्माय	67	गन्धेररक् च	70
क्षुत्तुङ्बुभुक्षापिपासा	169	खर्परे लोपः	246	गभीरगम्भीरेतराभिपिक्त	134
क्षुद्रकमालवात् सेनायाम्	132	खर्युवणः	272	गमजनखन	212
क्षुद्रजन्तवः	107	खलतिकादिषु वचनम्	111	गमयमतन	210
क्षुद्रजन्तूपतापेभ्यश्च	172	खलयवमाषतिलवृषप्रह्म	158	गमहनदृश	223
क्षुद्राक्षान्तनितान्तवृक्षेन्द्र	136	खलादिनिश्च	133	गमेरा च	68
क्षुद्राभ्रमरपटरपातपादञ्	148	खलेरीनच्	62	गमेरिनिः	50
क्षुधिवसिभ्यां	220	खले संहृतसंहियमाणा	98	गमेरू च	210
क्षुब्धस्वान्तध्वान्त	222	खश्चात्ममाने	31	गमेर्डित् द्वे च	49
क्षुम्नाति	251	खः सपूर्वाच्च	124	गमेर्लिङि	209
क्षुल्लकश्च	279	खान्तस्य	271	गमेस्त च	36
क्षेत्रियच् परक्षेत्रे	172	खार्यावा	188	गमेः कालहरणे	87
क्षेमप्रियमद्रभद्रेष्वण् च	29	खिती च एकाचोऽमः	200	गमेः कित्	41
क्षेः क्षी	211	खित्यनव्ययस्य	204	गमेः सन्वच्च	42
क्षेः क्षी च	242	खिदेरादेचो वा	261	गम्भीरपञ्चजनाभ्यां ज्यः	144
क्षौमवृत्तिखाडायनि	141	ख्यात्यात्परस्य	197	गम्यदिभ्यां गन्	56
क्सस्याचि	229	ख्याजि	246	गरदरौ	267
खगागोरगपतगपन्नग	29	ख्यातिपश्चादर्थयोः	97	गर्गवत्साजव्याघ्रपात्	120
ख च	258	गङ्गादिभ्यो वा	109	गर्तगाहाभिसक्थदक्ष	134
खजिबलिपतिभ्य आकः	54	गङ्गागोधाविधवा	123	गर्तान्ताच्छः	141
खञ्जेरीटः	58	गङ्गासंज्ञोखाशिखा	126	गर्भः सुहितवृत्त	100
खद्वा क्षेपे	98	गडुलदीनदायादविदग्ध	165	गर्भादप्राणिनि	169
खद्वारूढ	285	गणाधिभ्यां पत्युः	165	गर्हान्तस्वसमविपम	141
खण्डदण्डस्थूलबाहुवेणु	134	गणिकाब्राह्मणमाणव	132	गर्हयां लङपि जात्वोः	80
खण्डिकाहन्हलवन्धयुग	132	गणैकशीति	282	गर्ह्यम्	154
खण्ड्यज्योङ्गुको च	43	गतयश्च	7	गलेचोपकपादहारकादयः	24
खदिरबाधिरभगलोलन्द	134	गतयः	103	गल्भक्लीवहोडेभ्यो ङित्	17

INDEX OF SŪTRAS

गवादिषु विन्देः	25	गुरुलघु	225	गोपवनशिमुबिन्दु	120
गवाश्वगवाविकगवैडक	106	गुरेर्जक् च	66	गोपादिष्वनेरसिः	48
गवि युक्ते	203	गुरेः फग्लश्च	62	गोपिकागोपालिका	122
गवियुधिभ्यां	248	गुरोरेकैकस्य	243	कोपुच्छाढक्	152
गव्यूतिरूर्ध्व	195	गुरोर्हलः	78	गोबिडाल	281
गस्थथक्	26	गुलिविलिभिलिसिधीन्धि	63	गोमिन् पूज्ये	175
गाङ ईस्ये च	232	गुलुगुधापीडायाम्	7	गोमूलादाच्छादने	179
गाङ् लिटि	219	गुवः कित्	60	गोरचि यत्	119
गाण्ड्यजगाम्भ्यां संज्ञायाम्	173	गुवृवीर्पाचवचियमिमनि	68	गोरतद्धितलुकि	188
गात्रपुरुषयोः स्नातेः	82	गुहाराधा	270	गोरव्यूतौ	261
गाथिविदथि	215	गुहितिर्लवसिवपिक्षपि	78	गोरुपसर्जनस्यान्यस्य	111
गादाभ्यामेष्णक्	59	गूथयूथप्रोथपृष्ठादयः	60	गोरो वा	197
गाधलवणयोः	278	गृध्रिवाञ्चिभ्यां प्रलम्भने	89	गोलोमपुच्छाभ्याम्	183
गायतोऽनुपसर्गात्	30	गृभृस्त्वभ्यो गः	56	गोषदिषेत्वाकृष्णोऽस्य	176
गिरः पुग्नस्वश्च	46	गृष्टिद्वाष्टिहलिविश्रि	124	गोष्ठज	274
गिरिचक्रादिभ्यः	250	गृहपति	285	गोष्ठाद्भूतपूर्वे	167
गिरिनिदीपौर्णमासी	189	गृहपतिना संयुक्ते ङ्यः	156	गोष्पदं सेवित	198
गिरिभ्यः शास्त्रजीविषु छः	146	गृष्टदुर्वीधुर्वीभ्यः क्तिपू	51	गोस्त्रश्च	133
गिरो भन्	63	गैहार्था	271	गोः पदान्ते	256
गिरो लश्च	25	गेहे कः	26	गोः पुरीषे	150
गिरौ डित्	28	गेहेगोष्टौ शूरक्ष्वेडिनर्दि	99	गोः संहितायाः	285
गुगम्यदिदुदिमुदिभ्यश्छक्	57	गेहेमेहिपिण्डीशूरौ	99	गौणमुख्ययोः मुख्ये	14
गुडापूपसक्तुमासौदन	157	गोघ्नः संपदाने च	30	गौरशबलकल्माष	114
गुडेरुचक्	57	गोचरसंचरवहव्रजव्यज	79	गौः साद	280
गुणकात्स्न्ये	282	गोडारिष्ट	283	ग्रन्थान्ते च	205
गुणवचनेभ्योऽसमासकृत्	165	गोतन्तियवं	281	ग्रसित	264
गुणष्टादौ पुंवद्वा	217	गोलचरणात्	166	ग्रहणे वा	170
गुणस्यनूङ्	201	गोलादङ्कवत्	130	ग्रहश्च	75
गुणोत्तरेण तरलोपश्च	103	गोलादङ्कवत्	146	ग्रहः	26
गुणो यङ्लुकोः	236	गोलाददण्ड	149	ग्रहिगुहिभ्यां	221
गुणे वा	93	गोलाद्बहुलं वृञ्	147	ग्रहिव्यभ्योः	193
गुदस्य	271	गोलान्तात्तद्वदजिह्वाकात्य	139	ग्रहिस्थापराधीमन्त्रि	25
गुधेरूमः	64	गोलान्तेवासि	281	ग्रहिस्वपिप्रच्छां	193
गुपूधूपिपिच्छिपणिपनिभ्यः	19	गोलाष्टक्	128	ग्रहेरस्यालिटि	220
गुपेर्छिडि	253	गोलोक्षोष्टोरभ्रराजराजन्य	132	ग्रसेरा च	63
गुपो गर्हायाम्	17	गोधाया ढक् च	124	ग्रसेर्बित्	70

INDEX OF SŪTRAS

ग्रामकौटाभ्यां तक्षणः	188	घ इत्	227	चतुरं यच्छौ च	170
ग्रामजनपदैकदेशादञ्च	142	ङमो ह्रस्वाद्दे	245	चतुरः	268
ग्रामजनबन्धुसहायेभ्यस्तल्	133	ङयि च	270	चतुर्थी प्रकृतौ	280
ग्रामश्च शिल्पिनि	279	ङसिङसोः	197	चतुर्थी यता	99
ग्रामात्कुमारघण्डाभ्यां च	166	ङसेश्च	92	चतुर्थी संप्रदाने	93
ग्रामादीनां	272	ङितश्च	86	चतुर्मासाद्यशे	144
ग्रामाद्यखजौ	138	ङित्	12	चतुष्पादो गर्भिण्या	100
ग्राम्यपशुसंघेष्वतरुणानेक	109	ङित्यसख्युः	233	चतुष्पाद्भ्यो ङञ्	124
ग्रीवातोऽण् च	144	ङिभ्योर्वा	213	चतेरुन्	51
ग्रीवाश्रविष्ठापवित्रापविन्दा	121	ङेङस्योर्यातौ	91	चत्वारिंशदादौ	203
ग्रीष्मघर्मकूर्मसूर्म	64	ङेरामाडादिभ्यः	233	चदेरमसिः	53
ग्रीष्मवसन्ताभ्यां वा	143	ङे सुतोऽम्	91	चन चिदि	276
ग्रीष्मादच्छन्दसि	118	ङेः सिन्	91	चन्द्रवृत्तेर्नक्षत्राद्युक्तः	130
ग्रीष्मावरसमाभ्यां बुञ्	143	ङणोः कुक्कुडकौ	245	चपेरेटच्	58
ग्रो णित्	58	ङया ईच्च	191	चमेरुच्चातः	46
ग्रो मुद् च वा	49	ङयापः	262	चमेरुः	43
ग्रो यङि	240	ङयापो दीर्घात्	195	चयश्शः	252
ग्लस्नावनवमश्च	10	ङयापोः संज्ञायाम्	204	चरणाद्बुञ्	149
ग्लानुभ्यां ङौः	45	ङयाबूङः	123	चरणे ब्रह्म	205
ग्लामास्याक्षिपचि	34	ङयाश्छन्दसि	269	चरति	152
घञ्	73	ङयाः	214	चरफलोः	237
घञि भाव	209	ङयुद्धृतः	191	चरिचलिपति	192
घटघटीधनुर्दण्डयष्टित्सर	27	चकिरभ्योरुच्चोपधायाः	66	चरेराङि चागुरौ	23
घटादयः	9	चक्रचक्रवाक	135	चरेरिटच्	58
घण्टाजटासटादयः	58	चक्रिसस्त्रिजिज्ञिदधिनेमयः	36	चरेष्टः	28
घतनकालेषु	201	चक्षिङः ख्याञ्	219	चर्खरि	251
घरुकल्पचेलद्	202	चक्षेरसिक् च	51	चर्मणः कोशे	213
घसह्वर	253	चङो वा	270	चर्मण्यञ्	158
घसिभसोः	263	चङ्युपधायाः	227	चर्मोदरयोः पूरेः	82
घासकर	202	चजोः कुघिण्यतोः	228	चलनशब्दार्थादकर्मकाद्युच्	35
घिनुण्	209	चटकादैरक्	124	चलनाहारार्थात्	90
घुषेर्विशब्दने	222	चटिकठिभ्यामाकुः	40	चवाभ्यां	276
घृतादीनां	272	चण्डादिभ्यश्च	256	चवाहाह्वेषु च	276
घृसिह्रसूचितिभ्यः क्तः	59	चण्डिभङ्गिभ्यामातकः	56	चातुर्मास्येभ्यो यलोपश्च	163
घृसुधुघृष्टि	47	चतुरश्च	217	चातुर्वर्ण्यचातुराश्रम्य	165
घोषकट	282	चतुरसङ्गतलवणबडबुध	164	चादयः	274

INDEX OF SŪTRAS

चादिलोपः	276	चेरुपन्योर्ङित्	40	छे	150
चानुकृष्टमुत्तरत् नानुवर्तते	13	चेर्वा	229	छेदभेदद्रोहदोह	161
चान्द्रभागादनद्याम्	115	चेलाथं क्रोपेः	82	जक्षादयश्चाशासः	4
चायः कि च	41	चोः कुः	241	जङ्घायाः प्रहृतप्रहाराभ्याम्	153
चायः की	193	चौ	207	जटाघटाकालाभ्यः क्षेपे	173
चायः की	261	चौपयतचैकयतचैत्र्यत	117	जटाघटाभ्यां क्षेपे	172
चारुसाधु	285	च्छाशोर्वा	234	जठरपिठरकुररक्ररमकर	66
चारौ वा	30	च्यथं भृशोत्सुकशीघ्र	17	जडखडार्हग्रीष्मवीक्ष	121
चाथं	105	च्य्यादिः प्राकृतमासान्तेभ्यः	9	जनपद	273
चावतद्धिते	271	च्यौ च	234	जनपदनाम्नः क्षत्रियादणः	128
चाहलोपः	276	छकारकयोः	205	जनपदवत्सर्वे	147
चिण्णमुलोर्दीर्घः	227	छगलिनो दिनुक्	147	जनपदेभ्यः	140
चिण्णमुलोः	216	छलसत्यानृतविशिखाभ्यः	155	जनपदेभ्यो नित्यम्	188
चितः	268	छदिवलिभ्यां ढञ्	158	जनपदे लुबविदिशादिभ्यः	136
चितेः कपि	207	छदिरहो नुर ह्रस्वश्च	52	जनसन	209
चितौ च	75	छन्दसः	258	जनसन	254
चित्यामिचित्ये च	24	छन्दसा निर्मिते	156	जनसन	269
चित्तिङ आश्चर्ये	18	छन्दसि	271	जनाजल्पे	157
चिलीकरणे प्रापि	19	छन्दसि	273	जनिकर्तुः प्रकृतिः	4
चिदित्युपमाथे	243	छन्दसि	275	जनिजापुणिकृतिभ्यः कथप्	65
चिम्योर्ङोचच्	57	छन्दसि वा	277	जनिता	262
चिस्फुरोर्णौ	194	छन्दसि वा	286	जनिर्मानयजिशुन्धि	42
चिहणचिक्कण	284	छन्दसो मानभाषा	145	जनिवध्योः	226
चीरमुपमानम्	284	छन्दसो यदणौ	145	जनीजृष्कनुस्त्रजोऽमन्ताश्च	9
चीवरादार्जने परिधाने च	19	छन्दस्यादिश्च	286	जनीशीर्ङिभ्यः	223
चुडतुल	250	छन्दोगौक्थिकयाज्ञिक	148	जनेजनाभ्यां वादात्	157
चुद	11	छन्दोनाम्नि	248	जेनरुसिः	51
चुरादिभ्यो णिच्	18	छन्दो नाम्नि च	75	जेनेर्धः	57
चुल्लकोत्सुकचिबुकचूचुक	55	छविस्थविकिकिदीवि	48	जेनेर्बुक् च	43
चुल्लमादिश्च	1	छविस्तः	246	जेनेस्त च	42
चूडाश्रद्धादिभ्योऽण्	164	छश्च	124	जन्तुगङ्गकनिदाघ	127
चूर्णचौल	284	छातिपेलि	282	जपजभदहदश	236
चूर्णादिनिः	153	छादेर्धेऽद्वयाद्युपसर्गस्य	227	जपादीनां पो वः	240
चूर्यगिभ्यां निः	47	छाया	110	जपिवभ्याश्चसि	222
चेलचीर	284	छित्त्वरद्वत्वरधीवरपीवर	68	जम्ब्वा वा	150
चेरमौ	31	छिदिभिदिभ्यां कुरच्	36	जयति दीव्यति खनति	152

INDEX OF SŪTRAS

जयतेश्च कस्तुः	34	जान्तनशामनिटि	210	ज्येष्ठात्	259
जयतेः हलौ	23	जायाया जं दं च वा	107	ज्योतिरायुर्भ्यां	248
जयः करणे	270	जायां पिञः	44	ज्योत्स्नातमिस्त्राकुण्डल	173
जराजटावनरसेष्विणः	39	जालमानायः	80	ज्योत्स्नातमिस्त्रोर्जस्विन्नूर्ज	174
जराया जरश्च	189	जासिनाटक्राथिपिपां	95	ज्वलह्वलनमोऽनुपसर्गा वा	10
जराया जरसू वा	218	जिह्वामूलाङ्गुलेऽश्लः	144	ज्वलादिनीभूभ्यो णः	25
जलेराषः	71	जिह्वोन्मथने लङिः	10	ज्ञपेरनन्त्यस्य	235
जल्पभिक्षुकुट्टुण्टवृडः	35	जीण्डक्षिविभ्रिपरिभू	35	ज्ञमेर्ज्ञः	58
जशो हः	252	जीर्णाच्छालिषु	179	ज्ञानोर्जा	230
जसश्शी	91	जीर्धतेरतृन्	32	ज्ञोऽविदर्थस्य करणे	95
जसि च	233	जीवनस्य मूते	206	ज्ञयः	189
जस्वा	239	जीवन्तपर्वताभ्यां वा	122	ज्ञयः	240
जस्सशोः शिः	91	जीविकायें च	182	ज्ञरां झरि	252
जहातेः क्तिव	235	जीविकोपनिपदावौपभ्ये	8	झलां जशोऽन्ते	242
जागरूकः	37	जीवीतस्य च	160	झलां जश्	251
जागुरक्स्काने	231	जीवे ग्रहः	83	झलि तिङ्यपिति	209
जागुः	78	जीवेरदानुक्	42	झलो झलि	241
जाग्रुषो वा	20	जीवेरातुः	41	झल्युपोत्तमम्	269
जाण्डापाण्डादारक्	124	जीवेरातुकन् वृद्धिश्च	54	झष एकाचः	241
जातात्पुसि	121	जुकिजनिर्पणिभ्यो दीर्घश्च	58	झषस्तथोर्धोऽधः	241
जातावपि	32	जुगुप्साविरामप्रमादार्थानाम्	3	झषां जशः	236
जातिकाल	286	जुचङ्गम्यदन्द्रम्य	35	झस्य रन्	86
जातिकालमुखादिभ्यश्च	109	जुपः क्त्यः	220	झस्य रुट्	255
जातिनाम्नः कन्	181	जुष्टार्पितः	270	झेर्जुस्	86
जातिरयच्	202	जुस्पुकोः	231	झोऽन्तः	85
जातिर्जात्या	100	जुहोतेर्द्वं च	37	जमन्ताङुः	59
जाते प्रोष्ठभद्राभ्यां	225	जुहोत्यादिभ्यः श्लुः	21	जमि च च्छवोः शूठौ	208
जातेरतण्डुलादेः	174	जृवृभ्यामूथन्	60	जितः	89
जातौ प्रियचित्र	184	जृकमिरमिभ्योऽठच्	58	जिदार्षण्येभ्योऽणिजोः	129
जातौ यत् शुक् च	126	जृपृकृमज्जिपीयिहन्यङ्गि	71	जीतः क्तः प्राग्वत्	37
जात्यन्ताच्छः	185	जृविशिवहिवसिभूजिरेवसाधि	59	जिणिति	224
जात्याख्यायामेकस्मिन्	90	जृशृस्तृजागृकृनीधुषिभ्यः	48	जित्यादिर्नित्यं	270
जात्वपूर्वम्	275	ज्यादादीयसः	214	ज्यादीनां बहुषु	183
जानपदाद्भुत्तौ	115	ज्यायान् भ्रातृणाम्	108	टकितावाद्यन्तौ	12
जानुनीविभ्यां च	145	ज्यात्रश्चभ्रस्जाम्	193	टग्लक्षणे जायापत्योः	30
जानुबिन्दू शिरसः	108	ज्येष्ठकनिष्ठ	272	टाङ्सोरिनस्यौ	91

INDEX OF SŪTRAS

टाबादीनाम्	111	णः पन्थश्च नित्यम्	162	तत्पचति द्रोणादण् च	161
टिकेष्टुद च	63	णिच्यनित्	13	तत्पुरुषः	98
टि च दीर्घापः	232	णिजर्थे च	89	तत्पुरुषः समानाधिकरणः	2
टिङ्ढाणञ्ठक्ठञ्जन्	113	णिनि	281	तत्पुरुषे शालं	284
टिदात्मनेपदानां टेरेत्	85	णियकोः	13	तत्प्रकृतमिति मयद्	184
टिन्मिक्तिकादिः	4	णिश्रिद्रुसुकमिभ्यः	20	तल	99
टेरिमेष्टेयस्सु	214	णिश्रिब्रूजात्मनेपद	21	तल कुशल इत्याकर्षात्	170
टेरन्यत्तापि	213	णेरणौ यत्कर्मणौ	89	तल गृहीत्वा तेन	105
टोऽस्त्रियां ना	233	णेरनिटि	210	तल घटते कर्मणोऽठच्	169
टौ सोरनः	219	णेरयि	262	तल जातः	143
ट्वितोऽथुच्	77	णेरिष्णुच्	254	तल तस्येव	164
ठक् च	139	णेर्वा	250	तल दीयते	163
ठस्येकः	216	णेर्वृत्तं ग्रन्थे	222	तल नियुक्तः	155
ठाजादावेकाच्	181	णेश्च	227	तल भवः	144
ठाटाजादौ वा	217	णेश्च	237	तलवशुणादेः	221
डडरेके कवकाश्च	80	णो नः	195	तल विदितः	160
डाजलूहितजिह्वाश्याम	17	णौगमिरबोधे	219	तल साधुः	157
डतरडतमयोः	238	णौ मृगरमणे	209	तल साधौ	257
डश्च	29	णौ संश्रद्धोः	194	तलोद्धृतं पात्रेभ्यः	130
डान्यव्यक्तानु	238	णौ संश्रद्धोः	220	तत्स्थगुणवचनेभ्यः	180
डाप् चोभ्याम्	113	ण्य आबन्धके	229	तत्स्थैर्गुणैः	103
डिण्टन्	58	ण्यासश्रन्धघट्ट	78	तत्स्वसमविषमपरम	165
डिण्डीरवानीराभीरगभीर	67	ण्युद् च	26	तथायुक्तं चानीप्सितम्	2
डिमेः कित्	64	ण्वुल्	79	तदलास्मै	160
डुकुटिकशिशालिभ्यः	70	ण्वुल् च	73	तदधीते तद्वेद	131
डुः शंक्सिप्रेषु	37	तक्षशिलाछगलग्रामणी	146	तदधीने	186
ड्वितः क्रिः	77	तक्ष्णो नलोपश्च	136	तदन्ताच्च	157
ड्वंश्चाष्टाचत्वारिंशतः	163	तडानास्त्वात्मनेपदानि	2	तदन्ताच्च	175
डग्लोपश्च	124	तच्चरतीति चैतेभ्यो व्रत	163	तदर्थं विकृतेः प्रकृतौ	158
डस्य च	226	तच्छीलतद्धर्म	34	तदर्हम्	164
डे अग्रायी	202	तच्चिवञ्च्योरकि	228	तदविधभ्यश्च	140
डो डे लोपः	245	तडेरगच्	56	तदस्मिन्नधिकं	170
डूलोपे	207	तत आगतः	145	तदस्य ण्यम्	154
णजिनुण्भ्यां नित्यम्	185	ततः शसो नः	197	तदस्य परिमाणम्	160
णमुल्यादिः	269	ततो विधीयमानः	1	तदस्य परिमाणम्	258
णल्युत्तमे	226	तत्त्वान्वाख्याने च	33	तदस्य प्राप्तमृत्विगः	258

INDEX OF SŪTRAS

तदस्य ब्रह्मचर्यम्	163	तनेर्यक् च	41	तस्करबृहस्पती	198
तदस्य सञ्ज्ञातं	169	तनोतेर्यकि	209	तस्थस्थवस्ससां	85
तदस्य सोढम्	144	तनोर्वा	208	तस्मान्नुडचि	204
तदस्यात् स्यादिति	158	तनोः सूत्रे	185	तस्मान्नुडनेक	236
तदस्यास्त्यस्मिन्निति	172	तन्वादिचिरोद्धते	171	तस्मै कामति	18
तदस्सोल्लोपः	197	तन्मध्यपतितः	14	तस्मै प्रभवति	163
तदादेः	144	तपसः क्यच्	18	तस्मै भृतोऽधीष्टः	162
तदादौ च	33	तपस्तपःकर्मकात्	21	तस्मै हितम्	158
तदिहास्ति च	133	तपःकर्मकाच्च	87	तस्य तात्	256
तदुभयं विकरणविभक्ती	1	तपःश्रुतादिषु वा	108	तस्य दक्षिणा यज्ञेभ्यः	163
तदेकवचनं सम्बुद्धिः	4	तपःसहस्राभ्यामण्	173	तस्य धर्म्यम्	154
तदो दानीम्	177	तमवर्थ इष्टन्	180	तस्य निमित्तं संयोगोत्पातौ	160
तद्रच्छति पथिदूतयोः	146	तमिविडिमृणिकुणिकुलि	69	तस्य पाकः पीलुकर्कन्धु	168
तद्वितस्तसादिः प्राग्धनः	9	तम्यम्यर्दिजीनां दीर्घश्च	66	तस्य पूरणे डट्	170
तद्वितस्य	268	तयसः	268	तस्य प्रयोजकोऽनुकूल	2
तद्वितार्थादौ सङ्ख्या	2	तयेर्विन्मतोर्लुक्	180	तस्य भावस्त्वतलौ	164
तद्वितार्थोत्तरपदसमाहारे	100	तयोर्वावचि	244	तस्य महानाभ्यादित्यव्रत	163
तद्वितोऽञ्चुद्धि	202	तयोर्वा	88	तस्य वापः	160
तद्युक्तात्कर्मणोऽण्	185	तयोः कृञः	32	तस्य विकारः	150
तद्वति धण्	178	तरति	152	तस्य व्याख्यान इतिकल्पे	145
तद्वदामन्वितम्	275	तरतेरक्षुः	34	तस्य समूहः	132
तद्वदिति च	168	तरतेः सन्वत्तुक्चाभ्यामस्य	45	तस्य सः सौ	218
तद्वहति	155	तरतमपोः	249	तस्यादित उदात्तमर्धह्रस्वम्	4
तद्वानासामुपधानः	257	तरतमपौ घः	1	तस्यापत्यम्	119
तद्विपर्यासे च	94	तलिमलिशलिभ्यो णित्	67	तस्येदम्	148
तद्विशेषेभ्यो लुक्	172	तलो डौ	264	त प्रत्यनुभ्यामीपलोमकूले	153
तद्विप्रयातुः	221	तवकममकावेकत्वे	142	तं भूतो भावी	162
तनादिभ्य उः	22	तवममौ ङसि	218	तं वर्तयति रोमन्थाद्भनुचलने	18
तनादिभ्यस्तथासोः	20	तवेर्णिद्वा	71	ताडेर्णिलुक् च	49
तनिमनिकणिभ्यो डुः	41	तवैचान्तः	280	तातत्कालः	11
तनिमलिवलिभ्योऽयन्	65	तव्यत्तव्यानीयरः	22	तातत्रातालातसुतपुतपित्त	59
तनिमूङ्भूहिभ्यः कित्	59	तव्यादयः प्राक्किपः	1	तादर्थ्यं	93
तनूकरणे तक्षः	22	तसादिः	268	तादर्थ्यं प्रकृत्या	99
तनेरनश्च वः	48	तसिवतीनानाञ्शासि	9	तादियुष्मत्	266
तनेर्ङिथिः	47	तसिश्च	148	तादेस्सहलुभेषु	220
तनेर्ङुः	42	तसिश्च	179	तादौ च	280

INDEX OF SŪTRAS

ताम्येकवचनद्विवचन	2	तिल्यशिक्ष्य	274	तूष्णीमि च	84
तापेर्द्विष्वपरयोः णिलुक् च	29	तिष्ठद्रुवहृद्वायतीगवानि	98	तूस्ताद्विहनने	19
तारका ज्योतिषि	228	तिष्यपुनर्वस्वोर्नक्षत्रद्वन्द्वे	90	तृणधान्यानां च	272
तालादण् धनुषि	150	तिष्यपुष्ययोः	214	तृणनडजनपर्णवर्णार्णव	135
तालेरीसच्	72	तिष्यपुष्यसिध्या नक्षत्रे	23	तृणह इम्	232
तासश्च कृपः	221	तिसृका संज्ञायाम्	218	तृणे जातौ	206
ताससोर्ह एति	235	तिसृचतस्त्रोर्नाम्नि वा	262	तृतीया कर्मणि	280
तास्वात्मनेपदे	269	तीयादविद्यायामीकक्	184	तृतीया तत्क्रियार्थेन	98
तिककितवसैम्भवशुभामित्	126	तीरान्तादब्	139	तृतीयादावश्	219
तिककितवोऽब्जककुम्भ	128	तीर्थघोपशाष्पमित्	140	तृतीयादीनि क्त्वा च वा	104
तिङश्च	180	तीर्थं ये	205	तृतीयायाः प्रकारे थमिच्च	178
तिङामकच् प्राक् टेः	180	तुकस्तुशम्यमिभ्यः	264	तृतीयाल्पीयसः	95
तिङां लीणि त्रीणि	2	तुग्राद्धन्	257	तृतीयासप्तमीभ्यां चादि	177
तिङि हल्यपिति	210	तुजादीनां	261	तृतीयासप्तम्योर्वा	92
तिङो गोत्र	275	तुदादिभ्यः	21	तृतीयासमासवाक्ययोः	91
तिङ्ङतिङः	275	तुन्दिबलिवटेर्भः	176	तृन्	34
तिङ्ङयक्षेपे	204	तुन्दोदरपिचण्ड	173	तृन्नन्तीक्षुशुचिनि वा	286
तिङ्युदात्तवति	277	तुपश्य	275	तृव्योर्वा	219
तिङ्युपो विभक्तिः	2	तुभ्यमद्यौ ङयि	218	तृद्रोः दूश्च	43
ति च	237	तुमर्थाच्च भाववचनात्	93	तृफलभज	212
तिजः क्षमायां सन्	17	तुमर्थं च	255	तेन क्रीतं मूल्यात्	160
तिजियुजिरुचां कु च	63	तुमर्हादिच्छायाम्	17	तेन ग्रन्थं गृह्णातीति	170
तितिष्णुः	269	तुमश्च काममनसौः	204	तेन जितं करणात्	152
तितुवयस्ताः	176	तुमुनोऽप्रयुज्यमानस्य	93	तेन तुल्यं क्रिया चेद्वतिः	164
तित्तिरिवरतन्तु	147	तुम्वेरुः	43	तेन निर्वृत्तम्	162
तित्स्वरितम्	269	तुरादिषु खड् च	29	तेन निर्वृत्ते	133
तिनिशेतिशबालिशदयः	71	तुरिष्ठन्नोयमुनोः	259	तेन पच्यन्ते षष्ठिरात्वात्	162
तिपि	243	तुरिष्ठेयसोः	263	तेन प्रोक्तम्	147
तिरसस्तिर्यति	205	तुल्यनामभ्यः	126	तेन योगः	94
तिरसो वा	246	तुल्यस्थानस्य प्रयत्नः सर्वर्णः	5	तेन रक्तं रागात्	130
तिरोऽन्तर्धौ	7	तुल्यार्थैरतुलोपमाभ्यां	96	तेन वित्तश्चुञ्चुप्चणपौ	168
तिर्यच्यपवर्गे	84	तुल्यलत्वलपत्वलादयः	70	तेन हस्ताद्यत्	163
तिलमाषोमभङ्गाणुभ्यो वा	167	तुवः कित्	48	तेनातिक्रामति	19
तिलयवाभ्यामसंज्ञायाम्	151	तुपिकुठिभ्यां किच्च	66	तेनैकदिक्	148
तिलादिभ्यः स्नेहे तैलच्	169	तूदीवर्मतीभ्यां ढब्	146	तै प्राग्धातोः	8
तिलाभिःफलात्पिञ्जपेजौ	133	तूष्णीमः काम्	181	तेमयावेकवचनस्य	239

INDEX OF SŪTRAS

तेषामद्वन्द्वतत्पुरुष	110	लेस्तृ च	170	दम्भ इच्च	235
तेषां मियो यत्परम्	110	त्रेस्त्रयश्च	92	दम्भेस्सि सनि च	209
तेष्विणः षः	246	त्रेस्त्रयस्तद्वत्	203	दयायास्कास्थश्च	20
तेष्विदम इच्च	177	त्रो रश्च लः	39	दयिपतिग्रहिस्पृहिनिद्रा	35
तैतिलजाजलक्षैजयत	126	त्रो वा	75	दरिद्रः किति	212
तोदेयकौ	268	व्यचां प्राक्	273	दर्पज्वरदोषदुःखादिषु च	29
तोऽनकस्मात्	216	त्वतलोर्गुणः	202	दलिबलिस्वलिरणिध्वनि	9
तोर्लि	251	त्वतस्तस्यप्	248	दलेरीपः दिङ् च	62
तो वा	197	त्वस्वसम	274	दल्भकुलटकुटीगुचणक	120
तोसुन्कसुनोः	256	त्वमावेकस्मिन्	218	दशस्यैकस्य	202
तोः पि	251	त्वामौ द्वितीयायाः	239	दशैकादशकुसीदाभ्यां	154
तननप्रखानू च	186	त्वाहौ सौ	218	दस्ति	207
त्यजितनियमिभ्यो डतिः	49	त्विपेदेवतायामितोऽच	41	दस्त्यूहः	72
त्यत्तद्यदेतददसिदमेक	5	त्वे च	204	दहेन्यैवाभ्यां	228
त्यदः	262	दक्षिणकडङ्करस्थाली	161	दंशिपञ्चिध्वजां	209
त्यदादिभ्यः	139	दक्षिणस्य	271	दंशोरपित्	37
त्यदादिभ्यो वा	125	दक्षिणा पश्चात्पुरसस्त्यक्	138	दंशेस्तृतीयायाम्	83
त्यदादीनां	218	दक्षिणेर्मा लुब्धयोगे	190	दंशेस्तुः	254
त्यदादीनि सर्वैर्नित्यम्	109	दक्षिणोत्तराभ्याम्	179	दाजः संप्रदाने च	79
त्यागराग	270	दगुकोसलकर्मारछाग	126	दाञ् धाञो वा	25
तपुजतुनोः पुक् च	150	दण्डदानयोः	184	दाणः सा चेच्चतुर्थ्यर्थे	88
तयसदातितिसुभ्यः	268	दण्डमुसलमेधवध	161	दाणो डिमच्	64
तद्वत्तश्चरद्	201	दण्डिन्हस्तिन्चमसिन्	122	दाण्डिनायन	215
तपेरुसच्	72	ददूभि सुजो डिट्	65	दादेर्धातोर्धः	241
त्रसिग्रधि	34	दधागातिपिबतिस्था	20	दाधर्ति	264
त्रादिभ्य उल्लः	68	दधातेर्हिः	235	दाधेद्रसिशदसदो रुः	35
त्रिककुत्	191	दधिसर्पिर्मधूनि	105	दाधो लोपो लेटि वा	264
त्रिचक्रतिबन्धु	286	दधष्ठक्	131	दानात् कुत्सिते	184
त्रिचतुरोः स्त्रियाम्	218	दन्तनासिका	261	दानीयादयः संप्रदाने	22
त्रिचतुर्भ्यां	249	दन्तशिखाभ्यां संज्ञायाम्	174	दाभाभ्यां जुः	42
त्रिमात्रः प्रुतः	4	दन्तस्य	260	दामन्यौलपिब	183
त्रिरथवदेषु	206	दन्तादुन्नतादुरच्	173	दाम्नः सङ्ख्यादेः	112
त्रिवेण्यास्त्रिविणं च	123	दभश्चयग्रथाम्	213	दायो दायदेः	278
त्रिष्टुवनुष्टुप्ककुबुष्णिक्पङ्क्तिः	118	दमेरुनसिः	53	दारावाडोऽणन्त्यस्य च	30
त्रिंशच्चत्वारिंशद्भ्यां	161	दमेदोः डण्डुक् च	63	दाश्वान् साह्वान्	192
त्रेभ्य	112	दमेलोपश्च	41	दिक्छन्दा ग्राम	283

INDEX OF SŪTRAS

दिक्च्छन्दात्	206	दीर्घजिह्वी	257	दृणातेर्ह्रस्वश्च	49
दिक्च्छन्दाददिक्	179	दीर्घस्य	195	दृतिकुक्षिकलशिवस्यस्ति	144
दिक्पूर्वपदस्य च	179	दीर्घं च	5	दृदलिभ्यां भः	63
दिक्पूर्वपदादसंज्ञायाम्	139	दीर्घात्सोमस्य	248	दृ भये	9
दिक्सङ्ख्ये संज्ञायाम्	100	दीर्घादणि	265	दृशेरक्	253
दीक्स्रजौ कर्मणि	30	दीर्घादौश्च	261	दृशे विख्ये	255
दिगादेष्टश्च	142	दीर्घाऽकुत्सार्ध	234	दृशेः कनिषू	31
दिग्धसहे च	28	दीर्घाऽनागमस्य	236	दृश्यभिवाद्योरात्मने पदे	3
दिग्वर्गपूगणगोखामुख	144	दीर्घाऽपितीणः	236	दृश्यर्थायां च प्रवृत्तौ	19
दिङ्नामान्यन्तराले	105	दीर्घा लघोः	237	दृश्यर्थैरना	239
दित्यदित्यादित्ययमेभ्यः	118	दुग्धेरु च	241	दृष्टं साम ङिद्वा	130
दिनण्मध्यं चास्य	145	दुभिचपोर्नुश्च	44	दृष्टासनजनिचटिचरि	39
दिवमिवदरु	221	दुरस्यु	264	दृजभ्यां जितुक् च	74
दिव औत्	217	दुरि द्रोः दुर्च	58	दृपभ्यां विन्	48
दिवस्तदर्थस्य	95	दुरीणो लोपश्च	66	दृङो दिगि लिटि	227
दिवस्पृथिव्यां वा	201	दुःकुलाङ्गदग्वा	124	देयमृणम्	143
दिवः करणम्	3	दुपो णौ	212	देये त्रा च	186
दिवः पण्य	256	दुष्काराजभ्यः पुरुपात्	165	देवताद्वन्द्वे	284
दिवादिभ्यः श्यन्	21	दुस्तरिपाद	287	देवतानाम्	201
दिवोर्दिविः	51	दुहश्च	21	देवतानां द्वन्द्वे	226
दिवेद्यौ च	68	दुहिपच्योः सकर्मकक्रियश्च	2	देवतान्तात्तदर्थं यत्	186
दिवेः ऋन्	44	दुहेरिद् किञ्च	44	देवब्रह्मणोः	277
दिवो ह्रस्व	269	दुहो डुघः	31	देवमनुष्यमर्त्य	187
दिवोदास	201	दुःखात्प्रातिकूल्ये	187	देववातयोरापेः	28
दिवोदास	282	दुः निन्दाकुच्छार्थयोः	103	देवव्रततिलव्रतावान्तर	163
दिवो द्यावा	201	दूतादिभ्यः ष्यञ्च	166	देवसुप्रयोः	264
दिवोऽविजिगीषा	242	दूरादेत्यः	138	देवहंसवारिज	182
दिव्योक एषां	206	दूराङ्गते	243	देवात् तल्	186
दिशस्वासान्ङीष्	267	दूरान्तिकार्थवहिर्भिः	94	देवाद्यञ् च	118
दिष्टिवितस्योश्च	279	दूरान्तिकार्थेभ्योऽसस्ववचन	94	देवानां प्रियः	201
दीङ् एङ्गैतौ	194	दूरेक्षणेफलेषु पचेः	26	देविकाशिशपा	224
दीङो लिटि युक्	211	दृक्पिपिपिपिपिमुपि	46	देविक्रुशोश्चोपसर्गे	35
दीपजनबुधपूरित	21	दृक्स्वस्व	263	देशे लुबिलचौ च	173
दीपिकभ्यजसिर्हिसिकमि	36	दृग्दृशदृक्षेपु	205	देहांशात्	144
दीयते नियुक्तम्	155	दृढः स्थूलबलि	222	दैवयज्ञिशौचिवृक्षि	117
दीर्घकाश	282	दृणातेर्ह्रस्वश्च	37	दोटनाटनटपाटसृपाट	114

INDEX OF SŪTRAS

दो दत्	235	द्वयोः पर्यायेन चायोगे	33	द्विषः शतरि	96
दोऽपः	11	द्वारस्वरस्वस्ति	224	द्विषः शत्रौ	34
दो मः	218	द्विगुश्च	110	द्विषाद्भ्यो वा	86
दोः	243	द्विगोरनपत्येऽजादेर्लुगद्वि	118	द्विस्ता वा त्रिस्ता वा वेदिः	188
दोसोमास्थामित्	234	द्विगोर्यण्	162	द्वित्रिरुक्तं	243
द्यश्चाहन्यश्च	178	द्विगोर्लुक्	169	द्वीपाजकाश्यकाश्यप	121
द्यावापृथिवीशुनासी	131	द्विगोर्लुगद्विः	159	द्वीपादनुसमुद्रं ज्यः	142
द्युगमिभ्यां डोः	45	द्विगोर्वा	162	द्वेश्च सङ्ख्यायाम्	203
द्युतिगमोश्च	37	द्विगोः	113	द्वैपवैयाघ्राभ्यां चर्मभ्यामञ्	130
द्युतिस्वाप्योः	236	द्विगोः ष्ठश्च	161	द्यचः	123
द्युतेर्निदादेश्च जः	51	द्विगौ	278	द्यचेतस्तडः	262
द्युद्भयो लुङि	90	द्विगौ क्तौ	282	द्यचोऽणः	126
द्युद्रभ्यां च	40	द्वितीया	278	द्यचो नद्याः	122
द्युद्रभ्यां मः	173	द्वितीयतृतीयचतुर्थतुर्थ	102	द्यचोऽसङ्ख्यापरिमाण	160
द्युप्रागपागुदकूप्रतीचो यत्	138	द्वितीयातृतीया	233	द्यचोः	270
द्युप्रावृद्धर्पा	200	द्वितीयात्यन्तसंयोगे	93	द्यच् व्यच्	282
द्युते च	95	द्वितीयानुप	280	द्यजृग्राहणप्रथमाध्वर	145
द्रव्यवस्त्राभ्यां कन्ठनौ	161	द्वितीयायाम्	83	द्रचञ्जनौभ्यां ठन्	152
द्रुघणद्रुघनौ च	77	द्वितीयाश्रितातीतपतित	98	द्यञ्मगधकलिङ्ग	126
द्रुदक्षिभ्यामिनन्	62	द्वित्रिचतुर्भ्यः सुच्	184	द्यन्तरनवर्ण	205
द्रोणवृसासन्दालिन्दकन्द	114	द्वित्रिवह्लादेः निष्क	159	द्याश्चक्ष्वाक्षसारस्य	133
द्रोणात्	122	द्वित्रिभ्यामञ्जलेः	188	द्याहावज्याहावाजिकूलमद्र	140
द्रोर्भव्ये	182	द्वित्रिभ्यामयङ्गा	170	द्वेकयोः बहुषु लोपिनः	129
द्रोश्च	151	द्वित्रिभ्यां	286	धनगणं लब्ध्वा	156
द्रन्दमनोऽप्रियरूप	166	द्वित्रिभ्यां मूर्ध्नः	189	धनस्य तृष्णायाम्	234
द्रन्दं रहस्य	238	द्वित्र्यादेरण् च	160	धनद्विरण्याभ्यां कामे	171
द्रन्दः कलह	239	द्वित्वहेतौ	229	धनादुत्तमणं	174
द्रन्दः समाहार एकवच्च	110	द्वित्वे गोयुगच्	169	धनुषो नञ्	190
द्रन्द्वाच्चदपहन्तात्	189	द्वित्वेऽध्यादिभिः	82	धन्यधर्माजुन	121
द्रन्द्वाच्छः	130	द्वित्वे परसवर्णः	239	धर्मशीलवर्णान्तात्	175
द्रन्द्वाद्द्वैरे	148	द्विद्रोणपञ्चकादिभ्यः	93	धर्मादिनिष्केवलत्	190
द्रन्दे च	91	द्विवहुसजातीय	180	धर्माधर्मे चरति	154
द्रन्दोपतापगर्ह्यात्	174	द्विमात्रो दीर्घः	4	धर्मार्थकामार्थशब्दार्थात्	108
द्रयमभ्यस्तम्	4	द्विर्वचनेऽचि	13	धर्मेण प्राप्यम्	156
द्रयोभय	259	द्विर्वा	261	धर्म्यं	281
द्रयोर्द्विरुक्तस्य	250	द्विवचनस्य	239	धः कर्मणि धृच्	37

INDEX OF SŪTRAS

धाजस्तथोश्च	241	धेट इश्च	42	नगोऽप्राणिनि	205
धातककेतकतर्कारशर्कार	114	धेट्श्चिभ्यां वा	20	नगोश्च	269
धातुसंबन्धे	254	धेनोरनजः	132	न च वाहाहैव	239
धातुसंबन्धे प्रत्ययाः	81	ध्मः पाणिकरवातेषु च	28	न चुञ्चुचणचरजाहटीटपङ्ग	11
धातुस्थोरुभ्यो हनः	266	ध्रुवमपायेऽपादानम्	3	न ज्वरिसम्ताप्योः	95
धातोरजः	267	ध्यपूर्व	271	नजस्तत्पुरुषे	187
धातोरिणः	249	ध्यः संप्रसारणं च	36	नजः क्षेत्रज्ञेश्वरविदूरपिशुन	165
धातोरिर	11	ध्याप्योः संप्रसारणं च	50	नजः शुचीश्वर	226
धातोरुपदेशः	194	ध्वाङ्क्काकवायसवकादिभिः	99	नजः स्वार्थ	285
धातोर्वारनचीकः	243	न उपधायाः	208	नजादेस्तत्पुरुषात्	164
धातोर्हलादेरेकाचः	18	न कपि	233	नजि ध्वरे	42
धातोर्हेतुर्व्यापारे	19	न कर्म्यमिचमः	10	नजि नन्देः	44
धातोस्तन्निमित्तस्यैव	195	न कर्मप्रवचनीयाः	103	नजि भुवो डिट्	70
धातोस्तिङ्शित्सार्वधातुकं	10	न कर्मयोगे	21	नजि मृडः	37
धातोः स्वरूपग्रहणे तत्प्रत्यये	14	न कवतेर्यङि	236	नजि लम्बेर्नलोपश्च	43
धान्यानां	273	न किमः क्षेत्रे	187	नजि व्यथेः	71
धान्ये नित्	39	न कुपूर्वाः	272	नजि सहेः पश्चादेः	59
धान्येभ्यो भवने क्षेत्रे खञ्	167	न कृपेः	264	नजो जर	283
धापवस्यज्यतिसिबिभ्यो नः	61	न क्यचि	264	नजो नः	204
धारिपारिवेद्युदेजिचेति	25	न क्रोडखुरगुदशफवाल	116	नजोऽर्थात्	191
धारेरुत्तमर्णः	3	न काद्याजिब्रज्या	229	नजोऽस्त्यर्थम्	105
धारेर्धर्च	29	नक्षत्रयोगे शि	19	नञ्	102
धि सङि	241	नक्षत्राच्च लुपि	95	नञ्दुःसुभ्यस्सक्थ्नो वा	189
धुञो नुद् च	42	नक्षत्राणां	272	नञ्बहुभ्यां माणव	187
धुटिरचुत्वम्	239	नक्षत्रात्	258	नञ्यापेः	60
धुरो ढक् च	156	नक्षत्रादितो वा	248	नञ्युक्तस्य तत्सदृशे	14
धुरोऽनक्षस्य	187	नक्षत्रान्नेतुः	189	नञ्सुभ्यां	286
धूञ्पीओर्नोक्	226	न क्षुध्यशनस्य	234	नञ्सुव्युपत्तिभ्यः	189
धूञ्मूङ्माङ्शालिभ्यः	48	नखमुखात्संशायाम्	116	नटाञ्च्यो नृत्ते	148
धूमषण्डशशादनार्जुन	140	नखमुचकाकगुहौ हेतुकर्मणोः	27	नडचरवकमुञ्जेतिकेतिश	121
धूमावटचमसनमसधनञ्जय	120	नगतिर्हिंसाशब्दार्थहसिभ्यः	86	नडप्लक्षविल्ववेणुवेत्रवेतस	136
धूम्रजानु	274	नगरे काकादिभिः	99	नडशाडाभ्यां झलच्	136
धृषिशसिभ्यां	222	नगरात् कुत्सनप्रावीण्ययोः	140	न णच्चः	255
धृषेर्दिषिष च	44	नगरे चाहस्तिनि	30	न तस्मिन्	194
धृषेर्धिष च	59	न गुणाक्षर	286	न तिबनुबन्धगणैकाचां	14
धेनोर्भग्यायाम्	204	न गोपवनादिभ्योऽष्टभ्यः	128	न तौत्वलिवारणिधारणि	128

INDEX OF SŪTRAS

नदभषण्टृतृसूदिदिवि	24	नपुंसके चार्धर्चाष्टापद	110	नलादेशतृनुदस्ताव्यय	96
नदीदेशनगराणि	106	नपुंसके भावे क्तः	79	न लिङि	220
नदीबन्धुनि	283	नपुंसके भीवृष्यादिभ्यः	76	न लुङ्	275
नदीभिस्समाहारे	98	नपृमूर्च्छिमदि	242	नलुमता प्रकृतेः	13
नदीमहीसेतिकीश्रावस्ति	138	न प्रथमा	263	न लोपः पूर्वत्रासिद्धिः	288
न दुहः	21	न प्रधान	202	नलोपः सुपि	239
नद्यां मतुवसुवास्त्वादि	137	न प्रातिपदिकेन	12	न ल्यपि	211
नद्याः स्तस्य	248	न प्रातापन्नगत्यलपूर्वाणाम्	111	नवयज्ञादिभ्यः	174
न द्रव्यादिभ्यः	174	नब्विषय	272	न वरणपाटल	152
न द्वित्वे	196	नभश्च	265	न वर्णानिनास्मन्ग्रहणेषु	14
न द्विरद्रुमयगोमयफलेभ्यः	152	न भाभूपूञ्	250	न वर्णाश्रयप्रत्यय	14
न ह्यचः प्राच्यात्	139	न भूताधि	282	नवात्	186
न धातूपपदसंसर्ग	89	नभेश्चित्	52	नविकासस्वास्यप्रसारणयोः	87
न नरनारायणादिषु	108	नभ्राण्नपात्	204	न वृक्षपर्वत	272
ननावन्नकाकशुकसृगालेभ्यः	94	न मत्वर्थे	100	न व्यामिश्रे	73
न नि सुः	239	न मनुष्ये	111	न शतृशानन्शानचः	269
न निर्धारणे	103	नमसः पूजायाम्	18	नशसदद	213
ननीरवाद्यार्दहाशब्दायक्रमां	3	नमस्पुरसोः	246	न शुभरुचगृणातिभ्यः	18
ननौ पृष्ठप्रतिवचने	33	नमस्तेष्टोवृद्धि	226	न शुद्रार्यावगत्यश्मक	108
नन्दिवाशिमदिनिर्दि	25	नमःस्वयंभूयःप्रायःप्रवाहुक	9	नशोर्वा	242
नम्बास्संयोगादयः	192	नमःस्वस्तिस्वाहास्वधा	94	नशोः ष्कः	250
नग्वनुशा	275	नमिमनिजनां नाकिधतश्च	39	नशोऽङि	213
नन्वोर्वा	33	नमेः पश्च	44	नशो झलि	216
न पदातौ	141	नमेर्ङिचच्	57	नश्च	245
न पदान्तद्विर्वचन	13	न यत्तत्कानाम्	228	नश्च विश्रवसः	122
न पदान्तात्	251	नयद्यनाकाङ्क्षे	82	नश्चाणः कुत्सायाम्	126
नपः फला	274	न यवोर्मिदल्मि	240	नश्चापदान्तस्य	245
न पाण्डुधृतराष्ट्रादिषु	108	न यान्तसूददीपदीक्षिभ्यः	35	नश्चलव्यप्रशानः	245
न पादमायमायसपरि	90	न रपर	266	न श्रद्धातपसादिषु	108
न पुण्यपुनर्वसादिषु	108	न राजाचार्यवृषम्बाह्मणेभ्यः	158	न सख्य	257
न पुत्रस्यदि	251	नराध्यञ्ज्यापिदीपिचायि	78	न समानाधिकरणे	239
न पुंननिषेधे	202	नरे संज्ञायाम्	207	न संख्यायाः	259
नपुंसकमनपुंसकेनैकवत्	109	नर्कुटमकुटकुक्रटादयः	58	न संप्रसारणङीदसु	196
नपुंसकस्येकोऽचि	217	नर्तः कप्	260	न संप्रसारणाव्यय	204
नपुंसकात्	91	नर्तुप्राणाख्यायाम्	273	न संबुद्धौ	217
नपुंसकाद्वा	189	न लक्ष्यान्यागमटितः	113	न संबुद्धौ	240

INDEX OF SŪTRAS

न संयोगाद्वमः	213	नानोस्तपः	21	नित्यप्रवृत्ते	33
न संशये	169	नान्यच्च संज्ञोपसर्जनात्	91	नित्यमन्यत्नोत्तरपदे च	34
नसः	249	नान्वाचीयामाननिवृत्तौ	15	नित्यमर्थेनेदमर्थे	99
न सात्पदाद्योः	249	नाभेर्नश्वादेहांशात्	157	नित्यमिन्द्रे	191
न सामिनेमार्धयोगे	185	नाभेः	189	नित्यमिसच् प्रजायाः	189
न सुदुर्भ्यां	216	नाभ्यस्तस्याचि	231	नित्यमृध्यर्थनदीसङ्ख्या	92
न सुब्रह्मण्यायां	277	नाभ्यस्ताच्छतुः	217	नित्यमेकाचः	150
न सुभ्रादिभ्यः	191	नाभ्यासकुर	243	नित्यमेकाचि	250
नस्तद्धिते	213	नाभ्यासोप	196	नित्यवैराः	106
न स्त्रियामनुपलब्धादिभ्यः	93	नामगोत्ररूप	205	नित्यं करोतेः	212
नस्त्रासिकाः	203	नामरूपाभ्यां धेयः	186	नित्यं क्रीडाजीविकयोः	103
न स्वसुदुहितृननान्दयात्	113	नाम्नि नासिकायानसः	189	नित्यं डाचि	196
न स्वातिश्चित्रायाः	107	नाभ्ययक् च	76	नित्यं पणः परिमाणे	76
नह प्रत्यारम्भे	275	नाभ्यादिशिग्रहिभ्याम्	84	नित्यं बाहुल्ये	110
न ह्रश्चद्यत्सु	33	नाभ्यतिसृच	208	नित्यं मन्त्रे	270
न हस्तदण्ड	182	नाम्लिटः	253	नित्यंशादिमासार्धमास	170
न हास्तिन	283	नावच्चेः	40	नित्यं शित्यादयः	20
नहाहोर्धतौ	241	नाववर्णात्	269	नित्यं शेषे	109
नहिवृत्तिवृषि	207	नावो द्विगोः	188	नित्यं समासे	246
नहो भश्च	45	नाव्यय	277	नित्यं संशायाम्	112
नाक्रियैकाधिकरणे	246	नाव्ययदिक्	286	नित्यं सुनोत्यादीनां	247
नाख्यानात्	19	नाव्ययीभावादतः	92	नित्यं स्त्रियां चित्रादिभ्यः	143
नाग्लोपि शास्वृ	226	नाव्ययेनानमा	103	नित्यं स्त्रियाः	92
नाचार्यराज	284	नाशिष्यगोवत्सहले	205	नित्यं हस्ते पाणाबुपयमने	8
नाजानन्तर्ये	14	नासत्वाश्लेषे	20	निद्रातन्द्राश्रद्धादया	176
नाञ्जलौ	5	नासानतौ टीटच् नाटच्	168	निन्दहिंसक्लिशखादिविनाशि	35
नाञ्चेः पूजायाम्	210	नासिकानाडीघटीखरीमुष्टिषु	28	निपत्योलोपः	263
नाडामाङ्	262	नासिकोदरोष्ठजङ्घादन्त	116	निपातस्य	262
नाडीतन्त्रयोस्वाङ्गे	191	नांविधौ	269	निपातः केवलाजनाङ्	5
नातः	226	निकटश्मशानवृक्षमूलेषु	155	निपाताः	274
नात्मनेपदेषु	220	निकुरिकुटिभ्यामुम्बक्	63	निपाते	278
नाद्वस्य	265	निगृह्यानुप	243	निपातैः	275
नानद्यतनवत्	80	निचुलवञ्जुलवकुल	69	निपातोऽव्ययम्	8
नानिष्टार्थां शास्त्रप्रवृत्तिः	16	निजिविजिविषां	236	निपाने वृद्धिश्च	76
नानुबन्धकृत्याम्यसारूप्य	15	नितमिशमिभ्यां वः	63	निपुणेन चार्चयाम्	94
नानुपभालोपिनः	113	नितो वसुः	280	निप्रतिभ्यां	249

INDEX OF SŪTRAS

निप्राभ्यां युजः	229	निष्ठोपसर्ग	283	नेतुरच्	259
निमाननिमेययोर्मयद्	170	निष्प्रवाणिः	191	नेदमदसोऽकात्	91
निमित्तात्कर्मसंयोगे	94	निसमुपविभ्यो ङः	87	नेन्द्रस्य परस्य	226
निमित्ताभावे नैमित्तिकस्य	14	निसश्च श्रेयसः	188	नेम्हादिभ्यः	109
निमूलसमूलयोः कषः	82	निसस्ति	249	नेन् बन्धिसिद्ध	201
निम्बबिम्बडिम्बहिडिम्ब	63	निसः शतो डच्	189	नेरनिधाने	287
निय ऊनक् घ	56	निसो गते	138	नेर्गदनद	250
नियः	233	नीग्वञ्चुसम्बुध्वन्सु	236	नेर्ध्रुवे	138
नियः ध्रुक् च	44	नीचायाः	262	नेर्बिडच्बिरीसचौ नीरम्भे	168
नियो डित्	44	नीचैरनुदात्तः	4	नेर्विशः	86
निरनुबन्धकग्रहणे	15	नीतौ च तद्युक्तायाम्	181	नेः समीपे	168
निरभ्यनुभ्यश्च	247	नीदलिभ्यां मिः	47	नेः स्नातस्य च	248
निरभ्योः पूरूप्याम्	74	नीदापूशसुयुजस्तुदसि	37	नैकाचः	214
निरवकाशः सावकाशात्	15	नीरमिकुपकापिभ्यः कथन्	60	नैकालि	232
निरः कुषः	220	नीलपीताभ्यां मन्कनौ	130	नोङ्धात्वोः	268
निरः पेषघोषाभ्याम्	163	नीलात्प्राण्योषधयोः	115	नोत्वद्बृद्ध	257
निरादयः क्रान्ताद्यर्थे	103	नुक्चास्तर्वतो गर्भिण्याम्	113	नो नयति	253
निरिण ऊहक्	72	नुगतो जमस्तस्य	236	नोभयप्राप्तौ	96
निर्दिश्यमानस्यादेशाः	12	नुदाशिभ्यां गुणश्च	50	नोमदृषद्कतिपयेभ्यश्चद्	170
निर्दुभ्यां कुलात्	165	नु प्रच्छः	87	नोदृखलमुसलतण्डुलकिण्व	108
निर्दुराविश्च	246	नुमिजादेः	250	नोससनेषु	219
निर्विण्णः	250	नुर्वा	269	नौ गदनदपठस्वनिभ्यः	76
निवासस्य चरणेऽण् च	141	तुं विसर्जनीय	247	नौ ण च	76
निवासे तन्नाम्नि	133	तुंसुपोः	250	नौतुलाविषैस्तार्यसंमित	156
निव्यभि	266	नृतनर्त	251	नौ निमित्ते	77
निव्युपेभ्यः सर्गात्	163	नृतिनग्दिनर्दि	195	नौ वृजः	75
निशाप्रदोषाभ्याम्	142	नृतिशृधिकुहिभ्यः कूः	44	नौषेधिका	249
निष्कतुष्कोदकालर्कशुल्क	54	नृतेर्यङि	251	नौसभाकुमारिकाकरणयव	174
निष्कपणपादमाषवाह	159	नृ नये	9	नौ संज्ञायाम्	25
निष्कादेः शतसहस्रात्	174	नृनरयोः वृद्धिश्च	117	नौ स्यतेरधक्	61
निष्कुलान्निष्कोषणे	187	नृनाम्नो वा	139	न्यक्षकात्स्न्यादिभ्यः	93
निष्ठ्वर्य	254	नृहेतुभ्यो रूप्यः	146	न्यग्रोधस्य	225
निष्ठायामशीङ्	231	नूनः पेरो वा	245	न्यङ्गोश्च	225
निष्ठयां सेटि	210	नेच्छासनः	17	न्यङ्स्वरौ	274
निष्ठयाः	220	नेटि	224	न्यञ्चिमस्ति	228
निष्ठोपमानाद्वा	286	नेतरात्तः	256	न्यधी च	280

INDEX OF SŪTRAS

न्यर्बुद	274	पतेः थश्च	50	पदेपदे	278
न्यवयोराक्रोशे	75	पत्काषिहिम	203	पदोत्तरपदात् ठन्	132
न्युभ्युपविषु हः	76	पत्यन्तपुरहितवार्षिक	165	पह्नो	268
पक्षतुषचित्तकुण्डाण्ड	135	पत्यावैश्वर्ये	278	पद्धतेश्च	115
पक्षात्	116	पत्युत्तरपदाच्च	118	पनेर्दोर्घश्च	41
पक्षात्तिः	168	पत्युपपद	284	पन्यल्यवरग्धिरभिचमि	72
पक्षिमत्स्यमृगाख्याद्धन्ति	153	पत्युर्न ऊढायाम्	113	पयसो यत्	151
पङ्क्तिः	160	पत्युस्समास	233	परदारादीन् गच्छति	154
पङ्क्तोः	116	पत्रमूलाद्यस्ताच्च	179	परमपि	277
पचपतवदवशप्रणरणक्षम	24	पत्तादेरञ्	148	परमे स्थः कित्	50
पचपतवपान्युदस्तैर्नैः	102	पत्राद्वाद्ये	148	परवल्लिङ्गं द्वन्द्वतत्पुरुषयोः	110
पचेरिच्चोपधायाः	40	पथः पन्थ च	135	परश्वधादृठञ् च	155
पचेर्दूरादिभ्यः	228	पथः पन्थ च	143	परश्शतपरः	199
पचो वः	242	पथः पन्थ च	170	परस्त्रियाः परशुश्च	120
पञ्चदशतौ वर्गे वा	161	पथः ष्टन्	162	परस्मिन् वा	80
पञ्चमी भीतभीतिभीभयभी	99	पथा वा	187	परस्मैपदानां णलतुसुस्थलथु	85
पञ्चमी विभक्तात्	95	पथिकर्तृकात्	87	परस्यादेः	12
पञ्चम्यपाङ्गभ्याम्	92	पथिमथोः	270	परस्यामुष्यपरेभ्यः कुलात्	157
पञ्चम्या अत्	92	पथिमथ्यभु	217	परः शुन्	43
पञ्चम्या परस्य	12	पथोऽव्ययात्	110	पराङोः शृङ्खनिभ्यां डित्	40
पञ्चम्यामजातौ	32	पथ्यतिथिवसतिस्वपतिभ्यः	157	पराच्च वैयाकरण	200
पञ्चम्यां त्वरायाम्	83	पथ्यर्थन्यायाच्चापेते	156	पराजेरसोढः	3
पञ्चम्याः	266	पदमस्मिन्टश्च	156	परात्	178
पञ्चम्याः स्तोक	200	पदरुजविशिभ्यः कर्तरि	74	परान्ययोः	238
पञ्चविंशाम्यां	158	पदस्तेचिण् तलक् च	21	परापराधमोत्तमादेश्च	142
पटिकट्यसिक्सितपि	39	पदस्य वीप्सायां द्वे	238	परावयुपाल्यये	75
पटिवीभ्यां टिसडिसचौ	72	पदादपदादौ	239	परावरयोगे च	82
पठेर्णित्	72	पदाधिकारेऽहन्नादिभिः	12	परावराभ्यामतसुज्वा	179
पणपादमाषेभ्यो यत्	159	पदान्तप्रतिकण्टार्थललामं	154	परिक्रियः करणे वा	93
पणेरिज्यादेश्च वः	49	पदान्तस्य	250	परिक्लिश्यमाने च	83
पण्यकम्बलः	280	पदान्तस्य	251	परिखाया ढञ्	158
पतिकटिकटिकुबिगाविगुवि	67	पदान्तस्य वा	195	परिज्यलभ्यकार्यसुकराणि	162
पतिचण्डिभ्यामालञ्	69	पदान्तस्यानिति	225	परिणा वर्जने	93
पतितमितृद्धभ्योऽङ्गच्	56	पदान्ताभ्यास	251	परिदेवने च	73
पतिभार्यायाः	107	पदान्ते दिव उत्	198	परिनिविभ्यः सय	247
पतिवतो भार्यायाम्	113	पदास्त्रैरपक्ष्यबाह्यासु ग्रहः	24	परिनिविभ्यः सेव	247

INDEX OF SŪTRAS

परिपन्थं तिष्ठति च	153	पर्यायाणां चाद्वितीयाः	93	पातेस्थुद् च	52
परिप्रत्यु	280	पर्यायार्हणोत्पत्तिषु ण्वुच्	79	पातेः	227
परिमाणात् तद्धित	113	पर्युपानुभ्यः सीरात्	144	पातेः कृथिः	49
परीमाणार्थमितनखेषु पचः	28	पर्वतात्	141	पातौ वा	266
परिमुसिविवात्	221	पर्वतासन्नारूढ	168	पात्रपथयुगभुवनाद्यस्तः	110
परिरमितः	287	पर्वमरुद्भ्यां तप्	175	पात्रमवधारणे	99
परिवृतो रथः	130	पर्युरक्षोऽसुर	183	पात्राचितादाढकेभ्यः	161
परिव्ययेभ्यः क्रियः	86	पर्षदो ण्यश्च	157	पात्रात् षन्	160
परिव्योर्गुणश्च वा	25	पलदीपपरिपत्परिख	139	पात्राद्यश्च	161
परिव्योर्दहः	35	पललसूप	284	पात्रे समितादीनां च	282
परिषदो ण्यः	154	पलाशखदिरविकङ्कत	150	पादनिशामास	219
परिस्कन्दः	247	पलिरुहिश्चाद्भ्य इतन्	60	पादस्य पादहस्ति	190
परुत्परारिचिरेभ्यस्तः	142	पलेराशच्	71	पादः	112
परेऽपि	253	पशुनामभ्यः स्थाने गोष्ठच्	169	पादः पत्	213
परेरनितेः	250	पशुपुरुषाभ्यां णढञौ	132	पादार्धाभ्यां च	186
परेर्धाङ्गयोगेषु	240	पशुश्च पुत्रात्	107	पानस्य	249
परेर्मुखपार्श्वभ्याम्	153	पशौ लूनविघाताभ्याम्	184	पापं शिल्पिनि	281
परेर्मुखौष्ठह्रनूल्खलेभ्यः	144	पश्च पश्चा	259	पापाणकहतदग्धादीनि	100
परेर्मृषश्च	89	पाककर्णपुष्पफलमूलवाल	116	पापातिः	36
परेर्वा	194	पाघ्राध्माधेङ्ङिश्चभ्यः शः	25	पामवामहेमशामश्लेषमोष्म	173
परेर्हस्तपादः	287	पाज्यर्तिभ्यो ङित्	41	पाय्यधाय्ये मानसामिधेभ्यः	24
परोक्षे च प्रयोक्तुः	32	पाटला	271	पारस्करो देशे	198
परोक्षे लिट्	33	पाटोर्णिलुग्दीर्घः	192	पारायणतुरायण	162
परोवरपरम्परपुत्रपौत्र	167	पाटयश्चिभ्यामिलच्	48	पारावत	274
परौ ङित्	77	पाठेऽन्तः	222	पारावरात् खः	138
परौ देवमृहिभ्याम्	35	पाठे विभापितात्	89	पारावारं व्यस्तविपर्यस्तं च	167
परौ द्युते	74	पाणिगृहीत्यूढा	116	पाराशर्यशिलालिभ्यां	147
परौ भुवोऽवज्ञाने	76	पाणिघाताङ्घ्रौ शिल्पिनि	30	पारे मध्येऽग्रेऽन्तः पष्ठ्या	98
परौ यज्ञे	75	पाणौ सृजः	24	पारेरजिः	49
परौ सूचरिभ्यां यः	78	पाण्डुकम्बलादिनिः	130	पार्श्वेनाविच्छति	171
पर्जन्यवलक्षणप्रवृत्तिः	16	पाण्डूदकृष्णेभ्यो भूमेः	88	पार्णिधमन्योर्दीर्घश्च	172
पर्णकर्णकोहङ्कहोङ्ककुम्भ	122	पाण्डोड्यर्ण्	126	पावयां	253
पर्पाश्वाश्चत्थरथजालव्याल	152	पातानां	273	पाशतृणधूमाङ्गारगलवात	133
पर्यनुभ्यां ग्रामात्	144	पातुतुदिवचिरिचि	60	पाशक्लृप्	246
पर्यपाङ्गबहिरञ्चवः	97	पातेर्हुनुन्	51	पाशाद्विमोचने संयमने च	19
पर्यादयो ग्लानाद्यर्थे	103	पातेस्तृजिञ्च	44	पाषाणपर्याणकल्याणादयः	59

INDEX OF SŪTRAS

पांभिधूसीताल्याताली	7	पुत्रे वा	201	पुनान्नः पुंयोगात्	115
पिच्छो डिः	257	पुनर्भूपुत्रदुहितृननाम्ह	120	पुंवत्कर्मधारय	202
पिच्छोरःपणोदकधुवका	173	पुनर्वस्वोः	256	पुंसि संज्ञायां घः	79
पिञ्ज ऊलच्	69	पुनश्च	253	पुंसोऽसुङ्	217
पिटकपिटकमृक्षाक	122	पुनः प्रसङ्गविज्ञानात्सिद्धम्	16	पुंस्यन्यत्रापि	79
पितरमातरा द्वन्द्वे	262	पुमनङ्गुन्नौपयोल्क्ष्मीभ्यः	191	पूगादग्रामणीग्रामाञ्ज्यः	183
पितरि डामहच्	133	पुमान् स्त्रिया	109	पूगेषु वा	279
पितरि शूरमातरि पुरुषौ	100	पुमोऽख्याभि	245	पूडो ह्रस्वश्च	68
पितृमातृभ्यां भ्रातरि	133	पुरगामि	249	पूङ्क्लिशिभ्यां	220
पितृमातादेश्छङ्	124	पुरम्भरभगम्भरौ संज्ञायाम्	29	पूङ्पीडोर्ह्रस्वश्च	57
पितृश्वशुरौ मातृश्वश्रूभ्याम्	109	पुरप्पथिभ्योऽच्	187	पूङ्ग्यजिभ्यां शानन्	34
पिलथं वा	146	पुरस्तादपवादा अनन्तरान्	15	पूजनेभ्यः	276
पिनाकपिण्याकश्यामाक	54	पुरः किञ्च	71	पूजायां	275
पिपीलिकैतिककुशिक	55	पुरः सुद् च	49	पूजास्वतिभ्यां प्राक्	187
पिप्पलहरीतककोशातक	114	पुरा च	275	पूजितं	276
पिबतेरिञ्च	51	पुराणपेः ब्राह्मणम्	147	पूजोत्सञ्जनाचार्यकरणज्ञान	88
पिबः पीप्यः	227	पुरि लङ् चास्मे	33	पूजो नाशे	241
पिशाचश्मशाने	206	पुरुषश्चान्वादिष्टः	287	पूतक्रतुवृषाकप्यमिकुसित	115
पिशिमिथिभ्यां कित्	62	पुरुषद्वयाभ्यामसमासे	166	पूरणगुणसुहितार्थसद्व्यय	103
पिष्टात्	151	पुरुषाद्द्वञ्	148	पूरणार्धाद्दठन्	160
पीडो नसक्	72	पुरुषाद्द्वञ्	158	पूरणे	259
पीङ्गुणिकणिभ्यष्टक्	58	पुरुषाणां च	110	पूर्णमासोऽण्	174
पीतकाल्लुक्	130	पुरुषाद्वधे च	151	पूर्णाद्वा	191
पीनाच्च	115	पुरुषाद्वा	113	पूर्वकालोऽपरकालेन	100
पीमृगमित्रदेवसुस्रास्सु युः	40	पुरुषे वा	206	पूर्वतरपरतराभ्यां	178
पीम्यशिभ्यो रुः	42	पुरे प्राचां	283	पूर्वत्रासिद्धम्	239
पुच्छात्	116	पुरोग्रतोऽग्रेषु सतैः	28	पूर्वत्रासिद्धे चासंयोगादि	13
पुच्छादुदसने व्यसने	19	पुरोधाः	265	पूर्वपदस्थेभ्यः	249
पुञ्जनुभ्याम्	200	पुरो नः	142	पूर्वपदस्य च	181
पुण्याह्रस्वस्तिशान्तिभ्यः	164	पुरोरेतःपयस्सु दधः कित्	52	पूर्वपदातिशय आतिशयि	107
पुत्रः पुंभ्यः	284	पुरोऽस्तमव्यये	7	पूर्वपदात्	266
पुत्राच्छ च	160	पुवः संज्ञायाम्	37	पूर्वपराम्नां पश्चात्	141
पुत्रात्कुत्रिमे	184	पुवो नुक् ह्रस्वश्च	57	पूर्वपरावरदक्षिणोत्तर	5
पुत्रादिनोराक्रोशे	251	पुवो नुं ह्रस्वश्च	56	पूर्वप्रथमयोः	238
पुत्रान्ताद्वा	126	पुष्करपद्मोत्पलतमाल	175	पूर्ववदश्वबडबौ	111
पुत्रे	201	पुष्पमूलेषुमालती	152	पूर्ववह्लिङ्गं	256

INDEX OF SŪTRAS

पूर्वसवर्णः	261	पौत्रादिजीवदंश्यादिना	109	प्रतिपदषष्ठ्याः पूर्णो विधिः	96
पूर्वे लिति	269	पौत्रादेरस्त्रियां गुर्वायत्ते	119	प्रतिपरस्समनुभ्योऽक्षः	189
पूर्वादिनिः	171	पौत्रादेः स्त्रियाः कुत्सिते	125	प्रतिबन्धि	278
पूर्वादिभ्यो नवभ्यः	91	पौरोडाशपुरोडाशात् षन्	145	प्रतिश्रुतौ	243
पूर्वादुच्च	178	प्यायः पीः	193	प्रतिष्कशः प्रष्ठ	198
पूर्वाधरयोः पुरधौ च	179	प्रकारवति जातीयः	178	प्रतिः प्रतिनिधिप्रतिदानयोः	8
पूर्वाग्यान्यतरेतरपराधर	178	प्रकारादि	274	प्रतूर्तमातरिश्चन्	176
पूर्वापराधरोत्तराणि	102	प्रकारे गुण	238	प्रतेरंशुजन	287
पूर्वापहानापरापहन	112	प्रकृतिग्रहणे यङ्लुगन्तस्यापि	14	प्रतेरसस्सतमीस्थात्	188
पूर्वाह्वापराह्वाभ्यां वा	142	प्रकृतिप्रायगोत्रनामजाति	93	प्रतेः	193
पूर्वाह्वापराह्वाद्रीमूलप्रदोष	143	प्रकृतिवदनुकरणम्	13	प्रतेः सूत्रे	248
पूर्वे कर्तरि	28	प्रकृतिवृत्ते पुनर्दृत्तावविधिः	16	प्रत्यन्ववेभ्यः साम	187
पूर्वे भूत	279	प्रकृतेः	208	प्रत्यपिभ्यां	254
पूर्वैः	258	प्रकृत्यधिकारे महदादिभिः	12	प्रत्ययग्रहणे यस्मात्स विहितः	12
पूर्वोत्तरमृगेभ्यश्च	188	प्रकृत्या भगालं	284	प्रत्ययलोपे प्रत्ययलक्षणम्	13
पृच्छेरनडि	193	प्रकृष्टष्टञ्	164	प्रत्ययस्थात्कात्	227
पृथङ्नानाभ्याम्	94	प्रगादिमगदिकलिखडिव	136	प्रत्ययस्य श्लुक्श्लुपः	4
पृथिवीमध्यस्य मध्यमश्च	141	प्रगृह्यः प्रकृत्या	197	प्रत्ययस्यादिः	267
पृथिवीरुद्र	284	प्रघणः प्रधानश्चागारैकदेशे	77	प्रत्ययः परः	16
पृथिवीसर्वभूमिभ्यामजणौ	160	प्रचेतसो राजनि वा	242	प्रत्ययान्ते	277
पृथिव्या जः	118	प्रच्यादिजः	128	प्रत्यये	251
पृथुमृदुपडपाण्डुखण्ड	164	प्रजने वियः	194	प्रत्यये च तिङ्प्रकृतौ	34
पृथूभ्यां कित्	62	प्रजने सतैः	76	प्रत्ययोत्तर	218
पृषद उदर	206	प्रजापतिदत्तादीनां	181	प्रत्याङ्भ्यां श्रुवःपूर्वस्य कर्ता	3
पृषिरञ्जिसिकिभ्यः कित्	59	प्रजायाः	260	प्रत्यासत्तौ चेरस्तेये	75
पृषेवृद्धिश्च	47	प्रज्ञाणिगुशिक्	185	प्रत्येकं वाक्यपरिसमाप्तिः	16
पृष्ठप्रतिवचने	243	प्रज्ञाश्रद्धार्चावृत्तिभ्यो णः	173	प्रथने वावशब्दे	75
पृष्ठस्य	271	प्रणवष्टेः	265	प्रथमचरमतयायात्पार्थ	91
पृष्ठाद्यः	132	प्रणाय्योऽसम्मत	24	प्रथमयोर्दार्ढ्यरसः	85
पृहरेः	263	प्रतिकृतौ च	182	प्रथमोऽचिरोप	280
पेष वास	203	प्रतिना पञ्चभ्याः	177	प्रथिचरिकलिकर्दि	64
पैङ्गाक्षीपुत्रादिभ्यश्छः	131	प्रतिना मात्रार्थे	97	प्रथेः पिवन् पृथ च	70
पैपलदेः	281	प्रतिनिधिप्रतिदानयोः	92	प्रदशार्ण	196
पैलसालङ्किसात्यकिसात्यङ्क	128	प्रतिपञ्चमहाजनविश्वेभ्यः	157	प्रनिरन्तर	249
पोटायुवतिस्तोककतिपय	100	प्रतिपथमेति ठश्च	154	प्रन्युपेभ्यो वासात्	157
पोरदुपधात्	22	प्रतिपदविधाना	103	प्रपरापसमन्वविनिर्दुर्व्याङ्	6

INDEX OF SŪTRAS

प्रभवति	146	प्रहरणादिष्वदण्डादिषु धृजः	27	प्राप्तम्पतेर्गेवि	199
प्रभूतादीनाह	154	प्रहरणेभ्यश्च	109	प्रात् पुराणे नश्च	186
प्रभृत्यन्यारादितरदिक्	94	प्रहस्यन्	257	प्राप्प्रकाशे	168
प्रभौ परिवृढः	222	प्रहासे च मन्योपपदान्मन्यते	90	प्रादयो गताद्यर्थे	103
प्रमाणे	83	प्रहृतरामोदक्षान्तकुलकाश	121	प्रादस्वाङ्गं	287
प्रमाण्याः	189	प्राकारनगराभ्यां मर्द्दिनः	119	प्रादादिकर्मणि	235
प्रयाजानूयाज	229	प्राक्कीताच्छः	157	प्रादिभ्यो धातुजं	105
प्रयै रोहिष्यै	255	प्राक्परि	257	प्रादुराविधौ प्राकाश्वे	7
प्रयोजनम्	164	प्रागणो विदादिभ्यः शेषे	119	प्रादुरुपसर्गं	248
प्रवचयजत्यजाम्	229	प्रागुताप्योर्भूते वा	80	प्राद्ढोढयेपैव्येषु	196
प्रवचनीयोपस्थानीय	22	प्राग्घिताद्यत्	155	प्राद्वहः	89
प्रवृत्ताविरते	33	प्राग्जितादण्	118	प्राद्वाहनस्य ढे	226
प्रवृत्तोपरते	33	प्राग्जितीयाणादयः	1	प्राध्वं बन्धनानुकूल्ये	8
प्रवृद्धस्य	285	प्राग्जितीयेऽचि	128	प्रापयोः जनिवपिभ्याम्	34
प्रव्योः द्रुवः	35	प्राग्ढजः कः	180	प्रापाभ्यां वासात्	163
प्रशस्यस्य श्रः	180	प्राग्युवोर्युग	208	प्रातापन्नाभ्यां प्रातापन्नौ च	28
प्रशंसावचनैः मतल्लिका	100	प्राग्रीश्वरान्निपाताः	5	प्रायश्चित्ति	199
प्रशंसायां रूपम्	180	प्राग्वतेरभिकलिभ्यां ढक्	119	प्रायेण पूर्वपदार्थप्रधानः	107
प्रश्नाख्यानयोरिच्च वा	79	प्राग्वतेष्टक्	152	प्रायेणोपादेष्टक्	145
प्रश्नाख्यानयोश्च	94	प्राग्वतेष्टक्	159	प्रायोऽन्नमस्मिन्	171
प्रश्नान्ताभि	188	प्राघ्राध्मास्था	230	प्रावृषष्टप्	143
प्रष्टव्ये चासन्नकाले	33	प्राङ्ण्वुलः कृत्याः	1	प्रियवशयोर्वदः	29
प्रष्टोऽप्रगामिनि	248	प्राचां करे	200	प्रियसुखाभ्यामानुकूल्ये	187
प्रसमुपोदः	264	प्राचां क्रीडा	281	प्रियस्थिर	214
प्रसमो हर्षे	76	प्राचां ग्रामं	225	प्रियामनोज्ञा	202
प्रसंभ्यां जानु	190	प्राचां नगर	226	प्रियो वा	109
प्रसारिणो ङः	25	प्राच्याच्छे	139	प्रीकैपानीलिभ्यः कङ्कुच्	41
प्रसितोत्सुकाभ्यामधिकरणे	95	प्राज्ञश्च	27	प्रीतद्वर्थानां	272
प्रसिद्धे सहचरिते च	14	प्राणिजातिवयोऽर्थोद्भातु	166	प्रीतौ च	278
प्रस्कण्वहरिः	198	प्राणितूर्याङ्गानि	106	प्रद्रुस्त्रुधुयुधेङ्गनशाजनः	90
प्रस्त्याप्रसंस्योः	193	प्राणिनां	272	प्रलूङ्सभ्यः साधुकारिणि	26
प्रस्त्यो मः	242	प्राण्यङ्गादातो लज्वा	172	प्रेक्षाफलकाबन्धुकाध्रुवका	135
प्रस्थवहपुरान्तयोपध	140	प्रातिपदिकग्रहणे	14	प्रे जुस्त्रभ्यामिनिः	35
प्रस्थोत्तरपदकोपधेभ्यश्च	139	प्रातिपदिकस्य	240	प्रे द्रुस्तुभ्याम्	74
प्रहरणम्	155	प्रातिपदिकस्य	271	प्रे लिप्सायाम्	75
प्रहरणादस्यां क्रीडायां णः	131	प्रातिपदिकात्	90	प्रे स्तुशासिभ्याम्	44

INDEX OF SŪTRAS

प्रेस्तोऽन्यत्र	75	बधेरे दीर्घश्च	17	बहुषूक्तमश्च	108
प्रे स्थश्च	50	बन्धने चर्षौ	156	बहोश्च भाषः	165
प्रेहि स्वागतवाणिजाभ्याम्	101	बन्धुनि बहुव्रीहौ	192	बहोश्च सङ्ख्यायाः	177
प्रे ह्रजः कूपे	45	बन्धे घञि	200	बहोरसि	260
प्रेषानुज्ञाप्राप्तकालेषु	81	बन्धेरधिकरणे	83	बहोरेर्भू चास्य	214
प्रोक्तात्	132	बभूथाततन्थ	264	बहोर्वाराविप्रकर्षे धा च	184
प्रोपाभ्यामारम्भे	88	बभ्रोः कौशिके	121	बह्व्यर्दिपर्दि कापिशीभ्यः	138
प्रोह कटकर्दमाभ्यां	101	बर्हिणचपचमरपीयुक्ष	150	बह्वचः कूपेषु	134
प्रोहरथमृगदक्षिणाभिः	98	बर्हिपः	257	बह्वचः प्राच्यादिजः	127
प्रोह्यपदिनिष्कुचि	190	बलकुलोत्साहोदासा	175	बह्वचोऽन्तोदात्तादृठञ्	145
प्रक्षन्यग्रोधाश्वत्थेङ्गुदी	151	बलच्यनुत्साह	207	बह्वचो मनुष्य	181
प्रुत उदात्तः	288	बलबुलमूलोलकूलोरल	135	बह्वचपूर्वपदात् ठच्	155
प्रुतविकारश्चे	239	बलवन्नित्यमनित्यात्	15	बह्वज्गुरूषान्तानार्ध	117
प्रुतावै च	244	बलवाताभ्यां चूलः	176	बह्वभिन्नोपपन्न	185
प्रुतोऽनितौ	197	बलात् बाहूरूपात्	174	बह्वर्थ	276
प्रुषिशुषिकुपिभ्यस्तिक्	48	बलिरक्षितघाससुराविधा	99	बह्वत्पार्थात् कारकात्	184
प्रुषेरचोपधायाः	71	बले जुद् च	52	बह्वाहति	256
फक्फिजोर्वा	128	बष्कयादसमासे	118	बहूर्जिबहूर्जि	217
फण गतौ	10	बहिरहिपसां दीर्घश्च	39	बहिरङ्गिलङ्गिलिङ्गिनां	40
फणस्यमस्वन	213	बहिपष्ठीकक् च	118	बा बहूनां जातौ	182
फलपाकशोपिभ्यश्च	151	बहुगणवतुडतयश्च	2	बाभ्रव	281
फलबर्हमलाच्चेनच्	175	बहुजालकलेभ्यश्च कीटात्	139	बालतरुणमन्दमूकमूल	164
फलवति	89	बहुपूगणसङ्गेभ्यस्तिथद्	170	बालभीतग्राम्यरूप्य	126
फलानि	107	बहुलम्	22	बालहोडपाकवत्समन्द	112
फलेमलरजस्सु ग्रहेः	28	बहुलं छन्दसि	253	बाष्पशष्पनिम्बोष्पशिल्प	62
फलैरनुपसर्गाङ्गः	242	बहुवचने झत्येत्	232	बाष्पोष्मफेनेभ्य उद्गमने	18
फलेर्गुक् च	62	बहु वा	279	बाहिकग्रामेभ्यः	140
फले लुक्	151	बहुविध्वरुस्तिलेषु तुदः	28	बाहीकरोमकपटञ्चर	139
फल्गुनिप्रोष्ठपदाविशाखा	90	बहुव्रीहविद्	286	बाहीकेश्वब्राह्मण	183
फल्गुन्याष्ट च	143	बहुव्रीहिः सुजथे	105	बाहूपवाहूपविन्द्वजधेनु	119
फाण्टाहृतेर्णाफिजौ	125	बहुव्रीहेर्वा	112	बाहोर्लुक्	190
फाल्गुनिश्रवणकार्तिकी	131	बहुव्रीहौ	113	बाह्वन्तात्कटुकमण्डलुभ्यः	116
फेनात्	172	बहुव्रीहौ	278	बिदोर्वकश्यपकुशिक	120
बकोटाशोटककोटादयः	58	बहुव्रीहौ	283	बिम्बोष्ठबिम्बाधर	107
बडवाया वृषे	123	बहुव्रीहौ च	109	बिल्वकीयादीनां	214
बडवाया वृषे	138	बहुषु द्वयेकयोरलुक्	129	बिल्वतिष्ठ्य	272

INDEX OF SŪTRAS

बिल्वभक्ष्य	274	भक्षेरहिंसार्थस्य	3	भावकर्मणोर्दुरीषदुस्तुषु	80
बिल्वत्रोहिमुद्रमसूरगोधूम	150	भक्ष्यान्नपानपात्रैर्मिश्रीकरण	99	भावकर्मणोः	21
बुधेश्व	50	भगवित्तितार्णविन्दवाकशा	125	भावकर्मणोः क्तः	32
बृन्दारकनागकुञ्जरव्याघ्र	100	भञ्जेश्विणि	210	भावघञो जः	131
बृहत्या आच्छादने	185	भञ्जो वा	78	भावलक्षणे	255
बृहन्महत्यां	267	भञ्जेर्गश्च	69	भाववचनाश्च	73
बृहन्महत्सुरश्चौरतापस	114	भञ्जोः कर्मकर्तरि	36	भावादिकर्मणोर्वा	222
बृहन्महद्रथस्तरमध्यंदिन	118	भडिलभण्डिलशण्डिल	69	भावादिमप्	153
बृहिमहिपृषिभ्योऽतिः	49	भतिः	86	भाविनि गत्युप	216
बृहेर्नलोपश्च	51	भद्रोष्णयोः	204	भाविनि भूतवदुपचारः	13
बैल्ववनबाभ्रव्यानृतात्म	133	भरतकुरुसत्वतेन्द्रावसान	118	भावे तुमुन्	73
बोधात्	121	भरतगोत्राच्च	128	भावेऽनुपसर्गस्य	76
ब्रधेरं च	61	भर्गात् लैगर्ते	121	भावे वा	96
ब्रह्मकृतशत्रुवृत्रादिषु च	30	भर्त्सनेऽङ्गयुक्तं	243	भावे वा	119
ब्रह्मज्यवपुर्व्यवार्चवराह	32	भर्यं प्रवर्यं	261	भावे स्थापागापचिभ्यः	77
ब्रह्मणस्वः	166	भवतष्टजः	268	भावे हनस्य च	23
ब्रह्मणि वदः	31	भवतो दश्च	139	भासनोपसाम्बनज्ञान	88
ब्रह्मणो जातौ	215	भवदीर्घायुरायुष्मत्	177	भासिमिदिभ्यां धुरच्	36
ब्रह्मदत्तोदुम्बरशण	122	भवव्याख्यानयोर्व्याख्येय	145	भिक्षाक्षेत्रकरीप्रगर्भिणी	132
ब्रह्मवर्चसात्	160	भविष्यति गम्यादयः	73	भिक्षासेनादायेषु च	28
ब्रह्महस्तिराज	188	भविष्यतिमर्यादावचने	80	भित्तं शकलम्	242
ब्राह्मणमाणववाडवधूर्त	165	भवेपाथोवदीभ्यां	257	भिदिछिदिविदिदयिरुजि	78
ब्राह्मणाच्छंसी	200	भव्यगेयजन्त्यरम्याः कर्तरि	22	भिद्योथ्यौ नदे	23
ब्राह्मणात् संशयाम्	121	भसेर्गद् च	46	भियः कृक्कृक् क्लृक्कनः	36
ब्रुवन्तोऽस्याम्	206	भस्त्राभरटभरणशीर्षभार	153	भियः पुग्वा	64
ब्रुवः पञ्चानां पञ्चादितः	85	भस्त्रैषाजाज्ञा	227	भियो द्वे च	56
ब्रुवः शित्	24	भागाद्यच्च	160	भियो वा	212
ब्रुवोरनाहेः	232	भागाद्यच्च	186	भियो हेतुभये	194
ब्रुवो वचिः	219	भागांशादिभिः	101	भियो हेतुभये	227
ब्रूहिप्रेष्य	256	भागेष्टमादङ्गौ वा	170	भिल्लाच्छभल्ल	69
भक्ताख्याः	281	भाजगोणनाग	115	भिषक्तिक्षिभडित	120
भक्ताणः	157	भाण्डात्समाचयने	19	भिषेः कित्	49
भुक्तादण् च	155	भातेर्डवतुः	49	भिस ऐस्	256
भक्तिः	146	भातेश्च	78	भीत्रार्थानां भयहेतुः	3
भक्तौ च कर्म	202	भारेभ्यश्च वंशादिभ्यः	161	भीमसेनार्जुनादिषु वा	108
भक्षस्य	262	भावकर्मणोराण्यतः	22	भीस्मिभ्यां हेतोस्तदर्थं	89

INDEX OF SŪTRAS

भीहीभृ	269	भृञ्जोष्विः	30	मतत्करणे	157
भीहीभृहुवां श्लुश्च	20	भृतिवक्षांशाः	161	मता वा	271
भुजन्युञ्जौ	229	भृतौ कर्मशब्दौ	28	मतिबुद्धिपूजार्थेभ्यः	37
भुजः कित्	45	भृदृशिवलियजादिभ्योऽतच्	95	मतुबूविभक्त्युदात्तत्वं	14
भुजेः कित्	42	भृमृतृचरित्सरितनिमिमस्जि	39	मतुवसुवनां	265
भुज्याच्छाद्यवस्तु	79	भृवृजितुतपिदयिसहिभ्यः	29	मतो बहुचूप्रकृतेः	134
भुनक्तेरनवने	89	भृवृस्तृसूभ्य ईमनिच्	50	मतौ च	258
भुवश्च	50	भृशुभ्यां कितुण् च	56	मतौ च वसोः	213
भुवश्च	265	भोगान्तात्मनः खः	158	मतौ बहुचोनजिर	207
भुवः	34	भोगवद्भौरिमतोः संज्ञायाम्	117	मत्याद्यधिकरणक्तेन	103
भुवः	23	भोजस्य क्षतियायाम्	117	मत्वर्थीयार्थकर्मधारयात्	107
भुवः किद्वा	61	भोज्यमन्त्रे	229	मत्वर्थे	257
भुवः किमन्	47	भो राजन्यविशां	243	मत्स्यमनुष्यमुकयह्यगवय	114
भुवः प्रभवः	4	भौरिकिभौलिकिचौपयत	133	मत्स्यस्य यः	214
भुवः संज्ञायाम्	37	भौरिकिभौलिकिभौलिङ्गि	114	मत्स्ये वा	282
भुवोऽत्	236	भ्यतो भ्यम्	92	मदेः स्यन्	65
भुवो बुग्लुङ्लिटोः	211	भ्रमेर्ङ्गः	44	मदोऽनुपसर्गात्	76
भूकृभ्यां कर्तृकर्मणोरच्यर्थे	80	भ्रमेः संप्रसारणं च	45	मद्रभद्राभ्यां वपने	187
भूतपूर्वकत्वात्तद्वदुपचारः	13	भ्रस्जिगामिनमिनशिहनि	68	मद्रेभ्योऽच्	139
भूतपूर्वादयः	97	भ्रस्मस्भुश्च	221	मधुकमरिचयोरण्	162
भूतपूर्वे चरद्	180	भ्राजभासपृधूर्वि	36	मधुर्कन्धूविसस्थाणु	137
भूते	31	भ्राजभासभाप	226	मधूकोल्कोरबूकुशम्बूक	55
भूते च	80	भ्राजेश्च	44	मधोर्ज	258
भूते हनः	254	भ्रातुर्व्यत्	124	मधोर्ब्राह्मणे	120
भूमिभूरिमुनिसन्धि	122	भ्रातृपुलौ स्वसुदुहितृभ्याम्	109	मधोः	258
भूरि दान्नः	265	भ्रातुश्च	166	मध्यमान्ताभ्याम्	200
भूवादिः क्रियावचनः	1	भ्राशम्लाशभ्रमुक्रमु	21	मध्यविन्ध्यशिव्यान्यपर्जन्य	65
भूषणेऽलम्	7	भ्राष्ट्रान्योरिन्धे	204	मध्यस्य दिने	204
भूषिभीषिचित्कृजिकथि	78	भ्रवो बुक् च	124	मध्यादः सांप्रतिके	142
भूसुधियोः	263	भ्रुवो बुक् च	273	मध्यान्मण्सीयौ च	145
भूसुवोरनभ्यस्तयोः	232	भ्रकृवरुट्	128	मध्येऽपवादाः पूर्वान्	15
भूसूभ्यां कित्	47	मगधकलिङ्गशूरमसकुरु	213	मनसः संज्ञायाम्	200
भृज उच्च	49	मघोनः सौ च वा	69	मनस्तुद् च	56
भृजश्चित्	60	मङ्गिमृदिमण्डिकुण्डि	61	मनः	31
भृजो भुक् च	56	मङ्गेर्नलोपश्च	155	मनः	113
भृजोऽसंज्ञायाम्	23	मङ्गुक्कसर्शराभ्यामण् च	123	मनिन्	50

INDEX OF SŪTRAS

मनिपत्तिमचां	213	महाराजाट्ठक्	146	माषात्परिमाणे	179
मनुमनायीसूनुस्रकर्षक	120	महिषीप्रजावतीयजमान	154	मासर्तुनक्षत्राण्यनुपूर्व्येण	108
मनुष्यतत्स्थयोर्बुक्	141	महिष्या	274	मा संयोगादेरस्थः	211
मनूक्तिनव्याख्या	285	महेन्द्राद्रा	131	मासाद्भति	190
मनेरुच्च	45	महेरुच्चास्य वा	56	मासाद्वयसि यत्त्वजौ	162
मनोरण्	126	महेरेलच्	69	मास्थासागापि	211
मनोरौ च वा	115	माङि तुलेरुङ्गच्	57	माहकमाद्रकमाषघोष	140
मनोऽहंभ्यां कारः	186	माङि लुङ्	73	मांसस्य पत्ति	204
मन्त्रकरणात्	87	माङ्याक्रोशे	33	मिजः खलच्चैच्च	70
मन्त्रेऽभिष्टोमादिभ्यः	145	माच्छासाशलिकलिवलि	65	मितां ह्रस्वः	227
मन्त्रे	262	माणवचरकाभ्यां खक्	158	मितोऽनृपौ	286
मन्त्रे वृषे	268	मातम्मातृकमातृषु वा	192	मिथिलपिभ्यां च	34
मन्त्रे श्वेत	254	मातरि पिच्च	133	मिथ्योपपदात् कृजोऽभ्यासे	89
मन्त्रेषु	263	मातुरुत्संख्यासंभद्रपूर्वायाः	123	मिदचोऽन्त्यात्परः	12
मन्याः	50	मातुर्मातृचपुत्रे	233	मिदेरेत्	230
मन्यौदनसक्तु	203	मातुलोपाध्यायाभ्यां वा	115	मिपोऽम्	86
मन्दाल्पाभ्यां च मेधायाः	189	मातुः पितरि	201	मिमतात्	125
मन्मनगहनगृज्जनादयः	61	मातुः पितृभ्याम्	248	मिभ्योरखलचि	194
मन्यतेः	94	मातृदध	268	मिश्रमनुपसर्ग	285
मय उजो वोऽचि	245	मातृपितृभ्याम्	248	मिहेर्हस्याचि	228
मयद् च	146	मात्रोपशोपक्रम	278	मीनातेः	264
मयडैतयोः	150	माथान्तपदव्यनुपद	153	मीमारभलभ	235
मयतेरुद् च	56	मादीनां	273	मुखनासिकावचनोऽनुनासिकः	5
मयूरच्छात्रौ व्यंसकेन	101	माद्वर्मण एवापत्ये	215	मुखं स्वाङ्गं	286
मये च	258	मानान्मात्रद्	169	मुचलुपलिप	216
मरुतश्च	235	मानुष्याश्चावृद्धनाम्नः	123	मुचेर्दुकुन्दकुकुन्दौ	61
मरुद्वृद्ध	283	माने कंश्च	170	मुचेः कर्मकर्तृयोद्वा	235
मसेरूरन्	67	मानेलोपश्च	44	मुञ्चवात्साभ्यां फकः	117
मस्करमस्करिणौ	198	माने वयः	151	मुण्डमिश्रश्चक्ष्णलवणलघु	18
मस्त्रिणोः षुक्	43	मानो विचारणायाम्	17	मुदिखडिछापूभ्यः कित्	56
मस्त्रोऽन्त्यात्	216	मान्तस्य युवावौ	218	मुदेर्गुक् च	66
महतश्च ठक्	158	मामकनरक	227	मुद्रवस्य	256
महति ह्रस्वश्च	40	मारणतोषणनिशमनेषु ज्ञा	10	मुद्रादण्	153
महाकुलादञ्खजौ	124	मालायाः क्षेपे	174	मुरलोरलमुसलकुशलकोमल	69
महान् व्रीहि	279	मालाशाला	282	मुर्मुरमुकुरदुर्गुचिकुर	67
महाराजप्रोष्ठपदाभ्यां ठक्	131	माशब्द इत्यादिभ्यः	154	मुर्वेरजग्लोपश्च	58

INDEX OF SŪTRAS

मुषेर्दीर्घश्च	54	यक्षराक्षसपिशाच	110	यत्तदेतेभ्यो वतुप्	169
मुषेः किदुनद् च	46	यगाशीर्लिङोऽथे	234	यत्यवणे	203
मुसलोल्कजनुकर्ण	120	यङश्चाप्	117	यत्रोदात्त	267
मुहेः खर्मूर्च	55	यङि च	234	यथाकथा च	6
मूत्रपुरीषद्रोहदोहशास्त्र	169	यङो बहुलम्	232	यथाकथाचाणः	163
मूर्तिनिरन्तरमेघेषु धनः	77	यङ्यक्क्यलोपे	231	यथातथयथापुरयोः	226
मूर्धानः	286	यङ्लुकः शब्दुक च	90	यथातथयोरसूयाप्रतिवचने	82
मूलमस्या दृढम्	156	यचि तद्धिते	202	यथा न सादृश्ये	97
मूलविभुजोर्वोरुहकुमुद	27	यचि स्वादावशि	213	यथामुखसंमुखाभ्यां	167
मूलान्नजः	112	यच्च कच्च न किमुत	6	यथाविध्यनुप्रयोगः पूर्वस्मिन्	82
मूलेनानाम्ये	156	यच्चयतयोर्गर्हायां च	81	यथासङ्ख्यमनुदेशः समानम्	13
मृकणिजलिबलिबन्धि	55	यजधैनम्	255	यथास्वे यथा	238
मृकण्यवदधिम्य ईचिः	46	यजाद्वस्तकर्म च	161	यथेति	274
मृङ् इचच्	57	यजिजपिदंशिवदिभ्यो यङः	36	यथोद्देशं संज्ञापरिभाषं	16
मृङ् उतिः	49	यजियतिप्रच्छिरक्षिभ्यो नः	77	यद्वितुपरं	276
मृङो लुङ्लिङोश्च	89	यजुपि वा	266	यद्यदियदाजातुषु लिङ्	81
मृजेर्गुणश्च	43	यजेर्नित्यम्	89	यद्गत्या	276
मृजेर्जालीयर्	65	यजेश्च कर्मणः करणत्वे	3	यमलबिलहस्त	135
मृजेर्दृद्धिः	224	यजेस्तिः	46	यमः सूचने	209
मृडमृदगुध	231	यजेः करणे	256	यमिदमिभ्यां ङोस्	51
मृदस्तिकन्	186	यजेः कश्च	49	यमियुदुद्रुवः	74
मृद्धीकातिन्तिडीकवाहीक	55	यजेः श च	52	यमिरमिनमातां	223
मृपत्योः क्तुगानुगौ च	41	यजो यश्च	46	यमेरुन्दन्	61
मृपेरक्षमायाम्	231	यश्चकर्मण	277	यमेरुदि च	37
मृषोद्यम्	23	यश्चचर्चाक्रमेतरश्चक्ष्ण	145	यमेर्दुक्	41
मेघर्तिभयाभयेषु कृजः खः	29	यश्चेभ्यः	145	यमे समुपनिविषु च	76
मेङ् इद्वा	211	यश्चे समि स्तुवः	75	यम्बपरिवेषणे	10
मेङ्	82	यज्जोरपुनर्भूपर्शुपुत्र	127	यनगान्मः	221
मेधादीक्षाश्रुताध्ययनानि	106	यजश्चषावटात्	117	यरलाद्भः	221
मेधारथाभ्यामिरः	173	यजिञ्भ्याम्	122	यवनाह्लिप्याम्	116
मेरानिः	85	यजोऽषावटात्	113	यवयवकषष्टिकेभ्यो यत्	167
मैत्रावरुणामीध्राच्छावाक	166	यणो मयः	251	यवाद्दोषे	115
मो नौ म्वोश्च	242	यण् संयोगादेः	241	यवाद्भीहिषु	179
मो वा	209	यतावश्यके	99	यसियमिभ्यां प्रे च	34
म्लाघटास्त्यर्थकालसमय	84	यतो निर्धारणे	95	यसेर्ह च	70
यकि	210	यतोऽपतेर्वा	222	यसोऽनुसर्गात्	21

INDEX OF SŪTRAS

यस्कलभ्यद्रुहायस्थूणतृण	127	युग्यं च पत्रे	23	योगाद्यच्च	163
यस्कलभ्यद्रुहायःस्थूणतृण	122	युजमुजभजद्विषद्रुहद्रुह	34	योऽचि	218
यस्मिन्विधस्तदादावल्ग्रहणे	12	युजेरसमासे	217	योऽचि	235
यस्य च भावेन भावलक्षणम्	95	युजेः कालहलाङ्गयुग्मेषु	74	योजनाद्रच्छति	162
यस्य हलः	210	युजेः केवलात्	30	योद्धृप्रयोजनेभ्यः संग्रासे	131
यस्यायुसि	214	युतान्यण्यन्तानाम्	273	योपधाद्रूपोत्तमात्	166
यं विधिं प्रत्युपदेशोऽनर्थकः	15	युधिष्ठिरार्जुनरामसङ्कर्षण	119	योरगूच्	44
याचित्वात् कन्	153	युपाभ्यां कित्	46	यौगपद्यानुपूर्व्यसंपत्ति	97
याचित्वापभ्या नुद् च	78	युप्प्रुधोः	262	यौधेयशौक्रेय	183
याचित्राजिवदिवसि	25	युमाभ्यां षः	71	य्वः पदान्तात्	224
याजकपूजकपरिचारक	102	युवात्पयोः कन्वा	180	र ऋतः	263
याज्यादानार्धि	24	युवृषितक्षिराजधन्वि	49	र ऋतः पृथु	214
याज्यान्तः	265	युवोपदेवेभ्यो राजात्	140	रक्ते	185
याज्याप्रवर्ग्याल्लखल	106	युवोरनाक	216	रक्षति	153
याडापः	233	युशुयुविधूजां दीर्घश्च	54	रक्षःपिशाचासुर	185
यातेर्दुक् च	52	युष्मदस्सदोर्वा खञ्	141	रङ्गोः प्राणिनि वा	138
यातेर्धः	36	युष्मदस्सदोः	218	रजतसीसकंसलोहोदुम्बर	150
यातेर्द्विश्च	54	युष्मदस्सदोः	239	रञ्जित्तिखनिभ्यः	26
यातेः प्रतौ च	50	युष्मदस्सदोः	263	रञ्जैर्युन्	61
यान्तस्यान्यात्	274	युष्मदस्सदोः	270	रञ्जैर्युन्	209
यापो द्वे च	48	युष्मदस्सञ्चां	258	रथपत्ती गणकेन	102
याप्ये पाशपू	180	युष्मदस्सञ्चा ङसोऽश्	91	रथस्या नद्याम्	198
यामुन्दायानिसौयामायनि	125	युष्मदः पूजायाम्	90	रथात् कड्यच्च	133
यावति विन्दजीविभ्याम्	82	युष्यसिभ्या मादिक्	49	रथाद्वोदरि यत्	148
यावत्पुरानिपातयोर्लट्	73	युस्	176	रदाभ्यां निष्ठातः	241
यावत्संभवस्तावद्विधः	16	यूनस्तिः	117	रद्यौ वा	269
यावदियत्वे	97	यूपदर्भ	258	रधनशतृप	220
यावद्यथा	275	यूपदीपाश्वपत्न	158	रधिजभोरचि	216
यावमण्यविपीडित	184	यूपसूपशूर्पसूर्ममहमठ	114	रधेरिति	216
योग्यतावीप्सा	97	यूयवयौ जसि	218	रमेरशब्दितोः	216
याशीः	288	यूषशूपाकृदूषकारूप	71	रमेः समि च	37
याहनृशृवृत्तां द्वे च	40	येन नाप्रप्ते यो विधिरारम्यते	15	रमिषचिक्वित्कुपि	25
यि तद्धिते	243	येन विधित्तदन्तस्य	12	रमेर्व्याङ्भ्यां च	90
यि प्रत्ययेऽवावौ	195	ये यजामहे	265	रमेस्त च	61
यीवर्णयोर्दीधी	235	ये यज्ञ	265	रये मतौ	261
युक्तारोहीय	282	ये वा	209	रलोर्ल्लादेः	231

INDEX OF SŪTRAS

रश्मौ च	75	रिक्तगुर्व	280	रोण्याः सपूर्वायाश्च	134
रष्ट्रभ्यः	249	रिक्ते वा	270	रो रि	245
रसरूपवर्णगन्धस्पर्शशब्द	172	रिखिलिखिशभिसिधिमिधि	78	रोः काम्यचि	246
रसोलोपः	235	रिङ्गशे	234	रोः सुपि	246
रसोप्रद्विरुक्तपरयोः	266	रिभिप्रथ्योः प्रसारणं च	40	लक्षणकल्प	132
राजघः	30	रीगृत्वतः	237	लक्षणप्रतिपदोक्तयोः	14
राजदन्तलितवासितसिक्त	107	रीङतः	234	लक्षणवति च	30
राजन्य	280	रिग्निकौ च लुकि	237	लक्षणश्यामयोर्वसिष्ठे	123
राजन्यशैलूषदेवयान	133	रुचिभुजिभ्यामिक् च	65	लक्षणहेत्वोः क्रियायाः	33
राजन्वान्तौराज्ये	240	रुच्यर्थानां प्रीयमाणः	3	लक्षणेत्थंभूताख्यानभाग	8
राजपुरुष	225	रुच्याव्यथ्यौ कर्तरि	23	लक्षणेनाभिप्रती	97
राजविशेषस्य	272	रुजार्थानां भावकर्तृकाणाम्	95	लक्षेर्मुद् च	48
राजसूयसूयौ यज्ञदेवतयोः	23	रुदविदमुष	231	लक्ष्म्या अच्	173
राजा च	279	रुदिस्वपिश्चसि	232	लगिग्रोरुडच्	59
राजा च प्रशंसायाम्	279	रुदिस्वपिश्चसि	223	लघावन्ते	273
राजानोऽच्छन्दसि	285	रुधश्च	2	लघोरुपधायाः	231
राजिसमो मः	245	रुधादिभ्यः श्रः	22	लघ्वक्षरम्	108
राज्ञो यत्	124	रूपभ्यां कृन्	42	लङ्गिकम्योः	209
राज्ञि युधो हेतौ	32	रुवो वा	60	लङ्गेर्दोर्धश्च	69
राज्ञोऽन्नियाम्	188	रुषामत्वर	222	लङ्घे रटिर्नलोपश्च	49
रातेर्ङ	45	रुहिजीविभ्यां पित्	60	लजादिविषये चाबीज	174
राताहवाकाः पुंसि	110	रुहेर्विन्यग्भ्यां	229	लङ्शतृशानचावप्रथमा	33
रातेरजसा	256	रुहेर्वृद्धिश्च	71	लङ् स्मे	33
रात्रेः कृत्यस्थिति	204	रुहेः पो वा	227	लभेश्च	216
रात्र्यहःसंवत्सराच्च	162	रुहेः प्राङ्भ्यां च	164	ललाटान्द्रषणे कन्	145
रात्सः	241	रूपादाहतप्रशंसयोर्यप्	175	ललाटे तपेः	29
रादिफः	186	रूपान्निध्याने	19	लवणाद्रठञ्	154
राधीक्ष्योर्यस्य विप्रश्चः	3	रूप्यान्तादजः	139	लवणाल्लुक्	153
राधो हिंसायाम्	212	रेपलेक्णसूधस्विहायस्	52	लशक्तद्विते	11
राधो हिंसायाम्	235	रेवतीकुक्कुटाक्ष	125	लपपतपदस्थामृवृष	35
रायो हलि	218	रेवद्रोहिणाभ्यां नक्षत्रे	115	लषेरुचन् कश्च	57
रालापाकाभ्यः कित्	55	रैवतिकश्चापिसिद्धैर्मवृद्धि	149	लषेः श च	62
राह्लोपः	208	रोगाख्यायां च	79	लस्तिपूतस्त्रिसिपूथस्	85
राष्ट्राद्	138	रोगातपयोर्वा	142	लः कर्मणि च	84
रासदिशकिकतिभ्यन्नपू	48	रोगात् प्रतीकारे	177	लाक्षाद्राक्षामिक्षादयः	72
राक्षासाक्षानुम्रद्युम्न	61	रोगे स्कन्दः	251	लाक्षारोचनाभ्यां ठक्	130

INDEX OF SŪTRAS

लालाटिककौकुटिकौ	154	लुक् यरेफे रः	242	लोटः कृञश्च	20
लिङ्ये	254	लुक् स्त्रियाम्	124	लोऽथत्	276
लिङाशिपि	10	लुगकारे	258	लोडर्थलक्षणे च	73
लिङिरेच् तस्यैश्	85	लुगन्तरेभ्यः	15	लोपस्त आत्मनेपदेषु	255
लिङीणः	234	लुग्वहुलम्	18	लोपादनादेशः	15
लिङो यासुद् डिच्च	86	लुग्वदुहदिह	229	लोपे वा	275
लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके	73	लुङादिषु	271	लोपोऽचि किङ्कति	211
लिङ् चोर्ध्वमौहूर्तिके	81	लुङि च	219	लोपोऽतः	210
लिङ्गनिमित्ते लङ्	80	लुङि वा	212	लोपो यि	212
लिङ्यङोः	193	लुङि सिच्	20	लोमरोमपद्मवभ्र	173
लिङ्याशिपि	253	लुङ्	32	लोम्रोऽनुमार्जने	19
लिङ्येत्	211	लुङ्लङोर्वा	219	लोम्रोऽपत्येषु	118
लिङ्लोटावाशिपि	38	लुङ्लुङ्लुङ्	9	लो लुक्	226
लिङ्सिचोरुप	232	लुङ्लुङ्लुङ्	211	लोहितादिभ्यः	113
लिङ्सिचोः	220	लुङ्सनच् घञ्	219	लोहितान्मणौ	185
लिटः कानच्	254	लुटि च कृपः	90	त्यपः क्त्वा	263
लिटः कसुः	32	लुपसदचरजपजभदह	18	त्यपि च	194
लिटि वयो यः	194	लुपि प्रकृतिवलिङ्गवचने	111	त्यपि ज्यः	194
लिटि वा	219	लुप् च	151	त्यपि लघुपूर्वात्	211
लिट्यनामि	192	लुतदविशेषे	130	त्यसिकित्यदो जग्धिः	219
लिट्यनादेशादेः	212	लुवन्तस्य	272	त्यब्लोपे कर्माधिकरणयोः	94
लिट्यश्विनां	193	लुवाख्यायिकासु बहुलम्	146	त्युद् च	79
लिपश्च	25	लुमो विमोहने	220	त्युडसुन्नविष्ट च	209
लिपिसिचिह्वयतिभ्यः	20	लुम्भनुध्ये	182	वचिप्रच्छयोरसंप्रसारणं च	36
लिप्स्यमानसिद्धौ च	73	लुवो नो णश्च	25	वचिस्वपियजादीनां	192
लियस्नेहद्रवी	226	लुपेष्टः	58	वचेरक्तुः	42
लियः पूजाप्रलभन	194	लुओ हः	72	वचेरथ्यक् तश्च	65
लियः पूजाभभवयोश्च	89	लूनल्यमान	98	वचेर्गश्च	42
लियो वा	194	लुमीशीङ्शिङ्गिभ्य आनकः	55	वचोऽशब्दसंज्ञायाम्	229
लिविमृदि	221	लेटो लाटौ	255	वच्चेर्गतौ	229
लिङ्गिलपाद्यधश्च	26	लोकसर्वलोकाम्यां ठञ्	160	वटकादिनिः	171
लिङ्गेर्जिह च	70	लोकस्य पृणे	204	वतण्डात्	121
लुक् च वा	147	लोकान्तात्	144	वतण्डारालचण्डालेभ्यः	117
लुक् चास्य वा	169	लोट एरुः	85	वतेः सलक्	70
लुक्कदितलुक्कगोणीसूच्योः	111	लोटो ध्वमो ध्वात्	255	वतोरिङ् च वा	159
लुक्कयभुवः	86	लोद्	81	वतोरिथद्	170

INDEX OF SŪTRAS

वतोः स्वार्थे मालद्वयसटौ	170	वर्णो वुक्	138	वसोः	258
वतौ चेदङ्कि	205	वर्तका शकुनौ	228	वसोः सः	243
वत्सरान्तात्	258	वर्तनि	267	वस्तेर्दञ्	182
वत्सशाला	143	वर्तमानवर्धमान	285	वस्त्रात् समाच्छादने	19
वत्सासंभ्यां स्निग्धबलिनोः	172	वर्तमानसामीप्ये वर्तमानाद्वा	80	वस्त्रसादयः	239
वत्सोक्षर्षभाश्वेभ्यः	182	वर्तमाने लट्	33	वस्त्रसादयः	275
वदस्सुपि क्यप् च	23	वर्धेरकिः	46	वस्त्रात्	152
वधव्यध	267	वर्षक्षरशर	200	वस्यर्तिभ्यामातिः	46
वध्योगप्रयोग	225	वर्षप्रमाण ऊलोपश्चास्य वा	82	वस्यहिभ्यां णित्	52
वनति तनोति	209	वर्षस्याभाविनि	225	वस्ववस्वचस्	259
वनस्पति	284	वर्षादृक्पुनः	211	वहश्च	254
वनस्पतिश्च	198	वर्षाप्रवृद्ध्यां ठगेण्यौ	142	वहाभ्रयोः लिहः	28
वनं समासे	287	वर्षाष्टक् च	162	वहिवसिखल्यर्तिभ्यश्चित्	46
वन्धेः कूटन्	58	वर्षावसन्ताभ्यां	257	वहिश्रुश्रियुधुभ्यां नित्	47
वमादीनां टाप्	85	वर्षुकोपरिमेखलकडरकृप	127	वहीनरस्येत्	224
वमोर्वा	250	वलादेरिट्	220	वहेरनियन्तृकर्तृकस्य	3
वयसा च तुल्ये	156	वल्लिफलोर्गुक् च	39	वहेस्तुरिट् च	149
वयसि दन्तस्य दत्	190	वल्लेरक्षन्	72	वहेः संप्रसारणं	228
वयसि पूरणात्	174	वलेः कलच्	69	वहेः मुट् च	52
वयस्यचरमे	113	वल्गुवलभीमधुराचम्पा	136	वहो ध च	43
वयस्यासु	257	वल्ल्यर्तिभ्यो रिः	48	वह्यं करणम्	23
वरक्लिङ्किखोपधात्वेषु	13	वशंगतः	156	वा काङ्क्षायाम्	33
वरणशिरीषशाल्मलिकडक	136	वशिधसिकुरिकुलिभ्यः कित्	67	वाकिनगारेधकार्कश्य	126
वराहपलाशशिरीषनिबद्ध	136	वशेड्यत्यपिति	193	वाक्यटेः झुतः	243
वरिवसः परिचर्यायाम्	18	वशेः कनसिः	53	वाक्यषः	90
वर्गान्तात्	144	वशेः कित्	49	वाक्यस्यापि	239
वर्गाव्ययेभ्यः स्वरूपे	186	वषट् वौषट् श्रौषट् स्वाहा	7	वाक्यादेरा	238
वर्ग्यादयश्च	284	वसनरक्षि	254	वा गोमये	140
वर्जने परेः	238	वसन्त	265	वाग्दिकृपश्यन्त्यः	201
वर्णका तान्तवे	228	वसन्तग्रीष्मादिषु वा	158	वाग्वादस्येऽञि	206
वर्णदृढपरिवृढकुशभृश	164	वसन्तवर्षाशरद्धेमन्त	132	वा घोषनिष्क	203
वर्णात्	176	वसिष्ठादिभ्योऽनुवाकादिषु	148	वाङ्मति	257
वर्णात् ब्रह्मचारिणि	175	वसुमन्तुपत्नीवन्तुवर्हवन्तु	176	वाचंयमो व्रते	29
वर्णानां	272	वसेर्जागरणसन्ततौ रात्रिशेषे	32	वाचः सन्देशे	185
वर्णानां च	108	वसेर्णिद्वा	41	वा चास्य म्वोः	212
वर्णो वर्णेन	101	वसेश्च	68	वा चित्ते	212

INDEX OF SŪTRAS

वाचो ग्मिनिः	175	वार्यदशै	268	विटः कित्	60
वाजाते	286	वालावायाद्ध्यो विदूरं	146	विदिन्धि	269
वाजादसमासे	120	वा लिटि	219	विदेरलुकः	221
वाङ्मृत्सुताम्	213	वा लिप्सायाम्	87	विदेश्च	36
वातदन्तबलगलललाटानां	172	वावत्वावत्त्वैतुवैन्वैनुवैश्रौषड्	5	विदेः किञ्च	20
वातपित्तश्लेष्मसन्निपातेभ्यः	160	वावादीनां	274	विदेः किद्रद् च	47
वातशर्धयोरजिज्हातिभ्याम्	28	वाविन्धेः	66	विद्यान्तादनङ्गक्षतधर्म	132
वातातिसारपिशाचानां	174	वा विरामे	251	विद्यायोनिस्वन्धेभ्यो बुक्	147
वातादूलश्च	133	वा वृक्षमृगतृणधान्य	107	विधिनिमन्त्रणामन्त्रणाधीष्ट	81
वाते प्रमः कित्	48	वा शरि	246	विध्यत्यकरणेन	156
वातेर्ङित्	45	वाश्वेः	193	विध्वनोः	262
वा दान्तशान्त	222	वा संज्ञायाम्	115	विनञ्भ्यां नानाञौ न सह	168
वा द्रुहमुह	241	वा संज्ञायाम्	190	विनयसमयाकस्मात्	185
वाध्यक्षे	281	वासुदेवार्जुनाभ्यां बुक्	147	विना तृतीया च	94
वा नाम	271	वा सुपो बहुच्	180	विपराभ्यां जेः	86
वा नाम्नः	277	वा सुव्युति च	196	विपरिप्रेषु सत्तेः	35
वा निस्तनिक्ष	250	वास्तव्यः कर्तरि	22	विपाशगङ्गाभ्याम्	122
वान्ताद्राभ्यां वृक्षात्	125	वास्ताति	179	विपाशेश्च	51
वान्यत्	250	वाहः	257	विपिनेरिणतुहिन	62
वा प्रे वणिजाम्	75	वाहो वग्रयचि	263	विप्रतिषेधे परं कार्यम्	16
वा भाव	250	वांशसोः	211	विभक्ति	267
वा भावाक्रोश	242	विकर्णकुपीतकात्	124	विभक्त्यन्तं पदम्	2
वा भाषायाम्	269	विकारसदृशं	285	विभज्योपपदे तरप्	180
वा भाषायाम्	271	विकारावयवे	257	विभाषायां च	258
वा भुवनम्	278	विकुशमिपरि	248	विमतौ	88
वाभ्यवाभ्याम्	193	विक्रियः कुत्सायामिनिः	31	विमुक्तदेवासुर	176
वामदेवात् ङ्यद्ङ्यौ	130	विघनायोधनौ करणे	77	वियस्तुद् च	65
वामरथवच्छकलादियञ्चवत्	125	विचारे	243	वियो जक्	57
वाय्वृतुपित्रुपसो यत्	131	विच्छेर्नङ्	77	विरागाद्विरङ्गश्च	161
वारणार्थानामीप्सितः	3	विज इटि	231	विराजकादिञः	125
वारसङ्ख्यायाः कृत्वमुच्	184	विटपविष्टपोलपकुणपकुतप	62	विरामे विसर्जनीयः	245
वारैर्वो वाहके	206	विद्वरसिन्दूरपत्तूर	67	विरूपाणामप्येकार्थानाम्	109
वारणात् प्राकृतम्	15	वितसिवसिसपिपदिभ्यस्तिप्	46	विरोधीन्यद्रव्याणि	107
वार्षे च	105	वितुदुत्विद्विशि	221	विवक्षातः कारकाणि	13
वार्दालीसेवाली	7	वित्तो धनप्रतीतयोः	242	विवधवीवधाद्वा	153
वार्दारी	51	विदनिटः	269	विवाहे	148

INDEX OF SŪTRAS

विविश्वपूर्वायाश्च	157	वुतद्धितकोपध	202	वृन्त्यो वा	220
विशयीविषयी च देशे	25	वृकलाकुकलाचूडाबलाका	119	वैजः	194
विशसित्वाविभाजयितोरिण्	154	वृकादृण्यण्	183	वेओ डित्	46
विशः क्तिप्	51	वृक्षासनयोः	248	वेओ वयिः	219
विशाखयोः	256	वृड् एन्यः	65	वेणुकवेत्रकप्रस्थकमध्यमक	141
विशाखाषाढाभ्यां	164	वृजिमद्राभ्यां कन्	140	वेण्विन्धा	270
विशिपतिपदिस्कन्दिभ्यः	83	वृजिनाजिनकठिनादयः	62	वेतनवाहार्धवाहपादप्रेषण	152
विशिपूरिपदिरुहि	164	वृजश्चित्	68	वेतसतामरससारसादयः	72
विशेरिपक्	62	वृजो व्रत च	46	वेतेर्णिः	46
विशेषणम्	109	वृणोतेराच्छादने	76	वेतेर्वा	85
विशेषण विशेष्येण	100	वृणोतेरुट्च्	58	वेत्तीच्छत्योर्नुञ्छौ च	36
विशेषणानां चाजातेः	111	वृतिवृधि	220	वेत्तेर्लटो वा	85
विशेषातिदिष्टः प्रकृतं न	14	वृतिवृधिसहिचरि	34	वेत्तेः कसुश्च	34
विशो जातौ	186	वृत्तुसुकुभ्यो नुं च	60	वेदवेग	267
विश्रमेर्वा	226	वृत्तिकाल	259	वेदं वेत्यधीते	147
विश्वजनादीनां	231	वृत्तिसंग्रहगणगुणायुर्वेद	157	वेरनचः	195
विश्वस्य वसु	207	वृत्तिसंग्रहायुर्वेदगुणगण	131	वेर्यातलातशारदेभ्यः	164
विषयो देशः	133	वृट् वशिनिश्चरणगमिग्रहः	76	वेविस्त्वृते शालच्छङ्कटचौ	168
विष्णुकृष्णकुणि	190	वृद्धस्य च ज्यः	180	वेशोयश	258
विष्वगन्वगानुषक्ताजग्द्राक्	9	वृद्धाच्छः	139	वेश्व स्वनो	247
विष्वग्देवयोश्च	205	वृद्धात् कोसलाजादाञ्	126	वेष्टिचेष्टयोर्वा	237
विष्वचोऽकृतसन्धेरुत्तरपद	173	वृद्धादगोलात्	126	वेः खुलप्राः	190
विसारिणो मत्स्ये	186	वृद्धिरादैच	4	वेः पादविहरणे	88
विस्तारे पटच्	168	वृद्धिर्यस्याचामादिः	4	वेः शब्दकर्मणः	88
विस्पष्ट	279	वृद्धिरेवाद्यटः	196	वेः शायशास्तिभ्याम्	165
विस्पष्टादीनि	97	वृद्धेर्वृधुष्	154	वेः स्कन्देः	247
विस्मितप्रति	222	वृज्यः स्यसनोः	90	वेः स्कन्नेतेः	247
विहायसो विह च	29	वृधिरुधिवपीन्दि	66	वैकाचः	202
विंशतिकात् खः	159	वृन्दादारकन्	175	वैतोऽन्यल	255
विंशतित्रिंशद्भ्याम्	159	वृष्टसाम्यो नुद् च	48	वैपवाभ्यां	276
विंशतिविंशच्चत्वारिंशत्	161	वृभ्रवम्यमिकुभ्यः शक्	70	वैश्वादिभ्यो देवधेनव	133
विंशतेर्डितितेः	213	वृषगणप्राणनरसायक	121	वोद्वाहे	210
विंशत्यादिभ्यस्तमङ्गा	170	वृषजन	270	वोपसर्गात्	95
वीणास्थूणाहूणभ्रण	59	वृषाश्वयोः	234	वोर्णोः	224
वीपतिभ्यां तनन्	62	वृषिपटिदेविकेविवपि	69	वोर्णोः	232
वीरवीर्यौ	283			वो विधूनने जुक्	226

INDEX OF SŪTRAS

वोशीनरेषु	140	व्रजवदलान्नित्यम्	224	शक्तेः शस्त्रे	115
वौ कसेः	66	व्रजियज्यासदीभ्यः कित्	77	शक्ये क्षिज्योरय्	195
वौ क्षुश्रुवः	74	व्रतवृत्कर्णदण्डेभ्यो ग्राहात्	125	शचोऽचिरात्	251
वौ नीपूङ्भ्यां कल्कमुञ्जयोः	23	व्रताद्भोजने तन्निवृत्तौ च	19	शतभिषजोऽण् च डिद्वा	143
वौ रिचेर्नु च	45	व्रताभीक्ष्ण्ययोः	31	शतरुद्रात् धश्च	131
वौ विचकत्थसभुकुषकुश	34	व्रश्चभ्रस्जसृज	241	शतषष्ठ्यादेः पथः ष्टन्	132
वौ विष्किरो वा	198	व्रश्चिशतिह्लादि	79	शतसहस्रौ परेण	99
व्यक्तवाचां सहोक्तौ	88	व्रश्चैरसंप्रसारणं	220	शताद्वा	159
व्यचोऽञ्गित्यनसि	193	व्राग्ने प्रथमपूर्वेषु	82	शतात् केवलात्	159
व्यञ्जनानि	107	व्रातात् खञ्	153	शतुरौ	268
व्यतिसञ्जयनु	228	व्रातादस्त्रियाम्	183	शतृशानचौ वास्य लङ्वत्	73
व्यथो लिटि	236	त्रियो हिक्	48	शतृशानचौ सत्	1
व्यधिजपिभ्यामनुपसर्गे	76	व्रीहिशालिभ्यां ढक्	167	शदेरगतौ तः	227
व्यनुप्रेषु च भुवः	74	व्रीहिशालिशीर्षमायाभ्यः	174	शदेरू च	66
व्यनुप्रेभ्यो लोपिकायाः	154	व्रीहेः पुरोडाशे	151	शदेश्शिति	89
व्यन् सपत्ने	124	शककुलपत	196	शन्श्चछतिभ्यो ङिनिर्वा	169
व्यवहिताश्च	253	शकटादण्	156	शपभरद्वाजाभ्यामात्रेये	121
व्यवहृत्पणोः विनिमये	95	शकटि	274	शपः शपथे	87
व्यवायिनोऽन्तरं	286	शकधृषज्ञारभलभसहाहं	84	शपेर्दन्	60
व्यस्ताच्च धनुर्दण्डात्	152	शकलकण्वगोकक्षागस्य	120	शपो लुक्	253
व्यस्तिविपर्यस्ताच्च	138	शकलकर्दमाभ्यां वा	130	शप्थ्यनोर्नित्यम्	217
व्यः	194	शकलादिभ्यो गोत्रात्	139	शद्बद्धुं करोति	153
व्याख्यातः	16	शकिणमुल्	255	शब्दवैरकलहाभ्रकण्व	18
व्याघ्राप्रघ्राणिनासिकयोः	25	शकितकिचित्तिथि	22	शब्दान्तरगतौ वा	89
व्याजुपेभ्योरावयात्	165	शकुनीनां	273	शब्दार्थ	281
व्याडनीडक्रोडकहोडादयः	59	शकुन्मूलं मूलकशकाश	108	शमरणौ	270
व्यादाञ्जनिमील्यादेरपूर्वं	82	शके लुदितः	221	शमामष्टानां श्ये	229
व्याधौ शुद् च	52	शकेरुनः	62	शमिकमिभ्यां बलच्	70
व्यामिश्रे च	32	शकेरुनिः	47	शमिता	262
व्याससुधातृवरुटनिषाद	119	शकेरुन्तः	60	शमिधातोः संज्ञायाम्	27
व्याहरति मृगः	144	शकेरुन्तिः	46	शमिमनिभ्यां खः	56
व्युपयोः शीडः	75	शकेः ऋतिः	49	शमिपणिकुणिभ्यो ढः	59
व्युष्टनित्यनिष्क्रमणप्रवेशन	163	शकेः कर्मणि	222	शम्ब दर्शने	10
व्योमन्त्रोमन्त्रोमन्त्रोमन्	50	शकेः सनो जिज्ञासायाम्	87	शम्याष्टञ्	151
व्योर्वलि लोपः	195	शक्तिषष्टिभ्यां ष्टीक्	155	शयवासव	201
व्योश्च ते	246	शक्तिवयस्ताच्छील्येषु	34	शरणेऽग्नीधोरञ् धश्च	149

INDEX OF SŪTRAS

शरदर्मवृणकुटीसोम	150	शालेराकुः	40	शीङः क्लृन्	68
शरदः श्राद्धे	142	शालेराडच्	41	शीङः पार्श्वदौ करणे	28
शरद्वच्छुनकदर्मैभ्यः	122	शाल्वापीलाभ्यां वा	123	शीङः फट् च	52
शरद्विपाडनस्सन	189	शावयमः	217	शीङापो ह्रस्वश्च	70
शरः खयः	251	शावशेरासौ	67	शीङो धुद्	41
शरि द्वितीयः	252	शाशीङो ह्रस्वश्च	47	शीङो रत्	85
शरीरनिवासयोः कश्चादेः	75	शासमुल्यावचिभ्योऽङ्	20	शीङो वलञ्ज्वलनौ	70
शरीरसद्योजवरुण	134	शासः ङिति	210	शीङ्कुशिरुहिजिज्ञिह्व	50
शरीरावयवाद्यत्	158	शासियुधिद्विघृषि	80	शीङ्पीङ्शल्भ्यो लट्	43
शर्कराकपालिका	182	शासिवसिधसि	247	शीङ्शपिशमिगमिवन्दि	60
शर्कराया वा	137	शाहौ	210	शीङ्श्लिपिसङ्गजिलङ्गि	37
शर्ङ्गवहतुकपङ्गुलु	117	शिक्षाभिधामक्षाचुरातपः	155	शीतश्यामकृष्णपिङ्गपेश	172
शर्परे	246	शिखाया वलच्	136	शीताच्च कारिणि	171
शल इगुपधादहशोऽनितः	20	शिखाशाखाकेकामाला	175	शीतेर्गित्या	284
शलङ्कुलोष्ठोर्लोपश्च	122	शिङितोः	193	शीतोष्णातृपेभ्यस्तत्र सहते	176
शलाडुनो वा	154	शितुक्	245	शीर्षछेदाद्यच्च	161
शलपटिमनिभ्यो नित्	54	शित्यपिति	209	शीर्षनिविभ्यो हनः	165
शलमण्डिभ्यां णित्	55	शिदनेकादसर्वस्य	12	शीर्षाच्च मायात्	127
शङ्कुलीकृतान्नं	198	शिफाशफकादयः	62	शीर्षेऽर्चि	203
शः सन्वच्च	40	शिविकपिभ्यां ज्यङः	117	शीलमपूपादिभ्यः	155
शसि पूर्वसवर्णः	197	शिरसः	261	शीलिकामि	278
शसो नः	91	शिरसः शीर्षन्	203	शीलिकामिभक्ष्याचरी	27
शाकपार्थिवजातौत्वलि	101	शिरीषह्रीवैरादिभ्यो वा	152	शीलिरक्षशमिकमिजुपि	37
शाकलाद्वा	149	शिरोलोमभ्याम्	119	शीले को मलोपश्च	181
शाकीपलालीकद्रूणां	173	शिलाया ढश्च	182	शी वा	91
शाखामुखमेघ	182	शिल्पमृदङ्गादिभ्यः	154	शुकंसुकनुकं अहिर्नुकं	6
शाच्छासाप्राघेङ्भ्यो वा	20	शिल्पिन्यां	281	शुक्राद्वन्	131
शाच्छासाह्वा	226	शिवप्रोष्ठप्रोष्ठिकचण्डजम्भ	122	शुक्लगौर	271
शाटीप्रच्छदकुटीकुटमूल	106	शिवशम	258	शुक्लः कृष्णेन	106
शाणात्	159	शिविकुटिकुपिभ्यः कित्	40	शुक्लछगलविकर्णैभ्यः	123
शाण्डिकशङ्खसटशक	146	शिशुकन्दयमसभेन्द्रजनन	146	शुचिरुच्योर्घञि	228
शातेर्ह्रस्वश्च	42	शिशुमार	274	शुण्डिकाकृकणस्थण्डिल	145
शात्	251	शि सुटि	217	शुनश्शेफपुच्छ	201
शादीनां	273	शि सुट्येः	217	शुनः संप्रसारणं दीर्घश्च वा	157
शाम्दानोर्वा	17	शिसुद्यशीसंबुध्योः	208	शुनीस्तनमुञ्जाकुलास्य	28
शारदे	278	शीङ एत्सार्व	234	शुनोऽवयव	213

INDEX OF SŪTRAS

शुभ्रविष्टपुरत्रहकृतशरद्वत	123	शेषे प्रथमः	90	श्रियः	74
शुभाभ्रदभ्रमुरपुरकिशोर	125	शेषेभ्यो नित्यम्	21	श्रीग्राम	256
शुषः कः	242	शेषे लोपः	218	श्रुर्काधिवां ष्टकृधि च	22
शुष्कचूर्णरूक्षेषु पिषः	82	शेषे वा	275	श्रुदक्षिष्टृहिभ्य आस्यः	65
शुष्कघृष्टौ	270	शेषो बहुव्रीहिः	105	श्रुयुरुवृज्यासरिसरुचि	61
शुसिचिमिभ्यो दीर्घश्च	66	शोकापनुदतुन्द	27	श्रवोऽनाङ् प्रतेः	89
शुद्रा चामहत्पूर्वाजातिः	112	शोणचण्डारालकमलकृपण	115	श्रशाविशिवसिवपि	25
शून्याद्रिके	184	शोभते	163	श्रशृणु	263
शूर्पाच्च नायात्	125	शोभिहिताहमर्थालमर्थ	102	श्रसदिवासिभ्यो लिङ्गा	32
शूर्पादञ्	159	शौण्डधूर्तकितवव्याड	99	श्रुत्तद्रप्रलुच्यु	236
शूलात्पाके	187	शौनकसाङ्गलसापेय	147	श्रुत्तुत्तुत्तुत्तुत्तु	77
शूलेखाभ्यां यत्	130	शौ वा	217	श्रुत्तुत्तुत्तुत्तुत्तुत्तु	101
शृङ्खलाद्वन्धनं करभे	171	श्रमसोलोपः	212	श्रोत्रयंश्छन्दोऽधीते	172
शृङ्गमवस्थायां	283	श्रान्न	208	श्रोत्रियाद्यलोपश्च	166
शृङ्गाट	58	श्नाभ्यस्तयोः	212	श्रो तुं ह्रस्वश्च	70
शृङ्गात्	175	श्ना वश्चादिभ्यः	22	श्नाधहुङ्स्याशपां	3
शृङ्गारभृङ्गारकल्हार	66	श्मानं शीङो ङित्	43	श्लिपशाङ्स्यासवसजन	32
शृणोतेरावः	70	श्मश्रु केशात्	108	श्लिपः	20
शृणोतेर्वायुवर्णनिवृतावरणेषु	74	श्यतेरिच्चास्य वा	56	श्लिपपुर्पापसाधि	221
शृपीङ्भ्यां ह्रस्वश्च	56	श्यावात् पुत्रथाभ्याम्	125	श्लिपेः कश्च	40
शृवन्दिभ्यामारुः	36	श्येतैतर्हरितरोहिताद्वातश्च	114	श्लु चङि	192
शृसृद्धसिभ्यो वः	70	श्येनांतलयोः	204	श्लेष्मातकाम्नातकामिलातक	56
शृष्ट्वां ह्रस्वश्च	233	श्योऽस्पशे	242	श्वगणादठञ् च	152
शृष्ट्वाभिसिभ्योऽदिः	49	श्रज्यावक	279	श्वन्नश्मन्सुनामन्सुदामन्	123
शृष्ट्वकिभ्यः करन्	67	श्रद्धघातौ	6	श्वन्नुक्षन्पून्प्राहन्क्लेदन्	50
शैते महिषः	206	श्रद्धा मेधया	106	श्वयतेरत्	233
शै प्रगृह्यम्	253	श्रन्थिग्रन्थिष्वङ्गी	209	श्वयुवमघोनां	213
शैर्लोपः	261	श्रपेक्षैकत्र	193	श्वशुरस्यादेन्तलोपश्च	116
शैवलमुपरि	181	श्रयुगूर्णभ्यः	221	श्वशुरात्	124
शेष उदात्तः	277	श्रावशापाढाभ्या छण् च	143	श्वस्तुट् च	142
शेषमुभयोः	107	श्राणमासमासौदनोदनेभ्यः	155	श्वसो वसीयसः	188
शेष सर्वमनुदात्तम्	275	श्रातेः शृतं	193	श्वदेरिति	225
शेषात्वरसैपदानि	90	श्राद्धमनेनाद्य भुक्तं ठेश्च	171	श्विडीडीदिङ्घः	221
शेषाद्वा	191	श्रा पाके	10	श्वेताश्वतरगालोडित	19
शेषे	138	श्रिजो ङिः	46	श्वेक्षित्	46
शेषे लृङ्यदौ	81	श्रिज्द्रुश्रज्वायतस्तुकट	36	षट्त्वे षङ्गवच्	169

INDEX OF SŪTRAS

षठनोर्निष्ठा	239	ष्णस्सङ्ख्याया लुक्	91	सङ्ख्याविसायादेः	206
षडङ्गुलिदत्त	181	ष्यङः प्रधानस्य	192	सङ्ख्याविंशत्यादिभिः	106
षड्भ्यश्चोपकादिभ्यः	128	ष्यञ् शोकरोग	203	सङ्ख्यायैकार्याद्वीप्सायाम्	184
षढाः कस्ति	241	ष्वादीना ह्रस्वः	230	सङ्ख्याङ्गोपलक्षणेषु	149
षण्मासाण्यच्च वा	162	स उत्तमस्य	255	सङ्खे चानौत्तराधये	75
षत्वतुकोः	196	सकृद्रतौ विप्रतिपेधे यत्	16	सञ्जुपाशिपौ	51
षपूर्वहन्	213	सक्तुमांसौदनमांसौदनेभ्यः	163	सञ्जुः सहाथे	7
षष्ठात्	170	सकथमक्रान्तात्	286	सङ्खेर्धश्च	65
षष्ठी	102	सकथ्यक्षणः स्वाङ्गात्पञ्चू	189	सङ्खेस्सोऽङ्गू	245
षष्ठोचतुर्थ्यौ	256	साखदूतवर्णिगभ्यो यः	165	सतेरभूलेरमुदेरादयः	67
षष्ठी चानादरे	95	साखपातभ्यामौत्	233	सत्प्राक्काण्डप्रान्तशतैकेभ्यः	112
षष्ठी प्रत्येनासि	279	सख्यभिदत्तदत्तवायुदत्त	135	सत्थं प्रश्ने	275
षष्ठो शेषे	95	सख्याशश्च	116	सत्यागतास्तूना	204
षष्ठो सभे	283	सख्यहोभ्या टच्	188	सत्यादशपथे	187
षष्ठी हेतोः प्रयोगे	93	सख्युरितः	217	सत्यार्थवेदानामाप्नुक्	19
षष्ठ्यतसर्थैः	94	सगातकारकेणापि क्षेपे	99	सत्यद्विपद्रुहदुहदुजविदः	31
षष्ठ्या आक्रोशे	201	सगतेश्चामा	238	सदामतकम्बलभारकर्णाट	127
षष्ठ्यादेरसङ्ख्यादेः	170	सगर्भ	257	सदिष्वञ्च्योः	249
षष्ठ्यान्तस्य	12	सङ्कलपुष्कलतूलास	134	सदृशप्राति	278
षष्ठ्या रूप्य च	180	सङ्काशकश्मोरकम्पिल	135	सदेरप्रतेः	247
षष्ठ्या व्याश्रये तस्य	177	सङ्ख्यनुप्रेषु वदः	35	सधर्मानुकूलपरिमण्डल	165
षष्ठ्याः	266	सङ्ख्याकनः सूत्रवचनात्	132	सनः	88
षष्ठ्याः कन्थोशीनरेषु	110	सङ्ख्याक्षशलाकाः पारणा	97	सनः कर्त्तव्य	209
षसर्व	262	सङ्ख्यातात्पारमाणाख्यायाम्	74	सनादिद्विभक्तौ पूर्वोऽभ्यासः	4
षः प्रत्ययस्य	11	सङ्ख्यादेर्गुणात्	181	सनाद्यन्ताश्चाण्डः	1
षात् पदे	250	सङ्ख्यादेर्गुण	203	सनाशंसांमांश्चभ्य उः	36
षिङ्गेः शिगू च	43	सङ्ख्यादेश्चालुकः	159	सानि	209
षितो डिप्	114	सङ्ख्यादेः	190	सानि	219
षितोऽङ्	78	सङ्ख्याधिकाभ्यां	220	सानि दीङः	194
षुञ्शीङ्मनिविदिचरिभ्यः	77	सङ्ख्यानदीगोदावरीभ्यां	188	सानिस	264
षोडद्विदञ्जुहत्	185	सङ्ख्यानामर्त्थायः	108	सनेर्डीखः	46
षो डन्	190	सङ्ख्यापूर्वभ्यः पाद	184	सनेर्डीत्	63
षोडा वा	178	सङ्ख्याया अतिशतः कन्	109	सनोरेनः	266
ष्टन्	68	सङ्ख्याया अनतः	92	सन्ध्यासन्धिबेलात्रयोदशी	142
ष्ठिबुक्लम्वाचमां	229	सङ्ख्यायाः	160	सन्निपातलक्षणः	14
ष्ठिबुसिबोर्दीर्घश्च	79	सङ्ख्या वन्धेन	98	सन्नियोगशिष्टानामेकापाथे	15

INDEX OF SŪTRAS

सम्भूतपरमोत्तमोत्कृष्ट	100	समयानिकषान्तरावधिः	9	समावर्तनीयादयोऽपादाने	22
सन्यङोराद्य	192	समयानिकषाहा	92	समास उत्तरपदस्य	111
सन्यतः	236	समर्थः पदविधिः	14	समासस्य	278
सन्यनिटि	232	समवपूर्वाच्च	24	समासाच्च तत्	182
सन्वह्युनि णौ	237	समवप्रविभ्यश्च	87	समासानुकरणनिपाताश्च	1
सपत्रनिष्पत्राभ्यां	187	समवायान् समवैति	154	समासान्तः	187
सपूर्वस्य वा	113	समविषमादिभ्योऽधिकरणे	93	समासान्तागमसंज्ञाज्ञापक	15
सपूर्वाच्च	148	समश्च	30	समासे	268
सपूर्वाच्चित्	68	समश्च मतिमनोभ्याम्	164	समासेऽङ्गुलि	247
सपूर्वात्	142	समस्ततहितयोः	204	समासे प्रथमा	2
सपूर्वात्	171	समस्तृतीयायुक्तात्	88	समाहारः स्वरितः	4
सपूर्वात्प्रथमा	239	समं भूमिपदातिभ्यां	98	समाहारे	214
सप्तनोऽञ्	258	समः क्षणुवः	89	समां समां समायां समायां	167
सप्तपदात्तेनावाप्यं सख्ये	167	समः ख्यः	27	समिकसेस्कन्	55
सप्तमी	109	समः प्रतिज्ञायाम्	88	समिक्रन्दिक्वापि	25
सप्तमी	281	समः सङ्कीर्णं	168	समि च द्यते	76
सप्तमी चाधिकेन भूयसः	95	समः समिः	205	समि ज्वरिपृणाचिभ्याम्	34
सप्तमीपूर्वसमानाधिकरणम्	105	समः सुटि सः	245	समिदंसमपरेभ्यो युगात्	157
सप्तमीसिद्धशुष्कपक	99	समाङो विशिरभिभ्याम्	164	समिध आधाने षेण्यन्	149
सप्तम्यर्थे	259	समाङो सुवो वा	26	समि मुष्टौ	75
सप्तम्याधिक्यस्वाम्ययोः	92	समादिषु पदिसदिविदि	78	समीणः	77
सप्तम्या निर्दिष्टे पूर्वस्य	12	समादौ	259	समीपसमुद्भयोश्च	97
सप्तम्याम्	174	समानकर्तृकेषु कर्मणो लिङ्	81	समीपे वा	106
सप्तम्यास्तत्पुरुषे	200	समानती र्थाद्यः	155	समीरणाभ्यादित्यचन्द्र	108
सप्तम्यास्त्रल्	177	समानधातौ कर्मणा	2	समुच्चये वा	82
सप्तम्यां चोपपीडरुधाकर्षः	83	समानस्य	262	समुच्चये सामान्यवचनस्य	82
सप्तम्यां जनेर्ङः	32	समानस्य द्यः सश्च	178	समुदाभ्यो यमेरग्रन्थे	89
सप्तम्यां वासा च	206	समानस्य पक्ष	205	समुदायविकारषष्ठी	105
सप्तम्याः पुण्यम्	285	समानाच्च ग्रामात्	141	समुदाये वाक्यपरिसमाप्तिः	16
सप्यशूभ्यां तुद् च	50	समानात्	144	समुदो रजः पशुषु	76
सभाया ढः	257	समानाधिकरणे च	277	समुदोर्गणप्रशंसयोः	77
सभाया यः	157	समानाधिकरणे युष्मदि	90	समुज्यां च	242
सम इक्	256	समानान्यत्यदादिषूपमानेषु	30	समुद्रात्	257
समत्यपाभिव्यभिषु चरः	35	समानैकवीरपिण्डभ्रातृ	114	समुद्राक्षौमनुष्ययोः	140
समनुव्यवेषु रुधः	35	समानोदरे शयिते यत्	157	समूले हनः	83
समयाद्यापनायाम्	187	समायाः खः	162	समूहवच्च बहुषु	184

INDEX OF SŪTRAS

समोऽकूजने	87	सर्वसादेर्लुक्	132	सहःश्रवणकुतुककुतूहल	166
समो गत्यूह	185	सर्वस्यानर्कः	270	सहायात् ष्यञ्च	166
समोगमृच्छिपृच्छिस्वृश्र	87	सर्वाणो वा	158	सहार्थयोगे	93
समो वदिविशिभ्यां णिनः	165	सर्वात्	158	सहार्थे	8
समो वाहिघातकक्रामेभ्यः	157	सर्वात्स चास्य वा	177	सहिचलिवहिभ्यः किकिनौ	36
सम्बोधनप्रथमान्तं	4	सर्वादिपथ्यङ्गकर्मपतपात्रं	167	सहिवहोः	207
सम्बोधने च	33	सर्वादर्थनञीजकेशात्	174	सहे क्त्वा	262
सम्भवत्यवहरति च	161	सर्वाद्भ्रमि	225	सहे च	32
सम्राजः	165	सर्वान्नमिति	167	सहेरोद्वतः	249
सम्राजः क्षलिवे	125	सर्वाभिपर्युभयेभ्यस्तसा	92	सहेः	266
सरस्सनि	267	सर्वेभ्यो लोपः	15	सहेः षष् च	51
सरूपपिशाचपिचण्डनिचय	170	सर्वेभ्यो हेतुसंपत्तौ वा	38	सहो ध च	51
सरूपाणामेकशेषः	109	सर्वे मितः	9	सहोश्चिः	254
सर्तैरघच्च	57	सर्वे सहः	29	संख्या	280
सर्तैरडिः	49	सर्वैकजरत्पुगणनवकेवल	100	संख्यायास्तनः	286
सर्तैरपण्पुक् च	62	सर्वैकदेशसंख्यात	188	संज्ञश्च	93
सर्तैरयूः	42	सर्वाभयान्येतरापर	178	संज्ञायामजिनम्	286
सर्तैरुच्च	57	सर्वाभयार्थे पर्यभिभ्याम्	177	संज्ञायामण् लुक् च	144
सर्तैर्गुक् च	69	सर्वात्तरदक्षिणादेः खः	156	संज्ञायामनाच्चित	285
सर्तैर्णिक्	60	सलानुराच्छण्	146	संज्ञायाम्	79
सर्तैर्धावो वेगि	230	सवाभ्यां वामौ	85	संज्ञायाम्	83
सर्तैः स्थिरव्याधिवलमत्स्येषु	74	सविधसनीड	279	संज्ञायाम्	99
सर्पिर्मधुदीर्घलघुगुण	108	सव्येषुपर	248	संज्ञायाम्	116
सर्पिष्कुण्डिका	247	सव्ये स्थः	44	संज्ञायाम्	191
सर्वचर्मणः कृतः खश्च	167	ससजुषोरः	242	संज्ञायाम्	205
सर्वचर्माद्यश्चोदशैकादशमा	97	ससूवश्चावभ्यामस्येत्	264	संज्ञायाम्	240
सर्वतः षो वा	113	सस्त्रौ प्रशंसायाम्	186	संज्ञायां कन्	151
सर्वदेवाभ्यां च	259	सस्यादिराशानचः	1	संज्ञायां कन्	181
सर्वनाम च सर्वतः	109	सस्येन पारिजातः	171	संज्ञायां कन्	183
सर्वनामानि	202	सह तृतीयया तुल्यार्थयोगे	105	संज्ञायां गिरि	282
सर्वनाम्नः स्मैसातौ	91	सह नञ् विद्यमानादेः	116	संज्ञायां च	160
सर्वनाम्नः स्याडच्च	233	सहस्य सध्रिः	205	संज्ञायां च	281
सर्वनाम्नामसौ	181	सहस्य सो बहुव्रीहौ	205	संज्ञायां ज्ञन्याः	156
सर्वपश्चात्प्रभृतीनि	103	सहस्रवसनविशतिकशत	159	संज्ञायां घेनुष्या	156
सर्वविश्वाबुभोभयौ	5	सहस्रायुतनियुतप्रयुतार्बुद	161	संज्ञायां मक्षिकासरषा	148
सर्वसर्वत्रात्यन्तानन्तपुर	29	सहस्रेण	258	संज्ञायां शरदो जुञ्	143

INDEX OF SŪTRAS

संज्ञायां श्रवणाश्चत्थाभ्याम्	130	संश्रुतपद्रेहद्वेहर्चसोजसां	17	सिकताशर्कराभ्याम्	173
संज्ञौपम्योः	283	संश्रुत्कुविदाविःप्रादुरादयश्च	9	सिच आदिः	269
संनीन्युद्रोष्विणार्ति	60	संश्रुतृपद्रेहदित्यादयः	49	सिचः	86
संपरिपूर्वात् ख च	258	संसनि	264	सिचि च	209
संपरिभ्यां कृजः	198	संसृष्टम्	153	सिचि दाधास्थां	232
संप्रतिभ्यामनाध्याने	88	संस्कृतम्	152	सिचि परस्मैपदे	220
संप्रत्यसंप्रत्यप्रदक्षिणानि	98	संस्कृतं भक्ष्यम्	130	सिचो यङि	249
संप्रयोर्वसः	35	संहतपुच्छयेकपद्य	190	सिजभ्यस्ताभ्यां लङः	86
संप्रविभ्यः	256	संहितायाम्	262	सिज्लोप एकादेशे	239
सप्रसारणस्य	207	संहितायां छे	195	सितनिगमिमसिसच्यवि	41
संप्रसारणं संप्रसारणाश्रयं च	15	सः स्यार्धधातुके	235	सितया समिते	156
संप्रसारणात्	197	साक्षाद्दृष्टि संज्ञायाम्	171	सिद्धगत्युष्ट्रीवा	182
संबुद्धावितौ वा	5	साक्षान्मिथ्यानिन्ता भद्रा	7	सिद्धः संयोग	265
संबुद्धौ च	232	साङ्काश्य	274	सिद्धिः क्रियादेः	1
संबुद्धौ ब्रूद	264	सादिपतिभ्यां जौ	78	सिद्धे सत्यारम्भो नियमार्थः	14
संबुद्ध्यादिषु	264	सादेरसिचः	220	सिध्मगडुमणिकर्णपर्णपांसु	172
संबोधने च	95	साधकतमं करणम्	3	सिध्मेतरपार	194
संभस्त्राजिनशणपिण्डेभ्यः	112	साधुना च	94	सिन्धुगान्धारिकश्मीर	146
संभावनायामनिष्पन्ने	80	साधो	31	सिन्ध्ववकराभ्यां वा	143
संभावनेऽलमर्थं	81	सात्रायनिकाय्यौ	24	सिपि वा	243
संभूयाभ्यामितौजःशलङ्कनां	119	सामि वा	23	सिमस्याथर्वणे	274
संमत्यसूया	243	साम्बताप	267	सिल्लेष्टि	253
संयसश्च	21	सार्यचिरप्राह्मेप्रगेऽव्यये	142	सिवेष्टेरु च	57
संयोगस्य	241	सार्यलोहतरयोः	206	सिहक्रोष्टृभ्यां कर्णकात्	146
संयोगादिनः	215	सायाहमध्याह्नमध्यंदिन	102	सिंहव्याघ्रवासव	99
संयोगादेर्लिटि	233	साराबंरुक्षु	221	सीमन्तः केशेषु	196
संयोगे गुरु	4	सारेरथिन्	47	सीयुडात्मनेपदानाम्	86
सॅलिटोर्जः	229	सार्वधातुकस्य	264	सीरसूकरास्येषु पुवः	37
सॅलिटौ च	10	सार्वधातुकार्धधातुकयोः	231	सुखदुःखतृप्रकृच्छ	174
संवत्सरपरिमाणस्य	225	सार्वधातुकार्धधातुके	253	सुखदुःखतृप्रकृच्छाश्रालीक	18
संवत्सराग्रहायणीभ्यां ठञ्च	143	सार्वधातुके यक्	21	सुखदुःखादिभ्यो वा	93
संवत्सरात् फलपर्वणोः	142	सात्वाद्रोयवाग्वोश्च	141	सुखधूमाजिनाभिजन	134
संवाहाच्युतशकुलादारि	139	सात्वेयगान्धारिभ्यां च	126	सुखप्रिययोः	278
संव्योः सृजः	35	सावनडुहः	217	सुखहिताभ्याम्	99
संशयादापन्नः	162	सास्मिन् पौर्णमासी	131	सुगन्धिंते	273
संशितो व्रते	234	सास्य देवता	131	सुचो वा	246

INDEX OF SŪTRAS

सुजुवोः	254	सुविनिर्दुभ्यः	248	सेटि	210
सुजः	266	सुविग्यवानुभ्यः	235	सेधतेः	249
सुओ यजमाने	34	सुवो दीर्घश्च	61	सेनाङ्गानि बहुल्ये	107
सुव्यसेः ऋन्	44	सुव्येका	268	सेनास्तकास्लक्षणेभ्य इण्	126
सुदतयोः	86	सुसर्वाधंदिक्शब्देभ्यः	12	सेनाया वा	154
सुव्यधातोः	216	सुसर्वाधेभ्यः	225	सेनावीणावर्मचूर्णतूल	19
सुतङ्गममुनिचित्विप्रचित्त	136	सुसूधागधिभ्यः कन्	66	सेना सुरा शाला निशा वा	110
सुतमितजनपूर्वहृदयतुरमुज	29	सुस्नातादीन् पृच्छति	154	सेरिभजद् च	63
सुदुनिर्भ्यः	249	सुहरिततृण	190	सेर्गार्से कर्म	241
सुदुरोरधिकरणे	29	सुहृद्दुहृदौ	191	सेर्हिङ्	85
सुदुर्भ्यां हृदः	166	सुः पूनायाम्	8	सेसेन	255
सुधावत्पुष्पकरस	119	सुक्तसाप्नोश्छः	176	सोदरात्	270
सुधासिन्धुदासेभ्यो मित्रात्	140	सूचयावक्षेपणसेवासाहस	87	सोपसर्गमनुत्तमं वा	276
सुधितव	264	सुतकापुत्रकान्	228	सोपसर्गमपि तिङ्	276
सुनोतेः	249	सूतस्य युवत्याम्	117	सोमम्	258
सुन्दिकम्दिमन्दिमन्थि	66	सूतोग्रराज	204	सोमात् ड्यण्	131
सुपः कर्मणः काम्यच्	17	सूत्रे च धार्यथे	27	सोमे सुजः	31
सुपां प्रथमाद्वितीया	2	सूत्रे लिङ्गवचनाद्यप्रामाण्यं	13	सोमे हरितः	263
सुपां सुलुक्	256	सूपुषिभ्यां कित्	67	सोरविक्षेपणे	288
सुपि च	232	सूपत्यादिभ्यः	241	सोर्मनसी	283
सुपि तृदोः	255	सूरमर्तक्षेम	186	सोलोपोऽनन्यस्यानाशिपि	86
सुपि वलि	254	सूर्यागस्त्य	214	सोऽस्य ग्रामणीः	171
सुपि वलि तद्वत्	241	सूर्या देवतायाम्	115	सोऽस्य निवासः	146
सुपिस्थापास्नाताभ्यः	27	सूविपिकृञ्भ्यः कित्	42	सोऽस्य प्राप्तः समयात्	163
सुपो धात्वर्थे बहुलमिष्ठवच	18	सृजश्चद्वावति	21	सोः	195
सुपो लुगैकार्थ्ये	92	सृजः श्रद्धावपि	88	स्कन्दिपतिश्च्योति	79
सुप्यजातौ ताच्छील्ये	31	सृजः श्राद्धे	21	स्कन्द्यमिभ्यां धः	61
सुप्रातसुश्वसुदिव	189	सृजिदृशिभ्याम्	222	स्कोस्संयोगाद्योः	241
सुप्सुपा सहैकार्थीभावे	97	सृजिदृशोर्शल्यं	230	स्वदिरवपरिभ्यां च	10
सुवामन्त्रिते	277	सृजेरसुक् च	40	स्तनिद्विषिपुषिगदिमदिषुषि	42
सुव्धातूनां यथेष्टम्	192	सृजेः कश्च	50	स्तन्धुस्तन्धुस्क्रम्भु	22
सुमङ्गलात् संज्ञायाम्	115	सृधस्यदः क्मरच्	36	स्तम्बकर्णयोरमिजपिभ्यां	27
सुराया अहौ	179	सृपिसृजि	195	स्तम्बशक्तुतोरिन्	28
सुराशीथ्वोः पिबः	30	सृष्ट्यां दाकुक्	41	स्तम्बाग्रदिशिपातृणशकट	121
सुवास्तवर्णुतण्डुभण्डुखण्डु	134	सृभृष्टुद्रु	222	स्तम्बे क च	77
सुविनिदुरपरायती	98	सृवृन्भ्यो णित्	56	स्तम्भेः	247

INDEX OF SŪTRAS

स्तुतस्तोमा	266	स्थागागमि	253	स्फायो वः	227
स्तुतौ भ्रातुः	191	स्थादीनामभ्यास	247	स्फिगपूत	287
स्तुयुद्रवः	267	स्थानान्तगोशाल	143	स्फुरस्फुलोर्ध्वजि	194
स्तुमुधूञ्भ्यः	223	स्थानान्तात्पूर्व	185	स्फुरस्फुलोर्निनिविभ्यः	247
स्तुस्वञ्जिप्तिवा	247	स्थानिवदादेशोऽनल्विधौ	12	स्मपरे लङ् च	73
स्तोनाद्यन्नलोपश्च	166	स्थानीयादयोऽधिकरणे	22	स्महतोर्नुमि	208
स्तोकात्पक्वच्छकतिपयेभ्यः	94	स्थानेऽन्तरतमः	12	स्मृ आध्याने	9
स्तोकात्पान्तिकाभ्याशदूरार्थ	99	स्थामाजिनान्तेभ्यो लुक्	145	स्मृत्यर्थददेशां कर्मणि	95
स्तोमे ङङ्	161	स्थालचात्वालक्रीलाल	69	स्मृहत्वरप्रथ	237
स्तोश्चुष्टुभ्यां तौ	251	स्थालेनित्येध	247	स्मृदृशिभ्याम्	89
स्तौतिणीनां	247	स्थास्त्राप्रार्वाधहनि	76	स्मे लोट्	81
स्त्यायोर्ङित्	68	स्थिरस्फिराजिरशिशिर	67	स्मेः स्मये नित्यम्	194
स्त्रियाम्	112	स्थूलदरयुव	214	स्मै च तृतीयात्	91
स्त्रियां कुरुकुन्त्यवन्तिभ्यः	127	स्थूलादीनामाचष्टे च	19	स्यतासी लुङ्योः	20
स्त्रियां क्तिन्	77	स्थूलेषुमणिमधुधान्यतिल	173	स्यदो जवे	209
स्त्रियां क्यपः	268	स्थेयोऽधिकरणे	22	स्यन्देर्धश्च	40
स्त्रियां लुक्	121	स्थेशभासपिसकसो वरचू	36	स्यमेर्येण इक् च	54
स्त्रियां वा	233	स्थो गुः	41	स्यर्विसिविशुपिक्षुभ्यः कित्	63
स्त्रियां संज्ञायाम्	191	स्तत्त्वादयः	263	स्याशक्यमिभ्यो लः	68
स्त्रियाः	211	स्ताताद्वेदसमातौ	184	स्तन्सुध्वस्वनडुहां दः	243
स्त्रियाः	232	स्तात्वाकालकपीत्वास्थिरक	102	स्त्रिव्यविमवि	208
स्त्रीपुंवच्च	109	स्तानीयादयः करणे	22	स्त्रयजिभ्यां ङ्निप्	32
स्त्रीपुंसधेन्वनडुह	187	स्तामदि	50	स्त्रीभ्यां तुङ् च	52
स्त्रीपुंसाभ्यां नञ्स्तञौ	119	स्तुमूभ्यां कित्	71	स्त्रवश्चिक्	48
स्त्रीबहुषु फक्	121	स्त्रेहने पिपः	83	स्त्रवोऽनुपसर्गाच्च	74
स्त्रीयूभ्याम्	92	स्तोरात्मनेपदे	221	स्तोतसो ज्यङ्यौ वा	257
स्त्रीयूभ्यां चाट्	233	स्पर्धायामाङः	87	स्वतन्त्रः कर्ता	2
स्त्रीविषय	273	स्पर्शद्रवमूर्त्योः	193	स्वतवान्	265
स्त्रीषु सौवीरसात्वप्राक्षु	134	स्पशिश्रस्त्रोः सलोपश्च	40	स्वती पूजायाम्	103
स्त्री संज्ञा	271	स्पृशमृशकृश	230	स्वधिस्वर्जनमहद्युवभ्यः	165
स्त्याख्येदूतो	232	स्पृशिमृशिकृपि	20	स्वनिहसिभ्यां वा	76
स्थण्डिलात् शेते व्रती	130	स्पृशोरुपतापे	74	स्वपरजनदेवराज्ञां कुक् च	141
स्थलादेः	162	स्पृशोऽनुदके क्तिन्	30	स्वपश्च	269
स्थश्च	66	स्पृहेरीप्सितो वा	3	स्वपितृषिधृषिभ्यो नजिङ्	36
स्थः	227	स्फायः स्फी	193	स्वपितृषिधृषिभ्यो नजिङ्	36
स्थः प्रतिशानिर्णयप्रकाशनेषु	87	स्फायितश्चिञ्चिशकिरिपि	65	स्वपेरपः	248

INDEX OF SŪTRAS

स्वपो नन्	77	स्वार्थे चाभिन्न	180	हलात्कर्षे	157
स्वमज्ञातिधनाख्यायाम्	5	स्वार्थेषु पुषः	83	हलादावुत्तर	181
स्वमोर्नपुंसकात्	91	ह्रनस्तोऽचिण्	226	हलादेरग्यस्य	208
स्वयं स्वामी केन	98	हनः प्रनिभ्याम्	95	हलादेरह्ययन्त	224
स्वरतिसूति	220	हनो घ्री हिंसायाम्	234	हलादेः	250
स्वरदीर्घयलोपेषु लोपः	13	हनो जघ च	61	हलिकलिकलिकटिवटि	45
स्वरन्तःसनुतःपुनःप्रातः	8	हनो जः	210	हलिकल्योरश्च	19
स्वरभिन्नानां यस्योत्तरस्वर	109	हनो नित्यम्	209	हलि मः	245
स्वरविधौ	267	हनो वध लिङि	219	हलिश्कत्योश्च	189
स्वरितस्यैकश्रुतौ	288	हनो वा वध च	76	हलो घञ्	79
स्वरितात्	277	हन्धस्वसप्रच्छः	221	हलोऽचः	224
स्वर्गधनायुर्यशःकामेभ्यः	164	हन्त च	276	हलोऽनिदितः	208
स्ववनव	264	हन्तेर्घण	251	हलोऽनादेः	235
स्वयुः	124	हन्तेर्ङिणति	229	हलो मिथः श्लिष्टाः संयोगः	4
स्तसृपत्योर्वा	201	हन्तेर्हश्च घः	192	हलो यमां	252
स्वं रूपं शब्दस्याशब्दसंज्ञा	11	हन्तेः	250	हलोहौ शानच्	22
स्वं स्वामिनि	278	हयादीना	273	हल्यनकोऽश्	219
स्वागतस्वध्वर	225	हरतिवहत्यावहतिवंशकुटज	161	हल्यनुंऽनोः	232
स्वाङ्गतस्नाधार्थे भुवश्च	84	हरतेः दृतिनाथयोः पशोः	28	हविभ्यां वा	158
स्वाङ्गशिटां	272	हरितकिन्दासवह्यस्कार्कलूप	120	हव्येऽनन्तः	254
स्वाङ्गाख्यायां	271	हरितादिभ्योऽञ्	122	हश्श्वतोर्लङ् च	33
स्वाङ्गात् हीनात्	175	हरिद्रामहारजनाभ्यामञ्	130	हशिश्वातो रोः	197
स्वाङ्गादीदमानिनि	202	हरिद्रुतुम्बुरु	147	हसिबसौण्जयम्	59
स्वाङ्गादुपसर्जनात्	116	हरिब्रह्मशिवस्कन्द	106	हस्तकरदन्तेभ्यो जातौ	175
स्वाङ्गादेरकृतमितजात	116	हरिमितशतकमु द्रुवः	40	हस्तप्रसृप्त	30
स्वाङ्गानां	273	हरियुक्ते च	281	हस्तार्थे वर्तिग्रहिभ्याम्	83
स्वाङ्गेभ्यः सक्ते	171	हरीतकीपथ्याभ्लिका	151	हस्तिनोऽपत्याणि	203
स्वाङ्गेभ्यो वृद्धौ	173	हरीतक्यादिषु व्यक्तिः	111	हस्तिपुरुषाभ्यामण् च	169
स्वादिभ्यः श्नुः	22	हर्षलपनयोर्मदिः	10	हस्तिबाहुकवाटेषु शक्तौ	30
स्वादीरेरिणोः	196	हलदन्तात्	200	हस्त्यचित्तेभ्यष्ठक्	132
स्वाद्वर्थेषु चादीर्घेषु	82	हलन्त्यम्	11	हाकः	212
स्वापेश्चङि	193	हलश्चा	253	हाकोर्हि	264
स्वामिन्नीशे	175	हलसीरादृठक्	148	हायनाद्वयसि	113
स्वामीश्वराधिपतिदायाद	95	हलसीरादृठक्	156	हायनान्तयुवस्थविरभ्रात्	166
स्वार्थे	221	हलस्तद्वितस्य	214	हाहाङ्भ्यां त्रीहिकालयोः	26
स्वार्थे	259	हलस्तिप्सिपः	195	हि कर्मणा बहुलमाभीक्ष्ण्ये	102

INDEX OF SŪTRAS

हि च	275	हृजविभ्यामिनिच्	61	होः कर्मणि	256
हितनाम्नो वा	215	हृजो गतं ताच्छील्ये	87	हौ वा	212
हितसुखाभ्यां चतुर्थी च	96	हृजोऽज्वयोनुद्यमनयोः	27	ह्योगोदेहात्त्वञ्	151
हितं भक्ष्यं तदस्मै	155	हृजो दुक् किञ्च	65	ह्रस्वमनुत्तात्	272
हिदुषोर्मुक्पुक्चौ च	60	हृदयस्य प्रियः	156	ह्रस्वश्चोपधायाः	264
हिनुमीनानां	250	हृदयस्य हृद्य	203	ह्रस्वस्य पिति	195
हिमात् सहते चेलुः	176	हृदर्याः	261	ह्रस्वं लघु	4
हिमादिभ्यः	175	हृद्गगसिन्धोः	225	ह्रस्वः	236
हिमारण्याभ्यां महत्वे	115	हृपिशिरुहिवृतिविदिकीर्ति	45	ह्रस्वात्	262
हियासामः	267	हृप्रस्योः प्रतौ	44	ह्रस्वाद्वातोः	241
हिरण्यपरिमाणं धने	280	ह्ररुहिपिण्डिभ्य ईतकः	56	ह्रस्वान्तस्य	272
हिष्ठवत्	271	हृपिवृतिचटितण्डिशकि	69	ह्रस्वान्तस्य स्त्रीविषयस्य	272
हिंसादेककर्मकात्	83	हृषेलोमकेश	222	ह्रस्वान्ते	286
हिंसायां प्रतेश्च	198	हृसरुहियुपिभ्य इतिः	49	ह्रस्वापो नुद्	92
हिंसेः कित् सिं च	72	हेतिक्षियायाम्	276	ह्रस्वाद्यद्विषतां	204
हीने	8	हेतुफलयोः	81	ह्रस्वे	182
हीयमानपापयुक्तात्	177	हेतुभावयोः मृडस्त्युक्	42	ह्रस्वेरनु	269
हुक्षलभ्योऽनितः	212	हेतौ	93	ह्रस्वो नपुंसके	111
हुपूभ्यामृत्विजि तृन्निद् च	44	हेमनयवल	245	ह्रियः किद्रो लश्च वा	40
हुयामाश्रुलुपिवसिभ्यस्त्रन्	68	हेमन्ताद्वा तलोपश्च	142	हीप्रातोन्दनुद्	242
हुच्छेर्मुद् च	59	हेमार्थात्परिमाणे	150	हिभील्लभूकण्ड्वीकृञ्भिदि	79
हुश्नुवोरलिटि	211	हेरचडि	229	ह्रादेः ह्रत् क्तिन्	227
हृक्रोर्वा	3	हेः किन्नुद् च	41	ह्रस्वप्रसारणम्	261
हृग्रहोः	265	हैहेप्रयोगे	243	ह्रः द्वित्वे	194
हृजनिभ्यामिमनिच्	50	होडवत्सपाकाकिञ्चनर्जु	164	ह्रावामश्च	27
हृज इच्च	65	हो ङः	241		
हृज ईतन्	60	होर्दे लोपश्च	42		

In the following pages an attempt is made to present in a tabular form the extent to which Bhoja has drawn upon Pāṇini, Kātyāyana, Patañjali and others. The first column refers to the order of the sūtras in the text of the *Sarasvatikanṭhābharāṇa*. The second column refers to the sūtra of Pāṇini in the *Aṣṭādhyāyī* order. The extent of agreement between the sūtras of Bhoja and Pāṇini can be found out from the remarks column. In cases where no remark is seen, it may be taken that the sūtras are the same in both the works. The *Phit* sūtras referred to in pages 501—503 of this Appendix are those of Śāntanava. They are printed along with the *Siddhāntakaumudī*. Regarding the *Vārtikas* cited in this column, it has to be noted that most, if not all, of these *Vārtikas* could be traced in the *Kāśikā*. In giving the references to the *Vārtikas*, the following principle has been kept in view. If a *Vārtikā* could be traced in the *Mahābhāṣya*, the sūtra under which it is found therein is referred to. Otherwise the numbers refer to the number of the sūtras in the *Kāśikā*. It may be pointed out here that there is a good deal of uncertainty regarding the text of the *Vārtikas*. Several sentences in the *Bhāṣya* of Patañjali read like *Vārtikas* and they have been so treated in the *Kāśikā*. Similarly several *Vārtikas* have been read into the *Bhāṣya* and they are not easily distinguished from the *Bhāṣya*. Several *Bhāṣya-iṣṭis* too have been mistook for *Vārtikas* by several writers. To add to

this confusion, manuscripts of the text of the Vārtikas widely differ from each other. Apart from all these, there have been more than one Vārtikakāra. An attempt at determining the text of the Vārtikas is well worth making. References to the Uṇādi sūtras, on pages 371—391 of this Appendix could be easily traced in the editions of the Uṇādis, published under the auspices of this University.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, i, 1		
I, i, 2	I, iii, 1	Compare.
I, i, 3		See Bopadeva ; also Vārtika on III, i, 35 in the Kāsikā.
I, i, 4	III, i, 32	Compare.
I, i, 5	I, ii, 45	
I, i, 6,7	I, ii, 46	
I, i, 8		
I, i, 9		
I, i, 10		
I, i, 11		
I, i, 12		
I, i, 13		
I, i, 14	I, i, 26	
I, i, 15		
I, i, 16	I, i, 22	
I, i, 17	I, i, 23	
I, i, 18		
I, i, 19	I, iv, 103 and 104	Bhoja combines.
I, i, 20		
I, i, 21		
I, i, 22	I, iv, 102	
I, i, 23	I, iv, 99	Compare.
I, i, 24	I, iv, 100	
I, i, 25	I, iv, 14	Compare.
I, i, 26	III, i, 92	Compare.
I, i, 27	I, ii, 43	
I, i, 28	I, ii, 44	
I, i, 29	I, ii, 42	
I, i, 30	II, i, 52	
I, i, 31		
I, i, 32	I, iv, 23	See the Mahābhāṣya.
I, i, 33	I, iv, 54	
I, i, 34	I, iv, 55	
I, i, 35	III, i, 87	
I, i, 36	I, iv, 51	See the Bhāṣya.
I, i, 37		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, i, 38	I, iv, 49	
I, i, 39	I, iv, 50	
I, i, 40	I, iv, 51	
I, i, 41	II, iii, 5	Compare.
I, i, 42	I, iv, 52	Compare.
I, i, 43	I, iv, 53	
I, i, 44	I, iv, 53	Compare Vārtika 1.
I, i, 45	I, iv, 52	Compare Vārtika 5.
I, i, 46	I, iv, 52	Compare Vārtika 6.
I, i, 47	I, iv, 52	Compare Vārtika 7.
I, i, 48	I, iv, 46	
I, i, 49	I, iv, 48	
I, i, 50	I, iv, 24	Vārtika 1.
I, i, 51	I, iv, 47	
I, i, 52	I, iv, 43	
I, i, 53	I, iv, 38	Compare.
I, i, 54		
I, i, 55	I, iv, 42	
I, i, 56	I, iv, 32	Bhoja adds.
I, i, 57	I, iv, 33	
I, i, 58	I, iv, 34	
I, i, 59	I, iv, 35	
I, i, 60	I, iv, 36	Compare.
I, i, 61	I, iv, 37	
I, i, 62	I, iv, 39	
I, i, 63	I, iv, 40	
I, i, 64	I, iv, 41	
I, i, 65	I, iv, 24	
I, i, 66	I, iv, 24	Vārtika.
I, i, 67	I, iv, 25	
I, i, 68	I, iv, 26	
I, i, 69	I, iv, 27	
I, i, 70	I, iv, 28	
I, i, 71	I, iv, 29	
I, i, 72	I, iv, 30	
I, i, 73	I, iv, 31	
I, i, 74	I, iv, 45	Compare.
I, i, 75	II, iii, 48	Compare.
I, i, 76	II, iii, 49	Compare.
I, i, 77	VI, i, 4	Bhoja adds.
I, i, 78	VI, i, 5	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, i, 79	VI, i, 6	Compare.
I, i, 80	I, i, 45	
I, i, 81	I, i, 2	
I, i, 82	I, i, 1	
I, i, 83	I, i, 73	
I, i, 84	I, i, 7	Compare.
I, i, 85	I, i, 65	
I, i, 86	I, i, 64	Compare.
I, i, 87	I, i, 46	Compare.
I, i, 88	I, i, 60	
I, i, 89	I, i, 61	
I, i, 90	I, ii, 27	Compare.
I, i, 91		
I, i, 92		
I, i, 93	I, ii, 29	
I, i, 94	I, ii, 30	
I, i, 95	I, ii, 31	
I, i, 96	I, ii, 32	
I, i, 97	I, iv, 10	
I, i, 98	I, iv, 11	
I, i, 99	I, iv, 12	
I, i, 100	I, i, 8	
I, i, 101	I, i, 9	Compare.
I, i, 102	I, i, 10	
I, i, 103		
I, i, 104		
I, i, 105	I, i, 11	
I, i, 106	I, i, 12	Compare.
I, i, 107	I, i, 14	Compare.
I, i, 108	I, i, 15	
I, i, 109	I, i, 16	Compare.
I, i, 110	I, i, 17	
I, i, 111	I, i, 18	Compare.
I, i, 112	I, i, 27	See the Gaṇasūtras.
I, i, 113		
I, i, 114	I, i, 34	Compare.
I, i, 115	I, i, 35	
I, i, 116	I, i, 36	See also the first Vārtika under this Sūtra.
I, i, 117	I. iv, 56	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, i, 118 }		
I, i, 119 }		
I, i, 120 }		
I, i, 121 }		
I, i, 122 }	I, iv, 57	Pāṇini's is an ākṛtigāṇa and Bhoja
I, i, 123 }		has made many additions.
I, i, 124 }		
I, i, 125 }		
I, i, 126	I, iv, 57	See the Gaṇasūtra,
I, i, 127	I, iv, 58	See the Gaṇasūtra.
I, i, 128	I, iv, 59	
I, i, 129	I, iv, 59	Vārtika.
I, i, 130		
I, i, 131	I, iv, 60	
I, i, 132	I, iv, 60 }	Vārtika.
	I, iv, 61 }	
I, i, 133 }		
I, i, 134 }		
I, i, 135 }		
I, i, 136 }		
I, i, 137 }	I, iv, 61	See the Gaṇa and the Gaṇasūtras.
I, i, 138 }		
I, i, 139 }		
I, i, 140 }		
I, i, 141	I, iv, 62	
I, i, 142	I, iv, 63	
I, i, 143	I, iv, 64	
I, i, 144	I, iv, 65	
I, i, 145	I, iv, 66	
I, i, 146	I, iv, 67 }	Bhoja combines the two Sūtras of
	I, iv, 68 }	Pāṇini.
I, i, 147	I, iv, 69	
I, i, 148	I, iv, 70	
I, i, 149	I, iv, 71	
I, i, 150	I, iv, 72	Compare.
I, i, 151	I, iv, 73	Bhoja adds the meaning.
I, i, 152 }		Pāṇini's is an ākṛtigāṇa. The Vārtika
I, i, 153 }	I, iv, 74	on the above has been included
		in the Sūtra by Bhoja.
I, i, 154	I, iv, 75 }	Bhoja combines the two.
	I, iv, 76 }	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, i, 155	I, iv, 77	
I, i, 156	I, iv, 78	
I, i, 157	I, iv, 79	
I, i, 158	I, iv, 80	
I, i, 159	I, iv, 83	
I, i, 160	I, iv, 84	
I, i, 161	I, iv, 85	Compare.
I, i, 162	I, iv, 86	
I, i, 163	I, iv, 87	
I, i, 164	I, iv, 88	
I, i, 165	I, iv, 89	Vārtika.
I, i, 166	I, iv, 90	
I, i, 167	I, iv, 91	
I, i, 168	I, iv, 92	
I, i, 169	I, iv, 93	
I, i, 170	I, iv, 94	
I, i, 171	I, iv, 95	
I, i, 172	I, iv, 96	
I, i, 173	I, iv, 97	
I, i, 174	I, iv, 98	Compare.
I, i, 175 }		
I, i, 176 }		
I, i, 177 }		
I, i, 178 }	I, i, 37	Bhoja has 6 sūtras corresponding
I, i, 179 }		to the ākṛtigāṇa of Pāṇini.
I, i, 180 }		
I, i, 181	I, i, 39	
I, i, 182	I, i, 40	
I, i, 183		
I, i, 184		
I, i, 185		
I, i, 186		
I, i, 187		
I, i, 188		
I, i, 189 }		See Dhātupāṭha after I, 799 and
I, i, 190 }		compare VI, iv, 92 of Pāṇini.
I, i, 191		Dhātupāṭha I, 862—66
I, i, 192		Dhātupāṭha I, 854—860
I, i, 193		Dhātupāṭha I, 845
I, i, 194		Dhātupāṭha I, 846
I, i, 195		Dhātupāṭha I, 847

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, i, 196		Dhātupāṭha I, 848
I, i, 197		Dhātupāṭha I, 849
I, i, 198		Dhātupāṭha I, 850
I, i, 199		Dhātupāṭha I, 851
I, i, 200		Dhātupāṭha I, 852
I, i, 201		Dhātupāṭha I, 853
I, i, 202		Dhātupāṭha I, 867
I, i, 203		Dhātupāṭha I, 868
I, i, 204		Dhātupāṭha I, 869
I, i, 205		Dhātupāṭha I, 870
I, i, 206		Dhātupāṭha I, 871
I, i, 207		Dhātupāṭha I, 872
I, i, 208		Dhātupāṭha I, 873
I, i, 209	III, iv, 113	Compare.
I, i, 210	III, iv, 114	
I, i, 211	III, iv, 115	Compare.
I, i, 212	III, iv, 116	
<hr/>		
I, ii, 1	I, i, 71	Compare.
I, ii, 2		
I, ii, 3	I, i, 70	Compare.
I, ii, 4	I, i, 69	Compare.
I, ii, 5		
I, ii, 6		
I, ii, 7	I, iii, 2	Compare.
I, ii, 8	I, iii, 3	
I, ii, 9		
I, ii, 10	I, iii, 4	Compare.
I, ii, 11	I, iii, 7	Vārtika 4.
I, ii, 12	I, iii, 5	
I, ii, 13	I, iii, 6	
I, ii, 14	I, iii, 7	
I, ii, 15	I, iii, 8	
I, ii, 16	I, iii, 8	Compare Vārtika 1.
I, ii, 17		
I, ii, 18	I, i, 68	
I, ii, 19	I, i, 72	
I, ii, 20	I, i, 72	Vārtika 17.
I, ii, 21	I, i, 72	Vārtika 18.
I, ii, 22	I, i, 72	Compare Vārtika 23.
I, ii, 23	I, i, 72	Compare Vārtika 21.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, ii, 24	I, i, 72	Compare Vārtika 28.
I, ii, 25		Paribhāṣā 28.
I, ii, 26		
I, ii, 27	I, i, 72	Vārtika 29.
I, ii, 28	I, i, 66	
I, ii, 29	I, i, 67	
I, ii, 30	I, i, 52	
I, ii, 31	I, i, 53	
I, ii, 32		
I, ii, 33	I, i, 54	
I, ii, 34	I, i, 55	
I, ii, 35	I, i, 46	
I, ii, 36	I, i, 47	
I, ii, 37	I, i, 51	Compare.
I, ii, 38	I, i, 49	Compare.
I, ii, 39	I, i, 50	
I, ii, 40	I, i, 48	
I, ii, 41	I, i, 3	
I, ii, 42	I, i, 27	
I, ii, 43	I, i, 56	
I, ii, 44	I, i, 57	
I, ii, 45	I, i, 58	
I, ii, 46	I, i, 58	Compare Vārtika 1.
I, ii, 47	I, i, 58	Compare Vārtika 2.
I, ii, 48	I, i, 58	Compare Vārtika 3.
I, ii, 49		
I, ii, 50	I, i, 59	
I, ii, 51		
I, ii, 52	I, i, 21	
I, ii, 53		Paribhāṣā 36.
I, ii, 54		Paribhāṣā 37.
I, ii, 55		
I, ii, 56		
I, ii, 57		
I, ii, 58	I, i, 62	
I, ii, 59	I, i, 63	Compare.
I, ii, 60		
I, ii, 61	I, i, 63	See Vārtika 6.
I, ii, 62	I, iii, 10	
I, ii, 63		
I, ii, 64		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, ii, 65		
I, ii, 66		Paribhāṣā 17.
I, ii, 67		See Bhāṣya on IV, i, 27.
I, ii, 68		
I, ii, 69		
I, ii, 70		Paribhāṣā 62.
I, ii, 71		
I, ii, 72		
I, ii, 73	II, i, 1	
I, ii, 74		Paribhāṣā 15.
I, ii, 75		
I, ii, 76		Paribhāṣā 114.
I, ii, 77		Paribhāṣā 72.
I, ii, 78		Paribhāṣā 101.
I, ii, 79		
I, ii, 80	I, i, 20	Vārtika 5.
I, ii, 81		
I, ii, 82		Paribhāṣā 86.
I, ii, 83	I, i, 39	Compare Vārtikas 10 and the following.
I, ii, 84	I, i, 39	Compare Vārtika 15.
I, ii, 85		Paribhāṣā 51.
I, ii, 86		
I, ii, 87	I, i, 15	See the Bhāṣya.
I, ii, 88		
I, ii, 89	I, i, 23	See the Bhāṣya on Vārtika 3.
I, ii, 90	I, i, 23	See the Bhāṣya on Vārtika 4.
I, ii, 91	I, i, 49	Compare Bhāṣya on Vārtika 1.
I, ii, 92	VII, ii, 114	Compare Bhāṣya on Vārtika 2.
I, ii, 93	III, i, 12	Compare Bhāṣyā on Vārtika 4.
I, ii, 94	I, ii, 51	Compare Bhāṣya.
I, ii, 95	I, i, 62	Compare Bhāṣya on Vārtika 13.
I, ii, 96	IV, i, 36	Compare Bhāṣya on Vārtika 4.
I, ii, 97		
I, ii, 98	I, i, 14	Compare Bhāṣya.
I, ii, 99		
I, ii, 100	I, i, 20	Compare Bhāṣya on Vārtika 9.
I, ii, 101		
I, ii, 102	I, i, 3	Compare Bhāṣya on Vārtika 6.
I, ii, 103	II, iii, 46	Compare Bhāṣya on Vārtika 8.
I, ii, 104	VII, ii, 100	Compare Bhāṣya on Vārtika 2.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, ii, 105	VI, iv, 148	Compare Bhāṣya on Vārtika 5.
I, ii, 106	III, i, 94	
I, ii, 107	I, i, 3	See Bhāṣya on Vārtika 1.
I, ii, 108	I, i, 6	Compare Bhāṣya on Vārtika 1.
I, ii, 109		
I, ii, 110	I, i, 5	Compare Bhāṣya on Vārtika 3.
I, ii, 111		
I, ii, 112	III, ii, 3	Compare Bhāṣya.
I, ii, 113	VI, i, 17	Compare Bhāṣya on Vārtika 2.
I, ii, 114	I, iv, 96	Compare Bhāṣya.
I, ii, 115		
I, ii, 116		
I, ii, 117		
I, ii, 118		
I, ii, 119		
I, ii, 120	I, iv, 2	
I, ii, 121	I, iv, 2	Compare Bhāṣya on Vārtika 7.
I, ii, 122	I, iv, 2	Compare Bhāṣya on Vārtika 7.
I, ii, 123	I, iv, 2	Compare Bhāṣya on Vārtika 7.
I, ii, 124	I, iv, 2	Compare Bhāṣya on Vārtika 7.
I, ii, 125	VII, i, 30	See Bhāṣya.
I, ii, 126		
I, ii, 127 } I, ii, 128 }	I, ii, 9	See Bhāṣya on Ślōkavārtika 2.
I, ii, 129	I, i, 5	See Bhāṣya on Vārtika 3.
I, ii, 130	I, i, 11	See Bhāṣya.
I, ii, 131	I, i, 1	Compare Vārtika 2.
I, ii, 132	I, i, 1	See Bhāṣya.
I, ii, 134	III, iii, 19	See Bhāṣya on Vārtika 3.
<hr/>		
I, iii, 1 } I, iii, 2 } I, iii, 3 }	III, i, 5	Bhoja gives the meanings of the roots in addition.
I, iii, 4 } I, iii, 5 } I, iii, 6 }	III, i, 6	Bhoja gives the meaning in addition.
I, iii, 7 } I, iii, 8 } I, iii, 9 }	III, i, 7	See also the Vārtikas on this sūtra.
I, iii, 10	III, i, 8	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 11	III, i, 8	Compare Vārtika 1.
I, iii, 12	III, i, 10	The Vārtika is incorporated into the sūtra by Bhoja.
I, iii, 13	III, i, 11	Compare.
I, iii, 14	III, i, 11	Compare Vārtika 3.
I, iii, 15	III, i, 11	Compare in part.
I, iii, 16 } I, iii, 17 } I, iii, 18 }	III, i, 12	Vārtikas 1 and 2. Bhoja omits several words found in the Gaṇa and has some new words found in the Lohitādigaṇa.
I, iii, 19	III, i, 13	This is an ākṛtigāṇa according to Pāṇini.
I, iii, 20	III, i, 14	Bhoja combines the Vārtikas also.
I, iii, 21	III, i, 15	Compare the Bhāṣya on this sūtra.
I, iii, 22	III, i, 16	Compare the Bhāṣya on this sūtra.
I, iii, 23	III, i, 18	
I, iii, 24	III, i, 17	The additions in Bhoja are based on the Bhāṣya on this sūtra.
I, iii, 25	III, i, 15	See the Vārtika.
I, iii, 26 } I, iii, 27 } I, iii, 28 }	III, i, 19	See the Bhāṣya on the third Vārtika. Three other sentences in the Bhāṣya here appear as the 54th, 55th and 56th sūtras in this pāda in Bhoja.
I, iii, 29 } I, iii, 30 }	III, i, 27	This is an ākṛtigāṇa in Pāṇini.
I, iii, 31	III, i, 22	
I, iii, 32		
I, iii, 33	III, i, 22	See the Bhāṣya on the third Vārtika.
I, iii, 34	III, i, 23	Compare.
I, iii, 35	III, i, 24	
I, iii, 36		
I, iii, 37	III, i, 25	Compare.
I, iii, 38		A Gaṇasūtra under the curādi in the Dhātupāṭha.
I, iii, 39	III, i, 22	Compare.
I, iii, 40		
I, iii, 41	III, i, 25	Vārtika 2.
I, iii, 42		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 43	III, i, 25	Compare the Kāśikā.
I, iii, 44		
I, iii, 45	III, i, 21	Kaiyaṭa gives this as a Vārtika, though it is not found in the Bhāṣya. See the Kāśikā also.
I, iii, 46	III, i, 25	See the Kāśikā.
I, iii, 47	III, i, 25	See the Kāśikā.
I, iii, 48	III, i, 21	See the Kāśikā.
I, iii, 49	III, i, 25	See the Kāśikā.
I, iii, 50	III, i, 21	Kaiyaṭa gives this as a separate Vārtika, though it is not found in the Bhāṣya.
I, iii, 51	III, i, 25	Neither in the Vārtikas, nor in the Bhāṣya do we find anything corresponding to this sūtra of Bhoja ; but it is given as a gaṇa sūtra in the Kaumudī at the end of the curādi. Probably there was a Vārtika, which is not traceable now.
I, iii, 52	III, i, 25	Compare.
I, iii, 53		
I, iii, 54		
I, iii, 55		See remarks under Bhoja I, iii, 26—28 above.
I, iii, 56		
I, iii, 57		
I, iii, 58	III, i, 26	Vārtika 6.
I, iii, 59		
I, iii, 60	III, i, 26	Vārtika 7.
I, iii, 61	III, i, 26	Vārtika 8.
I, iii, 62	III, i, 26	Vārtika 9.
I, iii, 63	III, i, 26	Vārtika 10.
I, iii, 64	III, i, 26	Vārtika 11.
I, iii, 65	III, i, 28	Compare.
I, iii, 66	III, i, 29	
I, iii, 67	III, i, 30	
I, iii, 68		
I, iii, 69	III, i, 40	Compare.
I, iii, 70	III, i, 36	Bhoja combines the Vārtika.
I, iii, 71	III, i, 35 and 37	Bhoja combines the two sūtras.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 72	III, i, 38	
I, iii, 73	III, i, 39	
I, iii, 74	III, i, 41	Compare.
I, iii, 75		
I, iii, 76	III, i, 33	
I, iii, 77	III, i, 43 and 44	Compare both the sūtras.
I, iii, 78	III, i, 44	Vārtika.
I, iii, 79		
I, iii, 80		
I, iii, 81		
I, iii, 82	III, i, 45	
I, iii, 83	III, i, 46	Compare.
I, iii, 84		
I, iii, 85	III, i, 48	Bhoja combines the sūtra and the Vārtika.
I, iii, 86	III, i, 49	
I, iii, 87	III, i, 52	Compare.
I, iii, 88	III, i, 56	Compare.
I, iii, 89	III, i, 53	
I, iii, 90	III, i, 54	
I, iii, 91	III, i, 55	Compare.
I, iii, 92	III, i, 57 and 58	Bhoja combines the two sūtras.
I, iii, 93	III, i, 60	
I, iii, 94		
I, iii, 95	III, i, 61	
I, iii, 96	III, i, 62	
I, iii, 97	III, i, 63	
I, iii, 98		
I, iii, 99 } I, iii, 100 }	III, i, 64	Compare.
I, iii, 101	III, i, 66	Compare.
I, iii, 102	III, i, 65	Compare.
I, iii, 103	III, i, 67	
I, iii, 104	III, i, 67	Compare Vārtika 1 and the Bhāṣya thereon.
I, iii, 105	III, i, 63	Compare.
I, iii, 106	III, i, 63	Compare the Vārtika.
I, iii, 107	III, i, 88	Compare.
I, iii, 108	III, i, 68	See also Vārtika 13 in III, i, 87.
I, iii, 109	II, iv, 72	Compare.
I, iii, 110	II, iv, 75	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 111	III, i, 69	
I, iii, 112	III, i, 63	Compare the Vārtika.
I, iii, 113	III, i, 70	
I, iii, 114	III, i, 71	
I, iii, 115	III, i, 72	
I, iii, 116		
I, iii, 117	III, i, 77	Compare.
I, iii, 118	III, i, 78	
I, iii, 119	III, i, 79	Compare.
I, iii, 120	III, i, 73	
I, iii, 121	III, i, 74	Compare.
I, iii, 122	III, i, 75	
I, iii, 123	III, i, 76	
I, iii, 124	III, i, 82	
I, iii, 125		
I, iii, 126	III, i, 83	Compare.
I, iii, 127	III, i, 85	Compare.
I, iii, 128		
I, iii, 129	III, i, 96	
I, iii, 130	III, i, 96	Compare Vārtika 2.
I, iii, 131	III, iv, 68	Compare.
I, iii, 132		
I, iii, 133		
I, iii, 134		
I, iii, 135		
I, iii, 136	III, i, 96	Compare Vārtika 1.
I, iii, 137	III, i, 97	
I, iii, 138	III, iv, 68	Compare.
I, iii, 139		
I, iii, 140	III, i, 98	
I, iii, 141	III, i, 97	Compare the Bhāṣya on the first Vārtika.
I, iii, 142	III, i, 100	Compare.
I, iii, 143	III, i, 100	Vārtika 1.
I, iii, 144	III, i, 101	Compare.
I, iii, 145	III, i, 102	
I, iii, 146	III, i, 103	
I, iii, 147	III, i, 104	
I, iii, 148	III, i, 105	Bhoja combines the Vārtika also.
I, iii, 149	III, i, 106	
I, iii, 150	III, i, 114	Compare in part.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 151	III, i, 107	
I, iii, 152	III, i, 108	
I, iii, 153	III, i, 109	
I, iii, 154	III, i, 110	
I, iii, 155	III, i, 111	Compare.
I, iii, 156	III, i, 112	
I, iii, 157	III, i, 112	Compare Vārtika 4.
I, iii, 158	III, i, 109 and 120	This is composed of parts of the Vārtika on III, i, 109 and parts of III, i, 120. The Vārtika under reference is not found in the Bhāṣya, but in the Kāśikā.
I, iii, 159	III, i, 114	Compare in part. See also Vārtika 3.
I, iii, 160	III, i, 114	Compare in part See also Vārtika 1.
I, iii, 161	III, i, 114	Compare in part.
I, iii, 162	III, i, 115	
I, iii, 163	III, i, 116	Compare.
I, iii, 164	III, i, 121	
I, iii, 165		
I, iii, 166	III, i, 114	Part of this sūtra with the addition of the meaning.
I, iii, 167 } I, iii, 168 }	III, i, 117	Bhoja divides.
I, iii, 169	I/I, i, 119	Compare.
I, iii, 170	III, i, 124	
I, iii, 171	III, i, 124	Vārtika 1.
I, iii, 172	III, i, 124	Vārtika 2.
I, iii, 173	III, i, 125	
I, iii, 174	III, i, 126	Compare.
I, iii, 175	III, i, 122	Compare.
I, iii, 176		
I, iii, 177	III, i, 128	See Kāśikā.
I, iii, 178	III, i, 129	Compare in part.
I, iii, 179		
I, iii, 180	III, i, 129	Compare in part.
I, iii, 181	III, i, 130	
I, iii, 182	III, i, 131	Bhoja adds part of Pāṇini III, i, 127.
I, iii, 183	III, i, 132	
I, iii, 184	III, iii, 163	
I, iii, 185	III, iii, 164	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 186	III, iii, 169 and 170	Bhoja combines. Compare.
I, iii, 187	III, i, 133	Compare.
I, iii, 188		
I, iii, 189		
I, iii, 190	III, i, 134	See the pacādigāṇa.
I, iii, 191		
I, iii, 192		
I, iii, 193	III, i, 134	Compare the nandyādigaṇa.
I, iii, 194	III, i, 134	
I, iii, 195	III, i, 134	
I, iii, 196	III, i, 134	
I, iii, 197	III, i, 134	
I, iii, 198	III, i, 134	Compare the grahādigaṇa.
I, iii, 199	III, i, 134	
I, iii, 200	III, i, 134	
I, iii, 201	III, i, 134	
I, iii, 202	III, i, 134	
I, iii, 203	III, i, 134	Compare.
I, iii, 204	III, i, 134	
I, iii, 205	III, i, 134	
I, iii, 206	III, i, 134	
I, iii, 207	III, i, 135	
I, iii, 208		
I, iii, 209	III, i, 136	
I, iii, 210		
I, iii, 211	III, i, 137	Compare the Vārtika.
I, iii, 212	III, i, 137	
I, iii, 213	III, i, 138	Parts of Pāṇini.
I, iii, 214	III, i, 138	Parts of Pāṇini.
I, iii, 215	III, i, 138	Compare the first Vārtika.
I, iii, 216	III, i, 138	See the second Vārtika.
I, iii, 217	III, i, 139	Compare.
I, iii, 218	III, i, 140	Compare.
I, iii, 219	III, i, 141	Compare parts of this sūtra.
I, iii, 220	III, i, 142	Compare.
I, iii, 221	III, i, 141	Compare parts of this sūtra.
I, iii, 222	III, i, 141	Compare parts of this sūtra.
I, iii, 223	III, i, 141	Compare parts of this sūtra.
I, iii, 224	III, i, 143	Compare.
I, iii, 225	III, i, 144	
I, iii, 226	III, i, 146	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iii, 227	III, i, 147	
I, iii, 228	III, i, 148	Compare.
I, iii, 229	III, i, 145	Bhoja combines the Vārtika.
I, iii, 230	III, i, 149	Bhoja combines the Vārtika.
I, iii, 231	III, i, 150	
<hr/>		
I, iv, 1	III, ii, 1	
I, iv, 2	III, ii, 2	
I, iv, 3	III, ii, 1	See the Vārtika.
I, iv, 4	III, ii, 3	
I, iv, 5	III, ii, 7	
I, iv, 6		
I, iv, 7		
I, iv, 8	III, ii, 4	Compare the Kāśikā.
I, iv, 9	III, ii, 5	Compare the Bhāṣya.
I, iv, 10	III, ii, 5	Compare the Bhāṣya.
I, iv, 11	III, ii, 5	Compare.
I, iv, 12	III, ii, 9 and 10	Bhoja combines.
I, iv, 13	III, ii, 11	Compare.
I, iv, 14	III, ii, 12	
I, iv, 15	III, ii, 13	See Vārtika.
I, iv, 16	III, ii, 9	Compare Vārtika 1.
I, iv, 17	III, ii, 9	Vārtika 2.
I, iv, 18		
I, iv, 19	III, i, 14	
I, iv, 20	III, ii, 21	Vārtika 1.
I, iv, 21	III, ii, 15	Compare the Sūtra and the 1st Vārtika.
I, iv, 22	III, ii, 15	Vārtika 3.
I, iv, 23	III, ii, 15	Vārtika 2.
I, iv, 24	III, ii, 15	Compare in part.
I, iv, 25	III, ii, 15	Compare Vārtika 4.
I, iv, 26	III, ii, 16	
I, iv, 27	III, ii, 17	
I, iv, 28	III, ii, 18	
I, iv, 29	III, ii, 19	
I, iv, 30	III, ii, 20 and 23	Bhoja combines the two Sūtras of Pāṇini.
I, iv, 31	III, ii, 21	Compare. Bhoja has got several words in addition.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 32	III, ii, 22	Compare.
I, iv, 33	III, ii, 24	Bhoja combines the Vārtika.
I, iv, 34	III, ii, 25	
I, iv, 35	III, ii, 26	Compare.
I, iv, 36		
I, iv, 37	III, ii, 26	Compare.
I, iv, 38	III, ii, 28	
I, iv, 39	III, ii, 29	Compare. Vārtika 1 is tagged on to the Sūtra.
I, iv, 40	III, ii, 30	Part of III, ii, 29 and the second Vārtika on that Sūtra and III, ii, 30 are combined by Bhoja. See also Bhāṣya on Vārtika 2.
I, iv, 41		
I, iv, 42	III, ii, 31	Compare.
I, iv, 43	III, ii, 32	Compare.
I, iv, 44	III, ii, 33 and 34	Both are combined by Bhoja.
I, iv, 45	III, ii, 35	Compare.
I, iv, 46	III, ii, 28	Compare Vārtika 1.
I, iv, 47	III, ii, 36	The three Sūtras of Pāṇini are grouped in the three Sūtras of Bhoja.
I, iv, 48	III, ii, 37	
I, iv, 49	III, ii, 38	
I, iv, 50	III, ii, 39	Compare.
I, iv, 51		
I, iv, 52	III, ii, 37	Bhoja's is part of this Sūtra of Pāṇini.
I, iv, 53	III, ii, 40	Compare.
I, iv, 54	III, ii, 42	Bhoja combines both.
I, iv, 55		
I, iv, 56	III, ii, 43	Compare. Bhoja adds.
I, iv, 57	III, ii, 44	Compare. Bhoja adds.
I, iv, 58	III, ii, 45	
I, iv, 59	III, ii, 46	Compare.
I, iv, 60		
I, iv, 61	III, ii, 47	Compare. See also Vārtika 1 on III, ii, 38.
I, iv, 62	III, ii, 38	Vārtika 2.
I, iv, 63		
I, iv, 64	III, ii, 48	Compare. The rest in Pāṇini under this Sūtra is found in the next sūtra of Bhoja.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 65	III, ii, 48	Bhoja combines the first Vārtika. A considerable portion of Pāṇini is tagged on to the next sūtra of Bhoja.
I, iv, 66	III, ii, 48	See note above.
I, iv, 67		
I, iv, 68	III, ii, 48	Vārtika 3.
I, iv, 69	III, ii, 49	
I, iv, 70	III, ii, 50	Compare.
I, iv, 71		
I, iv, 72	III, ii, 49	Vārtika 1.
I, iv, 73	III, ii, 49	Vārtika 2.
I, iv, 74	III, ii, 49	Compare. Vārtika 3
I, iv, 75	III, ii, 51	
I, iv, 76	III, ii, 52	
I, iv, 77		
I, iv, 78		
I, iv, 79		
I, iv, 80		
I, iv, 81		
I, iv, 82	III, ii, 54	Compare.
I, iv, 83		
I, iv, 84	III, ii, 55	
I, iv, 85	III, ii, 55	Vārtika 1.
I, iv, 86		
I, iv, 87		
I, iv, 88 } I, iv, 89 }	III, ii, 56, 57	Bhoja divides the Sūtra of Pāṇini and groups them differently.
I, iv, 90	III, ii, 58	
I, iv, 91 } I, iv, 92 } I, iv, 93 } I, iv, 94 }	III, ii, 59	One Sūtra of Pāṇini is divided into four by Bhoja.
I, iv, 95	III, ii, 60	Compare sūtra and Vārtika 1.
I, iv, 96	III, ii, 62	
I, iv, 97	III, ii, 74	Compare.
I, iv, 98	III, ii, 75	
I, iv, 99	III, ii, 76	
I, iv, 100	III, ii, 61	
I, iv, 101	III, ii, 68	
I, iv, 102	III, ii, 69	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 103	III, ii, 70	
I, iv, 104	III, iii, 170	
I, iv, 105	III, ii, 78	Compare.
I, iv, 106	III, ii, 78	See Vārtika in the Kāśikā.
I, iv, 107	III, ii, 78	Compare Vārtika 1.
I, iv, 108	III, ii, 78	Compare Vārtika 2.
I, iv, 109	III, ii, 79	
I, iv, 110	III, ii, 80 and 81	Bhoja combines the two Sūtras of Pāṇini.
I, iv, 111	III, ii, 82	
I, iv, 112	III, ii, 83	Compare.
I, iv, 113	III, ii, 84	
I, iv, 114	III, ii, 85	
I, iv, 115	III, ii, 86	Bhoja combines the Sūtra and the Vārtika thereon found in the Kāśikā.
I, iv, 116	III, ii, 87	
I, iv, 117	III, ii, 89	
I, iv, 118	III, ii, 90	
I, iv, 119	III, ii, 91	Compare.
I, iv, 120	III, ii, 92	
I, iv, 121	III, ii, 101	Compare.
I, iv, 122	III, ii, 93	Bhoja adds the Vārtika.
I, iv, 123	III, ii, 94	
I, iv, 124	III, ii, 95	Compare.
I, iv, 125	III, ii, 96	
I, iv, 126	III, ii, 95	Compare in part.
I, iv, 127	III, ii, 97	
I, iv, 128	III, ii, 98	
I, iv, 129		
I' iv, 130	III, ii, 99	
I, iv, 131		
I, iv, 132	III, ii, 100	
I, iv, 133		
I, iv, 134	III, ii, 102	Compare. See Vārtika 2.
I, iv, 135		
I, iv, 136		
I, iv, 137		
I, iv, 138		
I, iv, 139		
I, iv, 140	III, ii, 103	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 141	III, ii, 104	
I, iv, 142	III, ii, 108	Compare.
I, iv, 143	III, ii, 107	Compare.
I, iv, 144	III, ii, 109	Compare.
I, iv, 145	III, ii, 110	
I, iv, 146	III, ii, 110	See the Bhāṣya on Vārtikas 1 and 2.
I, iv, 147		
I, iv, 148	III, ii, 110	See Vārtikas 2 and 3.
I, iv, 149	III, ii, 111	
I, iv, 150	III, ii, 111	See Vārtika 2.
I, iv, 151	III, ii, 112	
I, iv, 152	III, ii, 113	Compare. Bhoja has some additions.
I, iv, 153	III, ii, 114	Compare.
I, iv, 154	III, ii, 115	
I, iv, 155		
I, iv, 156	III, ii, 115	See Vārtika.
I, iv, 157	III, ii, 116	
I, iv, 158	III, ii, 117	Compare.
I, iv, 159	III, ii, 118	
I, iv, 160	III, ii, 119	
I, iv, 161	III, ii, 120	
I, iv, 162	III, ii, 121	
I, iv, 163	III, ii, 122	
I, iv, 164		
I, iv, 165	III, ii, 123	
I, iv, 166		
I, iv, 167	III, ii, 123	Compare Vārtika 1.
I, iv, 168	III, ii, 123	Compare Vārtika 2.
I, iv, 169		
I, iv, 170	III, ii, 124	
I, iv, 171	III, ii, 125	
I, iv, 172	III, ii, 126	
I, iv, 173 } I, iv, 174 }	III, ii, 126	Compare Vārtika 2.
I, iv, 175	III, ii, 126	Vārtika 3.
I, iv, 176	III, ii, 126	Vārtika 6.
I, iv, 177	III, ii, 126	Compare Vārtikas 4 and 5.
I, iv, 178		
I, iv, 179		
I, iv, 180		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 181	III, ii, 130	Compare.
I, iv, 182	III, ii, 131	
I, iv, 183	III, ii, 132	
I, iv, 184	III, ii, 133	
I, iv, 185	III, ii, 128	
I, iv, 186	III, ii, 129	Compare.
I, iv, 187	III, ii, 134	Compare.
I, iv, 188	III, ii, 135	
I, iv, 189 } I, iv, 190 } I, iv, 191 } I, iv, 192 }	III, ii, 136	Compare. One sūtra of Pāṇini is divided into four.
I, iv, 193	III, ii, 138	
I, iv, 194 } I, iv, 195 }	III, ii, 139	Bhoja divides Pāṇini's into two and has certain additions.
I, iv, 196	III, ii, 140	
I, iv, 197	III, ii, 141	
I, iv, 198 } I, iv, 199 } I, iv, 200 } I, iv, 201 } I, iv, 202 }	III, ii, 142	Compare.
I, iv, 203	III, ii, 143	Compare.
I, iv, 204	III, ii, 144	
I, iv, 205 } I, iv, 206 } I, iv, 207 } I, iv, 208 } I, iv, 209 } I, iv, 210 }	III, ii, 142	Compare.
I, iv, 211	III, ii, 145	Compare.
I, iv, 212 } I, iv, 213 } I, iv, 214 } I, iv, 215 }	III, ii, 146	Compare.
I, iv, 216	III, ii, 146	Compare.
I, iv, 217	III, ii, 147	
I, iv, 218	III, ii, 148	
I, iv, 219	III, ii, 149	Compare.
I, iv, 220	III, ii, 150	

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 221	III, ii, 151	Compare.
I, iv, 222	III, ii, 152 and 153	Bhoja combines.
I, iv, 223	III, ii, 154	
I, iv, 224	III, ii, 155	
I, iv, 225	III, ii, 156	Compare.
I, iv, 226	III, ii, 157	Compare.
I, iv, 227	III, ii, 158	Compare.
I, iv, 228	III, ii, 159	
I, iv, 229	III, ii, 160	
I, iv, 230 } I, iv, 231 }	III, ii, 161	One sūtra of Pāṇini is divided into two. Compare both.
I, iv, 232 } I, iv, 233 }	III, ii, 162	One sūtra of Pāṇini is divided into two.
I, iv, 234	III, ii, 163	
I, iv, 235	III, ii, 164	Compare.
I, iv, 236	III, ii, 165	
I, iv, 237	III, ii, 166	Compare.
I, iv, 238 } I, iv, 239 }	III, ii, 171	Compare Vārtika 4.
I, iv, 240		
I, iv, 241	III, ii, 167	Compare.
I, iv, 242	III, ii, 168	Compare.
I, iv, 243	III, ii, 169	Compare.
I, iv, 244	III, ii, 172	Bhoja combines the Sūtra and Vārtika.
I, iv, 245	III, ii, 173	Compare.
I, iv, 246	III, ii, 174	Compare.
I, iv, 247	III, ii, 175	
I, iv, 248	III, ii, 176	Compare.
I, iv, 249	III, ii, 177	Compare.
I, iv, 250	III, ii, 178	Compare.
I, iv, 251 } I, iv, 252 }	III, ii, 178	Compare Vārtika 2.
I, iv, 253 } I, iv, 254 }	III, ii, 178	Compare Vārtika 4.
I, iv, 255	III, ii, 178	Compare Vārtika 3.
I, iv, 256	III, ii, 178	See Bhāṣya on Vārtika 3.
I, iv, 257	III, ii, 179	Compare.
I, iv, 258	III, ii, 180	Compare.
I, iv, 259	III, ii, 181	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
I, iv, 260 } I, iv, 261 }	III, ii, 182	Compare.
I, iv, 262	III, ii, 183	Compare.
I, iv, 263	III, ii, 184	Compare.
I, iv, 264	III, ii, 185	
I, iv, 265	III, ii, 186	
I, iv, 266	III, ii, 187	Compare.
I, iv, 267	III, ii, 188	
I, iv, 268		
I, iv, 269	III, ii, 188	Compare the verse in the Bhāṣya.
I, iv, 270		
I, iv, 271		
I, iv, 272		
I, iv, 273		
I, iv, 274	III, ii, 173	Compare.
<hr/>		
II, i, 1*	I, 1	
II, i, 2	I, 3	Compare.
II, i, 3 } II, i, 4 }	I, 4	Compare. [Bhoja divides and has some additions.
II, i, 5	I, 5	
II, i, 6	I, 6	
II, i, 7	I, 7	Compare. Bhoja has additions.
II, i, 8	I, 8	
II, i, 9	I, 9	
II, i, 10	I, 10	Compare. Bhoja has additions.
II, i, 11	I, 12	
II, i, 12	I, 27	Compare.
II, i, 13		
II, i, 14	I, 18	Compare.
II, i, 15	I, 19	Compare. Bhoja has additions.
II, i, 16	I, 27	Compare.
II, i, 17	I, 16	Compare.
II, i, 18	I, 17	
II, i, 19	I, 23	Compare. Bhoja adds.
II, i, 20	I, 21	Compare. Bhoja adds.
II, i, 21	I, 20	Compare.
II, i, 22		

* This and the next two pādas correspond to the Uṇādisūtras of the Pāṇinian Recension. References are to them.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 23	I, 24	
II, i, 24	I, 30	Compare.
II, i, 25	I, 31	
II, i, 26		
II, i, 27	I, 32	
II, i, 28	I, 28	Compare.
II, i, 29	I, 11	Compare.
II, i, 30	I, 27, 28	Bhoja combines portions of the two sūtras.
II, i, 31	I, 15	Compare.
II, i, 32	I, 29	Compare.
II, i, 33	I, 33	Compare.
II, i, 34		
II, i, 35	I, 34 and 35	Bhoja combines the two.
II, i, 36	I, 25	Bhoja adds.
II, i, 37	I, 37	Compare. Also a part of I, 36.
II, i, 38		
II, i, 39	III, 86	Compare.
II, i, 40	III, 80	
II, i, 41	III, 79	Compare. Bhoja adds.
II, i, 42		
II, i, 43		
II, i, 44	III, 81 and 82	Bhoja combines.
II, i, 45		
II, i, 46		
II, i, 47 }	I, 36	Compare.
II, i, 48 }	I, 36	
II, i, 49		
II, i, 50		
II, i, 51		
II, i, 52		
II, i, 53		
II, i, 54		
II, i, 55	III, 37	
II, i, 56	III, 38	
II, i, 57	II, 1	
II, i, 58	I, 68	Compare.
II, i, 59	I, 69	Compare.
II, i, 60	I, 70	Compare.
II, i, 61	I, 64	Compare. Bhoja adds.
II, i, 62	I, 71 and 72	Bhoja combines.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 63		
II, i, 64	I, 73	
II, i, 65	I, 74	Compare.
II, i, 66		
II, i, 67	I, 75	
II, i, 68		
II, i, 69	IV, 40	Compare a reading of this sūtra.
II, i, 70		
II, i, 71	III, 32	
II, i, 72	III, 33	
II, i, 73	III, 34	
II, i, 74	III, 35, 39, 30	Portions of these sūtras are grouped together by Bhoja.
II, i, 75	III, 31	
II, i, 76		
II, i, 77	V, 77	Compare.
II, i, 78	IV, 2	Compare in part.
II, i, 79	III, 50, 51	Compare. Bhoja adds.
II, i, 80	IV, 2	Compare part of this sūtra.
II, i, 81		
II, i, 82	III, 83	Compare a part.
II, i, 83	III, 29	Bhoja adds.
II, i, 84	I, 26	Compare in part.
II, i, 85	I, 27	Compare in part.
II, i, 86		
II, i, 87	III, 20	Compare.
II, i, 88	I, 37	Compare the gaṇa.
II, i, 89	III, 21	Compare in part.
II, i, 90	III, 22	
II, i, 91	III, 21	Compare in part.
II, i, 92	IV, 111	Compare in part.
II, i, 93	IV, 112, 113	Compare parts.
II, i, 94	I, 36	Compare in part.
II, i, 95	IV, 112	Compare.
II, i, 96	IV, 113	Compare in part.
II, i, 97	IV, 112	Compare the gaṇa.
II, i, 98	V, 36	Compare.
II, i, 99	IV, 85, 84	Bhoja combines both.
II, i, 100		
II, i, 101		
II, i, 102		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 103		
II, i, 104		
II, i, 105		
II, i, 106		
II, i, 107	I, 33	Compare part.
II, i, 108		
II, i, 109		
II, i, 110	I, 77	Compare. Bhoja adds.
II, i, 111	I, 79	Bhoja adds.
II, i, 112	I, 81	
II, i, 113	I, 86	Compare.
II, i, 114	I, 78	
II, i, 115	I, 80	
II, i, 116	I, 82	Compare.
II, i, 117	I, 83	Compare.
II, i, 118	I, 84	
II, i, 119	I, 85	Compare.
II, i, 120 }		
II, i, 121 }		
II, i, 122 }	I, 90	Compare. Bhoja adds.
II, i, 123 }		
II, i, 124 }		
II, i, 125	I, 88	Compare. Bhoja adds.
II, i, 126	I, 89	
II, i, 127	II, 65	
II, i, 128	III, 83	Compare in part.
II, i, 129	III, 133	Compare in part.
II, i, 130	II, 99	Compare.
II, i, 131	II, 100	Compare.
II, i, 132	II, 95	
II, i, 133	II, 96	
II, i, 134	II, 97	Compare.
II, i, 135 }		
II, i, 136 }		
II, i, 137 }		
II, i, 138 }		
II, i, 139 }	II, 94	Compare in part.
II, i, 140 }		
II, i, 141 }		
II, i, 142 }		
II, i, 143 }		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 144	II, 93	See commentary.
II, i, 145 } II, i, 146 }	II, 93	See commentary.
II, i, 147	II, 94	Compare part.
II, i, 148	II, 92	Compare part.
II, i, 149	II, 63	
II, i, 150	II, 64	Compare. Bhoja adds.
II, i, 151	II, 61	
II, i, 152	IV, 150	
II, i, 153	IV, 151	Compare. Bhoja adds.
II, i, 154	IV, 152	Compare.
II, i, 155	IV, 154	Compare.
II, i, 156	IV, 155	Compare.
II, i, 157	IV, 156 } IV, 149 }	Compare parts of these.
II, i, 158		
II, i, 159 } II, i, 160 }	IV, 131	See also commentary.
II, i, 161	IV, 133	
II, i, 162	IV, 134	
II, i, 163	IV, 128	Compare the commentary.
II, i, 164	IV, 130	
II, i, 165	IV, 132	
II, i, 166	IV, 136	Compare. Bhoja adds.
II, i, 167	IV, 137	Compare.
II, i, 168	IV, 141	Compare. Bhoja has many additions.
II, i, 169	IV, 142, 143	Compare. Bhoja combines.
II, i, 170	IV, 144	Compare part.
II, i, 171	IV, 145	Compare.
II, i, 172	IV, 146	Compare.
II, i, 173		
II, i, 174		
II, i, 175	IV, 148	Compare.
II, i, 176		
II, i, 177	IV, 72	Compare. Bhoja adds.
II, i, 178	IV, 74	Compare.
II, i, 179	IV, 73	Compare.
II, i, 180		
II, i, 181		
II, i, 182		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 183	IV, 50	Compare part.
II, i, 184	IV, 189	Compare. Bhoja adds.
II, i, 185		
II, i, 186		
II, i, 187		
II, i, 188		
II, i, 189		
II, i, 190		
II, i, 191	IV, 61	
II, i, 192	IV, 59	Compare.
II, i, 193	IV, 62	Compare. Bhoja adds.
II, i, 194		
II, i, 195		
II, i, 196		
II, i, 197		
II, i, 198	III, 49	Compare. Bhoja adds.
II, i, 199	III, 48	Compare.
II, i, 200	III, 154	Compare.
II, i, 201	IV, 95	Compare.
II, i, 202		
II, i, 203	IV, 2	Compare in part.
II, i, 204		
II, i, 205		
II, i, 206	IV, 54, 52	Parts of these are tagged on by Bhoja.
II, i, 207	IV, 53	Compare.
II, i, 208		
II, i, 209	IV, 54 and 53	Compare parts of the two sūtras.
II, i, 210	IV, 54	Compare in part.
II, i, 211	II, 101	Compare. Bhoja adds.
II, i, 212	II, 104	
II, i, 213	II, 103	Compare.
II, i, 214	II, 102	Compare.
II, i, 215	II, 106	Compare.
II, i, 216	IV, 2	Compare in part.
II, i, 217	III, 48	Compare.
II, i, 218	IV, 45 and 49	Bhoja combines both.
II, i, 219	IV, 46	Compare.
II, i, 220	IV, 47	
II, i, 221	IV, 48	Compare.
II, i, 222		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 223	IV, 68	Compare commentary.
II, i, 224		
II, i, 225	IV, 69	Compare. Bhoja adds.
II, i, 226	IV, 70	Compare.
II, i, 227		
II, i, 228		
II, i, 229		
II, i, 230	II, 70	Compare. Bhoja adds.
II, i, 231		
II, i, 232		
II, i, 233	IV, 55	Compare.
II, i, 234	IV, 56	Compare. Bhoja adds.
II, i, 235	IV, 58	Compare. Bhoja adds.
II, i, 236	III, 155	Compare.
II, i, 237	III, 156	
II, i, 238		
II, i, 239		
II, i, 240		
II, i, 241	III, 158	
II, i, 242	IV, 1	Compare.
II, i, 243	III, 159	Compare.
II, i, 244	III, 160	
II, i, 245		
II, i, 246	II, 59	Compare.
II, i, 247	II, 60	Compare.
II, i, 248	I, 128	
II, i, 249		
II, i, 250	II, 67	
II, i, 251	II, 68	Compare.
II, i, 252	II, 69	
II, i, 253	I, 127	Compare.
II, i, 254	I, 126	Compare.
II, i, 255		
II, i, 256	I, 68	Compare a part.
II, i, 257	II, 81	Compare.
II, i, 258	II, 80	Compare.
II, i, 259	II, 82	Compare.
II, i, 260	I, 94	
II, i, 261	I, 95	Compare.
II, i, 262		
II, i, 263	I, 91	Compare.

*

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI		REMARKS
II, i, 264	I, 91, 92.	Compare.	
II, i, 265	IV, 60	Compare.	
II, i, 266			
II, i, 267			
II, i, 268	I, 129		
II, i, 269	I, 125	Compare.	
II, i, 270	I, 123	Compare.	
II, i, 271	I, 121		
II, i, 272			
II, i, 273	I, 122	Compare.	
II, i, 274	I, 145	Compare.	
II, i, 275	I, 148		
II, i, 276	I, 149	Compare.	
II, i, 277	I, 150	Compare.	Bhoja adds.
II, i, 278	IV, 123	Compare.	
II, i, 279	IV, 124	Compare.	Bhoja adds.
II, i, 280			
II, i, 281	IV, 125		
II, i, 282	IV, 126		
II, i, 283	IV, 157		
II, i, 284	IV, 164	Compare.	Bhoja adds.
II, i, 285	IV, 6		
II, i, 286	IV, 7	Compare.	
II, i, 287	IV, 8		
II, i, 288	IV, 9	Compare.	
II, i, 289			
II, i, 290			
II, i, 291	IV, 10	Compare.	
II, i, 292	IV, 11	Compare.	
II, i, 293	IV, 12	Compare.	
II, i, 294	V, 81		
II, i, 295	IV, 162	Compare.	
II, i, 296	IV, 161	Compare.	
II, i, 297	V, 70	Compare.	
II, i, 298			
II, i, 299			
II, i, 300			
II, i, 301	I, 131	Compare.	
II, i, 302			
II, i, 303			
II, i, 304	V, 66		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 305		
II, i, 306		
II, i, 307		
II, i, 308		
II, i, 309		
II, i, 310	II, 107	Compare.
II, i, 311	II, 108	
II, i, 312	II, 109	Compare.
II, i, 313	II, 112	Compare.
II, i, 314	II, 114	
II, i, 315	II, 116	Compare.
II, i, 316	II, 118	Compare.
II, i, 317	II, 119	Compare.
II, i, 318	IV, 185	
II, i, 319		
II, i, 320	IV, 196	
II, i, 321	IV, 197	Compare.
II, i, 322	IV, 198	Compare.
II, i, 323		
II, i, 324		
II, i, 325		
II, i, 326		
II, i, 327	IV, 209	
II, i, 328	IV, 205	Compare.
II, i, 329	IV, 208	Compare part.
II, i, 330		
II, i, 331	IV, 217	Compare.
II, i, 332	IV, 202	
II, i, 333	IV, 203	
II, i, 334		
II, i, 335	IV, 211	Compare.
II, i, 336	IV, 210	Compare.
II, i, 337		
II, i, 338	IV, 218	Compare.
II, i, 339		
II, i, 340	IV, 215	Compare.
II, i, 341	IV, 213	Compare.
II, i, 342	IV, 232	Compare part.
II, i, 343	IV, 238, 237.	Compare both. Bhoja adds.
II, i, 344	IV, 243, 244.	Compare both. Bhoja adds more.
II, i, 345	IV, 246	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, i, 346	IV, 242	Compare.
II, i, 347	IV, 235	Compare.
II, i, 348		
<hr/>		
II, ii, 1	I, 76	Compare.
II, ii, 2	III, 43	
II, ii, 3	III, 46	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 4 } II, ii, 5 }	III, 40	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 6	III, 42	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 7	V, 44	See the Gaṇa.
II, ii, 8		
II, ii, 9		
II, ii, 10	II, 38	Compare partly.
II, ii, 11		
II, ii, 12	IV, 13, 14	Compare.
II, ii, 13	IV, 15	
II, ii, 14	IV, 16	See the Gaṇa.
II, ii, 15	II, 39	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 16	II, 41	
II, ii, 17	II, 42	Compare.
II, ii, 18		
II, ii, 19	IV, 23, 22, 27	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 20	IV, 20	See the Gaṇa.
II, ii, 21	II, 29	Compare.
II, ii, 22		
II, ii, 23		
II, ii, 24		
II, ii, 25		
II, ii, 26		
II, ii, 27	IV, 41, 42	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 28	IV, 44	Compare.
II, ii, 29	IV, 43	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 30		
II, ii, 31		
II, ii, 32		
II, ii, 33		
II, ii, 34	III, 84	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 35		
II, ii, 36		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, ii, 37	III, 147	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 38	III, 148	Compare.
II, ii, 39		
II, ii, 40		
II, ii, 41		
II, ii, 42		
II, ii, 43		
II, ii, 44	IV, 115, and V, 29	Compare in part.
II, ii, 45	V, 27	Compare.
II, ii, 46	V, 32	Compare.
II, ii, 47	V, 29	Compare in part.
II, ii, 48	V, 30	Compare.
II, ii, 49		
II, ii, 50		
II, ii, 51		
II, ii, 52		
II, ii, 53	I, 119	Compare in part.
II, ii, 54	I, 119 and V, 74	Compare.
II, ii, 55	I, 115	Compare.
II, ii, 56	I, 116	Compare.
II, ii, 57		
II, ii, 58		
II, ii, 59	I, 111, 112	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 60	I, 114	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 61		
II, ii, 62		
II, ii, 63		
II, ii, 64		
II, ii, 65		
II, ii, 66		
II, ii, 67		
II, ii, 68	V, 39	Compare.
II, ii, 69		
II, ii, 70		
II, ii, 71	IV, 99	
II, ii, 72	IV, 101	
II, ii, 73		
II, ii, 74		
II, ii, 75		
II, ii, 76		
II, ii, 77		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, ii, 78		
II, ii, 79		
II, ii, 80		
II, ii, 81		
II, ii, 82		
II, ii, 83		
II, ii, 84		
II, ii, 85		
II, ii, 86		
II, ii, 87		
II, ii, 88		
II, ii, 89		
II, ii, 90		
II, ii, 91		
II, ii, 92		
II, ii, 93		
II, ii, 94		
II, ii, 95		
II, ii, 96		
II, ii, 97	IV, 86	Compare in part.
II, ii, 98		
II, ii, 99		
II, ii, 100		
II, ii, 101		
II, ii, 102		
II, ii, 103	IV, 192	
II, ii, 104		
II, ii, 105		
II, ii, 106		
II, ii, 107		
II, ii, 108		
II, ii, 109		
II, ii, 110		
II, ii, 111		
II, ii, 112		
II, ii, 113	I, 106	Compare in part.
II, ii, 114	I, 97	Compare in part.
II, ii, 115	I, 111	
II, ii, 116	I, 120	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 117		
II, ii, 118		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, ii, 119		
II, ii, 120	I, 96	Compare in part.
II, ii, 121		
II, ii, 122		
II, ii, 123	III, 15	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 124		
II, ii, 125	II, 78	Compare.
II, ii, 126		
II, ii, 127	III, 16	Compare.
II, ii, 128		
II, ii, 129		
II, ii, 130	III, 87	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 131	III, 89	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 132		
II, ii, 133	III, 90	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 134		
II, ii, 135	III, 109	Compare.
II, ii, 136	III, 110	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 137		
II, ii, 138	III, 126, 127, 128.	Bhoja combines these and adds. Compare.
II, ii, 139		
II, ii, 140		
II, ii, 141		
II, ii, 142	III, 88	Compare.
II, ii, 143		
II, ii, 144		
II, ii, 145	V, 1	
II, ii, 146	III, 48	Compare.
II, ii, 147		
II, ii, 148		
II, ii, 149		
II, ii, 150		
II, ii, 151	II, 2	Compare.
II, ii, 152	II, 3	
II, ii, 153	II, 4	
II, ii, 154	II, 5	
II, ii, 155	II, 7	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 156		
II, ii, 157	II, 12	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, ii, 158	III, 112, 113.	Compare. Bhoja combines both and adds.
II, ii, 159	III, 114	
II, ii, 160 } II, ii, 161 }	III, 115	Compare.
II, ii, 162	II, 6	Compare.
II, ii, 163	IV, 107	Compare in part.
II, ii, 164	IV, 108	Compare.
II, ii, 165		
II, ii, 166		
II, ii, 167		
II, ii, 168	IV, 91	Compare.
II, ii, 169		
II, ii, 170		
II, ii, 171		
II, ii, 172		
II, ii, 173	IV, 214, 213.	Compare.
II, ii, 174		
II, ii, 175		
II, ii, 176	V, 88	Compare.
II, ii, 177		
II, ii, 178	III, 6	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 179	III, 12	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 180	III, 5	Compare in part.
II, ii, 181	III, 13	Compare.
II, ii, 182	III, 10	Compare.
II, ii, 183	III, 14	
II, ii, 184	III, 15	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 185	II, 71	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 186	II, 72	
II, ii, 187	II, 73	
II, ii, 188	II, 75	Compare.
II, ii, 189	II, 76	Compare in part.
II, ii, 190	II, 77	Compare.
II, ii, 191	V, 25	Compare.
II, ii, 192		
II, ii, 193	IV, 162	Compare in part.
II, ii, 194	II, 46, 47, 48.	Bhoja combines.
II, ii, 195	II, 49	
II, ii, 196	II, 51, 52, 53.	Bhoja combines.
II, ii, 197		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, ii, 198		
II, ii, 199	III, 52	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 200	III, 55	Compare.
II, ii, 201	III, 54	Compare.
II, ii, 202		
II, ii, 203	III, 56	Compare.
II, ii, 204	III, 48	Compare in part.
II, ii, 205	III, 150	
II, ii, 206		
II, ii, 207	III, 23	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 208	III, 25, 26, 27.	Bhoja combines and adds.
II, ii, 209	III, 28	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 210	III, 142	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 211	III, 141	
II, ii, 212 } II, ii, 213 }	III, 145	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 214		
II, ii, 215		
II, ii, 216		
II, ii, 217	V, 34	Compare.
II, ii, 218		
II, ii, 219	IV, 102	Compare in part.
II, ii, 220		
II, ii, 221	IV, 103	Compare in part.
II, ii, 222		
II, ii, 223	IV, 88	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 224	IV, 89	
II, ii, 225		
II, ii, 226	III, 151	
II, ii, 227	III, 152	Compare in part.
II, ii, 228	III, 153	
II, ii, 229	III, 121, 124	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 230		
II, ii, 231	III, 122	
II, ii, 232		
II, ii, 233		
II, ii, 234		
II, ii, 235		
II, ii, 236		
II, ii, 237		
II, ii, 238		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, ii, 239		
II, ii, 240	I, 130, 131	Compare. Bhoja combines.
II, ii, 241	I, 132	Compare.
II, ii, 242	I, 133	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 243	I, 134	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 244	I, 135	Compare.
II, ii, 245		
II, ii, 246	I, 137	
II, ii, 247	I, 138	Compare. Bhoja adds.
II, ii, 248	V, 78, 79, 80, } and IV, 90 }	Bhoja combines.
II, ii, 249	V, 65	Compare in part.
II, ii, 250		
II, ii, 251		
II, ii, 252		
II, ii, 253	IV, 114	Compare in part.
II, ii, 254		
II, ii, 255	V, 2	
<hr/>		
II, iii, 1	IV, 119	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 2		
II, iii, 3		
II, iii, 4		
II, iii, 5	IV, 109	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 6	IV, 110	Compare in part.
II, iii, 7		
II, iii, 8		
II, iii, 9	III, 96	
II, iii, 10	III, 97	Compare.
II, iii, 11		
II, iii, 12		
II, iii, 13	I, 109	Compare in part.
II, iii, 14		
II, iii, 15	IV, 2	Compare part.
II, iii, 16	IV, 186	Compare.
II, iii, 17		
II, iii, 18	III, 98	Compare.
II, iii, 19	III, 101	Compare.
II, iii, 20	V, 55	Compare.
II, iii, 21	II, 13	Compare. Bhoja adds

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iii, 22	II, 16	
II, iii, 23	II, 17	
II, iii, 24		
II, iii, 25	V, 4	Compare.
II, iii, 26	II, 18	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 27	II, 19	
II, iii, 28	II, 20	
II, iii, 29	II, 27	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 30	II, 28	Compare for some words.
II, iii, 31	II, 24	
II, iii, 32	II, 25	Compare.
II, iii, 33	II, 26	
II, iii, 34	III, 132	
II, iii, 35		
II, iii, 36		
II, iii, 37		
II, iii, 38	III, 133	Compare for some words.
II, iii, 39		
II, iii, 40	III, 135, 136	Compare.
II, iii, 41	III, 138	
II, iii, 42		
II, iii, 43	III, 140	See the Gaṇa.
II, iii, 44	III, 139	Compare.
II, iii, 45	III, 137	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 46	I, 50	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 47	I, 51	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 48	IV, 31	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 49	IV, 32	Compare in part.
II, iii, 50	IV, 36	Compare. See the Gaṇa.
II, iii, 51	I, 38	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 52	I, 40	Compare in part.
II, iii, 53	I, 41	
II, iii, 54	I, 43	
II, iii, 55	V, 3	
II, iii, 56		
II, iii, 57	IV, 96	Compare in part.
II, iii, 58		
II, iii, 59		
II, iii, 60		
II, iii, 61	I, 60	Compare. See the Gaṇa.
II, iii, 62	I, 61	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iii, 63	I, 62	Compare.
II, iii, 64	IV, 3	Compare in part.
II, iii, 65	IV, 4	Compare in part
II, iii, 66		
II, iii, 67		
II, iii, 68	III, 70	Compare in part.
II, iii, 69	III, 71	
II, iii, 70	III, 72	
II, iii, 71		
II, iii, 72	III, 73	Compare.
II, iii, 73	II, 122	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 74	III, 1	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 75		
II, iii, 76	IV, 167	
II, iii, 77	IV, 168	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 78	IV, 169	Compare.
II, iii, 79	IV, 170	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 80	IV, 176	Compare.
II, iii, 81	IV, 172	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 82	IV, 173	
II, iii, 83	IV, 174	
II, iii, 84	IV, 175	Compare.
II, iii, 85	IV, 177	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 86	III, 104	Compare.
II, iii, 87	III, 106	
II, iii, 88 } II, iii, 89 }	IV, 181	Compare. See the Gaṇa.
II, iii, 90	IV, 117	Compare.
II, iii, 91	IV, 40	Compare in part.
II, iii, 92		
II, iii, 93	V, 88	Compare in part.
II, iii, 94		
II, iii, 95		
II, iii, 96		
II, iii, 97	I, 100	See Gaṇa. Compare.
II, iii, 98		
II, iii, 99		
II, iii, 100	IV, 118	Compare in part.
II, iii, 101	III, 76	Compare in part.
II, iii, 102		
II, iii, 103		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iii, 104		
II, iii, 105	I, 109	Compare in part.
II, iii, 106	I, 110	
II, iii, 107		
II, iii, 108	I, 53	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 109	I, 93	Compare in part.
II, iii, 110		
II, iii, 111	IV, 96	Compare in part.
II, iii, 112		
II, iii, 113		
II, iii, 114	I, 63	Compare.
II, iii, 115		
II, iii, 116		
II, iii, 117		
II, iii, 118		
II, iii, 119	I, 105	See Gaṇa.
II, iii, 120	IV, 194	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 121	III, 74	Compare.
II, iii, 122	IV, 40	Compare in part.
II, iii, 123	IV, 118	Compare in part.
II, iii, 124	I, 144	Compare.
II, iii, 125		
II, iii, 126	V, 84	Compare.
II, iii, 127	I, 141	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 128	I, 142	Compare.
II, iii, 129	I, 140	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 130		
II, iii, 131	I, 143	Compare. Bhoja divides.
II, iii, 132		
II, iii, 133		
II, iii, 134		
II, iii, 135		
II, iii, 136		
II, iii, 137	I, 139	Compare.
II, iii, 138	I, 143	Compare in part.
II, iii, 139		
II, iii, 140		
II, iii, 141		
II, iii, 142		
II, iii, 143	III, 149	Compare in part.
II, iii, 144		

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iii, 145	V, 68	Compare.
II, iii, 146		
II, iii, 147		
II, iii, 148	IV, 2	Compare in part.
II, iii, 149	IV, 118	Compare in part.
II, iii, 150	III, 61	Compare in part.
II, iii, 151	III, 66	Compare in part.
II, iii, 152		
II, iii, 153		
II, iii, 154		
II, iii, 155	I, 44	
II, iii, 156	I, 46	
II, iii, 157	I, 47	
II, iii, 158	I, 48	
II, iii, 159	I, 49	Compare.
II, iii, 160	IV, 27	
II, iii, 161	IV, 28, 29.	Bhoja combines.
II, iii, 162		
II, iii, 163	IV, 30	Compare.
II, iii, 164	IV, 75, 78, 79.	Compare. Bhoja combines.
II, iii, 165	IV, 76	Compare.
II, iii, 166	IV, 80, 83.	Compare. Bhoja combines these and adds.
II, iii, 167		
II, iii, 168	III, 61	Compare in part. Bhoja adds.
II, iii, 169	III, 62	
II, iii, 170	III, 66, 67.	Bhoja combines and adds. Compare.
II, iii, 171		
II, iii, 172	III, 69	
II, iii, 173	III, 116	Compare. Bhoja adds.
II, iii, 174	III, 117	Compare in part.
II, iii, 175		
II, iii, 176	V, 56	Compare in part.
II, iii, 177		
II, iii, 178		
II, iii, 179		
II, iii, 180		
II, iii, 181		
II, iii, 182		
II, iii, 183		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iii, 184	V, 72	Compare.
II, iii, 185		
II, iii, 186		
II, iii, 187		
II, iii, 188		
II, iii, 189		
II, iii, 190		
II, iii, 191		
<hr/>		
II, iv, 1	III, iii, 1, 2.	Compare.
II, iv, 2	III, iii, 3	
II, iv, 3	III, iii, 4	
II, iv, 4	III, iii, 5	Compare.
II, iv, 5	III, iii, 6	
II, iv, 6	III, iii, 7	
II, iv, 7	III, iii, 8	
II, iv, 8	III, iii, 9	
II, iv, 9	III, iii, 175	
II, iv, 10	III, iii, 176	Compare.
II, iv, 11	III, iii, 15	
II, iv, 12	III, iii, 15	Vārtika 1.
II, iv, 13	III, iii, 15	See Kāśikā.
II, iv, 14	III, iii, 13	Compare.
II, iv, 15		
II, iv, 16	III, iii, 10	Compare.
II, iv, 17	III, iii, 10	Compare.
II, iv, 18	III, iii, 12	Compare.
II, iv, 19	III, iii, 10	Compare.
II, iv, 20	III, iii, 11	
II, iv, 21	III, iii, 16	Compare.
II, iv, 22	III, iii, 16	Compare.
II, iv, 23	III, iii, 16	Compare Vārtika.
II, iv, 24	III, iii, 20	Compare Vārtika 4.
II, iv, 25	III, iii, 17	Compare.
II, iv, 26	III, iii, 19	
II, iv, 27	III, iii, 20	Compare.
II, iv, 28	III, iii, 21	
II, iv, 29	III, iii, 21	Compare Vārtika 1.
II, iv, 30	III, iii, 21	Compare Vārtika 2.
II, iv, 31		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 32	III, iii, 22	
II, iv, 33	III, iii, 25	
II, iv, 34	III, iii, 23	
II, iv, 35	III, iii, 24	Compare.
II, iv, 36		
II, iv, 37 } II, iv, 38 }	III, iii, 26	Compare. Bhoja combines.
II, iv, 39	III, iii, 37	Compare.
II, iv, 40	III, ii, 27	Compare.
II, iv, 41		
II, iv, 42		
II, iv, 43		
II, iv, 44	III, iii, 28	Compare.
II, iv, 45	III, iii, 29	
II, iv, 46	III, iii, 30	Compare.
II, iv, 47	III, iii, 48	Compare.
II, iv, 48	III, iii, 31	
II, iv, 49	III, iii, 32	Compare.
II, iv, 50	III, iii, 33	
II, iv, 51	III, iii, 34	
II, iv, 52		
II, iv, 53		
II, iv, 54 } II, iv, 55 }	III, iii, 37, 38.	Compare both.
II, iv, 56	III, iii, 39	Compare.
II, iv, 57	III, iii, 40	Compare.
II, iv, 58 } II, iv, 59 }	III, iii, 41	Compare both.
II, iv, 60	III, iii, 42	
II, iv, 61	III, iii, 49	Compare.
II, iv, 62	III, iii, 35	Compare.
II, iv, 63	III, iii, 45	Compare.
II, iv, 64	III, iii, 36	
II, iv, 65	III, iii, 47	
II, iv, 66	III, iii, 46	
II, iv, 67	III, iii, 52	Compare.
II, iv, 68	III, iii, 53	
II, iv, 69	III, iii, 51	Compare.
II, iv, 70	III, iii, 50	Compare.
II, iv, 71	III, iii, 55	
II, iv, 72	III, iii, 54	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 73		
II, iv, 74		
II, iv, 75	III, iii, 56	
II, iv, 76	III, iii, 56	Compare Vārtika 1.
II, iv, 77	III, iii, 57	
II, iv, 78	III, iii, 58	Compare Sūtra and Vārtika 1.
II, iv, 79	III, iii, 70	
II, iv, 80	III, iii, 59	Compare.
II, iv, 81	III, iii, 60	
II, iv, 82	III, iii, 61	Compare.
II, iv, 83	III, iii, 62	Compare.
II, iv, 84	III, iii, 63	Compare.
II, iv, 85	III, iii, 64	Compare.
II, iv, 86 } II, iv, 87 }	III, iii, 65	Compare both the Sūtras.
II, iv, 88	III, iii, 66	
II, iv, 89	III, iii, 67	Compare.
II, iv, 90	III, iii, 68	Compare.
II, iv, 91	III, iii, 69	
II, iv, 92	III, iii, 71	
II, iv, 93	III, iii, 72	Compare.
II, iv, 94	III, iii, 73	
II, iv, 95	III, iii, 74	Compare.
II, iv, 96		
II, iv, 97		
II, iv, 98	III, iii, 75	
II, iv, 99	III, iii, 76	Compare.
II, iv, 100	III, iii, 77	Compare.
II, iv, 101	III, iii, 78	Compare.
II, iv, 102	III, iii, 79	Compare.
II, iv, 103	III, iii, 80, 81.	Compare. Bhoja combines.
II, iv, 104	III, iii, 82	Compare.
II, iv, 105		
II, iv, 106	III, iii, 83	
II, iv, 107	III, iii, 85	
II, iv, 108	III, iii, 84	Compare.
II, iv, 109	III, iii, 86	Compare.
II, iv, 110	III, iii, 87	Compare.
II, iv, 111	III, iii, 88	
II, iv, 112	III, iii, 89	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 113 } II, iv, 114 }	III, iii, 90	Compare.
II, iv, 115	III, iii, 91	
II, iv, 116 } II, iv, 117 }	III, iii, 92	Compare. Bhoja divides.
II, iv, 118	III, iii, 93	Compare.
II, iv, 119		
II, iv, 120	III, iii, 94	
II, iv, 121		
II, iv, 122		
II, iv, 123		
II, iv, 124	III, iii, 97	Compare.
II, iv, 125	III, iii, 95	Compare.
II, iv, 126	III, iii, 98	Compare.
II, iv, 127 } II, iv, 128 }	III, iii, 99	Compare. Bhoja divides.
II, iv, 129 }		
II, iv, 130		
II, iv, 131	III, iii, 100	
II, iv, 132	III, iii, 101	Compare.
II, iv, 133 } II, iv, 134 }	III, iii, 101	See Bhāṣya.
II, iv, 135 }		
II, iv, 136	III, iii, 102	Compare.
II, iv, 137	III, iii, 103	Compare.
II, iv, 138		
II, iv, 139	III, iii, 104	Compare.
II, iv, 140	III, iii, 104	See the Vārtika in the Kāśikā.
II, iv, 141		
II, iv, 142	III, iii, 104	See the instances in the Kāśikā. Compare the gaṇa also.
II, iv, 143		
II, iv, 144		
II, iv, 145		
II, iv, 146	III, iii, 105	Compare.
II, iv, 147	III, iii, 106	
II, iv, 148		
II, iv, 149	III, iii, 107	Compare.
II, iv, 150	III, iii, 107	Compare Vārtika 2.
II, iv, 151	III, iii, 107	Compare Vārtika 3.
II, iv, 152	III, iii, 108	Compare Vārtika 9.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 153		
II, iv, 154		
II, iv, 155		
II, iv, 156	III, iii, 112	
II, iv, 157	III, iii, 108	Compare.
II, iv, 158	III, iii, 109	
II, iv, 159	III, iii, 108	Compare.
II, iv, 160		
II, iv, 161	III, iii, 110	Compare.
II, iv, 162	III, iii, 111	
II, iv, 163	III, iii, 114	
II, iv, 164	III, iii, 115	
II, iv, 165	III, iii, 116	
II, iv, 166	III, iii, 117	
II, iv, 167		
II, iv, 168		
II, iv, 169		
II, iv, 170		
II, iv, 171		
II, iv, 172		
II, iv, 173	III, iii, 118	Compare.
II, iv, 174	III, iii, 119	Compare Sūtra and Vārtika.
II, iv, 175	III, iii, 121	Compare.
II, iv, 176	III, iii, 122	Compare.
II, iv, 177	III, iii, 123	
II, iv, 178	III, iii, 124	
II, iv, 179	III, iii, 125	
II, iv, 180	III, iii, 125	Compare the Vārtikas in the Kāśikā. Bhoja combines all the Vārtikas.
II, iv, 181	III, iii, 108	Compare Vārtika 2.
II, iv, 182	III, iii, 108	Compare Vārtika 1.
II, iv, 183	III, iii, 126	Compare.
II, iv, 184	III, iii, 127	Bhoja combines the Sūtra and the first Vārtika.
II, iv, 185	III, iii, 128	
II, iv, 186	III, iii, 130	Compare Vārtika.
II, iv, 187	III, iii, 131	
II, iv, 188	III, iii, 132	
II, iv, 189	III, iii, 133	
II, iv, 190	III, iii, 134	
II, iv, 191		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 192	III, iii, 135	
II, iv, 193	III, iii, 136	Compare.
II, iv, 194	III, iii, 137	Compare.
II, iv, 195	III, iii, 138	Compare.
II, iv, 196	III, iii, 139	
II, iv, 197	III, iii, 140	
II, iv, 198	III, iii, 141	Bhoja combines the Sūtra and the Vārtika thereon.
II, iv, 199	III, iii, 142	
II, iv, 200	III, iii, 143	Compare.
II, iv, 201	III, iii, 144	
II, iv, 202	III, iii, 145	
II, iv, 203	III, iii, 146	
II, iv, 204	III, iii, 147	Compare.
II, iv, 205	III, iii, 148, 149.	Bhoja combines both.
II, iv, 206	III, iii, 150	Compare. See also the Kāśikā.
II, iv, 207	III, iii, 151	
II, iv, 208	III, iii, 152	Compare.
II, iv, 209	III, iii, 153	
II, iv, 210	III, iii, 154	Compare.
II, iv, 211	III, iii, 155	Compare.
II, iv, 212	III, iii, 156	Compare.
II, iv, 213	III, iii, 157	Bhoja combines the Sūtra and the Vārtika.
II, iv, 214	III, iii, 158, 159.	Compare both.
II, iv, 215	III, iii, 161	
II, iv, 216	III, iii, 162	Compare.
II, iv, 217	III, iii, 163	Compare.
II, iv, 218	III, iii, 164	
II, iv, 219	III, iii, 165	
II, iv, 220	III, iii, 166	Compare.
II, iv, 221	III, iii, 167, 168.	Compare. Bhoja combines.
II, iv, 222	III, iii, 169	Compare.
II, iv, 223	III, iv, 1	
II, iv, 224	III, iv, 2	Compare.
II, iv, 225	III, iv, 3	Compare.
II, iv, 226	III, iv, 4	
II, iv, 227	III, iv, 5	
II, iv, 228	III, iv, 18	Compare.
II, iv, 229	III, iv, 19	Compare.
II, iv, 230	III, iv, 20	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 231	III, iv, 21	Compare.
II, iv, 232	III, iv, 21	Compare Vārtika 5.
II, iv, 233	III, iv, 22	
II, iv, 234	III, iv, 23	
II, iv, 235	III, iv, 24	Compare.
II, iv, 236	III, iv, 25	
II, iv, 237	III, iv, 26	Compare.
II, iv, 238	III, iv, 27	Compare.
II, iv, 239	III, iv, 28	
II, iv, 240	III, iv, 29	Compare.
II, iv, 241	III, iv, 30	Compare.
II, iv, 242	III, iv, 31	
II, iv, 243	III, iv, 32	Compare.
II, iv, 244	III, iv, 33	Compare.
II, iv, 245		
II, iv, 246	III, iv, 34	
II, iv, 247	III, iv, 35	
II, iv, 248		
II, iv, 249	III, iv, 36	Bhoja divides.
II, iv, 250		
II, iv, 251	III, iv, 37	Compare.
II, iv, 252	III, iv, 38	
II, iv, 253	III, iv, 39	Compare.
II, iv, 254	III, iv, 40	Compare.
II, iv, 255	III, iv, 41	Compare.
II, iv, 256	III, iv, 42	
II, iv, 257	III, iv, 43	Compare.
II, iv, 258	III, iv, 44	Compare.
II, iv, 259	III, iv, 45	Compare.
II, iv, 260	III, iv, 46	
II, iv, 261		
II, iv, 262	III, iv, 47	Compare.
II, iv, 263	III, iv, 48	Compare.
II, iv, 264	III, iv, 49	
II, iv, 265	III, iv, 50	Compare.
II, iv, 266	III, iv, 51	Compare.
II, iv, 267	III, iv, 52	Compare.
II, iv, 278	III, iv, 53	Compare.
II, iv, 269	III, iv, 54	Compare.
II, iv, 270	III, iv, 55	
II, iv, 271	III, iv, 56	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
II, iv, 272	III, iv, 57	Compare.
II, iv, 273	III, iv, 58	Compare.
II, iv, 274	III, iv, 59	Compare.
II, iv, 275	III, iv, 60	
II, iv, 276	III, iv, 61	Compare.
II, iv, 277	III, iv, 63	Compare.
II, iv, 278	III, iv, 64	
II, iv, 279	III, iv, 65	Compare.
II, iv, 280		
II, iv, 281	III, iv, 68	Compare.
II, iv, 282	III, iii, 174	Compare.
II, iv, 283	III, iii, 173	Compare.
<hr/>		
III, i, 1	III, iv, 78	Compare.
III, i, 2		
III, i, 3	VII, i, 3	
III, i, 4	VII, i, 4	
III, i, 5	VII, i, 5	Compare.
III, i, 6	VII, i, 6	Compare.
III, i, 7	VII, i, 7	Compare.
III, i, 8	III, iv, 81	Compare.
III, i, 9	III, iv, 82	
III, i, 10	III, iv, 83	Compare.
III, i, 11	III, iv, 84	Compare.
III, i, 12		
III, i, 13	III, iv, 79	Compare.
III, i, 14	III, iv, 80	
III, i, 15	II, iv, 85	Compare.
III, i, 16	III, iv, 86	Compare.
III, i, 17	III, iv, 87	Compare.
III, i, 18	VII, i, 35	Compare.
III, i, 19	III, iv, 89	
III, i, 20	III, iv, 90	
III, i, 21	III, iv, 91	
III, i, 22		
III, i, 23		
III, i, 24	III, iv, 101	Compare.
III, i, 25	III, iv, 99	Compare.
III, i, 26	III, iv, 97	Compare.
III, i, 27		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 28	III, iv, 103	Compare.
III, i, 29	III, iv, 104	
III, i, 30	III, iv, 102	Compare.
III, i, 31	III, iv, 105	
III, i, 32	III, iv, 106	
III, i, 33	III, iv, 107	
III, i, 34		
III, i, 35		
III, i, 36	III, iv, 108	
III, i, 37		
III, i, 38		
III, i, 39	III, iv, 109	Compare.
III, i, 40	III, iv, 112	Compare.
III, i, 41	I, iii, 13	Compare.
III, i, 42		
III, i, 43	I, iii, 12	Compare Vārtika 7.
III, i, 44		
III, i, 45	I, iii, 14	Compare.
III, i, 46	I, iii, 15	Bhoja combines Vārtika too. Compare.
III, i, 47	I, iii, 16	Bhoja combines Vārtika also.
III, i, 48	I, iii, 17	
III, i, 49	I, iii, 18	Compare.
III, i, 50	I, iii, 19	
III, i, 51	I, iii, 20	Compare.
III, i, 52		
III, i, 53		
III, i, 54	I, iii, 21	Compare Vārtika 6.
III, i, 55	I, iii, 21	Compare.
III, i, 56	I, iii, 21	Vārtika 1.
III, i, 57	I, iii, 21	Compare Vārtika 3.
III, i, 58	I, iii, 21	Compare Vārtika 4.
III, i, 59	I, iii, 21	Compare Vārtika 5.
III, i, 60	I, iii, 21	Vārtika 7.
III, i, 61	I, iii, 21	Compare Vārtika 8.
III, i, 62	I, iii, 22	Compare Vārtika.
III, i, 63	I, iii, 22, 23.	Compare.
III, i, 64	I, iii, 24	Compare.
III, i, 65	I, iii, 25	Bhoja combines the Sūtra and Vārtika 1. His reading of the Vārtika seems to have been

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
		उपादेवपूलासंगतमित्रकरणपथिष्विति वक्तव्यम्. See also Kāśikā.
III, i, 66	I, iii, 25	See note above.
III, i, 67	I, iii, 25	Compare.
III, i, 68	I, iii, 25	See the last Vārtika in the Kāśikā.
III, i, 69	I, iii, 26	Compare.
III, i, 70	I, iii, 27	Compare the reading of the Sūtra in the Kāśikā. Bhoja combines Vārtikas 1 and 2 in the Bhāṣya reading of the sūtra.
III, i, 71	I, iii, 29	Compare Vārtika 3.
III, i, 72	I, iii, 28	Bhoja combines this Sūtra and the Vārtika. See Kāśikā.
III, i, 73	I, iii, 27	
III, i, 74	I, iii, 27	Compare Vārtika.
III, i, 75	I, iii, 30	
III, i, 76	I, iii, 31	
III, i, 77	I, iii, 32	Compare. Bhoja adds.
III, i, 78	I, iii, 33	
III, i, 79	I, iii, 34	
III, i, 80	I, iii, 35	Compare.
III, i, 81	I, iii, 36	Compare.
III, i, 82	I, iii, 37	Compare.
III, i, 83	I, iii, 38	Compare.
III, i, 84	I, iii, 39	
III, i, 85	I, iii, 40	Bhoja combines the Vārtika.
III, i, 86	I, iii, 41	
III, i, 87	I, iii, 42	Compare.
III, i, 88	I, iii, 43	
III, i, 89	I, iii, 44	
III, i, 90	I, iii, 45	
III, i, 91	I, iii, 46	
III, i, 92	I, iii, 47	Compare.
III, i, 93	I, iii, 49	Compare.
III, i, 94	I, iii, 50	Compare.
III, i, 95	I, iii, 48	Compare.
III, i, 96		
III, i, 97	I, iii, 51	Compare.
III, i, 98	I, iii, 52	Compare.
III, i, 99		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 100	I, iii, 53	
III, i, 101	I, iii, 54	
III, i, 102	I, iii, 55	Compare.
III, i, 103	I, iii, 56	Compare.
III, i, 104		
III, i, 105 } III, i, 106 }	I, iii, 57	Compare.
III, i, 107	I, iii, 58	Compare.
III, i, 108	I, iii, 59	Compare.
III, i, 109	I, iii, 60	Compare.
III, i, 110	I, iii, 61	Compare.
III, i, 111	I, iii, 64	Compare.
III, i, 112	I, iii, 65	
III, i, 113	I, iii, 66	Compare.
III, i, 114	I, iii, 67	
III, i, 115	I, iii, 68	Compare.
III, i, 116	I, iii, 69	Compare.
III, i, 117	I, iii, 70	Compare.
III, i, 118	I, iii, 71	
III, i, 119		
III, i, 120		
III, i, 121	I, iii, 72	Compare in part.
III, i, 122	I, iii, 73	Compare.
III, i, 123	I, iii, 75	Compare.
III, i, 124	I, iii, 77	See Kāśikā.
III, i, 125	I, iii, 74	Compare.
III, i, 126	I, iii, 72	See Bhūṣya.
III, i, 127		
III, i, 128	I, iii, 79	
III, i, 129	I, iii, 80	
III, i, 130	I, iii, 81	
III, i, 131	I, iii, 82	Compare.
III, i, 132	I, iii, 83	Compare.
III, i, 133	I, iii, 84	Compare.
III, i, 134	I, iii, 85	Compare.
III, i, 135	I, iii, 88	Compare.
III, i, 136	I, iii, 87	Compare.
III, i, 137	I, iii, 86	Compare.
III, i, 138	I, iii, 89	Compare.
III, i, 139	I, iii, 90	
III, i, 140	I, iii, 91	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 141	I, iii, 92	
III, i, 142	I, iii, 93	
III, i, 143	I, iii, 78	Compare.
III, i, 144		
III, i, 145	I, iii, 105	Compare.
III, i, 146	I, iii, 106	Compare.
III, i, 147	I, iii, 107	
III, i, 148	I, iv, 108	
III, i, 149	I, iv, 21, 22	Bhoja combines.
III, i, 150	I, ii, 58	Compare.
III, i, 151	I, ii, 59	Compare.
III, i, 152	I, ii, 59	See Kāśikā.
III, i, 153		
III, i, 154	I, ii, 60	Compare.
III, i, 155	I, ii, 63	
III, i, 156	IV, i, 1, 2.	Bhoja combines.
III, i, 157	VII, i, 9	
III, i, 158	VII, i, 11	Compare.
III, i, 159	VII, i, 12	Compare.
III, i, 160	VII, i, 13	Compare.
III, i, 161	VII, i, 14	Compare.
III, i, 162	VII, i, 15	Compare.
III, i, 163	VII, i, 17	
III, i, 164		
III, i, 165		
III, i, 166		
III, i, 167		
III, i, 168		
III, i, 169		
III, i, 170	VII, i, 16	Compare.
III, i, 171		
III, i, 172	VII, i, 18	Compare.
III, i, 173	VII, i, 19	Compare.
III, i, 174	VII, i, 20	
III, i, 175	VII, i, 21	
III, i, 176	VII, i, 22	Compare.
III, i, 177		
III, i, 178	VII, i, 23	
III, i, 179	VII, i, 24	
III, i, 180	VII, i, 25	Compare.
III, i, 181	VII, i, 27	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 182	VII, i, 28	Compare.
III, i, 183	VII, i, 29	Compare. Bhoja adopts the reading found in Mugdhabodha and other works.
III, i, 184	VII, i, 30	
III, i, 185	VII, i, 31	
III, i, 186	VII, i, 32	Compare.
III, i, 187	VII, i, 33	Compare.
III, i, 188	VII, i, 54	Compare.
III, i, 189		
III, i, 190		
III, i, 191		
III, i, 192		
III, i, 193	VII, i, 53	Compare.
III, i, 194		
III, i, 195		
III, i, 196	II, iv, 83	Compare.
III, i, 197	II, iv, 84	Compare.
III, i, 198	II, iv, 84	See Vārtika 1.
III, i, 199	II, iii, 2	
III, i, 200	II, iii, 2 and 4	Bhoja combines the Vārtika on this Sūtra and the fourth Sūtra.
III, i, 201		
III, i, 202		
III, i, 203	II, iii, 31	Compare.
III, i, 204	II, iii, 8	Compare.
III, i, 205		
III, i, 206	II, iii, 10	Compare.
III, i, 207	I, iv, 88	Compare.
III, i, 208	I, iv, 92	Compare.
III, i, 209 }	II, iii, 5	Compare.
III, i, 210 }		
III, i, 211	II, iii, 6	
III, i, 212	II, iii, 18	Compare.
III, i, 213	II, iii, 18	Compare Vārtika 1. This is the prakṛtyādi in Bhoja.
III, i, 214		
III, i, 215		
III, i, 216		
III, i, 217		
III, i, 218		

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 219		
III, i, 220	II, iii, 19	Compare.
III, i, 221		
III, i, 222	II, iii, 21	Compare.
III, i, 223	II, iii, 20	Bhoja combines Sūtra and Vārtika.
III, i, 224	II, iii, 23	
III, i, 225	II, iii, 24	Compare.
III, i, 226 } III, i, 227 }	II, iii, 25	Compare.
III, i, 228	II, iii, 26	Compare.
III, i, 229		
III, i, 230	II, iii, 13	
III, i, 231		
III, i, 232		
III, i, 233		
III, i, 234	II, iii, 13	See Vārtika 1.
III, i, 235	II, iii, 15	
III, i, 236		
III, i, 237	II, iii, 12	Compare.
III, i, 238	II, iii, 17	Compare.
III, i, 239		
III, i, 240	II, iii, 16	Compare.
III, i, 241	II, iii, 28	
III, i, 242	II, iii, 28	See Vārtikas 1 and 2. Bhoja combines the two Vārtikas.
III, i, 243	II, iii, 28	Vārtika 3.
III, i, 244 } III, i, 245 }	II, iii, 29	Compare.
III, i, 246 } III, i, 247 }	II, iii, 32	Compare.
III, i, 248	II, iii, 33	Compare.
III, i, 249		
III, i, 250		
III, i, 251		
III, i, 252	II, iii, 30	Compare.
III, i, 253	II, iii, 34	Compare.
III, i, 254	II, iii, 35	Compare.
III, i, 255	II, iii, 36	Compare.
III, i, 256	II, iii, 36	Compare Vārtika 1.
III, i, 257	II, iii, 36	Vārtika 6.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 258 } III, i, 259 } III, i, 260 }	II, iii, 43	Compare. See also Vārtika in Kāśikā.
III, i, 261	II, iii, 36	Compare Vārtika 3.
III, i, 262	II, iii, 36	Compare Vārtika 4.
III, i, 263	II, iii, 36	Vārtika 5.
III, i, 264	II, iii, 37	
III, i, 265	II, iii, 38	
III, i, 266	II, iii, 39	
III, i, 267	II, iii, 40	Compare.
III, i, 268	II, iii, 41	Compare.
III, i, 269	II, iii, 42	Compare.
III, i, 270	II, iii, 43	Compare.
III, i, 271		
III, i, 272	II, iii, 44	Compare.
III, i, 273	II, iii, 45	Compare.
III, i, 274	II, iii, 46	Compare.
III, i, 275	II, iii, 47	
III, i, 276	II, iii, 50	
III, i, 277	II, iii, 52	Compare.
III, i, 278	II, iii, 53	
III, i, 279	II, iii, 54	Compare.
III, i, 280	II, iii, 54	See Vārtika in Kāśikā.
III, i, 281	II, iii, 55	
III, i, 282 } III, i, 283 }	II, iii, 56	Compare. Bhoja divides.
III, i, 284	II, iii, 57	Compare.
III, i, 285		
III, i, 286	II, iii, 58	
III, i, 287	II, iii, 59	Compare.
III, i, 288	II, iii, 51	
III, i, 289	II, iii, 64	Compare.
III, i, 290		
III, i, 291	II, iii, 65	
III, i, 292	II, iii, 66	Compare Vārtika 1 in Kāśikā.
III, i, 293	II, iii, 69	Compare Vārtika 6.
III, i, 294	II, iii, 69	Compare.
III, i, 295	II, iii, 69	Compare Vārtika 3.
III, i, 296	II, iii, 69	Compare.
III, i, 297		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, i, 298 } III, i, 299 }	II, iii, 70	Compare. Bhoja divides.
III, i, 300	II, iii, 71	Compare.
III, i, 301	II, iii, 66	Compare Vārtika 1.
III, i, 302	II, iii, 72	
III, i, 303 } III, i, 304 }	II, iii, 73	Compare. Bhoja divides.
<hr/>		
III, ii, 1	II, i, 4	Compare.
III, ii, 2	VI, ii, 24	Compare.
III, ii, 3	VIII, i, 67	See the gaṇa.
III, ii, 4		
III, ii, 5		
III, ii, 6	II, i, 4	Compare Vārtika 2. Also Bhāṣya under II, ii, 18.
III, ii, 7		
III, ii, 8	II, i, 5	
III, ii, 9 } III, ii, 10 } III, ii, 11 } III, ii, 12 } III, ii, 13 } III, ii, 14 }	II, i, 6	Compare. Bhoja divides one of Pāṇini into six.
III, ii, 15	II, i, 7	Compare.
III, ii, 16	II, i, 8	Compare.
III, ii, 17	II, i, 9	Compare.
III, ii, 18	II, i, 10	Compare.
III, ii, 19	II, i, 11	Compare.
III, ii, 20	II, i, 14	
III, ii, 21	II, i, 15, 16	Compare. Bhoja combines.
III, ii, 22	II, i, 17	Compare. Bhoja combines Vārtika 1.
III, ii, 23 } III, ii, 24 }	II, i, 17	Compare Vārtika 2. Bhoja divides.
III, ii, 25		
III, ii, 26		
III, ii, 27		
III, ii, 28		
III, ii, 29	II, i, 18	Compare.
III, ii, 30	II, i, 19	
III, ii, 31	II, i, 20	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, ii, 32	II, i, 21	Compare.
III, ii, 33	II, i, 22	
III, ii, 34	II, i, 24	Compare. Bhoja combines Vārtika 1 with Sūtra.
III, ii, 35		
III, ii, 36	II, i, 25, 27	Bhoja combines the two.
III, ii, 37	II, i, 26	
III, ii, 38	II, i, 28	
III, ii, 39	II, i, 29	Compare.
III, ii, 40	II, i, 30	
III, ii, 41	II, i, 31	Compare.
III, ii, 42		
III, ii, 43		
III, ii, 44	II, i, 32	
III, ii, 45	II, i, 33	
III, ii, 46	II, i, 34, 35	Compare. Bhoja combines the two Sūtras and the 1st Vārtika on II, i, 35.
III, ii, 47 } III, ii, 48 }	II, i, 36	Compare.
III, ii, 49	II, i, 36	Compare Vārtika 3.
III, ii, 50	II, i, 36	Compare Vārtika 2.
III, ii, 51	II, i, 36	Compare Vārtika 4.
III, ii, 52	II, i, 37	Compare.
III, ii, 53	II, i, 38	Compare.
III, ii, 54	II, i, 39	Compare.
III, ii, 55	II, i, 39	See the Vārtika in the Kāśikā.
III, ii, 56	II, i, 41	Compare.
III, ii, 57	II, i, 40	Compare.
III, ii, 58	II, i, 42	Compare.
III, ii, 59		
III, ii, 60		
III, ii, 61	II, i, 44	
III, ii, 62		
III, ii, 63	II, i, 45	
III, ii, 64	II, i, 46	
III, ii, 65	II, i, 47	Bhoja combines Vārtika.
III, ii, 66 } III, ii, 67 } III, ii, 68 } III, ii, 69 }	II, i, 48	Compare. This is an ākṛtigāṇa in Pāṇini. See Kāśikā.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, ii, 70 } III, ii, 71 } III, ii, 72 } III, ii, 73 } III, ii, 74 }	II, i, 48	Compare. This is an ākṛtigāṇa in Pāṇini. See Kāśikā.
III, ii, 75 } III, ii, 76 } III, ii, 77 }	II, i, 57 II, i, 49	Compare. Compare. Bhoja divides.
III, ii, 78 III, ii, 79 III, ii, 80 III, ii, 81 III, ii, 82 III, ii, 83 III, ii, 84 III, ii, 85 III, ii, 86 III, ii, 87 III, ii, 88 III, ii, 89 III, ii, 90 III, ii, 91 III, ii, 92 III, ii, 93 III, ii, 94 III, ii, 95 III, ii, 96 III, ii, 97 III, ii, 98 III, ii, 99 III, ii, 100 III, ii, 101 III, ii, 102 III, ii, 103 } III, ii, 104 } III, ii, 105 } III, ii, 106 } III, ii, 107 } III, ii, 108 } III, ii, 109 } III, ii, 110 }	II, i, 50 II, i, 51 II, i, 51 II, i, 55 II, i, 56 II, i, 53 II, i, 54 II, i, 61 II, i, 62 II, i, 65 II, i, 66 II, i, 71 II, i, 68 II, i, 69 II, i, 70 II, i, 60 II, i, 60 II, i, 63 II, i, 64 II, i, 69 II, i, 72	Compare Vārtika 11. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare. Compare Vārtika 3. See Vārtika 8. See the gāṇa under this Sūtra.
III, ii, 107 } III, ii, 108 } III, ii, 109 } III, ii, 110 }		Bhoja has a number of Sūtras in this gāṇa. He adds much more than what is found in the Gaṇa-pāṭha.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, ii, 111 } III, ii, 112 } III, ii, 113 } III, ii, 114 } III, ii, 115 } III, ii, 116 } III, ii, 117 } III, ii, 118 }		Bhoja has a number of Sūtras in this gaṇa. He adds much more than what is found in the Gaṇa-pāṭha.
III, ii, 119	II, ii, 1	
III, ii, 120	II, ii, 1	Compare Kāśikā.
III, ii, 121	II, ii, 2	Compare.
III, ii, 122		
III, ii, 123	II, ii, 3	Compare.
III, ii, 124	II, ii, 5	
III, ii, 125	II, ii, 6	
III, ii, 126		
III, ii, 127		
III, ii, 128	II, ii, 7	Compare.
III, ii, 129	II, ii, 8	
III, ii, 130	II, ii, 8	See Vārtika 1.
III, ii, 131 } III, ii, 132 }	II, ii, 9	Compare gaṇa.
III, ii, 133	II, ii, 9	See the Vārtika in the Kāśikā.
III, ii, 134		
III, ii, 135	II, ii, 9	See Vārtika 2.
III, ii, 136	II, ii, 10	
III, ii, 137	II, ii, 10	Vārtika.
III, ii, 138	II, ii, 11	
III, ii, 139 } III, ii, 140 }	II, ii, 12, 13	Compare both.
III, ii, 141	II, ii, 14	Compare.
III, ii, 142	II, ii, 15	Compare.
III, ii, 143	II, ii, 17	
III, ii, 144	II, ii, 18	Compare.
III, ii, 145 } III, ii, 146 } III, ii, 147 } III, ii, 148 } III, ii, 149 } III, ii, 150 } III, ii, 151 }	II, ii, 18	This and the following are Vārtikas of the Saunāga school. See Bhāṣya on II, ii, 18. For some there are differences in the readings. See Bhāṣya.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, ii, 152 } III, ii, 153 } III, ii, 154 } III, ii, 155 }	II, ii, 18	See note above.
III, ii, 156 III, ii, 157 III, ii, 158 III, ii, 159 III, ii, 160 III, ii, 161	II, ii, 18 II, ii, 19 II, ii, 20 II, ii, 21 II, ii, 18	See Vārtika in Kāśikā. Compare. Compare. See Bhāṣya. This too may be a Vārtika of the Saunāgas.
<hr/>		
III, iii, 1 III, iii, 2 III, iii, 3 III, iii, 4 III, iii, 5 III, iii, 6 III, iii, 7 III, iii, 8 III, iii, 9 III, iii, 10 III, iii, 11 III, iii, 12 III, iii, 13 III, iii, 14	II, ii, 23 II, ii, 25 II, ii, 24 II, ii, 24 II, ii, 24 II, ii, 24 II, ii, 24 II, ii, 24 II, ii, 24 II, ii, 24	Compare. See Vārtika 9 in the Bhāṣya. See Vārtika 21. See Vārtika 12. See Vārtika 13. See Vārtika 14. See Vārtika 15. See Vārtika 17. See Vārtikas 19 and 20. Bhoja combines.
III, iii, 15 III, iii, 16 III, iii, 17 III, iii, 18 III, iii, 19 III, iii, 20 } III, iii, 21 } III, iii, 22 } III, iii, 23 } III, iii, 24 } III, iii, 25 } III, iii, 26 } III, iii, 27 }	II, ii, 26 II, ii, 27 II, ii, 28 II, ii, 29 II, iv, 14	Compare. Compare. Compare.
		These constitute one gaṇa in Pāṇini. They are divided by Bhoja.

BHOJA--PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iii, 28	II, iv, 15	
III, iii, 29	II, iv, 16	Compare.
III, iii, 30		
III, iii, 31	II, iv, 3	Compare.
III, iii, 32	II, iv, 4	Compare.
III, iii, 33	II, iv, 5	Compare.
III, iii, 34	II, iv, 6	Compare.
III, iii, 35	II, iv, 7	Compare.
III, iii, 36	II, iv, 9	Compare.
III, iii, 37	II, iv, 10	Compare.
III, iii, 38	II, iv, 11	This is all one gaṇa in Pāṇini. Bhoja divides.
III, iii, 39		
III, iii, 40		
III, iii, 41	II, iv, 2	Compare. Bhoja divides.
III, iii, 42		
III, iii, 43	II, iv, 8	
III, iii, 44	II, iv, 12	Compare Vārtika 1.
III, iii, 45	II, iv, 12	Compare in part.
III, iii, 46	II, iv, 12	Compare in part.
III, iii, 47	II, iv, 12	Compare Vārtika 2.
III, iii, 48		
III, iii, 49		
III, iii, 50		
III, iii, 51		
III, iii, 52		
III, iii, 53		
III, iii, 54		
III, iii, 55		
III, iii, 56		
III, iii, 57		
III, iii, 58	II, ii, 30	
III, iii, 59	II, ii, 31	This is the rājadantādigaṇa in Pāṇini. Bhoja makes several additions in these Sūtras.
III, iii, 60		
III, iii, 61		
III, iii, 62		
III, iii, 63		
III, iii, 64		
III, iii, 65		
III, iii, 66		
III, iii, 67		
III, iii, 68		

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iii, 69	II, ii, 33	
III, iii, 70 } III, iii, 71 }	II, ii, 31	See note above.
III, iii, 72	II, ii, 34	
III, iii, 73	II, ii, 31	See note above.
III, iii, 74		
III, iii, 75	II, ii, 34	Vārtika 5.
III, iii, 76		
III, iii, 77		
III, iii, 78	II, ii, 34	Vārtika 4.
III, iii, 79		
III, iii, 80		
III, iii, 81	II, ii, 34	Compare Vārtika 3.
III, iii, 82		
III, iii, 83		
III, iii, 84	II, ii, 34	Compare Vārtika 7.
III, iii, 85		
III, iii, 86		
III, iii, 87	II, ii, 34	Compare Vārtika 6.
III, iii, 88		
III, iii, 89	II, ii, 34	Compare Vārtika 8.
III, iii, 90	II, ii, 35	Compare.
III, iii, 91	II, ii, 35	Compare Vārtika 1.
III, iii, 92		
III, iii, 93	II, ii, 35	Compare Vārtika 2.
III, iii, 94 } III, iii, 95 }	II, ii, 35	Compare Vārtika 3. Bhoja divides.
III, iii, 96		
III, iii, 97	II, ii, 36	Compare Vārtika 4.
III, iii, 98	II, ii, 36	Compare.
III, iii, 99		
III, iii, 100 } III, iii, 101 }	II, ii, 37	Compare. Bhoja has two Sūtras for this Gaṇa.
III, iii, 102	II, ii, 38	Compare. This is also a Gaṇa.
III, iii, 103	I, ii, 64	
III, iii, 104	I, ii, 64	Vārtika 24.
III, iii, 105	I, ii, 64	Compare Vārtika 23.
III, iii, 106	I, ii, 65	Compare.
III, iii, 107	I, ii, 66	
III, iii, 108	I, ii, 67	
III, iii, 109	I, ii, 73	Bhoja combines Vārtika.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iii, 110	I, ii, 69	Compare.
III, iii, 111	I, ii, 70, 71.	Bhoja combines these.
III, iii, 112	I, ii, 68	
III, iii, 113	I, ii, 72	
III, iii, 114	I, ii, 72	Bhoja combines Vārtikas 1 and 2.
III, iii, 115	I, ii, 72	See the Vārtika in Kāśikā.
III, iii, 116		
III, iii, 117		
III, iii, 118	II, iv, 17, 18.	Bhoja combines both.
III, iii, 119		
III, iii, 120	II, iv, 30	Vārtika 2.
III, iii, 121	II, iv, 30	Compare Vārtika 3.
III, iii, 122	II, iv, 30	Compare Vārtika 1.
III, iii, 123	II, iv, 20	Compare.
III, iii, 124	II, iv, 21	Compare.
III, iii, 125	II, iv, 23	Compare.
III, iii, 126	II, iv, 23	See Kāśikā.
III, iii, 127	II, iv, 24	Compare.
III, iii, 128	II, iv, 25	Compare part.
III, iii, 129	II, iv, 25	Compare.
III, iii, 130		
III, iii, 131	II, iv, 30	Compare.
III, iii, 132	II, iv, 29	Compare. Bhoja combines the Vārtika.
III, iii, 133	II, iv, 30	See Bhāṣya.
III, iii, 134	II, iv, 31	Compare.
III, iii, 135	II, iv, 26	
III, iii, 136		
III, iii, 137	II, iv, 26	Compare Vārtika 1.
III, iii, 138	II, iv, 27	
III, iii, 139	I, ii, 47	
III, iii, 140	I, ii, 48	Compare.
III, iii, 141		
III, iii, 142	I, ii, 49	Compare.
III, iii, 143	I, ii, 51	Compare.
III, iii, 144	I, ii, 52	
III, iii, 145	I, ii, 52	Compare Vārtika 5.
III, iii, 146	I, ii, 51	See Vārtika 5.
III, iii, 147	I, ii, 51	See Vārtika 3.
III, iii, 148	I, ii, 51	See Vārtika 4.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iv, 1	IV, i, 3	
III, iv, 2	IV, i, 4	Compare.
III, iv, 3	IV, i, 4	See the ajādigāṇa and the Gaṇa Sūtras therein. Bhoja has a few additions.
III, iv, 4		
III, iv, 5		
III, iv, 6		
III, iv, 7		
III, iv, 8		
III, iv, 9		
III, iv, 10		
III, iv, 11		
III, iv, 12		
III, iv, 13		
III, iv, 14		
III, iv, 15	IV, i, 5	Compare.
III, iv, 16	IV, i, 6	Compare. Bhoja combines Vārtika 1.
III, iv, 17	IV, i, 6	Compare Vārtika 2.
III, iv, 18	IV, i, 7	Bhoja combines Sūtra and Vārtika 1.
III, iv, 19	IV, i, 7	Compare Vārtika 2.
III, iv, 20	IV, i, 8	Compare.
III, iv, 21	IV, i, 12	Compare.
III, iv, 22	IV, i, 29	Compare.
III, iv, 23	IV, i, 25	Compare Vārtika 1.
III, iv, 24	IV, i, 27	Bhoja combines Vārtika 1.
III, iv, 25	IV, i, 27	Compare Vārtika in Kāśikā.
III, iv, 26	IV, i, 28	Compare.
III, iv, 27	IV, i, 11	
III, iv, 28	IV, i, 13	Compare.
III, iv, 29	IV, i, 10	Compare svasrādigāṇa.
III, iv, 30	IV, i, 14	Compare.
III, iv, 31	IV, i, 15	Compare.
III, iv, 32		
III, iv, 33	IV, i, 16	Compare.
III, iv, 34	IV, i, 17, 18.	Bhoja divides in a different manner.
III, iv, 35		
III, iv, 36	IV, i, 19	Compare.
III, iv, 37	IV, i, 20	Compare. See also Vārtika.
III, iv, 38		
III, iv, 39	IV, i, 21	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iv, 40	IV, i, 22	Compare.
III, iv, 41	IV, i, 23	Compare.
III, iv, 42	IV, i, 24	Compare.
III, iv, 43	IV, i, 30	Compare.
III, iv, 44	IV, i, 32	Compare.
III, iv, 45	IV, i, 33	Compare.
III, iv, 46		
III, iv, 47	IV, i, 34	Compare.
III, iv, 48		
III, iv, 49	IV, i, 35	See the Gaṇa. Bhoja omits some.
III, iv, 50		
III, iv, 51	IV, i, 39	See Vārtikas 1 and 2.
III, iv, 52	IV, i, 41	Compare in part.
III, iv, 53	IV, i, 41	Compare the Gaṇa in the Paṇini. The words in the Gaṇa and the Gaṇasūtras are distributed in these Sūtras with some additions and omissions.
III, iv, 54		
III, iv, 55		
III, iv, 56		
III, iv, 57		
III, iv, 58		
III, iv, 59		
III, iv, 60		
III, iv, 61		
III, iv, 62		
III, iv, 63		
III, iv, 64		
III, iv, 65		
III, iv, 66		
III, iv, 67		
III, iv, 68		
III, iv, 69		
III, iv, 70	IV, i, 42	Compare in part.
III, iv, 71	IV, i, 42	Compare in part.
III, iv, 72	IV, i, 42	Compare Vārtika 1.
III, iv, 73	IV, i, 42	Compare Vārtika 3.
III, iv, 74	IV, i, 43	Compare. Bhoja adds.
III, iv, 75	IV, i, 45	Compare the Gaṇasūtra.
III, iv, 76	IV, i, 45	See the Gaṇasūtra.
III, iv, 77	IV, i, 45	Compare Gaṇa.
III, iv, 78		
III, iv, 79	IV, i, 44	Compare Sūtra and Vārtika 2.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iv, 80	IV, i, 48	Compare the Sūtra and the Vārtika in Kāśikā(?)
III, iv, 81	IV, i, 36, 37	Bhoja combines.
III, iv, 82	IV, i, 38	Compare.
III, iv, 83		
III, iv, 84	IV, i, 49	Compare.
III, iv, 85	IV, i, 49	Compare Vārtika 4.
III, iv, 86	IV, i, 49	Compare Vārtika 7.
III, iv, 87	IV, i, 49	Compare Vārtika 1.
III, iv, 88	IV, i, 49	Compare Vārtika 2.
III, iv, 89	IV, i, 49	Compare Vārtika 3.
III, iv, 90	IV, i, 50	Compare.
III, iv, 91	IV, i, 51	Compare.
III, iv, 92	IV, i, 52, 53	Compare. Bhoja combines.
III, iv, 93	IV, i, 52	Compare Vārtika 2.
III, iv, 94	IV, i, 52	Compare Vārtika 6.
III, iv, 95		
III, iv, 96	IV, i, 54	Compare.
III, iv, 97	IV, i, 55	Compare.
III, iv, 98	IV, i, 55	Compare Vārtika 1.
III, iv, 99	IV, i, 55	Compare Vārtika 2.
III, iv, 100 } III, iv, 101 }	IV, i, 55	Compare Vārtika 3. Bhoja combines both.
III, iv, 102	IV, i, 56	Compare.
III, iv, 103	IV, i, 57	Compare.
III, iv, 104	IV, i, 58	
III, iv, 105	IV, i, 62	Compare.
III, iv, 106	IV, i, 63	Compare.
III, iv, 107	IV, i, 64	Compare.
III, iv, 108	IV, i, 65	
III, iv, 109	IV, i, 65	Compare Vārtika.
III, iv, 110	IV, i, 66	
III, iv, 111	IV, i, 67	Compare.
III, iv, 112	IV, i, 68	Compare.
III, iv, 113		
III, iv, 114	IV, i, 69	Compare.
III, iv, 115		
III, iv, 116		
III, iv, 117 } III, iv, 118 } III, iv, 119 }	IV, i, 73	See Gaṇa and the Gaṇasūtras.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
III, iv, 120 } III, iv, 121 } III, iv, 122 } III, iv, 123 } III, iv, 124 } III, iv, 125 }	IV, i, 73	See the Gaṇa and the Gaṇasūtras.
III, iv, 126	IV, i, 74	
III, iv, 127		
III, iv, 128	IV, i, 77	
III, iv, 129	IV, i, 78	Compare.
III, iv, 130	IV, i, 79	Compare.
III, iv, 131 } III, iv, 132 } III, iv, 133 } III, iv, 134 }	IV, i, 80	See Gaṇa.
III, iv, 135	IV, i, 81	Compare.
<hr/>		
IV, i, 1		
IV, i, 2 } IV, i, 3 }	IV, i, 85	Compare. Bhoja divides.
IV, i, 4	IV, i, 84	See Gaṇa.
IV, i, 5	IV, i, 84	See Vārtika 7.
IV, i, 6	IV, i, 84	See Vārtika 8.
IV, i, 7	IV, i, 84	See Vārtika 2.
IV, i, 8	IV, i, 86	Compare.
IV, i, 9 } IV, i, 10 } IV, i, 11 } IV, i, 12 } IV, i, 13 } IV, i, 14 }	IV, i, 86	These comprise the utsādigāṇa in Pāṇini with certain additions.
IV, i, 15	IV, i, 86	Compare Vārtika.
IV, i, 16	IV, i, 85	See Vārtika 3.
IV, i, 17	IV, i, 85	See Vārtikas 4 and 5. Bhoja combines both.
IV, i, 18	IV, i, 88	Compare.
IV, i, 19	IV, ii, 33, 34	Compare. Bhoja combines both.
IV, i, 20 } IV, i, 21 }	IV, i, 87	Bhoja divides.
IV, i, 22		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, i, 23	IV, i, 92	
IV, i, 24	IV, i, 93	Compare.
IV, i, 25	IV, i, 94	Compare.
IV, i, 26	IV, i, 95	
IV, i, 27	IV, i, 104	See the Gaṇa.
IV, i, 28 } IV, i, 29 }	IV, i, 96	See the Gaṇa and the Gaṇasūtras.
IV, i, 30		
IV, i, 31		
IV, i, 32 } IV, i, 33 } IV, i, 34 }		
IV, i, 35 } IV, i, 36 } IV, i, 37 } IV, i, 38 }	IV, i, 96	See the Gaṇa and the Gaṇasūtras.
IV, i, 39	IV, i, 97	Bhoja combines Vārtika.
IV, i, 40 } IV, i, 41 }	IV, i, 100	See the Gaṇa.
IV, i, 42 } IV, i, 43 } IV, i, 44 }	IV, i, 104	Compare the Gaṇa.
IV, i, 45 } IV, i, 46 } IV, i, 47 } IV, i, 48 }		
IV, i, 49 } IV, i, 50 } IV, i, 51 } IV, i, 52 }	IV, i, 105	Compare the Gaṇa.
IV, i, 53 } IV, i, 54 } IV, i, 55 }	IV, i, 106	Bhoja divides.
IV, i, 56 } IV, i, 57 }	IV, i, 107	Bhoja divides.
IV, i, 58	IV, i, 108	Compare.
IV, i, 59	IV, i, 109	Compare.
IV, i, 60 } IV, i, 61 } IV, i, 62 }	IV, i, 110	Compare the Gaṇa and the Gaṇasūtras.
IV, i, 63 }		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, i, 64 }	IV, i, 110	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 65 }		
IV, i, 66 }		
IV, i, 67 }		
IV, i, 68	IV, i, 111	
IV, i, 69	IV, i, 98	Compare the Gaṇa.
IV, i, 70 }	IV, i, 99	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 71 }		
IV, i, 72 }		
IV, i, 73 }		
IV, i, 74 }		
IV, i, 75 }		
IV, i, 76 }		
IV, i, 77 }		
IV, i, 78 }	IV, i, 100	Compare.
IV, i, 79		
IV, i, 80	IV, i, 101	Compare.
IV, i, 81	IV, i, 102	Compare.
IV, i, 82 }	IV, i, 103	Compare. Bhoja divides.
IV, i, 83 }		
IV, i, 84 }		
IV, i, 85 }		
IV, i, 86 }	IV, i, 112	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 87 }		
IV, i, 88 }		
IV, i, 89 }		
IV, i, 90 }		
IV, i, 91 }		
IV, i, 92 }		
IV, i, 93 }		
IV, i, 94	IV, i, 113	Compare.
IV, i, 95	IV, i, 114	In some manuscripts of the Vārtika there is a Vārtika similar to Bhoja's in this Sūtra of Pāṇini. It reads अण् कुञ्जकोकिलात् स्मृतः In the Kāśikā this is found under IV, i, 120.
IV, i, 96	IV, i, 114	Compare.
IV, i, 97	IV, i, 115	
IV, i, 98	IV, i, 116	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, i, 99	IV, i, 117	Compare.
IV, i, 100	IV, i, 118	Compare.
IV, i, 101	IV, i, 119	Compare.
IV, i, 102		
IV, i, 103	IV, i, 121	
IV, i, 104	IV, i, 122	Compare.
IV, i, 105 } IV, i, 106 } IV, i, 107 } IV, i, 108 } IV, i, 109 } IV, i, 110 }	IV, i, 123	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 111	IV, i, 120	See the Vārtika in the Kāśikā.
IV, i, 112	IV, i, 124	
IV, i, 113	IV, i, 125	
IV, i, 114	IV, i, 126	Compare the Gaṇa.
IV, i, 115	IV, i, 127	
IV, i, 116	IV, i, 128	Compare.
IV, i, 117	IV, i, 128	Compare Vārtika 2.
IV, i, 118	IV, i, 130	See the illustrations in the Kāśikā.
IV, i, 119	IV, i, 129	Compare.
IV, i, 120	IV, i, 131	Compare.
IV, i, 121	IV, i, 144	Compare.
IV, i, 122	IV, i, 145	
IV, i, 123 } IV, i, 124 }	IV, i, 143	Compare.
IV, i, 125	IV, i, 132	Compare.
IV, i, 126	IV, i, 133	Compare.
IV, i, 127	IV, i, 138	Compare.
IV, i, 128 } IV, i, 129 }	IV, i, 137	Compare. Bhoja divides.
IV, i, 130 } IV, i, 131 }	IV, i, 139	Compare both the Sūtras.
IV, i, 132	IV, i, 142	Compare.
IV, i, 133	IV, i, 141	
IV, i, 134	IV, i, 135	
IV, i, 135	IV, i, 136	See the Gaṇa.
IV, i, 136 } IV, i, 137 } IV, i, 138 }	IV, i, 146	See the Gaṇa.
IV, i, 139	IV, i, 147	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, i, 140	IV, i, 148	Compare. See also Kāśikā.
IV, i, 141	IV, i, 149	See Kāśikā.
IV, i, 142 }	IV, i, 150	Compare. See also Kāśikā.
IV, i, 143 }		
IV, i, 144 }	IV, i, 151	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras. Bhoja has many additions.
IV, i, 145 }		
IV, i, 146 }		
IV, i, 147 }		
IV, i, 148 }		
IV, i, 149 }		
IV, i, 150 }		
IV, i, 151 }		
IV, i, 152 }	IV, i, 152	Compare.
IV, i, 153 }		
IV, i, 154 }	IV, i, 154	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 155 }		
IV, i, 156 }		
IV, i, 157 }		
IV, i, 158 }	IV, i, 155	Compare.
IV, i, 159 }		
IV, i, 160	IV, i, 156	Compare.
IV, i, 161	IV, i, 156	See Vārtika in Kāśikā.
IV, i, 162	IV, i, 157	Compare.
IV, i, 163	IV, i, 158	See Gaṇa.
IV, i, 164	IV, i, 159	Compare.
IV, i, 165	IV, i, 160	Compare.
IV, i, 166 }	IV, i, 161	See Kāśikā. Bhoja divides.
IV, i, 167 }		
IV, i, 168 }		
IV, i, 169 }	IV, i, 166	Compare. Bhoja divides.
IV, i, 170 }		
IV, i, 171	IV, i, 167	Compare.
IV, i, 172	IV, i, 169	
IV, i, 173	IV, i, 168	Compare.
IV, i, 174	IV, i, 170	
IV, i, 175	IV, i, 169	See the Vārtika in the Kāśikā. (The Sūtra is numbered 171 in Kāśikā.)
IV, i, 176	IV, i, 171	Compare.
IV, i, 177	IV, i, 173	Compare.
IV, i, 178	IV, i, 174	Compare.
IV, i, 179	IV, i, 176	Compare in part.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, i, 180	II, iv, 62	Compare.
IV, i, 181	II, iv, 64	Compare.
IV, i, 182	II, iv, 64	See Vārtika.
IV, i, 183	II, iv, 70	Compare in part.
IV, i, 184 } IV, i, 185 } IV, i, 186 } IV, i, 187 } IV, i, 188 }	II, iv, 63	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 189	II, iv, 65	Compare.
IV, i, 190	II, iv, 70	Compare in part.
IV, i, 191	II, iv, 60	Compare.
IV, i, 192 } IV, i, 193 } IV, i, 194 }	II, iv, 69	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 195	II, iv, 68	See the Gaṇa.
IV, i, 196	II, iv, 69	Compare.
IV, i, 197	II, iv, 67	Compare.
IV, i, 198		
IV, i, 199	IV, i, 89	Compare.
IV, i, 200	IV, i, 91	Compare.
IV, i, 201	II, iv, 58	See the Vārtika in the Kūśikā.
IV, i, 202	II, iv, 59	See Gaṇa.
IV, i, 203	IV, i, 166	Compare.
IV, i, 204	IV, i, 168	Compare.
IV, i, 205 } IV, i, 206 } IV, i, 207 }	II, iv, 61	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, i, 208		
IV, i, 209		
IV, i, 210		
IV, i, 211		
<hr/>		
IV, ii, 1	IV, ii, 1	
IV, ii, 2	IV, ii, 2	Compare.
IV, ii, 3	IV, ii, 2	Compare Vārtika 1.
IV, ii, 4	IV, ii, 2	Bhoja combines Vārtikas 2 and 3.
IV, ii, 5		
IV, ii, 6	IV, ii, 2	Compare. See Vārtika 4.
IV, ii, 7	IV, ii, 3	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, ii, 8	IV, ii, 4	Compare.
IV, ii, 9	IV, ii, 5	
IV, ii, 10	IV, ii, 6	
IV, ii, 11	IV, ii, 7	Compare.
IV, ii, 12	IV, ii, 9	
IV, ii, 13	IV, ii, 8	See Vārtika in the Kāśikā.
IV, ii, 14	IV, ii, 10	
IV, ii, 15	IV, ii, 11	
IV, ii, 16	IV, ii, 12	Compare.
IV, ii, 17	IV, ii, 13	Compare.
IV, ii, 18	IV, ii, 14	Compare.
IV, ii, 19	IV, ii, 15	Compare.
IV, ii, 20	IV, ii, 16	Compare.
IV, ii, 21	IV, ii, 17	Compare.
IV, ii, 22	IV, ii, 18	
IV, ii, 23	IV, ii, 19	Compare.
IV, ii, 24	IV, ii, 20	
IV, ii, 25	IV, ii, 21	Compare.
IV, ii, 26	IV, ii, 22	Compare.
IV, ii, 27	IV, ii, 23	Compare.
IV, ii, 28	IV, ii, 24	
IV, ii, 29	IV, ii, 25	Compare.
IV, ii, 30	IV, ii, 26	
IV, ii, 31	IV, ii, 28	Compare Vārtika 1.
IV, ii, 32	IV, ii, 28	Compare Vārtika 2.
IV, ii, 33	IV, ii, 27	Compare.
IV, ii, 34	IV, ii, 29	Compare.
IV, ii, 35	IV, ii, 30	Compare.
IV, ii, 36	IV, ii, 31	
IV, ii, 37	IV, ii, 32	Compare.
IV, ii, 38	IV, ii, 34	
IV, ii, 39	IV, ii, 35	
IV, ii, 40	IV, ii, 55	Compare in part.
IV, ii, 41	IV, ii, 56	Compare.
IV, ii, 42	IV, ii, 57	Compare.
IV, ii, 43	IV, ii, 58	Compare.
IV, ii, 44	IV, ii, 59	
IV, ii, 45	IV, ii, 60	Compare.
IV, ii, 46	IV, ii, 60	See the Vārtika in the Kāśikā.
IV, ii, 47	IV, ii, 63	See the Gaṇa.

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, ii, 48 } IV, ii, 49 } IV, ii, 50 } IV, ii, 51 } IV, ii, 52 }	IV, ii, 60	See Vārtikas in Kāśikā.
IV, ii, 53	IV, ii, 62	
IV, ii, 54	IV, ii, 61	See Gaṇa.
IV, ii, 55	IV, ii, 65	In one of the manuscripts of the Vārtika there is a Vārtika सर्वसादेर्दिगोश्च लः under this Sūtra. Compare.
IV, ii, 56	IV, ii, 64	Compare.
IV, ii, 57	IV, ii, 65	Compare.
IV, ii, 58	IV, ii, 37	
IV, ii, 59	IV, ii, 38	See Gaṇa.
IV, ii, 60	IV, ii, 44, 45.	See Gaṇa under 45.
IV, ii, 61	IV, ii, 45	Compare Vārtika.
IV, ii, 62	IV, ii, 39	Bhoja adds the Vārtika also.
IV, ii, 63	IV, ii, 40	
IV, ii, 64	IV, ii, 41	Compare.
IV, ii, 65	IV, ii, 47	Compare.
IV, ii, 66	IV, ii, 47	See Vārtika.
IV, ii, 67	IV, ii, 42	Compare.
IV, ii, 68 } IV, ii, 69 }	IV, ii, 48	Compare. Bhoja divides.
IV, ii, 70		This is probably one of the Sūtras of Āpiśali.
IV, ii, 71	IV, ii, 43	See Vārtikas 2 and 3. Bhoja combines.
IV, ii, 72	IV, ii, 42	See Vārtika.
IV, ii, 73	IV, ii, 49	Compare.
IV, ii, 74	IV, ii, 42	Compare Vārtika.
IV, ii, 75	IV, ii, 50	Compare.
IV, ii, 76	IV, ii, 50, 51.	Parts of the two Sūtras are combined.
IV, ii, 77	IV, ii, 50	Compare in part.
IV, ii, 78		
IV, ii, 79	IV, ii, 43	Compare.
IV, ii, 80	IV, ii, 36	See Vārtika 1.
IV, ii, 81	IV, ii, 36	See Vārtika 2.
IV, ii, 82	IV, ii, 36	See Vārtika 3.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, ii, 83	IV, ii, 36	See Vārtika 5.
IV, ii, 84	IV, ii, 36	See Vārtika 6.
IV, ii, 85	IV, ii, 52	Compare.
IV, ii, 86 } IV, ii, 87 }	IV, ii, 53	See the Gaṇa.
IV, ii, 88 } IV, ii, 89 } IV, ii, 90 } IV, ii, 91 }	IV, ii, 54	See both the Gaṇas. Bhoja has additions.
IV, ii, 92	IV, ii, 67	Compare.
IV, ii, 93	IV, ii, 70	Compare.
IV, ii, 94	IV, ii, 68	Compare.
IV, ii, 95		
IV, ii, 96	IV, ii, 71	
IV, ii, 97	IV, ii, 72	Compare.
IV, ii, 98	IV, ii, 73	
IV, ii, 99	IV, ii, 74	
IV, ii, 100 } IV, ii, 101 } IV, ii, 102 } IV, ii, 103 } IV, ii, 104 }	IV, ii, 75	See the Gaṇa. Bhoja adds.
IV, ii, 105	IV, ii, 76	
IV, ii, 106 } IV, ii, 107 }	IV, ii, 77	See the Gaṇa.
IV, ii, 108	IV, ii, 78	Compare.
IV, ii, 109	IV, ii, 79	
IV, ii, 110 } IV, ii, 111 } IV, ii, 112 } IV, ii, 113 } IV, ii, 114 } IV, ii, 115 } IV, ii, 116 } IV, ii, 117 } IV, ii, 118 } IV, ii, 119 } IV, ii, 120 } IV, ii, 121 } IV, ii, 122 } IV, ii, 123 }	IV, ii, 80	There are several Gaṇas under this Sūtra in Pāṇini, each with Gaṇa Sūtras. Compare them with these Sūtras of Bhoja. The latter has many additions.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, ii, 124 }		
IV, ii, 125 }		
IV, ii, 126 }		
IV, ii, 127 }		
IV, ii, 128 }		
IV, ii, 129 }	IV, ii, 80	See note above
IV, ii, 130 }		
IV, ii, 131 }		
IV, ii, 132 }		
IV, ii, 133 }		
IV, ii, 134 }		
IV, ii, 135 }		
IV, ii, 136 }	IV, ii, 90	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, ii, 137 }		Bhoja has additions.
IV, ii, 138 }		
IV, ii, 139 }		
IV, ii, 140 }	IV, ii, 87	Compare. Bhoja adds.
IV, ii, 141 }	IV, ii, 88	Compare.
IV, ii, 142 }	IV, ii, 89	
IV, ii, 143 }	IV, ii, 81	Compare.
IV, ii, 144 }	IV, ii, 82	Compare Gaṇa.
IV, ii, 145 }		
IV, ii, 146 }	IV, ii, 83	
IV, ii, 147 }	IV, ii, 85	Compare.
IV, ii, 148 }	IV, ii, 86	See the Gaṇa.
IV, ii, 149 }		
<hr style="width: 10%; margin: 10px auto;"/>		
IV, iii, 1 }	IV, ii, 92	
IV, iii, 2 }	IV, ii, 93	Bhoja divides.
IV, iii, 3 }		
IV, iii, 4 }		
IV, iii, 5 }	IV, ii, 94	
IV, iii, 6 }	IV, ii, 95	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtra.
IV, iii, 7 }		
IV, iii, 8 }	IV, ii, 96	
IV, iii, 9 }	IV, ii, 97	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtra.
IV, iii, 10 }		
IV, iii, 11 }	IV, ii, 98	
IV, iii, 12 }	IV, ii, 99	Compare.
IV, iii, 13 }	IV, ii, 100	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 14	IV, ii, 101	
IV, iii, 15	IV, ii, 102	
IV, iii, 16	IV, ii, 103	
IV, iii, 17	IV, ii, 104	Compare.
IV, iii, 18		
IV, iii, 19		
IV, iii, 20	IV, ii, 105	Compare.
IV, iii, 21 } IV, iii, 22 }	IV, ii, 106	Bhoja divides.
IV, iii, 23	IV, ii, 104	Vārtika.
IV, iii, 24 } IV, iii, 25 }	IV, ii, 106	Compare. Bhoja divides.
IV, iii, 26	IV, ii, 107	Compare.
IV, iii, 27	IV, ii, 108	
IV, iii, 28	IV, ii, 109	Compare.
IV, iii, 29		
IV, iii, 30 } IV, iii, 31 } IV, iii, 32 } IV, iii, 33 }	IV, ii, 110	Compare. See the Gaṇa also. Bhoja adds.
IV, iii, 34	IV, ii, 111	Compare.
IV, iii, 35	IV, ii, 112	
IV, iii, 36	IV, ii, 113	Compare.
IV, iii, 37	IV, ii, 114	
IV, iii, 38	I, i, 75	Compare.
IV, iii, 39	I, i, 73	Compare Vārtika 5.
IV, iii, 40	I, i, 73	Compare Vārtikas 7 and 8. Bhoja combines them.
IV, iii, 41	I, i, 74	Compare.
IV, iii, 42	IV, ii, 115	Compare.
IV, iii, 43 } IV, iii, 44 }	IV, ii, 119	Bhoja divides.
IV, iii, 45		
IV, iii, 46 } IV, iii, 47 } IV, iii, 48 } IV, iii, 49 } IV, iii, 50 }	IV, ii, 116	See the Gaṇa. Bhoja adds.
IV, iii, 51	IV, ii, 117	Compare.
IV, iii, 52	IV, ii, 118	Compare.
IV, iii, 53	IV, ii, 121, 122	Bhoja combines.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 54	IV, ii, 123	Compare.
IV, iii, 55	IV, ii, 124	Bhoja divides.
IV, iii, 56		
IV, iii, 57	IV, ii, 125	Compare.
IV, iii, 58	IV, ii, 126	Compare.
IV, iii, 59	IV, ii, 127	Compare Gaṇa. Bhoja adds.
IV, iii, 60		
IV, iii, 61		
IV, iii, 62		
IV, iii, 63		
IV, iii, 64		
IV, iii, 65	IV, ii, 128	Compare. See also the Vārtika in the Kāśikā.
IV, iii, 66	IV, ii, 129	
IV, iii, 67	IV, ii, 129	See Vārtika in the Kāśikā.
IV, iii, 68	IV, ii, 130	Compare.
IV, iii, 69	IV, ii, 131	Compare.
IV, iii, 70	IV, ii, 132	Compare Gaṇa.
IV, iii, 71	IV, ii, 133	
IV, iii, 72	IV, ii, 134	Compare in part.
IV, iii, 73	IV, ii, 135, 136	
IV, iii, 74	IV, ii, 135	Compare.
IV, iii, 75	IV, ii, 137	Compare both the Sūtras.
IV, iii, 76	IV, ii, 139	
IV, iii, 77	IV, ii, 141, 142	Compare.
IV, iii, 78	IV, ii, 143	Compare.
IV, iii, 79	IV, ii, 144	Compare.
IV, iii, 80	IV, ii, 145	Compare.
IV, iii, 81	IV, ii, 138	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, iii, 82		
IV, iii, 83		
IV, iii, 84		
IV, iii, 85		
IV, iii, 86		
IV, iii, 87		
IV, iii, 88		
IV, iii, 89		
IV, iii, 90		
IV, iii, 91		
IV, iii, 92		
IV, iii, 93		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 94	IV, iii, 1, 2	
IV, iii, 95	IV, iii, 2	Compare in part.
IV, iii, 96	IV, iii, 3	Compare.
IV, iii, 97	IV, iii, 10	Compare.
IV, iii, 98	IV, iii, 4	
IV, iii, 99	IV, iii, 5	Compare.
IV, iii, 100	IV, iii, 6	Compare.
IV, iii, 101	IV, iii, 7	Compare.
IV, iii, 102	IV, iii, 4	Compare Vārtika 1.
IV, iii, 103	IV, iii, 11	Compare.
IV, iii, 104		
IV, iii, 105	IV, iii, 12	
IV, iii, 106	IV, iii, 13	Compare.
IV, iii, 107	IV, iii, 14	Compare.
IV, iii, 108	IV, iii, 15	
IV, iii, 109	IV, iii, 23	Compare.
IV, iii, 110	IV, iii, 24	Compare.
IV, iii, 111		
IV, iii, 112	IV, iii, 23	See the Vārtika in the Kāśikā.
IV, iii, 113	IV, iii, 16	Compare the Gaṇa and Gaṇa Sūtra.
IV, iii, 114		
IV, iii, 115		
IV, iii, 116	IV, iii, 21	Compare.
IV, iii, 117	IV, iii, 17	Compare.
IV, iii, 118	IV, iii, 8, 9	Compare.
IV, iii, 119		
IV, iii, 120	IV, iii, 8	See Vārtika 2.
IV, iii, 121	IV, iii, 23	Compare the last Vārtika in the Kāśikā.
IV, iii, 122	IV, iii, 25	
IV, iii, 123	IV, iii, 26	Compare.
IV, iii, 124	IV, iii, 27	
IV, iii, 125	IV, iii, 28	Compare.
IV, iii, 126	IV, iii, 29	
IV, iii, 127	IV, iii, 32	Compare.
IV, iii, 128	IV, iii, 30	Compare.
IV, iii, 129	IV, iii, 35	Compare.
IV, iii, 130	IV, iii, 34, 35	Compare in part.
IV, iii, 131	IV, iii, 36	Compare. See also Vārtika under IV, iii, 34.
IV, iii, 132	IV, iii, 34	Compare Vārtika 1.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 133	IV, iii, 36	Compare in part.
IV, iii, 134	IV, iii, 34	Compare Vārtika 3.
IV, iii, 135	IV, iii, 34	Compare Vārtika 2.
IV, iii, 136	IV, iii, 37	Compare.
IV, iii, 137	IV, iii, 38, 39 and 41.	Compare the three Sūtras. Bhoja combines.
IV, iii, 138	IV, iii, 43	
IV, iii, 139	IV, iii, 44	
IV, iii, 140	IV, iii, 45	
IV, iii, 141	IV, iii, 46	Compare.
IV, iii, 142	IV, iii, 47	
IV, iii, 143	IV, iii, 48	Compare.
IV, iii, 144	IV, iii, 49	Compare.
IV, iii, 145	IV, iii, 50	
IV, iii, 146	IV, iii, 51	
IV, iii, 147	IV, iii, 52	
IV, iii, 148	IV, iii, 53	
IV, iii, 149 }		
IV, iii, 150 }	IV, iii, 54	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, iii, 151 }		
IV, iii, 152	IV, iii, 55	
IV, iii, 153	IV, iii, 56	Compare.
IV, iii, 154	IV, iii, 57	Compare.
IV, iii, 155	IV, iii, 58	Compare. Bhoja combines the Vārtika found in the Kāśikā.
IV, iii, 156	IV, iii, 58	Compare the Vārtika under this Sūtra found in the footnote to this Sūtra in Pandit Sen's edition of the Kāśikā.
IV, iii, 157		
IV, iii, 158 }		
IV, iii, 159 }	IV, iii, 59	See the Gaṇa in the Kāśikā.
IV, iii, 160 }		
IV, iii, 161 }		
IV, iii, 162	IV, iii, 60	
IV, iii, 163	IV, iii, 61	Compare.
IV, iii, 164 }		
IV, iii, 165 }	IV, iii, 60	See the Vārtikas in the Kāśikā.
IV, iii, 166 }		
IV, iii, 167 }		
IV, iii, 168	IV, iii, 62	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 169	IV, iii, 63	
IV, iii, 170	IV, iii, 64	Compare.
IV, iii, 171 } IV, iii, 172 }	IV, iii, 60	See the Vārtikas in the Kāśikā.
IV, iii, 173 } IV, iii, 174 }	IV, iii, 65	Compare.
IV, iii, 175	IV, iii, 40, 41	Compare.
IV, iii, 176	IV, iii, 41	Compare.
IV, iii, 177	IV, iii, 60	See the Vārtikas in the Kāśikā.
IV, iii, 178		
IV, iii, 179	IV, iii, 66	Compare.
IV, iii, 180	IV, iii, 66	Compare Vārtika 1.
IV, iii, 181	IV, iii, 67	
IV, iii, 182	IV, iii, 68	Compare.
IV, iii, 183	IV, iii, 69	Compare.
IV, iii, 184	IV, iii, 70	
IV, iii, 185	IV, iii, 71	
IV, iii, 186	IV, iii, 72	Compare.
IV, iii, 187 } IV, iii, 188 } IV, iii, 189 }	IV, iii, 73	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, iii, 190 }		
IV, iii, 191	IV, iii, 74	
IV, iii, 192	IV, iii, 75	Compare.
IV, iii, 193	IV, iii, 76	Compare Gaṇa.
IV, iii, 194	IV, iii, 77	
IV, iii, 195	IV, iii, 78	
IV, iii, 196	IV, iii, 79	Compare.
IV, iii, 197	IV, iii, 81	Compare.
IV, iii, 198	IV, iii, 82	
IV, iii, 199	IV, iii, 80	
IV, iii, 200	IV, iii, 83	
IV, iii, 201	IV, iii, 84	Compare. See the Kāśikā for additions.
IV, iii, 202	IV, iii, 85	
IV, iii, 203	IV, iii, 86	
IV, iii, 204	IV, iii, 87	
IV, iii, 205	IV, iii, 88	
IV, iii, 206	IV, iii, 87	Compare Vārtika 1.
IV, iii, 207	IV, iii, 89	
IV, iii, 208	IV, iii, 90	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 209	IV, iii, 91	Compare.
IV, iii, 210	IV, iii, 94	Compare in part.
IV, iii, 211	IV, iii, 92	Compare Gaṇa.
IV, iii, 212 } IV, iii, 213 } IV, iii, 214 }	IV, iii, 93	Compare both the Gaṇas.
IV, iii, 215	IV, iii, 94	Compare.
IV, iii, 216	IV, iii, 95	
IV, iii, 217	IV, iii, 97	Compare.
IV, iii, 218	IV, iii, 96	Compare.
IV, iii, 219	IV, iii, 98	
IV, iii, 220 } IV, iii, 221 }	IV, iii, 99	Bhoja divides.
IV, iii, 222	IV, iii, 100	Compare.
IV, iii, 223	IV, iii, 101	
IV, iii, 224		
IV, iii, 225	IV, iii, 102	
IV, iii, 226	IV, iii, 103	Compare.
IV, iii, 227 } IV, iii, 228 }	IV, iii, 106	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtra.
IV, iii, 229	IV, iii, 107	
IV, iii, 230	IV, iii, 108	
IV, iii, 231	IV, iii, 109	
IV, iii, 232	IV, iii, 111	See also previous Sūtra.
IV, iii, 233	IV, iii, 110	Compare.
IV, iii, 234 } IV, iii, 235 }	IV, iii, 105	Compare. Bhoja divides.
IV, iii, 236 } IV, iii, 237 }	IV, iii, 133	Compare. Bhoja divides.
IV, iii, 238		
IV, iii, 239	IV, iii, 112	
IV, iii, 240	IV, iii, 113	
IV, iii, 241	IV, iii, 114	
IV, iii, 242	IV, iii, 115	
IV, iii, 243	IV, iii, 116	
IV, iii, 244	IV, iii, 117	Compare.
IV, iii, 245	IV, iii, 119	
IV, iii, 246	V, i, 10	Compare.
IV, iii, 247	IV, iii, 118	Compare Gaṇa.
IV, iii, 248	IV, iii, 120	
IV, iii, 249	IV, iii, 121	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iii, 250		
IV, iii, 251		
IV, iii, 252	IV, iii, 122	Compare.
IV, iii, 253 } IV, iii, 254 }	IV, iii, 123	Compare. Bhoja divides.
IV, iii, 255	IV, iii, 124	
IV, iii, 256 } IV, iii, 257 }	IV, iii, 125	See also Vārtika.
IV, iii, 258 } IV, iii, 259 }	IV, iii, 129	Compare.
IV, iii, 260	IV, iii, 133	Compare.
IV, iii, 261 } IV, iii, 262 }	IV, iii, 126	Compare both.
IV, iii, 263	IV, iii, 131	Compare Gaṇa.
IV, iii, 264	IV, iii, 132	
IV, iii, 265	IV, iii, 127	Compare.
IV, iii, 266	IV, iii, 128	
IV, iii, 267	IV, iii, 120	See Vārtika 8.
IV, iii, 268	IV, iii, 120	See Vārtika 9.
IV, iii, 269	IV, iii, 120	See Vārtika 10.
<hr style="width: 10%; margin: 10px auto;"/>		
IV, iv, 1	IV, iii, 134	
IV, iv, 2	IV, iii, 135	Compare.
IV, iv, 3	IV, iii, 136	Compare Gaṇa.
IV, iv, 4	IV, iii, 141	Compare Gaṇa.
IV, iv, 5	IV, iii, 137	Compare.
IV, iv, 6	IV, iii, 139, 140	Bhoja combines.
IV, iv, 7	IV, iii, 154	See Gaṇa.
IV, iv, 8 } IV, iv, 9 } IV, iv, 10 }	IV, iii, 152	Compare. Bhoja divides. See Gaṇa.
IV, iv, 11	IV, iii, 153	Compare.
IV, iv, 12	IV, iii, 138	Compare.
IV, iv, 13	IV, iii, 143	Compare.
IV, iv, 14	IV, iii, 143	See Kāśikā.
IV, iv, 15	IV, iii, 145	Compare.
IV, iv, 16		
IV, iv, 17	IV, iii, 144	Compare Gaṇa.
IV, iv, 18	IV, iii, 148	
IV, iv, 19	IV, iii, 149	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iv, 20	IV, iii, 146	Compare.
IV, iv, 21	IV, iii, 147	
IV, iv, 22	IV, iii, 156	
IV, iv, 23	IV, iii, 142	
IV, iv, 24	IV, iii, 157	
IV, iv, 25	IV, iii, 158	Compare.
IV, iv, 26	IV, iii, 159	Compare.
IV, iv, 27	V, i, 10	See Vārtika 2.
IV, iv, 28		
IV, iv, 29		
IV, iv, 30	IV, iii, 160	Compare.
IV, iv, 31	IV, iii, 161	
IV, iv, 32	IV, iii, 162	
IV, iv, 33	IV, iii, 163	
IV, iv, 34	IV, iii, 164	See Gaṇa.
IV, iv, 35	IV, iii, 165	
IV, iv, 36	IV, iii, 166	
IV, iv, 37	IV, iii, 167	See Gaṇa.
IV, iv, 38	IV, iii, 166	See the Kāśikā and the Vārtika therein.
IV, iv, 39		
IV, iv, 40		
IV, iv, 41		
IV, iv, 42		
IV, iv, 43	IV, iii, 168	
IV, iv, 44		
IV, iv, 45	IV, iv, 1	
IV, iv, 46	IV, iv, 2	Compare. Bhoja combines.
IV, iv, 47	IV, iv, 3	
IV, iv, 48		
IV, iv, 49	IV, iv, 4	
IV, iv, 50	IV, iv, 5	
IV, iv, 51	IV, iv, 6	
IV, iv, 52	IV, iv, 7	Compare.
IV, iv, 53	IV, iv, 8	
IV, iv, 54	IV, iv, 9	
IV, iv, 55	IV, iv, 10	See Gaṇa.
IV, iv, 56	IV, iv, 11	
IV, iv, 57	IV, iv, 12	See Gaṇa.
IV, iv, 58		
IV, iv, 59		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iv, 60 } IV, iv, 61 }	IV, iv, 13	Bhoja divides.
IV, iv, 62	IV, iv, 14	
IV, iv, 63	V, ii, 21	Compare.
IV, iv, 64	IV, iv, 15	See Gaṇa.
IV, iv, 65	IV, iv, 16	See Gaṇa.
IV, iv, 66	IV, iv, 17	Compare.
IV, iv, 67	IV, iv, 18	
IV, iv, 68 } IV, iv, 69 }	IV, iv, 19	See Gaṇa.
IV, iv, 70 } IV, iv, 71 }	IV, iv, 20	Compare. Bhoja divides.
IV, iv, 72 } IV, iv, 73 }	IV, iv, 21	Compare. Bhoja divides.
IV, iv, 74	IV, iv, 22	Compare.
IV, iv, 75	IV, iv, 23	
IV, iv, 76	IV, iv, 24	
IV, iv, 77	IV, iv, 25	
IV, iv, 78	IV, iv, 26	Compare.
IV, iv, 79	IV, iv, 27	
IV, iv, 80	IV, iv, 28	Compare.
IV, iv, 81	IV, iv, 29	Compare.
IV, iv, 82	IV, iv, 32	
IV, iv, 83	IV, iv, 33	
IV, iv, 84	IV, iv, 34	
IV, iv, 85	IV, iv, 35	
IV, iv, 86	IV, iv, 36	Compare.
IV, iv, 87	IV, iv, 37	Compare.
IV, iv, 88	IV, iv, 39, 40	Compare both.
IV, iv, 89	IV, iv, 30	Compare.
IV, iv, 90	IV, iv, 30	See Vārtika 3.
IV, iv, 91	IV, iv, 31	Compare.
IV, iv, 92	IV, iv, 41	Bhoja combines the Vārtika also.
IV, iv, 93	IV, iv, 42	
IV, iv, 94	IV, iv, 43	
IV, iv, 95	IV, iv, 44	
IV, iv, 96	IV, iv, 45	
IV, iv, 97	IV, iv, 46	Compare.
IV, iv, 98	IV, iv, 1	See Vārtika 4.
IV, iv, 99	IV, iv, 1	See Vārtika 3.
IV, iv, 100	IV, iv, 1	See Vārtika 2.

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iv, 101	IV, iv, 1	See Vārtika 1.
IV, iv, 102	IV, iv, 47	
IV, iv, 103	IV, iv, 49	
IV, iv, 104	IV, iv, 49	Bhoja combines Vārtikas 2 and 3.
IV, iv, 105 } IV, iv, 106 }	IV, iv, 48	See Gaṇa.
IV, iv, 107	IV, iv, 50	
IV, iv, 108	IV, iv, 51	
IV, iv, 109	IV, iv, 52	
IV, iv, 110	IV, iv, 53	See Gaṇa.
IV, iv, 111	IV, iv, 54	Compare.
IV, iv, 112	IV, iv, 55	See Kāśikā.
IV, iv, 113	IV, iii, 56	Compare.
IV, iv, 114	IV, iii, 57	
IV, iv, 115	IV, iii, 58	
IV, iv, 116	IV, iii, 59	Compare.
IV, iv, 117	IV, iii, 60	
IV, iv, 118	IV, iii, 61	Compare. See Kāśikā.
IV, iv, 119 } IV, iv, 120 } IV, iv, 121 }	IV, iii, 62	See Gaṇa.
IV, iv, 122	IV, iii, 63	
IV, iv, 123	IV, iii, 64	
IV, iv, 124	IV, iii, 65	Compare.
IV, iv, 125	IV, iii, 66	Compare.
IV, iv, 126	IV, iii, 67	Compare.
IV, iv, 127	IV, iii, 68	Compare.
IV, iv, 128	IV, iii, 69	
IV, iv, 129	IV, iii, 70	
IV, iv, 130	IV, iii, 71	Compare.
IV, iv, 131	IV, iii, 72	Compare.
IV, iv, 132	IV, iii, 73	Compare.
IV, iv, 133	IV, iii, 74	
IV, iv, 134		
IV, iv, 135	IV, iii, 75	
IV, iv, 136	IV, iii, 76	Compare.
IV, iv, 137	IV, iii, 77	Compare.
IV, iv, 138	IV, iii, 78	Compare.
IV, iv, 139	IV, iii, 79	Compare.
IV, iv, 140	IV, iii, 80	
IV, iv, 141	IV, iii, 81	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iv, 142	IV, iii, 82	
IV, iv, 143	IV, iii, 83	Compare.
IV, iv, 144	IV, iii, 84	
IV, iv, 145	IV, iii, 85	
IV, iv, 146	IV, iii, 86	
IV, iv, 147	IV, iii, 87	Compare.
IV, iv, 148	IV, iii, 88	Compare.
IV, iv, 149	IV, iii, 89	
IV, iv, 150	IV, iv, 90	
IV, iv, 151 } IV, iv, 152 } IV, iv, 153 } IV, iv, 154 }	IV, iv, 91	Compare. Bhoja divides.
IV, iv, 155 } IV, iv, 156 }	IV, iv, 92	Compare. Bhoja divides.
IV, iv, 157	IV, iv, 93	
IV, iv, 158	IV, iv, 94	
IV, iv, 159	IV, iv, 95	
IV, iv, 160	IV, iv, 96	
IV, iv, 161 } IV, iv, 162 } IV, iv, 163 } IV, iv, 164 }	IV, iv, 97	Compare. Bhoja divides.
IV, iv, 165	IV, iv, 98	
IV, iv, 166	IV, iv, 105	
IV, iv, 167 } IV, iv, 168 } IV, iv, 169 }	IV, iv, 99	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
IV, iv, 170	IV, iv, 100	
IV, iv, 171	IV, iv, 101	Compare.
IV, iv, 172 } IV, iv, 173 } IV, iv, 174 } IV, iv, 175 }	IV, iv, 102	Compare the Gaṇa and Gaṇa Sūtras.
IV, iv, 176 } IV, iv, 177 } IV, iv, 178 }	IV, iv, 103	See the Gaṇa and Gaṇa Sūtras.
IV, iv, 179	IV, iv, 104	Compare.
IV, iv, 180	IV, iv, 108	Compare.
IV, iv, 181	V, i, 1	
IV, iv, 182	V, i, 2	See Gaṇa.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
IV, iv, 183	V, i, 2	See Vārtika 5.
IV, iv, 184	V, i, 2	For this as Vārtika, see the Kāśikā.
IV, iv, 185	V, i, 2	For a Vārtika corresponding to this, see the Kāśikā.
IV, iv, 186	V, i, 3	Compare.
IV, iv, 187 } IV, iv, 188 }	V, i, 4	Compare the Gaṇa.
IV, iv, 189	V, i, 5	
IV, iv, 190	V, i, 9	Compare Vārtika 3.
IV, iv, 191	V, i, 6	
IV, iv, 192	V, i, 7	Compare.
IV, iv, 193	V, i, 8	
IV, iv, 194	V, i, 9	Compare.
IV, iv, 195	V, i, 9	See Vārtika in the Kāśikā.
IV, iv, 196	V, i, 9	Compare Vārtika 5.
IV, iv, 197	V, i, 9	Compare Vārtika 6.
IV, iv, 198 } IV, iv, 199 }	V, i, 10	Compare. Bhoja divides. See also Vārtika 1.
IV, iv, 200	V, i, 11	
IV, iv, 201	V, i, 12	
IV, iv, 202	V, i, 14	Compare.
IV, iv, 203	V, i, 15	Compare.
IV, iv, 204 } IV, iv, 205 }	V, i, 13	Compare.
IV, iv, 206	V, i, 16	Compare.
IV, iv, 207	V, i, 17	

V, i, 1	V, i, 18	
V, i, 2	V, i, 20	See Bhāṣya on Vārtika 2.
V, i, 3	V, i, 19	
V, i, 4	V, i, 20	See Gaṇa.
V, i, 5	V, i, 25	Compare. Bhoja combines the Vārtika.
V, i, 6	V, i, 25	See Vārtika 2.
V, i, 7	V, i, 26	Compare.
V, i, 8	V, i, 27	Compare.
V, i, 9	V, i, 21	Compare.
V, i, 10	V, i, 22	Compare.
V, i, 11		
V, i, 12	V, i, 23	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, i, 13 } V, i, 14 }	V, i, 24	Bhoja divides.
V, i, 15	V, i, 28	See Bhāṣya.
V, i, 16	V, i, 29	Compare.
V, i, 17	V, i, 30	Compare.
V, i, 18	V, i, 32	
V, i, 19	V, i, 33	Compare.
V, i, 20	V, i, 34	Compare.
V, i, 21	V, i, 35	Compare Vārtika 1.
V, i, 22	V, i, 35	Compare.
V, i, 23	V, i, 36	Compare.
V, i, 24	V, i, 37	Compare.
V, i, 25	V, i, 45	
V, i, 26	V, i, 46	
V, i, 27	V, i, 38	See Vārtika 2.
V, i, 28	V, i, 38	
V, i, 29	V, i, 39	Compare.
V, i, 30	V, i, 39	See Vārtika 1.
V, i, 31	V, i, 40	
V, i, 32	V, i, 41	Compare.
V, i, 33	V, i, 42	Compare.
V, i, 34	V, i, 43	Compare.
V, i, 35	V, i, 44	Compare.
V, i, 36	V, i, 47	Compare.
V, i, 37	V, i, 48	
V, i, 38	V, i, 49	
V, i, 39	V, i, 57	
V, i, 40	V, i, 58	See Vārtika 3.
V, i, 41 } V, i, 42 }	V, i, 58	Compare. Bhoja divides.
V, i, 43 } V, i, 44 }	V, i, 59	
V, i, 45		
V, i, 46	V, i, 60	
V, i, 47	V, i, 58	See Vārtika 8.
V, i, 48	V, i, 62	Compare.
V, i, 49		
V, i, 50	V, i, 52	Compare Vārtika.
V, i, 51	V, i, 52	Compare.
V, i, 52	V, i, 53	Compare.
V, i, 53	V, i, 54	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, i, 54	V, i, 55	Compare.
V, i, 55 }	V, i, 50	Compare. Bhoja divides.
V, i, 56 }		
V, i, 57	V, i, 51	Compare.
V, i, 58	V, i, 63	Compare.
V, i, 59 }	V, i, 64	Compare. See the Gaṇa.
V, i, 60 }		
V, i, 61	V, i, 65	Compare.
V, i, 62	V, i, 67	Compare.
V, i, 63	V, i, 68	Compare.
V, i, 64	V, i, 66	See Gaṇa.
V, i, 65	V, i, 69, 70	Compare both.
V, i, 66	V, i, 71	Compare.
V, i, 67	V, ii, 20	Compare.
V, i, 68	V, ii, 72	
V, i, 69	V, ii, 73	Compare.
V, i, 70	V, ii, 74	Compare.
V, i, 71	V, ii, 74	See Vārtika 1.
V, i, 72	V, ii, 75	Compare.
V, i, 73	V, ii, 76	Compare.
V, i, 74	V, i, 77	See Vārtika 2.
V, i, 75 }	V, i, 77	See Vārtika 3.
V, i, 76 }		
V, i, 77	V, i, 78	
V, i, 78	V, i, 79	
V, i, 79 }	V, i, 80	Compare. Bhoja divides.
V, i, 80 }		
V, i, 81	V, i, 81	
V, i, 82	V, i, 82	Compare.
V, i, 83	V, i, 83	Compare.
V, i, 84	V, i, 84	Compare.
V, i, 85	V, i, 85	
V, i, 86	V, i, 86	
V, i, 87	V, i, 87	
V, i, 88	V, i, 88	
V, i, 88 A	V, i, 89	
V, i, 89	V, i, 90	Compare. Bhoja combines t h e Vārtika.
V, i, 90	V, i, 93	
V, i, 91	V, i, 94	
V, i, 92	V, i, 94	See Vārtika 1.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, i, 93	V, i, 94	See Vārtika 2.
V, i, 94	V, i, 94	See the Gaṇa under Vārtika 3.
V, i, 95	V, i, 94	See Vārtika 4.
V, i, 96	V, i, 94	See Vārtika 5.
V, i, 97	V, i, 95	Compare.
V, i, 98 } V, i, 99 }	V, i, 96	Compare. Bhoja divides.
V, i, 100	V, i, 97	Compare Gaṇa.
V, i, 101 } V, i, 102 }	V, i, 98	Compare. Bhoja divides.
V, i, 103	V, i, 99	Compare Kāśikā.
V, i, 104	V, i, 100	Compare.
V, i, 105 } V, i, 106 } V, i, 107 } V, i, 108 } V, i, 109 }	V, i, 101	Compare. See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, i, 110	V, i, 102	
V, i, 111	V, i, 103	
V, i, 112	V, i, 104	Compare.
V, i, 113	V, i, 105	Compare. See also Vārtika.
V, i, 114	V, i, 107	
V, i, 115	V, i, 108	Compare.
V, i, 116	V, i, 109	
V, i, 117	V, i, 113	Compare.
V, i, 118	V, i, 114	See also Vārtika 2.
V, i, 119	V, i, 110	See Vārtika in Kāśikā.
V, i, 120	V, i, 110	Compare.
V, i, 121 } V, i, 122 } V, i, 123 } V, i, 124 }	V, i, 111	Compare Kāśikā.
V, i, 125	V, i, 111	See Vārtika 1.
V, i, 126	V, i, 111	See Vārtika 2 and the Gaṇa in the Kāśikā.
V, i, 127	V, i, 111	See Vārtika 3 and the Gaṇa in the Kāśikā.
V, i, 128	V, i, 115	
V, i, 129	V, i, 116	
V, i, 130	V, i, 117	
V, i, 131	V, i, 119	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, i, 132	V, i, 121	Compare.
V, i, 133		
V, i, 134 } V, i, 135 }	V, i, 122	See Gaṇa.
V, i, 136 } V, i, 137 }		
V, i, 138 } V, i, 139 }	V, i, 123	See Gaṇa and Gaṇa Sūtras.
V, i, 140 }		
V, i, 141 } V, i, 142 }	V, i, 124	
V, i, 143 } V, i, 144 }		
V, i, 145 } V, i, 146 }		
V, i, 147 } V, i, 148 }		
V, i, 149 } V, i, 150 }		
V, i, 151 } V, i, 152 }	V, i, 124	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras. Bhoja has many additions.
V, i, 153 } V, i, 154 }		
V, i, 155 } V, i, 156 }		
V, i, 157 } V, i, 158 }		See also Vārtika 1.
V, i, 159	V, i, 128	
V, i, 160	V, i, 126	See also Vārtika.
V, i, 161	V, i, 125	
V, i, 162		
V, i, 163	V, i, 127	Compare.
V, i, 164	V, i, 129	Compare.
V, i, 165 } V, i, 166 }		
V, i, 167 } V, i, 168 }	V, i, 130	Compare the Gaṇa.
V, i, 169 } V, i, 170 }		
V, i, 171 } V, i, 172 }		See also Vārtika.
	V, i, 131	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, i, 173	V, i, 132	Compare.
V, i, 174	V, i, 132	See the Vārtika in the Kāśikā.
V, i, 175 }		
V, i, 176 }	V, i, 133	Compare. See the Gaṇa.
V, i, 177 }		
V, i, 178	V, i, 134	Compare.
V, i, 179	V, i, 135	Compare Gaṇa.
V, i, 180	V, i, 136	
<hr/>		
V, ii, 1	V, ii, 1	Compare.
V, ii, 2	V, ii, 2	Compare.
V, ii, 3	V, ii, 3	Compare.
V, ii, 4	V, ii, 4	Compare.
V, ii, 5	V, ii, 4	See Vārtika 1 and the Gaṇa.
V, ii, 6		
V, ii, 7		
V, ii, 8	V, ii, 5	
V, ii, 9	V, ii, 6	Compare.
V, ii, 10	V, ii, 7	Compare.
V, ii, 11	V, ii, 8	
V, ii, 12 }		
V, ii, 13 }	V, ii, 9	Bhoja divides.
V, ii, 14 }		
V, ii, 15	V, ii, 10	
V, ii, 16	V, ii, 11	Compare.
V, ii, 17		
V, ii, 18	V, ii, 15	Compare.
V, ii, 19	V, ii, 16	Compare.
V, ii, 20	V, ii, 17	
V, ii, 21	V, ii, 12	Bhoja combines Vārtika 1.
V, ii, 22	V, ii, 13	Compare.
V, ii, 23	V, ii, 14	Compare. See also Vārtika.
V, ii, 24		
V, ii, 25		
V, ii, 26 }		
V, ii, 27 }	V, ii, 24	Compare. See Gaṇa.
V, ii, 28	V, ii, 25	
V, ii, 29	V, ii, 26	
V, ii, 30	V, ii, 27	
V, ii, 31	V, ii, 28	Compare.
V, ii, 32	V, ii, 29	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, ii, 33		
V, ii, 34		
V, ii, 35		
V, ii, 36		
V, ii, 37		
V, ii, 38		
V, ii, 39		
V, ii, 40		
V, ii, 41		
V, ii, 42		
V, ii, 43		
V, ii, 44	V, ii, 29	See Vārtika 1.
V, ii, 45	V, ii, 29	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 46	V, ii, 29	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 47	V, ii, 29	See Vārtika 3.
V, ii, 48	V, ii, 29	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 49	V, ii, 29	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 50	V, ii, 29	Compare Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 51	V, ii, 29	Compare Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 52	V, ii, 35	Compare.
V, ii, 53		
V, ii, 54		
V, ii, 55		
V, ii, 56		
V, ii, 57	V, ii, 36	Compare the Gaṇa and the Gaṇa
V, ii, 58		Sūtras. Pāṇini's Gaṇa is an ākṛti-
V, ii, 59		gaṇa and Bhoja has additions.
V, ii, 60		
V, ii, 61		
V, ii, 62	V, ii, 37	Compare.
V, ii, 63	V, ii, 38	Compare.
V, ii, 64	V, ii, 38	See Kāśikā.
V, ii, 65	V, ii, 37	See the Vārtika in the Kāśikā.
V, ii, 66	V, ii, 39	Compare.
V, ii, 67	V, ii, 40	
V, ii, 68		
V, ii, 69	V, ii, 41	Compare.
V, ii, 70	V, ii, 42	Compare.
V, ii, 71	V, ii, 43	Compare.
V, ii, 72	V, ii, 44	Compare.
V, ii, 73	V, ii, 47	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, ii, 74	V, ii, 45	Compare the Kāśikā.
V, ii, 75	V, ii, 48	
V, ii, 76	V, ii, 56	Compare.
V, ii, 77	V, ii, 57	Compare.
V, ii, 78	V, ii, 58	Compare.
V, ii, 79		
V, ii, 80		
V, ii, 81	V, ii, 55	Compare.
V, ii, 82	V, ii, 52	Compare.
V, ii, 83	V, ii, 53	Compare.
V, ii, 84		
V, ii, 85		
V, ii, 86		
V, ii, 87		
V, ii, 88		
V, ii, 89		
V, ii, 90 }	V, ii, 63, 64	Compare. See the Gaṇa.
V, ii, 91 }		
V, ii, 92		
V, ii, 93	V, ii, 65	Compare.
V, ii, 94	V, ii, 66	Compare.
V, ii, 95	V, ii, 67	
V, ii, 96	V, ii, 68	
V, ii, 97	V, ii, 69	Compare.
V, ii, 98	V, ii, 70	Compare.
V, ii, 99 }	V, ii, 71	Bhoja divides.
V, ii, 100 }		
V, ii, 101	V, ii, 72	Compare.
V, ii, 102	V, ii, 73	Compare.
V, ii, 103 }	V, ii, 74	Compare. Bhoja divides.
V, ii, 104 }		
V, ii, 105	V, ii, 75	
V, ii, 106	V, ii, 76	Compare.
V, ii, 107	V, ii, 78	Compare.
V, ii, 108	V, ii, 79	Compare.
V, ii, 109	V, ii, 80	
V, ii, 110	V, ii, 81	Compare.
V, ii, 111	V, ii, 82	Compare.
V, ii, 112	V, ii, 83	
V, ii, 113	V, ii, 82	See the Vārtika.
V, ii, 114	V, ii, 91	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, ii, 115	V, ii, 85	Compare.
V, ii, 116	V, ii, 86	
V, ii, 117	V, ii, 87	Compare.
V, ii, 118 } V, ii, 119 }	V, ii, 88	See the Gaṇa.
V, ii, 120	V, ii, 90	
V, ii, 121	V, ii, 92	
V, ii, 122	V, ii, 84	
V, ii, 123	V, ii, 93	
V, ii, 124	V, ii, 94	
V, ii, 125	V, ii, 95	See Gaṇa.
V, ii, 126		
V, ii, 127	V, ii, 76	Compare.
V, ii, 128 } V, ii, 129 } V, ii, 130 } V, ii, 131 } V, ii, 132 } V, ii, 133 }	V, ii, 97	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, ii, 134	V, ii, 98	Compare.
V, ii, 135	V, ii, 99	Compare.
V, ii, 136 } V, ii, 137 } V, ii, 138 } V, ii, 139 } V, ii, 140 } V, ii, 141 } V, ii, 142 } V, ii, 143 } V, ii, 144 } V, ii, 145 }	V, ii, 100	Compare the three Gaṇas in Pāṇini and the Gaṇa Sūtras.
V, ii, 146	V, ii, 101	Compare.
V, ii, 147	V, ii, 102, 103	Compare. Bhoja combines.
V, ii, 148	V, ii, 103	See the Gaṇa under Vārtika 2.
V, ii, 149	V, ii, 104	
V, ii, 150	V, ii, 105	
V, ii, 151	V, ii, 106	Compare.
V, ii, 152	V, ii, 107	Compare.
V, ii, 153	V, ii, 107	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 154	V, ii, 107	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 155	V, ii, 108	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, ii, 156	V, ii, 109	See also Vārtika 1.
V, ii, 157	V, ii, 109	See Vārtika in Kāśikā.
V, ii, 158	V, ii, 110	Compare.
V, ii, 159	V, ii, 109	See Vārtika 3.
V, ii, 160	V, ii, 111	Compare.
V, ii, 161	V, ii, 112	Compare.
V, ii, 162	V, ii, 113	
V, ii, 163	V, ii, 114	Compare.
V, ii, 164		
V, ii, 165	V, ii, 116	See Gaṇa.
V, ii, 166		
V, ii, 167		
V, ii, 168		
V, ii, 169		
V, ii, 170		
V, ii, 171		
V, ii, 172		
V, ii, 173		
V, ii, 174	V, ii, 118	
V, ii, 175	V, ii, 119	
V, ii, 176		
V, ii, 177		
V, ii, 178	V, ii, 128	Compare.
V, ii, 179		
V, ii, 180	V, ii, 130	
V, ii, 181 }	V, ii, 131	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, ii, 182 }		
V, ii, 183	V, ii, 135	See Vārtika 1.
V, ii, 184	V, ii, 135	See Vārtika 2.
V, ii, 185	V, ii, 135	See Vārtika 3.
V, ii, 186	V, ii, 135	See Vārtika 4.
V, ii, 187	V, ii, 132	
V, ii, 188	V, ii, 133	
V, ii, 189	V, ii, 134	
V, ii, 190 }		
V, ii, 191 }	V, ii, 135	See the Gaṇa.
V, ii, 192 }		
V, ii, 193	V, ii, 136	
V, ii, 194		
V, ii, 195	V, ii, 120	
V, ii, 196		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, ii, 197	V, ii, 121	
V, ii, 198	V, ii, 122	See Vārtika 2.
V, ii, 199 } V, ii, 200 }	V, ii, 122	See Vārtika 3.
V, ii, 201	V, ii, 122	See Vārtika 4.
V, ii, 202		
V, ii, 203	V, ii, 126	Compare.
V, ii, 204		
V, ii, 205	V, ii, 124	
V, ii, 206	V, ii, 125	Compare.
V, ii, 207 } V, ii, 208 }	V, ii, 127	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, ii, 209		
V, ii, 210	V, ii, 139	Compare.
V, ii, 211 } V, ii, 212 }	V, ii, 138	Compare. Bhoja divides.
V, ii, 213 } V, ii, 214 }	V, ii, 123, 140	Compare both the Sūtras.
V, ii, 215	V, ii, 59	Compare.
V, ii, 216	V, ii, 60	Compare.
V, ii, 217 } V, ii, 218 }	V, ii, 61	See Gaṇa.
V, ii, 219 } V, ii, 220 }	V, ii, 62	See Gaṇa.
V, ii, 221		
V, ii, 222	V, ii, 122	See Vārtika 6.
V, ii, 223	V, ii, 122	See Vārtika 7.
V, ii, 224	V, ii, 122	See Vārtikas 8 and 9.
<hr/>		
V, iii, 1	V, iv, 48	Compare.
V, iii, 2	V, iv, 49	Compare.
V, iii, 3	V, iv, 46	
V, iii, 4	V, iv, 47	Compare.
V, iii, 5	V, iv, 44	Compare.
V, iii, 6	V, iv, 45	Compare.
V, iii, 7		
V, iii, 8	V, iv, 44	See the Gaṇa in the Vārtika.
V, iii, 9	V, iii, 2	Compare.
V, iii, 10	V, iii, 2	Compare Vārtika 1.
V, iii, 11	V, iii, 10	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iii, 12	V, iii, 11	
V, iii, 13	V, iii, 13	
V, iii, 14		
V, iii, 15	V, iii, 3	Compare.
V, iii, 16	V, iii, 5	Compare.
V, iii, 17	V, iii, 12	Compare.
V, iii, 18		
V, iii, 19	V, iii, 15	Compare.
V, iii, 20	V, iii, 6	Compare.
V, iii, 21	V, iii, 18	Compare.
V, iii, 22	V, iii, 3	Compare.
V, iii, 23	V, iii, 17	Compare.
V, iii, 24	V, iii, 21	Compare.
V, iii, 25		
V, iii, 26 }		
V, iii, 27 }		
V, iii, 28 }	V, iii, 22	Compare. Bhoja divides.
V, iii, 29 }		
V, iii, 30 }		
V, iii, 31		
V, iii, 32		
V, iii, 33		
V, iii, 34 }		
V, iii, 35 }	V, iii, 24	Compare.
V, iii, 36	V, iii, 25	Compare.
V, iii, 37	V, iii, 23	Compare.
V, iii, 38	V, iii, 42	Compare.
V, iii, 39	V, iii, 43	
V, iii, 40		
V, iii, 41	V, iii, 44	Compare.
V, iii, 42	V, iii, 46	
V, iii, 43		
V, iii, 44	V, iii, 69	Compare.
V, iii, 45 }		
V, iii, 46 }		
V, iii, 47 }		
V, iii, 48 }		
V, iii, 49 }	V, iv, 3	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, iii, 50 }		
V, iii, 51 }		
V, iii, 52 }		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iii, 53 } V, iii, 54 } V, iii, 55 }	V, iv, 3	See note above.
V, iii, 56	V, iv, 27	Compare.
V, iii, 57	V, iv, 30	Compare.
V, iii, 58 } V, iii, 59 }	V, iv, 39	Compare. Bhoja divides.
V, iii, 60	V, iv, 41	Compare.
V, iii, 61	V, iv, 40	Compare.
V, iii, 62	V, iv, 32	See Vārtika 1.
V, iii, 63	V, iv, 32	See Vārtika 2.
V, iii, 64	V, iv, 32	See Vārtika 4.
V, iii, 65	V, iv, 31	See Vārtika 1.
V, iii, 66	V, iv, 29	Compare.
V, iii, 67 } V, iii, 68 }	V, iv, 34	Compare. Bhoja divides.
V, iii, 69		
V, iii, 70	V, iv, 35	Compare Vārtika.
V, iii, 71	V, iii, 37	
V, iii, 72	V, iii, 35	
V, iii, 73	V, iii, 47	
V, iii, 74	V, iii, 53	
V, iii, 75	V, iii, 54	
V, iii, 76	V, iii, 55	Compare.
V, iii, 77		
V, iii, 78	V, iv, 11	Compare.
V, iii, 79	V, iii, 57	Compare.
V, iii, 80		
V, iii, 81		
V, iii, 82		
V, iii, 83	V, iii, 55	Compare.
V, iii, 84	V, iii, 65	Compare.
V, iii, 85	V, iii, 60	
V, iii, 86	V, iii, 61, 62	Bhoja combines.
V, iii, 87	V, iii, 63	
V, iii, 88	V, iii, 64	Compare.
V, iii, 89	V, iii, 66	
V, iii, 90		
V, iii, 91	V, iii, 67	
V, iii, 92	V, iii, 68	Compare.
V, iii, 93	V, iii, 70	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iii, 94 } V, iii, 95 }	V, iii, 71	Compare. Bhoja divides.
V, iii, 96	V, iii, 72	Compare.
V, iii, 97		
V, iii, 98		
V, iii, 99	V, iii, 73	
V, iii, 100	V, iii, 74	
V, iii, 101	V, iii, 75	
V, iii, 102		
V, iii, 103	V, iii, 76	
V, iii, 104	V, iii, 77	Compare.
V, iii, 105	V, iii, 78	Compare.
V, iii, 106	V, iii, 80	Compare.
V, iii, 107	V, iii, 81	
V, iii, 108	V, iii, 82	Compare.
V, iii, 109	V, iii, 83	Compare.
V, iii, 110	V, iii, 83	See the Kāśikā.
V, iii, 111	V, iii, 83	Compare Vārtika 3.
V, iii, 112	V, iii, 84	
V, iii, 113		
V, iii, 114		
V, iii, 115		
V, iii, 116		
V, iii, 117		
V, iii, 118	V, iii, 85	
V, iii, 119	V, iii, 86	
V, iii, 120	V, iii, 87	
V, iii, 121	V, iii, 88	
V, iii, 122	V, iii, 89	
V, iii, 123	V, iii, 90	Compare.
V, iii, 124	V, iii, 91	Compare.
V, iii, 125	V, iii, 92	Compare.
V, iii, 126	V, iii, 93	Compare.
V, iii, 127	V, iii, 93	See Vārtika.
V, iii, 128 } V, iii, 129 }	V, iii, 96, 97	Bhoja distributes in a different manner.
V, iii, 130	V, iii, 98	
V, iii, 131	V, iii, 99	Compare.
V, iii, 132 } V, iii, 133 } V, iii, 134 }	V, iii, 100	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iii, 135	V, iii, 101	
V, iii, 136	V, iii, 102	Compare.
V, iii, 137	V, iii, 103	Compare the Gaṇa.
V, iii, 138	V, iii, 104	Compare.
V, iii, 139	V, iii, 105	Compare.
V, iii, 140	V, iii, 106	Compare.
V, iii, 141 } V, iii, 142 }	V, iii, 107	See the Gaṇa.
V, iii, 143		
V, iii, 144	V, iii, 108	See the Gaṇa.
V, iii, 145	V, iii, 109	Compare.
V, iii, 146	V, iii, 110	Compare.
V, iii, 147	V, iii, 112	Compare.
V, iii, 148	V, iii, 113	Compare.
V, iii, 149	V, iii, 114	Compare.
V, iii, 150	V, iii, 115	
V, iii, 151 } V, iii, 152 }	V, iii, 116	See the Gaṇa.
V, iii, 153 } V, iii, 154 }	V, iii, 117	See the various Gaṇas.
V, iii, 155		
V, iii, 156	V, iii, 118	Compare.
<hr/>		
V, iv, 1	V, iv, 42	
V, iv, 2	V, iv, 43	
V, iv, 3	V, iv, 1	Compare.
V, iv, 4	V, iv, 2	Compare.
V, iv, 5	V, iv, 17	Compare.
V, iv, 6	V, iv, 20	Compare.
V, iv, 7	V, iv, 18	
V, iv, 8	V, iv, 19	
V, iv, 9	V, iv, 21	Compare.
V, iv, 10		
V, iv, 11	V, iv, 22	
V, iv, 12	V, iv, 23	
V, iv, 13	IV, ii, 7	See Bhāṣya.
V, iv, 14 } V, iv, 15 } V, iv, 16 } V, iv, 17 }	V, iv, 29	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iv, 18	V, iv, 29	See note above.
V, iv, 19		
V, iv, 20		
V, iv, 21		
V, iv, 22		
V, iv, 23		
V, iv, 24		
V, iv, 25		
V, iv, 26	V, iv, 30	Compare.
V, iv, 27		
V, iv, 28		
V, iv, 29		
V, iv, 30		
V, iv, 31		
V, iv, 32		
V, iv, 33		
V, iv, 34		
V, iv, 35		
V, iv, 36	V, iv, 34	See the Gaṇa.
V, iv, 37		
V, iv, 38		
V, iv, 39		
V, iv, 40		
V, iv, 41		
V, iv, 42		
V, iv, 43		
V, iv, 44		
V, iv, 45		
V, iv, 46	V, iv, 38	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, iv, 47		
V, iv, 48		
V, iv, 49		
V, iv, 50		
V, iv, 51		
V, iv, 52		
V, iv, 53		
V, iv, 54		
V, iv, 55		
V, iv, 56	V, iv, 36	See Vārtika 7. Bhoja divides.
V, iv, 57		
V, iv, 58		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iv, 59	V, iv, 27	
V, iv, 60	V, iv, 24	Compare.
V, iv, 61	V, iv, 25	
V, iv, 62	V, iv, 26	
V, iv, 63		
V, iv, 64	V, iv, 50	Compare.
V, iv, 65	V, iv, 51	Compare.
V, iv, 66	V, iv, 52, 53	Compare both.
V, iv, 67	V, iv, 54	Compare.
V, iv, 68	V, iv, 55	
V, iv, 69	V, iv, 56	Compare.
V, iv, 70	V, iv, 57	Compare.
V, iv, 71	V, iv, 58	
V, iv, 72	V, iv, 59	Compare.
V, iv, 73	V, iv, 60	Compare.
V, iv, 74	V, iv, 61	Compare.
V, iv, 75	V, iv, 62	
V, iv, 76	V, iv, 63	Compare.
V, iv, 77	V, iv, 64	Compare.
V, iv, 78	V, iv, 65	
V, iv, 79	V, iv, 66	
V, iv, 80	V, iv, 67	Bhoja combines Vārtika.
V, iv, 81	V, iv, 68	Compare.
V, iv, 82	V, iv, 70	Compare.
V, iv, 83	V, iv, 69	Compare Vārtika also.
V, iv, 84	V, iv, 71	Compare.
V, iv, 85	V, iv, 72	Compare.
V, iv, 86		
V, iv, 87	V, iv, 74	Compare. Bhoja divides.
V, iv, 88		
V, iv, 89	V, iv, 74	See Kāśikā.
V, iv, 90	V, iv, 75	Compare.
V, iv, 91	V, iv, 76	Compare.
V, iv, 92	V, iv, 77	Compare.
V, iv, 93	V, iv, 78	Compare.
V, iv, 94	V, iv, 79	Compare.
V, iv, 95		
V, iv, 96	V, iv, 80	Compare. Bhoja divides.
V, iv, 97	V, iv, 81	Compare.
V, iv, 98	V, iv, 82	
V, iv, 99	V, iv, 83	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iv, 100	V, iv, 84	
V, iv, 101	V, iv, 85	
V, iv, 102		
V, iv, 103		
V, iv, 104	V, iv, 86	Compare.
V, iv, 105	V, iv, 87	Compare.
V, iv, 106	V, iv, 91	Compare.
V, iv, 107		
V, iv, 108	V, iv, 92	
V, iv, 109	V, iv, 93	Compare.
V, iv, 110	V, iv, 94	Compare.
V, iv, 111	V, iv, 95	Compare.
V, iv, 112	V, iv, 96	
V, iv, 113	V, iv, 97	Compare.
V, iv, 114	V, iv, 98	Compare.
V, iv, 115	V, iv, 99	
V, iv, 116	V, iv, 100	
V, iv, 117	V, iv, 101	Compare.
V, iv, 118	V, iv, 102	
V, iv, 119 } V, iv, 120 }	V, iv, 104, 105	Bhoja divides in a different manner.
V, iv, 121	V, iv, 106	
V, iv, 122 } V, iv, 123 } V, iv, 124 }	V, iv, 107	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, iv, 125	V, iv, 108	Compare.
V, iv, 126	V, iv, 109	Compare.
V, iv, 127	V, iv, 110	Compare.
V, iv, 128	V, iv, 111	
V, iv, 129		
V, iv, 130 } V, iv, 131 }	V, iv, 113	Compare. Bhoja divides.
V, iv, 132	V, iv, 114	
V, iv, 133	V, iv, 115	Compare.
V, iv, 134 } V, iv, 135 }	V, iv, 116	Compare. Bhoja divides.
V, iv, 136	V, iv, 117	Compare.
V, iv, 137	V, iv, 116	See Vārtika 2.
V, iv, 138		
V, iv, 139		
V, iv, 140	V, iv, 120	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iv, 141	V, iv, 121	Compare.
V, iv, 142	V, iv, 121	See Kāśikā.
V, iv, 143 } V, iv, 144 }	V, iv, 122	Compare both.
V, iv, 145	V, iv, 118	Compare.
V, iv, 146	V, iv, 119	
V, iv, 147 } V, iv, 148 }	V, iv, 119	See Vārtika in Kāśikā.
V, iv, 149	V, iv, 124	
V, iv, 150	V, iv, 125	Compare.
V, iv, 151	V, iv, 126	
V, iv, 152	V, iv, 127	
V, iv, 153 } V, iv, 154 } V, iv, 155 } V, iv, 156 } V, iv, 157 }	V, iv, 128	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, iv, 158		
V, iv, 159	V, iv, 129	
V, iv, 160	V, iv, 130	Compare.
V, iv, 161	V, iv, 132	Compare.
V, iv, 162	V, iv, 133	
V, iv, 163	V, iv, 137	Compare.
V, iv, 164	V, iv, 138	See the Gaṇa.
V, iv, 165 } V, iv, 166 }	V, iv, 139	See the Gaṇa.
V, iv, 167	V, iv, 140	Compare.
V, iv, 168	V, iv, 141	
V, iv, 169		
V, iv, 170	V, iv, 143	
V, iv, 171	V, iv, 144, 145	Bhoja combines.
V, iv, 172	V, iv, 146	Compare.
V, iv, 173	V, iv, 147	
V, iv, 174	V, iv, 148	Compare.
V, iv, 175	V, iv, 149	Compare.
V, iv, 176	V, iv, 150	
V, iv, 177 } V, iv, 178 } V, iv, 179 }	V, iv, 151	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
V, iv, 180	V, iv, 152	
V, iv, 181	V, iv, 153	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
V, iv, 182	V, iv, 154	Compare.
V, iv, 183 }	V, iv, 155	Compare.
V, iv, 184 }		
V, iv, 185	V, iv, 156	Compare.
V, iv, 186		
V, iv, 187	V, iv, 157	Compare.
V, iv, 188	V, iv, 159	
V, iv, 189	V, iv, 160	Compare.
<hr/>		
VI, i, 1	VI, i, 1, 9.	Bhoja combines.
VI, i, 2	VI, i, 10, 11	Bhoja combines.
VI, i, 3	VI, i, 8	Compare.
VI, i, 4	VI, i, 2	Compare.
VI, i, 5	VI, i, 3	
VI, i, 6	VI, i, 3	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 7	VI, i, 3	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 8	VI, i, 3	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 9	VI, i, 3	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 10	VI, i, 3	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 11	VI, i, 12	
VI, i, 12	VI, i, 12	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 13		
VI, i, 14	VI, i, 12	See Vārtika 6.
VI, i, 15	VI, i, 12	See Vārtika 7.
VI, i, 16	VI, i, 12	See Vārtika 8.
VI, i, 17	VI, i, 13	Compare.
VI, i, 18	VI, i, 14	
VI, i, 19	VI, i, 14	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 20	VI, i, 15	Compare.
VI, i, 21 }		
VI, i, 22 }		
VI, i, 23 }	VI, i, 16	Compare. Bhoja divides. See
VI, i, 24 }		Kāśikā.
VI, i, 25 }		Compare also VI, i, 20.
VI, i, 26 }		
VI, i, 27	VI, i, 18	See Kāśikā.
VI, i, 28	VI, i, 17	Compare.
VI, i, 29		
VI, i, 30	VI, i, 18	
VI, i, 31	VI, i, 19	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, i, 32	VI, i, 21	
VI, i, 33	VI, i, 23	Compare.
VI, i, 34	VI, i, 24	Compare.
VI, i, 35	VI, i, 25	Compare.
VI, i, 36	VI, i, 26	Compare.
VI, i, 37	VI, i, 22	Compare.
VI, i, 38	VI, i, 27	Compare.
VI, i, 39		
VI, i, 40	VI, i, 28	See also Kāśikā.
VI, i, 41	VI, i, 28	See Vārtika 1.
VI, i, 42	VI, i, 29	Compare.
VI, i, 43	VI, i, 30	Compare.
VI, i, 44	VI, i, 31	Compare.
VI, i, 45	VI, i, 32, 33	Compare.
VI, i, 46		
VI, i, 47	VI, i, 38	
VI, i, 48	VI, i, 40	
VI, i, 49		
VI, i, 50	VI, i, 41, 42	Compare.
VI, i, 51	VI, i, 43	Compare.
VI, i, 52	VI, i, 44	Compare.
VI, i, 53	VI, i, 45	Compare.
VI, i, 54	VI, i, 46	Compare.
VI, i, 55	VI, i, 47	Compare.
VI, i, 56 } VI, i, 57 } VI, i, 58 }	VI, i, 50	Compare. Bhoja divides.
VI, i, 59	VI, i, 51	Compare.
VI, i, 60		
VI, i, 61	VI, i, 53	
VI, i, 62	VI, i, 54	
VI, i, 63	VI, i, 55	Compare.
VI, i, 64	VI, i, 56	Compare.
VI, i, 65	VI, i, 57	Compare.
VI, i, 66		
VI, i, 67	VI, i, 48	Compare.
VI, i, 68	VI, i, 49	
VI, i, 69	VI, i, 64	Compare.
VI, i, 70	VI, i, 64	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, i, 71	VI, i, 65	
VI, i, 72	VI, i, 65	See Kāśikā.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, i, 73	VI, i, 66	Compare.
VI, i, 74	VI, i, 67	Compare.
VI, i, 75 }		
VI, i, 76 }	VI, i, 68	Compare. Bhoja divides.
VI, i, 77 }		
VI, i, 78	VI, i, 69	Compare.
VI, i, 79	VI, i, 71	
VI, i, 80	VI, i, 72, 73	Compare. Bhoja combines.
VI, i, 81	VI, i, 74	Compare.
VI, i, 82	VI, i, 75	Compare.
VI, i, 83	VI, i, 76	Compare.
VI, i, 84	VI, i, 77	
VI, i, 85	VI, i, 78	
VI, i, 86	VI, i, 79	Compare.
VI, i, 87	VI, i, 80	
VI, i, 88	VI, i, 79	See Kāśikā.
VI, i, 89	VI, i, 81	Compare.
VI, i, 90	VI, i, 82	Compare.
VI, i, 91	VI, i, 84	
VI, i, 92	VI, i, 85	
VI, i, 93		
VI, i, 94	VI, i, 86	
VI, i, 95	VI, i, 87	
VI, i, 96 }		
VI, i, 97 }	VI, i, 88, 89	Compare both.
VI, i, 98 }		
VI, i, 99 }	VI, i, 89	Compare.
VI, i, 100 }		
VI, i, 101	VI, i, 89	See Vārtika 3.
VI, i, 102	VI, i, 89	See Vārtika 5.
VI, i, 103	VI, i, 89	See Vārtika 4.
VI, i, 104	VI, i, 89	See Vārtika 6.
VI, i, 105	VI, i, 89	See Vārtika 7.
VI, i, 106	VI, i, 91	
VI, i, 107	VI, i, 92	Compare.
VI, i, 108	VI, i, 94	
VI, i, 109	VI, i, 94	See Vārtika 3.
VI, i, 110	VI, i, 94	See Vārtika 5.
VI, i, 111		
VI, i, 112	VI, i, 94	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, i, 113	VI, i, 95	Compare.

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, i, 114	VI, i, 96	Compare.
VI, i, 115	VI, i, 97	
VI, i, 116	VI, i, 98	Compare. See also Vārtika.
VI, i, 117	VI, i, 99	Compare.
VI, i, 118		
VI, i, 119	VI, i, 100	Compare.
VI, i, 120	VI, i, 93	Compare.
VI, i, 121	VI, i, 101	
VI, i, 122 } VI, i, 123 }	VI, i, 101	See Vārtika.
VI, i, 124 } VI, i, 125 }	VI, i, 103	Compare.
VI, i, 126	VI, i, 105	Compare.
VI, i, 127		
VI, i, 128	VI, i, 107	Compare.
VI, i, 129	VI, i, 108	Compare.
VI, i, 130	VI, i, 109	Compare.
VI, i, 131	VI, i, 110	Compare.
VI, i, 132	VI, i, 111	
VI, i, 133	VI, i, 112	
VI, i, 134	VI, i, 113, 114	Compare.
VI, i, 135	VI, i, 122	Compare.
VI, i, 136	VI, i, 123	Compare.
VI, i, 137	VI, i, 124	See the reading in the Kāśikā.
VI, i, 138		
VI, i, 139	VI, i, 125	Compare.
VI, i, 140 } VI, i, 141 }	VI, i, 126	Compare both.
VI, i, 142	VI, i, 126	See Kāśikā.
VI, i, 143	VI, i, 127	Compare.
VI, i, 144	VI, i, 128	Compare.
VI, i, 145	VI, i, 134	Compare.
VI, i, 146	VI, i, 132	Compare.
VI, i, 147	VI, i, 131	Compare.
VI, i, 148	VI, i, 135, 137	Compare both.
VI, i, 149	VI, i, 137, 139	Compare both.
VI, i, 150	VI, i, 140	Compare.
VI, i, 151	VI, i, 141	
VI, i, 152	VI, i, 142	Compare. See also Vārtika.
VI, i, 153	VI, i, 144	
VI, i, 154	VI, i, 157	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, i, 155	VI, i, 156	Compare.
VI, i, 156 } VI, i, 157 } VI, i, 158 } VI, i, 159 }	VI, i, 157	See the Gaṇa.
VI, i, 160	VI, i, 145	
VI, i, 161	VI, i, 146	
VI, i, 162	VI, i, 147	Compare.
VI, i, 163	VI, i, 148	Compare.
VI, i, 164	VI, i, 149	Compare.
VI, i, 165	VI, i, 154	
VI, i, 166	VI, i, 153	
VI, i, 167	VI, i, 155	
VI, i, 168	VI, i, 143	Compare.
VI, i, 169		
VI, i, 170	VI, i, 150	Compare.
VI, i, 171	VI, i, 152	Compare.
VI, i, 172 } VI, i, 173 } VI, i, 174 }	VI, i, 157	See the Vārtikas in the Kāśikā.
VI, i, 175		

VI, ii, 1	VI, iii, 1	
VI, ii, 2	VI, iii, 2	Compare. See also Gaṇa.
VI, ii, 3	VI, iii, 2	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 4		
VI, ii, 5	VI, iii, 3	Compare also Kāśikā.
VI, ii, 6	VI, iii, 4	
VI, ii, 7	VI, iii, 5	
VI, ii, 8	VI, iii, 3	See Vārtika 2.
VI, ii, 9	VI, iii, 6	Compare.
VI, ii, 10	VI, iii, 7, 8	Bhoja combines.
VI, ii, 11	VI, iii, 14	Compare.
VI, ii, 12	VI, iii, 9	Compare.
VI, ii, 13	VI, iii, 10	Compare.
VI, ii, 14	VI, iii, 11	Bhoja combines Vārtika also.
VI, ii, 15	VI, iii, 12	
VI, ii, 16		
VI, ii, 17 } VI, ii, 18 }	VI, iii, 15, 16	The two Sūtras are differently grouped in two Sūtras.

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, ii, 19	VI, iii, 13	Compare.
VI, ii, 20	VI, iii, 17	
VI, ii, 21	VI, iii, 18	
VI, ii, 22	VI, iii, 19, 20	Compare both.
VI, ii, 23	VI, iii, 21	
VI, ii, 24	VI, iii, 22	Compare.
VI, ii, 25	VI, iii, 21	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 26	VI, iii, 21	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 27	VI, iii, 21	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 28	VI, iii, 21	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 29	VI, iii, 21	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 30	VI, iii, 23	Compare.
VI, ii, 31	VI, iii, 24	Compare.
VI, ii, 32	VI, iii, 25	
VI, ii, 33	VI, iii, 25	See Kāśikā.
VI, ii, 34	VI, iii, 25	See Kāśikā.
VI, ii, 35	VI, iii, 26	See the Kāśikā and the Vārtika therein.
VI, ii, 36	VI, iii, 27	Compare.
VI, ii, 37	VI, iii, 28	See also Vārtika.
VI, ii, 38	VI, iii, 29	
VI, ii, 39	VI, iii, 30	Compare.
VI, ii, 40	VI, iii, 31	
VI, ii, 41	VI, iii, 34	Compare.
VI, ii, 42	VI, iii, 35	See also Vārtika.
VI, ii, 43		
VI, ii, 44		
VI, ii, 45	VI, iii, 35	See also Vārtika.
VI, ii, 46	VI, iii, 34	See also Vārtika.
VI, ii, 47	VI, iii, 34	See Gaṇa.
VI, ii, 48	VI, iii, 37, 38	Bhoja combines.
VI, ii, 49	VI, iii, 39	Compare.
VI, ii, 50	VI, iii, 40	Compare.
VI, ii, 51	VI, iii, 41	Compare.
VI, ii, 52	VI, iii, 42	
VI, ii, 53		
VI, ii, 54		
VI, ii, 55	VI, iii, 42	See Vārtika 2.
VI, ii, 56 }	VI, iii, 43	Compare.
VI, ii, 57 }		
VI, ii, 58	VI, iii, 45	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, ii, 59		
VI, ii, 60	VI, iii, 46	Compare Kāśikā.
VI, ii, 61 } VI, ii, 62 }	VI, iii, 46	See Vārtika 1.
VI, ii, 63		
VI, ii, 64		
VI, ii, 65	VI, iii, 46	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 66	VI, iii, 46	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 67	VI, iii, 46	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 68	VI, iii, 47	See the Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 69	VI, iii, 49	Compare.
VI, ii, 70	VI, iii, 48	Compare.
VI, ii, 71	VI, iii, 50	Compare.
VI, ii, 72	VI, iii, 51	Compare. See also Kāśikā.
VI, ii, 73		
VI, ii, 74	VI, iii, 52, 54	Compare both.
VI, ii, 75	VI, iii, 53	Compare.
VI, ii, 76	VI, iii, 55	Compare.
VI, ii, 77	VI, iii, 56	Bhoja combines the Vārtika.
VI, ii, 78		
VI, ii, 79		
VI, ii, 80		
VI, ii, 81		
VI, ii, 82	VI, iii, 57	
VI, ii, 83	VI, iii, 58	See Vārtika.
VI, ii, 84	VI, iii, 58	Compare.
VI, ii, 85	VI, iii, 59	Compare.
VI, ii, 86	VI, iii, 60	Compare.
VI, ii, 87	VI, iii, 61	Compare.
VI, ii, 88	VI, iii, 61	See the Kāśikā and the Vārtika therein.
VI, ii, 89	VI, iii, 63	Compare.
VI, ii, 90	VI, iii, 64	
VI, ii, 91	VI, iii, 65	
VI, ii, 92	VI, iii, 66	
VI, ii, 93	VI, iii, 67	Compare.
VI, ii, 94	VI, iii, 70	Compare.
VI, ii, 95	VI, iii, 70	See Vārtika 4.
VI, ii, 96	VI, iii, 70	See Vārtika 5.
VI, ii, 97	VI, iii, 70	See Vārtika 6.
VI, ii, 98	VI, iii, 70	See Vārtika 7.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, ii, 99	VI, iii, 70	See Vārtika 8.
VI, ii, 100		
VI, ii, 101	VI, iii, 71	Compare.
VI, ii, 102	VI, iii, 72	Compare. See Kāśikā.
VI, ii, 103	VI, iii, 70	See Vārtika 3.
VI, ii, 104	VI, iii, 70	See Vārtika 9.
VI, ii, 105		
VI, ii, 106		
VI, ii, 107		
VI, ii, 108		
VI, ii, 109	VI, iii, 73	Compare.
VI, ii, 110	VI, iii, 73	See Vārtika.
VI, ii, 111	VI, iii, 74	
VI, ii, 112	VI, iii, 75	Compare.
VI, ii, 113	VI, iii, 76	Compare.
VI, ii, 114	VI, iii, 77	Compare.
VI, ii, 115 } VI, ii, 116 }	VI, iii, 78	Compare. Bhoja divides
VI, ii, 117	VI, iii, 79, 80	Compare both.
VI, ii, 118	VI, iii, 81	
VI, ii, 119	VI, iii, 79	Compare.
VI, ii, 120	VI, iii, 83	Compare.
VI, ii, 121	VI, iii, 84, 85	Compare both.
VI, ii, 122	VI, iii, 86	
VI, ii, 123	VI, iii, 87	
VI, ii, 124	VI, iii, 88	Compare.
VI, ii, 125		
VI, ii, 126	VI, iii, 89	Compare.
VI, ii, 127	VI, iii, 90	Compare.
VI, ii, 128	VI, iii, 91	
VI, ii, 129	VI, iii, 92	Compare.
VI, ii, 130	VI, iii, 93	Compare.
VI, ii, 131	VI, iii, 95	
VI, ii, 132	VI, iii, 94	Compare.
VI, ii, 133	VI, iii, 97	Compare.
VI, ii, 134	VI, iii, 98	
VI, ii, 135	VI, iii, 109	See the Gaṇa.
VI, ii, 136 } VI, ii, 137 }	VI, iii, 99	Bhoja divides.
VI, ii, 138	VI, iii, 100	Compare.
VI, ii, 139	VI, iii, 101	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, ii, 140	VI, iii, 102	Compare.
VI, ii, 141	VI, iii, 103	Compare.
VI, ii, 142	VI, iii, 104	
VI, ii, 143	VI, iii, 105	
VI, ii, 144	VI, iii, 106	Compare.
VI, ii, 145	VI, iii, 107	
VI, ii, 146 } VI, ii, 147 } VI, ii, 148 }	VI, iii, 109	See the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
VI, ii, 149 } VI, ii, 150 } VI, ii, 151 } VI, ii, 152 } VI, ii, 153 } VI, ii, 154 } VI, ii, 155 } VI, ii, 156 } VI, ii, 157 } VI, ii, 158 } VI, ii, 159 } VI, ii, 160 } VI, ii, 161 }		
VI, ii, 162	VI, iii, 128	Compare.
VI, ii, 163	VI, iii, 129	
VI, ii, 164	VI, iii, 130	Compare.
VI, ii, 165 } VI, ii, 166 }	VI, iii, 117	See the Gaṇa.
VI, ii, 167	VI, iii, 119	See the Gaṇa.
VI, ii, 168	VI, iii, 118	Compare.
VI, ii, 169	VI, iii, 127	
VI, ii, 170	VI, iii, 111	Compare.
VI, ii, 171	VI, iii, 112	
VI, ii, 172	VI, iii, 115	Compare.
VI, ii, 173	VI, iii, 116	
VI, ii, 174	VI, iii, 122	Compare.
VI, ii, 175	VI, iii, 123	
VI, ii, 176	VI, iii, 124	
VI, ii, 177	VI, iii, 121	See also Vārtika in Kāśikā.
VI, ii, 178	VI, iii, 137	
VI, ii, 179	VI, iii, 138	
VI, ii, 180	VI, iii, 139	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iii, 1		
VI, iii, 2	VI, iv, 2	Compare.
VI, iii, 3	VI, iv, 3, 4	Compare.
VI, iii, 4	VI, iv, 7	
VI, iii, 5	VI, iv, 8	Compare.
VI, iii, 6	VI, iv, 10	Compare.
VI, iii, 7	VI, iv, 11	Compare.
VI, iii, 8	VI, iv, 13, 14	Compare both.
VI, iii, 9	VI, iv, 12	Compare.
VI, iii, 10	VI, iv, 16	Compare.
VI, iii, 11	VI, iv, 16	See Vārtika 1.
VI, iii, 12	VI, iv, 17	Compare.
VI, iii, 13	VI, iv, 18	Compare.
VI, iii, 14 } VI, iii, 15 }	VI, iv, 19	Compare for both.
VI, iii, 16	VI, iv, 20	Compare.
VI, iii, 17	VI, iv, 21	
VI, iii, 18	VI, iv, 22	Compare.
VI, iii, 19	VI, iv, 23	Compare.
VI, iii, 20	VI, iv, 24	Compare.
VI, iii, 21		
VI, iii, 22		
VI, iii, 23		
VI, iii, 24	VI, iv, 25	Compare.
VI, iii, 25	VI, iv, 26	Compare.
VI, iii, 26	VI, iv, 24	See Vārtika.
VI, iii, 27		
VI, iii, 28	VI, iv, 24	See Vārtika 3.
VI, iii, 29	VI, iv, 27	Compare.
VI, iii, 30	VI, iv, 28	
VI, iii, 31	VI, iv, 29	
VI, iii, 32	VI, iv, 24	Compare Vārtika 1.
VI, iii, 33		
VI, iii, 34		
VI, iii, 35 } VI, iii, 36 }	VI, iv, 37	Compare for both.
VI, iii, 37 } VI, iii, 38 }	VI, iv, 42	
VI, iii, 39	VI, iv, 43	Compare.
VI, iii, 40	VI, iv, 44	
VI, iii, 41	VI, iv, 45	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iii, 42	VI, iv, 40	Compare.
VI, iii, 43		
VI, iii, 44		
VI, iii, 45		
VI, iii, 46		
VI, iii, 47 } VI, iii, 48 }	VI, iv, 40	Bhoja combines Vārtika too. Compare both.
VI, iii, 49	VI, iv, 30	
VI, iii, 50	VI, iv, 39	Compare.
VI, iii, 51	VI, iv, 31	Compare.
VI, iii, 52	VI, iv, 31	See Kāśikā.
VI, iii, 53		
VI, iii, 54	VI, iv, 32	Compare.
VI, iii, 55	VI, iv, 33	
VI, iii, 56	VI, iv, 34	Compare. See also Kāśikā.
VI, iii, 57	VI, iv, 34	
VI, iii, 58		
VI, iii, 59	VI, iv, 35	
VI, iii, 60	VI, iv, 36	Compare.
VI, iii, 61	VI, iv, 46	
VI, iii, 62	VI, iv, 47	Compare.
VI, iii, 63	VI, iv, 48	Compare.
VI, iii, 64		
VI, iii, 65	VI, iv, 49	
VI, iii, 66	VI, iv, 50	Compare.
VI, iii, 67	VI, iv, 51	
VI, iii, 68	VI, iv, 52	
VI, iii, 69	VI, iv, 55	Compare.
VI, iii, 70	VI, iv, 56	Compare.
VI, iii, 71	VI, iv, 57	Compare.
VI, iii, 72	VI, iv, 59	Compare.
VI, iii, 73	VI, iv, 62	Compare.
VI, iii, 74	VI, iv, 63	Compare.
VI, iii, 75	VI, iv, 64	Compare.
VI, iii, 76	VI, iv, 65	
VI, iii, 77	VI, iv, 66	Compare.
VI, iii, 78	VI, iv, 67	Compare.
VI, iii, 79	VI, iv, 68	Compare. See also Kāśikā.
VI, iii, 80	VI, iv, 69	
VI, iii, 81	VI, iv, 70	Compare.
VI, iii, 82	VI, iv, 71	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iii, 83	VI, iv, 77	Compare.
VI, iii, 84	VI, iv, 78	
VI, iii, 85	VI, iv, 79	
VI, iii, 86	VI, iv, 80	
VI, iii, 87	VI, iv, 81	
VI, iii, 88	VI, iv, 82	Compare.
VI, iii, 89	VI, iv, 83	Compare. See Kāśikā.
VI, iii, 90	VI, iv, 84	See also Vārtika.
VI, iii, 91	VI, iv, 87	Compare.
VI, iii, 92	VI, iv, 88	
VI, iii, 93	VI, iv, 89	See also Vārtika.
VI, iii, 94	VI, iv, 90	Compare.
VI, iii, 95	VI, iv, 91	Compare.
VI, iii, 96 } VI, iii, 97 }	VI, iv, 98	Compare. Bhoja divides.
VI, iii, 98	VI, iv, 101	Compare.
VI, iii, 99	VI, iv, 105	Compare.
VI, iii, 100	VI, iv, 106	Compare.
VI, iii, 101	VI, iv, 107	
VI, iii, 102	VI, iv, 108, 109	Bhoja combines.
VI, iii, 103	VI, iv, 110	Compare.
VI, iii, 104 } VI, iii, 105 }	VI, iv, 111, 112	The two Sūtras are differently distributed.
VI, iii, 106	VI, iv, 113	Compare.
VI, iii, 107	VI, iv, 114	Compare.
VI, iii, 108	VI, iv, 115	Compare.
VI, iii, 109	VI, iv, 116	Compare.
VI, iii, 110	VI, iv, 117	Compare.
VI, iii, 111	VI, iv, 118	Compare.
VI, iii, 112		
VI, iii, 113		
VI, iii, 114		
VI, iii, 115		
VI, iii, 116	VI, iv, 120	Compare.
VI, iii, 117	VI, iv, 121	
VI, iii, 118	VI, iv, 122	Compare.
VI, iii, 119	VI, iv, 123	
VI, iii, 120	VI, iv, 124	
VI, iii, 121	VI, iv, 125	Compare. See also Gaṇa.
VI, iii, 122	VI, iv, 120	Compare. See Vārtika in Kāśikā.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iii, 123 }	VI, iv, 120	See Vārtikas in Kāśikā.
VI, iii, 124 }		
VI, iii, 125	VI, iv, 126	
VI, iii, 126	VI, iv, 127	
VI, iii, 127	VI, iv, 128	Compare.
VI, iii, 128		
VI, iii, 129	VI, iv, 130	Compare.
VI, iii, 130	VI, iv, 131	
VI, iii, 131	VI, iv, 133	
VI, iii, 132	VI, iv, 134	
VI, iii, 133	VI, iv, 135	
VI, iii, 134	VI, iv, 136	Compare.
VI, iii, 135	VI, iv, 137	Compare.
VI, iii, 136	VI, iv, 138	Compare.
VI, iii, 137	VI, iv, 139	Compare.
VI, iii, 138	VI, iv, 140	See Kāśikā.
VI, iii, 139	VI, iv, 142	Compare.
VI, iii, 140	VI, iv, 143	Compare.
VI, iii, 141	VI, iv, 144	
VI, iii, 142	VI, iv, 144	See Vārtika 1.
VI, iii, 143	VI, iv, 144	See Vārtika 3.
VI, iii, 144	VI, iv, 144	See Vārtika 2.
VI, iii, 145	VI, iv, 144	See Vārtika 4.
VI, iii, 146	VI, iv, 144	See Vārtika 5.
VI, iii, 147 }	VI, iv, 145	Compare for both.
VI, iii, 148 }		
VI, iii, 149		
VI, iii, 150		
VI, iii, 151	VI, iv, 149	See Vārtikas 8 and 9.
VI, iii, 152	VI, iv, 149	See Vārtika in Kāśikā.
VI, iii, 153	VI, iv, 146	See Kāśikā.
VI, iii, 154	VI, iv, 147	Compare.
VI, iii, 155	VI, iv, 149	Compare.
VI, iii, 156 }	VI, iv, 149	See Vārtikas in Kāśikā.
VI, iii, 157 }		
VI, iii, 158	VI, iv, 150	
VI, iii, 159	VI, iv, 149	See Vārtika 6.
VI, iii, 160	VI, iv, 149	See Vārtika 7.
VI, iii, 161	VI, iv, 151	Compare.
VI, iii, 162	VI, iv, 152	Compare.
VI, iii, 163	VI, iv, 153	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iii, 164	VI, iv, 154, 155	Bhoja combines.
VI, iii, 165	VI, iv, 156	Compare.
VI, iii, 166	VI, iv, 158	Compare.
VI, iii, 167	VI, iv, 159	Compare.
VI, iii, 168	VI, iv, 160	
VI, iii, 169	VI, iv, 157	Compare.
VI, iii, 170	VI, iv, 161	See the Gaṇa.
VI, iii, 171	VI, iv, 163	Compare.
VI, iii, 172	VI, iv, 163	See Vārtika 3.
VI, iii, 173	VI, iv, 169	Compare.
VI, iii, 174	VI, iv, 168	Compare.
VI, iii, 175	VI, iv, 164	Compare.
VI, iii, 176	VI, iv, 164, 170	Compare both.
VI, iii, 177	VI, iv, 170	See also Vārtika.
VI, iii, 178	VI, iv, 171	
VI, iii, 179	VI, iv, 173	Compare.
VI, iii, 180	VI, iv, 166	Compare.
VI, iii, 181	VI, iv, 165	Compare.
VI, iii, 182	VI, iv, 173	Compare.
VI, iii, 183	VI, iv, 174	Compare.
<hr/>		
VI, iv, 1	VII, i, 1	Compare.
VI, iv, 2	VII, i, 2	
VI, iv, 3	VII, iii, 50	Compare.
VI, iv, 4	VII, iii, 51	Compare.
VI, iv, 5		
VI, iv, 6		
VI, iv, 7	VII, i, 100	
VI, iv, 8	VII, i, 101	
VI, iv, 9	VII, i, 102	
VI, iv, 10	VII, i, 58	
VI, iv, 11	VII, i, 59	See the Gaṇa.
VI, iv, 12 } VI, iv, 13 }	VII, i, 60	Compare for both. See Kāśikā.
VI, iv, 14	VII, i, 61	
VI, iv, 15	VII, i, 62	Compare.
VI, iv, 16	VII, i, 63	
VI, iv, 17	VII, i, 64	
VI, iv, 18	VII, i, 65	
VI, iv, 19	VII, i, 66	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iv, 20	VII, i, 67	
VI, iv, 21	VII, i, 68	
VI, iv, 22	VII, i, 69	Bhoja combines Vārtika.
VI, iv, 23 } VI, iv, 24 }	VII, i, 70	Compare both. See Kāśikā also.
VI, iv, 25	VII, i, 71	
VI, iv, 26	VII, i, 72	Compare.
VI, iv, 27	VII, i, 72	See Vārtika 4. See also Kāśikā.
VI, iv, 28	VII, i, 73	Compare.
VI, iv, 29	VII, i, 74	Compare.
VI, iv, 30	VII, i, 75	Compare.
VI, iv, 31	VII, i, 78	
VI, iv, 32	VII, i, 79	Compare.
VI, iv, 33	VII, i, 80	Compare.
VI, iv, 34	VII, i, 81	
VI, iv, 35	VII, i, 82	
VI, iv, 36	VII, i, 84	
VI, iv, 37	VII, i, 85	
VI, iv, 38	VII, i, 86	Compare.
VI, iv, 39	VII, i, 87	
VI, iv, 40	VII, i, 88	Compare.
VI, iv, 41	VII, i, 89	
VI, iv, 42	VII, i, 90	Compare.
VI, iv, 43		
VI, iv, 44	VII, i, 93, 94	Compare both.
VI, iv, 45	VII, i, 92	Compare.
VI, iv, 46	VII, i, 94	Compare. See also Kāśikā.
VI, iv, 47	VII, i, 95	Compare.
VI, iv, 48	VII, i, 96	See Kāśikā.
VI, iv, 49 } VI, iv, 50 }	VII, i, 98	Compare both.
VI, iv, 51		
VI, iv, 52	VII, i, 99	
VI, iv, 53	VII, ii, 84	Compare.
VI, iv, 54	VII, ii, 85	
VI, iv, 55	VII, ii, 86	
VI, iv, 56	VII, ii, 87, 88	Compare both.
VI, iv, 57	VII, ii, 89	
VI, iv, 58	VII, ii, 90	
VI, iv, 59	VII, ii, 91, 92	Compare both.
VI, iv, 60	VII, ii, 93	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iv, 61	VII, ii, 94	
VI, iv, 62	VII, ii, 95	
VI, iv, 63	VII, ii, 96	
VI, iv, 64	VII, ii, 97	Compare.
VI, iv, 65	VII, ii, 98	
VI, iv, 66	VII, ii, 99	
VI, iv, 67	VII, ii, 99	See Vārtika 1.
VI, iv, 68	VII, ii, 100	Compare.
VI, iv, 69	VII, ii, 101	Compare.
VI, iv, 70	VII, ii, 102	Compare.
VI, iv, 71	VII, ii, 103	
VI, iv, 72	VII, ii, 106	Compare.
VI, iv, 73	VII, ii, 109	Compare.
VI, iv, 74	VII, ii, 107	Compare.
VI, iv, 75	VII, ii, 107	Compare Vārtika 1.
VI, iv, 76 } VI, iv, 77 }	VII, ii, 108, 109, } 110, 111. }	See all.
VI, iv, 78		
VI, iv, 79	II, iv, 34	Compare.
VI, iv, 80 } VI, iv, 81 }	II, iv, 32	Compare both.
VI, iv, 82	VI, i, 63	Compare.
VI, iv, 83	II, iv, 35	
VI, iv, 84	II, iv, 52	
VI, iv, 85	II, iv, 53	
VI, iv, 86	II, iv, 54	Compare also Vārtika 9.
VI, iv, 87	II, iv, 55	
VI, iv, 88	II, iv, 54	See Vārtika 10.
VI, iv, 89	II, iv, 56	See Vārtika.
VI, iv, 90	II, iv, 56	See Kāśikā.
VI, iv, 91	II, iv, 36	Compare.
VI, iv, 92	II, iv, 37	See also Vārtika.
VI, iv, 93	II, iv, 40	Compare.
VI, iv, 94	II, iv, 41	
VI, iv, 95	II, iv, 42	
VI, iv, 96	II, iv, 43	
VI, iv, 97	II, iv, 44	Compare.
VI, iv, 98	II, iv, 45	Compare.
VI, iv, 99	II, iv, 46	Compare.
VI, iv, 100	II, iv, 47	Compare.
VI, iv, 101	II, iv, 48	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iv, 102	II, iv, 49	
VI, iv, 103	II, iv, 50	Compare.
VI, iv, 104	II, iv, 51	Compare.
VI, iv, 105	VII, ii, 35	Compare.
VI, iv, 106	VII, ii, 37	Compare.
VI, iv, 107	VII, ii, 38	Compare.
VI, iv, 108	VII, ii, 39	
VI, iv, 109	VII, ii, 40	Compare.
VI, iv, 110	VII, ii, 41	Compare.
VI, iv, 111	VII, ii, 42	
VI, iv, 112	VII, ii, 43	Compare.
VI, iv, 113	VII, ii, 44	Compare.
VI, iv, 114	VII, ii, 45	See also Gaṇa.
VI, iv, 115	VII, ii, 46	
VI, iv, 116	VII, ii, 47	See also Vārtika.
VI, iv, 117	VII, ii, 50, 51	Compare both.
VI, iv, 118	VII, ii, 52	Compare.
VI, iv, 119	VII, ii, 53	Compare.
VI, iv, 120	VII, ii, 54	
VI, iv, 121 } VI, iv, 122 }	VII, ii, 55	Compare both.
VI, iv, 123	VII, ii, 56	
VI, iv, 124	VII, ii, 48	Compare.
VI, iv, 125	VII, ii, 49	Compare.
VI, iv, 126	VII, ii, 57	Compare.
VI, iv, 127	VII, ii, 58	Compare.
VI, iv, 128	VII, ii, 58, 59	Compare both.
VI, iv, 129	VII, ii, 59	Compare.
VI, iv, 130	VII, ii, 60	Compare.
VI, iv, 131	VII, ii, 36	Compare.
VI, iv, 132	VII, ii, 36	See Vārtika 4.
VI, iv, 133	VII, ii, 36	See Vārtika 5.
VI, iv, 134	VII, ii, 9	Compare.
VI, iv, 135	VII, ii, 9	See Vārtika.
VI, iv, 136 } VI, iv, 137 } VI, iv, 138 } VI, iv, 139 } VI, iv, 140 } VI, iv, 141 } VI, iv, 142 }	VII, ii, 10	See the Śloka-vārtikas in the Bhāṣya and the Kāśikā.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iv, 143	VII, ii, 10	See note above.
VI, iv, 144		
VI, iv, 145		
VI, iv, 146		
VI, iv, 147		
VI, iv, 148		
VI, iv, 149		
VI, iv, 150	VII, ii, 11	See also the Vārtika in the Kāśikā
VI, iv, 151		
VI, iv, 152	VII, ii, 12	Compare.
VI, iv, 153	VII, ii, 14	See also Vārtika.
VI, iv, 154		
VI, iv, 155	VII, ii, 15	Compare.
VI, iv, 156	VII, ii, 16	Compare.
VI, iv, 157	VII, ii, 17	Compare.
VI, iv, 158	VII, ii, 17	See the Vārtika in the Kāśikā.
VI, iv, 159	VII, ii, 18	Compare.
VI, iv, 160		
VI, iv, 161	VII, ii, 19	Compare.
VI, iv, 162	VII, ii, 20	Compare.
VI, iv, 163	VII, ii, 21	Compare.
VI, iv, 164	VII, ii, 22	
VI, iv, 165	VII, ii, 23	Compare.
VI, iv, 166	VII, ii, 24	
VI, iv, 167	VII, ii, 25	Compare.
VI, iv, 168	VII, ii, 26	Compare.
VI, iv, 169	VII, ii, 27	Compare.
VI, iv, 170	VII, ii, 28	
VI, iv, 171	VII, ii, 29	Compare. See also Kāśikā.
VI, iv, 172	VII, ii, 29	See Vārtika in Kāśikā.
VI, iv, 173	VII, ii, 30	See Vārtika. Bhoja combines.
VI, iv, 174	VII, ii, 13	Compare.
VI, iv, 175		
VI, iv, 176	VII, ii, 13	See Vārtika.
VI, iv, 177	VII, ii, 61, 63	Compare both.
VI, iv, 178	VII, ii, 61	Compare in part.
VI, iv, 179	VII, ii, 62	Compare.
VI, iv, 180	VII, ii, 65	Compare.
VI, iv, 181	VII, ii, 66	Compare.
VI, iv, 182	VII, ii, 67	Compare.
VI, iv, 183	VII, ii, 68	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VI, iv, 184	VII, ii, 70	Compare.
VI, iv, 185	VII, ii, 71	Compare.
VI, iv, 186	VII, ii, 72	
VI, iv, 187	VII, ii, 73	Compare.
VI, iv, 188	VII, ii, 74, 75	Compare both.
VI, iv, 189	VII, ii, 76	Compare.
VI, iv, 190	VII, ii, 77, 78	Compare both.
VI, iv, 191	VII, ii, 82	Compare.
VI, iv, 192	VII, ii, 83	Compare.
<hr/>		
VII, i, 1	VII, ii, 114	
VII, i, 2	VII, ii, 2	Compare.
VII, i, 3	VII, ii, 1	Compare.
VII, i, 4	VII, ii, 3	Compare.
VII, i, 5	VII, ii, 4	
VII, i, 6	VII, ii, 6	Compare.
VII, i, 7	VII, ii, 5	Compare.
VII, i, 8	VII, ii, 3	Compare.
VII, i, 9 }	VII, ii, 115	Bhoja divides.
VII, i, 10 }		
VII, i, 11	VII, ii, 117, 118	Bhoja combines.
VII, i, 12	VII, iii, 2	Compare.
VII, i, 13	VII, iii, 1	Compare.
VII, i, 14	VII, iii, 1	Compare Vārtika 6.
VII, i, 15	VII, iii, 3	Compare.
VII, i, 16	VII, iii, 4	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
VII, i, 17	VII, iii, 5	Compare.
VII, i, 18	VII, iii, 6	See Kāśikā.
VII, i, 19	VII, iii, 7	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras.
VII, i, 20 }	VII, iii, 8	Compare Sūtra and Vārtika.
VII, i, 21 }		
VII, i, 22	VII, iii, 9	Compare.
VII, i, 23		
VII, i, 24	VII, iii, 10	Compare.
VII, i, 25	VII, iii, 11	
VII, i, 26	VII, iii, 12	Compare.
VII, i, 27	VII, iii, 13	Compare.
VII, i, 28	VII, iii, 14	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, i, 29 } VII, i, 30 }	VII, iii, 15, 17	The two Sūtras are differently distributed.
VII, i, 31	VII, iii, 16	Compare.
VII, i, 32	VII, iii, 18	Compare.
VII, i, 33	VII, iii, 19	Compare.
VII, i, 34 } VII, i, 35 } VII, i, 36 } VII, i, 37 } VII, i, 38 } VII, i, 39 } VII, i, 40 } VII, i, 41 }	VII, iii, 20	Compare the Gaṇa and the Gaṇa Sūtras. Bhoja adds.
VII, i, 42	VII, iii, 24	Compare.
VII, i, 43	VII, iii, 21	Compare. See Kāśikā.
VII, i, 44	VII, iii, 22	
VII, i, 45	VII, iii, 26	
VII, i, 46	VII, iii, 27	Compare.
VII, i, 47	VII, iii, 28	Compare.
VII, i, 48	VII, iii, 29	Compare.
VII, i, 49	VII, iii, 30	
VII, i, 50	VII, iii, 31	
VII, i, 51	VII, iii, 32	
VII, i, 52	VII, iii, 33	
VII, i, 53	VII, iii, 34	Compare.
VII, i, 54	VII, iii, 34	See Kāśikā.
VII, i, 55	VII, iii, 35	Compare.
VII, i, 56		
VII, i, 57	VII, i, 91	Compare.
VII, i, 58	VII, iii, 36	Compare.
VII, i, 59	VII, iii, 37	
VII, i, 60	VII, iii, 38	
VII, i, 61	VII, iii, 37	Compare Vārtika 1.
VII, i, 62 } VII, i, 63 } VII, i, 64 }	VII, iii, 39	Bhoja divides. Compare.
VII, i, 65	VII, iii, 40	
VII, i, 66	VII, iii, 41	
VII, i, 67	VII, iii, 42	
VII, i, 68	VII, iii, 43	Compare.
VII, i, 69	VI, iv, 92	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, i, 70	VI, iv, 93	Compare.
VII, i, 71	VI, iv, 96	See also Vārtika in Kāśikā.
VII, i, 72	VI, iv, 97	Compare.
VII, i, 73 } VII, i, 74 }	VII, iv, 1	Compare. Bhoja divides.
VII, i, 75	VII, iv, 2	
VII, i, 76	VII, iv, 3	Compare.
VII, i, 77	VII, iv, 3	Compare the Vārtika and the Gaṇa in Kāśikā.
VII, i, 78	VII, iv, 7	
VII, i, 79	VII, iv, 6	Compare.
VII, i, 80	VII, iv, 5	Compare.
VII, i, 81	VII, iv, 4	Compare.
VII, i, 82	VII, iv, 9	Compare.
VII, i, 83	VI, iv, 95	Compare. See Kāśikā.
VII, i, 84	VII, iii, 44	
VII, i, 85	VII, iii, 44	Compare Vārtika 4.
VII, i, 86	VII, iii, 44	Compare Vārtika 5.
VII, i, 87	VII, iii, 47	Compare.
VII, i, 88	VII, iii, 48, 49	Compare both.
VII, i, 89	VII, iii, 45	See Vārtika 8.
VII, i, 90	VII, iii, 45	See Vārtika 10.
VII, i, 91	VII, iii, 45	See Vārtika 1.
VII, i, 92	VII, iii, 45	See Vārtika 3.
VII, i, 93	VII, iii, 45	See Vārtika 4.
VII, i, 94	VII, iii, 45	See Vārtika 5. See also Gaṇa.
VII, i, 95	VII, iii, 45	See Vārtika 6.
VII, i, 96	VII, iii, 45	See Vārtika 7.
VII, i, 97	VII, iii, 45	See Vārtika 9.
VII, i, 98	VII, iii, 52	
VII, i, 99	VII, iii, 53	Compare Gaṇa.
VII, i, 100	VII, iii, 53	See also VII, iii, 63 and Kāśikā.
VII, i, 101 } VII, i, 102 } VII, i, 103 } VII, i, 104 }	VII, iii, 53	See Kāśikā.
VII, i, 105	VII, iii, 64	Compare.
VII, i, 106		
VII, i, 107		
VII, i, 108		

APPENDIX I

BHOJA	PĀNINI	REMARKS
VII, i, 109 } VII, i, 110 }	VII, iii, 53	See Kāśikā.
VII, i, 111	VII, iii, 54	Compare.
VII, i, 112		
VII, i, 113	VII, iii, 55	Compare.
VII, i, 114	VII, iii, 56	
VII, i, 115	VII, iii, 57	
VII, i, 116	VII, iii, 58	Compare.
VII, i, 117	VII, iii, 59, 60	Compare both.
VII, i, 118	VII, iii, 61	Compare.
VII, i, 119	VII, iii, 63	
VII, i, 120	VII, iii, 62	See also Kāśikā.
VII, i, 121	VII, iii, 65	
VII, i, 122	VII, iii, 66	See also Vārtika 3.
VII, i, 123	VII, iii, 67	
VII, i, 124	VII, iii, 68	Compare.
VII, i, 125	VII, iii, 69	Compare.
VII, i, 126		
VII, i, 127	VII, iii, 71	Compare.
VII, i, 128	VII, iii, 72	
VII, i, 129	VII, iii, 73	Compare.
VII, i, 130	VII, iii, 74	Compare.
VII, i, 131	VII, iii, 75	Compare.
VII, i, 132	VII, iii, 76	
VII, i, 133	VII, iii, 77	
VII, i, 134	VII, iii, 78	
VII, i, 135	VII, iii, 78	See Kāśikā.
VII, i, 136	VII, iii, 79	
VII, i, 137	VII, iii, 80	
VII, i, 138	VII, iii, 82	Compare.
VII, i, 139	VI, i, 58	Compare.

VII, ii, 1	VII, iii, 84	Compare.
VII, ii, 2	VII, iii, 85	Compare.
VII, ii, 3 } VII, ii, 4 }	VII, iii, 85, 86	Compare. The two are differently distributed by Bhoja.
VII, ii, 5 }		
VII, ii, 6 }	VII, iii, 87	Compare.
VII, ii, 7 }	I, ii, 4	Compare.
VII, ii, 8 }	I, ii, 5	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, ii, 9	I, i, 5	
VII, ii, 10		
VII, ii, 11	I, ii, 1	Compare.
VII, ii, 12	I, ii, 2	Compare.
VII, ii, 13	I, ii, 3	Compare.
VII, ii, 14	I, ii, 19	Compare.
VII, ii, 15	I, ii, 20	Compare.
VII, ii, 16	I, ii, 21	Compare.
VII, ii, 17	I, ii, 7	Compare.
VII, ii, 18	I, ii, 24, 25	Compare both in part.
VII, ii, 19	I, ii, 26	Compare.
VII, ii, 20 } VII, ii, 21 }	I, ii, 8	Compare both.
VII, ii, 22	I, ii, 11	Compare.
VII, ii, 23	I, ii, 12	
VII, ii, 24	I, ii, 17	Compare.
VII, ii, 25		
VII, ii, 26	VII, iii, 88	Compare.
VII, ii, 27	VII, iii, 89	Compare.
VII, ii, 28	VII, iii, 90	Compare.
VII, ii, 29	VII, iii, 91	Compare.
VII, ii, 30	VII, iii, 92	
VII, ii, 31	VII, iii, 93	Compare.
VII, ii, 32	VII, iii, 94	Compare.
VII, ii, 33	VII, iii, 96	Compare. See Kāśikā.
VII, ii, 34	VII, iii, 98	Compare.
VII, ii, 35	VII, iii, 100	Compare.
VII, ii, 36	VII, iii, 101	Compare.
VII, ii, 37	VII, iii, 102	
VII, ii, 38	VII, iii, 103	
VII, ii, 39	VII, iii, 104	
VII, ii, 40	VII, iii, 105	Compare.
VII, ii, 41	VII, iii, 106	
VII, ii, 42	VII, iii, 107	See Vārtika.
VII, ii, 43	VII, iii, 107	See Vārtika in Kāśikā.
VII, ii, 44	VII, iii, 107	See Vārtika in Kāśikā.
VII, ii, 45	VII, iii, 107	See Vārtika in Kāśikā.
VII, ii, 46	VII, iii, 108	Compare.
VII, ii, 47	VII, iii, 109	
VII, ii, 48	VII, iii, 111	Compare.
VII, ii, 49		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, ii, 50		
VII, ii, 51 }	VII, iii, 112	Compare. See also Kāśikā.
VII, ii, 52 }		
VII, ii, 53	VII, iii, 113	
VII, ii, 54	VII, iii, 114	Compare.
VII, ii, 55	VII, iii, 115	Compare.
VII, ii, 56 }	VII, iii, 116	Compare both.
VII, ii, 57 }		
VII, ii, 58	VII, iii, 118	See Kāśikā.
VII, ii, 59	VII, iii, 117	Compare.
VII, ii, 60	VII, iii, 120	Compare.
VII, ii, 61	VII, iv, 10	
VII, ii, 62	VII, iv, 10	See Kāśikā and Vārtika.
VII, ii, 63	VII, iv, 11	Compare.
VII, ii, 64	VII, iv, 12	Compare.
VII, ii, 65	VII, iv, 16	Compare.
VII, ii, 66	VII, iv, 18	Compare.
VII, ii, 67	VII, iv, 17, 19, 20	Compare these three Sūtras.
VII, ii, 68	VII, iv, 13	Compare.
VII, ii, 69	VII, iv, 14	
VII, ii, 70	VII, iv, 15	Compare.
VII, ii, 71	VII, iv, 21	Compare.
VII, ii, 72	VII, iv, 22	
VII, ii, 73	VII, iv, 23	Compare.
VII, ii, 74	VII, iv, 24	Compare.
VII, ii, 75	VII, iv, 25	Compare.
VII, ii, 76	VII, iv, 26	
VII, ii, 77	VII, iv, 27	
VII, ii, 78 }	VII, iv, 28	Compare. Bhoja divides.
VII, ii, 79 }		
VII, ii, 80	VII, iv, 29	Compare. See Kāśikā.
VII, ii, 81	VII, iv, 30	
VII, ii, 82	VII, iv, 30	See Vārtika in Kāśikā.
VII, ii, 83	VII, iv, 31	
VII, ii, 84	VII, iv, 32	Compare.
VII, ii, 85	VII, iv, 33	
VII, ii, 86 }		
VII, ii, 87 }	VII, iv, 34	Compare. Bhoja divides.
VII, ii, 88 }		
VII, ii, 89 }	VII, i, 51	Compare Sūtra and Vārtika.
VII, ii, 90 }		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, ii, 91	VII, iv, 40	Compare.
VII, ii, 92	VII, iv, 41	Compare.
VII, ii, 93	VII, iv, 41	See Vārtika in Kāśikā
VII, ii, 94	VII, iv, 42	
VII, ii, 95	VII, iv, 43	Compare.
VII, ii, 96	VII, iv, 46	Compare.
VII, ii, 97	VII, iv, 47	Compare.
VII, ii, 98		
VII, ii, 99		
VII, ii, 100		
VII, ii, 101	VII, iv, 48	
VII, ii, 102	VII, iv, 49	
VII, ii, 103	VII, iv, 50, 52	Compare both.
VII, ii, 104	VII, iv, 51	Compare.
VII, ii, 105	III, i, 11	Compare.
VII, ii, 106	III, i, 11	See Vārtika 2.
VII, ii, 107	VII, iv, 53	
VII, ii, 108		
VII, ii, 109	VII, iv, 54	Compare.
VII, ii, 110	VII, iv, 54	See Vārtika.
VII, ii, 111	VII, iv, 55	Compare.
VII, ii, 112	VII, iv, 55	Compare.
VII, ii, 113	VII, iv, 56	
VII, ii, 114	VII, iv, 57	Compare.
VII, ii, 115	VII, iv, 58	Compare.
VII, ii, 116	VII, iv, 60	Compare.
VII, ii, 117	VII, iv, 61	See Vārtika 1.
VII, ii, 118		
VII, ii, 119		
VII, ii, 120	VII, iv, 62	
VII, ii, 121	VII, iv, 63	
VII, ii, 122	VII, iv, 66	
VII, ii, 123	VII, iv, 59	
VII, ii, 124	VII, iv, 67	Compare. See Kāśikā.
VII, ii, 125	VII, iv, 68	
VII, ii, 126	VII, iv, 69	Compare.
VII, ii, 127	VII, iv, 70	
VII, ii, 128	VII, iv, 71	Compare.
VII, ii, 129	VII, iv, 72	Compare.
VII, ii, 130	VII, iv, 73	Compare.
VII, ii, 131	VII, iv, 75	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, ii, 132	VII, iv, 76, 77	Compare both.
VII, ii, 133	VII, iv, 79	
VII, ii, 134	VII, iv, 80	
VII, ii, 135	VII, iv, 81	Compare.
VII, ii, 136	VII, iv, 82	
VII, ii, 137	VII, iv, 83	Compare.
VII, ii, 138	VII, iv, 84	
VII, ii, 139	VII, iv, 85	Compare.
VII, ii, 140	VII, iv, 86	Compare.
VII, ii, 141	VII, iv, 87	Compare.
VII, ii, 142	VII, iv, 88	
VII, ii, 143	VII, iv, 89	
VII, ii, 144	VII, iv, 90	Compare.
VII, ii, 145	VII, iv, 91	
VII, ii, 146	VII, iv, 93	Compare.
VII, ii, 147	VII, iv, 93	See Vārtika 1.
VII, ii, 148	VII, iv, 94	
VII, ii, 149	VII, iv, 95	Compare.
VII, ii, 150	VII, iv, 96	Compare.
VII, ii, 151	VII, iv, 97	
<hr/>		
VII, iii, 1	VIII, i, 1	Compare.
VII, iii, 2	VIII, i, 12	See Vārtika 7.
VII, iii, 3		
VII, iii, 4	VIII, i, 12	See Vārtika 6.
VII, iii, 5	VIII, i, 12	See Vārtika 3.
VII, iii, 6	VIII, i, 12	See Vārtika 4.
VII, iii, 7	VIII, i, 12	See Vārtika 8.
VII, iii, 8	VIII, i, 12	See Vārtika 10.
VII, iii, 9	VIII, i, 12	See Vārtika 9.
VII, iii, 10	VIII, i, 5	Compare. See also Vārtika.
VII, iii, 11	VIII, i, 7	Compare.
VII, iii, 12	VIII, i, 8	Compare.
VII, iii, 13	VIII, i, 9	Compare Vārtika 3.
VII, iii, 14	VIII, i, 10	Compare.
VII, iii, 15	VIII, i, 12	Compare.
VII, iii, 16	VIII, i, 13	Compare.
VII, iii, 17		
VII, iii, 18		
VII, iii, 19		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iii, 20		
VII, iii, 21	VIII, i, 14	
VII, iii, 22	VIII, i, 15	Compare.
VII, iii, 23	VIII, i, 15	Compare Vārtika 1.
VII, iii, 24		
VII, iii, 25		
VII, iii, 26	VIII, i, 17, 18	Compare both.
VII, iii, 27 } VII, iii, 28 }	VIII, i, 20, 21	The two Sūtras are differently distributed.
VII, iii, 29	VIII, i, 22	
VII, iii, 30	VIII, i, 23	
VII, iii, 31		
VII, iii, 32	VIII, i, 26	Compare.
VII, iii, 33	VIII, i, 24	Compare.
VII, iii, 34	VIII, i, 25	Compare.
VII, iii, 35	VIII, i, 72	Compare.
VII, iii, 36	VIII, i, 73	Compare.
VII, iii, 37		
VII, iii, 38	VIII, ii, 1	
VII, iii, 39	VIII, ii, 2	Compare.
VII, iii, 40	VIII, ii, 3	Compare.
VII, iii, 41	VIII, ii, 6	Compare Vārtika 5.
VII, iii, 42	VIII, ii, 6	Compare Vārtika 7.
VII, iii, 43	VIII, ii, 6	Compare Vārtika 11.
VII, iii, 44	VIII, ii, 6	Compare Vārtika 12.
VII, iii, 45	VIII, ii, 6	Compare Vārtika 14.
VII, iii, 46	VIII, ii, 9	Compare.
VII, iii, 47	VIII, ii, 10	
VII, iii, 48	VIII, ii, 11	
VII, iii, 49	VIII, ii, 12	Compare.
VII, iii, 50	VIII, ii, 13	
VII, iii, 51	VIII, ii, 14	
VII, iii, 52 } VII, iii, 53 }	VIII, ii, 9	See the Gaṇa. The ayāvādi is an ākṛtigāṇa. Bhoja adds.
VII, iii, 54	VIII, ii, 18	
VII, iii, 55	VIII, ii, 19	
VII, iii, 56	VIII, ii, 20	
VII, iii, 57	VIII, ii, 21	Compare.
VII, iii, 58	VIII, ii, 22	Compare. See also Vārtika.
VII, iii, 59		
VII, iii, 60		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iii, 61		
VII, iii, 62		
VII, iii, 63		
VII, iii, 64		
VII, iii, 65		
VII, iii, 66		
VII, iii, 67	VIII, ii, 23	Compare.
VII, iii, 68	VIII, ii, 24	Compare.
VII, iii, 69	VIII, ii, 25	Compare.
VII, iii, 70	VIII, ii, 28	
VII, iii, 71	VIII, ii, 26	
VII, iii, 72	VIII, ii, 27	Compare.
VII, iii, 73	VIII, ii, 29	
VII, iii, 74	VIII, ii, 30	
VII, iii, 75	VIII, ii, 31	
VII, iii, 76	VIII, ii, 32	
VII, iii, 77	VIII, ii, 33	
VII, iii, 78	VIII, ii, 34	Compare.
VII, iii, 79	VIII, ii, 36	Compare.
VII, iii, 80	VIII, ii, 37	Compare.
VII, iii, 81	VIII, ii, 38	Compare.
VII, iii, 82	VIII, ii, 40	
VII, iii, 83	VIII, ii, 41	
VII, iii, 84	VIII, ii, 42	Compare.
VII, iii, 85	VIII, ii, 43	Compare.
VII, iii, 86	VIII, ii, 44	See Vārtika 1.
VII, iii, 87	VIII, ii, 44	See Vārtika 3.
VII, iii, 88	VIII, ii, 44	See Vārtika 2.
VII, iii, 89	VIII, ii, 44	See Vārtika 4.
VII, iii, 90	VIII, ii, 45	Compare.
VII, iii, 91	VIII, ii, 45	See Kāśikā.
VII, iii, 92	VIII, ii, 46	Compare.
VII, iii, 93	VIII, ii, 46	See Kāśikā.
VII, iii, 94	VIII, ii, 47	
VII, iii, 95	VIII, ii, 48	
VII, iii, 96	VIII, ii, 49	
VII, iii, 97	VIII, ii, 50	Compare.
VII, iii, 98	VIII, ii, 60	
VII, iii, 99	VIII, ii, 56	Compare in part.
VII, iii, 100	VIII, ii, 54	Compare.
VII, iii, 101	VIII, ii, 53	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iii, 102	VIII, ii, 51	
VII, iii, 103	VIII, ii, 52	
VII, iii, 104	VIII, ii, 55	Compare. Bhoja divides.
VII, iii, 105		
VII, iii, 106		
VII, iii, 107		
VII, iii, 108	VIII, ii, 56, 57	Compare both.
VII, iii, 109	VIII, ii, 58	Compare.
VII, iii, 110	VIII, ii, 59	
VII, iii, 111	VIII, ii, 39	
VII, iii, 112	VIII, ii, 62	Compare.
VII, iii, 113	VIII, ii, 63	
VII, iii, 114	VIII, ii, 64, 65	Compare both.
VII, iii, 115	VIII, ii, 66	
VII, iii, 116	VIII, ii, 68	Compare.
VII, iii, 117	VIII, ii, 69	Compare.
VII, iii, 118	VIII, ii, 70	See Vārtika 1.
VII, iii, 119	VIII, ii, 70	See Vārtika in Kāśikā.
VII, iii, 120	VIII, ii, 72	Compare.
VII, iii, 121	VIII, ii, 72	See Kāśikā.
VII, iii, 122	VIII, ii, 73	Compare.
VII, iii, 123	VIII, ii, 74	Compare.
VII, iii, 124	VIII, ii, 75	Compare.
VII, iii, 125	VIII, ii, 76	Compare.
VII, iii, 126	VIII, ii, 76	See Kāśikā and also VIII, i, 79.
VII, iii, 127		
VII, iii, 128	VIII, ii, 80	Compare.
VII, iii, 129	VIII, ii, 80	See Kāśikā.
VII, iii, 130	VIII, ii, 81	
VII, iii, 131	VIII, ii, 82	Compare.
VII, iii, 132	VIII, ii, 84	Compare.
VII, iii, 133	VIII, ii, 85	
VII, iii, 134	VIII, ii, 86	
VII, iii, 135	VIII, ii, 83	Compare also Vārtika 1.
VII, iii, 136	VIII, ii, 83	See Vārtika 2.
VII, iii, 137	VIII, ii, 93	Compare.
VII, iii, 138	VIII, ii, 94	Compare.
VII, iii, 139	VIII, ii, 95, 96	See both.
VII, iii, 140	VIII, ii, 95	See also Vārtika.
VII, iii, 141	VIII, ii, 103	Compare in part.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iii, 142	VIII, ii, 98	See Kāśikā.
VII, iii, 143	VIII, ii, 99	Compare.
VII, iii, 144	VIII, ii, 100	Compare.
VII, iii, 145	VIII, ii, 101	Compare.
VII, iii, 146	VIII, ii, 104	
VII, iii, 147	VIII, ii, 105	
VII, iii, 148	VIII, ii, 106	
VII, iii, 149	VIII, ii, 107	Compare. See also Vārtika.
VII, iii, 150	VIII, ii, 108	
<hr/>		
VII, iv, 1	VIII, iii, 5	Compare.
VII, iv, 2	VIII, iii, 6	Compare.
VII, iv, 3	VIII, iii, 7	Compare.
VII, iv, 4	VIII, iii, 12	Compare.
VII, iv, 5	VIII, iii, 10	Compare.
VII, iv, 6	VIII, iii, 2	Compare.
VII, iv, 7	VIII, iii, 4	Compare.
VII, iv, 8	VIII, iii, 22, 23	Compare both.
VII, iv, 9	VIII, iii, 24	
VII, iv, 10	VIII, iii, 25	Compare.
VII, iv, 11	VIII, iii, 26	Compare. See also the Vārtika on VIII, iii, 27.
VII, iv, 12	VIII, iii, 28	Compare.
VII, iv, 13	VIII, iii, 29	Compare.
VII, iv, 14	VIII, iii, 30	
VII, iv, 15	VIII, iii, 31	
VII, iv, 16	VIII, iii, 33	Compare.
VII, iv, 17	VIII, iii, 32	Compare.
VII, iv, 18	VIII, iii, 13	Compare.
VII, iv, 19	VIII, iii, 14	
VII, iv, 20	VIII, iii, 15	Compare. Bhoja divides.
VII, iv, 21		
VII, iv, 22		
VII, iv, 23		
VII, iv, 24	VIII, iii, 16	
VII, iv, 25	VIII, iii, 17	See also Kāśikā.
VII, iv, 26	VIII, iii, 21	Compare.
VII, iv, 27		
VII, iv, 28		
VII, iv, 29		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iv, 30		
VII, iv, 31	VIII, iii, 36	
VII, iv, 32	VIII, iii, 36	See Vārtika 1.
VII, iv, 33	VIII, iii, 37	See Kāśikā.
VII, iv, 34	VIII, iii, 38	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 35	VIII, iii, 38	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 36	VIII, iii, 39	Compare.
VII, iv, 37	VIII, iii, 43	Compare.
VII, iv, 38	VIII, iii, 43	See Kāśikā.
VII, iv, 39	VIII, iii, 44	Compare. See also Kāśikā.
VII, iv, 40		
VII, iv, 41	VIII, iii, 45	
VII, iv, 42	VIII, iii, 46	
VII, iv, 43	VIII, iii, 47	Compare.
VII, iv, 44	VIII, iii, 40	
VII, iv, 45	VIII, iii, 42	Compare.
VII, iv, 46 } VII, iv, 47 }	VIII, iii, 48	See the Gaṇa.
VII, iv, 48	VIII, iii, 57	See also Kāśikā.
VII, iv, 49	VIII, iii, 58	
VII, iv, 50	VIII, iii, 60	
VII, iv, 51	VIII, iii, 61	Compare.
VII, iv, 52 } VII, iv, 53 }	VIII, iii, 65	Compare. Bhoja divides.
VII, iv, 54	VIII, iii, 66	Compare.
VII, iv, 55	VIII, iii, 67	
VII, iv, 56	VIII, iii, 68	Compare.
VII, iv, 57	VIII, iii, 69	
VII, iv, 58 } VII, iv, 59 }	VIII, iii, 70	Compare. Bhoja divides.
VII, iv, 60		
VII, iv, 61	VIII, iii, 64	Compare.
VII, iv, 62 } VII, iv, 63 }	VIII, iii, 72	See also Sūtra 70.
VII, iv, 64	VIII, iii, 73	
VII, iv, 65	VIII, iii, 75	Compare.
VII, iv, 66	VIII, iii, 76	Compare.
VII, iv, 67	VIII, iii, 77	Compare.
VII, iv, 68	VIII, iii, 80, 81	Compare both.
VII, iv, 69	VIII, iii, 82	Compare.
VII, iv, 70	VIII, iii, 82	See the Kāśikā.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iv, 71	VIII, iii, 83	Compare.
VII, iv, 72	VIII, iii, 84	Compare.
VII, iv, 73	VIII, iii, 85	Compare.
VII, iv, 74	VIII, iii, 86	Compare.
VII, iv, 75	VIII, iii, 87	Compare.
VII, iv, 76	VIII, iii, 88	Compare.
VII, iv, 77	VIII, iii, 88	See Kāśikā.
VII, iv, 78 } VII, iv, 79 }	VIII, iii, 89	Bhoja divides.
VII, iv, 80	VIII, iii, 90	Compare.
VII, iv, 81	VIII, iii, 92	
VII, iv, 82	VIII, iii, 93	
VII, iv, 83	VIII, iii, 94	Compare.
VII, iv, 84	VIII, iii, 95	Compare.
VII, iv, 85	VIII, iii, 91	Compare.
VII, iv, 86	VIII, iii, 96	Compare.
VII, iv, 87 } VII, iv, 88 }	VIII, iii, 97	Compare. Bhoja divides.
VII, iv, 89	VIII, iii, 97	See Kāśikā.
VII, iv, 90	VIII, iii, 99	Compare.
VII, iv, 91	VIII, iii, 100	Compare.
VII, iv, 92	VIII, iii, 101	Compare.
VII, iv, 93	VIII, iii, 101	See Kāśikā.
VII, iv, 94	VIII, iii, 102	Compare.
VII, iv, 95		
VII, iv, 96		
VII, iv, 97	VIII, iii, 111	Compare.
VII, iv, 98	VIII, iii, 112	
VII, iv, 99	VIII, iii, 113	
VII, iv, 100	VIII, iii, 114	Compare.
VII, iv, 101	VIII, iii, 115	Compare.
VII, iv, 102	VIII, iii, 116	Compare.
VII, iv, 103	VIII, iii, 117	
VII, iv, 104	VIII, iii, 118	
VII, iv, 105	VIII, iii, 78	Compare.
VII, iv, 106	VIII, iii, 79	Compare.
VII, iv, 107	VIII, iv, 1, 2	Compare both.
VII, iv, 108	VIII, iv, 3	Compare.
VII, iv, 109		
VII, iv, 110 } VII, iv, 111 }	VIII, iv, 4	Bhoja divides and adds.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iv, 112	VIII, iv, 5	
VII, iv, 113	VIII, iv, 6	See Kāśikā.
VII, iv, 114	VIII, iv, 7	Compare.
VII, iv, 115		
VII, iv, 116	VIII, iv, 8	Compare.
VII, iv, 117	VIII, iv, 9	Compare.
VII, iv, 118	VIII, iv, 10	Compare.
VII, iv, 119	VIII, iv, 10	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 120	VIII, iv, 11	Compare.
VII, iv, 121	VIII, iv, 11	Compare.
VII, iv, 122	VIII, iv, 12	Compare.
VII, iv, 123	VIII, iv, 13	
VII, iv, 124	VIII, iv, 14	Compare.
VII, iv, 125	VIII, iv, 15	Compare.
VII, iv, 126	VIII, iv, 17	Compare.
VII, iv, 127	VIII, iv, 18	Compare.
VII, iv, 128	VIII, iv, 19	Compare.
VII, iv, 129	VIII, iv, 20	Compare.
VII, iv, 130	VIII, iv, 21	Compare.
VII, iv, 131	VIII, iv, 22	Compare.
VII, iv, 132	VIII, iv, 23	
VII, iv, 133	VIII, iv, 24, 25	Compare both. Bhoja combines.
VII, iv, 134	VIII, iv, 29	
VII, iv, 135	VIII, iv, 29	See the Vārtika.
VII, iv, 136	VIII, iv, 29	See Kāśikā.
VII, iv, 137	VIII, iv, 30	Compare.
VII, iv, 138	VIII, iv, 31	Compare.
VII, iv, 139	VIII, iv, 32	Compare.
VII, iv, 140	VIII, iv, 33	Compare.
VII, iv, 141	VIII, iv, 34	Compare.
VII, iv, 142	VIII, iv, 35	Compare.
VII, iv, 143	VIII, iv, 36	Compare.
VII, iv, 144	VIII, iv, 37	
VII, iv, 145	VIII, iv, 38	Compare.
VII, iv, 146	VIII, iv, 38	See Kāśikā.
VII, iv, 147		
VII, iv, 148	VIII, iv, 39	See the Gaṇa.
VII, iv, 149 } VII, iv, 150 }	VIII, iv, 39	See the Gaṇa. Bhoja divides.
VII, iv, 151	VIII, iv, 40, 41	Compare both.
VII, iv, 152	VIII, iv, 42	Bhoja combines the Vārtika also.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VII, iv, 153	VIII, iv, 43	
VII, iv, 154	VIII, iv, 44	
VII, iv, 155 } VII, iv, 156 }	VIII, iv, 45	Compare both.
VII, iv, 157	VIII, iv, 46	
VII, iv, 158	VIII, iv, 47	Compare.
VII, iv, 159	VIII, iv, 47	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 160	VIII, iv, 47	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 161	VIII, iv, 48	Compare.
VII, iv, 162	VIII, iv, 48	Compare.
VII, iv, 163	VIII, iv, 49	Compare.
VII, iv, 164	VIII, iv, 53	
VII, iv, 165	VIII, iv, 54, 55	Compare both.
VII, iv, 166	VIII, iv, 56	Compare.
VII, iv, 167	VIII, iv, 57	
VII, iv, 168	VIII, iv, 58	Compare.
VII, iv, 169	VIII, iv, 59	Compare.
VII, iv, 170	VIII, iv, 60	
VII, iv, 171	VIII, iv, 61	Compare.
VII, iv, 172	VIII, iv, 61	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 173	VIII, iv, 64	Compare.
VII, iv, 174	VIII, iv, 65	Compare.
VII, iv, 175	VIII, iv, 62	Compare.
VII, iv, 176	VIII, iv, 63	Compare.
VII, iv, 177	VIII, iii, 28	See the Vārtika in the Kāśikā.
VII, iv, 178		

VIII, i, 1		
VIII, i, 2	I, i, 11 and 13.	Bhoja combines.
VIII, i, 3	I, i, 19	Compare.
VIII, i, 4		
VIII, i, 5	I, iv, 81	
VIII, i, 6	I, iv, 82	
VIII, i, 7	I, iv, 60	See Vārtika 2.
VIII, i, 8		
VIII, i, 9	III, i, 8	See the Vārtika in the Kāśikā.
VIII, i, 10	III, i, 34	Compare.
VIII, i, 11 } VIII, i, 12 } VIII, i, 13 }	III, i, 42	Compare. Bhoja divides.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, i, 14	II, iv, 80	Compare.
VIII, i, 15	III, i, 50	Compare.
VIII, i, 16	III, i, 51	
VIII, i, 17	III, i, 59	Compare.
VIII, i, 18	III, i, 86	Compare.
VIII, i, 19	III, i, 86	Compare Vārtika 1.
VIII, i, 20	III, i, 86	Compare Vārtika 2.
VIII, i, 21		
VIII, i, 22	III, i, 83	Compare.
VIII, i, 23	III, i, 113	Compare.
VIII, i, 24	III, i, 123	Compare.
VIII, i, 25		
VIII, i, 26	III, i, 27	Compare.
VIII, i, 27	III, i, 63	Compare.
VIII, i, 28	III, i, 64	
VIII, i, 29	III, i, 65	
VIII, i, 30	III, i, 66	
VIII, i, 31	III, i, 67	
VIII, i, 32	III, i, 71	Compare.
VIII, i, 33		
VIII, i, 34	III, i, 72 and 73	Compare.
VIII, i, 35	III, i, 86	Compare.
VIII, i, 36	III, i, 106	
VIII, i, 37	III, i, 107	
VIII, i, 38	III, i, 137	Compare.
VIII, i, 39	III, i, 139	Compare Vārtika 4.
VIII, i, 40	III, i, 170	Compare.
VIII, i, 41 }	III, i, 171	Compare. Bhoja divides.
VIII, i, 42 }		
VIII, i, 43	III, iii, 35	See the Vārtika in the Kāśikā.
VIII, i, 44		
VIII, i, 45	III, iii, 129	Compare.
VIII, i, 46	III, iv, 6	Compare.
VIII, i, 47	III, iv, 7	
VIII, i, 48	III, iv, 8	
VIII, i, 49	III, iv, 14	
VIII, i, 50	III, iv, 15	Compare.
VIII, i, 51 }	III, iv, 9	Compare. Bhoja divides.
VIII, i, 52 }		
VIII, i, 53	III, iv, 11	Compare.
VIII, i, 54		

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, i, 55	III, iv, 10	
VIII, i, 56	III, iv, 12	
VIII, i, 57	III, iv, 13	
VIII, i, 58	III, iv, 16	
VIII, i, 59	III, iv, 17	
VIII, i, 60	III, iv, 94	Compare.
VIII, i, 61	III, iv, 95	
VIII, i, 62	III, iv, 96	
VIII, i, 63	III, iv, 97	
VIII, i, 64	III, iv, 98	
VIII, i, 65	VII, i, 40	
VIII, i, 66	VII, i, 41	
VIII, i, 67	VII, i, 6	Compare.
VIII, i, 68	VII, i, 42	Compare.
VIII, i, 69	VII, i, 43	Compare.
VIII, i, 70	VII, i, 44, 45	Bhoja combines.
VIII, i, 71	VII, i, 45	See the Kāśikā.
VIII, i, 72	VII, i, 46	See the Kāśikā.
VIII, i, 73	VII, i, 39	
VIII, i, 74	VII, i, 39	See the Vārtika.
VIII, i, 75	VII, i, 10	Compare.
VIII, i, 76	VII, i, 56	Compare.
VIII, i, 77	VII, i, 57	
VIII, i, 78	VII, i, 50	
VIII, i, 79		
VIII, i, 80		
VIII, i, 81	II, iii, 58, 60	Compare. Bhoja combines.
VIII, i, 82	II, iii, 61	Compare.
VIII, i, 83	II, iii, 63	Compare.
VIII, i, 84	III, iv, 13	Compare.
VIII, i, 85		
VIII, i, 86	III, iv, 62	Compare.
VIII, i, 87		
VIII, i, 88	I, ii, 61	Compare.
VIII, i, 89	I, ii, 62	
VIII, i, 90	I, ii, 28	Compare.
VIII, i, 91	IV, i, 30	See the Gaṇa.
VIII, i, 92	IV, i, 31	Compare. See also the Vārtika in Kāśikā.
VIII, i, 93	IV, i, 32	Compare.
VIII, i, 94	IV, i, 49	See Vārtika 5.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, i, 95	IV, i, 45	See the Gaṇa.
VIII, i, 96	IV, i, 45	See the Kāśikā.
VIII, i, 97	IV, i, 47	Compare. See the Kāśikā.
VIII, i, 98	IV, i, 59	Compare.
VIII, i, 99	IV, i, 61	
VIII, i, 100	IV, i, 62	Compare.
VIII, i, 101	IV, i, 71	Compare. See also the Vārtika.
VIII, i, 102		
VIII, i, 103		
VIII, i, 104		
VIII, i, 105		
VIII, i, 106	IV, iii, 18, 20	Compare both.
VIII, i, 107		
VIII, i, 108	IV, iii, 134	Compare. See the Kāśikā.
VIII, i, 109	IV, iii, 136	Compare. See the Kāśikā.
VIII, i, 110	IV, iv, 98	Compare.
VIII, i, 111	IV, iv, 105, 106	Compare both.
VIII, i, 112		
VIII, i, 113	IV, iv, 111	Compare.
VIII, i, 114	IV, iv, 113	Compare.
VIII, i, 115	IV, iv, 114	
VIII, i, 116	IV, iv, 115	
VIII, i, 117	IV, iv, 116, 117	Compare both.
VIII, i, 118	IV, iv, 118	
VIII, i, 119	IV, iv, 125	
VIII, i, 120	IV, iv, 126	
VIII, i, 121	IV, iv, 127	Compare.
VIII, i, 122	IV, iv, 128	
VIII, i, 123	IV, iv, 128	See Vārtika 2.
VIII, i, 124	IV, iv, 129	
VIII, i, 125		
VIII, i, 126	IV, iv, 130	
VIII, i, 127	IV, iv, 131	
VIII, i, 128	IV, iv, 132	
VIII, i, 129	IV, iv, 133	
VIII, i, 130	IV, iv, 134	
VIII, i, 131	IV, iv, 135	
VIII, i, 132	IV, iv, 136	
VIII, i, 133 } VIII, i, 134 }	IV, iv, 137	Compare. Bhoja adds.
VIII, i, 135	IV, iv, 138	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, i, 136	IV, iv, 139	
VIII, i, 137	IV, iv, 140	
VIII, i, 138	IV, iv, 140	See Vārtika 1.
VIII, i, 139	IV, iv, 141	
VIII, i, 140	IV, iv, 143	Compare.
VIII, i, 141	V, i, 57	
VIII, i, 142	V, i, 60, 61	Compare both.
VIII, i, 143	V, i, 91	Compare.
VIII, i, 144	V, i, 92	
VIII, i, 145	V, i, 104, 106	Bhoja combines both.
VIII, i, 146	V, i, 118	Compare.
VIII, i, 147	V, ii, 39	Compare Vārtika 1.
VIII, i, 148	V, ii, 49	Compare.
VIII, i, 149	V, ii, 50	Compare.
VIII, i, 150	V, ii, 109	Compare Vārtika 2.
VIII, i, 151	V, ii, 122	Compare Vārtika 1.
VIII, i, 152	V, ii, 122	See Kāśikā.
VIII, i, 153		
VIII, i, 154		
VIII, i, 155		
VIII, i, 156		
VIII, i, 157		
VIII, i, 158		
VIII, i, 159	V, iv, 30	Compare Bhāṣya on Vārtika 6.
VIII, i, 160	V, iv, 25	See the Vārtika in the Kāśikā.
VIII, i, 161	IV, iii, 118	See the Gaṇa.
VIII, i, 162	V, iv, 25	See the last Vārtika in the Kāśikā.
VIII, i, 163	V, iv, 30	See Bhāṣya on Vārtika 5.
VIII, i, 164		
VIII, i, 165		
VIII, i, 166		
VIII, i, 167		
VIII, i, 168	V, iv, 103	Compare.
VIII, i, 169	V, iv, 118	Compare.
VIII, i, 170	V, iv, 116	Compare Vārtikas 2 and 3.
VIII, i, 171 } VIII, i, 172 }	V, iv, 122, 123	Compare both.
VIII, i, 173	V, iv, 141	Compare.
VIII, i, 174	V, iv, 153	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, ii, 1	VI, i, 1	Compare.
VIII, ii, 2	VI, i, 7	
VIII, ii, 3	VI, i, 32	
VIII, ii, 4		
VIII, ii, 5		
VIII, ii, 6	VI, i, 35	
VIII, ii, 7	VI, i, 36	
VIII, ii, 8	VI, i, 52	Compare.
VIII, ii, 9	VI, i, 60, 62.	Compare both.
VIII, ii, 10	VI, i, 63	See also the Vārtika.
VIII, ii, 11	VI, i, 70	Compare.
VIII, ii, 12	VI, i, 73	Compare.
VIII, ii, 13	VI, i, 79	See also the Vārtika.
VIII, ii, 14	VI, i, 83	See also the Vārtika.
VIII, ii, 15	VI, i, 83	Compare.
VIII, ii, 16	VI, i, 84, 85.	Compare both.
VIII, ii, 17	VI, i, 85	See the Kāśikā.
VIII, ii, 18	VI, i, 85	See the Kāśikā.
VIII, ii, 19	VI, i, 115	Compare.
VIII, ii, 20	VI, i, 116	Compare.
VIII, ii, 21	VI, i, 117	Compare.
VIII, ii, 22 } VIII, ii, 23 }	VI, i, 118	Bhoja divides.
VIII, ii, 24	VI, i, 119	
VIII, ii, 25	VI, i, 120	
VIII, ii, 26	VI, i, 121	
VIII, ii, 27	VI, i, 127	See the Vārtika in the Kāśikā.
VIII, ii, 28	VI, i, 126	Compare.
VIII, ii, 29	VI, i, 132, 33.	Compare both.
VIII, ii, 30		
VIII, ii, 31	VI, iii, 33	Compare.
VIII, ii, 32	VI, iii, 63	Compare.
VIII, ii, 33	VI, iii, 70	See the Vārtika in the Kāśikā.
VIII, ii, 34	VI, iii, 76	Compare.
VIII, ii, 35	VI, iii, 84	Compare.
VIII, ii, 36	VI, iii, 113	Compare.
VIII, ii, 37	VI, iii, 126	Compare.
VIII, ii, 38	VI, iii, 131	
VIII, ii, 39	VI, iii, 132	Compare.
VIII, ii, 40		
VIII, ii, 41	VI, iii, 133	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, ii, 42	VI, iii, 134	
VIII, ii, 43	VI, iii, 135	
VIII, ii, 44	VI, iii, 136	
VIII, ii, 45	VI, iv, 3, 4	Compare both.
VIII, ii, 46	VI, iv, 9	Compare.
VIII, ii, 47		
VIII, ii, 48	VI, iv, 53	
VIII, ii, 49	VI, iv, 54	
VIII, ii, 50	VI, iv, 55	Compare.
VIII, ii, 51	VI, iv, 58	Compare.
VIII, ii, 52	VI, iv, 75	Compare.
VIII, ii, 53	VI, iv, 72, 73.	Compare both.
VIII, ii, 54	VI, iv, 73, 77.	See also Vārtika on 77.
VIII, ii, 55	VI, iv, 86	Compare.
VIII, ii, 56	VI, iv, 99	Compare.
VIII, ii, 57	VI, iv, 100	
VIII, ii, 58	VI, iv, 102	Compare.
VIII, ii, 59	VI, iv, 103	
VIII, ii, 60	VI, iv, 106	Compare.
VIII, ii, 61	VI, iv, 120	See the Kāśikā.
VIII, ii, 62		
VIII, ii, 63	VI, iv, 154	Compare.
VIII, ii, 64	VI, iv, 141	
VIII, ii, 65	VI, iv, 162	Compare.
VIII, ii, 66	VI, iv, 175	Compare.
VIII, ii, 67	VII, i, 38	Compare.
VIII, ii, 68	VII, i, 47	
VIII, ii, 69	VII, i, 48	Compare.
VIII, ii, 70	VII, i, 49	Compare.
VIII, ii, 71	VII, i, 76	Compare.
VIII, ii, 72	VII, i, 77	
VIII, ii, 73	VII, i, 83	Compare.
VIII, ii, 74	VII, i, 100	
VIII, ii, 75		
VIII, ii, 76		
VIII, ii, 77	VII, ii, 31	Compare.
VIII, ii, 78	VII, ii, 32	Compare.
VIII, ii, 79	VII, ii, 33	
VIII, ii, 80	VII, ii, 34	Compare.
VIII, ii, 81	VII, ii, 64	Compare.
VIII, ii, 82	VII, ii, 69	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, ii, 83	VII, iii, 70	Compare.
VIII, ii, 84	VII, iii, 81	Compare.
VIII, ii, 85 } VIII, ii, 86 }	VII, iii, 95	Compare for both.
VIII, ii, 87	VII, iii, 97	Compare.
VIII, ii, 88		
VIII, ii, 89	VII, iv, 10	See the Kāśikā.
VIII, ii, 90		
VIII, ii, 91		
VIII, ii, 92		
VIII, ii, 93	VII, iv, 35	Compare.
VIII, ii, 94	VII, iv, 36	Compare.
VIII, ii, 95	VII, iv, 37	
VIII, ii, 96	VII, iv, 38	
VIII, ii, 97	VII, iv, 39	Compare.
VIII, ii, 98	VII, iv, 44	Compare.
VIII, ii, 99	VII, iv, 45	Compare.
VIII, ii, 100		
VIII, ii, 101	VII, iv, 64	Compare.
VIII, ii, 102 } VIII, ii, 103 }	VII, iv, 65	Bhoja divides.
VIII, ii, 104	VII, iv, 74	Compare.
VIII, ii, 105	VIII, i, 6	Compare.
VIII, ii, 106	VIII, ii, 3	See the Vārtika in the Kāśikā.
VIII, ii, 107	VIII, ii, 15	Compare.
VIII, ii, 108	VIII, ii, 16	
VIII, ii, 109	VIII, ii, 17	
VIII, ii, 110	VIII, ii, 17	See the Vārtika.
VIII, ii, 111	VIII, ii, 32	Compare Vārtika 1.
VIII, ii, 112	VIII, ii, 61	Compare.
VIII, ii, 113 } VIII, ii, 114 }	VIII, ii, 67	Compare for both.
VIII, ii, 115	VIII, ii, 70	Compare.
VIII, ii, 116	VIII, ii, 71	
VIII, ii, 117		
VIII, ii, 118	VIII, ii, 102	See also the Kāśikā.
VIII, ii, 119	VIII, ii, 87	
VIII, ii, 120	VIII, ii, 88	
VIII, ii, 121	VIII, ii, 90	
VIII, ii, 122		
VIII, ii, 123	VIII, ii, 89	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, ii, 124	VIII, ii, 91	Compare.
VIII, ii, 125	VIII, ii, 92	Compare Vārtika 2.
VIII, ii, 126	VIII, iii, 1	Compare.
VIII, ii, 127	VIII, iii, 7, 8	Compare both.
VIII, ii, 128	VIII, iii, 9	Compare.
VIII, ii, 129	VIII, iii, 11	
VIII, ii, 130	VIII, iii, 49	Compare.
VIII, ii, 131	VIII, iii, 50	Compare.
VIII, ii, 132	VIII, iii, 51	
VIII, ii, 133	VIII, iii, 52	Compare.
VIII, ii, 134	VIII, iii, 53	
VIII, ii, 135	VIII, iii, 54	
VIII, ii, 136	VIII, iii, 56	Compare.
VIII, ii, 137	VIII, iii, 101	Compare.
VIII, ii, 138	VIII, iii, 102	Compare.
VIII, ii, 139	VIII, iii, 104	
VIII, ii, 140	VIII, iii, 103	Compare.
VIII, ii, 141	VIII, iii, 105	
VIII, ii, 142	VIII, iii, 106	
VIII, ii, 143	VIII, iii, 107	Compare.
VIII, ii, 144	VIII, iii, 108	Compare.
VIII, ii, 145		
VIII, ii, 146	VIII, iii, 117	Compare.
VIII, ii, 147		
VIII, ii, 148	VIII, iv, 26	Compare.
VIII, ii, 149	VIII, iv, 27	Compare.
<hr/>		
VIII, iii, 1	VI, i, 158	See Vārtika.
VIII, iii, 2	VI, i, 158	See Vārtika.
VIII, iii, 3	VI, i, 158	See Vārtika.
VIII, iii, 4		
VIII, iii, 5	VI, i, 158	
VIII, iii, 6		
VIII, iii, 7	VI, i, 158	See Kaśikā.
VIII, iii, 8		
VIII, iii, 9	VI, iv, 146	Compare.
VIII, iii, 10		
VIII, iii, 11		
VIII, iii, 12		
VIII, iii, 13		

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 14		
VIII, iii, 15	VI, i, 159	
VIII, iii, 16	VI, i, 160	
VIII, iii, 17		
VIII, iii, 18	VI, i, 160	See Kāśikā.
VIII, iii, 19		
VIII, iii, 20	VI, i, 160	See Kāśikā.
VIII, iii, 21		
VIII, iii, 22		
VIII, iii, 23		
VIII, iii, 24		
VIII, iii, 25		
VIII, iii, 26		
VIII, iii, 27		
VIII, iii, 28		
VIII, iii, 29	VI, i, 163	
VIII, iii, 30	VI, i, 164	
VIII, iii, 31	VI, i, 165	
VIII, iii, 32		
VIII, iii, 33		
VIII, iii, 34		
VIII, iii, 35	VI, i, 166	
VIII, iii, 36		
VIII, iii, 37	VI, i, 167	
VIII, iii, 38	VI, i, 168	Compare.
VIII, iii, 39	VI, i, 169	Compare.
VIII, iii, 40	VI, i, 170	Compare.
VIII, iii, 41	VI, i, 171	See Kāśikā.
VIII, iii, 42	VI, i, 171	Compare.
VIII, iii, 43	VI, i, 172	Compare.
VIII, iii, 44		
VIII, iii, 45	VI, i, 173	Compare.
VIII, iii, 46	VI, i, 173	See Vārtika.
VIII, iii, 47	VI, i, 174	
VIII, iii, 48	VI, i, 175	
VIII, iii, 49	VI, i, 176	Compare.
VIII, iii, 50	VI, i, 174	See Kāśikā.
VIII, iii, 51	VI, i, 177	Compare.
VIII, iii, 52	VI, i, 178	
VIII, iii, 53	VI, i, 179	Compare.
VIII, iii, 54	VI, i, 180	

APPENDIX 1

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 55	VI, i, 181	Compare.
VIII, iii, 56	VI, i, 182	Compare.
VIII, iii, 57	VI, i, 183	
VIII, iii, 58	VI, i, 184	Compare.
VIII, iii, 59	VI, i, 185	—
VIII, iii, 60	VI, i, 186	Compare.
VIII, iii, 61		
VIII, iii, 62		
VIII, iii, 63	VI, i, 187	Compare.
VIII, iii, 64	VI, i, 187	See Vārtika.
VIII, iii, 65	VI, i, 188	
VIII, iii, 66	VI, i, 189	Compare.
VIII, iii, 67	VI, i, 190	
VIII, iii, 68	VI, i, 192	Compare.
VIII, iii, 69	VI, i, 192, 193.	Compare both.
VIII, iii, 70		
VIII, iii, 71		
VIII, iii, 72	VI, i, 194	Compare.
VIII, iii, 73	VI, i, 195	Compare.
VIII, iii, 74	VI, i, 195	See Kāśikā.
VIII, iii, 75	VI, i, 196	Compare.
VIII, iii, 76	VI, i, 197	Compare.
VIII, iii, 77	VI, i, 198	
VIII, iii, 78	VI, i, 199	
VIII, iii, 79	VI, i, 191	See Vārtika.
VIII, iii, 80	VI, i, 200	
VIII, iii, 81	VI, i, 201	
VIII, iii, 82	VI, i, 202	Compare.
VIII, iii, 83 }	VI, i, 203	See the Gaṇa.
VIII, iii, 84 }		
VIII, iii, 85	VI, i, 203	See Kāśikā.
VIII, iii, 86	VI, i, 205	Compare.
VIII, iii, 87	VI, i, 206	
VIII, iii, 88	VI, i, 207	
VIII, iii, 89	VI, i, 208	Compare.
VIII, iii, 90	VI, i, 209	Compare.
VIII, iii, 91	VI, i, 210	
VIII, iii, 92	VI, i, 211	
VIII, iii, 93	VI, i, 212	
VIII, iii, 94	VI, i, 213	See also Kāśikā.
VIII, iii, 95	VI, i, 214	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 96	VI, i, 215	Compare.
VIII, iii, 97	VI, i, 216	Compare.
VIII, iii, 98	VI, i, 217	Compare.
VIII, iii, 99	VI, i, 218	Compare.
VIII, iii, 100	IV, iv, 108	Compare.
VIII, iii, 101	IV, iv, 109	Compare.
VIII, iii, 102		
VIII, iii, 103		
VIII, iii, 104		
VIII, iii, 105 } VIII, iii, 106 }	VI, i, 219	Compare for both.
VIII, iii, 107	VI, i, 220, 221	Compare both.
VIII, iii, 108	VI, i, 222	Compare.
VIII, iii, 109		
VIII, iii, 110	{ Phit Sūtra I, 2	
VIII, iii, 111	I, 3	
VIII, iii, 112	I, 4	
VIII, iii, 113	I, 5	
VIII, iii, 114	I, 6	
VIII, iii, 115	I, 7	
VIII, iii, 116	I, 8	
VIII, iii, 117	I, 9	
VIII, iii, 118	I, 10	
VIII, iii, 119	I, 11	
VIII, iii, 120	I, 12	
VIII, iii, 121	I, 13	
VIII, iii, 122	I, 14	
VIII, iii, 123	I, 15	
VIII, iii, 124		
VIII, iii, 125	I, 16	
VIII, iii, 126	I, 17	
VIII, iii, 127	I, 18	
VIII, iii, 128	I, 19	
VIII, iii, 129	I, 20	Compare.
VIII, iii, 130	I, 21	Compare.
VIII, iii, 131	I, 22	
VIII, iii, 132	I, 23	
VIII, iii, 133	II, 1	
VIII, iii, 134	II, 2	
VIII, iii, 135	II, 3	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 136	II, 4	
VIII, iii, 137	II, 5	
VIII, iii, 138	II, 7	Compare.
VIII, iii, 139	II, 8	Compare.
VIII, iii, 140	II, 9	
VIII, iii, 141	II, 10	
VIII, iii, 142 } VIII, iii, 143 }	II, 11	
VIII, iii, 144	II, 12	
VIII, iii, 145	II, 13	
VIII, iii, 146	II, 14	
VIII, iii, 147	II, 15	
VIII, iii, 148	II, 16	
VIII, iii, 149	II, 17	
VIII, iii, 150	II, 18	
VIII, iii, 151	II, 19	
VIII, iii, 152	II, 20	
VIII, iii, 153	II, 21	
VIII, iii, 154	II, 22	
VIII, iii, 155	II, 23	
VIII, iii, 156	II, 24	Compare.
VIII, iii, 157	II, 25	
VIII, iii, 158	II, 26	
VIII, iii, 159	III, 1	
VIII, iii, 160	III, 2	
VIII, iii, 161	III, 3	
VIII, iii, 162	III, 4	Compare.
VIII, iii, 163	III, 5	
VIII, iii, 164	III, 6	
VIII, iii, 165	III, 7	
VIII, iii, 166	III, 8	Compare.
VIII, iii, 167	III, 9	
VIII, iii, 168	III, 10	
VIII, iii, 169	III, 11	
VIII, iii, 170	III, 12	
VIII, iii, 171	III, 13	
VIII, iii, 172	III, 14	
VIII, iii, 173	III, 15	
VIII, iii, 174	III, 16	Compare.
VIII, iii, 175	III, 17	Compare.
VIII, iii, 176	III, 18	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 177	III, 19	
VIII, iii, 178	IV, 1	
VIII, iii, 179	IV, 2	Compare.
VIII, iii, 180	IV, 3	
VIII, iii, 181	IV, 4	
VIII, iii, 182	IV, 5	
VIII, iii, 183	IV, 6	
VIII, iii, 184	IV, 7	
VIII, iii, 185	IV, 8	
VIII, iii, 186	IV, 9	
VIII, iii, 187	IV, 10	
VIII, iii, 188	IV, 11	
VIII, iii, 189	IV, 12	
VIII, iii, 190	IV, 13	
VIII, iii, 191	IV, 14	
VIII, iii, 192	IV, 15	
VIII, iii, 193	IV, 16	
VIII, iii, 194	IV, 17	
VIII, iii, 195	IV, 18	Compare.
VIII, iii, 196	IV, 19	
VIII, iii, 197	VIII, i, 21	Compare.
VIII, iii, 198	VIII, i, 19	Compare.
VIII, iii, 199 } VIII, iii, 200 }	VIII, i, 27	Compare. See also Gaṇa.
VIII, iii, 201	VIII, i, 28	
VIII, iii, 202	VIII, i, 29	
VIII, iii, 203	VIII, i, 30	
VIII, iii, 204	VIII, i, 31	
VIII, iii, 205	VIII, i, 32	
VIII, iii, 206	VIII, i, 33	
VIII, iii, 207	VIII, i, 34	
VIII, iii, 208	VIII, i, 35	
VIII, iii, 209	VIII, i, 42	Compare.
VIII, iii, 210	VIII, i, 40	
VIII, iii, 211	VIII, i, 37	Compare.
VIII, iii, 212	VIII, i, 39	
VIII, iii, 213	VIII, i, 36	
VIII, iii, 214	VIII, i, 38	
VIII, iii, 215	VIII, i, 41	Compare.
VIII, iii, 216	VIII, i, 43	Compare.
VIII, iii, 217	VIII, i, 47	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 218	VIII, i, 49	Compare.
VIII, iii, 219	VIII, i, 48	
VIII, iii, 220	VIII, i, 44	
VIII, iii, 221	VIII, i, 45	Compare.
VIII, iii, 222		
VIII, iii, 223		
VIII, iii, 224	VIII, i, 46	
VIII, iii, 225	VIII, i, 51	
VIII, iii, 226	VIII, i, 52	Compare.
VIII, iii, 227	VIII, i, 53	Compare.
VIII, iii, 228	VIII, i, 54	
VIII, iii, 229	VIII, i, 55	
VIII, iii, 230	VIII, i, 56	
VIII, iii, 231	VIII, i, 57	Compare.
VIII, iii, 232	VIII, i, 58	See Gaṇa.
VIII, iii, 233	VIII, i, 59	Compare.
VIII, iii, 234	VIII, i, 60	
VIII, iii, 235	VIII, i, 61	
VIII, iii, 236	VIII, i, 62	Compare.
VIII, iii, 237	VIII, i, 63	Compare.
VIII, iii, 238	VIII, i, 64	Compare.
VIII, iii, 239	VIII, i, 65	Compare.
VIII, iii, 240 } VIII, iii, 241 }	VIII, i, 67	Compare. See also the Gaṇa.
VIII, iii, 242		
VIII, iii, 243	VIII, i, 68	Compare.
VIII, iii, 244	VIII, i, 69	Compare.
VIII, iii, 245		
VIII, iii, 246	VIII, i, 70	
VIII, iii, 247	VIII, i, 71	Compare.
VIII, iii, 248		
VIII, iii, 249	II, i, 2	Compare.
VIII, iii, 250		
VIII, iii, 251		
VIII, iii, 252		
VIII, iii, 253	I, ii, 33	
VIII, iii, 254	I, ii, 34	
VIII, iii, 255	I, ii, 35	Compare.
VIII, iii, 256	I, ii, 36	Compare.
VIII, iii, 257	I, ii, 39	
VIII, iii, 258	I, ii, 40	

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iii, 259	I, ii, 37	Compare.
VIII, iii, 260	I, ii, 38	Compare.
VIII, iii, 261		
VIII, iii, 262		
VIII, iii, 263		
<hr/>		
VIII, iv, 1	V, iv, 68	Compare.
VIII, iv, 2	VI, ii, 1	
VIII, iv, 3	VI, ii, 2	Compare. See also Vārtika.
VIII, iv, 4	VI, ii, 2	See Kāśikā.
VIII, iv, 5	VI, ii, 3	Compare.
VIII, iv, 6	VI, ii, 4	
VIII, iv, 7	VI, ii, 12	Compare.
VIII, iv, 8	VI, ii, 5	Compare.
VIII, iv, 9	VI, ii, 6	
VIII, iv, 10	VI, ii, 7	Compare.
VIII, iv, 11	VI, ii, 8	
VIII, iv, 12	VI, ii, 9	
VIII, iv, 13	VI, ii, 10	
VIII, iv, 14	VI, ii, 11	
VIII, iv, 15	VI, ii, 13	
VIII, iv, 16	VI, ii, 14	
VIII, iv, 17	VI, ii, 15	
VIII, iv, 18	VI, ii, 16	
VIII, iv, 19	VI, ii, 17	
VIII, iv, 20	VI, ii, 19	Compare.
VIII, iv, 21	VI, ii, 18	
VIII, iv, 22	VI, ii, 20	
VIII, iv, 23	VI, ii, 21	
VIII, iv, 24	VI, ii, 22	
VIII, iv, 25	VI, ii, 23	
VIII, iv, 26	VI, ii, 24	See the Gaṇa.
VIII, iv, 27	VI, ii, 29	
VIII, iv, 28	VI, ii, 30	Compare.
VIII, iv, 29	VI, ii, 31	
VIII, iv, 30	VI, ii, 25	
VIII, iv, 31	VI, ii, 26	Compare.
VIII, iv, 32	VI, ii, 27	
VIII, iv, 33	VI, ii, 28	
VIII, iv, 34	VI, ii, 38	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iv, 35	VI, ii, 39	
VIII, iv, 36	VI, ii, 57	Compare.
VIII, iv, 37	VI, ii, 58	
VIII, iv, 38	VI, ii, 59	
VIII, iv, 39	VI, ii, 60	
VIII, iv, 40	VI, ii, 62	Compare.
VIII, iv, 41	VI, ii, 63	
VIII, iv, 42	VI, ii, 61	
VIII, iv, 43	VI, ii, 46	Compare.
VIII, iv, 44	VI, ii, 47	See Vārtika.
VIII, iv, 45	VI, ii, 48	
VIII, iv, 46	VI, ii, 49	
VIII, iv, 47	VI, ii, 50	
VIII, iv, 48	VI, ii, 51	Compare.
VIII, iv, 49	VI, ii, 52	
VIII, iv, 50	VI, ii, 53	
VIII, iv, 51	VI, ii, 54	Compare.
VIII, iv, 52	VI, ii, 55	
VIII, iv, 53	VI, ii, 56	
VIII, iv, 54	VI, ii, 40	
VIII, iv, 55	VI, ii, 41	
VIII, iv, 56	VI, ii, 42	Bhoja divides.
VIII, iv, 57		
VIII, iv, 58		
VIII, iv, 59	VI, ii, 42	See Vārtika.
VIII, iv, 60	VI, ii, 43	Compare.
VIII, iv, 61	VI, ii, 44	
VIII, iv, 62	VI, ii, 45	
VIII, iv, 63	VI, ii, 33	
VIII, iv, 64	VI, ii, 34	
VIII, iv, 65	VI, ii, 35	
VIII, iv, 66	VI, ii, 37	Bhoja divides ; he has many additions also.
VIII, iv, 67		
VIII, iv, 68		
VIII, iv, 69	VI, ii, 36	
VIII, iv, 70	VI, ii, 37	See Kāśikā.
VIII, iv, 71	VI, ii, 32	
VIII, iv, 72	VI, ii, 64	Compare.
VIII, iv, 73	VI, ii, 65	Compare.
VIII, iv, 74	VI, ii, 66	Compare.
VIII, iv, 75	VI, ii, 67	Compare.

BHOJA—PĀṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iv, 76	VI, ii, 68	Compare.
VIII, iv, 77	VI, ii, 69	
VIII, iv, 78	VI, ii, 70	
VIII, iv, 79	VI, ii, 71	
VIII, iv, 80	VI, ii, 72	Compare.
VIII, iv, 81	VI, ii, 73	
VIII, iv, 82	VI, ii, 74	
VIII, iv, 83	VI, ii, 75	
VIII, iv, 84	VI, ii, 76	Compare.
VIII, iv, 85	VI, ii, 77	
VIII, iv, 86	VI, ii, 78	
VIII, iv, 87	VI, ii, 79	
VIII, iv, 88	VI, ii, 80	Compare.
VIII, iv, 89	VI, ii, 81	Compare.
VIII, iv, 90	VI, ii, 81	See Kāśikā.
VIII, iv, 91		
VIII, iv, 92		
VIII, iv, 93		
VIII, iv, 94		
VIII, iv, 95	VI, ii, 82	
VIII, iv, 96	VI, ii, 83	
VIII, iv, 97	VI, ii, 84	Compare.
VIII, iv, 98	VI, ii, 85	See Gaṇa.
VIII, iv, 99	VI, ii, 86	See Gaṇa.
VIII, iv, 100	VI, ii, 87	See Gaṇa.
VIII, iv, 101	VI, ii, 88	See Gaṇa.
VIII, iv, 102	VI, ii, 89	
VIII, iv, 103	VI, ii, 90	Compare.
VIII, iv, 104	VI, ii, 91	Compare.
VIII, iv, 105	VI, ii, 91	See Vārtika.
VIII, iv, 106	VI, ii, 93	Compare.
VIII, iv, 107	VI, ii, 94	
VIII, iv, 108	VI, ii, 95	
VIII, iv, 109	VI, ii, 96	Compare.
VIII, iv, 110	VI, ii, 97	
VIII, iv, 111	VI, ii, 98	Compare.
VIII, iv, 112	VI, ii, 99	
VIII, iv, 113	VI, ii, 100	Compare.
VIII, iv, 114	VI, ii, 101	
VIII, iv, 115	VI, ii, 102	
VIII, iv, 116	VI, ii, 103	Compare.

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iv, 117	VI, ii, 104	Compare.
VIII, iv, 118	VI, ii, 105	
VIII, iv, 119	VI, ii, 106	
VIII, iv, 120	VI, ii, 107, 108	Compare both. Bhoja combines.
VIII, iv, 121	VI, ii, 109	
VIII, iv, 122	VI, ii, 110	Compare.
VIII, iv, 123		
VIII, iv, 124	VI, ii, 111	
VIII, iv, 125	VI, ii, 112	
VIII, iv, 126	VI, ii, 113	Compare.
VIII, iv, 127	VI, ii, 114	Compare.
VIII, iv, 128	VI, ii, 115	
VIII, iv, 129	VI, ii, 116	
VIII, iv, 130	VI, ii, 117	
VIII, iv, 131	VI, ii, 118	See the Gaṇa.
VIII, iv, 132	VI, ii, 119	
VIII, iv, 133	VI, ii, 120	
VIII, iv, 134	VI, ii, 121	Compare.
VIII, iv, 135	VI, ii, 122	Compare.
VIII, iv, 136	VI, ii, 123	Compare.
VIII, iv, 137	VI, ii, 124	Compare.
VIII, iv, 138	VI, ii, 125	See the Gaṇa.
VIII, iv, 139	VI, ii, 126	Compare.
VIII, iv, 140	VI, ii, 127	
VIII, iv, 141	VI, ii, 128	Compare.
VIII, iv, 142	VI, ii, 129	
VIII, iv, 143	VI, ii, 130	
VIII, iv, 144	VI, ii, 131	
VIII, iv, 145	VI, ii, 132	
VIII, iv, 146	VI, ii, 133	
VIII, iv, 147	VI, ii, 134	See the Gaṇa.
VIII, iv, 148	VI, ii, 135	See the Gaṇa.
VIII, iv, 149	VI, ii, 136	
VIII, iv, 150	VI, ii, 137	
VIII, iv, 151	VI, ii, 138	
VIII, iv, 152	VI, ii, 140	Compare.
VIII, iv, 153	VI, ii, 141	
VIII, iv, 154	VI, ii, 142	Compare.
VIII, iv, 155		
VIII, iv, 156		
VIII, iv, 157	VI, ii, 144	

BHOJA—PAṆINI CONCORDANCE.

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iv, 158	VI, ii, 145	Compare.
VIII, iv, 159	VI, ii, 146	See the Gaṇa.
VIII, iv, 160	VI, ii, 146	See the Vārtika.
VIII, iv, 161	VI, ii, 148	
VIII, iv, 162	VI, ii, 147	Compare.
VIII, iv, 163	VI, ii, 147	See Kāśikā.
VIII, iv, 164		
VIII, iv, 165	VI, ii, 149	Compare.
VIII, iv, 166	VI, ii, 150	Compare.
VIII, iv, 167	VI, ii, 151	
VIII, iv, 168	VI, ii, 152	
VIII, iv, 169	VI, ii, 153	Compare.
VIII, iv, 170	VI, ii, 154	Compare.
VIII, iv, 171	VI, ii, 155	Compare.
VIII, iv, 172 }		
VIII, iv, 173 }		
VIII, iv, 174 }		
VIII, iv, 175 }	VI, ii, 160	See the Kāśikā and the Vārtikas therein.
VIII, iv, 176 }		
VIII, iv, 177 }		
VIII, iv, 178 }		
VIII, iv, 179	VI, ii, 161	Compare.
VIII, iv, 180	VI, ii, 162	Compare.
VIII, iv, 181	VI, ii, 163	
VIII, iv, 182	VI, ii, 164	Compare.
VIII, iv, 183	VI, ii, 165	Compare.
VIII, iv, 184	VI, ii, 165	See Vārtika.
VIII, iv, 185	VI, ii, 166	
VIII, iv, 186	VI, ii, 167	
VIII, iv, 187	VI, ii, 169	Compare.
VIII, iv, 188	VI, ii, 168	
VIII, iv, 189	VI, ii, 170	
VIII, iv, 190	VI, ii, 171	
VIII, iv, 191 }		
VIII, iv, 192 }	VI, ii, 197	Compare for both.
VIII, iv, 193	VI, ii, 198	Compare.
VIII, iv, 194	VI, ii, 199	Compare.
VIII, iv, 195	VI, ii, 199	See Vārtika.
VIII, iv, 196	VI, ii, 172	
VIII, iv, 197	VI, ii, 173	Compare.
VIII, iv, 198	VI, ii, 174	

APPENDIX I

BHOJA	PĀṆINI	REMARKS
VIII, iv, 199	VI, ii, 175	Compare.
VIII, iv, 200	VI, ii, 176	Compare.
VIII, iv, 201	VI, ii, 177	
VIII, iv, 202	VI, ii, 178	
VIII, iv, 203	VI, ii, 179	Compare.
VIII, iv, 204	VI, ii, 180, 181	Bhoja combines.
VIII, iv, 205	VI, ii, 182	Compare.
VIII, iv, 206	VI, ii, 183	
VIII, iv, 207	VI, ii, 184	Compare.
VIII, iv, 208	VI, ii, 184	See Kāṣikā.
VIII, iv, 209		
VIII, iv, 210		
VIII, iv, 211	VI, ii, 185	
VIII, iv, 212	VI, ii, 186	
VIII, iv, 213	VI, ii, 187	Compare.
VIII, iv, 214	VI, ii, 188	
VIII, iv, 215	VI, ii, 189	
VIII, iv, 216	VI, ii, 190	
VIII, iv, 217	VI, ii, 191	
VIII, iv, 218	VI, ii, 192	
VIII, iv, 219	VI, ii, 193	Compare. See also Gaṇa.
VIII, iv, 220		
VIII, iv, 221	VI, ii, 194	See the Gaṇa.
VIII, iv, 222	VI, ii, 195	
VIII, iv, 223	VI, ii, 196	Compare.
VIII, iv, 224	VIII, ii, 2	Compare.
VIII, iv, 225		
VIII, iv, 226	VIII, ii, 100	Compare.
VIII, iv, 227	VIII, ii, 103	Compare.
VIII, iv, 228	VIII, ii, 104	Compare.
VIII, iv, 229	VIII, ii, 6	Compare.
VIII, iv, 230	VIII, ii, 4	Compare.
VIII, iv, 231	VIII, ii, 6	Compare.
VIII, iv, 232		

APPENDIX II

CORRECTIONS AND EMENDATIONS.

—♦—

The corrections and emendations given below consists of corrections of misprints and suggestions, based upon the Aṣṭādhyāyī of Pāṇini, the Mahābhāṣya and the Kāśikā.

१. १. ८३ Read वृद्धिर्यस्याचा- १. १. ११० इञ् [उञ्] १. १. ११५ foot-note ३ thus:— A. मख्याति १. १. ११८ चवाहाहै १. १. १२६ Prefer the B reading in the foot-note. १. १. १८४ Read प्राक् पाशपः १. १. २०५ शमोऽदर्शने १. २. १२ Prefer the reading in the foot-note. १. ३. ४२ Read श्वेताश्वतर १. ३. ५२ नोपगान १. ३. ७३ श्लुवश्च १. ३. ११४ नुपसर्गात् १. ३. १४४ यानिरोधेषु १. ३. १५४ कृपि १. ३. १८२ चाय्यसमू १. ३. २२६ Read गस्थकन् १. ४. ३४ Prefer the reading in the foot-note. १. ४. ४० Read खरी [खारी] १. ४. १८४ अर्हः १. ४. २१६ सूर्य [सूय] १. ४. २२० जुचङ्गम्य १. ४. २३९ पापतिः २. १. १११ ङुङ्कु २. १. १२४ हभिचपोः २. २. ४६ उषेः २. २. १८४ रास्नासास्ना २. २. २०३ अजैस्तृणे	२. ३. ५४ Read शावशेरातौ २. ४. ३२ and ३४ Prefer the reading in the foot-notes. २. ४. १६१ Read रिञ्च वा २. ४. १७६ Prefer the reading in the foot-note. २. ४. १९४ Read चानहोरात्राणाम् २. ४. २०३ Prefer the reading in the foot-note. २. ४. २११ Read अयदि २. ४. २३५ वाग्ने २. ४. २६४ रुधा [रुध] ३. १. ७४ तपःकर्मकाच्च ३. १. १४० द्युद्भयो ३. १. २८४ व्यवहृपणोः ३. १. २९५ अकमे ३. १. ३०२ च [वा] ३. २. १०९ विचक्षण ३. २. ११६ जहि कर्मणा ३. २. १०९ तरुणा ३. ३. १३२ रात्राहानुवाकाः ३. ४. ५२ डीष् ३. ४. ७० नागस्थूलकुण्ड ४. १. ५५ बभ्रोः ४. १. ७९ Prefer the reading in the foot-note. ४. १. ८७ Read यस्कलभ्य ४. १. १०४ इतोऽनिजः ४. १. ११९ द्रक् च ४. १. १६४ पुत्रान्ताद्वा ४. १. १७२ Prefer the reading in the foot-note.

CORRECTIONS AND EMENDATIONS.

- On page 129 read the numbers thus:—२०९, २१०, २११
४. २. ४ Read पीताभ्यामन्कनौ
४. २. ११० अरीहण.
- On page 137 read the numbers thus:—१४६, १४७, १४८, १४९
४. ३. ९९ Read परावरा-
४. ३. १११ परो
४. ३. १२० अवोध
४. ३. १३७ क्रीत
४. ३. १८३ अध्या
४. ३. २०९ शस्त्र
४. ४. ८८ कन्थार्थ
४. ४. १०७ Prefer the reading in the foot-note.
४. ४. १८४ Read नङ् च
४. ४. १९३ ध्यन्
५. १. १२ वतोरिङ्
५. १. ४१ Prefer the foot-note reading
५. १. ८८ After this sūtra, add the following sūtra—चित्त-
वति नित्यम्
५. १. १७१ Read श्रोत्रियादलोपश्च
५. ४. २ संख्यैका
५. ४. ४१ रजातौ
५. ४. १६१ धनुषोऽनञ्
६. १. ५ नम्रास्ते
६. १. १०९ एव
६. १. १३९ प्रगृह्यः
६. २. ७ Prefer the reading in the foot-note.
६. ३. ९ Prefer the reading in the foot-note.
६. ३. ६९ Read अयामन्ता
६. ३. ७९ Read मा [वा]
६. ३. १०३ उत्तरत्रापिति
६. ४. ५२ अंसंबुद्धौ
६. ४. १५४ श्विदीडी
७. १. ३३ हृद्भगसिन्ध्वोः
७. २. ३८ बहुवचने
७. २. ६२ देर्लिटि
७. ४. १७६ छोऽटि
८. १. ४२ किकिनौ
८. १. ५४ This number is omitted by mistake.
८. २. ९६ Read कारके [काठके]
८. २. १२९ पायौ
८. ३. १ this sūtra thus :—
स्वरः सति शिष्टो बली-
यानविकरणस्य
८. ३. ११. वायौ [पायौ]
८. ३. १७६ कपाला [कपालपला]
८. ४. ११ निवाते
८. ४. १७ सुखप्रिययोः
८. ४. ९५ भ्राष्ट्रवटं
८. ४. १०५ बाध्र्यश्वादीनां
८. ४. २२८ क्षियाशीः
- Page 316. Add as the second line in column three, the following:—दृणातेः कित् 57
- 364 Read I, iv, 19 III, ii, 14
392 II, ii, 40 III, iii, 27
397 II, iv, 268
398 III, i, 15 III, iv, 85
402 III, i, 148 I, iii, 108
436—437 Change iii in the second column into iv
491 Change i in column 2 (Pāṇini) in lines 11—25 into ii

MADRAS UNIVERSITY SANSKRIT SERIES

WORKS ALREADY PUBLISHED

	Rs.	A.	P.
Ṛgvedānukramaṇī of Mādhavabhaṭṭa	3	8	0
Sphoṭasiddhi of Maṇḍanamisra	3	0	0
Taittirīyaprātiśākhya with Māhiṣeya Bhāṣya	2	0	0
Līṅgānuśāsana of Harṣavardhana	1	8	0
Uṇādisūtravṛtti of Śvetavanavāsin	3	0	0
Uṇādisūtravṛtti of Nārāyaṇa	2	8	0
Bṛhatī with Rjuvimalā [Tarkapāda] Part I	5	0	0
Bṛhatī with Rjuvimalā [Tarkapāda] Part II with Pari- śiṣṭa of Śālikanātha.	2	8	0
Vājasaneyiprātiśākhya with two commentaries	4	0	0
Uṇādisūtravṛtti of Durgasimha and Bhoja	3	0	0
Ṛgvedabhāṣya of Skandasvāmin [1st Aṣṭaka]	6	0	0
Brahmasūtrasāṅkarabhāṣya with the Prakāṭārtha- vivarāṇa Vol. I.	6	0	0
Sāhityaratnākara [Bulletin]	1	0	0
Raghunāthābhyudaya [Bulletin]	1	0	0
Nānārthasaṅgraha of Ajayapāla	1	8	0
Sarasvatikanṭhābharāṇa of Bhoja	6	0	0

IN THE PRESS

Mīmāṃsānayaviveka with the commentary of Ravideva
[Tarkapāda].

Mīmāṃsāsloka-vārtika with the commentary of Uṇveka.
Auṇādikapadārṇava of Perusūri.

Brahmasūtrasāṅkarabhāṣya with the Prakāṭārthavivarāṇa
Vol. II.

Daśapādīvṛtti.

Fragments of Hārīta Dharmasūtra [Bulletin].

WORKS UNDER PREPARATION

BY

T. R. CHINTAMANI, M.A., PH. D.

---

1. The Bhagavadgītā of the Kashmirian Recension with the commentary of Rāmakaṇṭha.
  2. Pramāṇamālā of Ānandabodha with the commentary of Citsukha. [Bulletin.]
  3. Kauṣītaki Śrauta Sūtra.
  4. Śāmbavya Gṛha Sūtra with the commentaries of Bhavatrāta and Śvetadatta.
  5. The Nāmaliṅgānuśāsana with the commentaries of Subhūti and Rāyamukuta.
  6. Śābdikābharaṇa of Hariyogimiśra.
  7. Saṅkarṣakāṇḍabhāṣya of Devaśvāmin.
  8. The Brahmasūtrabhāṣya of Bhāskara.
-

